Ex Libris

Dr. David Jeselsohn

מספרי דוד יסלזון

JB 741

complete

[illegible]
לבני [illegible] קל
שילמדו המקרא
בהקדם נ׳ טעמים

לפי דעתי [illegible] אם תסדר
הנביאים [illegible]
[illegible] בנבואה [illegible]
הכתובים [illegible]
[illegible]

תורה: בראשית ואלה שמות ויקרא ו[illegible]
[illegible] וידבר [illegible]
אלה הדברים

נביאים: יהושע שופטים שמואל מלכים
ישעיהו ירמיה יחזקאל תרי עשר

כתובים: רות תהלים איוב שיר השירים
משלי קהלת איכה מגלה דני׳
עזרא דברי הימים

הרי לך ארבעה ועשרים

[illegible] כתובים נכתבו קודם נביאים

4)

MS

[illegible] כתוב ספי׳ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
בשלום

כתובים אחרונים

אל נקמות ה׳ אל נקמות הופיע שתי נקמות הללו
למה אחת לטובה ואחת לרעה לטובה דכתי׳
הופיע מהר פארן לרעה אל נקמות הופיע

[illegible]
[illegible]
[illegible]

1

אשרי האיש א
למה רגשו גוים ב
ייי מה רבו צרי ג
בקראי ענני ד
אמרי האזינה ה
ייי אל באפך תוכיחני ו
שגיון לדוד ז
על הגתית ח
על מות לבן ט
למה ייי תעמוד ברחוק י
בייי חסיתי יא
הושיעה ייי כי גמר חסיד יב
עד אנה ייי תשכחני יג
אמר נבל בלבו יד
מי יגור באהלך טו
מכתם לדוד שמרני אל טז
שמעה ייי צדק יז
למנצח לעבד ייי יח
השמים מספרים יט
יענך ייי ביום צרה כ
ייי בעזך ישמח מלך כא
אלי אלי למה עזבתני כב
ייי רועי לא אחסר כג
לייי הארץ ומלואה כד
אליך ייי נפשי אשא כה
לדוד שפטני ייי כו
ייי אורי וישעי כז
אליך ייי אקרא כח
הבו לייי בני אלים כט
מזמור שיר חנוכת הבי׳ ל
בך ייי חסיתי אל אבושה לא
אשרי נשוי פשע לב
רננו צדיקים בייי לג
בשנותו את טעמו לד
ריבה ייי את יריבי לה
נאם פשע לרשע לו
אל תתחר במרעים לז
ייי אל בקצפך תוכיחני לח
אמרתי אשמרה דרכי לט
קוה קויתי ייי ויט אלי מ
אשרי משכיל אל דל מא
כאיל תערג על א׳ מב
שפטני אלהים מג
אלהים באזנינו מד

רחש לבי דבר טוב מה
אלהים לנו מחסה ועוז מו
כל העמים תקעו כף מז
יפה נוף משוש כל הארץ מח
שמעו זאת כל העמים מט
אל אלהים ייי דבר ויקרא נ
בבוא אליו נתן הנביא נא
בבא דואג האדומי נב
אמר נבל בלבו נג
בבא הזיפים נד
האזינה אלהים תפלתי נה
על יונת אלם נו
מכתם בברחו מפני אבשלום נז
האמנם אלם נח
אל תשחת לדוד נט
בהצותו את ארם ס
שמעה אלהים רנתי סא
אך אל אלהים דומיה נפשי סב
אלהים אלי אתה אשחרך סג
מזמור לדוד שמע א׳ קולי סד
מזמור שיר לך דומיה תהלה סה
למנצח מזמור שיר הריעו סו
למנצח בנגינות מז׳ שיר סז
יקום אלהים סח
למנצח על שושנים סט
למנצח לדוד להזכיר ע
בך ייי חסיתי אל אבוש׳ עא
לשלמה אלהים משפטיך עב
מזמור לאסף אך טוב עג
מז׳ לאסף למה אלהים עד
למנצח אל תשחת עה
נודע ביהודה אלהים עו
למנצח על ידותון עז
משכיל לאסף האזינה עח
מז׳ לאסף אלהי׳ באו גוים עט
למנצח אל שושנים עדות פ
למנצח על הגתית לאסף פא
אלהים נצב בעדת אל פב
אלהים אל דמי לך פג

מה ידידות משכנותיך פד
למנצח לבני קרח רצית פה
תפלה לדוד הטה ייי פו
לבני קרח מז׳ אוהב ייי פז
שיר מזמור לבני קרח על מח׳ פח
משכיל לאיתן האזרחי פט
תפלה למשה איש האל׳ צ
יושב בסתר עליון צא
מזמור שיר ליום השב׳ צב
ייי מלך גאות לבש צג
אל נקמות ייי צד
לכו נרננה לייי צה
שירו לייי ש״ח שירו לייי כ״ה צו
ייי מלך תגל הארץ צז
מזמור שירו לייי שיר ח׳ צח
ייי מלך ירגזו עמים צט
מזמור לתודה ק
לדוד מזמור חסד ומשפ׳ קא
תפלה לעני כי יעטף קב
ברכי נפשי את ייי קג
ייי אלהי גדלת מאד קד
הודו לייי קראו בשמו קה
הודו לייי כי טוב מי ימלל קו
יאמרו גאולי ייי קז
שיר מזמור לדוד נכון קח
לדוד מזמו׳ אלהי תהלתי קט
נאם ייי לאדוני קי
אודה ייי בכל לבב קיא
אשרי איש ירא את ייי קיב
הללו עבדי ייי קיג
בצאת ישׂ׳ ממצ׳ קיד
לא לנו ייי קטו
אהבתי כי ישמע קטז
הללו את ייי כל גוים קיז
הודו לייי כי טוב קיח
אשרי תמימי דרך קיט
שיר המעלות אל ייי קכ
אשא עיני קכא
שמחתי באומ׳ לי קכב
אליך נשאתי את עיני קכג
לולי ייי שהיה לנו קכד
הבוטחים בייי כהר ציון קכה
בשוב ייי את שיבת ציון קכו

שיר המעלות לשלמה קכז
אשרי כל ירא יי קכח
רבת צררוני מנעורי קכט
ממעמקי' קראתיך יי קל
יי לא גבה לבי קלא
זכור יי לדוד קלב
הנה מה טוב ומה נעי' קלג
הנה ברכו את יי קלד
הללויה הללו את שם יי קלה
הודו ליי כי טוב כלה קלו
על נהרות בבל קלז
אודך בכל לבי קלח
יי חקרתני ותדע קלט
חלצני יי מאדם רע קמ
יי קראתיך חושה לי קמא
משכיל לדוד בהי' במערה קמב
מזמור לדוד יי שמע תפלתי קמג
ברוך יי צורי המלמד קמד
תהלה לדוד ארוממך קמה
הללויה הללי נפשי את יי קמו
הללויה כי טוב זמרה אלהינו קמז
הללויה הללו את יי מן השמ' קמח
הללויה שירו ליי שיר חד' קמט
הללויה הללו אל בקדשו קנ

[illegible]
[illegible] עד [illegible] בן
יחיא [illegible] כאן קדמנא [illegible]
[illegible] הוא [illegible] מנה [illegible]
[illegible] מנהא כל חרף ארבעין
בקשה ולא בקנא [illegible] ולא רעוא ולא
טלבה [illegible] ולא בדיני
אומי עלמא ואנא קד אללה בגבה וכאן
[illegible] בכמקה [illegible] ומקה לבניקה
[illegible] וכאן דלך אחכין [illegible] משנה
[illegible] הוא [illegible] שנת [illegible]
[illegible] בשטארי [illegible]
[illegible] מוונה [illegible] חד
[illegible] ירקיים:
[illegible] בן אברהם יש"ל
[illegible]

חצרו לי חצ[illegible] אלי אשהדו לאצעין
שהארתי [illegible] מן מקל הרי [illegible] אברהם
[illegible] סעיד [illegible] מעולה [illegible] יחיא
יוסף [illegible] חבראהם
[illegible] אשהדו [illegible] מן [illegible] כאן קד אבעת
הרי [illegible] הוא כאובים מן סעיד יחיא
[illegible] קדוש [illegible] מנה
כל חרף [illegible] בקשה ולא בקנא לה לא חק ולא רעוא
ולא טלבה לה בדיני ישראל ולא בדיני א"ע ולא
[illegible] עליו לא הוא ולא מן יקום בעדה עד סוף כל
הדורות [illegible] ברצונו [illegible] בלא אונס כלל ואנה
קד [illegible] ישראל וכאן דלך [illegible]
יום [illegible] לחדש אב [illegible] עסרין [illegible] שנת [illegible]
ותלת שנין לשטרי [illegible] לסוק [illegible]
דעל [illegible] מותבה [illegible]
שריר ובריר וקיים
יהודה [illegible] אברהם יש"ל שלמה בן אברהם יש"ל

1648

2

אמר דוד בן יוסף קמחי הספרדי · אמרו רבותי׳ ז״ל כי דוד מלך ישראל כתב
ספרו זה על ידי עשרה זקנים ואלו הן · אדם הראשון מלכי צדק אברהם
אברהם אסף הימן ידותון משה וג׳ בני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף ר
ר״ל כי אלו העשרה אמרו המזמורים בשמם ואמר׳ כי מזמור שיר ליום
השבת אדם הראשון אמרו שנברא ערב שבת ובשבת השכים ואמר׳ מז
מזמור שיר ליום השבת · ואמר׳ ר״ז״ל איתן האזרחי זה אברהם אבינו וא
ואמר׳ כי מזמור נאם ה׳ לאדוני מלכי צדק חברו · והאחר מפורשים שם
בשמם · ואמר׳ מה משה חלק ספר תורה לה׳ ספרים כך דוד חלק ספר תהלים לה׳ ספרים ואמר׳ בעשר לשונ׳ ש
של שבח נאמר ספר זה בנגון בניצוח בשיר בזמרה בהשכל בהלל בתהילה בתפלה בברכה · בהודאה · וא
ואמר׳ כי ברוח הקדש נאמר ספר זה לפי׳ כתבוהו בכלל הכתובי׳ ולא בכלל הנביאים · כי לא נאמר׳ דבריו בנבוא
בנבואה כי אם ברוח הקדש · ונבאר אנחנו מעט מן ההפרש אשר בין הנבוא׳ ובין רוח הקדש כי הנבואה הוא
דבר בא לאדם שהוא חכם ושלם במדותיו ותבא לו הנבואה בחלום ובעת תבואהו הנבואה בהקיץ יתבטלו כח
כחותיו ההרגשיות ויהיה מסולק מכל דרכי העולם הזה ויראה במראה הנבואה כאילו איש מדבר עמו ויאמר
לו כך וכך או יראה דמיונו׳ במראה · או לא יראה שום תמונ׳ אלא ישמע קול מדבר עמו · ורוח הקדש הוא שי
שיראה האדם השלם מתעסק בדברי האלהים שלם בכל הרגשותיו לא תבטל אחת מהן ומדבר מה שמדבר
כדרך בני אדם אלא שמעורר אותו רוח הקדש עליונ׳ ותופיע הדברים על לשונו דברי שבח והודאה לאלהיו
דברי שכל ומוסר · גם מדבר על העתידות בסיוע האלהי על כח המדבר ובזה הכח נאמר ספר תהילים ואמ׳
דוד קמחי ואעפ״י שמצינו שנקראו נביאי׳ כמו שנאמ׳ ידותון הנביא והלל לה׳ ונאמ׳ לבני אסף והימן וי
וידותו׳ הנביאים בכנורות ובנבלי׳ ובמצלתי׳ על ידי המלך מכל מקו׳ נבואתם היתה בזה הדרך כי הנבואה היא
למדריגות זו למעלה מזו ואעפ״י שדניאל ראה מראו׳ וחזיונו׳ בחלום ובהקיץ לא הגיע כחו וידיעתו׳ באותן המ
המראות בכח המראות ככח ישעיהו וירמיהו ויחזקאל ושאר הנביאים לפיכך לא נכתב ספרו בכלל ספר הנ
הנביאים ונכתב בכלל הספרים הנקראים כתובים לומר שהם כתובים ברוח הקודש · וזה הספר חברו דוד וכ
וכתב עם דבריו דברי אלה המשוררים הנזכרים · וגם המזמורי׳ אשר חברם הוא כתנם למשוררי׳ לשורר במז
במזמו׳ הודו לה׳ שנאמר אז נתן דוד בראש לשורר ביד אסף ואחיו ונאמ׳ למנצח על ידותון לדוד · ויש מזמורים
נאמרים על דבר שהיה לישראל עם האויבים שהם תפילה והודאה לבד ואין להם זכר מעשה · והמזמורים ש
שכתוב בהם בראשונה לדוד חברם דוד וכן אותם שלא נזכר בהם שם מחבר דוד חברם · וגם יש לדוד שאמ׳
בעבורו כמו למנצח מזמור לדוד יענך ה׳ ביום צרה · לדוד מזמו׳ נאם ה׳ לאדוני · וגם כתב בספרו תפילה למש׳
שמצאה כתובה והיתה כתובה אצלם שהיתה למשה רבינו ע״ה כמו שנאמ׳ תפילה למשה איש האלהי׳ ודבר ע״ה
עתידות שהיו אחר זמנו על גלות בבל ועל זה הגלות ונחמות הרבה · והנגינו׳ והמזמורים והשיר׳ מהם נאמרים
בכלי שיר ולא נודע אצלינו היום החלוק אשר בין השמות האלה אשר בראשי המזמורי׳ ואמ׳ ר״ז״ל בנוח וכ
ונגון לעתיד לבא משכיל על ידי תורגמן לדוד מזמור מלמד ששרתה עליו רוח הקודש ואחר כך אמ׳ שירה מ
מזמור לדוד שאמ׳ שירה ואח׳ כך שרתה רוח הקודש עליו וזה הענין נבאר אותו במזמו׳ הרביעי ואתה אל
אתחיל לפרש כפי שכלי בעזרת׳ המלמד לאדם דעת

ההפרש שבין נבואה
לרוח הקדש

[illegible]

אשרי

הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חט
חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב: כִּי אִם
בְּתוֹרַת יְהוָה חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה:

מלת אשרי היא לעולם בלשון רבים ·והטעם כי לא
יאשרו האדם בטובה אחת שתמצא בו ובהצלחה אח
אחת שתזדמן לו אלא בטובות רבות שימצאו בו יאמ
יאמרו עליו אשריו ·וכלל דוד בזה המזמור תורת הא
אדם ומה שראוי לו לעשות בזה העולם ·והגמול ה
הטוב לצדיקים והעונש לרשעים ·והוא מזמור נכבד מאד לפיכך החל בו ספרו ·ואמר אשר לא הלך בעצת רש
רשעים ספר תחילה הדרך הרע כמו שאמר גם כן סור מרע ועשה טוב כי מתחילה ילמד האדם מנעוריו דר
דרך תאות העולם הזה לאכול ולשתות ולשמוח ובהם הוא גדל כמו שאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו ·וכש
וכשיעמוד האדם על דעתו ויתחיל להכיר הטוב והרע כמו שאמר גם כן ·הזהירו שיסור מדרך הרשעים ולא י
ילך בעצתם ·והרשעים הם האורבים לקנות ממון ותאות לבם בזה העולם ולא יבחנו בין הטוב ובין הרע ויגזל
ויגזלו ויגנבו ויהרגו בעבור הממון מרוב חרדת לבם כי ענין הרשע הוא החרדה ·כמו שאמר והוא ישקיט ומי
ירשיע ·ובכל אשר יפנה ירשיע ·ולא ימלט רשע את בעליו ·אל תרשע הרבה ומפני זה סמך הלך עם רשעים
וסמך עמהם העצה כי הם יועצים בני אדם לשמוע אליהם ומראים להם פנים דרך עצה כי טובה לאסוף ול
ולכנוס ולשמוח וברוב ישגה האדם בזה כי תיטב הטובה הנראית לו לעיניו ולא יביט לאחריתה ·ואמר ובדרך ח
חטאים לא עמד כי החטא יעשה אותו האדם עומד במקומו שוקט במעשה ובדבור ובלב ·ובדרך איננו דרך הל
הליכה אלא המנהג ועסק האדם ומעשהו כמו והודעת להם את הדרך ילכו בה ·ויאחז צדיק דרכו ·מעשות דר
דרכיך דרכי ספרתי והדומים להם ·ופי׳ לא עמד לא נתעכב ולא השתדל עמהם ולא עמד בחבורתם כדי שלא
ילמד ממעשיהם ·ואמר ובמושב לצים לא ישב ·והלצים הם הערומים בדעת לרעה ומתגאים ומדברי׳ רעות על
בני אדם ·ונותנים דופי ומום בבני אדם ומגלים סוד זה לזה והענין הזה הוא לאנשים בטלים יושבי קרנות ות
ומפני זה אמר ובמושב לצים לא ישב והנה בשלשה אלא כל תכונות האדם או הולך או עומד או ישב וה
והשכיבה בכלל הישיבה היא ועוד כי השכיבה לישן ברוב ובעוד שהאדם ישן לא יעשה לא טוב ולא רע ובאמר
אשרי האיש אשר לא הלך וגו׳ הרי שהזהירו שלא יעשה כמעשיהם כי הוא מאשר האדם הפורש מדרכיהם כ
שלא יעשה כמעשיהם ומה שפירשו הוא מה שאמרו וכי מאחר שלא הלך היכן עמד ומאחר שלא עמד היכן י
ישב ·אלא לומר לך שאם הלך סופו לעמוד ואם עומד סופו לישב ואם ישב סופו ללוץ ואם לץ עליו הכתוב אומר
ואם לצת לבדך תשא: כי אמר אם סר מדרך הרעה ולא עשה טובה הנה לא השלים מעשיהו ולא י
יאמרו עליו אשריו ·וכן אמר סור מרע ועשה טוב ואף שאמרו רז״ל ישב ולא עשה עבירה נותנים לו שכר כע
כעושה מצוה ואם גם הם פי׳ והוא שבא דבר עבירה לידו וניצל ממנה שנאמר סור מרע ועשה טוב על מנת לע
לעשות טוב ואם חשבו מי שכבש יצרו למעשה כאילו עשה מצוה כיון שבאה לידו העבירה וכן הוא או אף לא
פעלו עולה בדרכיו הלכו אף שלא פעלו עולה צריך שילכו בדרכיו ויעשו מעשה טוב וכן או׳ אשרי האיש אשר
לא הלך ·אלא מה יעשה כי אם בתורת ה׳ חפצו ·ובכלל החפץ הלמוד והמעשה כמו עשות חפצך ·ולא יכשר ●

וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן ג
בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ: ד
לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם כַּמֹּץ אֲשֶׁר תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ: ה
עַל כֵּן לֹא יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת
צַדִּיקִים: כִּי יוֹדֵעַ יְהוָה דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

המעשה מבלי הלמוד כפל ובתורתו כמנהג הלשון כ
כמו כח כח שני פעמי בפסו׳ אחד ושני ישראל בפסו׳
אחד וכן אחרי׳ זולתם כי כן דרך הלשון ורז״ל דרשו
בתחילה נקראת תורת ה׳ ולבסוף כשמתחזק בה ללמד
נעשית תורתו ונקראת על שמו ופי׳ יהגה בלבו כמו ו
והגיו׳ לבי לפניך כי כבר זכר הלמוד והמעשה ועתה
זכר כונת לבו ומחשבתו שיהיה היו׳ והלילה מחשבתו
על התורה ועל המצו׳ ולפי׳ צוה עליהם בכל מעשה
אשר יעשה כמו שאמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמי׳
ובדרש יהגה יומם ולילה שיתעסק בלמוד אמרו וכי
אפשר להגו׳ יומם ולילה אמנותו ומלאכתו היכן ומתי נעשת אלא כל המקיים מצו׳ תפילין מעלה עליו הכתו׳ כ
כאילו למד יומם ולילה ואכתו כאמר דרך הפשט אם כפרש יהגה בלמוד הפה יהיה פי׳ יומם ולילה מן היום ו
ומן הלילה שיהיה פנוי מעסקי מחיתו והיה דמה האדם הטוב לעץ השתול על פלגי מים שיהיה שבע ל
לעולם בחלקו אם רב אם מעט יאכל ופי׳ פלגי מים שיבא פלג מים מזאת הפאה ופלג מים מזאת ד
הפאה ויעברו תחתיו ולעולם הוא עליהם אשר פריו יתן בעתו כי העץ שהוא במקו׳ נחה ויקוה למטר בעת
שלא ירד המטר כפי הצורך לא יתן פריו בעתו אלא יתעכב ויאחר להוצי׳ פריו מפני נחותו אבל העץ השת
השתול על פלגי מים יתן פריו בעתו ועלהו לא יבול כי מפני היובש יפול העלה וכשהוא על פלגי מים לא יפ
יפול עלהו ובעתו שזכר עומד במקום שנים כאלו אמר לא יבול עלהו בעתו והוא עת נאת הקמה שצריך צלו
לבני אדם והנה ימצאו בו מרגוע בני אדם העוברים ושבים וינוחו תחתיו לצל העלים וישתו מהמים אשר תח
תחתיו ויאכלו מפריו כי בימות הגשמים יפלו העלים מרוב האילנות כי על דרך הפלגה הוא שאפי׳ בימות הג
הגשמים לא יפול עלהו כמו שהוא במקצת העצים מטבע האלות אשר בו וכמ׳ שאמר לא יבול עלהו ולא יתוס
פריו לחדשיו יבכר והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה כן האדם הטוב יקחו ממנו העול׳ מוס׳ והוא שילמד׳ ממנו
תורתו ומעשיו הטובי׳ ועלהו לא יבול שיחסו בכל דרכיו הטובים ורז״ל פירשו בעתו שמורה בעת שהגיע להורו
להורא׳ ולא קודם עתו ובהגיע עתו לא ימנע עצמו מן הוראה ופי׳ בעתו בעת הלמוד למוד ובעת המעשה מ
מעשה ועוד פי׳ רז״ל ועליהו לא יבול שאפי׳ שיחה בטילה צריכה למוד כלומר שיחת חולין שמהם יכול האדם
ללמוד מהם מוסר העול׳ והנהגת הבריות זה עם זה וכל אשר יעשה יצליח אם עוסק בתורה נכסיו מצליחין
ויש לפרש הפסוק הזה דרך ברכה ושכר טוב כי אם יסור מדרך רעה ויעשה טוב יהיה גמולו שיהיה כעץ שתול
על פלגי מים והחכם אא״ז ז״ל פי׳ כי פריו הנפש החכמה שתהיה מלאה חכמת אלהים להכיר בוראה ומעשיו
העומדי׳ לנצח ותתדבק בעולם העליון בהפרד׳ מעל גוייתה כמו הפרי המבושל באילן ויפרד ממנו ואו׳ נרו׳ לו
כי בעבור הפרי יהיה העץ ועלהו לא יבול זכרו הטוב כדרך זכר צדי׳ לברכה וכל אשר יעשה הון ובנים וכבוד
לא כן הרשעים ובכללם החטאים והלצים ואמר כי הרשעים אינם כן כי לא יהנו מה׳ בני אדם ומטוב׳
אבל יזיקו להם ותנועתם לרע הוא כמו המוץ והוא הדק שבתבן שלא יהנו ממנו בני אדם והרוח ת
תדפנו קל מהרה ויזיק בתנועתו שיכה העוברים והשבים בפניהם ובעיניהם או תדפנו הרוח לבתים ולגנות
ויזיק ולפירו׳ האחרון שפירשנו הפסו׳ לפנים מזה דרך שכר וגמול יהיה פירוש זה הפסו׳ שיאבדו הרשעים קל
מהרה כמו המוץ אשר תדפנו רוח על כן לא על כן שהרשעים הולכים בדרך רע בעולם הזה לא יקומו
במשפט ר״ל ליום הדין והוא יום המיתה לא תהיה להם תקומה אבל תאבד נפשם עם גופם ביום המ
המיתה ואמר בעדת כי כשימות הצדיק נפשו עם נפשות הצדיקי׳ מתענגת עם כבוד האל בעו׳ העליו׳
כי יודע הפסוק הזה פי׳ לאשר לפניו כי אמר בעדת צדי׳ ולא פי׳ באיזה ענ׳ הם עדת הצדי׳ לאחר המיתה
לפיכך פי׳ ואמר כי יודע פי׳ מכיר ומשגיח להטיב להם וכן מה אדם ותדעהו אשר ידעו ה׳ כי ידעתי את מכא
אמר שה׳ ית׳ אוסף נפשות הצדי׳ אלו׳ ויודעם ומכירם להטיב עמם טוב והשגחתו שהיא הטובה הגדולה והגמו׳
הטו׳ כמו שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיי׳ את ה׳ אלהו׳ ודרך רשעי׳ תאבד כי במותם אין להם
תקומה כמו שאמר׳ לא יקומו ותאבדנה נפשותם כמו שנאמר ואת נפש אויבי׳ יקלענה בכף הקלע

למה

רגשו גוים ולאומים ח
יהגו ריק: יתיצבו מלפ
מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על יהוה ועל משי
משיחו: ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו ע
עבותימו: יושב בשמים ישחק יהוה ילעג למו: א
אז ידבר אלימו באפו ובחרונו יבהלימו: ואני נ
נסכתי מלכי על ציון הר קדשי: אספרה אל חק
יהוה אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך: שא

למה רגשו גוים · זה המזמור הוא מזמור שני וכן מציגו אותו בכל הספרי׳ המדויקים · שהוא ראש מזמור ובאשבון כותבים אותו שני · ומקצת מרבותינו אומרים כי אשרי ולמה רגשו מזמור אחד הוא ואמרו כל פרשה שהיא חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים באשרי ואת פתח בה באשרי וסיי׳ בה אשרי כל חוסי בו · ומט׳ למה נסמך · מזמור זה למזמור זה · לא נודע לנו למה סדר אותם כסדר אשר הם מחוברי׳ כי אינם על סדר המעשים כי המזמור השלישי הוא על דבר אבשלום ואחריו כמה מזמורים שהיו קודם מעשה אבשלום ז זמן רב · והנה בסוף הספר מזמור קמא בהיותו במע במערה תפילה שהיה בימי שאול לפיכך לא נוכל לפרש כי נסדרו המזמורים על סדר המעשים · וזה המזמור ח חברו דוד בתחילת מלכותו שנתקבצו עליו הגוים כמו שנאמר וישמעו פלשתים כי משחו את דוד למלך על י ישראל ויעלו כל פלשתים לבקש את דוד · וזהו שאמר רגשו · שכל הפלשתים עלו · ורגשו הוא ענין קבוץ והמון רב כמו מרגשת פועלי און ותרגומו של והשבתי את המון מצרים · ואבטל ית רגשת מצר׳ · יהגו ריק · כי בבואם למלחמה היו מדברי׳ גבוהות לפי שנכחו ישראל במלחמות שאול ובניו ומגפה גדולה היתה בעם ועד עתה לא היה מלך על ישראל משמת שאול ואמר כי ריק יהיה כל דבריהם יתיצבו מלכי ארץ · שהתיצבו כל סר סרני פלשתים בהסכמה ובעצה אחת לבוא להלחם עם דוד וקראם מלכים ורוזנים אף על פי שלא ראינו בשום מקום שקראם אלא סרני פלשתים · הם בגאותם היו מחשבים עצמם מלכים ורוזני׳ ואולי גם כן שנועדו עמהם מלכים אחרים מן הגוים · נוסדו יחד כתיעצו כלם כאחד וכאמרה העצה בלשון יסוד כי כן העצה למעשה כמו היסוד לבניין · על ה׳ ועל משיחו כי ידעו כי על פי ה׳ מלך דוד ושמואל נביא ה׳ משחו למלך ננתקה את מוסרותימו הם היו אומרים ננתק מוסרות ישראל וקשוריו שנתקשרו יחד והסכימו להמליך את דוד לפי שעמדו שבע שנים שלא הסכימו כל ישראל להמלי׳ ועתה שהסכימו עליו׳ בולם אמרו פלשתים ננתק מוסרותיהם · ונשליכה ממנו עבותימו · והוא כפל דבר במלו׳ שונות והענין אחד וכן מנהג הלשון · והמוסרות והעבות הם החבלים החזקים והוא משל לעצה ולהסכמה הח חזקה · בשמים ישחק · לפי שאמר כי הם נוסדו על ה׳ לבטל דברו אמר כי הוא יושב בשמים וים וישמע דבריהם וישחק וילעג להם · ובאמרו ישחק ילעג הוא על דרך משל על ה׳ יתברך בלשון בני אדם שישחק וילעג למי שבזה אותו ואינו כחשב בעיני׳ לכלום · וכן ואתה ה׳ תשחק למו תלעג לכל הגוים ה׳ ישחק לו · ואמר יושב בשמים כי יושב יהיה כמו ואתה ה׳ לעולם תשב · וכן כל ישיבה על ה׳ יתברך כמו היושבי בשמים המגביהי לשבת · אז ידבר אלימו · אז כשישמע דבריהם וגאותם ידבר אלימו באפו ודבורו עמהם הם אפו וחרונו שישלח ל׳ הם · ויש ידבר מענייני דבר כבד מאד וכן ויתדבר את כל זרע המלוכה · ופי׳ א אלימו כמו אלי הארץ שפי׳ תקיפי הארץ והראשון קרוב׳ · ואני נסכתי מלכי · איך יחשבו הם לעקור הממ המלכות מבית דוד ואני נסכתי אותו והמלכתיו ואלת נסכ תי ענייננו קצינות וגדולה כמו נסיכי מד מדין וכן אלהיהם עם נסיכים · ומלכי ר״ל המלך שלי כי אני המלכתיו כמו שנאמר כי ראיתי בבניו לי מלך ל לי ר״ל לעבודתי וכן אמר מלכי · ויאמר בהפך ואלהים מלכי מקדם המולך עלי וכן שמוש אותיות הכינוי וכן הסר מעלי כגעך מנגד כנגני יעמדו ושמחתים בבית תפילתי והדומים להם כמו שבארנו בספר מכלול בחלק הדקדוק · ואמר על ציון הר קדשי לפי שלא נכבשה מצודת ציון עד שבא דוד לפיכך נקראה ציון וירושלים עיר דוד ואחר שכבשה נאספו פלשתים להלחם בו אספרה אל חק · וזהו מאמר דוד שאמר השים לי לחק ולמנהג · ומהו הסיפור ה׳ אמר אלי בני אתה ומ מנו בא אלי המלוכה ולכן אל יערער ש׳ ס׳ אדם עליהם כי ה׳ לקח אותי לו לבן כמו שאמר לשמואל כי ראיתי בבניו לי מלך כלומר המלך הזה לי הוא ובני הוא ועבדי ושומע אלי כי כל מי ששומע לעבודת האל יקרא בנו כמו שהבן נשמע לאב ומזומן לעבודתו · וכן בני׳ אתם לה׳ אלהיכם · אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן · ואו׳ בני אל חי · אני היו׳ ילדתיך יום שנמשח הוא ה

שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי א
אָרֶץ׃ תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל כִּכְלִי יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם׃ נ
וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׂכִּילוּ הִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃ עִבְדוּ
אֶת יְהוָה בְּיִרְאָה וְגִילוּ בִּרְעָדָה׃ נַשְּׁקוּ בַר פֶּן יֶאֱנַ
יֶאֱנַף וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ כִּי יִבְעַר כִּמְעַט אַפּוֹ אַשְׁרֵי כ
כָּל חוֹסֵי בוֹ׃

שאל ממני והוא אמ׳ לי שאל ממני ואתנה
גוים נחלתך כמו שאמ׳ לו והכריתה
את כל אויביך מפניך ועשיתי לך שם כשם הגדולים
אשר בארץ ואמר ויהי אדום עבדים לדוד ותהי אר׳
לעבדים לדוד ואומר ויצא שם דוד בכל הארצות וה׳
נתן פחדו על כל הגוים זהו שאמר ואתנה גוים נח
נחלתך ואפס וקץ קרובים בענין ואמ׳ לי על כל הג
הגוים שיקומו עלי תרועם בשבט ברזל תרו
תרועם פי׳ תשבר׳ וכן הירוע ברזל ירוע כבירס וכן תנפצם הוא ענין שבר אבל עם הפזור ב
כי השובר כלי חרש מתפזרים שבריו וכן ונפוץ הכדים ואומן כלי חרש נקר׳ יוצר ועתה מלכים הש
השכילו אמר להם דוד למלכים אשר באו להלחם אתו השכילו ודעו כי אין בכם יכולת לבטל
מעשה ה׳ ית׳ והוא צוה עלי להיות מלך ואיך נועדתם על ה׳ השכילו ותנו לב כי לא תוכלו לבטל מעשה ה׳ הו
הוסרו ואם הייתם עד עתה סכלים ובמחשבת רעה השכילו וקחו מוסר ואל תגבהו׳ עבדו את ה׳ ביראה
ביראה רבו במה שהוא רוצה ועבדוהו ביראה שתיראו ממנו ותדעו כי לו הכח והגבורה ולא ע
עמכם שבאתם בעם רב ואל יחרה לכם במלכותי אבל תשמחו ותגילו ברצון האל ורעדו מפניו נשקו
בר כמו וינשק לכל אחיו ובר כמו בן כמו מה ברי ומה בר בטני או מן לברי לבב ואם יהיה
ענינו נקי פי׳ מה לי ולכם כי אני בר לבב ואין בי עון שתבאו ותלחמו אבל עליכם לנשק לי ולהודות שאני
מלך במצות האל ויתכן לפרש בר מן ברו לכם איש וירד אלי על דרך שאול בחיר ה׳ פן יאנף אם לא תשוב
מהרה מדרכיכם הרעים יאנף ה׳ עליכם כי יבער כמעט אפו כמעט שתעמדו על רשעכם יבער אפו עליכם
כלומר אם לא תשובו מהרה ופי׳ ותאבדו דרך כמו ודרך רשעים תאבד והם אובדים מצד דרכם שהיא אובד׳
כמו נובלת עליה שהעלים נובלים ותקרא נובלת וכן קרועי בגדים כי הבגדים קרועים ולא הם ויקראו הם
קרועים מצד בגדיהם שהם קרועים וכן מגולחי זקן והדומים להם ואמ׳ אשרי כל חוסי בו כמוני היום שאני
חסיתי בו ונושעתי ואתם תאבדו ואם אתם תחסו בו גם יאמרו עליכם אשריכם ויש׳ זה המזמור על גוג ומגוג ו
והמשיח הוא מלך המשיח וכן פי׳ רבותי׳ ז״ל והנוצרים מפרשי׳ אותו על ישו והפסו׳ אשר הם מביאי׳ אותו ראי׳
ממנו ועושים אותו סמך הוא ה׳ אמר אלי בני אתה כי אם יאמר לך הוא היה בן האל אמור להם כי לא יתכ
יתכן לומ׳ הפסוק הזה בן ראובן אם כן למי שאמר לו האל בני אתה צריך שיהיה ממינו ויהיה אלוה כמוהו ו
ועוד שאמר אני היום ילדתיך והילוד הוא ממין היולד אמור להם כי לא יתכן באלהות אב ובן כי האלהות
לא תפרד כי איננו גוף שיפרד אלא אחד הוא בכל צד אחדות לא ירבה ולא ימעט ולא יחלק ועוד אמור להם
האב והבן האב קודם לבן בזמן ומכח האב ואעפ״ שלא יתכן זה מבלי זה בקריאת השמות כי לא יקרא אב ע
עד שיהי לו בן ולא יקרא בן אם לא יהיה לו אב ממ׳ אותו שיקרא אב כשיהיה הבן הזה קודם בזמן בלי ספק
אמו׳ להם האלוה שאת׳ אומ׳ וקוראי׳ אב ובן ורוח הקדש החלק שאת׳ קוראי׳ אותו אב קודם לחלק האחר שאתם
קוראי׳ אותו בן כי אם היו זמן שניה׳ כאחד היו קוראי׳ אות׳ אחי׳ או תאומי׳ ולא נקראו אב ובן ולא ילד ויולד
כי היולד קודם לילוד בלי ספק ואם יאמ׳ שלא יתכן לומר בן האל על דבר שאינו ממין האלהו׳ אמר להם
כי אין לדבר על ה׳ ית׳ אלא דרך משל כמו שאמרו עליו פי ה׳ עיני ה׳ אזני ה׳ והדומה להם ידוע הוא שאינו א
אלא על דרך משל וכן הוא דרך משל כשאמ׳ בן אלהי׳ בני אלהי׳ כי מי שעושה מצותו ושליחותו קורא אותו
בן כמו שהבן עושה מצות האב לפי׳ קרא לככבי׳ בני אלהי׳ שנאמ׳ ויריעו כל בני אלהי׳ כן האדם בעבו׳ הרו
הרוח העליונה כשעושה מצות האל בסבת הנשמה החכמה שתורהו קורא לו בן לפי׳ אמ׳ לו בני אתה אני היו׳
ילדתיך ואמ׳ בני בכורי ישרא׳ בנים את׳ לה׳ אלהיכ׳ הלא הוא אבי׳ קנ׳ ואמ׳ אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן ו
ועוד אמור לה׳ האלוה שאת׳ אומרי׳ שאמ׳ האב לבן שאל ממני ואתנה גוים נחלת׳ ואיך ישאל הבן לאב והלא ה
הוא אלוה כמוהו ויש לו כח בגוי׳ ובאפס׳ ארץ כמוהו ועוד קודם השאלה לא היו לו גם גוי׳ אם׳ קבר כח האלוה
מתחילה ואחר כן גדל כחו וזה לא יאמר באלוה ואם יאמ׳ לך כנגד הבשר אחר שלקח האלהות הבשר ואמ׳ לב
לבשר שישאל ממנו ויתן גוי׳ נחלתו לא היה זה כי הבשר לא היה לו מלכו ולא שו׳ שלטנו׳ על הגוי׳ ואם יאמרו
על האמונ׳ אמ׳ שיקבלו אמונתו הנה רוב הגוי׳ בין יהוד׳ וישמעל׳ שלא קבל אמונתו הנה הורתי׳ מה שתשיב ל
לה׳ בזה המזמ׳ ואתה תוסי׳ מדעת׳ כפי תל׳ הדבר׳ ותפרש׳ על אחד מב׳ הפני׳ איזה תבחר או על דוד או במשיח

מזמור לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם
בְּנוֹ: יְדוָה מָה רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי: רַבִּים
אֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה: ו
וְאַתָּה יְדוָה מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי: קוֹלִי
אֶל יְדוָה אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה:

דרשו רבו׳ ז״ל כי כשהיה עולה במעלה הזיתים אמר דו
דוד זה המזמור שנאמר ודוד עולה במעלה הזיתים
עולה ובוכה אם בוכה למה מזמור ואם מזמור למה
בוכה אלא כיון שאמ׳ לו הנביא הנני מקים עליך ב
רעה מתוך ביתך אמר שמא עבד או כותי או ממזר
מבני הבית שאינו מרחם עלי כיון שראה שבנו הוא
חשב שירחם עליו ואמר מזמור ועוד אמרו כך אמר
דוד יעקב ברח שנאמר ויברח יעקב משה ברח שנא׳
ויברח משה ואני בורח כמו הם הייתי סבור שנתחייבתי מיתה ועכשו שאני גולה גלות מכפרת עון אמ׳ זכר
זכרתי משפטיך ה׳ ואתנחם זכרתי הראשונים והתנהגת עמי כמו הראשונים שהנהגת עמם התנחמתי וידעתי
כי בברחי נמחל לי העון התחיל ואמ׳ מזמור לדוד ולפי דרך הפשט כי המזמורים לא היו נקראים מזמורים ב
בשעת המעשה אלא היו על שם המזמרים בהם בבית המקדש וכן בבא דואג האדומי ויגד לשאול וכן בבא
הזיפים וכן וישמרו הבית להמיתו וכן הנאמרים על לשון הגלות ועל חורבן ירושלם כמו מזמור לאסף אלהים
באו גוים בנחלתך וגו׳ וכלם נאמרים על דוד בשעת המעשה שהיה בהם דוד בסכנה אלא לאחר שנצל דוד מ
מפולם היו מזמרים כולם שבח והודאה לאל ית׳ ונאמרים על הגלות והיו מזמורים בשוב הגלות ואפשר כי ז
המזמור בשמ׳ לאשר לפני׳ לפי שפלשתי׳ באו לדוד לעורר על מלכותו ולהלח׳ עמו וכן אבשלו׳ בנו חשב לקח
לקחת המלוכה מיד אביו ולהמית והוא כבא את הכל ונשאר במלכותו ורבו׳ ז״ל שפירשוהו על גוג ומגוג הם את
אמרו למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו אמור
לו יש בן שמורד באביו אלא הוה הכא כמי הוה ידוה כי אפי׳ בני נהפך לי לאויב ועמשא בן אחותו
היה עם אבשלום ורוב ישראל שנטה לבם אחרי אבשלום זה טעם הכפל רבים קמים עלי וכ
וכלם הם קמים עלי ומתיעצים להלחם עמי ושמעי בן גירא שהעיז פניו לחרפו ולסקלו באבנים רבים
לנפשי בעבור נפשי כמו אמרי לי אחי הוא וישאלו אנשי המקום לאשתו והדומים להם והטעם
כי רבים מחכמי ישראל כמו אחיתופל ואחרים היו חושבים כי היה לו זה העונש על דבר בת שבע כמו ש
שהיה אבל היו חושבים שלא תשוב לו המלוכה לעולם לפיכך היו אחרי אבשלום ומרדו והיו אומר׳ כי אין לו
חלק לעולם הבא לפיכך אמר לנפשי ואמר אין ישועתה לו אין ישועה לו בעולם הזה שלא ינצל מיד אבשלום
ואין ישועתה לנפשו בעולם הבא׳ לפיכך אמ׳ גם כן ישועתה ר״ל ישועה וישועתה כי כל כפל תוספת לכפול
ענין וכן עזרתה רב עזרה וכן תבאתה כפלאתה אתבאתה כמו שכתבתי בספר מכלול בחלק השני ממנו כ
וכן אמ׳ במדרש רבים אומ׳ רבים בתורה דואג שהיה אב בית דין כמו שכת׳ אביר הרועים ואחיתופל יועץ כ
כאשר ישאל איש בדבר האלה׳ מה היו אומר׳ אפשר אדם שבא את הכבשה והרג את הרועה והפיל את ישראל
בחרב שיש לו תשועה אין ישועתה לו באלה׳ סלה ומלת סלה רוב המפרשים אמרו שהוא כמו לעולם וכן תרג
תרגמה יונתן בתפלת חבקוק לעלמין וכן היא שגורה זאת המלה בתפלתינו בזה הענין והחכם ר׳ אבן עזרא
ז״ל פי׳ כמו אמת ואני או׳ כי איננה מלת ענין ופרושה לשון הגבהה מן סולו המסלה סולו לרוכב כלו׳ באותו
המקום שהיא נקראת סלה זו היתה הרמת קול המזמור והראיה כי לא תמצא זאת המלה אלא בשיר ובמזמור
כי לא תמצא אותה אלא בזה הספר ובתפלת חבקוק שהיא שיר שכתוב שם גם כן למנצח בנגינותי ואתה
הפך דבריהם שהם׳ שאין לי תקוה לא בעולם הזה ולא לעולם הבא׳ הם חושבים ואו׳ כן ואתה
תעשה עמי בהפך ותהיה מגן בעדי להצילני בעולם הזה ומגן בעדי לעולם הבא והכבוד הוא הנפש כמו ויגל
כבודי׳ למען יזמרך כבוד ומגן שזכר עומד במקום שנים מגן בעדי ומגן כבודי או פי׳ כבודי הפך הקלון
שהיה לו בברחו ומרים ראשי שלא אבוש ולא יפלו פני בפני אויבי׳ אלא אלך קוממיות ובהרמת ראש כי כש
כשתצילני יכירו וידעו כי אתה מחלת לי על העון בזה העונש שתענישני קולי אל ה׳ ועונני עבר קולי
אל ה׳ שאקרא׳ לו מהרה ויענני עבר במקום עתיד כמו ויענני וכמוהו רבים או הוא כי היה בזמן
בזה או רוח הקדש הופיע על לשנו׳ והוא הנכון כי ברוח הקדש הנבואה׳ מהר נוכל לפרש מהר המוריה אע״פ
שלא היה עדיין קדש אולי היתה קבלה אצלם כי שם יהיה בית המקדש ומפני זה עלה דוד בברחו במעלה הר
הזיתים ומשם השתחוה לאל כי משם אדם רואה המקום ההוא או פי׳ מהר קדשו מהר ציון ששם היה הארון
או פי׳ מהר קדשו מן השמים כמו מי ישכון בהר קדשך׳

אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְהוָה יִסְמְכֵנִי: ל
לֹא אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי: ק
קוּמָה יְהוָה הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי הִכִּיתָ אֶת כָּל אוֹיְבַי
לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ: לַיהוָה הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ
בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: למנצח בִּנְגִינוֹת
מִזְמוֹר לְדָוִד: בְּקָרְאִי עֲנֵנִי אֱלֹהֵי צִדְקִי בַּצָּר הִרְחַ
הִרְחַבְתָּ לִּי חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי: בְּנֵי אִישׁ עַד מֶה
כְבוֹדִי לִכְלִמָּה תֶּאֱהָבוּן רִיק תְּבַקְשׁוּ כָזָב סֶלָה:

אני שכבתי ישכבתי בבטח ואישן בשלום כאדם
שאין לו פחד הקיצותי אנכי כבהל כאדם הישן מתו׳
צרה שהוא נבהל בהקיצו כי בעודו ישן ירא׳ חלומות
רעים כמו שחושב בלבו מפחדו ולמה אני בוטח בך
כל כך ידעתי כי ה׳ סמכני כי כן ראיתי בחלו׳ ובדר׳
אני שכבתי מן הנבואה אישנה מן רוח הקדש הקיצו׳
על ידי חושי הארכי כי ה׳ יסמכני על ידי נתן הנביא
ר״ל כי דוד נסתלק ממנו רוח הקדש מפני העצבון ו
והפחד שהיה בו ורוח הקדש אינה שורה אלא מתוך
שמחה וכשראה חושי הארכי שמח ב׳ שידע שהוא יפ
יפר עצת אחיתופל והקיץ ושרתה עליו רוח הקדש׳ ו
ואמר ה׳ יסמכני על ידי נתן הנביא שאמר לו גם ה׳
העביר חטאתך׳ לא אירא מרבבות עם כי כל ישראל היו עם אבשלום לבד מאשר היו עם דוד בירושלים שיצ
שיצאו עמו ואותם שנתאספו׳ אליו אחר כן׳ שתו עלי שתו מלחמתם עלי׳ או פי׳ שתו נלחמו וכן שתו השערה
ושית בגלון גליך׳ קומה ה׳ קומה הטעם מלרע וכל קומה אשר בזה הספר זולתי וקומה בעזרתי שהוא מלעיל
כי הכית פעמים רבות הושעתני והכית אויבי כן תעשה עתה׳ או פי׳ על זאת המלחמה והוא כמו שפרשתי ויע
ויענני מהר קדשו ופי׳ לחי בלחי והוא מכת בזיון וכן׳ שני רשעים שברת והם אותם שהיו אומרי׳ לטרפו והוא
כדרך ואשברה מתלעות עול׳ לה׳ הישועה וכאשר תושיעני אודה ואומר לה׳ הישועה ועל עמך ברכתך סלה ש
שלא ימותו בזאת המלחמה **למנצח** בנגינות מזמור לדוד׳ אמרו רבו׳ המזמור הזה נאמר בשל
בשלשה מיני שבח בנצוח ניגון במזמור והנראה כי המנצח הוא אשר היה על המשורר׳
ועל ידי המנצחים היו נאמרי׳ המזמורים והיו נותנים אותם למנגנים ולמשוררים ולא תמצא בשום מקום ל
למשורר למנגן אלא למנצח וכן בתפלה לחבקוק למנצח בנגינותי׳ וכן כתוב לנצח על מלאכת בית ה׳ וכת׳
בכינורות על השמינית לנצח ויש שהיה מנצח על כלי הנקרא נגינות׳ ויש על כלי הנקרא שמינית ועם הכלי׳
היו נאמרי׳ השירים והניגונים והתהלות כל אחד לפי נגוניו הידוע אבלם כי חכמה גדולה היתה והיא תעו׳
תעורר הנפש החכמה והיא נספרת בכלל החכמות החיצונות והכלים שהיו בבית המקדש להלל הם נבלים ו
וכנורות ומצלתים ושופר׳ וחצוצרות׳ והיו הכלים נחלקים על נגינות ידועות אבלם׳ יש מהנגינות הנקראות על
עלמות כמו שכתוב בנבלים על עלמות׳ וכתוב על עלמות שיר׳ ויש שנקרא נגינות ובו נאמר זה המזמור וי
ויש מהם נקרא משכיל׳ ויש מהם נקרא מכתם ויש שיגיון׳ ויש מהם נחילות׳ ויש שגיונות׳ ויש גיתית׳ ויש מה
מהם נקרא עשור ויש עוגב ויש מינים׳ וכל אחד חלוק בנגינתו כמו שהוא ידוע אבל בעלי החכמה׳ ומצאנו
כתוב וארבעת אלפים מהללים לה׳ בכלים אשר עשיתי להלל ולא נודע אם אשר היו הכלים בידם והיו מזמ׳
ומזמרים בפיהם׳ או אם היו המשוררי׳ בפה וכנגדם אשר היו מנגני׳ בפה׳ ומצאנו כתו׳ אחד אומר והלוי׳ בכ
בכלי שיר אשר עשה דוד המלך להודות לה׳ כי לעולם חסדו בהלל דוד בידם והכהני׳ מחצצרים נגדם׳ ועוד כ
כתו׳ והשיר משורר והחצצרות מחצצרו׳ והחצצרות לבדם היו ביד הכהנים כמו שכתו׳ ובני אהרן הכהני יתק
יתקעו בחצצרות ושאר הכלים היו ביד הלוי׳ וכן כתו׳ ויעמדו הלוי׳ בכלי דוד והכהני׳ בחצצרות׳ והנכון שאמר
דוד זה המזמו׳ גם כן בברחו מפני אבשלום בנו **בקראי** ענני׳ שאתה יודע כי עמי הצדק ועם את
אשר כנגדי העול והחמס ואתה אלהים שפוט עלינו׳ וכל אלהים שופט כמו שפירשנו כי יש אלהים שופטים
בארץ ונקראו בשם זה בני אדם השופטים׳ עד האלהים יבוא דבר שניהם׳ והגישו אדוניו אל האלהים **בצר**
הרחבת לי׳ כמו תרחיב כמו שפירשנו שבנבואות יאמר עבר במקום עתיד שהדבר כאילו נעשה׳ או
ואולי כי רוח הקדש הופיעה על לשונו ואמר הרחבת׳ **בני** איש אמר כנגד גדולי ישראל שהיו עם אבשלום
וכן גם בני אדם גם בני איש׳ בני אדם ההמון׳ בני איש הגדולים וכן הלא איש אתה׳ וכן גדעון בן יו׳
יואש איש ישראל׳ עד מה כבודי לכלימה׳ כבודי נפשי כמו שאמר במזמור הקודם רבי׳ אומרי׳ לנפשי׳ א
או פי׳ כבודי מאם שאני מלך ואתם מכלימי׳ אותי ומבריחים אותי ממלכותי׳ ותאהבון ריק ודבר שלא יתקיים
והוא מלכות אבשלום ופי׳ כזב דבר שאין לו קיימא כמו אשר לא יכזבו מימיו׳

תְּפִלָּה יְהוָה חָסִיד לוֹ יְהוָה יִשְׁמַע בְּקָרְאִי אֵלָיו
רִגְזוּ וְאַל תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל מִשְׁכַּבְכֶם
וְדֹמּוּ סֶלָה׃ זִבְחוּ זִבְחֵי צֶדֶק וּבִטְחוּ אֶל יְהוָה׃ רַב
רַבִּים אֹמְרִים מִי יַרְאֵנוּ טוֹב נְסָה עָלֵינוּ אוֹר פְּנֵי
פָּנֶיךָ יְהוָה׃ נָתַתָּה שִׂמְחָה בְלִבִּי מֵעֵת דְּגָנָם וְתִיר
וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ׃ בְּשָׁלוֹם יַחְדָּו אֶשְׁכְּבָה וְאִישָׁן כִּי א
אַתָּה יְהוָה לְבָדָד לָבֶטַח תּוֹשִׁיבֵנִי׃ לַמְנַצֵּחַ
אֶל הַנְּחִילוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אֲמָרַי
הַאֲזִינָה יְהוָה בִּינָה הֲגִיגִי׃ הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי
מַלְכִּי וֵאלֹהָי כִּי אֵלֶיךָ אֶתְפַּלָּל׃ יְהוָה בֹּקֶר תִּשְׁמ
תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ לְךָ וַאֲצַפֶּה׃ כִּי לֹא אֵל
חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא יְגֻרְךָ רָע׃ לֹא יִתְיַצְּבוּ הוֹלְל
הוֹלְלִים לְנֶגֶד עֵינֶיךָ שָׂנֵאתָ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן׃

ודעו כי הפלא הפרי׳ והפר׳ אותי למלך ולמה כי ה
חסי׳ אני ולפי׳ שתראוני בצר׳ עתה תרא׳ כי ה׳ ישמע׳
רגזו ענין פחד כמו ורגזו ואלו׳ פחדו מהאל ·
ית׳ אם לא תפחדו ממני תפחדו ותרגזו
מהאל ואל תחטאו עוד לרדוף אחרי ולמרוד בי׳ אמ
אמרו בלבבכם על משכבכם כי האדם על משכבו ·
ימצא לבו יותר פנוי מעסקי העולם ואז תהיה כונתו
זכה ואמר דוד כנגדם חשבו בלבבכ׳ ודומו ׳וכן נקר
נקראת מחשבת הלב אמירה ׳האומרים בלבבם ׳ואמר
ודומו סלה ׳שתקו וחדלו ממרד בי׳ כי הדממה ענין
שתיקת הדבור וקול כמו וידמו לאו ענתי׳ דממה וקו׳
וקול אשמע׳ ויש שתיקת המעשה והתנועה כמו יקם
סערה לדממה ׳מעי רתחו ולא דמו וידום השמש ׳דו
דומו עד הגיענו אליכם ׳לאבן דומם והדימוס לחס׳
ומזה הענין הוא ודומו סלה כלומר חדלו לכם ממע
ממעשיכם ׳והרב מורה צדק רבינו משה מיימון פי׳
שהפסוק הזה מצוה למשכילים החשובים שיכירו הא
האמת ולשום האל בלבם כדי שלא ישגה שגיאה ב
בדבור ואין זה מענין המזמור אעפ׳ שהענין שפי׳
הוא טוב מאד׳ זבחו זבחי צדק׳ מאשר הרעותם עד הנה צריכים אתם כפרה וזבחו לה׳ זבחי צדק ופ
ופי׳ זבחי צדק שתשובו לעשות צדק לא כזבחי הרשעים׳ שנאמר בהם זבח רשעים תועבה שישובו לרשעתם א
אחר הזביחים לפיכך אומר זבחי צדק׳ ובטחו אל ה׳ לא על גבורתכם על היותכם עם רב אלא על ה׳ תבטחו לב
לבדו׳ וקשר הבטוח עם מלת אל׳ כמו עם מלת על׳ אלא על ה׳ תבטחו לבדו׳ וכן בטח בה׳ בכל לבך אל תבטחו
לכם אל דברי השקר רבים אומרים רבים׳ אותם שאמר עליהם בני איש ואמר עליהם רבים אומרים
לנפשם המתאוים מי יראנו טוב שיצלח מרד אבשלום בנו והרע שלי טוב להם ומתאוים אותו׳
ואתה ה׳ נסה עלינו אור פניך לא כפי מחשבותם ומלת נסה בסמך במקום שין ובהא תחת א והוא כמו נשא
זיו לפרש לענין שאמר ובטחו אל ה׳ אמר רבים אין דעתם אלא לטובת העולם ה׳ ומתאוים אליה ואומרים
מי יראנו טוב אבל אני ועמי ר״ל ואשר עמי אומרים נסה עלינו אור פניך ה׳ כל תאותינו לאור פניך לעולם
הבא נתת שמחה בלבי נתת׳ והנה הם גומלים לי רעה תחת טובה כי אני היה לי שמחה בלבי בטובתם׳
והו מעת דגנם ותירושם רבו׳ והם שמחו׳ לרעתי ועני׳ נתת בענין בא לטהר מסייעי׳ אותו׳ ודרך טובה היא לאדם
שישמח בטוב׳ חבריו׳ והאול׳ בדר׳ טוב׳ האל מסייעו ומדריכו וזהו טע׳ נתת׳ יחדיו׳ אני הייתי מתאו׳ טובות׳ ואעפ
שעדיי׳ הרעו לי אתאוה שנהי׳ בשלו׳ יחדיו אני וה׳ ואז אשכב ואיש׳ שלא יהי׳ לי דבר המטרי׳ אותי מהשינ׳ אחר
שה׳ ישובו לי׳ כי אתה ה׳ לבטח תושיבני׳ בטו׳ אני שאין׳ תשלי׳ חפצי ולבט׳ תושיבני ופי׳ לבדד את׳ ה׳ לבד׳ תעשה
זה ובך בטחוני לא באחר למנצח אל הנחילו׳ ׳כבר פירשנו טע׳ נחילו׳ ופי׳ מיני הניגו׳ במזמו׳ שלפני זה
ורבי׳ פי׳ המל׳ הזא׳ מלשו׳ נחיל׳ של דבורי׳ כדברי רז״ל כי נגינו דומ׳ לטריק׳ דבורי׳ ׳וז׳ המזמ׳ גם כן כנג׳ אויבי
דוד שהיו לו׳ שונאי׳ בימי׳ ור׳ ז״ל אמרו כי אמרו על דואג ואחיתופל שונאיו אמרי האזינה׳ מה שאוציא
בפי האזינה אזינ׳ ומ׳ שאהג׳ בלבי בינה׳ לפיכ׳ אמ׳ עם הגיגי בינ׳ ועם׳ אמרי האזינ׳ ׳ואמ׳ הגיגי בהכפל עי״ן הפעל׳
׳כמו לחזיז קולות מן חזה׳ הקשיבה תן אזנ׳ לשוי׳ קשבת׳ כי הו׳ פוע׳ יוצ׳ וכ׳ כתיב להקשיב לחכמה אזנך
׳תקשיב אזנך ׳והמלה הזא׳ נקשרת עם למד ועם אלף ועם בית ופעמי׳ בלא קשר או׳ כמו הקשבתי ואשמע׳
מי הקשיב דברו מלכי שאת׳ מלך עלי ואני צועק עלי׳ כמו שצועקי׳ אל המלך ׳ואלהי שאת׳ שופטי שתושיעני
מן המציעי׳ כי אלי׳ אתפלל ׳ולא למושיע אחר כי אין בלתך׳ ה׳ בקר תשמע׳ כי בבקר עת התפילה טרם
שיתעסק האד׳ בצרכי העול׳ ׳בקר אער׳ לך פי׳ תפילתי אער׳ לך ואצפה ׳ואוחיל לך שתתן לי שאלתי ובקשתי
לא למה אצפה לך כי ידעתי כי לא תחפוץ ברשע׳ לא יתיצבו׳ ענין הוללים הוא פעמים לשון
שבוש כמו ויתהולל בידם אמרתי מהולל והדומים להם

תאבד דברי כזב איש דמים ומרמה יתעב יהוה ז
ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל הי
היכל קדשך ביראתך : יהוה נחני בצדקתך למ
למען שוררי הישר לפני דרכך : כי אין בפיהו נ
נכונה קרבם הוות קבר פתוח גרונם לשונם יח
יחליקון : האשימם אלהים יפלו ממעצותיהם ב
ברוב פשעיהם הדיחמו כי מרו בך : וישמחו כל
חוסי בך לעולם ירננו ותסך עלימו ויעלצו בך
אוהבי שמך : כי אתה תברך צדיק יהוה כצנה
רצון תעטרנו

כנג

למנצח

בנגינות על

הש

השמינית מזמור לדוד : יהוה אל באפך תוכיחני
ואל בחמתך תיסרני : חנני יהוה כי אמלל אני ר

תאבד דוברי כזב ׳תאבדם מלפניך וכן איש דמים
ומרמה יתעב ה׳ שהם נתעבים ונמאסים וכן זאת ד
דרך הלשון לדבר פעם לנכח ופעם לנסתר ׳ואני ב
ברוב חסדך הם נמאסים לפניך אבל אני אתיצב ל
לפניך ולעיניך ואבוא ביתך ברוב חסדך שאני מק
מקוה ממך ואשתחוה אל היכל קדשך ביראתך שהיא
על פני ׳ופי׳ היכל כי המשתחוה ישים ההיכל ומקום
הקודש מגמתו וכנגדו ישתחוה לאל ׳ופי׳ ביתך והיכל
קדשך הוא הבית שהיה בו הארון ׳ ה׳ נחני ׳זאת הי׳
תפילתי אליך שתנחני בצדקתך כלומר שתסיעני ל
ללכת דרך צדקה ומשפט ותנחני בה שלא אכשל ׳ל
למען שוררי ׳שלא ישמחו בי בהכשלי היושר לפני ד
דרכך ושוררי כמו אויבי כמו אשורנו ולא קרוב לפי
שהוא מביט לרעה כמו ויהי שאול עוין לדוד ׳וזאת ה
התפלה להצילו משגיאות ומזדונות כמו שאמר גם מ
מזדים חשוך עבדך ׳הישר בא בהכנעת היוד שהיא פ
פא הפועל שלא כמנהג נחי הפא כמו הינא אתך ׳וה
והכתוב הוא בו׳ על המנהג נחי הפא ׳וכן בפתח עין
הפועל כמו הנחת ה׳ גבוריך ׳כי אין בפיהו נכונה ׳
הוא טעם למה שאמר למען שוררי כי הם חנפים שאין בפי אחד מהם נכונה אלא מראים עצמם בפיהם כ
כאוהבים וקרבם הוות כלומר רעות חושבים בלבם ׳ קבר ׳כי מי שלא ישמר מהם וישמע אותם כשיחלקו לש
לשונם ומדברים חלקות ונראים כאוהבים יפול בקבריהם והוא מחשבת לבם לרע וכנה הדבריים לגרון כמו
דוממות אל בגרונם כי מקצת האותיות יאמרו בגרון גם כן הדבור תחלתו בגרון כי הקול יוצא מהגרון ויגמור
הדבור לפה ׳גם לפי שהגרון פתוח אל הקרבים שדמה אותם לקבר אמר גרונם ׳ומלת כצנה תאר לנקבה
והמתואר חסר והיא אמירה או דבדה וכן ומאכלו בריאה ׳כסדר הקבובות יענה עזות והדומים להם ׳ הא
האשימם אלהים ׳מ׳ לשון שממה ואשם ושמם בענין אחד ויתכן לפרשו בענין אשם ופי׳ האשימם בענשם כ
בענין שלא יתכן ולא יזדמן להם מה שחשבו לעשות עלי ׳וזהו שאמר יפלו ממועצותיהם ׳כי מרו בך בשנאתם
אותי ואתה צוית עלי להיות מלך והם מרו את דבריך ומענין מריתם פי ׳וישמחו כל חוסי בך ׳הפך האויבים
שאינם חוסים בך וכאשר תדיח אותם ישמחו החוסים בך ׳ ויעלצו בך כמו בעזרתך ׳וטעם ותסך עליהם
שתגין עליהם כסוכה שלא יזיקו עליהם האויבים ׳ויעלצו העין תלמד בפתח ׳כי אתה תברך צדיק ׳או יעלצו
בך כשתברך הצדיק ותדיח הרשע וכצינה שהיא עוטרת האדם תמיד כן תעטר הצדיק ברצונך ומלת תעטר
כן מבניין הקל כמו עוטרים את דוד ׳ למנצח ׳ בנגינות על השמינית ׳כבר פי׳ טעם נגינות ש
ושמינית ושאר טעמי הנגון במזמור בקראי׳ ׳ נכני ׳ויש שמינית כנור שהיו לו שמנה יתרים ו
ועל אותו ניגון נאמר זה המזמור ׳והדרש על המילה שנתנה בשמיני וזה רחוק ׳והמזמור הזה אפשר שאמרו
דוד עליו׳ ואפשר גם כן שנאמר על לשון כל אדם המדוכה בחולים כי הרבה מזמורים שהם תפלה ובקש
ה׳ חברם דוד להיותם מזומנים לכל מתפלל וכן דעתו בזה המזמו׳ ׳וי׳א כי זה המזמור נאמר על הגלות כי יש
ישראל בגלות הם כמו חולים ומדוכאים׳ אל באפך תוכיחני בעוני אל באפך אלא לאט כדי שאוכל
לסבול כמו שאמר ירמיהו הנביא יסרני ה׳ אך במשפט וגו׳ ואל בחמתך תיסרני כפל הענינים במלות
שונות כמנהג׳ אומלל תאר אף על פי שהוא פתוח ׳וכמוהו לב הותל השנו׳ והוא ענין חלישה וכו

רפאני יהוה כי נבהלו עצמי: ונפשי נבהלה מא
מאד ואתה יהוה עד מתי: שובה יהוה חלצה נפ
נפשי הושיעני למען חסדך: כי אין במות זכרך
בשאול מי יודה לך: יגעתי באנחתי אשחה בכל
לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה. עששה מכע
מכעס עיני עתקה בכל צוררי: סורו ממני כל פ
פועלי און כי שמע יהוה קול בכיי: שמע יהוה ת
תחנתי יהוה תפלתי יקח: יבשו ויבהלו מאד כל
איבי ישבו יבשו רגע: שגיון לדוד אשר
שר ליהוה על דברי כוש בן ימיני
יהוה אלהי בך חסיתי הושיעני מכל רדפי והצ
והצילני:

ונכריתה כמו היהודים האומללים אומללה ילדה שב
שבעה ורבת בנים אומללה והדומים להם כי נבהלו
עצמי ר״ל הגוף ואמר עצמי שהם יסודי הגוף או אמ
אמר כן על כאב העצמות ונפשי נבהלה ע
עצמי נבהלו ונפשי נבהלה מ אד לפחדתי
ולדברי שאגתי שלא אמות מזה החולי ואתה כתי׳ בל
בלא ה׳ וקרי בה׳ ואחר הוא שנמצא בלא ה׳ כמו אם
ככה את עשה לי עד מתי תדכאני בחלאים ולא תר
תרפאני שובה שובה מלרע והם חמשה מל
מלרע וזה אחד מהם ופירושו שוב מחרון
אפיך ושוב חלצה נפשי שלא אמות מן החולי הושי
הושיעני למען חסדך לא בצדקתי כי ידעתי כי אני
חייב כי אין אם אמות לא אזכרך במותי ואם ת
תרפא כי אודך לעי׳ כל כמ״ש חזקיה כי לא
שאול תודך ולא מות יהללך וא׳ דוד לא אמות כי
אחיה ואספר מעשה יה כי הגוף אחר צאת הנשמה
הו׳ כאב׳ דומם ויורד שאול אבל הנשמה תעלה ותוד׳
ותשבח לעד בלא הפסק אבל יתאוה צדיק לחיות לעשות רצון האל בעודנו חי ולהרבית שכר הנשמה לעולם
הבא יגעתי באנחתי אשחה כי אני נאנח ודואג על חליי ובוכה עד שאשחה בכל לילה מטתי כי בלילה
יכבד החולי ויאנח ויבכה על חוליו או יבכה בלילה שבני אדם ישנים ואין רואה אותו והנה הן
אות יגיע מהאנחה והבכי ומה שאמ׳ אשחה ואמסה הוא על דרך גוזמה והפלגה ופי׳ אשחה מן כאשר יפרש עד
השוחה לשחות או תרגום וירחץ פניו ואסחה ופי׳ אמסה מן המסו את לב העם ותמס כשעוה אמורנו אלה הם ש
מבני הלמד שבנין הפעיל ויש מפועלי הכפל שהבנין הזה רבים כמו המסו את לבבנו וימס את לב העם ו ש
והדומים להם עששה מכעס עיני מגזרת עש יאכלם כאלו אמר רקבה והטעם שאני בוכה מן הכעס
שאני כועס על אויבי השמחים לחליי ופי׳ עתקה מן וצור יעתק ממקומו ועששה ונתקה והוא
דרך הפלגה וגוזמא׳ ופי׳ בכל צוררי בעבור כל צוררי ויש עתקה שנתיישנה ותרגו׳ יושן עתק ממני ש
שזיותו מחליו אמר זה או בחליו ומדבר על העתיד ברוח הקדש וכן כל אדם חולה המתפלל זה המז
המזמור יוכל לומר זה כי בטוח הוא שהאל ישמע תפילתו אם יתפלל בלב נשבר ונדכא ה׳ תפלתי יקח יקח ו
כמו לקח וטעם יקח בזאת העת ובכל עת תפילתי אליו יקבלנה ברצון ויבהלו מאוד ברפאי יבוש׳
ויבהלו מאוד כל אויבי שהם מקוים מיתתי ישובו יבושו רגע כשיראו שלא עלתה לה׳ מחשבתם ישובו אלי
להיות בשלו׳ עמי ובאותו רגע יהיה להם בושת ממני שגא׳ לדוד כבר בארנו כי שגיון אחד ממיני ש
שכינו׳ וכן אמר בתפילת חבקוק על שגיונות ורז״ל פי׳ אמר כי המזמו׳ הזה נאמ׳ על שאול וקראו
כוש על שם שהיה יפה מראה כמו אשה כושית ותרגמי׳ אתתא שפירתא וכן דעת כל המפרשי׳ ואמ׳ כי קר׳
קראו כוש כי מה כושי זה אינו משתנה עורו כך שאול לא היה משתנה בשנאתו אל דוד ועל הדרך הזה כאמר
היהפך כושי עורו ונמר חברבורותיו והחכם אע״ז ל הרחיק זה הפי׳ כי אמ׳ איך יאמר זה על משיח ה׳ הנה יח
יחבל און ואמר כי אחד מבני בנימן היה ששמו כוש שהיה שונאו ואין טענתו טענה שיאמר על שאול הנה י
יחבל און ולמה יאמ׳ כן והנה אמר לו דוד בפניו מרשעים יצא רשע וכן אמר ונקמני ה׳ ממך ובדרש לפי ב
בינה שמו כוש לפי שכתוב גם במדעך מלך אל תקלל ונכון הוא הדרש יראה עתה כי הכל שוים כי על ש
שאול נאמר המזמור הזה לבד המפרש הנז׳ ומה שאמר על דברי לפי שדברים רבים היו לו עמו ופעמים רבו
רבות חשב להרגו כמו שכתוב תחלה בהתחתנו עמו חשב להפילו ביד פלשתים ואחר כך חשב להמיתו בביתו
וכשהיה עומד בפניו היה מטיל לו החנית כמה פעמים ואחר שנפרד ממנו רדפו גם כן פעמים אלהי
בך חסיתי ולא בעזרת אדם לכן הושיעני מכל רודפי הנסמכים עם שאול׳

פן יטרף כאריה נפשי פרק ואין מציל: ידוה אל
אלהי אם עשיתי זאת אם יש עול בכפי: אם גמ
גמלתי שולמי רע ואחלצה צוררי ריקם: ירדף
אויב נפשי וישג וירמס לארץ חיי וכבודי לעפר
ישכן סלה: קומה ידוה באפך הנשא בעברות צו
צוררי ועורה אלי משפט צוית: ועדת לאמים ת
תסובבך ועליה למרום שובה: ידוה ידין עמים
שפטני ידוה כצדקי וכתמי עלי: יגמר נא רע רש
רשעים ותכונן צדיק ובחן לבות וכליות אלהים
צדיק:

פן יטרף כאריה נפשי. זה לא אמ' על אויב אחד שהיה לו לדוד אלא על שאול שהיה מלך ועליו אמ' פורק ואין מציל. ואמ' כאריה כי הוא גבור שבחיות ונקרא מלך עליה' ואם יפרוק אין פורק ופורק מענין ופרקת עולו. ידוה אלהי אם עשיתי זאת מה שהוא עושה לי ואחר מה שהוא מפרש אם גמלתי שולמי רע אם יש עול בכפי אם עשיתי בידי רע לאדם בעול וחמס אם גמלתי שולמי רע מי שהיה עמי בשלו' אם גמלתי רע כמו שהוא עושה עמי שאף שהייתי בשלו' והייתי אתכו ונלחמתי מלחמותי' והוא גמל לי רעה תחת טובה. ואחלצה צוררי ריקם. לא שלא גמלתי שולמי רע אבל חלצתי מי שהיה צוררי ריקם ובחנם הייתי מציל אותו כמו שהציל שאול מיד אבישי שהיה הורג אותו לולי שמנעו כמו שכתב אכה נא בחנית ובארץ פעם אחת ולא אשנה לו וכן כשעמד במערה כאמ' וישסע דוד את אנשיו בדברים ולא נתנם לקום אל שאול. ואו' ואחלצה כמו ואו' של ועבדיך באו. ירדו' אויב נפשי. המלה הזאת מורכבת מבנין הקל ומבנין הדגש כי מן הקל יאמ' ירדוף ומן הדגש יאמ' ירדף והרכבה המלה הזאת משניה' וטעם הרכבה כי ... האויב ירדפהו בעצמו וירדפהו לאחרי' שיאמ' לאחרי' שירדפוהו כן היה שאול רודפו ומרדפו. ואמ' נפשי כי לא ירדפני לאסרני במאסר אלא להמיתני כמו שדמה כמה פעמים להרגו בידו. וירמוס לארץ חיי ואם ישיגני ירמוס לארץ חיי כי לא יניחני שלא יהרגני. וכבודי לעפר ישכן סלה. כבודי היא נפשו ומחשבתו שישכן כבודי לעפר ואע"פ שהנפש לא תשכון בעפר במות האדם רק הוא על דרך משל כמו דבקה לעפ' נפש' או לפי מחשבת האויב כי לא יחשוב שיש לנפשי תקומה אחר המות כי יחשבני שאני רשע ואיש דמים. ומלת סלה פי' פירשנו שהיא הרמת קול בנגון ואין לה טעם בעניי' שהיא בו ואין צריך לפר' אותה בכל מקו'. קומה ה' באפך. קומה מלרע הטעם במס' ואמר קומה ה' על הרודפים אותי לקחת נפשי. הנשא בעברות צוררי. בעב בעברתך עליהם כמו שאמ' באפך או פי' בעברות שיש לצוררי עלי הנשא אתה עליהם והצילני מידם. ועור' אלי משפט צוית. עורה אלי במשפט אשר צוית עלי והיא המלוכה. ועדת לאמים. את עדת בכלל ואמ' לאמי' בפרט. עדת היא עדת ישראל הכוללת כולם. לאומי' הם יב שבטי ישראל ונקראו לאומי' גוים עמים רבים כמו שאמר יצחק ליעקב והיית לקהל עמים וכן אמ' ה' ליעקב גוי וקהל גוים יהיה ממך. הנה תר תראה כי קורא אותם גוים ועמי' כנגד השבטי' וקורא אות' קהל ועדה כי היו שבטי' קהל אחד ועדה אחת. ואלו היה אומ' לאומי' על אומות העולם לא היה אומר ועדת כי לא יכלול אות' עדה אחת כי כל לאו' ולאו' עדה עצמה. על כן הנכרי' המפרשי' הפסוק על ישו ומפרשי' עדת לאומי' על הגוי' שסבו לאמונתו ואומ' ועליה למרום שובה לאות כי ירד לקחת הבשר ואתה אמור להם תחלה כי המזמו' מפרש בראשו על מי נאמ'. ועוד כי התפלה לשוא אם הוא אלוה ולא' היתה תפילתו על הכבוד לא הועילה תפלתו. ואם יאמרו כי היה רצונו אם כן היה מתפלל על דבר שלא היה רוצה. ועוד כי רוב המזמו' ידבר על אויב אחד והוא אויבי' רבי' היו לו. ועל לקיחת הבשר כבר כתבתי לך במזמו' השני מה שתשיב להם. ולפי' היה פי' כן ידוע היה בישרא' כי דוד נמשח למלך והוא ידוע גם כן כי על פי ה' משחו שמואל ובמקום שנמשח הכירו הכל שלא עשה שמואל דבר מדעתו כי בביאת הב"ו אחיו אמר אך נגד ה' משיחו שהיה סבור שהוא יהיה המלך עד שבא הקטן ואמר לו ה' קום משחהו כי זה הוא. ואם כן הרודף אחרי דוד כרודף אחרי האל והסובב אותו לתפשו כסובב האל. ומפני זה אמר תסובבך כדרך שאמ' הנביא כי הנוגע בכם כנוגע בבת עינו. ומה שאמ' ועליה למרו' כמו שאמ' קומה והנם והכל דרך משל כי כשיעביר האל על פשע כאילו ירד ממכון יכולתו ומקו' משפטו וכאש' יפקוד עונ' עונו וישפטנו כאילו יקו' ויכנס וישוב למרו' למקו' המשפט וכן כאמ' בנקמת פרעה כי גאה גאה. ידוה ידין עמים הם ישרא' כמו שפירשנו לאומי' ופי' ידין שיקח דיני מה' וזהו שאמ' שפטני ה' כצדקי וכתמי עלי כי אין בי עון ו ולא חטאתי לה' שישנאו אותי ולא אמ' על כולם אלא על הרעי' שבה' שהיו שונאי' אותו בחנ' ועליה' אמ' יגמור

פא רשעי׳ כי רוב ישראל היו אוהבים את דוד כי הו
היה שמוביא ומביא אותם בימי שאול ומוכרחי׳ הוי
בורדפם אחריו במצות שאול גם משבט בנימן היו
רבים אתו כמו שכתוב בדברי הימים שבאו אל דו׳
יגמור נא רע רשעים אמר שהרע
שעושין ושחושבין הרשעים יגמור נ
ויכלה אותם ותכונן צדיק והצדיק תכונן דרכו ומ
ומחשבתו ותסייע אותו ואמ׳ זה על עצמו ועל הכל
הצדיקי׳ שהיו בישראל ׳ובוחן לבות וכלי׳ אלהי׳ צדיק
הוא ׳שהוא בוחן לבות וכליות וידע מחשבות האדם
הוא יודע הצדיקי׳ והתועי׳ כי הרבה בני אדם מראים
עצמם לצדיקי׳ ואינם כן ׳והו׳ אלהי׳ צדיק ר״ל שופט צ
בצדק ויתן לכל אחד כפי דרכיו ומחשבותיו׳ כי הוא
יודע הכל מגני׳ על אלהי׳ היה לו לומ׳ מגיני ע
אלהי׳ והו על אך משעני ומבטחי הוא על אלהי׳ שם
שהיה מגני שהוא מושיע ישרי לב אלהים שופט

מגני על אלהים מושיע ישרי לב: אלהים שופט
צדיק ואל זעם בכל יום: אם לא ישוב חרבו ילט
ילטוש קשתו דרך ויכוננה: ולו הכין כלי מות חי
חציו לדלקים יפעל: הנה יחבל און והרה עמל
וילד שקר: בור כרה ויחפרהו ויפל בשחת יפעל:
ישוב עמלו בראשו ועל קדקדו חמסו ירד: אודה
יהוה כצדקו ואזמרה שם יהוה עליון:

למנצח

על הגתית מזמור לדוד: יהוה א׳
אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה ה
הודך על השמים:

צדיק כמו שפטני ה׳ כצדקי ופי׳ אלהים שופט הצדיק כצדקתו והרשע כרשעתו והו שאמ׳ ואל זועם. בכל יום כ
כי לא ישוב מרשעתו וזהו שאמ׳ אחריו אם לא ישוב ׳ ואם במקום כי כמו ואם יהיה היובל לבני ישראל שהוא
במקום כי כאשר ובכל יום ר״ל תמיד ׳ומה היה זועם שאול לאל שהיה תמיד מעשה האל ודברו כי היה יודע כי
על פי ה׳ נמשח למלך אחריו והוא היה רודף בכל יום אחריו להרגו הנה קוצב בכל יום לבטל דברי האל׳ ועוד
שהיה דוד נקי ולא חטא לו והיה רוצה לשפוך דם נקי׳ ועוד שנשבע חי ה׳ שלא ימיתהו ומכל אלה היה ראוי ל
להקרא זועם׳ אם לא ישוב כבר פירשנוהו ומדובר למעלה ואמ׳ כי לא ישוב מרשעתו וחרבו ילטוש להמיתני
קשתו דרך ויכוננה לירות בי כלות׳ קרו׳ אני למות בכל יו׳ במי שעומ׳ נגד הקשת הדרוכ׳ ולו הכין כלי מות
לו ולדולקים עמו אחרי הכין ופעל כלי מות להרגני וי״מ לו עבורו כלות׳ החצים אשר הכין לו לנפשו הם כי
בהם ימות ׳ודולקים כמו כי דלקת אחרי הנה יחבל און ידמה מחשבות הלב להריון וכשיוצאין בפה או במע
במעשה לחבל החשה וללידה אכ׳ דמיון הדבור הוא החבלים ודמיון המעשה הוא הלידה ואמ׳ כי דבר האון בפ
בפיו כי יחשבנו בלבו ויוציאנו בפה ומעשה ואון ועמל ושקר ענין אחד אלא שהמלות שונ׳ בור כרה
ויחפרהו כפל עניי׳ במלות שונות ואמ׳ כי הוא כרה בור להפילני בו והוא יפול בו׳ והתנבא מיתת שאול בחרבו נ
ואמ׳ ויפול עבר במקו׳ עתיד כמו שפירשנו ישוב עמלו בראשו שקרו שהיה עושה ברדפו אחרי ישוב בראשו
ועל קדקדו חמסו ירד כפל עניי׳ במלות שונו׳ אודה ה׳ כצדקי ואז אודה כפי צדקו ואזמרה שם ה׳ עליון כי ה

למנצח

הוא עליון על הכל ויעשה בו כרצונו על הגתית כבר פי׳ כי גתית ממיני הנגון נ
וי״מ כי כשהיה דוד בגת חברו וי״א כי נתנו לבני עובד אדום הגתי המזמור הזה
והוא אלל ושבח והודאה לאל וספר גבורותיו ׳ה׳ אדונינו מה שאתה הוא אדון הכ
הנוראים העליונים והתחתונים מה אדיר שמך בכל הארץ כמו מה אדיר אתה
כי שמו הוא שם בן ד׳ אותיות שאינו שם תאר והוא אדיר בכל הארץ ר״ל גבורתך נראית בכל האר׳
בין ביישוב בין במדבר בין בים בכל הארץ נראית גבורתך השוד הגדול והכח העצום נראית בשמים כי האר׳
דבר קטן בערך השמי׳ והיא כנקודה׳ ומלת תנה הוא מקור במקו׳ נתתה כי משתמשים במקו׳ עבר כמו ילדה
ועזוב כמו ועזבה ואחרים זולתם ׳וכן במקו׳ עתיד ובנוני כמו שבארנו בחל׳ הדקד׳ בספר מכלו׳ והעני׳ כן מה
מה אדיר שמך בכל האר׳ ומה אדי׳ אשר נתת הודך על השמי׳ ופי׳ מלת הוד הכח וההדר וי״מ לפרש אשר תנה
הודך על השמי׳ טעם למה אדי׳ שמך בכל האר׳ בעבו׳ אשר נתת הכח בעליוני׳ להנהי׳ התחתוני׳ כי הארץ וכל
אשר בה הימי׳ וכל אשר בהם הכל בהנהג׳ העליונים מפי עוללי׳ ויונק׳ תחילת הנפלאו׳ אשר באדם אחר
שיצא לאויר העול׳ היא היניקה כי צריך לאדם להודו׳ לבורא ולהכי׳ כחו ויכלתו מכל מעשיו הנראי׳ בשמי׳ ובא
ובארץ ומתכונת גופו שנברא משכבת הזרע אשר תהפך לדם ומשם יגדל מעט מעט עד שישלמו בו אבריו נ
ויצאו לאויר עולם וכבר זכר זה במזמ׳ ה׳ חקרתני ותדע׳ וזה המזמ׳ אמ׳ מתחלת צאתו לאויר העולם ומיניקתו
הנזכרים כפלאו׳ הבורא וחסדו על האדם לפי׳ אמ׳ יסדת עוז שהיסו׳ תחלת הבניי׳ כן היניקה תחלת ההכרה בחסד
הבורא באדם אחר צאתו לאויר העולם ׳שעשה לו הקב״ה נקב בשדי׳ כנקב המחט דקה לא רחב כי יזרום החלב
בלא מיץ ויבא לתוך פיו ויוציאהו הכורך עד שקן בו׳ ואם יהיה יותר דק ממה שהוא יכבד המיץ על הילד ויכא׳
שפתיו׳ אלא הכל בשעור ובמד׳

מִפִּי עֹולְלִים וְיֹונְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צֹורְרֶיךָ לְה
לְהַשְׁבִּית אֹויֵב וּמִתְנַקֵּם׃ כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה
אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכֹוכָבִים אֲשֶׁר כֹּונָנְתָּה׃ מָה אֱנֹושׁ כ
כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ׃ וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט
מֵאֱלֹהִים וְכָבֹוד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ׃ תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַע
בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת רַגְלָיו׃ צֹנֶה וַאֲלָפִי
וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמֹות שָׂדָי׃ צִפֹּור שָׁמַיִם וּד
וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחֹות יַמִּים׃ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה א
אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ׃

למנצח

על מות לבן מזמור לדוד

והפליאות מספר בעלו' חיים שנתן לאמו דדים במין
במקום בינה כמו שא' רז"ל לפ' אמ' מפי עוללים ויונ
ויונקים יסדת עוז שיכול להכיר האדם כי הכל בכונ'
מכון לא כמו שאומ' אויבי ה' כי הכל בטבע ובמקרה
בלי הנהגת מנהיג והנהגת מכון וזהו שאמ' להשבית
אויב ומתנקם ואעפ' שזה החסד גב' בבהמות ובחיות
באדם נתן ה' בינה להכיר מעשיו ולהודות לו ולשבח
על הכל וכולם נבראים לתועלתו אב' עליו להתבונן
ולהכיר מעשה הא"ל ולהודות לו ולשבחו על הכל והח
והחכם אע' ז"ל אמר בעבור היות האדם נכבד מכל
ברואי מטה אמר כי מעת שיחל הנער לדבר וזהו ט
טעם מפי עוללים אז יוחל מתכונתו לקבל כח הנש
הנשמה עד שישכל בשקול דעתה כח בוראה כי תת
תתחזק הנפש יום אחר יום וזהו טעם יסדת עוז וטע
וטעם למע צורריך לבטל דברי המכחישים וא"מ אי
אין אלוד' ורבי' משה הכהן פי' מפי עוללים אשר לא
מדברים בעצמם יורו על רוב חסדך כי תכלכלם ותרבם בגופם באורך וברוחב כי אראה שמיך ולא זכ
וכר השמש יש אומ' כי בלילה אמ' המזמור בעת שהיה מסתכל בירח ובככבים ומבין נפלאות הא"ל וי"א כי ביום
לא יראה כי אם השמש לבדו ובלילה יראה צבא גדול מאד לפי' לא אמ' השמש וי"א כי מה שאמ' אשר תנה הודך
על השמים רמז כי היא הבריאה הגדולה כי אראה שמיך כלומ' כשאראה הבריאות הגדולת אשר יש לך ב
בעולם ואבין עניני האדם אני תמיה ואמ' מה אנוש כי תזכרנו ומה אנוש הוא הפך מה אדיר שמך
כי הוא להגדיל וזה להקטין ·אמ' כי אראה שמיך והירח והכוכבי' שהם בריות גדולו ומשכילו' מה אנוש כי תזכ
האכלת עליו מהוד המשכילי' העליוני' שאינ' גוף כי אף אות' שהם גופות אני רואה גודל גופם וערכ' כי האנוש
כאי' נגד' וא' מעשה הטבעותי' ואשר כוננת להכחיש דברי הכופרי' האומרי' שהעול' קדמון לפיכך אמ' מעשה וכנ
וכוננת שאתה חדשת כולם וא' אראה שמיך ואם אי' נראה לנו אלא השמיך לנו לפי שהם מזהירי' כול' כמו ה
הדבר שבתו' כלי הזכוכית שהוא נראה מבחוץ וכת' אע' ז"ל כי האבנו' עשרה והגלגלו' עשרה ·ז' רקיעי' שבהם ז
ז' כוכב' לכת וגלגל המזלו' וגלג' התשיע' למעלה מגל' המזלו' והעשיר' כסא הכבוד מה' אנוש כי
תזכרנ' ובן אד' וגו' כפל הענין במלו' שונו' או ר"ל כי תזכרנו כי זכרתו בריאתו שהאכלת מהודך עליו ותפקדנו
כל ימי' אשר הוא חי תשגיח עליו' ובמעשי' לתת לאיש כדרכ' ותחסר' מעט מאלהי' הם המלאכי' בעבור
כי נשמת האדם מתכונת המלאכי' שאינה גוף כמו שהם אינם גופות והחסרון הוא לפי שהוא בגוף וכבוד והדר
תעטרהו בנשמה העליונה שנתת בו תמשילה' במעשה ידי' היצורי' השפלי' או פי' אף העליוני' והממשלה ה
הוא שמבי' בשכלו מהלך הגלגלי' והכוכבי' ·כל שתה תחת רגלי' התחתו' כולן תחתיו כמו שאמ' ומוראכם
וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמי' צנה' ואלפי' אלף דגנה נעלמת מהמכתב ואמ' צנה
נראית במלת לנכאה' ·ואמ' צנה ואלפי' כי הם גדלי' עמו ומזומני' למלאכתו ולמאכלו ולמלבושי' והצאן הכבשים
והעזי' והאלפי' הם השורי' ·ואמ' כלם על שאר הבהמות הגדלו' עמו הסוסי' והחמורי' והגמלי' ·בהמו' ש ש
הם חיו השדה ·ואמ' וגם ר"ל כי גם שאינם גדילו' בישוב הוא מושל בשכלו ובתחבולותי' עליה' ·ואמ' עוד צפור
שמי' ודגי הים גם כן אות' שאי' בארץ כמו הצפור שהוא פורח באוי' והדגי' שה' במי' הוא מושל בתחבולתיו עליהם
עוב' אורחו' ימי' כשבוע ספינ' ועוב' ארחו' ימי' ·ה' אדו' שב ואמ' להודו כאש' כלה לספר הא"ם טעם לאד'
והיכול' שנתן לו על הכל וה קטן ונבזה כנגד בריו' של מעל' שהוא משתף ' בשכל עמהם להודו' וא' ה' מה ונש
למנצח עלמו' לבן אמ' רוב המפר' כי אמ' דוד על אחד מאויבי' שמת שהי' מנסיכי' הגוי' שלחץ ישראל ה
שמו לבן ובמותו אמ' זה המזמ' וי"א לבן כמו הפיך נבל ואמ' כשמת נבל' הכרמלי' אמ' והו' רחוק מאד וי"א כי לבן
הוא כמ' ב"וד והוא גליו' שנקר' איש הבנים ·ואא' ז"ל פי' לבן למשורר שהי' שמו בן כמו שכתו' בדברי הימי' ועמהם
אחיהם המשני' בן ויעזיאל ·ופי' עלמו' כמו שתי מלו' כמו מלה אחת מן עלמו' שיר כמו עגלה יפה פיה פקח קוח

אודה ידוה בכל לבי אספרה כל נפלאותיך : א
אשמחה ואעלצה בך אזמרה שמך עליון : בש
בשוב אויבי אחור יכשלו ויאבדו מפניך : כי עשי
עשית משפטי ודיני ישבת לכסא שופט צדק : ג
גערת גוים אבדת רשע שמם מחית לעולם וע
ועד : האויב תמו חרבות לנצח וערים נתשת אב
אבד זכרם המה וידוה לעולם ישב כונן למשפ
למשפט כסאו : והוא ישפט תבל בצדק ידין לא
לאומים במישרים : ויהי ידוה משגב לדך משגב
לעתות בצרה : ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עז
עזבת דרשיך ידוה : זמרו לידוה יושב ציון הגידו
בעמים עלילותיו כי דרש דמים אתם זכר לא ש
שכח צעקת ענוים :

אודה ה' בכל לבי כי תשועה גדולה היתה לדוד וי
ולישראל מות גלית ועל זה אמר בכל לבי אספרה כ
כל נפלאותיך כי על פלא אחד יספר אדם הפלאים
האחרים שעברו כמו שכתו' זכר עשה לנפלאותיו א
אשמחה ואעלזה בך כי בך בטחתי בבואי למלחמה
עמו ואני נער והוא איש מלחמ' מנעוריו שאתה עליון על
הכל ולשקר גבורת האדם בשוב אויבי אחור
כי כל מערכות פלשתים נסו ושבו אחור כמו שכתו'
כי מת גבורם וינוסו כי עשית משפטי אתה נ
נלחמת בעבורי כי נס גדול היה שבאה האבן במצח'
והוא היה כולו לבוש ברזל ובאה על מקום מגולה שם
שהיה לו במצחו ישבת לכסא ישבת בכסא המשפט א
אתה שאתה שופט צדק לקחת משפטיך ממנו שהיה
מחרף מערכות אלהים חיים ולמד' לכסא במקו' בית
וכן לפניכם לחרב כמו בחרב הרגתי לפנעי כמו ב
בפנעי גערת גוים אבדת רשע גערית הקטור'
בלא בית היא ענין השחתה וכן גוער אית קנה הכני
גוער לכם את הזרע ואמ' גערת גוים הם הפלשתים
אבדת רשע גלית הפלשתי שמם ונחית על המתים במלחמה אמ' שנ' ויפל חללי פלשתים עולם ועד המלה ה
הזאת אורך הזמן יותר מעולם ובלא סוף פסוק הוא בפתח כשהוא באתנח כמו הזאת ידעת עד ובלא אתנח
כמו ואל לעד תזכור עון ובסו' פסוק לעלום ועד בסגול האויב תמו היאה את הקריאה כמו הקהל חוקה
אחת הדור אתם ראו דבר ה' לפי שאמ' שמם מחית לעולם אמ' כנגד האויב שמך נמחה כמו שנמחה שם הע
העמים אשר החרבת שתמו לנצח ואבד זכרם כן אבד זכרך ואדוני אבי ז"ל פי' תמו חרבות החרבות שהיית ע
עושה לא תעשה עוד והחכם אע' נע פי' בעבו' שתמו החרבות שהרבית וערים שנטשת שאבד זכרם חשבת א
אתה כי תמלט ושכחת כי ה' לעולם ישב ופי' זכרם המה כפל הכנוי כי היה די במם' זכרם או פי' אבד זכרם עד
שיאמרו הרואים לא המה הערים שהיו בנוים ולזה הפי' יהיה פי' המה בתימה' ודיה לעולם ישב אלה
ואלה יאבדו וה' לעולם ישב ושופט אלה ואלה וזהו שאמר כונן למשפט כסאו כמו שאמר המה יאבדו ואתה תע
תעמוד וענין ישב הוא ענין העמידה והקיום וכן ה' למבול ישב' והוא ישפוט תבל ית בל הוא ארצו'
הישוב כמו שישפוט משפטי בצדק וכן הוא שופט בכל עת ובכל זמן האומות בצדק ובמשרים וכשתגבר אומה
על אומה הכל הוא משפט מאתו ויהי ה' משגב לדך בכל עת כשהוא שופט העול' הוא משגב לעני אע"פ
שהוא שפל בלי כח ובלי יכולת לא יכיחנו לחזקי' ממנו אלא הוא לו למשגב וישגב העניי' כמו שישגב האדם ב
במגדל עוז כמו שנשגבו ישראל בו היו' והוא לה' למגדל עוז ומשגב לעתות בצרה כי עתה ישרא' בצר' גדולה
מפני זה הפלשתי ופלשתי' היו מתגברי' עליה' כמו שאמר במלך שאול כי באה צעקתו אלי' ויבטחו בך
דין הוא שיבטחו בך יודעי שמך בישראל היו' כי ראו שלא עזבת דורשיך' אלא היית עמם בעת צרת' זמרו
לה' אמר יושב ציון ואע"פ שציון היתה עדיין ביד היבוסי כי היתה קבל' אצל כי שם ישכון הכבוד ושם יבנה ב
בית המקדש וציון הוא ראש ירושלי' הגידו בעמי' עלילותיו בכל מקו' שתלכו הגידו העלילות והנפלאו' שעוש'
עמכ' כי דורש דמים האל שהוא דורש העניי' מיד עושקיה' הוא זכר אותם הדמים ששפכו פלשתי' בים
בישרא' ולא שכח צעקת ענוי' עניי' כתיב ביו"ד וקרי בוא"ו כי העניים ענוים ברוב'

חָנְנֵנִי יְהוָה רְאֵה עָנְיִי מִשֹּׂנְאָי מְרוֹמְמִי מִשַּׁעֲרֵי מָ
וֶת: לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל תְּהִלָּתֶךָ בְּשַׁעֲרֵי בַת צִיּוֹן
אָגִילָה בִּישׁוּעָתֶךָ: טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עָשׂוּ בְּרֶשֶׁת
זוּ טָמָנוּ נִלְכְּדָה רַגְלָם: נוֹדַע יְהוָה מִשְׁפָּט עָשָׂה בְּ
בְּפֹעַל כַּפָּיו נוֹקֵשׁ רָשָׁע הִגָּיוֹן סֶלָה: יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים
לִשְׁאוֹלָה כָּל גּוֹיִם שְׁכֵחֵי אֱלֹהִים: כִּי לֹא לָנֶצַח
יִשָּׁכַח אֶבְיוֹן תִּקְוַת עֲנָוִים תֹּאבַד לָעַד קוּמָה יְהוָה
אַל יָעֹז אֱנוֹשׁ יִשָּׁפְטוּ גוֹיִם עַל פָּנֶיךָ: שִׁיתָה יְהוָה
מוֹרָה לָהֶם יֵדְעוּ גוֹיִם אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶלָה:
לָמָּה יְהוָה תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק תַּעְלִים לְעִתּוֹת
בַּצָּרָה: בְּגַאֲוַת רָשָׁע יִדְלַק עָנִי יִתָּפְשׂוּ בִּמְזִמּוֹת זוּ
זוּ חָשָׁבוּ

חנני ה׳ פתחות החית יורה עליו שהוא מן הדגוש
וכרפה כמו בהתחננו אלינו ראה עניי ומשנאי
כמו שראיתה מזה השונא והוא גלית מרוממי משערי
משערי מות כי הכל היו חושבים שאפול ביד גלית
ושערי מות הוא קרוב למות כמו השער לבית
למען אספרה כשאכנס משנאי אספרה תהלתך
בשערי בת ציון כי שם תהיה ההודאה והשבח והזכיר
ואמר ציון כי שם ישכון הכבוד אגילה
בישועתך בישועה שתעשה עמי מכל שונא ושונא
שהיה לי ואמר בשערי כמו השערה אל הזקנים ומ
ומלת תהלתך כתו׳ ביו״ד ל׳ תהלות רבות ונגרע ממנו
סימן רבוי הנקבות ונא׳ בסימ׳ רבוי הזכרים וכמוהו כ
כלאית ברוב עונתיך וכמו ואחותיך סדום ובנותיה וא
ואמ׳ כל תהלתך ובמקו׳ אחר אמר מי ימלל גבורות
ה׳ דוד אמ׳ אספרה כל תהלתך על הצרות שעברו ע
עליו מן האויבים כתן שבח והודאה לאל שהצילו וכ
וכאשר בא לספר הנסים שעשה לישראל בכל דור וד
ודור אמר מי ישמיע כל תהלתו עם היחיד לבדו וה
והנס שעשה הקב״ה מטובת החסדים לא יוכל לספר
כמו שאמ׳ אגיד׳ ואדברה עצמו מספר כי פעמי׳ יעשה ה׳ ית׳ נס לאד׳ ולא ידע עד שיתבונן בו וכן אמרו רבותי׳
ז״ל אין בעל הנס מכיר בניסו וכאשר אמר כל תהלתך על הנסים שעשה עמו הגלויים והידועים לכל במל
במלחמת האויבים טבעו גוים בשחת עשו פלשתים שבאו להלחם עלינו חשבו להפילנו והם נפלו וב
וברשת אשר טמנו נלכדה רגלם ופי׳ זו כמו אשר וכן זו חטאנו לו ויש לפרשם כמשמעם כמו זה׳ נודע
ה׳ משפט עשה נודע ה׳ במלחמה כי נראים ישראל במעט כח ויכולת שהיה להם כנגדם ולא היו יכולים לנצח
אם לא כי ה׳ נלחם לישראל משפט עשה בפלשתים בפועל כפיו נוקש זה גלית שנהרג בחרבו ומל׳
נוקש בגרי׳ כמו בפתח והוא מבניין נפעל מענין מוקש מוקשים ויש לפרש הנון שורש והוא פועל עומד מ
מענין וינקשו מבקשי נפשי ונקש ויקש ענין אחד הגיון סלה התשועה הזאת לנו הגיון והודאה ישובו רש׳
רשעים לשאולה ישבו לקבר ואמר ישבו כמו ואל עפר תשוב וישובו הוא דרך תפילה כלומ׳ כמו שמתו אלה ש
שונאי ישראל כן ימותו כולם שהם שכחי אלהי׳ ובדרש לשאולה הוא גהינם ואמרו למה אמר לשאולה והלא כ
כל הא׳ בסוף התבה הוא למד בתחילתה למה אמר לשאולה כלומ׳ למדרג׳ התחתונה של שאול כי לא לנ
לנצח אם יעמדו בצרה ישראל מפלשתים לא יהיה זה לאורך זמן ולא תקות ענוים תאבד ולא שוכר עומד
במקום שנים וכן מנהג הלשון בהרבה מקומות וענוים כתו׳ בויו וקרי ביוד וקרוב כי העניים ענוים ברוב׳ קו
קומה ה׳ קומ׳ מלרע ואמר קומה כמו שאמ׳ הנביא והכל דרך משל שיקום לשפוט הרשעים אל יעוז אנוש
בני אדם שיש להם עוז וגבורה על ישראל אל יעוזו עוד על פניך כמו לפניך וכן אלהי׳ אחרים על פני׳
שיתה ה׳ מורא להם שיתה מלרע מורה בהא׳ כמו באלף ואמר שיעשה להם שיראוהו וידעו כי הם אנוש ו
ואין בהם כח כנגד ה׳ ואנוש כנו׳ מענין אנוש לשברך׳ למה ה׳ תעמוד ברחוק המזמור הזה לא אמרו
דוד על ענין מיוחד אלא תפילה היא שיתפלל כל אדם שהוא בצרה עם אויביו וספר בו מדרכי הרשע בעש
בעשקו לעני ואשר אין לו כח להנצל ממנו ולפי שברוב לא יעשה העושק בפרהסיא ספר עשק הרשע שעש
שיעשוק העני במארב ובמסתר ואין לו דרך להנצל ממנו אלא על ה׳ עיניו וספר הרשע ביחיד וברבי׳ כי הרש׳
הוא אחד ועוזריו רבים וכלל בו גב׳ העושק שעדיין אומות העולם לעשוק יש׳ בארצם לפי׳ אמר אבדו גוי׳ מא
מארצו ואמ׳ לערוץ אנוש מן הארץ למה ה׳ תעמוד ברחוק כי כשתבא תשועה מאתו לעני ולצועק כאלו הוא׳
קרוב אליו ועוזרו כמו שאמ׳ אשר לו אלהי׳ קרובי׳ אליו וכאשר האויב מתגבר עליו כאלו ה׳ ברחוק ומעלי׳ עיניו
מן העני לפי׳ אמ׳ למה ה׳ תעמוד ברחוק ובית ברחוק ר״ל במקו׳ רחוק לעתות בצרה לעתות שהעני בצרה׳
בגאות רשע זהו בפרהסיא שירדוף אותו בגאותו יתפשו היא תפילה יהי׳ רצון מלפניך שיתפשו הרשע׳
במזמות שחשבו לתפוש העניים ופי׳ זו כמו אשר וכן זו חטאנו לו׳

כי הלל רשע על תאות נפשו ובצע ברך נאץ יד
יהוה: רשע כגבה אפו בל ידרש אין אלהים כל
מזמותיו: יחילו דרכיו בכל עת מרום. משפטיך
מנגדו כל צורריו יפיח בהם: אמר בלבו בל א
אמוט לדר ודר אשר לא ברע: אלה פיהו מל
מלא ומרמות ותך תחת לשונו עמל ואון: ישב
במארב חצרים במסתרים יהרג נקי עיניו לחל
לחלכה יצפנו: יארב במסתר כאריה בסכה י
יארב לחטוף עני יחטף עני במשכו ברשתו: ידכ
ידכה ישח ונפל בעצומיו חל כאים: אמר בלבו
שכח אל הסתיר פניו בל ראה לנצח: קומה ידו
יהוה אל נשא ידך אל תשכח ענוים:

כי הלל רשע לפי שהוא מהלל נפשו על תאות ל
לבו שעושה ואין מונע ממנו תראה אתה לו שיש גב
גבה עליו ויתפש במה שחשב לעשות ׳ובוצע ברך נ
נאץ ה׳ הרשע מברך ומשבח הבוצע ואף שהוא דרכו
ומנאץ האל ואומ׳ שאין יכולת בידו להציל העשוק
מידו או שאין משגיח עליו כמו שאומ׳ אמר בלב׳ לא
תדרוש רשע כגובה אפו גובה הלב מתראה
בפנים ׳והפנים מכונים באף לפי שהוא גבוה על ה
הפנים כמו ויפול לאפיו כמו על אפיו ׳וישתחו אפי׳
ארצה כמו על הפנים ׳בל ידרוש מפני גבהותו וגאו
וגאותו לא ידרוש ה׳ ולא יתפלל לפניו ׳אין אלהי׳ כל
מזמותיו כל מזמות הרשע ומחשבותיו כי אין אלהי׳
שופטים בארץ וכל מה שירצה האדם לעשות יעשה
כי אין דורש ואין מבקש לפיכך לא ידרש אלהים יח
יחילו דרכיו מענין חיל כיולדה ואומ׳ כי דרכי
הרשע הרעים יחילו העניים בכל עת כי כל זמן שה
שהוא בעולם יפחדו ממנו מרום משפטיך מנגדו אמ׳ אם אתה מרום ה׳ משפטיך הם מנגדו שלא יגעו בו לפ
לפיכך הוא מתגאה כל צורריו יפיח בהם צורריו הם העניים יפיח בהם כמו נפיחת הפה הם לפניו או הוא
מענין פח ומוקש כלומר שישים להם פח ומוקש ללכדם וכן יפיחו קריה אמר בלבו חושב בלבו בל א
אמוט לעולם לא אמוט מגדולתי לדור ודור אשר לא ברע לדור ודור אחיה שלא אראה ברע לפי׳ אחיה זמן ר
רב׳ אלה פיהו מלא כן דרך הרשע כשירצה לרמות אחרים ישבע להם בפה מלא שיראה כי בכל כונ
בכונתו נשבע והם מרמות ותוך ותוך הוא כמו מרמה לפי׳ שבתוך לבו מה שאינו מראה בפיו ותחת לשונו עמל
ואון כשישבע בלשונו תחת לשונו עמל ואון והלב הוא תחת הלשון שהוא נסתר מהנגלה בלשון וכן וחמס ת
תחת לשונו הוא אומ׳ על הלב והלא׳ ואיננו תאר אלא פועל כמו וכבוד ה׳ מלא את המשכן ר״ל שהוא ממלא פיו
באלה כדי שיאמין אדם בו ומשקר בו ישב במארב חצרי׳ חצרי׳ הם ערי הפרזות כמו חצרי׳ וחצריהן
חצר י׳ תשב קדר על דרך פרזות תשב ירושלים במסתרי׳ יהרוג נקי כי ברוב פעמ׳ הרשע לא יעשה מעשה ה
הרע בפרהסיא אלא ישב במארב ובסתרי׳ שישמר מבני אדם שלא יראוהו ולא ישמר מה׳ ית׳ הרואה כל עיניו ל
לחלכה יצפונו לחלכה כמו חלך והאה נוספת ופי׳ לעני אמר׳ שעיני הרשע יצפנו העני ללכדו ויצפנו פועל
עומד כלומ׳ ישים עיניו במקום צפון ומשם יביט הדרכי׳ יארוב במסתר כאריה המשילו לאריה שהוא
עומד בסוכה ויארוב לחטוף אשר יעבור עליו או קרוב לו כדי שלא ישמרו ממנו ויברחו מפניו כשיראוהו וכמ
וכשיראה הטרף יחטוף והחטיפה היא הלקיחה במהרה כן הרשע ישב במארב במסתר ואחר׳ המשילו לצייד
אשר יפרוש רשתו ויעמוד רחוק מרשתו כדי שלא ישמר העוף ממנו וחבלי הרשת בידו וכשיפול העוף ברשת י
ימשוך הרשת שבידו והעוף נתפש כן דרך הרשע פעמי׳ לא יהיה במארב אלא יעמוד רחוק מהדרכי׳ כדי שלא
ישמרו בני אדם ממנו וכשיראה בני אדם חלושי׳ ממנו ועניים בדרכי׳ יעיין אליה׳ או יעמיד מבני חבורתו בד
בדרכי׳ בלא כלי זין והוא עם המזויי׳ מרחוק וכשיעברו בני אדם החלושי׳ יעשה להם סימן והם באים והם לה׳
כמו הרשת לצייד ועוד ספר דרך אחרת שעושה הרשע והוא מה שאומ׳ ידכה ישוח ודכה כתיב ביו וויו
והיוד מתחלפי׳ את׳ כי עוד בעניי׳ אחר הוא דרך הרשע לתפוש העני יעשה עצמו דכא ושוח והוא וחבורתו יע
יעשו עצמם חלשי׳ ומדוכאי׳ כדי שלא ישמרו בני אדם מהם ויבאו עמה׳ בחבורה בדרך וכשהם רחוקי׳ מן הי
הישוב מראי׳ עוצמ׳ וכח ותופשי׳ אות׳ וזהו ונפל בעצומיו חלכאים והוא מלה אחת וקרי שתי מלות חל כאי׳
פי׳ עדת הנכאים והחלושים ועצומיו תאר לאיבריו העצומים ידיו ורגליו וכל אלה הדרכים שספר בעניי׳ הרשע
להראות כי בכל אלה הדרכים ישמר מבני אדם ולא ישמר מה׳ ית׳ ומראה עצמו כי איננו ירא מהאל כי אמר ב
בלבו איננו רואה ואיננו יודע כמו שאומ׳ אמר בלבו שכח אל אם ידע שכח או פי׳ איננו יודע כלל כמו האו׳
שכח הדבר ואיננו יודעו או האדם שיודע הדבר ומסתיר פניו ואיננו רוצה לראותו לעולם לפי׳ אמר קומה ה׳
לפי שהרשע אומ׳ שאינך רואה קומה אתה ונשא ידיך עליו ואל תשכח עניי׳ כמו שהרשע אמ׳ שכח אל עניי׳ כת׳
כתי׳ וקרי ענוים

על מה נאץ רשע אלהים אמר בלבו לא תדרו
תדרוש: ראיתה כי אתה עמל וכעס תביט לתת בי
בידך עליך יעזוב חלכה יתום אתה היית עוזר
שבור זרוע רשע ורע תדרוש רשעו בל תמצא: יד
ידוה מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו: תאות
ענוים שמעת ידוה תכין לבם תקשיב אזנך: לש
לשפוט יתום ודך בל יוסיף עוד לערץ אנוש מן
הארץ:

למנצח

לדוד בידוה חסי
תי איך תאמרו לנפשי
נודי הרכם צפור: כי הנה הרשעים ידרכון קש
קשת כוננו חצם על יתר לירות במו אפל לישרי
לב: כי השתות יהרסון צדיק מה פעל:

על מה נאץ. כי על מה הוא מנאץ אלא לפי שאו׳ שאומר בלבו כי לא תדרוש ולא תשגיח מה שהוא או׳ ועושה. ראיתה. חסר היוד שהיא במקו׳ למד ה׳ הפעל משמכתב הרשע אומר שאין אתה רואה אבל אתה בודאי העמל והכעס שעושה הרשע לעניים ת׳ תביטהו אתה לתת בידך כאשר תרצה ולקחת משפט העניים מהרשע כי עליך יעזוב חלך והוא העני ד׳ דינו כי פעמים רבות שהיית עוזר יתום ומי שאין לו לפיכך הוא מיחל לך ועוזב דינו עליך וחלכה הה״א בו נוספת כמו שפרשנו. שבור זרועו ותקפו תד׳ תדרש רשעו שהוא אומ׳ כי לא תדרש כמו שאמר ל׳ למעלה הראה לו כי אתה דורש ואם את׳ כן עוש׳ בל תמצא רשע בארץ כי אם תשבור זרועו הנשארים ש׳ ישמעו ויראו׳ ורשעו רע הוא כפל. ידוה מלך. כשתעשה משפט ברשעים העושקים ישראל בגלותם אז תהיה מלך עולם ועד לעיני כל ואין מודה את פ׳ פ״ך כמו שאמ׳ והיה ה׳ למלך על כל הארץ ביום ההוא נכונו׳ ואז אבדו גוים מארצו ותשוב המלוכה לישראל. תאות ענוים שמעת כמו תשמע ופי׳ תשמע תפלתם כתאותם או פי׳ שמעתה תאותם קודם שיוציאוה בפיהם כמו שאמ׳ והיה טרם יקראו ואני אענה. תכין לבם תסיר מלבם עבודת העולם כי לבם טרוד בעניים ומרודיהם ואתה תעזרם להכין אל אליך להתפלל אליך בכוונה ואז תקשיב אזנך לתפלתם ופי׳ תקשיב תשים אזנך קשובות. לשפוט ומה היא תפלתם לשפוט יתום ודך ופי׳ לקחת משפטים מהעושקים בל יוסיף אנוש מן הארץ לערוץ אותם להפית ולהפחידם עוד ולא יראו ולא יערצו כי אם ממך ולערץ פעל יוצא וכמוהו פועל יוצא במקומו לערוץ הארץ ה׳ שעלה כדף תערוץ. למנצח לדוד נודו כתוב ונודי קרי כתוב כנגד הגוף והנפש כלומר כי אמרו שונאי׳ עליו כי גופי יאבד שימות אותו שאול ונפשו גם כן כשהיו אומרים עליו שהוא רשע ותאבד נפשו ותנוד על ד׳ דרך יקלענה בתוך כף הקלע והקרי הוא על נפשו כי הוא המנהגת הגוף הרכם צפור איך תאמרו לה שתנוד מהרכם שבאה להמלט שם בהר שלכם והרכם כמו מהרכם וכן אלחנן בן דודו בית לחם כמו מבית לחם עד וקום בני אויביו המגידים לשאול מקומו שהיה חושב להמלט באותו מקום והם היו מגלים לשאול כי ירד דוד קעילה ופי׳ כצפור כצפור מהר אל ההר וחסר כף השמוש כמו גור אריה יהודה ישכר חמור גרם והדומים לה להם ואמ׳ דוד כנגד השואלים המגלים אותו בה׳ חסיתי מכל מקום אעפ׳ שאני בורח בה׳ חסיתי שיושעני אבל אתם איך תאמרו לנפשי שתנוד. כי הנה הרשעים ידרכון קשת כמו שאתם מגלים עלי האחרים שאנום אליהם כי כן דרך הרשעים לדרוך קשת ולכונן חצם על יתר הקשת לירות במו אופל כלומ׳ בהסתר לישרי ל׳ לב כמוני היום שאין בי עון ואמר לירות ואיכן מורים כי אין מועילים מעשיהם ומחשבותיהם כי אם בה׳ ח׳ חסיתי כי הנה פרשתיו והדרש מפרש הענין הזה על ישראל בימי חזקיהו בשעה שגלו ישראל היו אומות העו׳ העולם שמחי׳ עלי׳ להגלותם מתקת׳ נודי אין כתו׳ כאן אלא נודו כלפי מעלה וכלפי מטה כלפי מעל׳ כצפור נוד מקנו כן איש נודד ממקומו ואין איש אלא הקב״ה שנ׳ ה׳ איש מלחמה ואין מקומ׳ אלא בית המקדש שנ׳ זה מנוחתי ונ״מ כלפ׳ מטה ישראל כי הנה הרשעים ד׳ ברכיה בשם ר׳ אבא אמ׳ זה שבנא ויואח מה עשו כתבו אגר׳ והכוה בחץ ופשטוה לסנחרב בעד החלו׳ וכתו׳ בה כל ישרא׳ מבקשי׳ להשליה לך וחזקי׳ וישעי׳ אין מניחי׳ אותם לירו׳ במו אופל לישרי לב לשבר ישרי לב חזקיה וישעיה כי השתות יהרסון מה אם הצדיקי׳ שהשתתו עולמך נ׳ ומה אבן שתיה שממנה הושתת העול׳ עמדו הרשעי׳ ופגרו אותו צדיק מה פעל מה פעל פעלת לפועלי המכ׳ כי השתו׳ הם היסודו׳ כמו והי׳ שתותיה מדוכאי׳ ושתות׳ שת או פי׳ השתו׳ מגודו׳ ויהיה משל על המחשבו׳ וענו׳ ה׳ ומחשב׳ הרשע׳ יהרסו׳ ולא יזדמן לה׳ מה שחשב׳ לעשו׳ והצדיק יהו׳ לו מה פעל כלומ׳ יגמלני ה׳ כצדקי׳ י

ידוה בהיכל קדשו ידוה בשמים כסאו עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם: ידוה צדיק יבחן ורשע אהב חמס שנאה נפשו: ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם: כי צדיק ידוה צדקות אהב ישר יחזו פנימו:

למנצח על השמינית מזמור לדוד

הושיעה ידוה כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם: שוא ידברו איש את רעהו שפת חלקות בלב ולב ידברו: יכרת ידוה כל שפתי חלקות לשון מדברת גדלות: אשר אמרו ללשננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו: משד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ידוה אשית בישע יפיח לו: אמרות ידוה אמרות טהרות כסף צרוף בעליל לארץ מזקק שבעתים: אתה ידוה תשמרם תצרנו מן הדור זו לעולם:

ידוה בהיכל הם השמי׳ ה׳ בשמי׳ כסאו כפל ענין׳ כלומ׳ אע״פ שבשמים כסאו עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם על דרך משל כי רם ה׳ ושפל יראה ויגמול לצדי׳ ולרשע לכל אחד ואחד כפי מעשיו׳ ידוה צדי׳ ועל דרך כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח ויביא עליו צרות ויבחננו להראות צדקו לבני אדם כי ימוט לבבו בעבו׳ הצרות וינקהו מפשעו׳ אבל הרשע אוהב חמס שנאה נפשו מלהוכיח כי לא יקבל תוכחת עד בוא עתו ויאבדנו מן העולם וזהו ימטר על רשעים פחים מן פח יקוש ואמר ימטר לפי שהגזירות באות מן השמים וי״מ פחים כמו פחם לגחלים והם כדמות אבנים שור שורפים יורדים עם המטר ורוח זלעפות מן זלעפה אחזתני ענין שריפה׳ כוסם פי׳ חלקם כמו ה׳ מנת חלקי וכוסי׳ ונסמך מנת אל כוסם אע״פ שהם ענין א׳ אחד כמו אדמת עפר׳ טיט היון׳ או לפי כי מנת ים ענין הזמנה גם כן׳ כי צדיק ה׳ צדקות אהב איש צדק צדקות וכן ואני תפלה ישר יחזו פנימו ואיש ישר יחזו פנימו על דרך ופניתי אליכם׳ פנימו כמו פניו וכן כי ישכון עלימו משכיל או פי׳ ישרים יחזו פנימו על דרך אני בצדק אחזה פניך׳ או יהיה פי׳ פנימו פניה כמשמעו כי מם וי״ו רבים ופי׳ כי פני הצדקות יחזו ה׳ האל שהוא ישר׳ ובדרש לא היה לו לומר אלא ישרים יחזו פניו׳ או ישר יחזה פניו מהו ישר יחזו פנימו אלא לפי ליושרו שלעולם יחזו פניהם של ישרים׳ למנצח על השמינית מזמור לדוד׳ כבר פי׳ טעם שמינית׳ וזה המזמור כאמ׳ ברוח הקדש על העתיד על דוד ושהיו מתגברים הרשעים על העניים׳ ואמ׳ הושיעה ה׳ כלומ׳ החסידי׳ ואנשי האמונה גמרו ופסקו ורוב אנשי הדור הזה הם רשעים ויערימו סוד על העניים והאל והחלשים לפי׳ צריך תשועה להושיעם מידם׳ שוא ידברו כי יאמרו בפיהם מה שאין בלבם וזהו שוא׳ ש שפת חלקו׳ חלקות שם׳ ואם הוא תאר חסר המתואר אמרות חלקות׳ בלב ולב שמראין בדבריהם לב לטובה ולב ולבם לרעה׳ יכרת ה׳ דרך נבואה או תפלה׳ גדולות דברות גדולות וכן בעדר הקטנות ומאכלו בריא׳ ונדומה להם׳ אשר אמרו ללשוננו בעבור לשוננו כמו אמרי לי אחי הוא׳ משוד עניים משוד עניים ש שאני רואה ואנקת אביונים שאני שומע עתה אקום יאמר ה׳ להושיעם׳ ויאמר ה׳ הוא דרך נבואה׳ אשית בישע כלומ׳ אושיעם מאשר יפיחו להם פחים ללכדם׳ וכן יפיחו קריה יפיחו פח׳ אמרות ה׳ ואם תאמרו כי מה ש שיאמ׳ ה׳ לא יקום אין הדבר כן כי אמרותיו הם טהורות אין בהם סיג כי כולם אמת והם כמו כסף צרוף וככס וככסף שהוא מזוקק שבעתים׳ ופי׳ בעליל לארץ כמו בעל הארץ ופי׳ אדון הארץ׳ והבי״ת שורש והוכפל למד הפ הפועל במשקל סגריר׳ כלומ׳ האמרות האלה הם ככסף צרוף מאדון כל הארץ׳ ולמד׳ לארץ כמו הרגנ לאבנר והשליטי לאבשלו׳ ופי׳ שבעתים פעמ׳ רבות כפולות׳ כי מספר שבע ושבעה יבוא במקו׳ מספר רב כמו שבע כחטאתיכם כי שבע יפול צדיק׳ שבעה עינים וכן שבעתים פעמים רבות כפולות׳ אתה ה׳ תשמ תשמור את העניים׳ ואמ׳ תצרנו לשו׳ יחיד על כל עני ועני שיהיה שם בין העושקים׳ מן הדור זו מן הדור ה הזה סביב רשעים כי הרשעים יתהלכון סביב לצדיקים להרע להם לפי׳ צריך שתשמרם מהם׳ כרום זלות לב לבני אדם כשיתרוממו הרשעים הוא זלות ושפלות לבני אדם׳ על דרך במשול רשעים יאנח עם וזלותו הפך הכבוד׳ למנצח מזמור לדוד׳ עד אנה ה׳ תשכחני נצח זה המזמור אמרו דוד בעת שהיה בצרה עם אויביו׳ או כאמ׳ על לשון הגלות והוא הנכון׳

סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלָּכוּן כְּרֻם זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם׃

לַמְנַצֵּחַ

מִזְמוֹר לְדָוִד׃ עַד אָנָה יְהוָה תִּשְׁכָּחֵנִי
נֶצַח עַד אָנָה תַּסְתִּיר אֶת פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי׃ עַד אָנָה אָ
אָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשִׁי יָגוֹן בִּלְבָבִי יוֹמָם עַד אָנָה יָר
יָרוּם אֹיְבִי עָלָי׃ הַבִּיטָה עֲנֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הָאִירָה
עֵינַי פֶּן אִישַׁן הַמָּוֶת פֶּן יֹאמַר אֹיְבִי יְכָלְתִּיו צָרַי
יָגִילוּ כִּי אֶמּוֹט׃ וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּ
בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָמַל עָלָי׃

לַמְנַצֵּחַ

לְדָוִד אָמַר נָבָל בְּ לִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים
הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה אֵין עֹשֵׂה טוֹב׃ יְהוָה מִשׁ
מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל בְּנֵי אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּי
מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת אֱלֹהִים׃ הַכֹּל סָר יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ
אֵין עֹשֵׂה טוֹב אֵין גַּם אֶחָד׃ הֲלֹא יָדְעוּ כָּל פֹּעֲלֵי
אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם יְהוָה לֹא קָרָאוּ׃

הגלות והוא הנכון ׳עד אנה כמו עד מתי תשכחני ל
לפי שתניחני ביד אויבי זה כמה שנים יאמרו האומ׳
כי שכחתנו או יודע אתה בעניי ותסתיר פניך ממני
שלא תרצה לפנות אלי ׳ובדרש זהו שאמ׳ והיה כאשר
קראתי ולא שמעו כן יקראו ולא אשמע אמר ר׳ יצח
יצחק מדה כנגד מדה אמר הקב״ה אני אמרתי ד׳ פע
פעמ׳ עד אנה מאנת׳ ׳עד אנה ינאצוני עד אנה לא
יאמינו בי עד מתי לעדה כך אני עתיד למסור אתכ׳
ביד ד׳ מלכיו׳ והם צעקו לפני ד׳ פעמי׳ עד אנה ע
עד אנה ה׳ תשכחני נצח בבבל עד אנה תסתיר פני׳
ממני במדי ׳עד אנה אשית עצות בנפשי ביון עד א
אנה ירום אויבי עלי באדום ׳עד אנה אצטרך להשי׳
עצות בנפשי איך אמלט מהצרות שאני בהם ׳יגון ב
בלבבי יומם אפי׳ היום שאדם מתעסק בצרכי העול׳
ושוכח יגונו אני לא כן כל כך הם צרותי רבות כי ל
לא יסור יגון מלבי יומם ירום אויבי עלי שהוא מום
מושל בי הביטה ענני כנגד מה שאמ׳ תסתי׳
את פניך ממני אמר הביטה ענני ה׳ אלהי אתה והיב
והיכולת בידך להושיעני ואתה אלי ושופט מ
משפטי מיד אויבי ׳האירה עיני כי אני בחשיכה ואת
ובתרדמת הגלות והצרות ׳וקודם שאישן שנת המות
ענני והאירה פן יאמר אויבי יכלתיו יכולתי
לו ולא יקום מתחתי עוד ואני בחסדך בטחתי
הם חושבים כי אין לי מושיע ואני בחסדך בטחתי ש
שתושיעני אע״פ שאינני ראוי לכך תעשה למען חסדך ׳יגל לבי בישועתך כנגד צרי יגילו כי אמוט ׳וכשתושיע
וכשתושיעני יגל לבי והם יאבלו ׳אשירה לה׳ ואומר לו הודאות כי גמל עלי ולא ישנתי שינת המות ובדרש כנגד
ד׳ צעקות ד׳ כחמות ואני בחסדך בטחתי בבבל יגל לבי בישועתך במדי ׳אשירה לה׳ ביון כי גמל עלי באדום
למנצח לדוד אמר נבל בלבו גם זה המזמור על לשון הגלות ונבל הוא מלך האומות שישראל בת
בתוכם וחושב בלבו בהריעו לישראל ובגנבו אותם כי אין אלהים ואין שופט ודיין בעולם לשלם לאיש כמעש
כמעשהו ׳השחיתו הוא ועמו התעיבו עלילה עשו מעשה תועבה אין עושה טוב אין גם אחד מהם שיעשה טוב
אלא כל מעשיהם לרעה כי חשבו כי אין רואה ה׳ ידוה משמים השקיף עליהם וישגיח אם יש בהם מש
משכיל אחד שידרוש את אלהים ויחשוב כי יש אלהים שופטים בארץ והנה הכל סג כמו סר כמו שאומ׳ בספר
השני הכל סר מן כסוגו אחור והענין׳ אחד ומתרג׳ ויבאש וסרי ׳וכן אמר יחדו נאלחו ענייני נתעבו ונבא
ונבאשו הפוך מן סיר אשר חלאתה בה שפי׳ זוהמתה אף כי נתעב ונאלח אין גם אחד וכן גם לרעהו ישכא׳ ר
רש הלא ידעו כל פועלי און דרך תימה איך הם כולם סכלים ולא ידעו ואין להם דיעה ובינה כשהם
אומרים כי אין רואה ואין יודע מעשיהם כל אלה שהם פועלי און ואוכלים עמי כאלו יאכלו לחם וה׳ לא קר
קראו כלומר לא עלה בלבם כי ה׳ רואה אותם לפי׳ לא קראו אותו ויש׳ לפי שהם יאכלו עמי ועדיין אכלו לחם ו
בלומר שלא מתו ולא נענשו חשבו כי לית דין ולית דיין לפי׳ ה׳ לא קראו ויש׳ ה׳ לא קראו שעומדין ברשעם
ואינו חוזרין בתשובה

שם פחדו פחד כי אלהים בדור צדיק: עצת עני
תבישו כי ידוה מחסהו: מי יתן מציון ישועת ישר
ישראל בשוב ידוה שבות עמו יגל יעקב ישמח יש
ישראל: מזמור לדוד
ידוה מי יגור באהליך ומי ישכן בהר קדשך: הו
הולך תמים ופעל צדק ודבר אמת בלבבו: לא
לא רגל על לשנו לא עשה לרעהו רעה וחרפה
לא נשא על קרבו נבזה בעיניו נמאס ואת יראי
ידוה יכבד

שם פחדו פחד וידעו כי אלהים בדור ·שעמהם יה
והיה בעזרתם · עצת עני תבישו ·ועתה עצ
עצת עני תבישו כי ה׳ מחסיהו לפי שעם ה׳ מחסיהו
וזהו עצתו ודעתו להמלט מידכם כי אין לו מחסה א
אחר ואתם מבישים עצתו לפי שאין אתם רואי עצת
עצתו במהרה ואומ׳ לעניים איה אלהיכם יקומו ויעז
ויעזרוכם · מי יתן מציון ·לפי שציון ראש מ
ממלכת ישרא׳ ושם שכן הכבוד אומ׳ כי מציון תבא
ישועת ישרא׳ ואומ׳ מי יתן שיהיה בקרוב אומ׳ יתן
שנזכה ונראה הישועה בשוב ה׳ את שבות עמו ·יגל י
יעקב ישמח ישראל כי עתה ישאל בגין ובאבל בגלו׳
ופי׳ בשוב פועל יוצא כמו בהשיב או פי׳ בהניח מן בש
בטובה ונחת · מזמור לדוד ·ה׳ מי יגור באהליך ·אהליך והר קדשיך הוא השמים וכנה אותם באהל ה׳
והר הקדש הוא הר המוריה ששם בית המקדש לפי שהוא המקום הנכבד בארץ וכן כנה אותם בהיכל כמו שנ׳
ה׳ בהיכל קדשו כמו שפירשנו וכן ישמע מהיכלו קולי · מי יגור ומי ישכון הוא על הנשמה העליונה ואמ׳ מי שם
שעשה המעשים האלה בחיין תשכון נשמתו במקום הכבוד אחר מותו ומה הם המעשי׳ · הולך תמים
אם תמים הוא תואר ר״ל הולך בדרך תמים ·כמו הולך בדרך תמים הוא ישרתני ואם הוא שם כמו באמת ובת
ובתמים ר״ל הולך בתמימו׳ כמו ואני בתומי הלכתי והענין אחד ·והתמים הוא שמתעסק בענייני העולם הוא
בתמימו׳ שלא יעמיק במחשבתו בתחבולו׳ העול׳ ופוע׳ צדק שכל מעשיו יעשה בצדק ·ותורות האדם עשה ולא
תעשה על שלשה פנים הם ·האחד במעשה והאחד בלשון והאחד בלב ·והנה זכר המעשה ודובר אמת בלבבו
וזהו הלשון והלב אומ׳ שהוא דובר אמת לעול׳ לא ימצא שקר בדבריו והאמת שידבר בפיו הוא בלבבו כי איני
אומ׳ אחת בפה ואחת בלב כמו שדברי פיו אמת כן הם מחשבו׳ לבבו · וכלל גם כן בזה כשאמ׳ ודובר אמת בו
בלבבו לעשות טובה או בעניין משא ומתן כלומ׳ אין צריך לומ׳ כי מה שידב׳ בפיו יקים אלא אפי׳ מה שמחש׳
מקיים ויעשה אמת מחשבתו וכלל בו גם כן מציאות האל ויחודו שהוא אמת ודובר אותו בפיו וחושב אותו בלבבו
להבינו על דרך המופת כמו שתורה אותו החכמה · לא רגל על לשונו ובזה הפסוק אמ׳ מצות לא תעשה
בלשון ובמעשה אבל בלב לא היה צריך להזכיר כי כבר אמ׳ ודובר אמת בלבבו ואם מחשבותיו אמת וצדק אין
רע במחשבותיו ·ואמ׳ לא רגל על לשונו ולא אמ׳ שאמר לא תעשה שה׳ כמו לא תענ׳ ברעך אלהי׳ לא תקלל וה
והדומי׳ לה׳ כי אמ׳ אותם שהם אמת כל שכן האחרו׳ כי הרכילו׳ אע״פ שהוא אמ׳ שיבא רע גדול ממנ׳ ולפי שאמ׳
ודובר אמת אמ׳ כי האמת שהוא רע לא ידבר והיא הרכילו׳ ·לא עשה לרעהו רע׳ ·ורעהו וקרובו הוא מי שיש לו מ
משא ומתן עמו או שכנו ובאמרו לא עשה לרעהו רע׳ איננו אומ׳ כי לאחרי׳ עשה אל׳ דבר הכתו׳ על ההווה ·כמו
לא תונו איש את עמיתו איננו אומ׳ כי מותר להונות אד׳ אחר שהוא נכרי שאינו עמיתו וכן לא תענ׳ ברעך עד
שקר איננו אומ׳ כי באחר שאינו רעו מות׳ להעיד עד׳ שקר אל׳ לפי שמשאו ומתנו ועסקיו עמו וכן הוא מנהג ה
הלשון בהרב׳ מקומו׳ ואמרו לא עש׳ לרעהו רע׳ כלל כל המצות לא תעש׳ שבין אד׳ לחבירו ואמ׳ בתורת׳ הלשו׳
וחרפ׳ לא נשא על קרובו׳ שלא חרף וגדף אדם אע״פ שהוא גדפו או הרע לו ואמ׳ נשא בנטילת הלשון כ
כמו לא תשא את שם אלהיך לשוא לא תשא שמע שוא ·ובאמרו קרובו הוא הדין על אחר אל׳ שדבר על ההווה
כמו שפי׳ וקרובו כמו רעהו ·נבזה שהוא קרוב אליו במשאו ובמתנו או שכנו או קרוב השאר כי דברי האדם
ועסקיו ברוב עם אלו · נבזה בעיניו וספר ממדותיו הטובו׳ עוד כי אע״פ שהוא תמי׳ ופועל צדק׳ ודובר
אמ׳ איננו מתגא׳ בזה אלא נבז׳ הוא בעיניו ונמאס וחושב בלבו כי לא יעשה אחת מני אלף ממה שחובה עליו
לכבוד הבורא ·ואת יראי ה׳ יכבד הוא נבזה בעיניו ומכבד יראי ה׳ כי כל הטובו׳ שיעשה הוא איננו חו׳ שב׳ לכלו׳
כנגד מה שחוש׳ שיש לו לעשות והטובו׳ שיעש׳ זולתו יחשב׳ לדברי׳ גדולי׳ ויחשו׳ שיש ליראי ה׳ זולתו מעלה עליו וש״ה
יראי ה׳ יות׳ ממנו ועושי׳ מעש׳ היות׳ יותר ממנו ונותן לה״ מעל׳ עליו ומכבד אות׳ ·ואמ׳ עוד ממדותיו הטובו׳ כשבע

נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִיר ׃ כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם ׃

מכתם

לְדָוִד שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי חָסִיתִי בָךְ ׃ אָמַרְתְּ לַיהוָה אֲדֹנָי אַתָּה טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ ׃ לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצִי בָם ׃ יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ בַּל אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם מִדָּם וּבַל אֶשָּׂא אֶת שְׁמוֹתָם עַל שְׂפָתָי ׃ יְהוָה מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי ׃

נשבע להרע ופי להרע לגופו בצום ובמספד מן ריה
התענוגים ·וכן לחסר כיסו לצדקה ולמצוה ולא ימי'
מה שנשבע אעפ' שמריע לגופו ·ומה שאמ' נשבע
כי לפי שהוא קשה כנגד הגוף נשבע שלא יטרידהו יצ
יצר הרע שלא לעשותו וכן אמ' דוד נשבעתי ואקי'
לשמור משפטי צדקך · כספו לא נתן כבר
אמ' לא עשה לרעהו רעה ובכללו שלא הונה אותו ל
ולא גזלו ולא גנב ממנו ·ועתה אומ' שאפי' ברצונו
לא לקח ממונו בדבר שיש בו איסור והוא הנשך כי
אעפ' שנותן ברצונו מוכרח הוא ליתן לפי שצריך
ללוות ממנו והנה הוא מחזיר ממונו והנשך יותר וה'
והנה הוא לוקח ממון חבירו שלא כדין אעפ' שהוא
ברצונו ולפי שהמעשה הזה יהיה אדם רגיל בו כי אי'
אדם קורא עליו חמס כמו הגזילה והגניבה לפי' הח
החמירה עליו התורה והזהירה בו הרבה ·ונביאים כתבו אותו עם החמורות והרגיל בו יצא במעט זמן ממונו·
ודוד ויחזקאל לא אסרו אלא מה שאסרה התורה ·והתורה לא אסרה אל' לישראל אבל לנכרי מותר שנ' לנכר
לנכרי תשיך ·ולא כאמ' כן בגזילה ואבידה ואונאה כי אפי' לנכרי אסור לגנוב ממונו או לגזלו אבל הנשך
שהוא לוקח ממנו ברצונו ודעתו מותר ·כי ישראל חייב לעשות חסד וטובה עם ישראל חבירו והלואה בלא
נשך הוא חסד וטובה ויותר טובה במקומות מן המתנה כי הרבה אנשים יבושו לקחת המתנה ולא יבושו לקח
ההלואה ·ולא כן ישראל עם הגוי כי אינו חייב לעשות עמו חסד ולהלוות לו ממונו בחנם כי ברוב הם שונאי'
ישרא' · אבל בגדולי הגוי שעושה חסד וטובה עם ישראל אחד חייב לעשות גם כן הישראלי עמו חסד ולהטיב
לו ·והרחבתי לך בזה כדי שתמצא בו תשובה לנוצרים שאומ' כי דוד לא הפריש בין ישרא' לגוי אלא כל רבי'
אסור וזה לא יתכן שדוד אסר מה שהתיר משה רע"ה על פי האל ·והנה אמרה התורה לא תוסף עליו ולא תג
תגרע ממנו ·ושוחד על נקי לא לקח גם זה הממון ברצון הנותנו ·ואם להטות דין כבר אמר
לא עשה לרעהו רעה וזה בכללו אלא אפי' לא הטה הדין כי נקי הוא בדין אל' שהנותן לא חשב כי יעשה כן
ואעפ' כן לא לקח מבעל דין לעולם כמו שאמ' שמוא' הנביא לפי שהיה שופט ישרא' את שור מי לקחתי ·ע
עושה אלה הטובות שאמרנ' לא ימוט לעולם אפי' במותו לא ימוט כי תשכון נפשו במקום הכבוד
מכתם לדוד ·כבר כתבנו במזמו' בקראי עננו טעם מכתם ·שמרני אל הש"י כמסכת בגנ"יות אתה
אל ויכול לפי' אני קורא אליך שתשמרני כי בך חסיתי ולא בזולתך · אמרת לה' ה' אתה ·כנגד נפשו יד
ידבר ואומ' אמרת והודית לה' כי הוא אלהיך ואדוניך וכן הדין עליך ותאמרי לו גם כן טובתי בל עליך ·פי'
כי הטובה שאתה עושה לי אינו מוטל עליך לעשות כי אינני כדיי אלא הכל הוא חסד מאתך ·ואדוני אבי ז"ל'
פי' הטובה שאני עושה אינ' מגע' לך כי לא יתכן ולא יועיל לך אלא לקדושים אשר בארץ המה ·ובא על דר'
לאיש כמוך רשעך ·ולאהבתי אותך אני אוהב אותם שהם קדושים ואני מטיב להם ·ואדירי כל חפצי בם ל
לאותם שהם אדירי · כל בני אדם וטובים מהם וחפצי בהם להטיב להם בעבור שהם שומרים ועושים מצו'
ומפני זה יקראם קדושים ואדירי' ולפי' הראשון יפרשו כן אינני ראוי לטובתך אלא לקדושים ראויה טובתך
ולפי דעתי כי טעם' לקדושים דבק עם אמרת לה' כלומ' אחרי שתאמרי לאל כי הוא אדוניך תאמרי גם כן
לקדושי' אשר בארץ המה שתכנעי לפניהם ותן להם מעלה עליך ותלמדי ממעשיהם והכל לתכלית שתלמד'
אהבת האל ·ועל הדרך הזה אמרו רז"ל' את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים ואמר אשר בארץ כלומ'
הקרובים שתמצאי בדרכך לכי אחרי עקבותיהם ותלמדי ממעשיהם ·ואדירי איננו סמוך לפי דעתי כי ימצ
ימצאו כמותו במו אלוני שקופ' נטעי נעמני' והדומי' לה' ופי' ·קדוש' ואדירי' שכל חפצי בה' לאהב' אותם ול'
וללכת בדרכיה' ·דרך הקדושי' עובד' האל אהבתי ודרך זולת' שעובדי' לאל אחר שנאתי ואומ' אני עליה' ז
ירבו עצבות' אותו' האנשי' שה' ממהרי' לאל אחר ·מהרו זה לבדו מבנין הקל מענין מהר ·ואיפשר שיה'
מענין מוהר ומתן כמו מהר ימהרנ' לו ·או יהיה פי' אחר מהרו כלומ' אני אהיה דבק בקדושי' ובאדירי' וי
וירבו עצבות האנשי' הממהרי' אל זולת' ללכת בדרכי' אחרי' שאינ' דרכי ה' ·וזהו הנכו' בל אסי' אליל' לי א
שאסיך נסכ' שהם מדם ער' והבאת' גזול כמו שאמ' זבח רשע' תועב' ובל אשא אפי' אות' האנשי' לא אעל' על
ספת' ה' מנת חלקי אי לי חלק זולת' כמו אל' האנשי' אתה תומ' את' עזרתנ' שבחרת' זה החלק לעצמי כמו שאמ'
הבא לטהר מסיעי' אותו ואל' תומך בחירק כמ' בברי

חבלים נפלו לי בנעימים אף נחלת שפרה עלי: אברך את ידוה אשר יעצני אף לילות יסרוני כ
כליותי: שויתי ידוה לנגדי תמיד כי מימיני בל א
אמוט: לכן שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכן
ישכון לבטח: כי לא תעזוב נפשי לשאל לא תתן
חסידך לראות שחת: תודיעני ארח חיים שבע ש
שמחות את פניך נעימות בימינך נצח:

תפילה לדוד שמעה יד

ידוה צדק הקשיבה רנתי האזינה תפלתי בלא ש
שפתי מרמה: מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינ
תחזינה מישרים: בחנת לבי פקדת לילה צרפת
צרפתני בל תמצא זמותי בל יעבר פי: לפעלות
אדם בדבר שפתיך אני שמרתי ארחות פריץ:

חבלים נפלו לי בנעימים׳ החלקים שנפללו בית
במקומו׳ נעימי׳ נפלו לי ובדעו׳ טובות ונכונות אף כל
נחלת שפרה עלי היתה במקום הא ואיננו סמוך וד
וכמוהו עזי וזמרת יה הבה לנו עזרת מנר והדומה לה
להם וטעם אף כי דרך בני אדם כשיחלקו בניהם
שכל אחד מקנא לחבירו בחלקו אבל אני איננו כן
כי עמי החלק הטו׳ אברך את ה׳ כמו שפי׳ את
אתה תומיך גורלי אף לילות זאת היתה לי תחלה מ
מאת ה׳ שהוא יעצני וסייעני בבחרי זה החלק הטוב
לעצמי וכן אני לעצמי בכל יום יסרוני כליותי שלא
אעזוב זה הדרך אלא אחזיק בה בכל כחי ואות׳ לילו׳
כי בלילה יתבודד האד׳ מעסקי העולם וימצא לבו פ
פנוי ואמ׳ כליותי כי הם היועצות כמו שאמרו לב מב
מבין כליות יועצות שויתי ה׳ לנגדי תמיד ב
בכל דרכי אזכרנו כדבר שהוא נגד האדם תמיד של
שלא יסור מלבו ומעיניו שמתי כבוד האל תמיד לנ
לנגדי כי יודע אני כי הוא מימיני לפי׳ לא אמוט בכ
בכל אשר אלך ואצא והרב מורה צדק רבי׳ משה פי׳
ששששששששששששששששששששששששששש
כי מימיני כאלו הוא יד ימיני שלא ישכחנה האדם כהרף עין לקלות תנועתה ומפני זה לא אמוט כלומ׳ לא א
אפול לכן שמח לבי לפי ששמתיך נגדי תמיד ולבי הוא השכל וכבודי הוא הנשמה שהוא כבוד הגוף כי בטוח א
אני כי בהפרדה מן הגוף תדבק אל בוראה אף בשרי בעודני חי ישכון לבטח שתצילני מכל נזק ובדרש אחר
מיתה מלמד שלא שלטה בו רימה ותולעה כי לא תעזוב נפשי כי ידעתי כי באחזי הדרך הישרה שאני
בה כי לא תעזוב נפשי לרדת שאול עם הגוף אלא תקימנה אל כבודך ובדרש כל מי ששומע קללתו ושותק ב
בדין שיקרא חסיד לא תתן כפל ענין׳ במלות שונות תודיעני ארח חיים דרך תפלה שיורהו האל הדרך שיזכ
בה לחיי העולם הבא כלומר שישכילהו ויבינהו הדרך ההיא שתחיה הנפש בהפרדה מהגוף ותזכה לשובע שמ
שמחות פניך ולנעימות בימינך שאותן השמחות והנעימו׳ יהיו נצח עד עולמי עד ואין להם הפסק וזהו תענ
תענוג הנפש וטעם את פניך ובימינ׳ כי הפנים והימין הם הכבוד כמו ישבו ימרי׳ את פניך וכן בימין כ
כתוב שב לימיני תפלה לדוד שמעה ה׳ צדק תפלתי שהיא בצדק כי פי ולבי שוים וזהו צדק וזהו בלא
שפתי מרמה וכל הפסו׳ הוא כפל ענין במלות שונות ורנתי הוא כמו צעקתי כי המתפלל פעמ׳ צועק ופעמ׳
בקול דממה וכל לשון רנה הוא לשו׳ צעקה ויש מה׳ לשירי׳ ולשמחה ויש מה׳ להכרזה ויש מה׳ לתפלה ובקשה׳
ויש לבכי ואנקה וכל אחד יתפרש לפי מקומו מלפניך משפטי יצא פי׳ אדוני אבי ז״ל כי התפלה הזאת
על מעשה בת שבע ובקש מלפני הקב״ה ואמ׳ מלפני משפטי יצא זה המשפט שלא תשפטני בו ועיני׳ תראנה
מישרי׳ שעשיתי ואל יחזה בזה העון ושפטני ברוב זכיותי בזה העון בחנת לבי פקדת לילה באותו הלילה בחנת
ופקדתני וזכרתני ולא מצאתני נקי זמותי בל יעבור פי מה שחשבתי לומ׳ בחנני ה׳ ונסני הלואי שלא
יעבר פי ולא אמרתי אותו הדבר שנתגאיתי בו ואמ׳ לפעולו׳ אדם בדבר שפתי׳ במה שצוית ואמרת שמרתי אר
ארחות פריץ ועשיתי מעשה הרשע והפריץ והחכ׳ אע״פ׳ מלפני׳ משפטי יצא שתעניישני אם עיניך לא תחזינ׳
בי מישרי׳ וכל זה ריחוק בעיני והקרוב אלי כי הוא כמו כי עשית משפטי ודיני שפי׳ שתקח משפטי מאויבי׳ עיני׳
תחזינה מישרי׳ תראה שמישרי׳ עמי והעול והחמס עמה׳ וכן רוב המזמו׳ על האויבי׳ כמו שאומ׳ ממתקוממי׳ בימ׳
בימינך ואמ׳ מפני רשעי׳ זו שדוני׳ תראה כי המזמו׳ על אויביו ידבר ובעבור׳ היה מדבר ומבקש רחמי׳ ואמ׳ שי
שיראה ה׳ יושר מעשיו וכי אויביו שונאי׳ אותו בחנם ואמ׳ בחנת לבי פקדת כי אתה בוחן לבבות וידעת אם דב
דברי אמת ובליל׳ בעת שיחשוב האד׳ בענינ׳ שהו׳ פנוי מעסקי׳ הפעול׳ ואי׳ לו מעשה בלילה ובזמן שהו׳ ער הוא חו
חושב ואת׳ פקדת לבי וצרפתני ולא מצא׳ בי רק טוב וכפי כן לבי כמ׳ שאמ׳ בלא שפת׳ מרמ׳ וכמ׳ שאני נזהר ב
כן אני מזהיר לאחרי׳ וזה שאמ׳ לפעול׳ אד׳ וגו׳ כמ׳ שהזהרת אני מתבונ׳ לפעול׳ אד׳ ומונע מה׳ העבירו וזה אני
שמרת׳ ארחו׳ פרי׳ מנעת׳ שלא ילך אד׳ בארחו׳ פריץ וכמה׳ לשמו׳ דרך עץ החיי׳ למנוע שלא ילך בה ואחר ש
שספר לפני ה׳ יושר פיו ולבו ומעשי׳ התחנ׳ לפניו׳ שלא ימוט לפני איביו

תְּמוֹךְ אֲשֻׁרַי בְּמַעְגְּלוֹתֶיךָ בַּל נָמוֹטּוּ פְעָמָי: אֲנִי
קְרָאתִיךָ כִי תַעֲנֵנִי אֵל הַט אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי:
הַפְלֵא חֲסָדֶיךָ מוֹשִׁיעַ חוֹסִים מִמִּתְקוֹמְמִים בִּימִי
בִּימִינֶךָ: שָׁמְרֵנִי כְּאִישׁוֹן בַּת עָיִן בְּצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּ
תַּסְתִּירֵנִי: מִפְּנֵי רְשָׁעִים זוּ שַׁדּוּנִי אֹיְבַי בְּנֶפֶשׁ יַקִּיפ
יַקִּיפוּ עָלָי: חֶלְבָּמוֹ סָּגְרוּ פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְגֵאוּת:
אַשֻּׁרֵינוּ עַתָּה סְבָבוּנוּ עֵינֵיהֶם יָשִׁיתוּ לִנְטוֹת בָּאָר
בָּאָרֶץ: דִּמְיֹנוֹ כְּאַרְיֵה יִכְסוֹף לִטְרֹף וְכִכְפִיר יֹשֵׁב
בְּמִסְתָּרִים: קוּמָה יְהוָה קַדְּמָה פָנָיו הַכְרִיעֵהוּ
פַּלְּטָה נַפְשִׁי מֵרָשָׁע חַרְבֶּךָ: מִמְתִים יָדְךָ יְהוָה
מִמְתִים מֵחֶלֶד חֶלְקָם בַּחַיִּים וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא ב
בִטְנָם יִשְׂבְּעוּ בָנִים וְהִנִּיחוּ יִתְרָם לְעוֹלְלֵיהֶם:
אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ:

יח **לַמְנַצֵּחַ** לְעֶבֶד יְהוָה לְדָוִד אֲשֶׁר דִּבֶּר לַיהוָה
אֶת דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת
בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל אֹי
אֹיְבָיו וּמִיַּד שָׁאוּל

תמוך אשורי תמוך מקור במקום ציווי כמו שמור את יום השבת הלוך וקראת ואמ' במעגלותי' ובדרכי' תמוך אותם שלא ימוטו ומלת נמוטו מחלוקת בקרי בקריאתה יש ספרים שהוא דגש בטית ואם כן הוא מבנין הכפל ויש ספרי' שאינו דגש ואם כן הוא כ הוא מנחי העין אני קראתיך כי בטחתי בך ש שתענני ואתה יכול לעזרני וזהו טעם הפלא חסדיך הפרש כמו והפלתי ביום ההוא ונפלינו אני ועמך וא' אמ' אתה שמושיע חוסים הפר' ותעביר חסדיך. מאנ' אנשים שהם מתקוממים בימינך כי כולם ידעו כי ה המלוכה לי מאתך והמורדים בי מורדים בך שמרני כאישון כמו ששומר אדם אישון עינו וה והוא השחור שממנו האור ונקרא אישון לפ' שנראה' בו צורת איש והוי"ו והנון להקטין לפ' שהצורה קטנ קטנה וכן תוספת יו"ד האיניכון להקטין וכן וו"ן כנ' שבתון שענינו על תוספת קדושה וסמיכות אישון אל בת והוא דבר אחד בת הוא שם ענבת גלגל העין שממנו המאור ואישון הוא שם התואר לפי שנראית בו צורת איש מפני רשעי' שה שמרני מפני אשר שדדו אותי ומלה זו בענין אשר י וכן זו חטאנו לו איבי בנפש יקיפו עלי ושמרני מפ' איבי' אם יקיפו ויסובבו עלי בנפש כלומ' לקחת נפשי חלבמו רוב שמנם סגרו פיהם על כן דברו בגא' מרוב תענוגם אשורנו ברגש הטין וכן אם עתה אשורי וסבבוני כתי' בו' וקרי בוי"ו ולש' רבים עליו ועל חבריו שהתלקטו עמו בבריחו מפני שאול ולשו' יחי' על עצמו כי הוא העקר ואמ' כשידעו דרכינו שאנחנו שאנחנו בה עתה סבבונו תכף ילכו אחרינ' ויסובבו עלינ' עיניה' ישיתו לנטו' עיניה' ישיתו על דרכינ' לנטו' לנו רשת' באר' לצדינ' דמיונו כאריה יכסו' לטרו' לשו' יחיד על שאו' אמ' כמו שאמ' עליו בחזו' על דברי כוש בן ימיני יטרו' כאריה נפשי קומה ה' כשבא לרדפני קדמ' פניו הכריעהו שלא יהיה לו כח להרע לי מרשע חרבך כי החרב וה' פלט' ממנו מאתך הכל כמו שכתו' מחכתי ואני הרפ' ואת הוי אשו' שבט אפי ממתים ידך ופלטה נפשי ממתי' שהם ידך ר"ל מכתך כמו הכה יד ה' הויה כמו שקרא' חרבך קרא' ידך ממתי' מחל' ממתי' שהם מזה העול' שכל תאות' וחפצ' בזה העול' חלק' בחיי' חלק' הוא בחיי העול' הזה כי לא יצפו לעול' הבא אלא ש שצפונך וטוב תמל' בטנ' בעול' הזה ישבעו בני' שישבעו בניה' עמה' בחייה' והניחו יתר' לעולליה' אחר מות' וה' בני בניה' ובדרש מפר' הפסו' על ר' עקיבא וחבריו הרוגי מלכו' אמרו מלאכי השר' לפני הקב"ה ממתי' ידך ה' ממתים מחל' אמ' להם הקב"ה חלק' בחיי' חלק בחיי העול' הבא אמ' דוד הרשעי' אין לה' חפץ בעול' הבא ולא כן אני כי אני מיחל ומצפה לחזו' פניך לעול' הבא בצדק שאעשה בעולם הזה לא באכול והתענג כמות' אשבעה בהקיץ תמו' תמונתי' אמ' אשבע' כנגד ישבעו בני' הם ישבעו בעול' הזה ואני אשבעה לעול' הבא בהקיץ כי לא תמות ותישן נפשי הפך ויטנו שנת עול' ותמונתי' ופניך עד ותמונת ה' יביט והוא השגת השכ' כי כבוד ה' לפי כח הנשמ' אחרי הפרדה מהגוף ומשה רבע"ה היה לו זה עם חיי הגוף מה שלא כן לשאר נביאי' כי שכלו היה שכל בפועל כשנתב כשנתבטלו לו כל' הגוף כול' לא לא אכל ומי' לא שתה ואז תמונת ה' יביט ולא כן אליהו שנא' וילך בכח האכיל' ההי' כמו שפי' במלכי' ולשאר הנביאי' והחסידי' יהיה לה' זה אחר מית' והחכ' אע' כע' פי' הפסו' בעול' הזה וכן פי' אותו יש לי חפץ לחזו' פניך כי הצדק ששמרתי היתה סבה להתענג בראותי פניך והטע' מהבי' מעשה ה' שה' כללים לו בחכמ' ולכנס עומדי' ואני שבע מתענג תמונתי' לא תמלא בטנ' וזה איננו בחלו' רק בהקי' וזאת המחזה אי' איננ' במראו' הענ' רק במראו' שיקול הדע' שה' מראו' אלהי' למנצח וג' מי ששם כל כונת' בה' נקר' עבד ה' ודו' בכל אשר יפנה היה אלי' באחו' כעב' המשפ' לאדו' לפי' אמ' לעבד וזאת השיר' היא בספ' שמוא' אל' שמתחלפ' בין בבקומ' במלו' והענני את וזאת השיר' חבריה בסו' ימי' כשהניח ה' לו מכל איבי' ואמ' ומיד שאו' כי הי' כנגד כל איביו

ויאמר ארחמך יהוה חזקי: יהוה סלעי ומצודתי
ומפלטי אלי צורי אחסה בו מגני וקרן ישעי מ
משגבי: מהלל אקרא יהוה ומן איבי אושע: אפפ
אפפוני חבלי מות ונחלי בליעל יבעתוני: חבלי
שאול סבבוני קדמוני מוקשי מות: בצר לי אקר
אקרא יהוה ואל אלהי אשוע: ישמע מהיכלו קולי
ושועתי לפניו תבוא באזניו: ותגעש ותרעש האר
הארץ ומוסדי הרים ירגזו ויתגעשו כי חרה לו:
עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל גחלים בערו מ
ממנו: ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו:

ויאמר ארחמך· תרגום של ויאהב ורחים והא
והאהבה הוא סוף מה שיכול אדם לעשות בזה העול׳
להתקרב אל הבורא וכן אמ׳ זרע אברהם אוהבי וה
והיראה קודמת לאהבה וכשירגיל עצמו ביראה יבוא
לידי אהבה שיעבוד הבורא מאהבה אפי׳ לא יהיה לו
גמול בזה ו״מ ארחמך אבקש רחמי׳ ממך ׳חזקי החית
בחירק והוא מן חוזק וכמנהג בקמץ הלא בחזקנו ה
ידוה סלעי כמו הסלע והמצודה שישגב האדם ש
שם מפני אויבו אני אין לי סלע ומצודה להשגב בו כ
כי אם שמך כמו שכתו׳ מגדל עוז שם ה׳ ומפלטי כי
כי הסלע והמצודה שישגב האדם פעם יוכל ופע
ופעם לא ימלט משם כי שם יתפשהו אויבו אבל אני
כשנשגבתי בשמך והצלת אותי בכל הפעמי׳ אלי צורי כ
כפל הענין במלות שונ׳ כי האל נקרא כן לפי שהוא
חזק ויכול׳ אחסה בו לפיכך עלי הדין שאחסה בו׳ מגיני וקרן ישעי׳ דרך המקרא לכנות החזק בקרן כמו וקר
וקרני ראם קרניו האיל בעל הקרנים לפי שהאיל והשור והראם חוזקם בקרניה׳ שהם מנגחי׳ בהם ׳ואמ׳ כי האל
מגנו שיגן בשמו מאויביו והוא קרנו שינגח בו אויביו ויושע מהם ׳משגב׳ כי הוא לי כמו המגדל והסלע שאשגב
בו׳ ובמדרש לפי שכפלו לפני דוד עשרה שונאי׳ שאו׳ דואג ואחיתופל שבע בן בכרי שמעי בן גרא וסלפת אק
אחי גלי׳ ונבלית ואיש מצרי שהכה אותו בניהו בן יהוידע חמשה מישראל וחמשה מאומות העול׳ ואלו הן עשרה
קלוסין ׳חזקי׳ סלע׳ מצודתי מפלטי אלהי צורי אחסי מגיני קרן ישעי משגבי   מהלל כשאני מתפלל ואקרא
ה׳ מהולל שהללנו בתהלותי אז מאויבי אושע׳   אפפוני   סבבוני חבלי מות׳ בסגל החית כמו חבלי יולדה
ועניינם אחד ויפלו חבלי מנשה עשרה בפתח החית והוא ענין אחר
ואמ׳ זה על הצרו׳ הגדולו׳ שהיה בהם קרוב למות כמו שהיה בסלע המחלקות ובדבר שפלשתי כשעזרהו אבישי׳
ונחלי בליע׳ הצרות הם כמו הנחל שוטף ובליעל אמ׳ על כל אחד ואחד מאויביו׳ או יהיה בליעל שם הרשע׳ ויונתן
תרג׳ בשם שמיה׳ משריית וסיעת חייבי׳ ואפש׳ לפרש נחלי מן נחלה מכתך׳   חבלי   שאול׳ כבר פרשנוהו
ויונת׳ תרג׳ בספר שמוא׳ משריית רשיען כמו חבל נביאי׳ קדמוני׳ מוקשי מות׳ שיבאו בפני׳ ובמדרש מדבר בארב
בארבע מלכיות׳ אפפוני חבלי מות׳ בבבל ונחלי בליעל במדי׳ חבלי שאול ביון ׳קדמוני מוקשי באדו׳ למה כתב
בראשונ׳ ובאחרונ׳ מות זאת הקריב׳ בי׳ ראשו׳ וזא׳ קריב׳ שני׳ ׳בצר לי אקר׳ בצ׳ שהי׳ צר לי לא פניתי אל מושיע אח׳
זולתו׳ ישמע מהיכלו קולי מן השמי׳ הי׳ שומע קולי בכל עת שהייתי קורא אליו ושועתי לפניו תבא באזניו׳ שועתי
שועתי לפניו היתה באה באזניו מיד והיה מושיעני   ותגעש   מזה הפסו׳ עד ישלח ממרו׳ יקחני פירושו
שה׳ רמז על הנסי׳ שעשה הקב״ה לישרא׳ ועל המופתי׳ שאדם וכן דעת המתרג׳ ופירו׳ ותגעש ותרעש הארץ במה
כמהפכת סדו׳ ועמור׳ וכן עלה עשן באפו על דבר פרעה׳ ויט שמי׳ וירד במתן תורה וכן דעת המדרש׳ וכן
הפסוקי׳ שאחריו ירעם בשמי׳ רמז לברד שירד בימי יהושע ׳ויראו אפיקי ים רמז לקריעת ים סוף וירדן ׳ואמ׳
האל שעשה כל אלו הנפלאות יעשה גם עמי נפלאות וישלח ממרו׳ יקחני והנכון לפי דרך הפשט כי כל אלה הפ
הפסוקי׳ הם משל על מפלת אויבי דוד וישרא׳ וכי ה׳ נלח׳ לה׳ באויביה׳ כי הצרה היא להם רעש הארץ והשמי׳ וח
וחשך וערפל וגחלי׳ ואש וחצי׳ וברק והכל דרך   משל׳ וכן תמצא במקר׳ בהרבה מקומו׳ על הצרה חשך ענן וע
וערפל וקדרות השמש והירח והכוכבי׳ ומה שאמ׳ ויט שמים וירד כאלה הטה שמים וירד לכלות׳ במהרה וזהו ויר
וירכב על כרוב ויעוף וידא על כנפי רוח׳ ר״ל מהירות הגזרה וכן מצאנו במקו׳ אחר בדברי רבותי׳ ותגעש ותרע׳
הארץ   אמר ר׳ שמואל בן נחמני אין רעש אלא הפסק מלכיות וכן הוא אומר ותרעש הארץ ותחל כי קמה על
בבל מחשבות ה׳   עלה   עשן משל על חרות אפו באויבי׳ כמו אז יעשן אף ה׳ וקנאתו ואש מפיו תאכל׳ אש
שיצאה מפיו תאכלם וגחלי׳ שיצאו ממנו בערו אותם׳ ויט פרשנוהו כבר׳

וירכב על כרוב ויעף וידא על כנפי רוח: וישת ח
חשך סתרו סביבותיו סכתו חשכת מים עבי שחק
שחקים: מנגה נגדו עביו עברו ברד וגחלי אש:
וירעם בשמים ידוה ועליון יתן קולו ברד וגחלי
אש: וישלח חיציו ויפיצם וברקים רב ויהמם: ויר
ויראו אפיקי מים ויגלו מוסדות תבל מגערתך י
ידוה מנשמת רוח אפיך: ישלח ממרום יקחני ימ
ימשני ממים רבים: יצילני מאיבי עז ומשנאי כי א
אמצו ממני: יקדמוני ביום אידי ויהי ידוה למשע
למשען לי: ויציאני למרחב יחלצני כי חפץ בי:
יגמלני ידוה כצדקי כבר ידי ישיב לי: כי שמרתי
דרכי ידוה ולא רשעתי מאלהי: כי כל משפטיו ל
לנגדי וחקתיו לא אסיר מני: ואהי תמים עמו וא
ואשתמר מעוני: וישב ידוה לי כצדקי כבור ידי ל
לנגד עיניו: עם חסיד תתחסד עם גבר תמים ת
תתמם:

וירכב על כרוב פי' וידא מן הדאה כמו כאשר
ידאה הנשר ענינו ויעוף ובשמואל ברי
בר"ש מבניין נפעל כלומ' היה נראה והענין אחד י
ישת רמז לצרות כמו שפי' שהם להם חשך או ע
פי' כי האל המוריד להם הגזירות ישת חשך סתרו ש
שלא יראוהו כי נעלם מהם חשרת מים ובשמוא' כמ
שכת מים שענינו' קיבוץ הענני' ותרגו' חשוקים'
חשוריהון והענין' אחד כי כל התקשר העננ' זה בזה
תהיה החשכה והקשרה מן המים שימלאו עבי שחק'
מנגה שהוא לפניו אל אויביו עביו עברו לאויביו
הוא חשך ברד וגחלי על דרך משל ואש מתלקחת בתוך
הברד' וירעם הרעי' על האויבי' ונתן קולו עליהם וה
והעני' שמם מורך בלבם ויראו וירעדו ממנו כמו
שירעד האדם ויבהל לקול הרעם ואמ' עוד ברד וגח
גחלי אש וישלח שלח חציו והפיץ האויבים
וברקי' רב ויהומם המה הברקים שרב עליהם ורב מ'
מן וימרדוהו ורובו שנייבו ירה חצים והוא פוע' עב'
מבעלי הכפל אפיקי מי' הם עמקי מלאו' מים כמו ל
לאפיקי' ולגאיות אפיקי ים והמי' הם הצרו' והסכנות
שהיה בהם והתשועה בהם על שני דרכי' כאדם השו
השוקע בים שיחריב האל המי' ויראו האפיקי' ומוסדו'
התבל שהיו מכוסי' במי' וזה בגערת ה' כמו ויגער בים
סוף ויחרב' וכן מנשמת רוח אפו שנשב בהם וכן הוא על דרך משל למפלת האויבים ודוד נושע' והתשועה ל
לטובע במים בדרך אחרת שיזדמן לו מי שימשהו מן המים וכן תשועת דוד בלא מפלת אויביו במלחמה כמו
שהיה בסלע המחלקות שנושע דוד ולא נפלו אויביו ועל זה אמר דוד והודה לאל שהושיעו בשני דרכים' יציל
יצילני על גלית או על ישבי בנוב' יקדמוני ביום שלטולי כלומר ביום שהיה לי אד והייתי גולה ומט
ומטלטל אויבי היו מקדמים אותי ברעותם כמו שעשו הזפים' ויוציאני יחלצני מן הצרה שהייתי בה וה
והוציאני למרחב' כי הוא יודע כי הצדק עמי לפיכך גמלני כצדקי והשיב לי כבור ידי והושיעני מי
מידם' כי יש לפרש בכל המצות כלומ' אני שמרתי דרכיו והוא שמרני מאויבי' ולא רשעתי מאלהי לא
עשיתי ברשע ובזדון שיצאתי מדרך ה' אלא אם כן הייתי שוגג' ויש לפרש גם כן כי שמרתי דרכי ה' על דבר
שאול שהייתי נרדף ממנו ולא שלחתי בו יד כשיכולתי עליו שאמר מי שלח ידו במשיח ה' כי עון היה לו אם א
אהיה הורגו אעפ' שהיה רודפו כי שאול מלך היה' כי כל היו לנגדי תמיד לא הייתי שוכח חוקותיו לא אס
אסור ממני שלא הייתי מפנה לבי לדברים אחרים אלא בכל זמן הייתי נשמר מעון בכל כחי' ואהי עם
האל ולא הייתי מהרהר אחריו כשהיה שאול רודף אחרי ולא הייתי כופר בנבואתו ואומר איך זה עלי הואל ל
להיות מלך ישראל ושאול עומד עלי בכל יום להרגני' וכן תמים תהיה עם ה' שלא תהרהר אחר מדותיו' ואת
ואשתמרה מעוני מאותו עון לשלוח יד בשאול וישב לפי שנשמרתי מעון השיב לי ה' כצדקי ושאול ומ
ומלכותו ובניו כלים ואני עמדתי ומלכותי קיימת' עם חסיד כי כן דרכך כי עם החסיד תראה חסידותי'
ותשיב לו עוד מן הראוי לו עם גבר תמי' תתמ' ועם איש תמי' תראה חסידותיך ויושרך' עם גבר ועם אי
איש תמי' תראה חסידות' ויושרך'

עם נבר תתברר ועם עקש תתפתל: כי אתה ע
עם עני תושיע ועינים רמות תשפיל: כי אתה ת
תאיר נרי ידוה אלהי יגיה חשכי: כי בך ארוץ ג
גדוד ובאלהי אדלג שור: האל תמים דרכו אמ
אמרת ידוה צרופה מגן הוא לכל החוסים בו: כ
כי מי אלוה מבלעדי ידוה ומי צור זולתי אלהינו
האל המאזרני חיל ויתן תמים דרכי: משוה רגל
רגלי כאילות ועל במותי יעמידני: מלמד ידי למ
למלחמה ונחתה קשת נחושה זרועותי: ותתן לי
מגן ישעך וימינך תסעדני וענותך תרבני: תרח
תרחיב צעדי תחתי ולא מעדו קרסלי: ארדוף א
אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם: אמחצם ול
ולא יכלו קום יפלו תחת רגלי: ותאזרני חיל למ
למלחמה תכריע קמי תחתי:

עם נבר תתבר׳ כמו וישב ה׳ לי כצדקי׳ ועם עקש
תתפת׳ תבוא עליו כדרכו הנפתלה׳ כי
אתה עם עני תושיע לעולם אתה סומך הענויים
והנדכאים ותשפיל הגבוהים שהם קמים על הענוים
וזהו שאמ׳ ועינים רמות תשפיל׳ וסמך הגבהות לע
לעינים כי הם סבת הגבהות והחטאי׳ כמו שא׳ ולא תת
תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם׳ וכן הוא או׳ ואח
עיני הלך לבי כי בך גדוד אשבר גדוד אויבי וא
וארוץ מסורש רכץ ובא בשורק כמו ירון וא
ושמא יסוד נהרים׳ או פי׳ ארוץ לקראת גדוד אויבי
ולא אירא׳ וכן אדלג שור חומות ערי אויבי לכבשם
ואמר אדלג למהירות כבשו אותם בדלוג אכנס בהם
ובמדרש כי פל כיבוש ציון נאמר זה הפסו׳ והפסוק
שלמעלה מזה על מלחמת עמלקי גיים גדו׳ של עמל׳
בא על דוד ודוד עשה עמהם מלחמה שני לילות ויום
אחד שנ׳ ויכם דוד מהנשף עד הערב למחרתם׳ מי ה
היה מאיר לו באותן שתי לילות אמר ר׳ יהושע בן לוי
ברקים היה הקב״ה מאיר לו וזהו כי אתה תאיר נרי כי
בך ארוץ גדוד בשעה שהלך דוד אל יבוס לעשות ע
עמהם מלחמה התחיל דוד ואמ׳ כל מכה יבוסי יהיה
לראש ולשר׳ מה עשה יואב הלך והביא ברוש אחד רענן וקבעו בצד החומה וכפף ראשו שהיה רך ונאחז בו דוד
וקפץ יואב על ראשו של דוד ונתלה בברוש ודלג לחומה ואמ׳ דוד יהלמני צדיק חסד ויוכיחני מה עשה הקב״ה ק
קצר את החומה עד שעלה דוד אחריו שנ׳ ובאלהי אדלג שור׳ האל תמים דרכו הוא אלי שהיכולת בידו
ומה שעושה עושה בתמימות ויושר ומשלם לכל איש כמעשהו והשיב לי כצדקתי ולאויבי כרשעם וא
ואמרתו צרופה שאין בכל דרכיו סיג אלא הכל על קו היושר והאמונה צרוף ומזוקק מכל סיג׳ כי מי אלוה שיפר
אמרתו והוא מה שטוב ויטיב גזירתו כי אין אלוה ואין צור זולתו האל המאזרני חיל הוא בעל הכח והוא
נותן כח׳ ויתן תמים דרכי שלם דרכי שלא נפקדו אחד מאנשי במלחמה משוה רגלי אם הערכתי לבר
לברוח ולמלט שם רגלי כאילות ולא השיגוני אויבי׳ וע״ל במותי יעמידני ואחר כן במקו׳ שהייתי נמלט שם והם
במותי שם יעמידני בטוח מלמד ידי כשהייתי מצליח במלחמה לא הייתי מתהלל בגבורתי אלא שהוא ה
היה מלמד ומרגיל ידי למלחמה׳ ונחתה קשת נחושה כל כך למד יד עד שנפלו קשת מאויבי והייתה נשברת בזר
בזרועותי ופי׳ נחושה חזקה כנחושה והוא הברזל החזק׳ וכן ואת ארבכם כנחושה׳ ובדר״ש שהיה דוד נוטל קשת
נחושה וכופפה׳ דא׳ כח לו לאדם לכוף קשת נחושה ולא לכוף זרועותיו שלדוד ותתן לי מגן ישעך ובכל
המלחמות ישעך היה מגן לי שלא נגפתי באחד מכל המלחמות ולא היה זה אלא שמך תסעדני וענותך תרבני
כלומ׳ ענותך וחסידותך עשתה זאת כי לא הייתי ראוי לכך אלא שחסידותך הרבה אותי כי אני הייתי בעם מעט
ואויבי בעם רב והייתי מכנע כאלו הייתי אני רב מהם תרחיב צעדי כמו בלכתך לא יצר צעדיך ואם תר
תרוץ לא תכשל זהו ולא מעדו קרסולי אם הייתי רץ לפני אויבי׳ ופי׳ קרסולי כרעי אשר לו כרעים תרגו׳ דלית
קרסולין ארדוף אויבי ואשיגם כמו שעשה לעמלק׳ ואמחצם ולא היתה להם תקומה לפניו כי כולם המ
המית לבד מארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים וינוסו ותאזרני חיל אזרת מתני בחיל ובגב
ולא מעדתי והם מעדו והכרעתים תחת׳

וְאֹיְבַי נָתַתָּה לִּי עֹרֶף וּמְשַׂנְאַי אַצְמִיתֵם: יְשַׁוְּעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ עַל יְהוָה וְלֹא עָנָם: וְאֶשְׁחָקֵם כְּעָפָר עַל פְּנֵי רוּחַ כְּטִיט חוּצוֹת אֲרִיקֵם: תְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עָם תְּשִׂימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא יָדַעְתִּי יַעַבְדוּנִי: לְשֵׁמַע אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי בְּנֵי נֵכָר יְכַחֲשׁוּ לִי: בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם: חַי יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרוּם אֱלוֹהֵי יִשְׁעִי: הָאֵל הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת לִי וַיַּדְבֵּר עַמִּים תַּחְתָּי: מְפַלְּטִי מֵאֹיְבָי אַף מִן קָמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חָמָס תַּצִּילֵנִי: עַל כֵּן אוֹדְךָ בַגּוֹיִם יְהוָה וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּרָה: מַגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם

למנצח

מִזְמוֹר לְדָוִד: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ:

ואויבי נתת לי עורף שנסו מלפני והפכו ענ
עורף ישועו ואין מושיע על ה׳ כמו אל ה׳ וכן המתפל׳
אל ה׳ ולבם לא נכון עמו ואשחקם כ
כעפר כטיט חוצות אריקם הנח תמורת ה
הדג׳ כי שרשו ריקן הנזכר בדברי רבותי׳ ז״ל עוף הב
נב״א מן הריקן ופירוש אשימם ריקן כמו טיט חוצ
חוצות או יהיה מענין רקות בשר ורקיקי מצות תפ
תפלטני ובספר שמואל מריבי עמי אמר תפלטני
ממלחמת שאול והסומכים את ידו מבני
עמי גם אבשלום ואשר עמו תשימני אמר מריבי ע
עמי פלטתני ושמתני ראש לאומות העולם ועם לא
ידעתי יעבדוני בנים לא ידעתי שאינם מבני ישרא׳
כמו אדום וארם שהיו עבדים לדוד׳ לשמע
אזן ישמעו לי כמו שכתוב וישמע דוד
שם בשוב מהכות את ארם ופי׳ ישמעו יתקבצו כמו
וישמע שאול את העם בני נכר יכחשו לי מי
מיראתם אותי יכזבו ויכחשו לי אותם שהיו במלחמה
כנגדי אומרי׳ לא נלחמנו עליך ולא היינו כנגדך או פ
פי׳ יכחשו לבני בריתם בגבורי כמו ארם שהיו בברי׳
עם בני עמון וכאשר ראו כי נגפו כאמר וישלימו את
דוד ויראו ארם להושיע עוד את בני עמון׳ בני
נכר מיראתם אותי הם כעלה נובל׳ ויחרגו ממסגרותי׳
אפי׳ במקום שהם נסגרים שם הם מפחדים
תרגו׳ ומתחדים אימה ומתוכיא חרבת מותא׳ חי
ה׳ וברוך צורי כלומר כל הטוב והכבוד שיש לי למה כי ה׳ הוא צורי כלומר חלקי והוא אלהי ישעי הוא
חי ה׳ וברוך והכל בידו להרים ולהשפיל והעושר והכבוד מלפניו׳ האל הנותן נקמות לי הנקמות שאני נ
נוקם באויבי הוא הנותן אותם לי כלומר נותן לי הכח׳ וידבר תרגו׳ וינהג ודבר מנהג העמים ממקומם אלי ונ
ונותנם תחתי׳ או הוא מן ויאבד את זרע הממלכה שהוא ענין דברי׳ מפלטני מאויבי לא די שמציל אותי
מהם אלא שמרומם אותי עליהם וזהו אף מן קמי תרוממני׳ מאיש חמס תצילני כי שאול שהיה
עושה לי חמס בירדפו אחרי הצלתני ובאותה הצלה בא אלי כל הכבוד׳ ולכן ספרו באחרונה כי הצלתי מידו היית
סיתה תחלת כל כבודי׳ על כן אודך בגוים ה׳ על כן שעשית לי כל אלה אודך בגוים לפני כל הגוים שהם
כשמעים אלי ועובדים אותי אודה כי הכח והגבורה מאתך היא לי ולשמך אזמרה׳ מגדיל ישועות
מלכו ובספר שמואל מגדול והוא תואר והענין אחד׳ מלכו ומשיחו הוא אומר על עצמו׳ וכמו שהג
שהגדיל ישועותי ועשה לי חסד כן יעשה לזרעו עד עולם׳׳ מזמור לדוד׳ השמי׳
מספרים ימ׳ כדרך או שיח לארץ ותורך׳ וכן שאל נא בהמות למנצח כי מהנפלאות והמע
והמעשים הגדולים שאדם רואה בשמים יספר האדם כבוד האל וזהו שאמר א
אין אומר ואין דברי׳ בלי נשמע קולם כלומר לא שהם מספרים בדברים אלא
ממה שרואה אדם בהם מספרים בני אדם כבוד האל׳ ונוכל לפר׳ מספרי׳ על השמים ועל הרקיע עצמם כי
במהלכם ובסיבותם על סדר נכון יראה כבוד ה׳ ית׳ ואותו הספור והסגדה על דרך השולח אמרתו ארץ׳ ומה
שאמר אין אומר ואין דברים כדברי בני אדם אלא המעשה שיעשו הם הדברים והם הספור והסגדה׳ וכן אמרו
ושבקנה תבל מליהם׳ והרב מורה צדק החכם הגדול רבי׳ משה ז״ל פי׳ מספרים על השמים כי דעתו ודעת הפ
הפלוסופי כי הגלגלי׳ חיים משכילים עובדים האל ומשבחים אותו שבח גדול ומהללים מהללי׳ גדולי׳ ועצומים
שעל כן אמ׳ השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע כי הספור והסגדה אינן בפה ובלשון וזה ש
שאמר אין אומר ואין דברי׳ בלי נשמע קולם אלא הסיפור והסגדה להם כמו הציור שיצייר אדם בלבו מדברי
שבח והודאה מבלי שיוציאם בשפה׳ ומעשה ידיו מגיד הרקיע בכל דבר כי הוא כמו השמי׳ מספרי׳ כי השמים
נקרא רקיע שנא׳ ויתן אותם אלהי׳ ברקיע השמים

יום לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת: אֵ
אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם: בְּכָל הָא
הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם
אֹהֶל בָּהֶם: וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִב
כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח: מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפ
וּתְקוּפָתוֹ עַל קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ:

יום ליום יביע ידבר כמו הנה יביעון בפיהם תב
תבענה שפתי ופי' היום הזה ידבר בעבור היום הבא
אחריו ולילה בעבו' הלילה שיבוא אחריו כלומ' בסדר
התנועות ביום ובלילה כמו שהיה משעת ימי בראשי'
כן הוא וכן יהיה לעולם לא נשתנ' ולא נתחלף דבר
אם כן היום הזה מגיד בעבור מחר כי ידוע הדבר כי
כן יהיה · אין אומ' כבר פירשנוהו · בכל האר'
יצא קום בנינם וכן קו לקו לפי שהבניין יעשה בנ
בנטיית הקו כלומ' מעשה הכוכבים והגלגלים יצא ב
בארץ וכן בקצה תבל מליהם והנה מעשיה' דבריהם · לשמש שם אהל בהם · לשמש שם אהל ומקום בגלגלי' וא
ואמ' הספור על השמש לפי שהוא המאור הגדול ושיגיע ממנו לבני אדם תועלת גדולה יותר משאר הכוכבים
במאורו ומזונו לבני אדם ולשאר החיים והצמחים · ואמרו בהם רז"ל באחד מהם כמו ויקבר בערי הגלעד והוא
גלגל הרביעי משבעת הגלגלים שבהם שבעה כוכבי לכת ואמ' בהם כי אלה הכוכבים תקועים בגוף הגלגלי' וכן
אמ' ויתן אותם אלהים ברקיע השמים ולא אמ' על רקיע · והוא כחתן יוצא מחופתו בשחר בצאתו ב זהרו ובהדרו
הוא כחתן שיצא מחופתו שהכל שמחים לנגדו כן השמש הכל שמחים לאורו · ואדוני אבי ז"ל פי' שדמהו לחתן יו
יוצא מחופתו שהוא נכסף לשוב לכלתו כן השמש שב למקום זריחתו · ודמהו גם כן לגבור ואמ' ישיש כגבור לר
לרוץ אורח כי הגבור ישיש ושמח ב צאתו למלחמה וכן אמ' בזכר גבורת הסוס וישיש בכח יצא לקראת נשק כן
השמש ישיש בצאתו והכינתו וזריחתו הוא הששון והשמחה · ואמ' לרוץ אורח כי לא יכשל במרוצתו · מקצה
השמים מוצאו ממזרח ותקופתו על קצותם על כל קצות השמים הוא מהלכו ופי' ותקופתו סבובו כמו תקופת ה
השנה לפי שסובב הרוחות · ושב למקום זריחתו כמו שאמ' שלמה הולך אל דרום וסובב אל צפון שמהלכו ביום ב
ברא' ברוח דרום והולך למערב וסובב רוח צפון עד שישוב בבקר אל רוחו שזרח ממנו · ואין נסתר מחמתו ולא
אמ' ואין נסתר ממאורו כי יוכל להסתר ממאורו ולא מחומו כי אפי' בחדרי חדרים ישיגנו חומו · והחכם ר' אבר'
ב"ע נ"ע פי' ואין נסתר מחמתו כי חום השמש בעולם כדמות חום הלב בגוף בראיית חכמת התולדת והנה הוא
קיים לכל הגופות א"כ אין נסתר מתועלת חמתו · תורת ה' תמימה מה שסמך ענינ' התורה לענייני השמ'
רז"ל כמו שהשמש והגלגלי' מעידי' ומספרים על כבוד האל וחכמתו כן התורה והמצו' אשר צוה לעמו ישרא' מעי
מעידי' על חכמתו ועל יושרו כמו שאמ' אשר לו חוקים ומשפטי' צדיקים ככל התור' הזאת · ועוד אמ' כמו שהשמ'
והשמש מועילים לעולם ובהם העול' עומד כן התורה שהיא תמימ' והיא משיבת נפש וקיום הנפש בה כמו שקיו'
העול' בשמש כי הנפש בגוף כמו הגר בארץ נכריה שאין לו עוזרים וסומכים כי עוזרי הגוף רבים ורודפי' אחר
התאוה והיא כיחידה ושבויה ביניה' וכן אמ' שלמה ומשיל אותו לאיש מסכן וחכם · והנה התורה משיב' הנפש אל
תולדות' ואל מקום כבודה וספר בתורה ובמצו' ובמשפטי' על אמתתם ויושרם · והתורה היא תכונת התורה ואיך ת
תיעשה והוא מענין ולא שמעתי לקול מורי · ולהורות כתן לבו שמור על תכונת הדבר כמו תורת הבהמ' והעוף
ותורת המצורע והיולדת והזב והזבה ותורת נזיר · והזכיר המצות והוא מה שצוה האל לעשות בדרכי עבודת האל ו
ואהבתו כאדם שמצוה לעבדו · והעדות הוא מה שהוא עדות בין ישרא' לאל שקבלוהו לאלוה והוא קבלם לעם סג
סגולה כמו ארון העדות אהל מועד · כי המצות אשר צוו ישרא' בהם הם עדו' והלוחות שהיו בהם שהם כל התורה
כולה והדברי' ההם היו עדות גדול לישרא' בראות' כבודו על הר סיני והקולו' והלפידים והמראה הגדול ההוא היא
עדות ואות וזכרון ושמטה ויובל הכל עדות לה' ולבניה' כמו שאמ' כי לי כל הארץ · כי עבדים הם ואמ' פקודי ה' על
המצות שבשכל שהאל הפקידם ונתנ' בלב והשכל מורה עליה' ואמ' היראה שהיא ראשית המצוה ועקר כי העבד אם
לא ירא מהאדון לא יעשה מצותו והירא' הגמור' בסתר ואמ' המשפטי' שהם הדיני' שבין אדם לחבירו והנה זכר לנו
כל לשון מצוה לבד החוקי' והטעם כי אמ' עליה' תמימ' וברה ישרים משמחי לב מאיר' עינים טהורה אמת צדקו
יחדיו הנחמדי' ומתוקי' וכל זה לא יתכן לומ' אלא על המצות שטעמ' גלוי ונראה והחוקי' כגון אכיל' חזיר ולבישת
שעטנז והדומין להם שאין טעמן גלוי איך יאמ' עליה' נחמדי' ומתוקי' וטהורים אע"פ שהם כן למי שיודע טעמ'
הנה אין טעמם נראה לרוב בני אדם ·

תורת ידוה תמימה משיבת נפש עדות ידוה נאם
נאמנה מחכימת פתי: פקודי ידוה ישרים משמחי
לב מצות ידוה ברה מאירת עינים יראת ידוה ט
טהורה עומדת לעד משפטי ידוה אמת צדקו יח
יחדיו: הנחמדים מזהב ומפז רב

ואמר תמימה שהיא שלימה כולה לא יחסר דבר מכל
הדברים שצריך האדם להם בעולם הזה ובעולם הב
הבא ואמר משיבת נפש כמו שפי' ואמר עדות ה' נ
נאמנה כי אין כזב בה כי שכן הכבוד בישראל לעינ
לעיני כל ישראל אין מכחיש ומפקפק בדבר ואמר
מחכימת פתי כי כל המשכן חכמה נפלאה כי לא ד
דבר רק הוא המנורה והמזבחות והיריעות וכן כל ה
הדברים כולם מורים על חכמה עד שקראו אותו ה
החכמים עולם האמצעי שהוא דמות העולם העליון ודמות העולם הקטון וכן שמירת השבת היא חכמה גדו
גדולה שיחקור האדם בגללה על חדוש העולם ועל מעשה בראשית והיא חכמת השבת ואמר על התורה כי ה
היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה והע"ב שמחלק התוארים הא
האלה ואמר לתורה תמימה משיבת נפש ולעדות מחכימת פתי לאחדים וכן כולם שוים בתארים ולא אמר ה
התאר הזה על האחד והוא הדין על חבריו אלא שסמך כל תואר אל המתואר והקרב אליו ושצריך ללמוד עליו
כפי תארו כמו שפי' וכמו שנפרש׃ פקודי ה' ישרים היינו מפרש' פקודי מצות כתרגומו אלא שאמ' הא'
כן מצות ה' לפי' כפרש פקודי כמו והיה האוכל לפקדון שהוא ענין הגניזה וההנחה והם הדברים שהשכל מור'
עליהם ומזה הטעם הם משמחי לב' כיה חכם ישמח על שכלו ואשר יגבר על הגוף וינהיגהו בדרכי השכל אין
שמחה בעולם כשמחה ההיא' והיא שמחת הנפש לפי' אמ' משמחי לב ולא אמ' משמחי האדם כי האדם ישמח ל
לתאוות העול' אבל השכל והוא הלב לא ישמח כי אם בדרכ' שכל וכן אמ' כי שמן לבי הא' וכן אמ' מצו' ה' ב"ה
כל מצוה ומצוה במקום שהיא היא ב"ה וזכה מאין סיג מאירת עינים כי העם שהם בלא מצות הם הולכים ב
בחשך כי המצות הם יאירו הלב והם מדרגה לעלות אל הכבוד הגדול׃ יראת ה' טהור' הם הדברי' שיע
שיעשה בם נ"ר או בני דעת אדם כמו הגניבה והמדות והמשקלות והם הדברי' שכת' בה' ויראת מאלה' ויראה
הטהור' מאין סיג כי הדב"י הרעים שהם בגלוי ימנע אדם מעשות' מיראת בני האדם והנה הכסף הזה אינו
טהור כי יש בו סיגים' אבל הדברי' שהם בסתר וימנע אדם לעשותם מיראת האל לבדו היראה היא טהור' אין
בה סגים ואמ' עומדת לעד כי יש מצות שיש להם מקום וזמן או אמ' עומדת לעד על כל ה נ"ר שלא נוה האל
בה לזמן אלא עד עולמי עד היא' ולא כדברי האומרי' כי התורה שנתנה בהר סיני היה לה זמן עד שבא ישו'
כי עד זמנו היתה גשמית ומעת שבא הוא צוה להבין' אותה רוחנית כי דבריהם דברי רוח ותוהו כי המצות שה
אומ' שהם משל ולא יובנו כמשמע' הרי צוה האל עליהם בפי' ולא על דרך משל דלכ' היו המצות בספר זה אמ'
הדבר הכס"ך בו כך הוא וזה אומ' כך הוא והכתו' אומ' כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא
ממך ולא רחוקה היא' ואם היו במצות דברים שלא יובנו כמשמעם הרי הם נפלאים ורחוקים' משפטי ה' אמ'
כבר פירשנו המשפטים שהם הדינין שבין אדם לחבירו וכולם הם דיני אמת גלוי לעינים וכולם צדקו יחדיו
אין באחד מהם עול' ואמ' הטעם שסמך התורה לשמש להגדיל תועלתה על תועלת השמש כי יש דברים שהש
שהשמש מזיק והתורה מועילה בכל הדברי' לפי' אמ' תורת ה' תמימה שלימה היא כי בכל דרכי העול' הזה והע
והעולם הבא ימצא האדם תועלת בה' ואמ' משיבת נפש כי השמש כשישב האדם לחומו יותר מדאי שהוא יחל'
חולי מות כמו שכתו' ביונה ותך השמש על ראש יונה ויתעל' והתורה לא כן אלא מחכימ' פתי' וכשישב אדם ל
לשמש הרבה ידאג לחומו ולא כן פקודי ה' שהם משמחי לב' והשמש כאשר יסתכל האד' בעצמו תכהינ' עיניו
מראות ומצות ה' לא כן כי היא ברה מאיר' עיני' והשמש יכסנו עננים' ויראת ה' טהור' וזכה וברה לא יכסנ' דבר
ולא יש צ"ר והשמש מאיר ביום ולא בלילה ויראת ה' עומד' לעד' והשמש אי' אורו וחומו שוה כל היום כי עד חצי
היום יוסיף' ומחצות היום ואילך יחס' ולא כן משפטי ה' אל' צדקו יחדיו ולא מכחישין זה את זה' הנחמדים
ומזהב אמ' כי דברי תורה הם נחמדי' יותר מזהב ופז והפז הוא הזה' הטוב והנקי והוא רב כמ' על כל רב ביתו
שה' גדול בחשיבו' ובגדול' וא' רב במנין ויהי' טעם רב על זהב ופז כי בני אד' יתאוו לממון זהב רב ופז ויא'
פז אבני יקרו' והאד' יתאוה אליה' והמשכיל' יתאו' יות' לתור' ולחכמ' וכן אמ' שלמה וכל חפצי' לא ישוו בה כי המ
הממו' הו' בעול' הזה ולא בעול' הבא והממו' יגזלוה' או יגנב' מהאד' או יאבד ממנו ב ס או בנבוה והחכמ' לא

ומתוקים מדבש ונופת צופים: גם עבדך נזהר
בהם בשמרם עקב רב: שגיאות מי יבין מנסתר
מנסתרות נקני: גם מזדים חשוך עבדך אל ימ
ימשלו בי אז איתם ונקיתי מפשע רב: יהיו לרצו
לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ידוה צורי וגו
וגואלי: למנצח מזמור
לדוד: יענך ידוה ביום צרה ישגבך
שם אלהי יעקב:

שהיא נגולת ונגנבת ולא תאבד לא בעולם הזה והבא
ונבעלי׳ והממון אם יתן אדם ממנו יחסר ולא ישא
ישאר בידו מה שיתן והחכמ׳ אם ילמדנה לאחר לא
תצא מידו אבל יוסיף הנה כי דברי התורה והחכמ׳
נחמדי׳ למשכילי׳ יותר מזהב ומפז ׳ומתוקים
מדבש ׳כי הדבש יערב לאדם יותר משאר המאכלים
ואעפ״י כן אם יוסיף לאכל ממנו יזיק לו ויקיאנו והמ
והמאכל יועיל לפי טעה ולא כן החכמה כי כל ש
שיוסיף בה תועילנו ותועיל לו לעול׳ ׳גם עבדך נזהר
בהם לפי שאמ׳ נחמדי׳ ולמי הם נחמדי׳ ומתוקי׳ למש
למשכילי׳ וליראי ה׳ לפי׳ אמ׳ גם עבד נזהר בה׳ כלומ׳
גם אני מהם אעפ״י שאינני מן החכמי׳ ועבדך אני ו
וחרד למצותי׳ ונזהר בה׳ והם נחמדי׳ ומתוקי׳ לי גם ידעתי כי בשמרם עקב רב מלבד המתיקות שימצא המש
המשכיל בהם ושתשתוקק הנפש המשכלת ותכסוף אל החכמה אעפ׳ שלא יהיה לו בזה גמול כי טבע הנפש ה
המשכלת שתתאוה אל החכמה כמו שהיה טבע הנפש המתאוה אל המאכל הערב אם כן החכמים עוסקים ב
בחכמה מטבע אעפ׳ שלא יקוו גמול בזה. ואמ׳ דוד בשמרם עקב רב עוד יותר על התאוה כי אני והמשכילי׳ מ
מתאוים בהם כי עוד יש לנו בשמירתם שכר רב שאתה מטיב לשומרי המצות בעולם הזה ובעולם הבא. אלא
שהעיקר הוא לעולם הבא לפי׳ נקרא השכר עקב רב כמו שהעקב סוף הגוף כן השכר סוף המעשה ׳והמעשה
לא יגמר לאדם עד יום מותו. שגיאות מי יבין ׳אמת הוא כי רצוני ולבי אל מצותיך אבל זה אני מבק׳
ממך שתנקני מן הנסתרות כי השגיאות מי יבין כי אין מי שידע ויבין הכל כי במקומות ישגה ויהיה הדבר נ
נסתר מעיניו ועל זה אני מבקש ממך שאל תעניטני מן הנסתרות אלא תנקני מהם׳ גם מזדים חשו׳
ועוד אני מבקש ממך שאילה גדולה יות׳ ממה ששאלתי שתמנע אותי מן הזדונו׳ שלא ימשלו בי ולא יהיה יצרי
תוקפי כי אני אשמור בכל כחי וגם את׳ תסיעני שלא ישלוט בי יצר הרע כי הקב״ה מסייע למי שלבו נכו׳ כמו
לאבימלך ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי ׳ודים הוא שם ולא תאר ויהיה זד בשקל רם ועושר יש לאל ידי.
אז איתם כתו׳ ביוד אחר האלף והוא הנח שהוא תמור׳ הדגש. כמו לא ימד וכל לבב אנום ימס. ויש בו דרש כי א
אמרו׳ היוד עשר׳ ובעשר׳ הדברות נתנ׳ התורה והם תמימות׳ ושלימותה. אמ׳ כשתנקני מהשגיאו׳ ותסייעני שלא
ישלטו בי הזדונו׳ אז אהיה תמים ושלם ׳ונקיתי מפשע רב הפשע הוא יות׳ רע מהזדון כי מתאותו הוא עובר ב
במזיד׳ אבל הפשע הוא המרד כעבד המורד באדוניו ויבזה מצותו ויעשה העביר׳ אעפ׳ שאינו מתאוה על זה ׳ו
ומי שהוא רגיל בזדונו׳ יבא לידי המרד לפי׳ אמ׳ דוד אם תנקני מהשגיאו׳ ותסייעני על הזדונו׳ של׳ ישלטו בי א
אם כן לעולם לא אהיה פושע וזו שאמ׳ ונקיתי מפשע רב ורב ענינו גדול כי הגדול שבעבירו׳ הוא המרד. ואח
ואחר שהתפללו זה שאל מהאל שיקבל תפלתו׳ יהיו לרצון אמרי פי מה שאמרתי לפניך בפי ומה שלא
אמרתי בפי אלא חשבתי בלבי גם כן המחשב הוא הגיון הלב יהיו לרצון לפניך כי דברי׳ רבי׳ יחשוב אדם בלב
בלבו ולא יבין לדבר בשפתיו לפי׳ אמ׳ דוד ה׳ שפתי תפתח ואמ׳ שלמה ומה׳ מענה לשון׳ ה׳ צורי וגואלי
חזקי שבו אבטח בשאלותי וגואלי משגיאו׳ והזדונות׳ למנצח מזמור לדוד למד לדוד פי׳ בעביר דוד ב
כמו אמרי לי אחי הוא והמשורר אמ׳ אות׳ בעביר דוד בצאת׳ למלחמ׳ יענך ה׳ ביום צרה כשתהיה בצרה ב
במלחמ׳ עם האויב יענך בתפלת שתתפלל לפניו. ישגבך כי העזרה הוא כמגדול עוז שישגב האד׳ שלא ישלוט
בו האויב׳ שם אלהי יעקב אמ׳ אלהי יעקב לפי שראה עצמו בצרות יותר מאברהם ויצחק׳ וכן אמרו בדר׳ אלהי
אברהם אלהי יצחק אין כתיב כאן אלא אלהי יעקב ואמר ריש לקיש משל לאשה עוברה שהיתה מקש׳ ללדת
אמרין לה לא ידעינן מה נימא לך אלא מאן דעני לאמך בעדן קשיות׳ יענה ליך בקשיותיך ׳וכן כתי׳ ביעק
ביעקב לאל העונה אותי ביום צרתי׳ ולכך אמ׳ דוד לישרא׳ מי שענה יעקב אביכם יענה אתכם הוי אומ׳ ישגב׳
שם אלדי יעקב. ובמקום אחר אומ׳ בעל הקורה נכנס בעוביה שלקורה כן יעקב הוא אבינו לבדו׳ אבל אברה׳
היה לו בן אחר וזהו׳ ישמעאל׳ ויצחק היה לו עשו

ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך: יזכור כל מ
מנחותיך ועולתך ידשנה סלה: יתן לך כלבבך
וכל עצתך ימלא: נרננה בישועתך ובשם אלה
אלהינו נדגול ימלא ידוה כל משאלותיך: עתה
ידעתי כי הושיע ידוה משיחו יענהו משמי קדשו
בגבורות ישע ימינו: אלה ברכב ואלה בסוסים
ואנחנו בשם ידוה אלהינו נזכיר: המה כרעו ונפ
ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד: ידוה הושיעה המל
המלך יעננו ביום קראנו:

למנצח

מזמור לדוד: ידוה בעזך ישמח מלך
ובישועתך מה יגל מאד: תאות לבו נתתה לו ואר
וארשת שפתיו בל מנעת סלה: כי תקדמנו ברכו
ברכות טוב תשית לראשו עטרת פז: חיים שאל
ממך נתתה לו ארך ימים עולם ועד:

ישלח עזרך מקדש ממקום הקדש והוא הבית ש
שהיה שם הארון כי שם הכבוד ומשם ישלח עזרך ב
במלחמה ומציון יסעדך כי בציון היה הארון וכן א
אמ' מי יתן מציון ישועת ישרא' יזכור כל מ
מנחותיך יזכור יריח כמו אזכרתה לה' כי בצאתו למל
למלחמה היו מקריבין בעבורו עולות ומנחות שיקבל
שיקבליהו האל ידשנה הסגול במקום קמץ וכן ואת
ואקראה לך ופי' ידשנה ישימה דשן כלומ' שישלח א
אש לשרפה ויקבליה' ברצון. יתן לך כלבבך
שיתן אויבך תחתיך כמו שהוא בלבבך וכל עצתך י
ימלא על דרך כי בתחבולות תעשה לך מלחמה עצה
וגבורה למלחמה ובדרש דוד על שהיה שלם לפני ב
בוראו ובלב שלם מתפלל אליו היו אומ' יתן לך כלבב'
אבל לכל אדם אין אומ' כן שפעמים שיש בלבו של
אדם לגנוב או לעבור עבירה או דבר שאינו ראוי א
אלא מה אומ' לו ימלא ה' כל משאלותיך ותשוב בשלו'
מן המלחמ' אז נרננה בישועתך ובשם אלהיו נדגו'
נרים דגלינו ונסינו. עתה ידעתי יאמ' כל אח
אחד ואחד מישראל עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו כ
כלומ' משיחו ומלכו הוא והוא רוצה בו לא כמו שהיו
אומרי' אויביו כי חוטא היה ולא היה האל רוצה בו כ
כמו שהיו אומרי' לו אין ישועתה לו באלהים סלה וע
שהושיענו וידעו כולם כי משיחו הוא והוא מושיעו ויענהו משמי קדשו בגבורו' ישע ימינו כי במעט עם היה מפ
מפיל רבבות מאויב' ולא היה יכול להיות זה אלא בימין האל שהלך להושיעו' אלה ברכב האויבים היו
באים ברכב ובסוסים והיו בוטחים בהם כמו שנ' ויבטח על רכב כי רב ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר כשנזכי'
שמו ונקראהו אנחנו ננצח ואנחנו ברגל ננצח הרכב והסוסים. המה כרעו ונפלו המה שהיו ברכב ובס
ובסוסים כרעו ונפלו ואנחנו שהיינו כנופלי' לפניה' כשנזכיר שם האל קמנו ונתעודד פי' נתגאה ונתרומם על
עליה' כמו מעודד ענוים ה' ידוה הושיעה זה שהיינו אומ' ונועקים במלחמ' כמו שאמ' ואנחנו בשם ה'
אלהינו נזכיר שהיו אומ' ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראינו ופי' המלך האל שהוא מלך העולם ובידו להושיע
להושיענו. למנצח מזמור לדוד. גם זה המזמור כאמ' על דוד ויא' על מלך המשיח. ואם הוא על דוד
פי' לדוד בעבור דוד כמו שאמרנו למעלה ואחד מן המשוררי' אמרו עליו ברוח הקד' ואם הוא על מל' המשיח
לדוד הוא כמשמעו כי המזמו' הוא לדוד שאמרו ברוח הקדש על המשיח בנו והאויבי' הם גוג ומגוג ומחנהו שי
שיצורו על ירושלים. או יהיה לדוד על משיח כי הוא נקרא דוד כמו ודוד עבדי נשיא להם לעולם והנצרי' מפ
מפרשי' אותו על ישו' ואתה תשיב להם בכל פסוק ופסוק. ידוה בעזך ישמח הנה בלא עוז האב לא היה
עוז לבן. ואם הוא אלוה אינו אלוה. וכן תאות לבו נתת לו. וכן כי תקדמנו כל דבריו תלוים באחרים. ואמ' חיי'
שאל ממך אם על הבשר הנה לא האריך ימים. אם על האלהות מה נתן לו כבר היה לו. ואמ' גדול כבודו בישו'
בישועתך אבל בלא ישועתך לא היה גדול כבודו אם כן אינו אלוה. ואם על הבשר לא היה כושע. כי המל'
בוטח בה' אם על האלהו' אין צריך לבטוח באחר ואין צרי' לו חסד שלא ימוט. ואם על הבשר הרי נמוט וכן כל
כל המזמו'. תאות לבו נתת לו כמו תת' עבר במקו' עתיד וכן מנעת כי כן המנה' בדברי הנבוא' ורוח הק'
הקדש בהרב' מקומו' כמו שכתבנו. וארשת שפתיו כמו מבטא שפת' ואין לו חבר במקר'. כי תקדמנו ברכו'
טוב ברכו' כל דבר טוב כמו ברכו' שדים ורחם ברכות תהום אמ' כל הברכו' תקד' לו ותת' לו. תשית לראשו
שתקיים מלכותו בכבוד וגדול' חיים שאל ממך שתאריך ימיו בעול' הזה. אורך ימים חיי העולם הבא'

גדול כבודו בישועתך הוד והדר תשוה עליו: כי
תשיתהו ברכות לעד תחדהו בשמחה את פניך:
כי המלך בטח בידוה ובחסד עליון בל ימוט· ת
תמצא ידך לכל איביך ימינך תמצא שנאיך: ת
תשיתמו כתנור אש לעת פניך ידוה באפו יבלע
יבלעם ותאכלם אש: פרימו מארץ תאבד וזרעם
מבני אדם: כי נטו עליך רעה חשבו מזמה בל יו
יוכלו: כי תשיתמו שכם במיתריך תכונן על פניה
פניהם: רומה ידוה בעזך נשירה ונזמרה גבורת
גבורתיך:

למנצח

כב על אילת

גדול כבודו בישועתך כשהושיעהו מאויביו גדול
כבודו לעיני כל העמים והוד והדר תשוה עליו בישו
בישועתך כי כל העולם יכבדוהו ויהדרוהו כשיראו כ
כי הישועה באה לו מאתך כי תשיתהו ברכות כמו
והיה ברכה ואמר לעד כי אפי' לאחר מותו יתברכו ב
בו כמו בך יברך ישראל לאמר או פי' לעד זרעו כי
כמו שיתברכו בו כן יתברכו בזרעו כמו שאמר לאב
לאברהם והתברכו בזרעך· תחדהו בשמחה
תשמחהו ומה שאמר בשמחה אחר תחדהו לחזק הש
השמח' כמו וטבוח טבח ומעלה מעל יבשו בשת ויכס
דוד בוס והדומי' להם את פניך כשתאיר לו פניך זו
היא השמחה שתהיה לו לא שישמח ברוב חילו וברוב
זהבו וכספו אלא עם פניך שתפנה אליו כמו ופניתי
אליכם ויאיר אליו פניך ופנות פני האל ואור פניו
היא ההצלחה שיותן לאדם בכל אשר יעשה כי
המלך בוטח בה' כי אין לו בטחון ושמחה אלא בך נ
ובחסד עליון הוא בוטח כי הוא עליון על הכל ובידו
להושיע ולהטיב למי שירצה בין ברב בין במעט ל
לפי' הוא בוטח בו שלא ימוט ואמ' ובחסד כי כל מה שהוא מטיב לברואי' הכל הוא חסד מאתו המצא
ידך תספיק ידך שלא תצטרך לעוזר אחר כמו רב לו את' כי ידך וימינך תספיק לו· ולפי שהקדי' כי המלך בוטח
בה' אמר כנגד המלך כיון שבטחת בה' תמצא ידך לכל אויביך וכפל הדבר ואמר ימינך תמצא שנאיך כמו ל
לשנאיך ולמד לכל אויביך עומד במקום שנים וכמוהו רבים ותמצא עניינו תספיק כמו ומצא להם הו תמצא
שנאיך הוא עניין אחר בלא חסרון הלמד ויהיה פי' כמשמע' ואמר ימינך תמצא שנאיך כלומר שלא יהיה ל
להם כח ורשות להמלט מידך תשיתמו כתנור אש כמו תנור שיש בתוכו אש ועצים והאש תאכל העצ
העצים כן תשית אתה אותם לעת כעסך עליהם שיכלו כולם ויהיו כתנור אש שמכלה מה שבתוכו· ועל הד
הדרך הזה באש תבער יער וכלהבה תלהט הרים שאינו אמר שהם יהיו אש לבער אחרים אלא שיהיו כאש ש
שתאכל ביער שיכלו וישרפו כל עצי היער כן יכלו הם וכן ככיור אש בעצים ופניה כמו ופניה לא היו לה עוד
פני ה' חלקם ופי' כעס ה' באפו יבלעם תוכל לשית אותם כתנור אש כי ה' עמך שיבלעם בלם ותאכלם אש
פרימו מארץ תאבד שלא ישאר להם זכר· כי נטו עליך זה יהיה להם גמולם לפי שנטו עליך לעשות רעה
אלו היה הכח בידם וחשבו מזימה שלא יוכלו להביאה לידי מעשה כי היו באים להלחם עליך ונטו לך רעה
כי תשיתמו כי טעם למה שאמר בל יוכלו כי אתה תשית אותם לחלק אחד כולם שלא יהיה להם כח להת
להתערב עמך ואלו יהיו לעבר אחר כולם ואתה כנגדם במיתריך תכונן חציך במיתריך ותורה אותם על כנ
פניהם כמו כוננו חיצם על יתר וכן במיתריך תכונן חציך והוא על דרך קצרה כי כן מנהג המקרא במקום
שהעניין מובן· רומה ה' בעזך העין בקבוץ שפתים ויאמרו כל ישראל רומה ה' על האויבים בעזך כי ה
העוז והגבורה לך ולא לנו· נשירה ונזמרה גבורותיך ובעוזך ובגבורתך שתתן לנו נשירה ונזמרה לך ונודה לך
כי מאת' הכל· למנצח על אילת השחר יש אומ' כי אילת השחר הוא כלי מכלי הנגון· וי"א אילת מן א
אילותי לעזרתי חושה כלומ' כאמ' זה המזמו' כעלות השחר· וי"א כי אילת שם כוכב הבוקר וכן בדברי רז"ל קורי'
שם כוכב הבקר איילתא· והם אמרו כי על אסתר נאמר זה ועל ישראל שהיו בגלות באותו זמן· וי"א אותו על
דוד כשהיה בורח מפני שאול· והנכון כי אילת השחר נאמ' על כנסת ישראל שהם בזה הגלות· וסוף המזמור יש
יוכיח וקראם אילת כמו שהמשיל אותם בשיר השירים בצבאות או באילות השדה

השחר מזמור לדוד: אלי אלי למה עזבתני רחוק
מישועתי דברי שאגתי: אלהי אקרא יומם ולא
תענה ולילה ולא דומיה לי: ואתה קדוש יושב ת
תהלות ישראל: בך בטחו אבתינו בטחו ותפלי
ותפלטמו: אליך זעקו ונמלטו בך בטחו ולא בו
בושו: ואנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי
עם: כל ראי ילעיגו לי יפטירו בשפה יניעו ראש
גל אל ידוה יפלטהו יצילהו כי חפץ בו: כי אתה
גחי מבטן מבטיחי על שדי אמי: עליך השלכתי
מרחם מבטן אמי אלי אתה: אל תרחק ממני כי
צרה קרובה כי אין עוזר: סבבוני פרים רבים א
אבירי בשן כתרוני: פצו עלי פיהם אריה טורף ו
ושואג: כמים נשפכתי והתפרדו כל עצמותי

ופי׳ השחר הזוהר והיופי שהיה להם כמו שאמ׳ מי זאת הנשקפה כמו שחר ועת׳ הם בחשיכה בגלות וזה כאלו הם נשכחים ונעזבי׳ וקוראים מן הגלות אלי אלי למ למה עזבתני והוא בלשון יחיד על עם ישראל יחד ש שהם כאיש אחד בגלות בלב אחד אלי אלי הכפל כד כדרך הקוראים והצועקים כמו שנ׳ עננו ה׳ עננו אב אברהם אברהם משה משה. ואמ׳ אלי כמו חזקי וצורי מקדם ועתה למה עזבתני. רחוק משועתי ולמה תהי׳ רחוק מישועתי כשתשמע דברי שאגתי. אלהי א אקרא יומם ביום ובלילה אקרא ולא דומיה לי מצע מצעקתי ואתה לא תענה ודומיה שם ולא תאר. ואת׳ קדוש ואיך לא תענה אתה שאתה קדוש יושב וקיים לעד והייתה פעמים רבות תהלות ישראל שהיו מהל מהללים אותך בהושיעך אותם מצרותם כי התהלה וההודאה תהי׳ על הישועה ואיך לא תושיענו עתה כי אתה קיים לעד וכוחך אז כוחך עתה יושב קיים כנ׳ וכן ואתה ה׳ לעולם תשב׳ בך בטחו אבותינו כי כמה פעמי׳ בטחו אבותינו ותפלטימו. מצרותם ולא ה היה שקר בטחונם וכפל בטחו לחזק הבטחון כי לא היה להם בטחון אחר אלא בך. וכן אליך זעקו ונמלטו ל לא לאלהים אחרי׳ לפי׳ לא בושו מסברם. ואנכי תולעת ולא איש אנכי נבזה בעיני הגוים כמו תולעת ואי ואיניני איש בעיניה׳ אלא חרפת אדם ובזוי עם אנו בגלות. כל רואי ילעיגו לי כן הם ישרא׳ בגלות כי כל רואיהם ילעיגו להם ויפטירו עליהם דברי׳ של לעג וקלון ויניעו ראש עליה׳. יפטירו ישלחו הדברים בשפה מן פוטר מים. והשילוח יבא במים כמו המשלח מעייני׳ והשילוח יבא בדברי׳ כמו פיך שלחת ברעה. גול על ה׳ גל הוא תאר בשקל תום מענו לתום דרך ה׳. פי׳ שמסבב דרכיו ושאלותיו ותפלותיו אל ה׳ יפלטהו יצילהו כי חפץ בו ושומע תפלתו כמו אם חפץ בנו ה׳ או פי׳ כי חפץ האד׳ באל כמו כי בי חשק ואפלטהו כלומ׳ זה ראינו ושמענו כמה פעמי׳ כי מי שמסבב דרכיו ותפלתו אל ה׳ יפלטהו אם כן למ׳ לא תושיענו כי אליך עינינו כי אתה גוחי מבטן מוציאי כמו ותגח בנהרותיך. אמ׳ ואיך לא תושיענו ואנחנו מודים לך ויודעי׳ ומכירים כי הכ הכל מאתך ואתה העוזר והמוליד והמבטיח התינוק על שדי האם שאין מחייתו אלא על ידי אחרי׳ ואתה מבט מבטיחו שיגדל מעט מעט ויוסיף בו כח והרגל עד שיבקש מחייתו מעצמו ויגדול האדם בחכמה נפלאה ולא כדברי האומ׳ כי הכל בטבע ובמקרה בלא כונת מכוין והנהגת מנהיג ואנחנו עם המודי׳ לך. עליך הושלכ הושלכתי מרחם כי אתה המטריף לאמי מזונ׳ שתטריפני ותגדלני. הושלכתי והמשליך האב והאם כי הוא אין בו דעת להשליך יהבו על האל. וכן אלי אתה כי הם מודים לך עליו. אל תרחק ממני בגלות כיון שהיית ק קרוב לי בגדולי אל תרחק ממני בעת צרתי. כי צרה קרובה ואם תקרב תהיה רחוקה כי אין עוזר בלתך וזאת היא הנר׳ הקרוב׳ כי סבבוני פרים הוא משל לאויבים התקיפי׳ והרשעים. ופי׳ רבים גדולים בכח וכן אבירי יב בשן. ובשן הוא מקום בארץ ישראל מקום מרעה דשן ושמן והוא מקום שהבהמו׳ הרועות שם הם דשני׳ וחזקי׳ והמשיל הרשעים האבירי׳ להם. וכן אמ׳ במשל פרות הבשן על הנשים העושקות דלי׳ והרוצצות אביונים. כתרי כתרוני סבבוני כמו שהכתר סובב הראש וכן כתרו את בנימן׳ פצו עלי פיהם הפרי׳ הנזכרי׳ פצו עלי פ פיהם וטורפים אותי אעפ׳ שאין דרך הפרים לטרוף אלא אל׳ הפרים הם כמו אריה שהוא טורף ושואג. ואריה חסר כף הדמיון וכן גור אריה יהודה. ישכר חמור גרם והדומי׳ להם. ושאגת האריה אחר שטרף לשמחה ולגא לגאוה כמו שכתו׳ הישאג אריה ביער וטרף אין לו כן האויבי׳ אחר שהורגי׳ ובוזזי׳ אותנו הם שמחי׳ ומתהללי׳ ובמים נשפכתי מפחדם דרך משל כאלו הייתי כמים. והתפרדו כל עצמותי העצמות הם קשים לפי׳ אמר ב בהם התפרדו. שנתפרדו מקשריהם שהם קשורים זה בזה. וכן כפזרו עצמותינו לפי שאול.

היה לבי כדונג נמס בתוך מעי: יבש כחרש כח
כחי ולשוני מדבק מלקוחי ולעפר מות תשפתני:
כי סבבוני כלבים עדת מרעים הקיפוני כארי יד
ידי ורגלי: אספר כל עצמותי המה יביטו יראו בי
יחלקו בגדי להם ועל לבושי יפילו גורל: ואתה
יהוה אל תרחק אילותי לעזרתי חושה: הצילה מ
מחרב נפשי מיד כלב יחידתי: הושיענו מפי ארי
אריה ומקרני רמים עניתני: אספרה שמך לאחי
בתוך קהל אהללך: יראי יהוה הללוהו כל זרע
יעקב כבדוהו וגורו ממנו כל זרע ישראל:

חיה לבי כדונג והיא השעוה שהיא נמסת בקלות
מפני חמימות בתוך מעי כל האברים הפנימיים כן
נקראו מעים   יבש   כחרש כחי כתב אאז"ל מ
ינדברי ר"ל כיחו וכיעו וי"א הפוך כינו חכי כלומר ש
שלא אוכל לדבר כמו שאמר ולשוני מודבק מלקוחי
והחכם ר' אברהם בן ע' פי' כחי כמשמעו בעבור היות
חיי האדם לחת התולדת הקושרת הכל המעמדת הג
הגוף ככה הלחה בלשון כח והוא כאשר יקרה לזקן
בן ביני ולשוני מודבק מלקוחי למד השמוש חסר נ
ומשפטו מודבק למלקוחי כי מודבק קמוץ ואינו סמ
סמוך והמלקוחי' הם החנכי' למעלה מהלשון ותחתי
ומתחתיו ובא בדרך ולשונם לחכם דבקה ונקראו מ
מלקוחים לפי שלוקחים המאכל בעת הלעיסה ובדר
ובדרש ולשוני מודבק מלקוחי שנדבק לשוני   לומש
דה' שנטלתי משני תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה שנ' כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו ור"ל ב
בעבו' הגלות ולעפר מות תשפתני כלומר קרוב אני מן המות כאלו מוכן אני לשימני בקבר שהוא עפר המו
תשפתני מן שפות הסיר ובדרש אני דומה לבירה הנתונה בין שתי דרכים ועוברים ושבים שופתים עליה
כי   סבבוני כלבים הם האויבים ואני בתוכם כמי שסבבהו כלבים שאין לו דרך לנוס מפניהם ופי' סבבוני
אחר המשל והמליצה כארי ידי ורגלי כי הקיפוני כמו הארי המקיף בזנבו ביער וכל חיה שתראה אותה העגול
העגולה לא תצא משם ממורא האריה ומפחדו ויאספו ידיהם ורגליהם וימצא האריה טורפו בתוך עגולתו כן
אנחנו בגלות בתוך העגולה לא נוכל לצאת ממנה שלא נהיה ביד הטורפים כי אם נצא מרשות הישמעאלים
נבוא ברשות הערלים והנה אנחנו אוספים ידינו ורגלינו ועומדים יראים ופוחדים בפניהם כי אין לנו רשות
לברוח ברגלינו ולהלחם בידינו והנה כאלו ידינו ורגלינו בנחשתים   אספר   כל עצמותי ואם אבוא לספ
לספר צרותי בפני גדוליהם ממה שמעשקוני קטניה' המה הגדולים יביטו אלי ויראו בי בעין הבוז והשפלה כמו
אל תראוני שאני שחרחרת לראות בך שהוא ענין ראות בזיון ולעג ועצמותי כמו הגישו עצומותיכם וי"א ע
עצמותי כמשמעו מן עצם ויפרשו אספר מענין מספר ר"ל מרוב כחושי אוכל לספר כל עצמותי והמה יבי
יביטו בי ר"ל בבשרי ורוע תארי וילעגו לי   יחלקו   בגדי להם יקחו ממונינו ויגיע כפינו עד שאפי' בגדינו
ולבושינו יקחו להם ויפלו גורלם עליהם   ואתה   ה' אל תרחק כשתראה הצרות האלה אל תרחק כי אתה
איילות' וכחי ולא בטחתי אלא בך על כן לעזרתי חושה   הצילה   מחרב נפשי מחרב הגלות שלא אספה
בגלות כלב ואריה ורמים הם משל על מלכי אומות העולם אשר אנחנו בגלות ביניהם וכל אחד לפי גדולתו
קורא אותו ויחידתי היא הנשמה שהיא יחידה שוכנת בבית חומר ואין דומה לה כי הנפש המתאוה היא הגוף
הושיעני   מפי אריה ומקרני רמים עניתני כי הראם ינגח בקרניו כמו שאמר בהם עמים ינגח ועניתני כמ
כמו תענני ורבים כמוהו בדברי הנבואה או פי' כי פעמים רבות הושעתני מצרות גדולות שהתשועה מהם כמו
הנושע מקרני ראמים שהוציאתני מהגלות ותושיעני עתה מפי אריה אספרה שמך לאחי כשתושיעני מפי ארי'
ומקרני ראמים ותוציאני מן הגלות ואחי הם בני אדום שאנחנו ביניהם בגלות וכן ישמעאל ובני קטורה   כי
כולם בני אברהם אבינו או פי' אנחנו אשר בגלות נספר הנסים והנפלאות שעשה עמנו ה' בגלות עשרת השב
השבטים שגלו בלחלח וחבור ולא היתה יד האומות שולטת עליכם כמו עלינו   יראי   ה' הללוהו כך יאמ
יאמרו בעת התשועה ופי' יראי ה' מישראל והחלוק הוא כמו יראי ה' ברכו את ה' בית הלוי בית אהרן בית יש
ישראל והטעם כל אחד לפי מעלתו ושכלו ולפי קרבתו אל ה' וגיעו מן היראה אל האהבה וגורו ממנו כל זר
זרע ישראל אותם שלא הגיעו עדיין ובדרש יראי ה' ר' יהושע בן לוי אמר אילו יראי שמים ר' שמואל בר נחמ
נחמני אמר אילו גירי הצדק לעתיד לבא ורבנן אמרי יראי ה' אילו הכהנים כל זרע יעקב אלו הלוי' וכל זרע
ישראל

כִּי לֹא בָזָה וְלֹא שִׁקַּץ עֱנוּת עָנִי וְלֹא הִסְתִּיר פָּנָיו
מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ אֵלָיו שָׁמֵעַ׃ מֵאִתְּךָ תְהִלָּתִי בְּקָהָל
רָב נְדָרַי אֲשַׁלֵּם נֶגֶד יְרֵאָיו׃ יֹאכְלוּ עֲנָוִים וְיִשְׂבָּעוּ
יְהַלְלוּ יְהוָה דֹּרְשָׁיו יְחִי לְבַבְכֶם לָעַד׃ יִזְכְּרוּ וְיָשֻׁבוּ
וְיָשֻׁבוּ אֶל יְהוָה כָּל אַפְסֵי אָרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כ
כָּל מִשְׁפְּחוֹת גּוֹיִם׃ כִּי לַיהוָה הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹ
בַּגּוֹיִם׃ אָכְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ כָּל דִּשְׁנֵי אֶרֶץ לְפָנָיו יִכְרְעוּ
יִכְרְעוּ כָּל יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה׃ זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ
יְסֻפַּר לַיהוָה לַדּוֹר

כי לא בזה ולא שקץ וכן יאמרו בהתודותם כשיצ
כשיצאו מהגלות כשהיינו בגלות לא בזה ולא שקץ ע
ענותינו שהיינו עניים שקץ ענין תועבה כמו אל
תשקצו את נפשותיכם ענות מענין עני וי"מ ענות
עני מה שעונה בפיו כמו מענה לשון שהוא פועל ע
עבר בשקל כי חפץ בבת יעקב מאתך תהלתי יא
יאמ' כל אחד ואחד מישראל או כל ישראל כאחד כמ
כמו שהם דברי המזמו' תהלתי שאני אהללך בקהל ר
רב מהאומות ואומ' מאתך היא כי אתה גרמת לי הת
התהלה שהושעתני נדרי אשלם נדרי שנדרתי בגלו'
אשלם עתה נגד יראיו כי כל האומו' יראוהו אז כמו
שאמ' יזכרו וישובו אל ה' כל אפסי ארץ· יאכלו
עניים וישבעו ישראל שהם עניים שהגיעו יהיו גאים עד עת גאולת ישראל וכן ישראל הם דורשיו שדורשים
אותו בגלות וכשיהיו נגאלין יאכלו וישבעו משלל אויבהם ויתענגו הפך מה שהיו ישראל בגלות ויאמרו להם
יחי לבבכם לעד ופי' יחיה על דרך ותחי רוח יעקב אביהם הפך וימת לבו כי הרוח החיה היא בלב וכשאדם בצ
בצרה לבו הוא מת כמו שאמ' לבי חלל בקרבי וכשיצא מהצרה לרוחה הנה יחיה לבבו וטעם לעד כי לא יגלו עו
עוד אלא יהיו בארצם שמחים וטובי לב הם ובניהם עד עולם· יזכרו וישובו אל ה' יזכרו האומות העוני והד
והדלות שהיו בהם ישראל בארצם ויראו הישוע' וישובו אל ה' כל אפסי ארץ וישתחוו לפניך כל משפחות גוים
לפניך דבר הנביא כנגד ה' כי לה' המלוכה אז יכירו כל הגוים כי לה' המלוכה ואז יהיה מושל בגוים כמו
שנ' והיה ה' למלך על כל הארץ· אכלו וישתחוו כי' אדוני אבי ז"ל פי' הפסוק לשני פנים כי הגוים שישובו א
אל ה' יהיו דשנים ורעננים כן יהיה עתה כי האל יקבל אותם בתשובת' ויאכלו וישתחוו לאל ויודו לו על הטובה
אבל יש מן הגוים שאפי' יכרעו לפניו לא יקבלם אותם שהרגו ישראל שהם יורדי עפר כלומ' שיהיו בגהנם ול'
יחיה האל נפש אחד מהם כמו שנ' ונקיתי דמם לא נקיתי· כי כל הרעות שעשו לישראל יוכלו לתת תשלומין חו
חוץ מן ההריגה לפי' יהיה נפש תחת נפש· אבל החכם ר' אברהם בע"ז פי' בענין אחר כל הפסוק ואמר דשני
ארץ הם המתענגים בעולם הזה לאכול כל דשן ואם יתעדנו בעולם הזה באחרית הימים יכרעו וישתחוו לפני
המלך האוסף רוחם ולא יוכל אחד מהם להחיות את נפשו וזהו כי תאבד נפשם לעולם הבא הפך הענוים ש
שאמר יחי לבבכם לעד· שנ' לפניו יכרעו כל יורדי עפר זרע יעבדנו אבל זרע שיעבדנו הוא זרע ישראל
שעובדים אותו תמיד יסופר לה' לדור הוא יקרא ויספר בשם ה' ויאמרו עליהם עם ה' כי הטע' שאמר האומות
ישובו אל ה' לא יקרא עם ה' אלא ישראל והוא לבדו יספר לה' בכל דור ודור· יבואו ויגידו צדקתו העול'
מהגלות שיבואו מאפסי ארץ יגידו צדקתו לעם שיהיה נולד מהם כי הם לא ראו את כל מעשה ה' אשר עשה
עמהם ואבותם יגידו להם· והנוצרים מפרשי' זה המזמור על ישו והוא מספר כל הרעות שעשו לו ישראל וצועק
לאב מתוך הצרות ואומ' אלי אלי למה עזבתני וכן כל המזמו' ואלת כארי ידי ורגלי אמרו כרו מלשון כי יכר'
איש בור· וטעם פסוק ונפשו לא חיה אמרו כי זהו אלוה שיכרעו לפניו כל יורדי עפר והוא לא רצה להחיות א
את נפשו כי בתנאי זה ירד לקחת בשר שיהרגו הבשר ויושעו בזה יורדי גהנם לפי' לא רצה להחיות את נפשו א
אלא מסר עצמו ביד הזור גיש אותו ועתה ישמיעו אזנם מה שפיהם מדבר כי לא רצה להחיות נפשו ולהצילה
מיד הורגי' אותו· אם כן למה היה צועק אלי אלי למה עזבתני רחוק מישועתי והוא לא רצה להיות נושע ואמר
ולא תענה והוא לא רצה להיות נענה· ועוד אם אלוה עצמו יושיע עצמו· ועוד שאמ' תהלות ישראל· והם אמרי
המריעי' לו ואיך אמ' שהם מהללים לאל· ועוד אמ' בך בטחו אבותינו ואם הוא כמו שהם אומ' לא היה לו א
אלא אב אחד· ועוד האלוה יאמ' על עצמו תולעת ולא איש· ועוד אמ' גול אל ה' יפלטהו וגו' ואם על הבשר לא כ
פלטהו ולא הצלהו ואם על האלהות לא היה צריך הצלה· ואמ' כי אתה גוחי הוא עצמו הוא המוציאו מבטן· וא
ואמ' אספר שמך לאחי· והאלוה אין לו אחים והספור וההלל וההודאה אחר הצלה היא והנה הוא לא נצל·

יָבֹאוּ וְיַגִּידוּ צִדְקָתוֹ לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה׃

מִזְמוֹר
כג לְדָוִד יְהוָה רֹעִי לֹא אֶחְ סָר׃ בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא
יַרְבִּיצֵנִי עַל מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי׃ נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב ינחג
יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ׃ גַּם כִּי אֵלֵךְ בגי
בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ
וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי׃ תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד
צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה אַךְ טוֹב והס
וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית יְהוָה לאר
לְאֹרֶךְ יָמִים׃

נאמר כל זרע יעקב כבדוהו וגורו ממנו כי לא בזה ו
ולא שקץ ענות עני וישראל היו מריעים בענותו בו
בזה האב ושקץ והסתיר פניו ממנו ובשועו אליו לא
שמע הנה כל דבריו שקר ואמר וישתחוו לפניך כל
משפחות גוים והנה היהודי׳ והישמעאל׳ לא יאמינו
בו   מזמור   לדוד ה׳ רועי לא אחסר המזמו׳ הזה
אמרו דוד על עצמו כשיצא מצרה לרוחה או כאמר
על ישראל שיאמרו כן בצאתם מהגלות לפי׳ סמכו
למזמור שלמעלה מזה ובדרש מפרש אותו על שני
פנים   בנאות   דשא מדבר בדוד בשעה שהיה בו
בורח מפני שאול ומה כתו׳ שם וילך דוד ויבא יער
חרת ולמה נקרא שמו יער חרת שהיה מנוגב בחרת
והרטיבו הקב״ה מעין טובו של עולם הבא שנא׳ כמו
חלב ודשן תשבע נפשי   נפשי   ישובב זה המל
המלכות שלא היה עליו זכות אלא למען שמו   גם   כי אלך בגיא צלמות זה מדבר זיף לא אירא רע לא
למה כי אתה עמדי שבטך אלו היסורים ומשענתך זו התורה׳   תערוך   לפני שלחן כנגד צוררי דואג
ואחיתופל דשנת בשמן ראשי יכול על ידי יסורין ת״ל אך טוב יכול בעולם הזה ת״ל לאורך ימים בית ה׳ זה
בית המקדש ורבנן פתרין קריא בישראל   בנאות   דשא ירביצני אני ארעה צאני ואני ארביצם   על
מי מנוחות ינהלני ועל הנחל יעלה מזה ומזה על שפתו ועלהו לתרופה רב ושמואל חד אמ׳ לתרופיא וחד אמ׳
אמ׳ להתיר פה אלמים ור׳ יוחנן אמ׳ להתיר פה עקרות   נפשי   ישובב זה טובו של עולם הבא ועתה
אפרש המזמו׳ על דרך פשוטו   ה׳   רועי המשיל עצמ׳ לשה והאל׳ רועה אותו ואמ׳ ה׳ רועי וכיון שהוא רו
רועה אותי לא אחסר דבר   בנאות דשא ירביצני פי׳ במקום נאות דשא והאלף נאות במקום ויו׳ כמו נוות ומאל
הרועה נקרא נוה כמו אני לקחתיך מן הנוה אל נוה איתן ובתמורת הויו׳ באלף וכדמו נאות השלום ועל כאו
נאות מדבר קינה כי דשאו נאות מדבר והרועה הטוב נוהג צאנו ורועה אותם במקום דשא ושם ינוח אצלו וי
וירעו בבקר ובחמות היום ובעת הצהרים ירביצם במקום אצלו שנ׳ איכה תרביץ בצהרים ובשירצה להשקות׳
ינהלם על מי מנוחות כלומ׳ מים שילכו לאט ולא נחל שוטף פן ישטפו אותם בבואן לשתות לפי׳ אמ׳ על מי מ
מנוחות ינהלני.   נפשי   ישובב ינוח כמו הרועה הטוב שלא ייגע הצאן ולא ידחפם אלא ינהלם לאטם ע
עלות ינהל ובזרועו יקבץ טלאים וישובב מענין בשובה ונחת ינחני במעגלי צדק כמו הרוע׳ הטוב שלא ינהג
צאנו בהרים ולא יעבירם מהר אל הר ומהר אל גבעה אלא במישור במעגלי צדק וכל זה למען שמו לא שאני
ראוי לכך   גם   כי אלך בגיא צלמות גם אם יקרא לי שאהיה במקום סכנה שהוא דומה לגיא צלמות שהוא
הקבר ומקום החושך כמו שאמ׳ בטרם אלך ולא אשוב לפי׳ דמה הצרה לקבר וכשהיה דוד בסכנ׳ מרוב בטחונו
בה׳ לא היה ירא שיבואהו רע׳   כי   אתה עמדי כי בטחתי שאתה עמדי כמו שאתה עם כל דורשי׳ ומשענתך
כי הרועה ירעה הצאן במטה וישען עליו כשיעמוד ואמ׳ המה אע״פ שהוא אחד לפי שזוכרן בשני מטה ומשע׳
וכן לדוד חסד ה׳ וצדקו היו לו שבט ומשענת וינחמוהו מכל צרה השבט בלכתו והמשענת בעמדו   תערוך
לפני שלחן עתה השיב המשל למליצה אמ׳ תערוך לפני שלחן כנגד צוררי שיראו בכבודי ויריקב עצמ׳ לקנאת׳
דשנת   בשמן ראשי הוא השמן והלחות ואם יהיה הראש דשן יהיה כן כל הגוף ור״ל כי לא חסר דוד   דבר
כי כל מה שהיה צריך היה מזומן לו האל׳ כוסי רויה שלם עם למד הפועל כי בלי ראות למד הפועל למען ספו׳
הרוה ופי׳ רויה שביע׳ כלומ׳ שהיא מליאה לעול׳ ויהיו לעולם שבעי׳ השותים בה וכל זה לרוב הטוב שנת׳ לו האל
ולכל עמו   אך   טוב וחסד אני מודה לך בטוב שנתת לי עד היום אך זה אני מבקש ממך שירדפוני טובך וח
וחסד׳ כל ימי חיי ולא יטרידוני מלחמו׳ ועסקי העו״ל שאוכל לנוח בבית ה׳ לאור׳ ימים ולהתבודד שם ואכין לבי
ומחשבתי לעבודת׳ וליחוד׳ ושבתי מענין׳ בשובה ונחת או יהיה פי׳ כמשמעו ור״ל שיתמיד הליכתו ושב פעם אחר
פעם ופי׳ בבית ה׳ מקום הארון ופי׳ לאורך ימים כמו שאמ׳ כל ימי חיי אך היה מבקש שחייו יהיו ארוכים   לפי
שנות האדם וזהו לאורך ימים

לדוד
מִזְמוֹר לַידוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ
כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי יַ
יַעֲלֶה בְהַר ידוָה וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּ
כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשׁ
נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת ידוָה וּצְדָקָה
מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ:

למנצח
מזמור זה המזמו׳ חבר׳ דוד
שאמרו אותו כשיכניסו הארון לבית קדש הקדשים
והיה זה אחר שהעלה עולה בהר המוריה ונגלה אליו
המקום וידע כי שם יהיה בית ה׳ כמו שכתו׳ בדברי הי׳
הימים. ואמ׳ לה׳ הארץ ומלואה ואעפ׳ שכל הארץ לה׳
זה ההר נקרא הר ה׳ ומקום קדשו כי הוא מקום קדש
קדשו באמת כי הוא מכוון כנג׳ כסא הכבוד. והארץ
הוא כל הארץ כמו שאמ׳ את השמים ואת האר׳ ותבל
הוא מקומות הישוב. לפי׳ אמ׳ עם הארץ ומלואה. ועם
תבל ויושבי בה ונכון הארץ על ימים ועל נהרות לב

לצורך הברואים ואף לא לכל בני אדם אלא לנקי כפים ובר לבב והוא זרע יעקב שהם מבקשי ה׳ ונכנוו שיהיו
נקיי כפים וברי לבב וכן היו פעמי׳ רבות כמו בימי יהושע ובימי הזקנים אשר האריכו ימים אחריו וכמו שאמ׳
שאמר ויעבדו את ה׳ כל ימי יהושע וגומ׳ כן בימי השופטי׳ כל ימי השופטים ובימי שמואל אמ׳ ויהיו כל בית י
ישראל אחרי ה׳ ובימי דוד ושלמה. וכן בימי המלכים שהיו טובים ולא נמצא כזה באומה אחרת לעבוד את ה׳
יחד. אמ׳ כי לא יעלה להר הקדש כי אם דורשי ה׳ והם בני יעקב ובדר׳ לה׳ הארץ ומלואה זה ארץ ישראל כי הוא
על ימים יסדה שיושבת על שבעת ימים ועל ארבע נהרות על ימים ימא רבא ימא דסבכי. ימא דטיבריא׳ ימא
דמלחא ימא דחולתא ימא דחולייתא דשריותיי ימא דאספמייא ד׳ נהרות ירדן וירמוך קרמיון ופיגה ופי׳ על
ימים ועל נהרות סמוך לימים ונהרות כמו ועליו מטה מנשה ואמרו כי אין ישוב בעולם רחוק מן הים אף יום
וזה לתועלת הלאות לברואים. וכן הנהרות לתועל׳ הברואים וזהו כמו שאמ׳ לשבת יצרה שכונן אות׳ כדי שיהיו
היצורים בה. וטעם כי היא מתחלה לא נבראת כך אלא להיות תחת המים כי המים היו סובבים אותם מכל צ
צד שהאויר סובב המי׳ מכל צד והנה הארץ תחת המים. והאל צוה שתהיה מחציתה האחת מגולה לשבת היצור׳
בה ואמ׳ יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה. מי יעלה בהר ה׳ שאין ראוי לכל אד׳ שיעלה בו לפי שהו׳
מקו׳ הקדש והתשובה נקי כפים ובר לבב והנה הזכיר שלשת תכונות האדם בפסוק זה המעשה והדבור והמ׳
והמחשב׳ ובשלשתם יהיה האדם שלם שיהיה נקי במעשיו ובר בלבבו ונאמן בדבורו. אשר לא נשא לשוא נפשי
ביוד והוא מאמ׳ האל׳ כמו לא תשא את שם אלדיך לשוא. ונפשו הוא שמו וכן אמ׳ נשבע ה׳ בנפשו וכת׳ נפשו ב
בוי״ו ר״ל אפי׳ נפשו של הנשבע לא. ישא לשוא בשם ה׳ ית׳ ולא נשבע לעולם למרמה כי אם באמת ובצדקה ואו
ואותה השבועה היא מצוה ליראי ה׳ כמו שנ׳ ובשמו תשבע וכתו׳ אחר אומ׳ את ה׳ אלדיך תירא ואותו תעבוד וב
ובשמו תשבע. כשיהיו בך אלה המדות אז בשמו תשבע כמו שכתו׳ ונשבעת חי ה׳ באמת במשפט ובצדק׳
ישא ברכה מאת ה׳ ישא יקח כמו וישאו להם נשים על דרך קח נא ברכה מאת עבדך או פי׳ ישא ברכה ב
שיתן להם ברכתו וצדקתו ויושיעם מכל צרה וזהו מאלדי ישעו. זה דור דורשיו מי הוא שיעלה בהר ה׳
ובמקום קדשו נקי כפים ובר לבב זהו דור דורשי ה׳ וזה ישראל וזה היה בימי שלמה שבנה הבית וכת׳ דורשו נכ
כנגד דור שהוא דרך כלל בלשון יחיד וקרי דורשיו כנגד הפרטי׳ שהם רבי׳ מבקשי פניך כנגד האל ית׳ ידבר ה
המשורר הם שיבקשו פניך בבית המקדש יעקב כל זרע יעקב נקראו בשמו כמו ואתה אל תירא עבדי יעקב ו
אין צריך להוסיף זרע כמו שפי׳ המפרשים. ומלת סלה פרשתיה במזמו׳ השלישי ואיני צריך לפרשה בכל מקום
שאו שערים ראשיכם הדר״ שדבקו השערים זה בזה בשעה שבקש להכנים הארון בבית קדש הקדשים ול
ולפי דרך הפשט נראה לומ׳ דרך משל כמו ירעם הים ומלואו יעלוז השדה וכל אשר בו. וכן אמ׳ שאו שערים
כי כבוד גדול תקבלו היום שיבא בכם מלך הכבוד. ולפי ששכן הכבוד על הארון בין שני הכרובי׳ קראו בשם
מלך הכבוד וכן אשר נקרא שם שם ה׳ צבאות. וכן נקרא אדון כל הארץ וכן אמר עליו קומה ה׳ שובה ה׳. וא
ואמר עליו עלה אלדים בתרועה

מי זה מלך הכבוד יהוה עזוז וגבור יהוה גבור מ
מלחמה: שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עול
עולם ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבו
הכבוד יהוה צבאות הוא מלך הכבוד סלה:

לדוד
אליך יהוה נפשי אשא אלהי בך בטחתי כה
אל אבושה אל יעלצו איבי לי: גם כל קויך לא
יבשו יבשו הבוגדים ריקם: דרכיך יהוה הודיעני
ארחתיך למדני: הדריכני באמתך ולמדני כי
אתה אלהי ישעי

ואמ׳ פתחי עולם שער עתה נסע הארון ממקום למ
למקו׳ מן המדבר לגלגל לשילה ומן שילה גלה לאר
לארץ פלשתים לבית שמש ומבית שמש לקרית יערי׳
ומקרית יערים לבית עובד אדום ומבית עובד לעיר
דוד ועתה הכניסוה למקום שיהיה שם לעולם לפי׳
אמר פתחי עולם וכן אמר מכון לשבתך עולמים ו
ושער יקרא האסקופא עם המזוזה כמו שהוא ופתח
יקרא מה שנשאר מן השער מן הדלתות ולחוץ ולכ
ולכך נקרא פתח שהוא נפתח תמיד מי זה מלך
כאלו שואלי׳ השערי׳ מי זה מלך הכבוד והתשובה ה׳
עזוז וגבור ה׳ גבור מלחמה ואמר אלה התארי׳ לפי ש
שהארון יוצא עמהם למלחמה והיו מנצחי׳ בו אויביה
אויביה׳ שאו שערי׳ הכפל כמנהג הלשון במ
במלות שונות והחכ׳ ר׳ אברה׳ בנ״ע פי׳ כי זה הפסו׳
השני רמז לשוב הכבוד בבוא הגואל ופי׳ ושאו פתחי עולם ראשיכם כי ראשיכ׳ שוכר עומד במקו׳ שני׳ כמנהג
הלשון מי הוא זה מלך הכבוד ובזה הפסו׳ לא הזכיר גבור מלחמה והטע׳ לפירושינו כי אחר ששכן הא
הארון בבית עולמי׳ לא יצא עוד למלחמה ולפי׳ היתה התשובה ה׳ צבאות הוא מלך הכבוד סלה שנראה
כבודו בבית עולמי׳ וכן אמר שלמה ה׳ אמר לשכון בערפ׳ ואמ׳ ה׳ צבאו׳ לפי׳ שכל צבא ישראל היו באי׳ בזה הבי
ול׳ יקריב׳ אלא בו ולפ׳ החכ׳ הנז׳ הזכיר גבור מלחמה בראשונה כי בהכון הכבוד בישראל ישכנו לבטח ואין לה׳
מלחמה כי לא יפחדו מהאויבי׳ ולא הזכיר בשנית מלחמה בעבו׳ וכתתו חרבותם לאתי׳ והארץ תשקוט ממלחמ
ממלחמה וטע׳ ה׳ צבאות שיהיו אנשי הדור כמלאכי ה׳ כי נקרא ה׳ ככה בעבור צבא השמי׳ לדוד אליך
ה׳ נפשי אשא זה המזמו׳ כתו׳ באלף בית וכן יש אחר׳ בספר כמוהו ויש אות אחת בראש כל פסוק ויש בפסו׳ א
אחד שתי אותיות ויש ב׳ פסוקי׳ באות אחת ולא נודע אבלינו מפני מה באלה יותר מבאחרי׳ אלא הכ׳ נזדמן ל
לו בפיו ברוח הקדש שאמ׳ ריש שתי פעמ׳ ואו כי הבית היא מלת בך הסמוכה לאלהי וכן ויו ולמדני ולא נודע
באמת׳ ובדרש אומ׳ בך כב׳ אותיו׳ ופי׳ אשא דרך תחינה כמו נשא לבבינו אל כפים׳ וי״מ דרך מנחה כמו וישא מ
משאת מאת פניו אליה׳ ובדרש כמו ואיל הוא נישא את נפשו כמו השכיר שמקוה שכר׳ כן אקוה טוב׳ והסדך
דב׳ אח׳ נפשי אשא זה שאמ׳ ביד אפקיד רוחי כשהאד׳ ישן מפקי׳ רוחו אצל הקבה׳ שמא עומ׳ שחרי׳ ולא מבאה
הני׳ה אל אמ׳ אמ׳ ר׳ אלכסנדרי בנוהג שבעול׳ אדם מפקיד כלי׳ אצל חברו חדשי׳ מחזיר ישני׳ אבל הקבה׳ אינו
כן אדם יגע במלאכתו כל היו׳ ולעת ערב נפשו יגעה ושחוק׳ ומשלי׳ נפש׳ אצל הקבה׳ ובשחרי׳ הי׳ חוזרת לגופ׳
אדם׳ וכוחה דכת׳ חדשי׳ לבקרי׳ וגו׳ ר׳ סימון אומ׳ ממה שאת׳ מחדשינ׳ בכל בקר ובקר אנחנו יודעי׳ שרב׳ אמונ׳
לתחיית המתי׳ אלדי בך בטחתי ולא באחר לפי׳ אל אבושה שאם לא תתן לי שאלתי יש לי בשת בבטחוני וכן
הוא אומ׳ בושו כי בטח׳ בך בטחו ולא בושו ואם תתן לי שאלתי שבטחתי בך לא אבוש׳ ולא יעלצו אויבי גם
כל קויך לא עלי לבדי אני מבקש אלא על כל יראי שמך המקוי׳ בך׳ אבל האנשים הבוגדי׳ יבושו מסברם כי
אין סבר׳ ובטחונ׳ בך׳ ובד״ר גם כל קויך אילו ישרא׳ אמ׳ דוד בשע׳ שאני עומד בתפלה לפניך עלי ועל עמ׳ ישר׳
אני מתפלל אל תהא תפלתי מאוס לפניך׳ מפני שעיניה׳ של כל ישרא תלויות בי ועיני תלוין׳ לך אם אתה שו
שומע תפלתי כאלו שמעת תפלת׳ דרכיך ה׳ הודיעני ארחותיך למדני כפל הענין במלו׳ שונות׳ ופי׳ למדני
שאלמדני עד שאדע ופי׳ דרכי׳ ה׳ הודיעני כמו שבקש משה ר״עה הודיעני נא את דרכי׳ ואדע׳ כי כשידע דרכיו
ידעו׳ ופי׳ הדבר שישיגהו הנמצאו׳ כולם שיסכיל טבעם והתקשר׳ קצתם בקצת׳ וידע הנהגתו בכלל ובפר׳ וכן
כמו ששאל משה ר״עה הראני נא את כבוד׳ שאל גם כן דוד ואמ׳ הדריכני ולמדני אמתת מציאות׳ כי אתה אלדי
ישעי אמ׳ בשאל הראשונ׳ הודיעני שהיא חכמ׳ שיוכל האד׳ לדע׳ אות׳ והיא חכמ׳ הטבע וממנ׳ ידע האד׳ הבורא ש
שהיא כמו לם לידע׳ חכמ׳ האלהו׳ וממנה ידע האד׳ הבור׳ מה שאפש׳ והוא גוף אבל אמת׳ מציאותו כמו שהשיג
הנפש לא יוכל לדעת בגוף כמו שא׳ כי לא יראני האד׳ וחי לפי׳ אמ׳ הדריכנ׳ כאד׳ המדרי׳ הנער ללכ׳ מעט מע׳ עד
שילך מעצמו וכן פי׳ למדני הרגילני כמו הדריכנ׳ וכן כעג׳ לא לומד פרא למו׳ מדבר שמכניס הרגל׳ כי אתה
אלהי ישעי שתושיענ׳ מצרות העולם הזה ותתן לי לב לקנות העולם הבא והוא ידיעת האמת

אתך קויתי כל היום: זכור רחמיך יהוה וחסדיך כי מעולם המה: חטאת נעורי ופשעי אל תזכר בחסדך זכר לי אתה למען טובך יהוה: טוב וישר יהוה על כן יורה חטאים בדרך: ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו: כל ארחות יהוה חסד ואמת לנצרי בריתו ועדתיו: למען שמך יהוה וסלחת לעוני כי רב הוא: מי זה האיש ירא יהוה יורנו בדרך יבחר: נפשו בטובה תלין וזרעו יירש ארץ: סוד יהוה ליראיו ובריתו להודיעם: עיני תמיד אל יהוה כי הוא יוציא מרשת רגלי: פנה אלי וחנני כי יחיד ועני אני:

אותך קויתי כל היום כמו שויתי ה׳ לנגדי תמיד ופי׳ כל היום כמו כל הימים. זכור רחמיך זכור לי עתה רחמיך וחסדיך שהיו לי תמיד וזהו כי מעול׳ המה׳ כלומ׳ בעת היצירה היו לי בבטן אמי ובגדלי אחר כאתי וכיון שהבאתני עד הלום ראוי לך לחמול עלי כי מעשה ידיך אני כמו שאמ׳ איוב זכור כי כחו׳ כחומר עשיתני׳ וחסדיך הראשונים זכור וחטאת נעו׳ נעורי אל תזכור׳ ופי׳ אותם שבימי נעורים יקראו חטאות שלא שלמה דעת האדם ואין שם פשע כי הפשע הוא המרד׳ וכשיהיה האדם מזיד בבואו מעשרים שנה ולמעלה שהוא בדעתו יקרא פשע כי הוא מכיר ויודע ועובר על המצוה והרי הוא מורד באדון המצוה אותו׳ והתפלל על כולם שלא יזכור לו האל לא זה ולא זה אלא יזכור לו חסדו ויגמלהו בחסדו ולא כמשפטו למען טובך ה׳ ולא למע למעני אלא למען טובך וחסדך שאתה טוב וסלח׳

טוב וישר ה׳ לפי׳ לא ימאס החוטאים אם ירצו לשוב ויקבלם ויורה אותם הדרך הישרה׳ ופי׳ בדרך בפתחות הבית הדרך הידועה והיא דרך התשובה והיא ידועה לבני אדם מאתו מימי בראשית שהורה דרך התשוב׳ לקין החוטא ואמ׳ לו הלא אם תטיב שאת׳ ידרך ענוים במשפט אותם הנכנעי׳ ושבים מחטאם ידריכם במשפט ויפתח להם דרך התשובה ויבין לבם משפטי האל ודרכיו וזהו וילמד ענוי׳ דרכו והוא כפל ענין במלו׳ שונות׳ וטעם במשפט בפתחות הבית כי הוא ידוע בתורתו כל ארחות ה׳ כל דרכיו חסד ואמת הם כל הדרכים אשר צוה בתורתו ללכת בהם הם חסד ואמת אין בהם נפתל ועקש׳ לנוצרי בריתו ועדותיו לא למעקשי נכונ׳ שלא יוכלו להכיר האמת וכן הוא אומ׳ כי ישרים דרכי ה׳ למען שמך ה׳ שנקרא טוב וסלח׳ וסלחת לעוני כי רב הוא העון המיוחד שהוא גדול מכל העונות שעשה והוא עון בת שבע׳ אמ׳ אעפ׳ שבקשתי מלפניך מחילה וסליח׳ על חטאתי ופשעי על אותו עון אני שונה לבקש לך מחילה׳ מי זה האיש ירא ה׳ מי שירבה להיו׳ ירא ה׳ יכין לבבו כי האל יעזור אותו ויורנו בדרך שיבחר בה האל שילך בה האדם׳ ואם יאחז הדרך הטובה נפ נפשו בטוב תלין במותו וזהו עקר שכר האדם׳ וזרעו ירש ארץ למען צדקתו יברך ה׳ בניו אחריו׳ סוד ה׳ ליריאיו לא יגלה ה׳ סודו כי אם ליריאיו כי המתעסקי׳ בחכמה אם לא יהיו יראי ה׳ ושלמי׳ במצותיו לא יגל׳ לה׳ סודו׳ ובריתו להודיעם להודיע׳ בריתו שגלה להם סודו והברית הוא שכורת עם הנשמ׳ להשכילה ולאספ׳ אל כב כבודו בהפרדה מהגוף׳ וכן קראו ברית כאמרו למשה ר״עה׳ הנה אנכי כורת ברית עמך׳ והברית הוא שאכנו א אור השכל ודבקה נפשו בעליונים׳ ואמ׳ לו נגד כל עמך לומ׳ זה שעשיתי עמך הוא אות רואני שלא יכיר אד׳ בו זולתך אבל אות אחר גשמי אעשה עמך נגד כל עמך והוא קרינת עור פניו׳ ומהאות הגשמי יכירו האות הנ׳ הרואני שחננתיך׳ עיני תמיד אל ה׳ כי הוא מבטי ואליו אני נושא את עיני לא לעוזר אחר כי הוא יוציא מרשת רגלי׳ פי׳ מרשת העונות׳ או מרשת האויבי׳ לפי מחשבתם שחושבים ללכדני ועל האויבי׳ מאומות העולם דבר שהם אויבי ישראל כמו שאמ׳ בסוף המזמו׳ ועד הנה דבר בצרכי הנפש ועתה ידבר בצרכי הגוף שיצילהו מאויביו כמו שדבר בהם בתחלת המזמו׳ אל יעלצו אויבי לי׳ וגם זה מצרכי הנפש שאם יטרידוהו האויבים במ במלחמת׳ לא יהיה לו פנאי בצרכי הנפש׳ פנה אלי וחנני אעפ׳ שאני מלך ויש לי עם רב יחיד ועני אני כי איני בוטח ברוב חיל אלא בגבורת׳ לבד׳ ועני פי׳ נכנע כמו יחלוץ עני בעניו אעפ׳ שאני מלך איני׳ מתגאה במלכותי אבל אני שפל ונכנע׳ ובדר׳ וכי יחיד היה דוד והלא כתי׳ אנס השטי דוד השביעי׳ וכן וכי עני היה וה והלא כתי׳ הכינותי׳ לבית ה׳ זהב ככרים מאה אלף׳ אלא אמ׳ דוד לפני הקב״ה רבונו שלעולם לפי שמתני מל׳ על בניך ועיניה׳ תלויות בי ואני יחיד כנגדן ועיניה׳ תלויות בי וכולן צריכין לי ואני עיני תלויו׳ בך שהם בני׳ לפיכך אמר יחיד ועני אני׳

צרות לבבי הרחיבו הצרות הרחיבו מושבם בלבי
כלומר כי רבות הם ואמ' הרחיבו הוא דרך צחות ולכ
ולכן אני צועק אליך מהם שתוציאני ממצוקותי וגר'
ויהיה לבי פנוי לעבודתך ראה עניי עניי
כמו שפי' עני ועמלי שאני עמל במלחמות ושא לכל
חטאתי שיהיה עניי כפרת חטאתי כי למנוה הוא עת
עמלי שאני נלחם על ישראל ראה אויבי כי
רבו פלשתי' ואדום עמון ומואב וארם ושנאת חמס
שנאוני שלא הרעותי להם והם נלחמי' בי ובדרש אם
עשו שונא ליעקב לפי שנטל ממנו הברכה לפלשתי'
מה עשה לגוכתיי מה עשה הוי ושנאת חמס שנאוני
שמרה נפשי והצילני מידם כי הם אויבי' לנפשי
לפי שלא הצליחו מעת שמלכתי תום וישר י
יצרוני כי עמי התום והיושר ועמהם העול והחמס וה
והתום והיושר יצרוני מרעתם כי בכל צרותי קויתיך
פדה אלהים את ישראל בין בחיי בין לאחרי מו
מותי הנני מתפלל שתפדה את ישראל מכל צרותיו
לדוד שפטני ה' כי אני בתומי הלכתי. שפטני ור
וראה אם לבבי ישר אליך וכפי לבבי שפטני כי אני
בתומי הלכתי בכל אשר היה לי לעשות לפי' אין ראוי
לי שאמעד ובדרש כתו' אחד אמר שפטני וכתו' אחד
אומר אל תבוא במשפט את עבדך אלא כך אמר דו
דוד בחנני ה' ונסני וכפי שתמצא בלבי תדינני צרפ'
כליותי כי הם היועצות ואמר לבי כי הוא המבין ובע

צרות לבבי הרחיבו ממצוקותי הוציאני: ראה ע
עניי ועמלי ושא לכל חטאתי: ראה אויבי כי רבו
ושנאת חמס שנאוני: שמרה נפשי והצילני אל א
אבוש כי חסיתי בך: תם וישר יצרוני כי קויתיך:
פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו:

לדוד

שפטני ידוה כי אני בתמי הלכתי וביד
ובידוה בטחתי לא אמעד: בחנני ידוה ונסני צר
צרפה כליותי ולבי: כי חסדך לנגד עיני והתהלכ
והתהלכתי באמיתך: לא ישבתי עם מתי שוא וע
ועם נעלמים לא אבוא: שנאתי קהל מרעים וע
ועם רשעים לא אשב: ארחץ בנקיון כפי ואסוב
ואסובבה את מזבחך ידוה: לשמיע בקול תודה
ולספר כל נפלאותיך: ידוה אהבתי מעון ביתך
ומקום משכן כבודך: אל תאסף עם חטאים נפ
נפשי ועם אנשי דמים חיי: אשר בידהם זמה וימ
וימינם מלאה שחד:

ובעל מחשבות וכתב צרפה על כל מחשבה ומחשבה שיהא בלי שום סיג וכפי מחשבותי צרפני כי אע"פ שמעשי
אינם טובים לפעמ' לבי הוא ישר בכל עת ולפי המעשי' אמר אל תבוא במשפט את עבדך כי חסדך לנגד עינ
עיני לפי' לא נטה לבי מאחריך כי תמיד חסדך לנגד עיני לפי' התהלכתי באמתך כמו את האלהים התהלך כ
כן שהתהלך בדרכי ה' באמת וביושר לבב לא ישבתי עם מתי שוא כדי שאלמד ממעשיהם ומדבריהם
הרעים ועם נעלמים שעושים חט' בסתר ונעלמים מבני אדם לא אבוא כלומ' לא נכנסתי עמהם במקום שת
שתום ועוד כפל הענין במלות שונות ואמר שנאתי קהל מרעים הרשעים שנאתי להתחבר עמהם ולשבת א
אתם אבל מושבי בבית אלהים ושם אלך תמיד וכשארחץ בנקיון כפי אז אסובבה את מזבחך ה' להקריב שם
עולותי לא כרשעים שמביאים עולות בידיהם וידיהם דמים מלאו אבל אני ארחץ בנקיון כפי שלא יהיה בידי
שום עון כשאבוא להקריב עולות לשמיע בקול תודה כמו להשמיע וכן לשמיד מעוזניה ואמר אבוא ב
בית מזבחותיך להשמיע שם בפני קהל קדושים תודה בקול רם והוא שיהיה מודה בפניהם על החסדים שעש
שעשה לו האל והצילו מכל צרה ולספר כל הנפלאות שעשה עמו בעתות צרתו ה' אהבתי מעון ביתך
הבית שהיה בו הארון ושם הכהנים הלוים וחסידים קדושים משרתי האל ומקום משכן כבודך כי במקום שה
שהיה בו הארון שם הוא שוכן הכבוד על הנביאים ואנשי רוח הקדש וכיון שבחרתי אני חברת הצדיקים אל ת
תאסוף עם חטאים נפשי כלומר שלא אמות מיתת חטאים ואנשי דמים כי נפשם כמים הנגרים ארצה אשר
לא יאספו ונפשי תאסף אל כבודך במותי אשר בידהם זמה כמו כי זמה עשו עניין תועבה ומעשה ה
הרע כמו ההרג והמכה אשר עשו בידיהם ועל השוחד שיקבלו כמו שאמר וימינם מלאה שחד ובידיהם ר"ל ב
ברשותם כמו ויקח את כל ארצו מידו וכל טוב אדוניו בידו ר"ל ברשותם ממון מקובץ מגזל ועון והוא זמה

ואני בתמי אלך פדני וחנני: רגלי עמדה במיש
במישור במקהלים אברך ידוה:

לדוד

ידוה אורי וישעי ממי אירא ידוה מעוז
חיי ממי אפחד: בקרב עלי מרעים לאכל את בש
בשרי צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו: אם תחנה
עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה
בזאת אני בוטח. אחת שאלתי מאת ידוה אותה
אבקש שבתי בבית ידוה כל ימי חיי: לחזות בנו
בנועם ידוה ולבקר בהיכלו: כי יצפנני בסכה ב
ביום רעה יסתירני בסתר אהלו בצור ירוממני:
ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי ואזבחה בא
באהלו זבחי תרועה אשירה ואזמרה לידוה: שמ
שמע ידוה קולי אקרא וחנני ועניני: לך אמר לב
לבי בקשו פני את פניך ידוה אבקש: אל תסתר
פניך ממני אל תט באף עבדך עזרתי היית אל
תטשיני ואל תעזביני אלהי ישעי: כי אבי ואמי ע
עזבוני וידוה יאספני: הורני ידוה דרכך ונחני ב
באורח מישור למען שוררי

ואני בתומי אלך שלא אתעסק בדברי מרמה לא במחשבה ולא במעשה פדני וחנני פדני מהצרות וא וחנני טובך כפי שראה תום לבבי ואז אודה שמך רגלי עמדה במישור שלא מטה רגלי לפי׳ במקהלים אברך ה׳ לדוד ה׳ אורי וישעו ממי אירא אין לי פחד מאד ואמ׳ אורי כי הצרה דומה לחשיכה והת והתשועה ממנה היא האורה והוא מעוז חיי גם׳ ממי אפחד שימיתני כמו שישגב אדם נפש׳ במגדל שלא ימיתוהו כן כשגבתי אני בו ואין לי ממי אפחד עוד כי הנשגב במגדל עוז עדיין הוא ירא ופחד פן יצורו יצורו עליו עד שימות שם ברעב וצמא מכל זה אינני מפחד אחר שהאל מעוז חיי בקרב עלי מרע מרעי׳ ימ׳ בקרב ענין קרב ומלחמה כלומ׳ בהלחמם עלי להמיתני וזהו לאכול את בשרי לא פחדתי מהם אחר שהאל הוא מעוז חיי וראיתי כי כן היה פעמים רבות כשהיו בא׳ צרי ואיבי לי כלומ׳ בעבורי להכשיל להכשילני ולהמיתני ולהפילני המה כרעו ונפלו אם תחנה עלי מחנה גדול ואני במעט עם לא ירא לבי כי אני בוטח בה׳ אם תקום עלי מלחמה בזאת אני ב ביטח בזאת האמירה שאמרתי כי ה׳ אורי וישעי ומעו ומעוז חיי אחת שאלתי מאת ה׳ אמ׳ אמת הוא כי בבטחי בו הוא יצילני מכל צרה אעפ״כ שאלה אח׳ אני שואל ממנו וכפל עוד הענין׳ ואמ׳ אותה אבקש להודיע כי בכל לבו יצילהו מכל נזק אעפ״כ לבו טרו טרוד בהם ואין לו פנאי להתעסק בדרכי הנפש וש ושאל מאת ה׳ שישקיטהו מהמלחמות שלא יצטרך ל להתעסק בהם כדי שיהיה נפשו ולבו פנוי לשבת בבית ה׳ והוא הבית שהיה בו הארון עם הנביאי׳ והחסי׳ והכהני׳ והלוים כמו אסף ואחיו ושאר יראי ה׳ העומדי׳ שם להתעסק בעבודת ה׳ בדרכי הנפש וזהו לחזות בנועם ה׳ ולב ולבקר בהיכלו שיהיה לו פנאי לבקר תמיד בהיכלו והוא הבית שהיה בו הארון או פי׳ בשמי׳ כמו שאמ׳ בנועם ה׳ כלומ׳ שיהי׳ לי פנאי לבקר ולחפש בשכלי׳ הנפרדי׳ שהם מלאכי שמי׳ אשר הנפש גזורה מהם ואליהם תשוב כי יצפנני עתה בהתעסק בדרכי הגוף יעשה עמי טובה ויתן שאלתי ויצפנני בסוכה מזרם האויבים ש שלא ישיגוני וזהו ביום רעה שהם חשבו לעשות לי רעה והוא יסתירני בסתר אהלו וירוממני בצור שלא ישיגני יד אויבי ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי בהנצלי מהם ואזבחה באהלו זבחי תרועה כלומ׳ זבחים עם תרו תרועה שהצילני ואשירה ואזמרה לו מזה החסד שהוא עושה עמדי אבל זאת השאלה אני שואל ועל זה אמ׳ ש שמע ה׳ קולי אקרא וחנני ועניני לזאת השאלה ששאלתי לך
אמר לבי אמר תמיד פני כמו שאמ׳ אף לילות יסרוני כליותי לבי יסרוני בעבורך ואומ׳ לפני שיבקשוך ותהיה מגמתם אליך ובעבור זה אמר את פניך ה׳ אבקש וזאת היא השאלה ששאלתי כי לבי יענני כן אל תסתר פניך ממני פניך שאבקש אל תסתירם ממני אל תט באף עבדך אל תטני ואל תטרידני בעסקי העול׳ הזה שהם אף וכעס להתעסק בהם כמו שאמר והרבה עמל ואון עזרתי היית עד עתה בדרכי הגוף אל תט תטשני ואל תעזבני אלהי ישעי כמו שהושעתני מצרי כן תושיעני מעמל הגוף ואתעסק בדרכי הנפש כי א אבי ואמי עזבוני אחר שיצאתי מגידולם אתה אספתני כלומר זמנת לי מחייתי וצרכי ואחר שאני מעשה ידיך ואספתני עד הלום הורני ה׳ דרכך ואורח מישור שהיה מבקש כמו שפי׳ למען שוררי הם האויבים המביטים ל לי בעין רעה כמו ויהי שאול עוין את דוד והם חושבים שאין לי חלק בה׳

אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח ח
חמס: לולא האמנתי לראות בטוב ידוה בארץ
חיים: קוה אל ידוה חזק ויאמץ לבך וקוה אל
ידוה: לדוד אליך
ידוה אקרא צורי אל תחרש ממני פן תחשה ממ
ממני ונמשלתי עם יורדי בור: שמע קול תחנוני
בשועי אליך בנשאי ידי אל דביר קדשך: אל ת
תמשכני עם רשעים ועם פעלי און דברי שלום
עם רעיהם ורעה בלבבם: תן להם כפעלם וכ
וכרע מעלליהם כמעשה ידיהם תן להם השב ג
גמולם להם: כי לא יבינו אל פעולת ידוה ואל
מעשה ידיו יהרסם ולא יבנם: ברוך ידוה כי ש
שמע קול תחנוני:

אל תתנני בנפש צרי ברצון אויבי ותאותם כמו אם יש את נפשכם ורצונכם שלא אהיה פנוי בעבוד׳ ה׳ אלא שאתעסק במלחמו׳ בעמל הגוף כל ימי · כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס שמדברים ומעידים בי דברי חמס ואומ׳ כי אני רשע ואיש דמים ואי׳ לי חלק בה׳ כמו שאמ׳ עליו אלדים עזבו · דבר בליעל יצוק בו · לולא האמנתי לראות · הם היו בי עדי שקר ומדברי חמס וכמעט אבדתי מדבריה׳ לולא שהאמנתי בך ולא חששתי לדבריהם והאמנתי שיש לי תקוה בה׳ ואראה בטובו לעולם הבא וזהו בארץ החיים · וקרא לחיי העולם הבא ארץ חיים ואעפ׳ שאין לנשמה מקום בארץ אלא לפי שנמשל טובת העולם הבא לגן עדן שהוא מקום בארץ ולהבין את השומעים כאמ׳ דרך משל כמו שנקרא גם כן משפ׳ הרשעים גהנם והוא מקום בארץ סמוך לירושלים והוא נמאס ומשליכין בו הטמאות והנבלות והיה שם אש תמיד לשרוף העצמות והנבלות לפי׳ נקרא על דרך משל משפט הרשעים גהנם ונקר׳ שכר הצדיקי׳ גן עדן שהוא המקום המשובח בארץ והיא נקראת ארץ החיים כי כאשר גרש האדם משם נקנסה עליו מיתה · קוה אל ה׳ ומרוב האמנתי בו אני אומ׳ כנגד עצמי כל היום קוה אל ה׳ אל תחוש לדברי אויבי׳ ותמצא חוזק והאומץ בלבך וקוה אל ה׳ פעם שנית ר״ל שתהיה בו התקוה תמיד לא תמוש מלבבו · לדוד אליך ה׳ אקרא גם זה המזמור כאותו שלפניו שקורא אל ה׳ שיתן שאילתו להשקיטו מעסקי העולם ולהניח לו שיהיה לו פנאי להתעסק בצרכי הנפש שהיא עבודת האל ובזה יתכפרו לו עונותיו ותקרב נפשו אל האלדי׳ ואמ׳ צורי אל תחרש ממני משמוע אל שאלתי כי יראתי פן תחשה ממני ונמשלתי עם יורדי בור כמו הרשעי׳ יורדי גהנם שתלך לאבדון נפשם במותם · ומלת תחרש כמו תשקוט כלומ׳ שתעשה עצמ׳ כחרש שלא תשמע ולא תענני בתפלתי וכן פן תחשה כמו עת לחשות · שמע קול תחנוני ונו׳ אמ׳ דביר קדשך הבית שהיה בו הארון כי שם הכבוד וטעם בנשאי ידי כמבקש עוזר מאחר שפורש לו ידיו שיקבלהו לעזרתו וכן וכפיו פרושות השמי׳ אפרוש כפי אל ה׳ והכפיא׳ למעלה אל השמים · ויהיה פי׳ אל דביר קדשך כמו ונתת אל הארון את העדות או יהיה פי׳ אל דבי׳ כמשמעו כי לנגד המקום ישא ידיו כמו אל השמים כי הוא על דרך משל כמו סולם לעלו התפיל׳ לכס׳ הכבוד ועל דרך זה כאמ׳ ותבא תפילת׳ למעון קדשו השמים · או דביר קדשך כמו שקראם היכל והר הקדש כמו שפיר׳ · אל תמשכני עם רשעים שלא אמות מיתת הרשעי׳ כמו אל תאסוף עם חטאים נפשי וכן בזה שלשון יחדיו כל אדם ימשוך שפירו׳ ימשוך אל המיתה · דוברי שלום עם רעיהם כי רוב הרשעים אינם מראי׳ עצמם ברשע והם דוברי שלום עם רעיהם ויחשבו רעה בלבבם · תן להם כפעלם כי אין יודע לבב׳ אלא שאתה יודע הנסתרות לפי׳ שלם להם כמעשיה׳ הרעים כי אתה יודע רשעם · כי לא יבינו אל פעולות ה׳ אינם מתעסקי׳ בעבודת האל ואינם נותנים לבם כי אם להבין הבלי העולם שהם מתחכמי׳ ומבינים עליהם כמו שאמ׳ חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו · והבנה והשגחה בפעולות ה׳ ובמעשה ידיו היא מעבודת האלדים והיא להבין חכמת הטבע בפעולותיו ובמעשה ידיו בשמים ומשם יתבונן מעשה ה׳ שהכל מאתו והוא הסבה הראשונה · וכן אמרו רז״ל ואת פועל ה׳ לא הביטו ומעשה ידיו לא ראו זה שאינו מחשב תקופות ומזלות · יהרסם ולא יבנם דרך תפלה כמו שאמ׳ תן להם כפעלם · ולא יבנם עוד אחרי שיהרסם · וטעם יהרסם כנגד לא יבינו פעולו׳ ה׳ והוא יהרוס פעולתם · ברוך ה׳ דרך נבואה ונתן הודאה לאל ששמע תפלתו כי באחרית ימיו אית׳ שבה אתו ה׳ והיה דוד בשבי׳ עם ישבי בנוב עד שנשבעו אנשיו שלא יצא עוד עמהם במלחמה ·

ידוה עזי ומגיני בו בטח לבי ונעזרתי ויעלז לבי ומשירי אהודנו: ידוה עוז למו ומעוז ישועות משיחו הוא: הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם:

מזמור

כט לדוד הבו ליהוה בני אלים הבו ליהוה כבוד ועז: הבו ליהוה כבוד שמו השתחוו ליהוה בהדרת קדש: קול יהוה על המים אל הכבוד הרעים יהוה על מים רבים: קול יהוה בכח קול יהוה בהדר: קול יהוה שובר ארזים וישבר יהוה את ארזי הלבנון:

ידוה עזי ומגיני באורך הענין והוא דרך שבח והודאה שהצילהו מישבי בנות שאול להכות את דוד כי בטח לבי שיעזרני ממנו אעפ שהייתי בסכנה גדולה ונעזרתי כמו שכתו' ויעזר לו אבישי בן צרויה ויעלוז לבי אין צריך לומר כי נוצל ממות אלא פי' לבי שכלי לפי שבאות' סבה נשבעו אנשיו שלא יצא למלחמה עוד ושמח השכל שנפרד מעסקי העולם והיה לו פנאי להתעסק בעבודת האל ומשירי אהודנו לפיכ' אתן לו הודאה ומה אתן לו משיר שאודנו בשירותי ובזמירותי ידוה עוז למו וכ וכיון שישב בבית ה' התפלל על ישראל שיהיה לה' עוז בבאתם למלחמה שלא ירך לבבם כשלא יהיה הוא עמהם במלחמה ויתן ה' עוז להם במלחמתם ויגברו על אויביהם ומעוז ישועות משיח' על עצמו משיח ה' יהיה עוז להם לישראל כמו שהיה מעוזי בבאתי עמהם למלחמה וגו ומעוז ענייניה כאשר כמו אם יסבנו וליכו ושפתי רננות יהלל פי. הושיעה את עמך מיד אויביהם וברך אותם במעשה ידיה' ורעם ברועה עדרו ירעה ונשאם על כל העמים עד העולם תפלתי עליהם בין בימי חיי בין אחרי מותי כל ימי העולם אני מתפלל עליהם שתברכם במעשה ידיהם ופי' עד העולם עד סוף העולם מזמור לדוד הבו לה' בני אלים כמו תנו לה' אלהיכם כבוד תנו עוז לאלהים והכתיבה בכבוד ובהודאה והכפל כמנהג הלשו' לחזק הדבר וכפל עוד ואמר הבו לה' כבוד שמו השם שתתנו לו בהדרכם הכבוד והקדושה כי ההדר הוא הכבוד כמו ו והדרת פני זקן קול ה' על המים ר"זל דרשו זה המזמור על יום מתן תורה ואמרו כי הקול הגדול שיצא מן השמים עבר תחילה על המים ועל איזה מים עלי מים רבים והם מי הים קול ה' בכח כלומר קול ה' בא על המים בכח ואחכ' בא בהדר לישראל כלומר כדי שלא ימותו ישראל מפני הקול החזק היוצא העבירו במים תח תחילה להתים כחו שם ואחר כך בא לישראל בהדר שיוכלו לסבלו ואעפ"י כן נבהלו לאותו קול ואמרו ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות קול ה' שובר ארזים שאותו הקול שבר ארזים וירקידם כמו עגל קול ה' חוצב להבות אש כמו שאמר ואת הלפידים קול ה' יחיל מדבר כי רעשו המדברות וההרים וכן האיילו' וחיות השדה חלו לאותו הקול ויחשוף יערות כי בנפול הארזים הנה היערות חשופים ובהיכלו כלו אומר כב'ד בהר סיני ותשבו שאומו' כי האל היה משחית העול' כמ' שעשה במבו'ל אמרו מלאכ' השרת ה' למבול ישב וכשבע שלא ישחית עוד העולם וזה הקול ששמעתם הוא כי ה' נותן תורה לעמו ישראל וזהו שנאמר ה' עוז לעמו יתן יתן ואי' עוז אלא תורה שנ' או יחזק במעוזי והמפרשים פירשו המזמור דרך פשוטו על נפלאות הבוראה הנראים בארץ ובני אלים הם הכוכבים כי המלאכים הם אלים והכוכבים כבנים להם ואחכם אע פי' כי הטע' להזכיר הכוכבים כי כפי מערכתם ירדו הגשמי' בעזרת אלוהי האלהים ודבר על המטר ואמר קול ה' על המי' וירדת המטר הוא מהנפלאות הגדולו' כמו שכתו' עושה גדולות עד אין חקר ואמר הנותן מטר על פני ארץ וא ואמר אליהו ירעם אל בקולו נפלאות והמטר יבוא עם הרעם והברקים שהם להבות אש ואבני הברד שסוברי' הארזים או הרעש שמרעיש הארזים וירקידם כמו עגל והזכיר לבנון ושריון שה' בארץ ישרא' ודבר על החיות ועל הקרוב וכן דרך הלשון וכן הרעם יחיל מדבר ויחיל מדבר קדש שהוא מדבר גדול והזכיר האיילות כי לא לידתן קשה שרחמם צר ומחוזק הקול יפחדו ויחוללו ויפתח רחמן ויחשוף יערות בנפול הארזים ובהיכלו השמ השמים כולו אומר כב'ד כמו שאמר הבו לה' בני אלים ה' למבול ישב אמ' כי הרשעים כלו במים שלא היו מכיר מכירין מלכותו והוא יושב מלך לעולם והשאיר נח ובניו שהיו צדיקים וידעו הבאים אחריו כי הוא מושל עו עולם ובידו להמית ולהחיות ואמר ה' עוז לעמו יתן שיצלם מנזק הרעם והברקים והרעש ומכל צרה שתבא ב בעולם ולפי דעתי כי המזמור הוא לעתיד לימות המשיח

וירקידם כמו עגל לבנון ושריון כמו בן ראמים :
קול ידוה חוצב להבות אש : קול ידוה יחיל מדב
מדבר יחיל ידוה מדבר קדש : קול ידוה יחולל
אילות ויחשף יערות ובהיכלו כלו אמר כבוד : יד
ידוה למבול ישב וישב ידוה מלך לעולם : ידה
עז לעמו יתן ידוה יברך את עמו בשלום :

מזמור
שיר חנכת הבית. לדוד :

ובני אלים הם ישראל שהם בני אברהם יצחק ויעקב
והמשיל מלכי אומות העולם לארזי׳ כמו שהוא מנהג
הכתוב כמו שאמר הנה אשור ארז בלבנון וכל
הפרשה וכן כמשלו להרי׳ כמו שאמר כי ההרי׳ ימושו
והגבעות תמוטנה והוא משל על מלכי האומות וכן
כמשל חורבן האומות לחורב המים לפי שהם שלוים
ושקטים ומלאי׳ מכל טוב כמים לים מכסים והמשיל
בחורבנם חורב המים כמו שאמ׳ והחרבתי את ימה׳
והחריב ה׳ את לשון ים מצרים ו״מ כי זהו כמשמעו כ
כי כן יהיה לעתיד ואמר קול ה׳ על המים על
שפע האומות ועל טובם הרב ואמ׳ כי אל הכבוד יר
ירעים עליה׳ בקולו כלומ׳ ישחיתם ואז יראה בכבודו
לכשאחרי׳ ויאמרו עליו אל הכבוד קול ה׳ בכח קול ה׳ יבוא להם בכחו ובהדרו ובכבודו עד שיכירו כי כל
כחם הבל ואין לאל ידם להנצל ממנו ומה שהמשיל האבידו אותם לקול כי לא ירגישו האחד ולא ירגיש בו כי הם
בשמע ויבהיל ויפיל וימית וכן ילחם ה׳ עליה׳ בלא חרב ובלא חנית ויתכן לפרש הענין כמשמעו כי במלחמת ג
גוג ומגוג שילחם עליהם כמו שכתו׳ ונשפטתי אתו בדבר ובדם ויהיה אותו הקול לאומות העול׳ בכח שימיתם
ויפיל׳ ויהיה לישראל בהדר ולא יזיק׳ קול ה׳ שובר ארזי׳ הם החזקי׳ והתקיפי׳ מן האומ׳ ואמ׳ ארזי הלבנון
לפי שהוא יער בארץ ישראל ויש בו ארזי׳ גבוהי׳ ואעפ״ שיש במקומו׳ אחרי׳ גבוהי׳ כמותו׳ או יותר ממנו הנביאי׳
היו מדברי׳ בהווה על הקרוב אליה׳ וכן אמר הנביא על סנחריב הנה אשור ארז בלבנון וכן לבנון ושריון שם׳
הרים בארץ ישראל וכן תבור וחרמון בשמך ירננו וירקידם כמו עגל הארזי׳ ירקידם כמו עגל שהוא
קל בעודו קטן ורוקד ורץ ור״ל שיפילם ויניע׳ ממקומ׳ שיראה שירקדו מן קול הרעש והרעש יעשה זה לארזי׳
הגבוהי׳ וכן תהיה יד ה׳ בעמי׳ החזקי׳ כארזי׳ ובהרי׳ כמו לבנון ושריון ירקיד׳ וכן אמ׳ על דרך משל ההרי׳ רקדו
כאילי׳ כמ׳ בן ראמי׳ כי הראם הקטן הוא קל ורוקד כן יניע אומות העול׳ ויטלטל׳ ממקומ׳ קול ה׳ חוצ
חוצב להבות אש כמו קול הרעש שחוצב להבות והם הברקי׳ שישרפו כן יבוא חרון אף ה׳ שישרפ׳ ויכלם
קול ה׳ יחיל מדבר יחיל פי׳ יכאיב והוא דרך משל כמו וכל חלקה טובה תכאיבו באבני׳ וכ׳, אמ׳ מלפני אדון
חולי ארץ והזכי׳ המדבר לפי שאין בו ישוב ובני׳ יראה ארכו ורחבו יותר ואמ׳ מדבר קדש לפי שהוא מדבר ג ד
גדול ונורא כמו שאמר המדבר הגדול והנורא ההוא ואמ׳ ותשבו בקדש ימי׳ רבים ור״ל יחיל מדבר העמי׳ וארצ
וארצותם׳ קול ה׳ יחולל אילות הקלים ברגליהם כאילות והחזקים המשיל לארזים ולהרים או לפי שה
שהמשיל העמים למדבר המשיל השוכנים בו לאילות שהם שוכני מדבר׳ ויחשף בסגול האות הנוספת שלא כ
כמנהג אשר הם במשקל יפעול בפת׳ כמו יחליף יעבור והדומין לה׳ ופי׳ ויחשוף כי בהפיל הארזי׳ הנה והנה הי
היערות חשופים׳ ובהיכלו כולו אומ׳ כבוד בהיכלו בירושלי׳ יתנו כבוד לאל ששפט את העמי׳ והכניע׳ עד אותו
היום׳ ידוה למבול ישב ויאמ׳ הכל ה׳ למבול ישב ואילו הימי׳ כמו ימי מבול כמו שישב בכסא המלוכה אז ש
שלא היו מכירי׳ האל ויאמרו לאל סור ממנו ומה יפעל שדי למו וכשהביא עליה׳ מי המבול והשחית העול׳ נח ו
ובניו שנשארו והבאי׳ אחריה׳ הכירו כי לה׳ המלוכה והוא יושב על כסא המלוכה והוא ברא העול׳ והוא משחיתו כ
כשירצ׳ וכן עתה לימות המשיח ישחית האומו׳ שהרעו לישרא׳ ולא יראו האל ולא הכירו אותו למכ׳ שהוא אדון
העול׳ כאשר יעש׳ בהם משפט וישאיר בני ישר׳ ואשר ישובו לאל מה׳ ידעו ויאמרו ישב ה׳ מלך לעול׳ וכן הוא א
אומ׳ והיה ה׳ למלך על כל הארץ׳ ה׳ עוז לעמו יתן אז יכניע כל העמי׳ תחתיה׳ ה׳ יברך וגו׳ שלא יהיה א
אליהם עוד מלחמ׳ מזמור שיר חנוכת וגו׳ חברו דוד שיאמ׳ אותו בחנוכת בית המקד׳ ואעפ״ שאין בזה המ
המזמו׳ זכר הבית הזכיר בו סליחת פשעו שהיו אומרי׳ איבי׳ שלא תקו׳ המלוכ׳ לו ולזרעו אחריו לעונש אותו עון׳
ואעפ׳ שכ׳ לו על ידי נביאי׳ שבנו ימלוך אחריו והוא יבנ׳ הבית לא היו מאמיני׳ שיוכל להיות כי בן שנולד מאותה
אשה יהיה מלך ויבנה בית המקדש לה׳ שהוא מקום סליחה וכפרה׳

אַרוֹמִמְךָ יְדוָה כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי: ידו
יְדוָה אֱלֹדָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: יְדוָה הֶעֱלִיתָ
מִשְּׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי מִיָּרְדִי בוֹר: זַמְּרוּ לַידוָה חסי
חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ: כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בר
בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה: וַאֲנִי אָמַרְתִּי
בְשַׁלְוִי בַּל אֶמּוֹט לְעוֹלָם: יְדוָה בִּרְצוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה
לְהַרְרִי ע הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל: אֵלֶיךָ ידו
יְדוָה אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: מַה בֶּצַע בְּדָמִי ב
בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ:

ושמרד אדניה בסוף ימיו ורצה למלוך בלי רשות דו
דוד לפי שהיו סוברי׳ שלא יהיה שלמה מלך וכיון שה
שהמליך אותו וראו כי הצליח הדבר כי הקושרים עם
אדניה לא עמדו במרדם וברחו איש לאהליו ה כירו
כל ישראל כי מה׳ הוא מלכות שלמה וידעו כי מחל
לדוד אותו עון מחילה שלמה והראה לשלמה צורת ה
הבית לעיני כל ישראל והתנדב הוא לבנין הבית וה
והתנדבו בו בני ישראל לפניו לפי׳ חבר מזמו׳ חנוכת
הבית על זה הדרך שהזכיר בו סליחת חטאו שהיא ר
רפואת נפשו כי בזה הענין נודעה הסליחה לכל אד
אדם. ארוממך ה׳ כי דליתני שטבעתי בבור ואת
ואתה העליתני ממנו ולא שמחת אויבי שאם לא הע
העליתני ולא סלחת לי היתי משמח אותם בעבורי ול

ועתה לא שמחתם אבל העכבתם. ידוה אלדי שועתי אליך שתסלח לי וכן עשית זהו ותרפאני שרפאת
אותי ממדוה הנפש כי אע״פ׳ שהענשתני בעולם הזה הכל הוא טוב בעיני כיון שרפאת נפשי שלא תרד בגהנם
ידוה העלית מן שאול נפשי שאול ובור פי׳ גהנם והוא משפ׳ הרשעים מירדי בור מיורדי כתי׳ כמו וכמשלתי׳
עם יורד׳ בו וחייתני ר״ל הבדלתני מה׳ וקרי מירדי בור והוא מקור וכמשך הקמץ תחת היוד כמו תחת רדפי טוב
זמרו לה׳ חסידיו כל החסידים ראוים להודות ולזמר לאל על זה כי יסלח לשבים אליו שלא יאבד החסיד בה
בחטאו פעם אחת אפי׳ יהיה החטא גדול אלא שישוב לאל בלב שלם ויקבלנו. והודו לזכר קדשו כמו. והודו לשמו
כי שמו הוא זכר קדשו כי בו נזכירהו כי אמתת עצמו לא ידענו׳ כי רגע באפו כי אם יכעס על האדם ר
רגע ומעט זמן יהיה כעסו. אבל רצונו עם רצויו יהיה זמן רב וחיים ארוכים׳ וכן בי״ג מדות הספורו׳ עליו ית׳
כולם לטובה חוץ ממדה אחת שהיא פוקד עון אבות והוא על שלשה או ארבע׳ דורות. והחסד׳ לאלפים דורות
ועל כל זה יתחייב האד׳ להודו׳ לשמו לפי׳ אמ׳ זמרו לה׳ חסידיו כי מדת הטובה ממנו מרוב׳ על מדת הפורענות׳
בערב ילין בכי אם בערב ילין האדם בבכי לבקר יבשרנו ברנה. והמשיל עת הבכי והיגון לערב שהוא חש
חושך. ועת הישוע׳ והטובה לבקר שהוא אור ושמחה. וכן אמ׳ דוד האף שהרא׳ לו על עונו והוא העונש שהענישו
בעול׳ הזה היה בעיניו כרגע׳ ורצונו ובשורתו בסליחת העון חיים ארוכי׳ שהם חיי העולם הב׳ לבקר ׳׳ואני
אמרתי בשלוי כשהייתי שליו ושקט שלא שלט בי יצר הרע הייתי חושב בעצמי שלא אמוט ולא אחטא לעולם כ
כי חשבתי שלא יהיה כח ליצר הרע להטו׳ מהדרך הטוב׳ כי שכלי היה גובר על יצרי והיית׳ מתפאר בזה על עצמי
עד שהכרתי כי עזרת׳ עמדה לי וכל זמן שהיה רצונ׳ עמי העמדת להררי עוז פי׳ לשכלי שהיה הררי העמדת ב
בעזרת׳ בעוז שלא נכשלתי בהשגבי בו ולא היה כח ביצר הרע לקחת מידי כי במקו׳ עוז היה אבל כשהסתרת פ
פניך רגע ממני ולא היית בעזרת שכלי או לנסותי לפי שהייתי מתפאר לעצמי או לעונש חטא שקדם והרפית
יד עזרת׳ ממני הייתי נבהל ונכשל במחשבתי וגבר יצרי על שכלי לפי׳ התפלל דוד ואמ׳ גם מזדים חשוך עבד׳
אל ימשלו בי כמו שפי׳ ועוד פי׳ אותו שם׳ ועוז חסר בית השמוש כמו בעוז׳ ואיפשר שהוא בסמ׳ לחם חם ׳מעון
לתוס. אליך ה׳ אקרא כשעברתי על החטא מה עשיתי קראתי אליך כי ידעתי כי אין רפואה בלת׳ וידעתי כי היי
הייתי חייב מית׳ בגהנם והתחננתי אליך ואמרתי מה בצע בדמי הוא נפשי כי הדם הוא הנפש והנפש היא הה״נ
הטבעיי׳ ואמרתי מה בחיי אם ארד אל שחת כלומ׳ אם סופי לגהנם וארד במותי שם למה לי חיי׳ ולמ׳ הבאתני
בעולם הזה אלא לקנות העולם הבא. כי החוטאים במותם לא ישאר אחריהם דבר חי אלא הכל ירד לע
לעפר כמו שאמ׳ וישוב אל העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלדים. והעפר לא יודך ולא יגיד אמת׳
אלא הרוח תשוב אל האלדים אשר נתנה ואם לא זכתה בחיים לא תשוב אל האלדים ואם תסלח לי אודך בחיי
ובמותי וכן כי גם ה׳ העביר חטאת׳ לא תמות פי׳ מיתת הנפש ו״מ לא תמות מיתת הגוף וכן מה בצע בדמי

שְׁמַע יְהוָה וְחָנֵּנִי יְהוָה הֱיֵה עוֹזֵר לִי: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי
לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: לְמַעַן יְזַמֶּ
יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְהוָה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ

לַמְנַצֵּחַ

מִזְמוֹר לְדָוִד: בְּךָ יְהוָה חָסִיתִי אַל
אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם בְּצִדְקָתְךָ פַלְּטֵנִי: הַטֵּה אֵלַי אָזְ
אָזְנְךָ מְהֵרָה הַצִּילֵנִי הֱיֵה לִי לְצוּר מָעוֹז לְבֵית מ
מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעֵנִי: כִּי סַלְעִי וּמְצוּדָתִי אַתָּה וּלְמ
וּלְמַעַן שִׁמְךָ תַּנְחֵנִי וּתְנַהֲלֵנִי: תּוֹצִיאֵנִי מֵרֶשֶׁת זוּ
טָמְנוּ לִי כִּי אַתָּה מָעוּזִּי: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָ
אוֹתִי יְהוָה אֵל אֱמֶת: שָׂנֵאתִי הַשֹּׁמְרִים הַבְלֵי שָׁוְא
וַאֲנִי אֶל יְהוָה בָּטָחְתִּי: אָגִילָה וְאֶשְׂמְחָה בְּחַסְדֶּךָ
אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת עָנְיִי יָדַעְתָּ בְּצָרוֹת נַפְשִׁי: וְלֹא הִסְגַּ
הִסְגַּרְתַּנִי בְּיַד אוֹיֵב הֶעֱמַדְתָּ בַמֶּרְחָב רַגְלָי: חָנֵּנִי
יְהוָה כִּי צַר לִי עָשְׁשָׁה בְכַעַס עֵינִי נַפְשִׁי וּבִטְנִי: כִּי
כִּי כָלוּ בְיָגוֹן חַיַּי וּשְׁנוֹתַי בַּאֲנָחָה

שמע ה׳ וחנני קראתי לך ואמרתי שמע ה׳ וחנני א
אם מטה רגלי היה עוזר לי והקימני וסלח לי הפכת
מספדי שהייתי מתאבל על נפשי אם תאבד ואתה
אמרת לי על ידי נתן הנביא גם ה׳ העביר חטאתך
ולא תמות הנה הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי
שאזרתי והתענתי על חטאי פתחת אותו בבשורתך ו
תאזרני שמחה תחת השק למען יזמרך כבוד
הוא הנפש ככנגד מה שאמ׳ היודך עפר אבל הכבוד
יזמרך ויודך ולא ידום זכר הכבוד שאין לו דממה ו
והפסק לפי׳ ה׳ אלהי לעולם אודך בעבור שסלחת לי
ידעתי כי כבודי ישאר אחרי ויזמרך לעולם ולא ידו׳
בדר׳ מי שחשב לעשות טובה הקב״ה מעל׳ עליו כאלו
עשאה תדע לך שכן הוא שהרי דוד כיון שחשב לבנ׳
בית המקדש כתו׳ מזמו׳ שיר חנוכת הבית לדוד׳
למנצח מזמור לדוד׳ זה המזמו׳ חברו דוד כשהיה
בורח מפני שאול בך ה׳ חסיתי וכיון שחסיתי בך
אל אבושה לעולם בצדקת׳ לא בצדקתי היה לי לצור
מעוז מפני רודפי שלא ישיגוני ואעוז בך כמו שיעוז
אדם בצור גבוה לבית מצודות מגדל חזק כמו ודו
ודוד אז במצודה וכן סלעי ומצודתי גם כן ולמען
שמך לא למעני תנחני ותנהלני. תוציאני מרשת
זו והנה הוא לא כלכד ברשת׳ אלא הוא אומ׳ תוציאני
לפי מחשבותם שהם חושבים כי כבר לכדוני ולא או
אוכל להמלט מידם כמו שאמרו הזיפים ולנו הסגירו ביד המלך ופי׳ זו כמו זה כי ידוע היה רשתם לכל וי״מ זו כ
כמו אשר מעוזי נכת׳ בוין עם הדגש׳ בידך אפקיד רוחי הם אורבי׳ לנפשי ואני אפקידנ׳ בידך וידעתי
שתפדה אותי פדית אותי עבר במקום עתיד אל אמת פי׳ חזק והיכולת בידך ואמת שתקיים דברך שאמר׳ שאני
אמלוך אם כן ידעתי שתפדה אותי מידם׳ שנאתי השומרים כי אני לא הלכתי לקראת נחשים כי בברחי
מפני שאול לא שאלתי למנחשי׳ ולהוברי שמים על טלטולי אלא על ה׳ לבדו כי אותם המנחשי׳ שנאתי כי הם ש
שומרים הבלי שוא׳ אל ה׳ כמו על ה׳ כי יבוא מלת בטחון קשור עם מלת אל כמו בטח אל ה׳ בכל לבך׳ אגילה ו
ואשמחה בחסדך אחר שתעשה עמי חסד ותצילני מידם שלא אפחד עוד מהם אגילה ואשמחה בחסדך ואודה
לך על אשר ראית בעניי וידעת בצרות נפשי ופי׳ ראית וידעת שפנית אלי להוציאני מן העוני שהייתי בו ולא
העלמת עיניך ממני כמו ראה ראיתי את עוני עמי וכן ידעת׳ כשהייתה נפשי בצרות השגחת עליה להציל ה ו
וכן כי ידעתי את מכאוביו׳ מה אדם ותדעהו כי יודע ה׳ דרך צדיקים׳ ולא הסגרתני ביד אויב ביד שאול ש
שאמרו הזיפים להסגירני בידו וכיון שלא היה רצונך ולא הסגרתני אתה בידו לא היה יכולת בידם להסגירני בי
בידו העמדת במרחב רגלי מן המצר שהיו בו העמדת׳ במרחב וכל זה אודה לפניך כשאנצל מיד׳ שלא אפחד
עוד מהם׳ ועתה שב לתפלתו ואמ׳ חנני ה׳ כי צר לי׳ עששה מגזר׳ עש יאכלם כלומ׳ נרקבה בכעס האויב עיני ו
ונפשי ובטני גם כן נרקבו מרעב ונמא׳ כי פעמי׳ רבות היה לו רעב וצמא בברחו כמו שראינו שנתן לו אבימ
אבימלך לחם קודש מפני רעבונו. ואמ׳ נפשי שהיא הנפש המתאוה לאכול ובטני הקרבים המקבלי׳ המאכל ובר
וברוש האסטומכ׳ ובה הרעבון והשובע׳ כי כלו ביגון חיי כי מיום שהכה דוד הפלשתי שאמרו הנשים ה
המשחקות ודוד ברבבותיו כאמ׳ ויהי שאול עוין את דוד מהיום ההוא ׳והל׳ ומאותו היום היה דוד באנחה כי כ
כפשע בינו ובין המות׳

כשל בעוני כחי ועצמי עששו: מכל צוררי הייתי
חרפה ולשכני מאד ופחד למיודעי ראי בחוץ נד
נדדו ממני: נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אבד
כי שמעתי דבת רבים מגור מסביב בהוסדם יחד
עלי לקחת נפשי זממו: ואני עליך בטחתי ידוה
אמרתי אלהי אתה: בידך עתותי הצילני מיד אי
איבי ומרדפי: האירה פניך על עבדך הושיעני כ
בחסדך: ידוה אל אבושה כי קראתיך יבשו רשע
רשעים ידמו לשאול: תאלמנה שפתי שקר הדב
הדברות על צדיק עתק בגאוה ובוז: מה רב טוב
טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחסים בך נג
נגד בני אדם: תסתירם בסתר פניך מרכסי איש
תצפנם בסוכה מריב לשונת: ברוך ידוה כי הפ
הפליא חסדו לי בעיר מצור: ואני אמרתי בחפזי
נגרזתי מנגד עיניך אכן שמעת קול תחנוני כשו
בשועי אליך: אהבו את ידוה כל חסידיו

בשל בעוני כוחי אמ׳ כי באנחה כשל כוחו כי הנ
היה תמיד באנחה מפני שאול כי האנחה שוברת ג פ
גופו של אדם׳ ומה שאמ׳ בעוני כאדם שאומ׳ בעונותי
אירע לי כך וכך ועצמי עששו שהם כח האדם ומוס
ומוסדות הגוף כאלו נרקבו מכל צוררי הייתי ח
חרפה מהרעות שעושים לי וחושבים לי מכל צוררי
הייתי חרפה שאני בורח מפניהם ממקום למקום׳ ו
ולשכני מאד ולמי אני חרפה לשכנים לא לעם אחר
כי אם לשכני שהם ישראל שמחרפים ומבזים אותי
כמו תשימנו חרפה לשכנינו׳ ופחד למיודעי שהם או
אוהבי ובני משפחתי אני פחד להם שמפחדים עלי
פן אספה יום אחד ביד שאול׳ ראי בחוץ נדדו ממני
מי שרואה אותי בחוץ ממיודעי בבריחי נדדו ממני כ
כלומ׳ מפחדים ורועדים ממה שרואים ממני כי הר
הרועד מתנודד גופו׳ נשכחתי כמת מלב כל כ
כך מיודעי פוחדי׳ עלי עד שנתיאשו ממני ונשכחתי
מלבם כמת שישכח מלב אוהביו שאין להם תוחלת
שישוב אליהם עוד׳ וכן ככלי אובד שמתיאשים הבע
הבעלים ממנו כך נתיאשו בית אבי ממני כי לא יקו
יקוו שאשוב אליהם עוד כי שמעתי דבת רבי
אויבי שהיו מוציאי׳ דבה עליו אל שאול׳ מגור מסבי
כי אין מגורי מפיאה אחת שאשמר ממנה אלא מס
מסביב׳ בהוסדם שהם מתיעצים יחד עלי וחשבו לקחת נפשי לא ללכדני ולקחת אותי לעבד אלא לקחת נפשי
ואני עליך בטחתי ה׳ אמרתי אלהי אתה כלומ׳ אתה אדו
אדון ושופט עלי ולא הם׳ בידך עתותי העתים שהם חושבים ללכדני ולקחת נפשי בידך הם ולא בידם לפי הצ
הצילני מיד אויבי האירה פניך על עבדך כמו אל עבדך וכן יאר ה׳ פניו אליך ואור הפנים היא הישועה וההצל
וההצלחה בידך והטעם שאני ראוי ה׳ אל אבושה שלא אשוב ריקם מלפניך אבל הרשעים יבושו מתקותם כי
הם לא קראוך ולא שמוך לנגדם׳ ידמו לשאול לשו׳ כריתה כמו אל תדמו בעונה׳ לשאול לקבר או פי׳ ידמו נפשו
נפשותם לגהינם תאלמנה שפתי שקר המוציאים עלי דבה ואומרי׳ עלי לשאול כי הוא היה מתגאה ומתפ
ומתפאר במלוכה על צדיק על עצמו ועל הצדיקים האחרים שעמו עתק דבר עתק וחזק מה רב טובך ה׳
הרשעים מדברים בגאוה ובוז דברים עתיקים אל הצדיקים ויראי האל לפי שרואי׳ אותם שפלים ואביונים ואינ׳
יודעים מה הוא הטוב אשר צפנת להם לעולם הבא ומלבד זה פעלת וחדשת להם טוב רב פעמים רבות בעולם
הזה וזהו נגד בני אדם לפי שלא יבושו לעיניהם מפני שהם חוסים בך תסתירם בסתר פניך דרך תפיל
תפילה או דרך נבואה פניך רצונך כי הוא פונה אל האדם שהוא רוצה בו ושונאו מעלים עיניו ממנו וכן הוא
אומר עורף ולא פנים אראם ביום אידם מרוכסי איש מגאות בני אדם ומגבהותם כמו שאמרנו והוא מן וירכסו
וירכסו את החשן ר״ל ויגבהו וכן והרכסים לבקעה תצפנם בסכה מריב לשונות כמו שאמר הדוברות ע
על צדיק עתק ואז אשבח ואומר ברוך ה׳ כי הפליא חסדו לי כי דבר פלא היתה הצלתו ובדרך נבואה אומר זה
בעיר מצור כאלו הייתי בעיר מצור ומצור ענינו חוזק כמו ותבן צור מצור לה ואני אמרתי בחפזי כמו
שנ׳ ויהי דוד נחפז ללכת מפני שאול שהיה אז בסכנה גדולה כמו שאמר עוטרים אל דוד ואל אנשיו לתפשם כ
נגרזתי מנגד עיניך מענין׳ גרזן אמר חשבתי באותה שעה שהושלכתי מנגד עיניך ולא תפנה אלי עוד אכן ש
שמעת קול תחנוני׳ לא היה כמו שחשבתי אבל שמעת קול תחנוני והסבות סבות שנמלטתי כמו שנ׳ ומלאך בא
אל שאול מהרה כי פשטו פלשתים׳ אהבו את ה׳ חסידיו הדין עליכ׳ שתאהבו אותו כשתראו מה עשה ע
עמי כי אמוני׳ נוצר ה׳ שנצרני מכל אויבי

אֱמוּנִים נֹצֵר יְהוָה וּמְשַׁלֵּם עַל יֶתֶר עֹשֵׂה גַאֲוָה : ח
חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ לְבַבְכֶם כָּל הַמְיַחֲלִים לַיהוָה :

לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה : אס
אַשְׁרֵי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב יְהוָה לוֹ עָוֹן וְאֵין בְּרוּחוֹ רם
רְמִיָּה : כִּי הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל הַיּוֹם
כִּי יוֹמָם וָלַיְלָה תִּכְבַּד עָלַי יָדֶךָ נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בח
בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ סֶלָה : חַטָּאתִי אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֹנִי לֹא כ
כִסִּיתִי אָמַרְתִּי אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהוָה וְאַתָּה נשא
נָשָׂאתָ עֲוֹן חַטָּאתִי סֶלָה : עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חס
חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף מַיִם רַבִּים א
אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ : אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פ
פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה : אַשְׂכִּילְךָ וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ זוּ ת
תֵלֵךְ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינִי :

אמונים תולד כי פסו אמונים · ומשלם על יתר גא
עושה גאוה · שאמונים נוצר מיד הגאים המדברים ב
בגאוה כמו שאמ׳ והעושים בגאוה ישפילם ומשלם ל
להם על יתרם ועל גאותם חזקו חזקו כל המי
המיחלים לה׳ כי הוא יאמץ לבבכם · לדוד
משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה כבר
כתבנו בפתיחה ובמזמור הרביעי טעם משכיל ושאר
ראשי המזמורי׳ · אמ׳ אשרי מי שנשא האל על פשעו
וכסה על חטאתו בתשוב׳ שישוב אל ה׳ ובעונש שיענו
שיענישהו בעולם הזה כי אין סליחת מעון בלתי ענו
עונש מעט או רב ולפי תשובתו יקל עונשו והנה אם
אשריו שיהיה נקי מעון לעולם הבא ומלת נשוי בא
בדרך בעלי הה״א וכן ונשו את כליותם · ועוד כפל
הענין ואמ׳ אשרי אדם · שלא יחשוב לו ה׳ עו
עונו למאומה כלומ׳ שנשאו בראותו יושר לבבו ששב
אל ה׳ בכל לבבו זהו שאמר ואין ברוחו רמיה כי אין
תשובתו במרמה כלומר ישוב ויחטא ואמר דוד זה ע
על עצמו שהיה דואג על עונו ואדוני אבי ז״ל פי׳ הע
הענין כן ואמר כי זכר ג׳ מדריגות שהצדיק ס הס ב
בהם והחל במדרגה התחתונה והיא נשוי פשע והוא שחטא והעוה ועבר עבירות ואחר כך שב בתשובה שלימה נ
ונמחל לו · כסוי חטאה שיש לו זכיות וצדקות הרבה ואין לו כי אם חט קטן והוא כסוי ואינו נראה בתוך צדקותי׳
דומה כמו גרעין רוחן בתוך שאה של חטוי׳ שאינו׳ נראה · לא יחשוב לו עון זה הוא מי שלא חטא כלל ואפי׳ לא
עלה על לבו וזהו ואין ברוחו רמיה ואמר הקדים תחלה נשוי פשע כי רוב העולם בזאת המדרגה ומעוטה כסו
כסוי חטאה והמעט מן המעט לא יחשוב ה׳ לו עון כי החרשתי בלו עצמו מלת כי ענייגה כאשר כמו כי תוליד
בנים אמר כאשר שתקתי וחשבתי בעונותי בלו עצמי מרוב דאגתי ואני שואג עליהם כל היום כי יומם ולילה ב
ביום ובלילה אני דואג שלא תעניש׳ני עונש גדול ולרוב דאגתי כחש כבדי ונהפך השומן לחורב וליובש ולשדי
טוב השומן ולחותו כמו לשד השמן ואמר בחרבוני קיץ כי בקיץ יתייבשו הדברים ואעפ שידע דוד עונשו על
הענין הגדול וקבל עליו בעולם הזה אעפכ׳ היה דואג עליו שמא לא נגמר מירוק העון בעולם הזה ואולי יענש
בו לעולם הבא · חטאתי אודיעך אעפ שאתה יודע הנסתרות אמר אודיעך כדרך לש׳ בני אדם כלומר שאתוד׳
עליו בפי לפניך ולא אכסה אותו אמרתי זה חשבתי בלבי כי זהו הטוב לי אחר שחטאתי שאתודה עלי פשעי וא
ואתה בהתודותי לפניך ושובי בלב שלם תשא עון חטאתי נשאת עבר במקום עתיד וכמוה רבים בדברי הנבוא
הנבואה או אמר נשאת דרך נבואה · עון חטאתי לגדל העון כמו אדמת עפר מטיני היון על זאת יתפל
יתפלל כל חסיד כיון שראו ששמעת תפלתי ונשאת חטאתי יתפלל כל חסיד אליך אם קרהו עון לעת מצא ל
לעת שימצא לבו פנוי שיהיה לבו שלם בתשובה רק לשטף מים רבים אם יעשה זה אין צריך לומר שהוא יאבד
בחטאו אלא אפי׳ אם באות לעולם צרות רבות דומות לשטף מים רבים ששוטפים הכל · אליו לא יגיעו שום חזק
וצרה אתה סתר לי כי אתה היית סתר לי ומצרות תצילני בכל זמן שאני בהם בעונש עוני ואעפכ לא
נטשתני ביד אויבי רני פלט תסובבני רננות וצדקות של הצלה תסובבני כנגד האויבים שסבבוני אשכילך
ואורך הוכיח למי שישמע תוכחתו יחיד או רבים איעצה עליך עיני אתן לך עיצה ממה שראיתי בעיני בעצמי
כי חטאתי והלכתי הדרך לא טוב והבנתי בעצמי ונחמתי ושבתי אל ה׳ בכל לבי וסלח לי וקבל אותי בתשוב׳ וכן
תעשה אתה אל תהיו כמו הבהמה שאין בה תבונה ולא תדע אם תעשה רע׳ ותזיק ולא תבין וצריך לבל

אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן עדיו
לבלום בל קרוב אליך: רבים מכאובים לרשע
והבטח ביהוה חסד יסובבנו: שמחו ביהוה וגילו
צדיקים והרנינו כל ישרי לב:

רננו
צדיקים ביהוה לישרים נאוה תהלה: הודו
ליהוה בכינור בנבל עשור זמרו לו: שירו לו שיר
חדש היטיבו נגן בתרועה: כי ישר דבר יהוה וכל
מעשהו באמונה: אהב צדקה ומשפט חסד יהוה
מלאה הארץ: בדבר יהוה שמים נעשו וברוח פי
פיו כל צבאם:

לבלום פיה במתג ורסן שלא תקרב אליך לנשוך או
אותך שאי׳ לא תבונה להוסר ולהתוכח בדברים אם
לא יעשו לה מעשה למנעה מן הרע אבל אתם לא
תעשו כן אלא הבינו התוכחת ותוסרו ותשובו לאל
מהמשיכם הרעים ויסלא לכם וזכר סוס ופרד שהם
נרכבים ויאחז הרוכב הרסן שהוא בפיהם בידו לכב
לכבשם ולהכניעם למקום שירצה ללכת ולמנעם מן
המקום אשר ירצו הם ללכת ולמנוע פיהם מלהזיק ו
ומתג ורסן אחד והוא כלי העשוי לבלום פה הבהמה
אלא שהם משונים זה מזה בתכונת מעשיה׳ עדיו פי
פי׳ כמו המשביע בטוב עדיך רבים מכאובי׳
לרשע שבוטח ברוב חילו ולא הביט אל האל ולא הב
הבין בחטאיו ובעונותיו רבים מכאובים יבוא לו ואי׳
מי שיצילהו מהם אבל מי שבוטח בה׳ ויבין שאין לו
משען בלעדיו צריך לו לשוב מחטאיו ומהדברים אשר מנעוהו ויסכיל כי הטוב והרע יבואו לו לפי מעשיו וביט
ובוטח בו לבדו חסד יסובבנו הפך הרשעים שסובבים אותם מכאובים רבים שמחו בה׳ וגילו צדיקים מי ש
שבטח בו ישמח בו לרוב הטוב שיבוא לו מהבור׳ או פי׳ שימצא נפשו שמחה בעבדת ה׳ ובבטחונו והרנינו פועל
יוצא אתם שמחו והרני׳ ככל מי שלבו ישר וירצה לאחוז דרככם בשרו אותם בטוב מאת האל והרנינו אותם
רננו צדיקים בה׳ בית בה׳ במקום למד במו ושלא את השעיר במדבר כמו למדבר או תהיה הבית כמשמעה
ופי׳ רנתכם ותהלתכם בו תהיה ולא בזולתו נאוה תהלה נאוה האלף נחה ושרשו אוה וכן נאוו לחייך בתורים ל
לא נאוה לכסיל תענוג ובכולם האלף נחה חוץ מן לביתך נאוה קדש שהאלף נעה והסכימה דעת המדקדקי׳
שהאלף שורש והיא פה הפועל והנון לבניין נפעל ויתכן שהנון שורש ושרשו נאה ובא בהראות למד הפועל ב
בשקל גאוה ואבותינו הרגילו בדבריהם שלמו׳ בשורש נאה ידמה כי כן הוא השורש אבלם כאמר׳ לולב נאה את
אתרוג נאה כמה נאים מעשי׳ וזולת זה הרבה ופי׳ נאוה יפה כלומר לצדיקים ולישרים טוב ויפה להלל ולרנן לה׳
כי הם המבינים והמשכילים בפועל ה׳ ובמעשה ידיו ובחסדו עם ברואיו ובזה הוא השתדלותן לא בתאות העול׳
לפי׳ אמר כי להם הוא נאה השבח שישבחוהו לפי מה שיכירו במעשיו ובחסדיו כמו שהולך ומספר בזה המזמור
הודו לה׳ בכנור כי כלי הנגון מעוררים הנפש החכמה ועוזרים אותה בנבל עשור חסר וי״ו השמוש והוא כמו
בנבל ובעשור וכן שמש ירח והדומים להם ועשור הוא כלי נגון שיש לו עשר יתרים לפי׳ נקרא עשור וכן על׳
עשור ועלי נבל שירו לו שיר חדשו לו תמיד שיר היטיבו נגן בפה וביד השתדלו לרנן לו כי ישר
דבר ה׳ גזרות האל ומשפטיו ישרים והכל באמונה אין עול כמו שאמר משה רבי׳ אל אמונה ואין עול צדיק ו
וישר הוא והישרים והצדיקים יכירו ויודו צדקו ויושרו ואם יבואם מקרה רע ופגע ישבחו לאל ויכירו כי לטובת
לטובתם הוא מה שעושה האל באמונה הוא וכשיכירו כל זה ישבחו לאל בשמחה ובטוב לבב על הרעה כמו על
הטובה כי הרעה טובה היא אצלם וכן אמר הנביא אודך ה׳ כי אנפת בי ואמר דוד חסד ומשפ׳ אשירה אוהב צד
צדקה ומשפט הוא עושה בעולמו פעם צדקה ופעם משפט אבל החסד הוא הגובר לפי׳ אמר חסד ה׳ מלאה האר
הארץ וכמ׳ שהוא ע״ש כן אוהב שיעשו ברואיו וכן אמר הנביא כי אני ה׳ עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי
באלה חפצתי כלומר כמו שאני עושה אתכם כן אני חפץ שתעשו אתם בדבר ה׳ כמו שנ׳ ויאמר אלהים במעש
במעשה בראשית והוא הרצון והחפץ וכן וברוח פיו והוא בכל דבר מחסדי האל שהמציא הברואים בטוב מה
שיוכלו להיות כפי גזירת חכמתו כמו שנ׳ וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד והנה השמים וכל צבא׳
נעשו בדברו והארץ בכללם כי לא יסוב הגלגל אלא על דבר עומד וכי הארץ תלוי בצבא השמים כי הם המנה
המנהיגים ברצון האל

כונס כנד מי הים נותן באוצרות תהומות : יראו מידוה כל הארץ ממנו יגורו כל ישבי תבל : כי ה הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד : ידוה הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים : עצת ידוה לעולם ת תעמד מחשבות לבו לדור ודור : אשרי הגוי אשר ידוה אלהיו העם בחר לנחלה לו : משמים הביט ידוה ראה את כל בני האדם : ממכון שבתו השג השגיח את כל יושבי הארץ : היוצר יחד לבם ח המבין אל כל מעשיהם :

כונס כנד מי הים ועוד מחסדי הא̇ל על ברואיו
שהקוה המים מעל פני הארץ ונכנסו ונקבצו במקום
אחד ונראתה יבשה כי לולי זה לא היה שם בריה אלא
הדגים ׳ואמרו כנד שהוא התל והערמה כמו נצבו כ
כמו נד נוזלים ויעמדו נד אחד להורות כי המי׳ שהיו
שוטפים על כל פני הארץ כשנקוו במקום אחד גבהו
על הארץ לרוב כי אין במים שנקוו עומק הע̈פ׳ שב
שבסוף הארץ משפעת ויורדת מפני שהיא כדורית
מה שאמר יורדי הים הוא כנגד השפה שהארץ גב
גבוהה על שפת הים וזהו מנפלאות הבורא שהמים
גבוהים על הארץ ויבואו גלי הים עד המקום שהוא
השפה ולא יעברו המקום כמו שאמר האותי לא תיר
תיראו נאם ה̈ אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול
גבול לים והמו גלין ולא יעברנהו לפי׳ אמר נותן באוצרות תהומות כאלו הם באוצרות שלא יוכלו לצאת משם׳
והנה בשני הפסוקי׳ זכר הד׳ יסודות׳ כי במלת שמים רמז יסוד האש ׳וברוח פיו רמז האויר׳ כונס כנד המים והא
והארץ רמוזה בשני הפסוקי׳ וזכרה בפי׳ למעלה שאמר מלאה הארץ ויראו מה̈ כל הארץ כי הוא תקן להם הים
היסוד כמו שאמר כונס כנד וכו׳ ממנו יגורו כל יושבי תבל ׳וזה יסבור דברי המכחישים בתורה שאומרין שהעו
שהעולם קדמון כי הוא אמר ויהי אם תרצה תפרש אותו על הענינים׳ שקדם על בריאת העולם ׳או על הענינים
הבא׳ אחריו ידוה הפיר עצת גוים אמר כי הוא ברא העולם ובידו הכל ואין כח באדם לשנות בענייני
העולם מי שהוא אמר וצוה להיות כי כן יהיה ויעמוד ולא יוכל אדם לדחות גזירותיו הבאים עליו לא בכח ולא
בעושר ומה שיחשוב לעשות הוא בתחבולותיו אם לא ירצה הא̇ל לא יהיה וזהו שאמר ה̈ הפיר עצת גוים ואמר
גוים כלומר אפי׳ כל הגוים יהיו בעצה אחת ובהסכמה אחת ה̈ יפר עצתם כמו שאמר כל הגוים כאין נגדו׳ או
אמר גוים כנגד מה שעתיד לזכור אשרי הגוי אשר ה̈ אלהיו כי שאר הגוים שהם נותנים הכח לאלהים אחרים ו
והוא המונם ׳ומהם והם היחידים אומר כי אין ידיעה והשגחה לא̇ל במעשה ידיהם לפי׳ אמר ה̈ הפיר עצת גוים
ואמר עוד הניא מחשבות עמים כמנהג הלשו׳ במלות שונות עצת ה׳ לעולם תעמוד דרך משל כנגד ע
עצתם ומחשבותם אשרי הגוי אשר ה׳ אלהיו כי אינם באלה האמונות הסכלות אלא מאמינים כי ה׳ ה
הוא האלהים שפי׳ שופט ומנהיג ומשגיח על הכל ואמר אלהיו כי הוא קבלו לאלהים ׳וכן העם בחר לנחלה לו כ
כי הוא קבלם לעם נחלה כמו שאמר את ה׳ האמרת היום להיות לך לאלהים ׳וה׳ האמירך להיות לו לעם נחלה
ונפרדו מהאמונות הרעות ונכנסו לקבל בדעתם ולהבין בשכל׳ כי מאתו יבוא להם הטוב ותמורתו לפי מעשיה׳
כמו שאמר וידעת את ה׳ אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל ׳ואומר עיני ה׳ אלהיך בה ואומר בתמורתו אי
איכה ירדוף אחד אלף אם לא כי צורם מכרם כלומר כי לא יהיה הדבר הזה במקרה ׳וכן כל הברכות והקללות
שיעדם הוא יוצא ממנהג העולם כדי שידעו כי הכל בכונה מאתו ׳והגוי שיש להם אמונה זו אשריהם
משמים הביט ה׳ זהו דעת זה הגוי שאמרנו לא כאותם שאומר׳ עבים סתר לו׳ ממכון שבתו וכן משגיח מן
האלהות היוצר יחד לבם מי שיצר לבם באמת ידעם כלומר איך יעלמו ממנו מחשבות לבם והוא יצר
יוצרם על דרך שאמר׳ היוצר עין הלא יביט ׳ומה שאמר יחד כי ידעם דרך כלל וכן אמרו ר̈ז̈ל ודקדקו במל׳
יחד ואמרו וכולם נסקרו בסקירה אחת ׳וכן שידע לבם כש׳ מעשיהם ׳ויש לפרש היוצר כמו האוצר כמו ואשלי
ואשליכהו בית ה׳ אל היוצר שהוא כמו האוצר ׳ואמר כי הוא אוצר יחד לבם כלומר באוצרו וכנגדו הם כולם כמ
כמו שידוע ומוחזק לאדם מה שהו׳ באוצרו

אין המלך נושע ברב חיל גבור לא ינצל ברב כ
כח: שקר הסוס לתשועה וברב חילו לא ימלט:
הנה עין ידוה אל יראיו למיחלים לחסדו: להצ
להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב. נפשינו חכ
חכתה לידוה עזרינו ומגיננו הוא: כי בו ישמח ל
לבנו כי בשם קדשו בטחנו: יהי חסדך ידוה על
עלינו כאשר יחלנו לך:

לדוד
בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו
וילך: אברכה את ידוה בכל עת תמיד תהלתו ב
בפי: בידוה תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו
גדלו לידוה אתי ונרוממה שמו יחדו: דרשתי את
ידוה וענני ומכל מגורותי הצילני: הביטו אליו נה
ונהרו

אין המלך נושע והלא המלך בודאי נושע ומנצח
ברוב חיילותיו וצבאותיו אלא ר"ל כי יכירו בני אדם כ
כי הוא משגיח עליהם ומבין אל כל מעשיהם
ומטיב ומריע למי שירצה כי תראה לפעמי' כי המלך
שהוא הגדול שבכל אדם ויש לו רוב חיל לא יושע אל
אל' יכשל כי הנה מלך אשור כל זמן שרצה בו האל
נצח כל העמים וכבש כל הארצות וקראו שבט אפי ו
מטה זעמי כאלו שולח אותו ומצוה אותו לעשות מה
שהיה עושה וכיון שהתגאה ונתן הכח והתקבולה לע
לעצמו לא לאל ואמ' בכח ידי עשיתי וגומ' ובא לירוש
לירושלם בחיל כבד כאמ' עליו וישכימו בבקר והנה
כולם פגרים מתים הנה לא נושע בחילו אבל נכשל
כיון שנקצף האל בו וכמו זה רבים נכתבו בספרי ה
הנבואה לאות ולעד וכן גבור לא ינצל ברוב כח כי
הנה סנחריב בניו הכוהו בחרב וגלית שהיה גבור כח
נפל ביד דוד שהיה נער ורך הנה כי לא יועיל לאדם
לא כח ולא רוב חיל כי אם רצון האל   שקר   הסו
לתשועה כי האל נותן לו גבורה כמו שאמ' התתן לס
לסוס גבורה כלומ' כמו שכתתי אני וכשלא ירצה האל בגבורותיו יכשילנו ולא יושע בו רוכבו וברוב חילו לא ימ
ימלט וברוב כחו לא ימלט הרוכב עליו   הנה   עין ה' אל יראיו הנה הבוטחים בחיל' לא ינצלו אבל יראי
האל והמיחלים לחסדו שמירת האל עליה' ויצילם מחיל רב   להציל   ממות במלחמה ואם יבא רעב בעול'
יחיה אותם אחר שמיחלים לחסדו מסבב סבות שישביעם בין הרעבים' נפשנו ואנחנו יראיו ומיחלים לחסדו כ
נפשנו חכתה לה' לפי' הוא עזרנו ומגיננו'   כי   בו ישמח לבנו בהנצלו מן הרעות ישמח לבנו כי הכרנו כי ה
התשועה באת לנו מאתו כי בשם קדשו בטחנו לפי' הצילנו'   יהי   חסדך כן יהי חסדך עלינו בכל עת ובכל
זמן כמו שיחלנו   לדוד   בשנותו את טעמו לפני אבימלך' הוא מלך גת ושני שמות היו לו או היה שם כנוי
כל מלך פלשתים אבימלך כי כן מצאנו בימי אברהם ובימי יצחק' ויגרשהו וילך היה בסכנה גדולה ושינה ט
טעמו שפירושו דברו ודעתו כמו מטעם המלך כדי שיתנכר אליהם או לפי שהכירוהו אותו כי הוא שוטה ומתה
ומתהולל לא יחושו עליו ועל גבורתו ולא ימיתוהו וכיון שגרשהו אכיש ואמ' הזה יבוא אל ביתי הוד' לאל שהצילהו
וחבר זה המזמו' והוא באל' בית ברא"ש הפרקי' זולתי הוו שהיא באמצע הפסוק ובדרש מרוב השמחה שמח דוד
בהנצלו עשה שירה זו באלף בית'   אברכה   את ה' בכל עת כי תמיד עושה עמי נסים וחייב אני לברכו ול
ולהללו תמיד בכל עת ובדר' מהו בכל עת זהו שאמ' הכתו' את הכל עשה יפה בעתו אפי' השטות יפה הוא בעתו
הוי לדוד בשנותו את טעמו עשה עצמו כשוטה ושינה עצמו והיה כותב על הדלתות אכיש מלך גת חייב לי מאה
רבוא זהובים'   בידוה   תתהלל נפשי לא במושיע אחר כי אין לי מושיע זולתו והוא נתן בלב אבימל' לגרש
אותי ולא חקר עלי'   ישמעו ענוים וישמחו הענוים בשמעם הצלתי אבל לא הגאים שהם שונאי דוד   גדלו
אמ' כנגד הענוים גדלו לה' אתי על התשועה שהושיעני ואני ואתם יחדיו נרומם שמו   דרשתי   כי בהיותו
בין ידיהם היה בלבו דורש את ה' ומתחנן לפניו שיצילהו מידם' ומכל מגורותי' מזו המגורה שאול שלח לביתו
להמיתהו והטיל החנית כמה פעמים להמיתו'   הביטו   אליו עבר במקום עתיד' וכמוהו רבים אמ'
כל בני אדם שהם בצרה יביטו אליו וינהרו אליו כמו ונהרו אל ה' שענייננו ההליכה במרוצה כמו ה
הנהר' וכמו שירוץ אדם למגדל עוז להשגב בו כן יביטו אל ה' וירוצו אליו ולא יבושו מבטחונם'

ופניהם אל יחפרו: זה עני קרא וידוה שמע ומכ
ומכל צרותיו הושיעו: חונה מלאך ידוה סביב ל
ליראיו ויחלצם. טעמו וראו כי טוב ידוה אשרי
הגבר יחסה בו: יראו את ידוה קדושיו כי אין מח
מחסור ליראיו: כפירים רשו ורעבו ודרשי ידוה
לא יחסרו כל טוב: לכו בנים שמעו לי יראת ידו
ידוה אלמדכם: מי האיש החפץ חיים אוהב ימי
ימים לראות טוב: נצור לשונך מרע ושפתיך מ
מדבר מרמה: סור מרע ועשה טוב בקש שלום ו
ורדפהו: עיני ידוה אל צדיקים ואזניו אל שועת
שועתם: פני ידוה בעשי רע להכרית מארץ זכר
זכרם: צעקו וידוה שמע ומכל צרתם הצילם :

וזהו ופניהם אל יחפרו ענין בושת כמו וחפרה הלב
הלבנה ואמר ופניהם לפי שהבושת יראה בפנים כמ
כמו שאמר ולא עתה פניו יחורו ו"ת ונהרו ענין אור
אורה מן ואל תופע עליו נהרה ור"ל יביטו אליו הצר
הצריכים לעזרתו וינהרו פניהם כלומר שיושעו
זה עני קרא על עצמו אמר כמו שפי' חונה
מלאך ה' גם אם האויבים חונים סביבם להרע להם
מלאך ה' חונה סביבם ואין להם כח לגעת בהם ויא
ויחלצם וטעם מלאך כמאמר דניאל אלהי שלח מל
מלאכיה וסגר פום אריותא וכן ומלאך פניו הושיע'
המלאך הגואל אותי מכל רע טעמו וראו ידי
ידיעת השכל ובחינתו יקרא טעם וכן טעמה כי טו
טוב סחרה כמו שיטעום האדם המאכל ויבחננו בט
בטעמו אם מר ואם מתוק אם תפל ואם מליח וראו
גב' במראה השכל או במראה העין ותראו בעיניכ'
כי טוב ה' שמגיע טובו לחוסים בו תכירו ותדעו כי א
אשרי הגבר יחסה בו יראו את ה' קדושיו יראו
האלף כא' ואילו היה' נקראת היה על משקל שמרו זכרו ולהפריד בינו ובין יראו מן ראה הניחו האלף · וקדושיו
הם המונעים עצמם מרוב התאוות כמו המזיר עצמו מן היין נקרא קדוש שנ' קדוש הוא לה' ואמר את' קדושי
עליון המספיקים את עצמכ' במעט מן העולם ואין אתם רודפים אחר הטרף לא תיראו שיחסר טרפכם ירא
יראו את ה' לבדו כי הוא יטריפכם די הצורך כי אין מחסור ליראיו ואמר זה לפי שהוא גלה בין פלשתים ואין
לו שם מיודעים ומכירים שיתנו לו לחם לאכול ולפי שירא את ה' לא חסר טרפו כפירים רשו ורעבו תר
תראה כי הכפירים שיש להם גבורה בבקשת טרפם ופעמ' רשו ורעבו ולא הועיל גבורם וכן הוא אומר ליש או
אובד מבלי טרף לכו בנים שמעו לי פעמ' יפול לשון הליכה על זירוז המעשה לא שירצה בו הליכה ממש
כמו לכה נא אנסכה בשמחה לכו ונחשבה על ירמיהו מחשבות לכו נא ונוכחה והדומין להם וכן לכו בנים ופי'
בנים אותם השומעים מוסרו ולמודו וכן בני הנביאים תלמידי הנביאים יראת ה' אלמדכם לפי שזכר סביב לי
ליראיו וכי אין מחסור ליראיו אמר מי שירצה להיות מיראיו אני אלמדנו ואמר עוד מי האיש החפץ חיים כ
כלומ' מי שירצה בחיים ובימים שיראה בהם טוב ישמע יראת ה' שאלמדנו והחיים וימי הטוב הם בעולם הזה
ובעולם הבא נצור לשונך באלה ב' פסוקי' כלל מצות עשה ומצות לא תעשה בדבור במחשבה ובמעשה
נצור לשונך מרע שלא תדבר רע על בני אדם וכלל בזה עדו' שקר וקללת אבי' ואמו וקללת הדיין והמלך כש'
ברכת ה' ושפתיך מדבר מרמה שלא תדבר אחד בפה ואחד בלב והם שפתי מרמה שמרמה את חבירו שמדבר
לו טובות וחושב בלבו רעתו כמו שאמר בפיו שלום את רעהו ידבר וגומ' וזהו מצות לא תעשה שבלב כמו לא ת
תשנא את אחיך בלבבך ואמר אל תחרוש על רעך רעה סור מרע ר"ל סור מלעשות רע וכלל בזה כל ה
הלאוין אשר במעשה ועשה טוב כלל בזה כל מצות עש' שבמעשה בקש שלום ורדפהו בקש שלום בפה ורדפהו
בלב וזו היא יראת ה' שלמדתי אתכם כמו העבד שירא את אדוניו ועושה מצותו ונזהר שלא יעבור את פיו לכל
אשר יצונו עיני ה' אל צדיקים מי שאחז אלה הדרכים נקרא ירא ה' וצדיק וזהו תגמולו מאת ה' ששמירתו
דבקה בו ומצילהו בכל דרכיו וזהו עיני ה' אל צדיקים ואם יקראהו שום פגע יקרא אליו וישמע צעקתו ויצילהו
מצרתו וזהו ואזניו אל שועתם פני ה' בעושי רע בצדיקים עיניו ושמירתו לטובה ובעושי רע פניו להכרי
להכרית מארץ זכרם כמו ונתתי פני באיש ההוא והכרתי אותו צעקו וה' שמע טעמו אל הצדיקים שזכ'
לא בעושי רע הדבק בו וכן ואף לאמתך תעשה כן ואם שלש אלה לא יעשה לה

קרוב יהוה לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע׃ רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו יהוה׃ שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה׃ תמותת רשע רעה ושנאי צדיק יאשמו׃ פודה יהוה נפש עבדיו ולא יאשמו כל החסים בו׃

לדוד

לה ריבה יהוה את יריבי לחם את לחמי׃
החזק מגן וצנה וקומה בעזרתי׃ והרק חנית וסגר לקראת רדפי אמר לנפשי ישעתך אני׃ יבשו ויכלמו מבקשי נפשי יסגו אחור ויחפרו חשבי רעתי׃ יהיו כמץ לפני רוח ומלאך יהוה דחה׃ יהי דרכם חשך וחלקלקות ומלאך יהוה רדפם׃ כי חנם טמנו לי שחת רשתם חנם חפרו לנפשי׃

קרוב ה׳ לנשברי לב קרוב לשמוע צעקתם ותפלת׳ ואת דכאי רוח יושיע כפל ענין במלו׳ שונות׃ רבות רעות צדיק פי׳ פעמי׳ רבות ינסה האל הצדיק לטובתו ולהרבות צדקתו לבני אדם כי לא ימוט לבבו ולא יטה מדרך האמת מפני הצרה ומכולם יצילנו ה׳ שלא יפול באחד מהם כמו שבע יפול צדיק וקם׃ שומר כל עצמותיו כי העצמות הם מעמידי הגוף ויסודו לא נשברה מלעיל והוא כפעל עבר׳ רוח נשבר נשברה מלרע והוא כפעל עומד׃ תמותת רשע רעה הרשע שחושב לעשות לצדיק רעה אותה רעה תמיתהו כמו שאמ׳ ויפול בשחת יפעל׃ יאשמו האלף בשבא לבדו והיא נקראת בתנועה קלה וענינו מן שממה וכן תאשם שומרון אשם ושמם בענין אחד׃ פודה ה׳ נפש עבדיו הרשעים חושבים עליה׳ רעה והאל פודה אותם מידם ואמ׳ נפש כי חושבים לקחת נפשותם׃ ולא יאשמו הרשעים יאשמו ולא כל החוסי׳ בו׃ יאשמו האלף בשבא לבדו והשין בשבא הראשון כן והשני נע׳׃ לדוד ריבה ה׳ גם זה המזמור חברו בברחו מפני שאול׃ ריבה מלרע בי׳׳וי מבניין הפעיל משפטו הריבה׃ ורבוי היוד נוספת כיוד יקום יבול ו ועניינו מריביו והוא תאר וכמוהו ואת יריבך אנכי אריב׃ לחם את לוחמי כפל ענין במלו׳ שונות׃ החזק מגן׃ וצנה דרך משל כאדם שאוחז כלי מלחמה להלחם׃ החזק עניינו אחוז בחזקה ובזריזות וכן והחזיקי את ידך ויבא ב׳ שד בית ובלא בית וכן בלשון אחיזה׃ וקומה מלעיל ואין כמוהו בספר מלעיל׃ והרק חנית שם כלי מכלי המלחמה וימ׳ אותו כמשמעו ענין סגירה כלומ׳ סגור הדרך לקראת׳ ברדפם אחרי שלא ישיגוני אמו׳ לנפשי כי הם מבקשים לקחת נפשי כמו שאמ׳ מבקשי נפשי ואתה בשר נפשי ואמור לה אל תפחדי כי ישועת׳ אני והענין שיביא חוזק בלבו הפך והבאתי מורך בלבבם׃ יבשו ויכלמו מבקשי נפשי יבושו מתקות׳ ומגבורתם יסוגו אחור יסובו אחור כמו ונא נסוג אחו׳ לבנו כלומ׳ כשתבוא לקראת׳ בחרב ובחנית הם ישובו אחור מרדו׳ אחרי ויחפרו חושבי רעתי שחשבו לעשות לי רעה ולא יכולו׃ יהיו כמוץ לפני רוח התבן הדק והוא הנדף לפני הרוח ומלאך ה׳ דוחה כי המון פעמי׳ יהיה לו מעמד כנגד הרוח כשימצא גדר או דבר שיעמידנו אבל הם לא יה יהיה להם מעמד כי מלאך ה׳ ידחה אותם׃ יהי דרכם חושך וחלקלקות שתים רעות והשלישית ומלאך ה׳ רודפם׃ כי ההולך בחושך יכשל באבן ובמכשול הדרך ויפול וכן ההולך בחלקלקות ימעדו רגליו ויפול ועם כל זה יוכל להיות שילך בנחת וימלט אבל אם אחר רודף אחריו יצטרך לו ללכת בחפזון ועל כל פנים יפול׃ כי חנם טמנו לי איני מקללם חנם אבל הם רדפוני חנם וטמנו רשתם ללכדני ופי׳ שחת ורשת׳ כי שני דברי׳ הם כי השחת היא חפירה כמו עד יכרה לרשע שחת וכן בשחתם נתפש וכן יקרא הקבר שחת שהיא החפיר׳ ופי׳ השחת והרשת חנם טמנו לי הרשת שאהיה נלכד בה והשחת שחפרו לנפשי שאפול בה וי״ל שחת כמו רשת וכן נכבד בשחיתותם׃ ובדברי רז״ל ההיא שיתא דהוו קא מיכנו עלה במתרי׳ ושיתא ר״ל שיחתא כי מנהגם להתיר אות חוציות הגרון וכן אמרו לא תפוקו לכו שותא כמו שועתא מן תרגום ויספר ואשתעי וסמיכות שחת לרשתם לרוב השתדלותם ללכדו וכן בזה הסמיכות טיט היון אדמת עפר׃ ואחר כן אמ׳ חנם חפרו לנפשי שחפרו לי חפ חפירה שאפול בה׃ והענין כי בכל שיוכלו לחשוב תחבולות ולהתעולל עלילות ללכדני עשו׳

תבואהו שואה לא ידע ורשתו אשר טמן תלכדו
בשואה יפל בה: ונפשי תגיל ביהוה תשיש בישועת
בישועתו כל עצמותי תאמרנה יהוה מי כמוך מ
מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגזלו: יקומון
עדי חמס אשר לא ידעתי ישאלוני: ישלמוני רע
רעה תחת טובה שכול לנפשי: ואני בחלותם ל
לבושי שק עניתי בצום נפשי ותפלתי על חיקי
תשוב: כרע כאח לי התהלכתי כאבל אם קדר
שחותי:

ובצלעי שמחו ונאספו נאספו עלי נכים
ולא ידעתי קרעו ולא דמו: בחנפי
לעגי מעוג חרוק עלי שנימו:

תבואיהו שואה לא ידע כנוי היחיד כנגד כל אחד
מאויביו או כנגד שאול ׳לא ידע לא ירגיש בה עד שב
שתבואיהו כדי שלא יוכל להמלט ממנה בשואה יפול
בה ברשת שטמן לי וענין שואה כמו מהומה המיה
פתאום וכן משואת רשעים כי תבוא ונפשי תגיל בה
בשתכילה מאויבי שחשבו לקחתה תשיש בישועתו שה
שהושיעה מידם׳ כל עצמותי כל זה אינינו קטן
חטוף כחבירין אלא נקרא בקמץ רחב וכן כל אחי ר
רש שנאוהו ׳והשאר שהם נקודים קמץ הם חטופים
כולם זולתי אילו השנים ׳וזכרו העצמות במקו׳ הגוף
כי העצמות הם מעמידין הגוף ויסודו׳ אמ׳ כי הנפש ו
והגוף יודו לך שהצלתם והודאת הגוף על דרך משל
כמו לבי ובשרי ירננו אל אל חי או פי׳ עצמותי הזדעזע אברי הגוף בכונת התפלה והודאה כאלו הם ישבחו וכן
פי׳ אותו החכם ר׳ בחיי נע׳ והרב החכם הגדול רבי׳ משה בן מימון ז״ל וטוב הוא ענין הפירו׳ אבל אינו נופל בע
בענין הפסוק׳ מי כמוך שתציל עני מחזק ממנו שהצלת אותי מאויבי שהיו חזקים ממני ובדר׳ מציל עני
מחזק ממנו מציל יצר טוב מיצר הרע ועני ואביון מגוזלו וכי יש לך גזלן יותר מזה׳ יקומון עידי חמס ש
היו לו בישראל שונאים והיה בהם מי ששאל ממנו ממון בעד שקר ואעפ׳ שלא מצינו זה בספר שמואל הנה רא
ראינו שזכר זה החמס בין תלונותיו שהיו לו על שונאיו׳ ישלמוני רעה תחת טובה שישאלו ממני ממון שלא
ידעתי מעולם שהיה להם אצלי דבר ואני עשיתי עם אלה האנשי׳ טובה והם ישלמוני רעה׳ שכול לנפשי והדבר
הזה הוא כמות לנפשי או פי׳ יקחו ממני ממון בחמס ויבקשו לקחת נפשי ויסובבו לה אם יוכלו ללכדה ואני
בחלותם לבושי שק מספר הטובה שהיה עושה להם אמ׳ אם היה אחד מהם חולה הייתי כואב ודואג ולובש שק ו
ומתענה בעבורו שירפאהו האל ותפלתי שהייתי מתפלל עליהם על חיקי תשוב כלומ׳ הטוב שהייתי מבקש עלי
עליה׳ יבוא אלי שלא יחשוב אדם כי בנגלה הייתי עושה זה ומראה עצמי דואג עליה׳ אבל בנסתר שהיא התפלה
הייתי מתפלל עליהם בהפך ומבקש רעת׳ לפי׳ אמ׳ ותפלתי על חיקי תשוב׳ ומה שאמ׳ כבוש בית פתוחה כלומ׳ ב
כבוש הידוע והוא היום שיתענו בו קרובי החולה גם אני עניתי נפשי עמה׳ כאלו היה אחי וקרובי כרע כאח
לי כן הייתי מתהלך קודר על מי שהיה חולה מהם כמו שעושה הריע על ריעו והאח על אחיו או כמו שמתאבל
הבן על אמו שמתה׳ ואמ׳ אם ולא אב כי יותר כואב אדם על אמו שנוכר ממנה בבטנה והניקתו וגמלת׳ וטפחתו
עד שגדל׳ והאם היא מצויה בבית ומכינה לבן צידו במאכל ובמשתה׳ כן שחותי והתהלכתי קודר כי האבל והמ
והמצטער הולך שחוח וטעם קודר כי מפני היגון והדאגה יכום זוהר פני האדם כי התקדר פניו או אמר קודר
על המלבוש כי האבל לובש שחורים׳ ואדוני אבי ז״ל פירש כאבל אם כמו התינוק שמתה אמו ואין לו מיניקת ש
שהוא קודר ובצלעי שמחו ונאספו אני דאגתי לחולייס והם שמחו
לחליי ולצלעי כשהייתי צולע מכאוביהם ונאספו היו נאספים לספר עלי ולשמוח זה
עם זה לחליי נאספו עלי ולא ידעתי׳ נכים אנשים פחותים וכן בני נבל גם בני בלי שם נכאו מן הארץ׳ כלומ׳
שהם נכים ודחופים מפחיתותם ופי׳ ולא ידעתי לא ידעתי למה נאספו עלי לשמוח ברעתי כי אני לא גמלתי
להם רעה׳ קרעו ולא דמו׳ קרעו פיהם מרוב השחוק ולא שתקו בשחקם עלי או יבא לשון הקריעה בענין יהפ
הפתיחה בזה הדרך כמו כי תקרע בפוך עיניך ׳וכן וקרע לו חלוני ׳ויש מפרשים כשמדברים רעות בי כאילו
קרעו בשרי ׳ואדוני אבי ז״ל פירש קרעו מה שלא יוכלו לתפור אם יתפרנו וכן קרא דרך משל במעשים ובדב
ובדברים רעים בחנפי

בחנפי לעגי מעוג חרוק עלי שנימו: אדני כמה
תראה השיבה נפשי משאיהם מכפירים יחידתי:
אודך בקהל רב בעם עצום אהללך: אל ישמח
ישמחו לי איבי שקר שנאי חנם יקרצו עין: כי ל
לא שלום ידברו ועל רגעי ארץ דברי מרמות יח
יחשבון: וירחיבו עלי פיהם אמרו האח האח רא
ראתה עינינו: ראיתה ידוה אל תחרש אדני אל
תרחק ממני: העירה והקיצה למשפטי אלדי וא
ואדני לריבי: שפטני כצדקך אדני אלהי ואל יש
ישמחו לי: אל יאמרו בלבם האח נפשנו ואל ימ
יאמרו בלענוהו: יבשו ויחפרו יחדו שמחי רעתי י
ילבשו בשת וכלמה המגדלים עלי: ירנו וישמחו
חפצי צדקי ויאמרו תמיד יגדל ידוה החפץ שלו
שלום עבדו: ולשוני תהגה צדקך כל היום תה
תהלתך:

בחנפי לעגי מעוג סמוך על סמוך כמו בהרי ג
בחלי דבש ותמצא את מספר מפקד העם חכמי יונ
יונני פרעה ושמוני טמוני קול ופירושו אנשים חנפ
חנפים ולועגים מתעסקים בדברים בטלים וזהו פי'
מעוג שיחה בטלה ודומה בדברי רבותינו בגבולין ו
ובלשון עוגה ובית בחנפי כמו עם וכן בך נריכו כנג'
ופי' אילו הנכים יאסף עם חנפים ואנש' לעג וישחקו
ויחרקו עלי שניהו והמפרשי' פירשו מעוג כמו עוגת
וכן אם יש לי מעוג ור"ל האנשים המתענגים ובעלי
התאות או פי' על דרך משל כקרא הענה הרעה והא
והמעשה מעוג כמו שנ' אפרים היה עוגה בלי הפוכה
וכן תלוש בבק עד חמצתו. חרוק מקור ועניינו שמח
שמחרק אדם שניו בראותו נקמ' מאויביו וכן ויחרקו
שן' ידוה כמה תראה עד כמה תראה בענייו ו
ובלחצי מהם כאלו אמ' עד כמה תראה בענייו ובלחצי
וכן כמה נר רשעים ידעך השיבה נפשי משואיהם כ
כמו אמ' ה' מבשן אשיב שהוא ענין הצלה ופי' משות
משואיהם משאונם ומהומתם ומשואיה לשון רבים
האחד שואה בפלס יורה ומלקוש מכפירים יחידתי ש
שהם כמו הכפירים הטורפים ופי' יחידתי נפשי וכן
פי' למעלה אודך בקהל רב כשתצילני מן הכפירים וקהל רב ועם עצום בהיות כל ישראל כאח
כאחד. אל ישמחו לי אל ישמחו בעבורי עוד כי הרבה שמחו עלי עד עתה שקר בסגול באתנח וכן עשמו מכמיתי
אויבי שקר ופי' שהם שונאים אותי בחנם כמו שאמ' שונאי חנם וכן אך לשקר שמרתי ר"ל בחנם יקרצו עין יק
יקרצו עין זה לזה בלעגם עלי וקריצת העינים הוא ברמז העינים ללעג ולבוז. וכן בענין הזה בשפתים קורץ
שפתיו וכן קורץ בעיניו מולל ברגליו כי לא שלום ידברו ועל רגעי ארץ בסגול באתנח והם ד' במקרא יש
מפרשי' רגעי מן רוגע הים שהוא ענין בקיעה כן רגעי ארץ בקיעי ארץ כלומ' במקומות נסתרי' דברי מרמו'
יחשובון. ואיננו נכון כי למחשבה איננו צריך מקום נסתר אלא לדבור או למעשה וי"מ רגעי ארץ מענין מרג
מרגוע ופי' רגעי ארץ ענוי ארץ ונקראם כן לפי שהענוים הם רפים ודעתם נוחה. ויש לפר' עוד רגעי ארץ הר
הרשעים והשאננים' שהם במרגוע ובבטחה ופי' ועל כמו עם וכן ויבאו האנשים על הנשים. ופי' אילו החנפי' והלוע
והלועגים עם אילו הרשעים יחשבו דברי מרמות עלי והם בבטחה ואני גולה ובצרה וירחיבו עלי פיהם ב
בשחוק ובדבור כשראו אותי גולה ממקום למקום אמרו האח האח ראתה עינינו מה שרצינו
וכן באויבי ראתה עיני. האח שמחה והוכפל לרוב השמחה וכן יען אמרה צור על ירושלים האח' ראית
ה' אל תחרש אל תשתוק לצעקתי ואל תעשה עצמך כחרש אלא שתענני ותושיעני כי אתה ראיתה לענם ודבר'
עלי. העירה והקיצה למשפטי כפל ענין במלות שונות לחזק ר"ל שלא תהיה כישן עוד וקח משפטי ורי
וריבי מהם. כי אתה אלדי אין לי שופט אחר אדוני שאתה אדון לי והאדון ידרוש משפט עבדו. שפטני בצדקך
קח משפטי מהם בצדקתך ובישרך כי אתה יודע כי אני האמת ואתם העול והחמס. אל יאמרו בלבם
אפי' בלבם לא יוכלו לשמוח ולאמר האח נפשינו כלומ' שמחנו נפשינו ולא יאמרו כמו שאומרי' עתה בלענוהו ו
ושיחתנו אותו' יבושו ויחפרו יחדיו הכפל לחזק ואמ' יחדיו כמו שנאספו יחדיו עלי לשמוח כן יבושו יחד
יחדיו מתקומתם. המגדילים עלי פיהם כמו שאמ' וירחיבו עלי פיהם' ירונו וישמחו הם יבושו ויחפרו שהם
שמחים לרעתי וחפצי צדקי ירנו וישמחו ופי' צדקי יושרי ומה שראוי לי ויאמרו תמיד יגדל ה' וגומ' הוא
דוד שרגה בשלומו והצילהו משונאיו ולשוני תהגה צדקך הם ישבחו לאל עלי וכל שכן לשוני שהיא ראו
ראויה שתהגה צדקך כל היום כמו שהם יאמרו תמיד תהלתך.

לו

למנצח

לְעֶבֶד יְדוָה לְדָוִד: נְאֻם פֶּשַׁע לָרָשָׁע בְּקֶרֶב לִבִּי אֵין פַּחַד אֱלֹדִים לְנֶגֶד עֵינָיו: כִּי הֶחֱלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו לִמְצֹא עֲוֹנוֹ לִשְׂנֹא: דִּבְרֵי פִיו אָוֶן וּמִרְמָה חָדַל לְהַשְׂכִּיל לְהֵיטִיב: אָוֶן יַחְשֹׁב עַל מִשְׁכָּבוֹ יִתְיַצֵּב עַל דֶּרֶךְ לֹא טוֹב רָע לֹא יִמְאָס: יְדוָה בְּהַשָּׁמַיִם חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ עַד שְׁחָקִים: צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְדוָה: מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹדִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן:

למנצח. לעבד ה' לדוד' לפי שמדבר ברשע שדש מדעתו שאין לו אדון שיעניש או על הרע שעושה לפי' אמ' כי הוא עצת רשעים רחקה מנו. אלא הוא ע עבד ה' ויודע שיש לו אדון גומל האד' על הטוב ועל הרע. אני אומר בקרב לבי כי נאום הפשע הוא יצר ה הרע לרשע עשה מה שתרצה וקראו פשע כמו שקר שקראו חטאת שנ' לפתח חטאת רובץ. כי החליק אליו בעיניו יפתנו לחפש המעש' הרע עד שימצאנו במו לך מצא את הקנים. לשנוא מרוב התמדתו יקוץ בעביר' וישנאנה ויש לומ' יפתנו למצוא עונו ולשנוא ההפך והוא הדרך הטוב וכן כי את ה' עזבו לשמור פ פי' לשמור דרכי אלדים אחרים ובדרש הרשעים מס מסתכלים בעיניהם ומקששים בידיהם ומהרהרים בלבם אי זה עון שונא הקבה שיעשיהו וכזה הענין אמ' כי את כל תועבת ה' אשר שנא עשו לאלדיהם. חדל להשכי' לקחת מוסר להשכיל לבו ולהטיב דרכו. און על משכב' כי המשה הוא מיחס המחשבה בעוד האד' ער כי איננו פונה לשום עסק וביום יתיצב על דרך לא טוב כמו אשר איננה טהורה ההולכי' הדרך לא טוב או אמר כן כדי שלא יאמר רע שני פעמים סמוכים או פי' כי אין בדרכו שום צד טוב כי כולו רע ואין עת שימאס שימאם ברע לעשותו ידוה בהשמים עם הא הידיעה כמשפט ופי' עד השמים וכן לא יוכלו יגעו בלבם בלב שיה' וחסד אל ואמונתו בעולם הם והאמונה הוא קיום המין שלא יהרס כי הם יאבדו הפרטים המין קיים לעולם וכן כתוב לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד והארץ לעולם עומדת והחסד שמזמין לכל חי טרפ טרפו בדרך קרובה אליו בלי יגיעה רבה כי לא יוכל להיות קיום העולם ביגיעה רבה' והאמונה קיימת והחסד שהוא יתרון להיות הטוב הוא הזמנת קיום העולם כמו שאמר מצמיח חציר לבהמה המצמיח הרים חציר וכן ה המשלח מעינים בנחלים ישקו כל חיתו שדי שמזמין בהם מאכלם ומשקם במקומם וזהוא חסד האל עם הברי הברואי' ועוד שהזמנת קיום העולם כי מה שצריך יותר לקיום העולם מזומן יותר כי המשקים יותר צריכים ל לקיום מן המאכלי' לפי' נמצאים בהזמנה יותר מן המאכל ובלי מלאכה ותיקון והאור יותר צריך לכל מהמאכ מהמאכל והמשקה לפי' נמצא יותר כי לא יעמוד כל חי בלתו אפי' שעה אחת ואמ' דוד כי גדולי' חסדי ה' שאפילו המורדי' בו שהזכיר למעלה יזמין להם מחיתם שחקים הם השמים צדקתך כהררי אל ההרים הגבוהים כשרוצה להגדיל הדבר סומכו אל ה' כמו עיר גדולה לאלהי' ותהי לחרדת אלהים מאפליה שלהבת יה ארזי אל אמר העפי' שאתה טוב לרעים ולטובים אתה מבדיל בעת שתראה ותגדיל צדקתך לטובים כהרים ומשפטים לרשעים כשתראם במשפט ותשקיעם בתהום רבה. והמשיל הטובים להרים שהוא מקום משגב מן האויב בן עובדי האל נשגבי' בו שנ' מגדל עוז שם ה' סלעי ומצודתי עד שלא יוכלו בני אדם לגזלה מהם והרעים לתהום שהוא מקום אבדון שלא יגבל האדם ממנו שנ' כי באו מים עד נפש וכשאתה מטיב לרשע ועושה עמו חסד אומ' אני כי אותו החסד הוא כחסד שתעשה עם הבהמה שאינה מכירה בחסד ואתה נותן לה ברכה וזהו א אדם ובהמה כי הרשע הוא כצורת בהמה אל צורת האדם הטוב אדם ובהמה שהוא ישפוט כל מרגיש על דרך נ ומיד כל חיה אדרשנו ורבותי' פירשו אלמלא צדקתך כהררי אל מי יוכל לעמוד בפני משפטיך שהוא בתהום ר רבה. ר' יוחנן כי הוה חזי שלך אמ' משפטיך תהום רבה וכי הוה חזי כמלה אמ' צדקתך כהררי אל' מה יקר ח החסד שתשוה בו לפעמי' טובים ורעים זהו בעולם הזה אבל לעולם הבא לא יהיה לרעים חלק בו. והוא יקר ונכ ונכבד מחסד העולם הזה שזה עובד וזה נצחי וקיים. ומלת מה להגדלה כמו מה רב טובך. ולחסד העולם הזה א אמ' עד שמים אבל לחסד העולם הבא עין לא ראתה. ויחסיון בצל כנפיך אותם שהם בני אדם לא אותם שהם בבהמה. ועל כן אמרו לאלדים שמכיונו שופט כי שם יגיע לכל במשפטו'

ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם: כי עמך
מקור חיים באורך נראה אור: משך חסדך ליד
לידעיך וצדקתך לישרי לב: אל תבואני רגל נ
גאוה ויד רשעים אל תנידני: שם נפלו פועלי או
און דחו ולא יכלו קום:

לדוד

אל תתחר במרעים ואל תקנא בעשי
עולה: כי כחציר מהרה ימלו וכירק דשא יבולון
בטח ביהוה ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה:
והתענג על יהוה ויתן לך משאלות לבך: גל ע
על יהוה דרכך ובטח עליו והוא יעשה: והוציא
כאור צדקך ומשפטיך כצהרים: דם ליהוה וה
והתחולל לו אל תתחר במצליח דרכו באיש ע
עושה מזימות

ירויון לעולם הבא ועולם הנשמה והמלאכים א
הוא בית ה׳ כמו שנק׳ היכל ה׳ והדשן והעדן היא ה
השגת האל והיא הטובה שאין אחריה רעה והשובע
שאין אחריו רעב וצמא וכאל שיהיו העדנים לרוב
כנחל תשקם שאתה תעזרם בידיעה מקור חיים כ
כמו המקור שלא יפסקו מימיו כמו שפוסקין המים
המכונסים כן חיי העולם הבא בלי הפסק והאור שא
שאין אחריו חושך וזהו באורך נראה אור משוך
חסדך המשיכה כענין הנטייה כמו משכתיך חסד וכ
וכן ויט אליו חסד הטה ליודעיך חסד בעולם הזה שי
שיוכלו להתעסק בחכמה ובמצות שלא יהיה להם מו
מונע מעסקי העלם הזה או יהיה פי׳ הפסו׳ לעולם ה
הבא ויודעיך הם החכמים המתעסקים בתורה ובמצ
ובמצות ובחכמת האלהים וישרי לב הם ההולכים בת
בתום לבב בתורה ובמצות אלא שלא הגיעו לדעת ה
הב״רא אלא מדרך קבלה ובקש מהאל שימשיך שה
שהוא יתרון הטוב ליודעיך בעולם הבא וצדקתו היא
הטובה הרא״ יה אל תבואני אל תבוא לי וכן תבו
תביאהו שזהו תבוא לו את אל תבא לי רגל האויבי׳ הבאים בגאוה לנודדני במלחמת׳ ולא אהיה נכוי לעבוד האל
ויד רשעי׳ אל תנידני ממקומי שאני מתנודד בו לדעת דרכי׳ וזכר היד והרגל כי היו באי׳ ברגל ולוחמי׳ ביד. שם
נפלו עבר במקום עתיד וכן דוחו והוא מלרע והרביע בחית והוא מבניין שלא נזכר שם פועלו מהדגש והוא ע
על משקל כלו תפלות דוד בן ישי אלא שאין החית כדגשת כי כן משפטה לדוד אל תתחר במרעים ל
לפי שזכר מחשבת הרשעים ומעשיה׳ אמ׳ שלא ישפוט האדם להם בראותו הצלחת׳ כי לא תעמוד אל תתחר ר״ל
אל תתערב והוא בשקל תפעל שרשו תחר מענין ואיך תתחר את הסוסי׳ ולא מבנייננו אל תקנא בעושי עולה
כשתראם שלוי׳ כי כחציר מהרה ימלו יכרתו והוא מן הקל שרשו מלל והוא פוע׳ עומד וכן ימל קצירו וכי
וכירק דשא יבולון ירק עשב לאכול כי לא יאכלו הבהמות העיקר שבדשא ועשב אלא הצ
הצומח מעל הארץ והוא הירוק והלא שבו והוא היבש והוא הנופל במהר׳ והעיקר נשאר בארץ ויצמח אחר זמן׳
והדבר הכלה מהרה נמשל בירוק שבו כי העיקר נשאר ימים רבי׳ בטח בטח בה׳ הפסוק הוא הפוך ופי׳
עשה טוב ובטח בה׳ רעה אמונה ושכון בארץ. וי״ל כל הפסוק במעשה הטוב. בטח בה׳ היא עבודת הלב שיבטח ב
בה׳ בכל לבו ויבין כי הוא העוזר והמכשיל לא כמרעים שעושים עול ובוטחים בעושרם ועשה טוב מעשה היד
שיתן צדקה ויעשה מצות האל׳ שכון ארץ בכל מקום אשר תשכון רעה אמונה תלמוד לרבים לעבוד את ה׳ כמ
כמו שעשה אברהם אבינו ע״ה שנ׳ ויקרא שם אברם בשם ה׳ שהיה מלמד לרבים דרך ה׳ והמלמד לרבים דרך ה
ה׳ והמלמד בני אדם רועה אותם כמו ורעו אתכם דיעה והשכל וזהו עיקר עבודת האל בפה כי מה שצריך לעצ
לעצמו בעבודה בפה כמו יחוד האל והתפלות והתושבחות עיקרם בלב ואפי׳ לא יוציאם בפה יצא ידי חובתו וי
וי״ו ורעה כמו ויטא אברהם את עיניו ואם תעשה זה תמצא תענוג באל בכל אשר תאוה נפשך ובאה ביווי במק
במקום איתן כמו ומות בהר תמות בהר שים קנך כמו תשים או פי׳ שתשמח בעבודת ה׳ ותהיה נהנה והוא יפיק
תאותיך והוציא כאור צדקך יגלה לעולם צדקך כמו שהאור גלוי ועוד כמו הצהרים שהוא חוזק האור כן יכירו
בני העולם כי בצדק כל דרכיך׳ דום לה׳ הוחיל כמו דומו עד הגיענו אליכם. והתחולל לשון תוחלת מש
משורש חול כמו ויחילו עד ב״ש ויחל עוד שבעת ימים. או יהיה לשון חיל כיולדה ר״ל סבול החיל בעבורו ואם יש
יהיה לך צרה ותראה הרשעים מצליחים ויזדמנו מחשבותם ברצונם אל תתערב עמהם ללמוד ממעשיהם

הרף מאף ועזב חמה אל תתחר אך להרע: כי
מרעים יכרתון וקוי יהוה המה ירשו ארץ: ועוד
מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו: וענ
וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום: זומם
רשע לצדיק וחרק עליו שניו: אדני ישחק לו כי ר
ראה כי יבא יומו: חרב פתחו רשעים ודרכו קש
קשתם להפיל עני ואביון לטבוח ישרי דרך: חרב
חרבם תבא בלבם וקשתותם תשברנה: טוב מע
מעט לצדיק מהמון רשעים רבים: כי זרועות ר
רשעים תשברנה וסומך צדיקים יהוה: יודע יהו
יהוה ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה: לא יב
בשו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו: כי רשעים
יאבדו ואיבי יהוה כיקר כרים כלו בעשן כלו: לוה
רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן: כי מבורכיו יר
ירשו ארץ ומקלליו יכרתו: מיהוה מצעדי גבר כ
כוננו ודרכו יחפץ: כי יפל לא יוטל כי יהוה סומ
סומך ידו: נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדי
צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם: כל היום חונן ומ
ומלוה וזרעו לברכה:

הרף מאף אל תזעף על ה׳ אם לא יכונן דר
דרכיך כחפצך ועזוב חמה תתקרט על מה שעברה
עליך זאת המדה ואל תתערב עם מרעים להרע מ
מעשיך כמרעי׳ על שתראה הצלחתם וטעם אך כא
כאלו את׳ עשה מה שאמרתי לך אך אל תתערב במ
במעשיה׳ הרעים וכן אמר גם אל תמרודו וקוי ה׳ ב
בהכנעת ואו׳ עי״ן הפועל והוי״ד הרבו׳ נפלה משמכתב
ועוד תוחיל מעט ולא תראה הרשע וכשתתב כן היט
היטב אם נשאר לו שורש לא תמצא לו אלא הכל הו
הולך והענוים שהיו בשפלו׳ לפני הרשעי׳ באבוד הר
הרשעים המה ירשו ארץ על רוב שלו׳ כי באבוד הר
הרשעים שלו׳ ושמחה בעולם כטעם ובאבוד רשעים
רינה׳ חורק כשיכול לומר לו מנאתיך כי יבוא יומו
כשיתגלה הרשע על הצדיק אז יבוא שברו חרב
פתחו לפונס לטיטה כמו חרב פתיחה והמה פתיחות
או פי׳ הוצאת החרב מתערה ויקרא פתיחה כהוצאת
האס ר ממאסורו כמו אסיריו פתח ביתה ד׳ רבם
תבא בלבם הכך ממה שחשבו כמו ויפול בשחת יפ
יפעל וקשתותם תשברנה שלא יזדמן להם כמזומות
טוב מעט לצדיק כי ישמח במעט שיהיה לו מן
העולם אבל הרשעים ברבית ממונם לא ישמחו כי י
ישאלו יותר ועוד כי רבוי ממונם לרעתם שמתגאים
בו על בני אדם עד שיקומו עליהם ויהרגום ויקחו מ
ממונם המון כמו ומי אוהב בהמון או פי המון רבו
רבוי והוא כנגד מעט שזכר רבי׳ גדולים כמו רבי המ
המלך ולפי הראשון רבים עונה אל ההמון שזכר וב
ובא בלשון יחיד כמו וקבל היהודי׳ ופי׳ נכסים רבים תשברנה שלא יהיה לנכס כח להרע לצדיק יודע מ
מכיר עליהם לטובה ונחלת׳ ועובתם לא יפסוק לעולם הבא או פי׳ כל הפסוק לעולם הזה ופי׳ ונחלתם שינ
שינחילו הטוב לבניהם כיקר כרים פי׳ כבשים והוא החלב שקרב על המזבח שכלה בו ט והולך לו ולא ישלם
כל שכן שלא יתן משלו וצדיק חונן ונותן כמו חנוני אתם אשר חנן אלדי׳ את עבדך ויכנה המתן לפי שכנו
שנותן פעם אחר פעם או פי׳ חונן מרחם שיש בו שתי מדו׳ טובית הרחמים והנדיבות ירשו ארץ שיהיה עמי
עמידה להצלחת׳ כמו הירושה שהיא מאב לבן לפי שהם חוננים ונותני׳ האל יוסיף להם עושר וכבוד והרשעים
שעינם צרה שאפי׳ מה שלוו לא ישלמו יכרתו בזה ובבא ועושרם לא יתקיים מיהוה מצעדי גבר כוננ׳
ודרכו יחפץ כי בכל אשר יפנה יצליח ודרכו יחפץ דרכי עבודת האל כי המקו׳ ברא הנכם שלימה לא תיכר כ
כל׳ וכשכנטה אל המעלות הטובות וזהו כוננו אז יהיה רצוי מהבורא וזהו ודרכו יחפץ והאל יעלה על לב איש כ
כי זה הפסוק מראה ההכרח על עבודת האל אבל היא על טובה הנפונה לו או על הרעה מן הגמול והעונש
לא יוטל לא יושלך לארץ כי ה׳ סומך ידו ומה שהביא עליו צרה רוא על דרך מוסר ואהבה והרשע כשיפול אי
אין לו תקומה נער הייתי וגם זקנתי כלומ׳ לא בנערותי ולא בזקנותי לא ראיתי צדיק נעזב מלהם יסת
ושאלה כמו שנ׳ כי לא אעזבך ויעקב בקש לחם ושאלה משמע מי שאין לו לחם ושאלה הוא נעזב וזרעו הבני׳
הקטני׳ שיניחו אחריה׳ כל היום כל הימים אפי׳ בעת דחקו וזרעו ילמדו דרכיו והם לברכה לעולם שיקננו הב
הנרואי׳ וכן והיה ברכה שיתן לאחרי׳ מברכתם ומטובם או פי׳ שהרואים אותם יברכם ויאמרו אלה הם זרע צ
צדיק יברכם האל לזכות אביהם

סור מרע ועשה טוב ושכן לעולם : כי ידוה אהב
משפט ולא יעזב את חסידיו לעולם נשמרו וזרע
רשעים נכרת : צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד ע
עליה : פי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפט
תורת אלהיו בלבו לא תמעד אשריו : צופה רש
רשע לצדיק ומבקש להמיתו : ידוה לא יעזבנו ב
בידו ולא ירשיענו בהשפטו : קוה אל ידוה ושמר
דרכו וירוממך לרשת ארץ בהכרת רשעים תר
תראה : ראיתי רשע עריץ ומתערה כאזרח רענן
ויעבור והנה איננו ואבקשהו ולא נמצא : שמר ת
תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום : ופושעים
נשמרו יחדו אחרית רשעים נכרתה : ותשועת צ
צדיקים מידוה מעוזם בעת צרה : ויעזרם ידוה וי
ויפלטם יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו :

מזמור
לדוד להזכיר : ידוה אל בקצפך תוכיחני לח
ובחמתך תיסרני : כי חציך נחתו בי ותנחת עלי
ידך : אין מתום בבשרי מפני זעמך אין שלום בע
בעצמי מפני חטאתי : כי עונותי עברו ראשי כמש
כמשא כבד יכבדו ממני : הבאישו נמקו חבורותי
מפני אולתי : נעויתי שחותי עד מאד כל היום קו
קודר הלכתי :

סור מרע תן לבך בדרך הצדיקים והרשעים כי
ה׳ גומל להם כפי מעשיהם כי אחרית הצדיקי׳ לטוב׳
ואחרית הרשעים לרע סור מרע ושכון בטח לעול׳
כי האדם הרע לא ישכון לעולם בטח אלא יהיה נע
ונד ושכן כמו תשכון כמו עלה ומות׳ לא יעזוב לא
יסלק שמירתו ממנו ולא כן דרך הרשעים כי הוא נ
נכרת בלא יומו׳ ואמ׳ זרע כי בהכרתם יכרת זרעם׳ ו
ואמ׳ חסידיו אחר שאמ׳ משפט וחסד גדול מהמשפט
כי הוא ענין לפנים משורת הדין לפי שכשירגיל ה
האדם עצמו במדת החסד והמשפט לא יטה מדרך
האמת על כל פנים למדות החסידים שהיא גמילות
הטובה אף למי שלא נתחייב לו פי צדיק מלבד
מה שעושה שחונן מנכסיו יורה חכמה לאחרים ומל
ומלמדם בדרך הטובה׳ משפט מעשה בדברים שבין
אדם לחבירו תורת אלהיו בלבו כמו שמורה ב
בפיו כן הוא בלבו שתוכו כברו׳ צופה רשע
לצדיק אם יראה הרשע הצדיק מצליח הוא מקנא בו
ונותן עיניו בו אם יבא שום דב׳ בידו להעלילו לפני
המושל שימיתנו׳ ולא ירשיענו בהשפטו לפני המושל
אלא יצא נקי׳ קוה אל ה׳ אם תבטח בה׳ ותש
ותשמור דרכו שלא תסור מכל אשר צוך הוא ירוממ׳
לרשת ארץ ותראה בהכרת הרשעים כמו שראיתי א
אני על כן שמע אלי׳ מתערה מתגלה כענף שהוא
רענן ורטוב ונקרא אזרח לפי שנודע לכל יופיו ולא
ולחותו כמו שנקרא האיש אזרח כשהוא גלוי וידוע ל
לכל מי הוא ומשפחתו והפכו הגר הרבה פעמי׳ הזכיר
כי אחרית רשעים לרע׳ ואחרית צדיקי׳ לטוב שלא ית
יתפתה האדם להצלחת הרשעים מזמור
לדוד להזכיר להזכיר אחד מטעמי הכנוינו ת׳ או פי׳
להודות כמו הזכירו כי נשגב שמו ונראה כי חברו לכ
לכל אדם מדוכה בחלאים ובצרות חהו להזכיר להודיע לכל נדכה ונשבר שיתפלל בו׳ בקצפך הקוף בסגול נח
נחתו מבניין נפעל משפטו בתשלום ננחתו ולולי החית היה נדגש כמו נכבו נגשו׳ ותנחת מבניין הקל וירד ת
תרגו׳ ונחת׳ ידך מכתך לפי שהמכה נעשת ביד׳ אין מתום שלמות כי בשרי נגוע כולו׳ והמם הראשונה
נוספת ושרשו תמם וי״א כי שרשו מתה מן מתי מספר ובתשלומו מתאום כמו שלשם כתאום׳ ור״ל שלא נשאר
בי צורת אדם מרוב נגעים ואפי׳ העצמות החזקים מן הבשר אין שלום בם כי הם כואבים׳ מפני זעמך מפני
חטאתי כי זעמת עלי מפני חטאתי לא לחנם׳ ממני אין בי כח לסובלם כלומ׳ שאין בי מעשים טובים כל כך
שקלו העונות׳ הבאישו מבניין הפעיל ונמצא עומד וכן לא הבאיש׳ נמקו חבורותי הבועותי שבבשר המלאות ל
ליחה סרוחה והמכה שנברר בה הדם נמקו מרוב היות הליחה בהם זמן רב נמס העור מעליהם עד שתצא הלי
הליחה ומבאיש׳ נעויתי מרוב החלאים נעוה הגוף והולך והפנים חשכו וכל היום אני חולה וכואב׳

כי כסלי הכסלים הם תחת המתנים סמוכי' לכליו' מלאו נקלה כנגע נקלה ונבזה ·ויא מענייו קלוי באש ואמ' זה על רוב חמימות החולי כמו ואסלדה בחילה· אמ' אין מתום בבשרי כי כן דרך הנוהם לכפול דב דריו· נפוגותי ענייו רפיון וכן ויפג לבו אל תתני פוגת לך ·ובמסכה כדי שתפוג נכתן· שאגתי ב בקולי ונעקתי· מרוב נהמת לבי· ובין אשאג ובין לא אשאג אתה ידעת תאות לבי שהיא לחיות מן החולי ו ונגדך היא ·ויא נגדך לבדך כל תאותי אולי אחיה מ מהחלי לא נגד הרופאים· לבי סחרחר בראותם מים להם צרות מחשבותם סובבות אנה ואנה· עזבני כחי כי בעל הצרות יחלש גופו ·ואור עיני וגם העיני' לקו באורם ואיננו אתי ובא על דרך קשת גבורים חתים· מנגד נגעי יעמודו שלא יבקרוני כי המבקר מ מחזיק נפש החולה· וקרובי רעיי או שאר בשרי· מרחו' עמדו כי כולם שכחוני והניחוני כי ילאו לראות בצר בצרתי ותרחק נפשי מהם ·וינקשו שמו מוקש לנפשי לספותה בדבריה' הרעים ולספותה חסר וכן אשר יב יבקש את נפשי ·והוות לשון שברון ועניינים רעים אני שומע דבריה' על ידי ספור או מהם ממש כי לא יתכסו ממני ואני שומע ועושה עצמי כחרש וכאלם ואני שומע חרפתי ושותק ·שומע ר"ל מבין כמו גוי א אשר לא תשמע לשונו· ואהי גם כן כאיש אשר אין בפיו תוכחות שענות שידע להתוכח עם המריבים ע עמו· ומה לי להתוכח עמהם אין לי תוחלת בהם שי שיועילוני אלא לך לבדך הוחלתי לפי' תענני כי את' אדון על הכל ואתה אלדי שתקח משפטי מן הרשעי' פן ישמחו לי אם לא תענני כי במוט רגלי הגדילו ע עלי לשונם ומה יעשו אם אמוט מכל וכל ולפי' אפחד שאמות מחליי כי אני לצלע נכון שאני הולך צולע ממכאובי והוא נגדי תמיד שלא ירחק ממני על כן אני דואג כי אזכור עוני ואגידם בפי לבני ואולי אמות ואד ואדאג מחטאתי פן תהיה לי למוקש אני במכאובי תמיד ואויבי בחיים העצומים· שקר חנם והם רבו בבנים וב ובנכסים ואני עני ונדכה והם שונאים אותי בחנם כי אני הטבתי להם ולא ישטנוני אלא שאני רודף הטוב וה והם הרע ומקנאים בי· רדופי כתי' שהטוב רדופי שאני רודף אחריו ·וקרי רדפי והוא מקור והרי"ם כמשכת בטע' כמו מירדי בור· אדוני תשועתי אתה אדון תשועתי או פי' לתשועתי ולמד לעזרתי במקו' בית ואדני לשון קריאה למנצח לידותון חברו דוד ונתנו לידותון המשורר ועניינו כמו המזמור שקדם אמרתי חשבתי בלבי שאשמ שאשמור דרכי ·ופי' דרכי מנהגי כמו מעשות דרכי' ואשמור מחטוא בלשוני שלא אדבר דבר לא כן מתוך חליי כמו שנ' באיוב בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו בעוד שהרשע לנגדי שבא לראות באידי שאשמור פי מלדבר כ כאלו מחסום בפי כי אפי' לנהות כדרך החולים מתוך צערם אשמור פי כדי שלא ישמח עלי וכל כך אני שותק כאלו אני אלם· ואפי' מדבר טוב החשיתי ואעפ' שכאבי נעכר ונשבר אני חושם פי מלדבר הטוב פן יבא לפי ה הרע מתוך צערי או פי' לא יבוא לי טוב שאדבר עליו ·או פי החשיתי על מחשבות הלב כי אין לי תקוה עוד בט בטוב והחרשתי ממנו ונעכר אומר על הבשר מקום הכאב לא על הכאב· ה א

כי כסלי מלאו נקלה ואין מתום בבשרי: נפוגתי ונדכתי עד מאד שאגתי מנהמת לבי: אדני נגד נגדך כל תאותי ואנחתי ממך לא נסתרה: לבי סחרחר עזבני כחי ואור עיני גם הם אין אתי: א אהבי ורעי מנגד נגעי יעמדו וקרובי מרחוק עמ עמדו: וינקשו מבקשי נפשי ודורשי רעתי דברו ה הוות ומרמות כל היום יהגו: ואני כחרש לא א אשמע וכאלם לא יפתח פיו: ואהי כאיש אשר ל לא שומע ואין בפיו תוכחות: כי לך ידוה הוחלת הוחלתי אתה תענה ידוה אלדי: כי אמרתי פן י ישמחו לי במוט רגלי עלי הגדילו: כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד: כי עוני אגיד אדאג מ מחטאתי: ואיבי חיים עצמו ורבו שנאי שקר: ומ ומשלמי רעה תחת טובה ישטמוני תחת רדפי ט טוב: אל תעזבני ידוה אלדי אל תרחק ממני: ח חושה לעזרתי ידוה תשועתי:

למנצח

לידותון מזמור לדוד: אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחס מחסום בעוד רשע לנגדי:

נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר
חם לבי בקרבי בהגיגי תבער אש דברתי בלשו
בלשוני: הודיעני ידוה קצי ומדת ימי מה הוא א
אדעה מה חדל אני: הנה טפחות נתתה ימי חל
וחלדי כאין נגדך אך הבל כל אדם נצב סלה:
אך בצלם יתהלך איש אך הבל יהמיון יצבר ו
ולא ידע מי אספם: ועתה מה קויתי ידוה תוחל
תוחלתי לך היא: מכל פשעי הצילני חרפת נב
נבל אל תשימני: נאלמתי לא אפתח פי כי אתה
עשיתה: הסר מעלי נגעך מתגרת ידך אני כלי
כליתי: בתוכחות על עון יסרת איש ותמס כעש
חמודו אך הבל כל אדם סלה: שמעה תפלתי
ידוה ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש כי ג
גר אנכי עמך תושב ככל אבותי: השע ממני וא
ואבליגה בטרם אלך ואינני

חם לבי בקרבי מגודל החולי כל כך לבי חם שב
שבהגיגי תבער אש כי החום שיוצא מפי בהגיגי הוא
חם כמו אש שידמה שהאש תבער בו דברתי בלשוני
הוא כפל דבר ר"ל כשדברתי בלשוני הודיעני
ה' כמו שאמ' איוב מה קצי כי איחל וגו' אם קצי ארו
ארוך כמו שנות האדם אסבול עד שתרפאני ואהיה
אחר כן בריא אבל שנות האדם אם מעט הם ימי א
אשאל ממך שאמות מן החולי מהרה כי לא אוכל ל
לסבול הצער הגדול מבלי תקוה אחרית בעולם הזה
מה חדל אני תאר והשם עם יושבי חדל שפי' זמן ה
העולם הזה לאדם ופי' כמה יהיה זמני בעולם הזה
הנה טפחות נתת המדה המעוט' מן המדות היא
מדת הטפח כן הם ימי וימי האדם קצרים וחלדי זמ
זמני כאין נגדך כי אתה חי וקים לעולם אך כל ה
הבל כל אדם מה שאדם נצב בעולם הזה הבל הוא ו
ואמ' כל הבל ר"ל המעט שבהבל כאלו אמ' הבל הבלי'
כל זה כמו כל מלאכה לא תעשו כל חלב וכל דם וה
ודומין להם אך בצלם בחשך יתהלך כל ימ
מיו כי לא ידע יום מותו וצלם חשך וכן בלשון ער
ערבי צלם בנקודה על הצדי חשך ויש אומ' מן צלמ
צלמות שפי' חשך ואיננו נכון כי צלמות שניהם שתי מלות צל מות וי"מ בצלם כמשמעו ופירושו כי האדם
משתנ' בצלמו ומיום אל יום ומעת אל עת כדמות הצל המתהלך ובלתי עומד והחכם ר' אברה' אע' פי' כי טעם
מערכת הכוכבים המשרתים שלא יעמדו רגע על מתכונת אחת כן ישתנו האדם אבל הבל יהמיון להבל הם
הומין לאסוף ממון והוא צבור הממון מעט מעט ולא ידע מי יאסוף אותו כולו במותו ויוניחנו מביתו' ועתה
מה קויתי ה' ועתה שאני בחליי מה קויתי אין תקותי ותוחלתי אלא לך לא לרופאים מכל פשעי כי הם סבת
חליי ומכאובי הצילני מהם שתכפרם לי חרפת נבל כי הנבל יחרפני בלבו בבואו לבקרני כמו שאמ' בעוד רש
רשע לנגדי ובחוץ יחרפני בפי לפי שאני איש מכאובי' והוא בריא ושלם נאלמתי כי אתה עשית ואין לי
על מי שאזעק חמס כי לא בא לי מיד בני אדם אלא מידך לפי' נאלמתי כי גם עלי' אין לי לזעוק חמס כי הכל
הוא סבת פשעי הסר מעלי נגעך הנגע אשר אתה מביא עלי ואמ' מנגד נגעי יעמודו הנגע שים לי כי
אותיות השמוש יבואו על הפועל ועל הפעול וכן ושמחתי' בבית תפלתי שמעתי את תפלתיך וכמו הם רבים מ
מתגרת ידך פי' ממלחמת ידך מן ואל תתגר בו מלחמה בתוכחות על עון כן דרכך ליסר בני אדם בת
בתוכחות על עונם כמו שעשית לי כמו שאמ' והוכח במכאוב על משכבו והחליים הם דברי התוכחת כאלו הם
מליצים בין האל ובין האדם ותמס כעש חמודו המסית חמודו שהוא שומן בשרו וחוזק גופו כמו העש שמכל'
הבגד מהרה כן המסת האדם ביסורים כמו שאמ' יכל בשרו מראי וגו' אך הבל כל אדם סלה כי חמודו ילך כ
כאין שמעה תפלתי אחרי שקבלתי תוכחתך וקבלתי יסורי' שמעה תפלתי שתנקני מפשעי ותרפאני
כי גר אנכי עמך וגו' וכן אמ' בדברי הימי' כי גרים אנחנו וגו' והענין' כי האדם כמו גר בארץ לא לו כי נוסע ת
תמיד ממקום למקום כן האדם בעולם אין לו מעמד כי כל יום הוא בדרך שיסע ממנה ויקרא תושב שהוא
שמתישב בעולם כאלו יהיה בו לאורך ימי' ככל אבותי כי הדורות האחרונות כראשוני' אין בי' מהם שנוי
שמעה תפלתי להחיותי מחליי כי מעט ימי בעולם כי כגר נחשבתי בעולם השע הרפה לא תיסרני ואתחזק
לעשות רצונך כי ידעתי כי סבת חליי על עוברי רצונך בטרם אלך ואינני ואם אמות מזה החולי איני
יכול לעשות רצונך כי העולם הבא אינו עולם המעשה רק הוא עולם הגמול׳

למנצח מזמור לדוד׳ קוה קויתי ה׳ גם זה המזמו׳
בענין שני המזמורי׳ הקודמים לו יאמר אותו חסיד
המדוכה אחר הרפאו יתן תהלה לאל ויאמ׳ קוה קויתי
ה׳ כמו שקויתי אליו שיטה אזנו לתפלתי
וישמע שועתי כן עשה ׳ופי׳ ויט אלי ר״ל היה קרוב לי
כמו שכתו׳ קרוב ה׳ לכל קוראיו ויעלני מבור
שאון ׳והבור הוא משל לחליים כמו שנופל לבור שי
שפחדו שיטבע במימיו או בטיט אשר בו כן החולה
יפחד שימות מחליו ופי׳ מבור שאון שיש בו מים רב
רבי׳ כמו בשאון מים רבים ופי׳ מטיט היון בור שיש
בו טיט רב׳ ושמיכות טיט אל יון כשמיכו׳ אדמת עפ
עפר ׳עפר ארץ ור״ל שיש בו מכל מיני טיט עב וקל
וקלוש ׳ויקם על סלע רגלי כנגד בור שאון כונן אש
אשורי בעלותי מן הבור שלא מעדו אשורי כלומר
שלא נפלתי מחליי אל חלי׳ ויתן בפי שיר חדש ׳ב
בהבילו אותי חדשתי לו שיר והוא נתנו בפי שעשה

למנצח

לדוד מזמור: קוה קויתי אל ידוה
ויט אלי וישמע שועתי: ויעלני מבור שאון מטיט
היון ויקם על סלע רגלי כונן אשורי: ויתן בפי
שיר חדש תהלה לאלדינו יראו רבים וייראו ויב
ויבטחו בידוה: אשרי הגבר אשר שם ידוה מבט
מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב: רבות ע
עשית אתה ידוה אלהי נפלאותיך ומחשבותיך
אלינו אין ערוך אליך אגידה ואדברה עצמו מ
מספר: זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי עו
עולה וחטאה לא שאלת

עמי חסד שאני חייב להודות לו׳ או פי׳ ויתן שיעזרני בשיר שיבאו בפי דברי שיר טובים כענין׳ רוח הקדש׳ וט
וטעם חדש להודיע כי חייב אדם לחדש שיר ותפלה לה׳ על נס ונס שעושה עמו׳ וטעם לאלהינו׳ לשון רבים שי
שיבטחו ויודו עמו כל יראיו וחסידיו׳ יראו׳ רבים ׳וגם רבים אחרי שלא היו יראי האל עד היום כשראו מה עשה
עמי שבו להיות יראים ובוטחים בו ויאמרו׳ אשרי הגבר ׳ולא פנה אל רהבים כי בו שם מבטחו לבדו ו
ולא פנה לאנשי׳ בעלי כח וגאוה לעזרו ולא אל אנשים שהם אנשי כזב רוצה לומר שהם נוטים אל דרך כזב
כמו הקוסמים ואינם בוטחים באמת׳ ורהבים שם תואר בשקל רשעים ושטי מן כי תשטה אשתו ׳והנה שני ש
שרשים וענין אחד כי שטי משורש שוט בשקל גרי ביתי׳ ולשבי פשע׳ ואלו היה משורש שטה היה פא הפועל ב
בשוא כמו מן פנים פני דוים דוי בכים בכי׳ רבות עשית׳ רבות כמו ואת עשית עמי גם אתה ה׳ אלהי ב
נפלאותיך ומחשבותיך אלינו׳ הנפלאו׳ הם בשעת המעשה והמחשבות טרם המעשה כי דבר תורה כלשון בני
אדם וכן הנני חושב עליכם מחשבה ואומ׳ אלינו כלומ׳ אלינו ואל כל המיחלים לחסדו׳ אין ערוך אליך אין ל
לערוך אליך וכנגדך כל הנפלאות שתעשה עמנו כי רבות הם מלערכם ומלספרם כמו שאמ׳ אגידה ואדבר׳
כלומ׳ אגידה ואדברה הנפלאו׳ עצמו מספר׳ או פי׳ אין ערוך אליך כמו אין כמוך באלים ה׳ ואין כמעשיך ׳כי
מי בשחק יערוך לה׳ ידמה לה׳ בבני אלים׳ זבח ומנחה׳ הזבח הוא השלמים והמנחה הוא הסלת בלולה ב
בשמן כמו שכתו׳ והעולה היא באה לכפר על מצות עשה שעבר עליהם וחטא׳ היא קרבן חטאת כמו שכתו׳ וה
והנה אמ׳ לא חפצת ולא שאלת׳ וכאמ׳ בירמי׳ כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אות׳ מארץ
מצרי׳ על דברי עולה וזבח׳ והנה מצאנו בתורה שצוה על התמידים להקריב בכל יום׳ התשובה בזאת השאלה
כי תחלת מצות האל בישראל לא היה אלא שישמעו בקולו וכן אמ׳ במרה ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה׳ אל
אלהיך וגו׳ וכשהחלו לחטוא צוה אותם על קרבנות היחידים ועל קרבנו׳ הצבור על קרבנות היחידים צוה שיק
שיקריבם החוטאי׳ ועל קרבנות הצבור צוה שיהיו תמידים בכל יום ולפי שאי איפשר שלא יהיו בכל ישרא׳ רבי׳
חוטאי׳ בכל יום ויהיו רבים בהם שלא ידעו מה שהם חייבי׳ להקריב ויהיו קרבנו׳ הצבור כפרה להם בשובם מח
מחטאם ואלו לא חטאו ישרא׳ במדבר לא צוה אותם האל על הקרבנו׳ כי מתחלה לא צוה אותם עליה׳ כמו שא
שאמ׳ ירמיה בסוף הפסו׳ ההוא כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי׳ וכן ׳בעשרת הדברי׳ שהם
כל התורה אין בהם זכר לקרבנות ואם לא יחטא איש איננו צריך לקרבן והוא טוב לפני ה׳ מאותו שחוטא ומ
ומקריב כמו שאמ׳ שמואל החפץ לה׳ בעולות וזבחים כשמוע בקול ה׳ הנה שמוע מזבח טוב וכן אמ׳ בזה המז
המזמו׳ זבח ומנחה לא שאלת אזנים כרית לי׳ כלומ׳ פתחת לי שאשמע לקולך גם לגמול החסדי׳ שעשית עמי
לא שאלת ממני זבח ומנחה אלא לעשות רצונך וכן חפצת׳ כרית מן כי יכרה איש בר׳

או אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי:
לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי
בשרתי צדק בקהל רב הנה שפתי לא אכלא ידו
יהוה אתה ידעת: צדקתך לא כסיתי בתוך לבי
אמונתך ותשועתך אמרתי לא כחדתי חסדך ו
ואמתך לקהל רב: אתה יהוה לא תכלא רחמיך
ממני חסדך ואמתך תמיד יצרוני: כי אפפו עלי
רעות עד אין מספר השיגוני עונתי ולא יכלתי
לראות עצמו משערות ראשי ולבי עזבני: רצה
יהוה להצילני יהוה לעזרתי חושה: יבשו ויחפרו
יחד מבקשי נפשי לספותה יסוגו אחור ויכלמו ח
חפצי רעתי: ישמו על עקב בשתם האומרים לי
האח האח: ישישו וישמחו בך כל מבקשיך ויאמר
ויאמרו תמיד יגדל יהוה אהבי תשועתך: ואני
עני ואביון אדני יחשב לי עזרתי ומפלטי אתה
אלהי אל תאחר:

או אמרתי אז בהרפא מחליי והנצלי מצרותי א
אמרתי בלבי כי לא תחפוץ זבח ומנחה אלא לעשות
מה שצויתני והנה באתי לפני במגלת ספר כתו׳ עלי
ועל כל אחד מבני עמך והנה באתי לקיים כל מה ש
שכת׳ עלי ומגלת ספר הוא ספר תור׳ ואמ׳ כתו׳ ואע״פ
שזכר מגלה כי טעמו על ספר שהוא לשון זכר וכן
ספר התורה הזה וספר התורה הזאת׳ לעשות
רצונך חפצי ורצוני לעשות רצונ׳ בתוך מעי בתוך
לבי כי הוא בכלל המעים ואמ׳ בתוך מעי כלומ׳ שלא
תסור מחשבתי ממנה׳ בשרתי צדק׳ דבר אחר
יש לי לעשות זולתי קיום המצו׳ והוא לספר החסדים
שעשית עמי וכן עשיתי ובשרתי הצדק שעשית עמי
בקהל רב כדי שישמעו רבים ויודו שמך והבא לספר
החדשות בין טוב בין רע יקרא מבשר על טוב ברוב
ועל רע כמו ויען המבשר׳ והנה הוא בקהל רב לספ׳
החסדי׳ שעשה עמו האל והנה הוא מבשר לס׳ אמר
בשרתי הנה שפתי לא אכלא לא אמנע שפתי מלס
מלספר תמיד צדקך ה׳ אתה ידעת מה שאספר בשפ
בשפתי ידעו רבים אבל מה שהוגה לבי בצדקתך וב
ובחסדי׳ אתה ידעת ולא אחר זולתך וזהו מה שאמר
אחריו צדקתך לא כסיתי בתוך לבי כי אם
אני אני חושב והוגה עליה תמיד הנה הוא מכסה אות׳
ומעלימה וזהו לא כסיתי בתוך לבי או פי׳ וצדקתך כמו שהיא בתוך לבי כן אמרתי אותה לבני אדם לא כסיתי
אותה מהם וזהו שאמ׳ אמונת׳ ותשועתך אמרתי ואמונת האל לחסידיו שמקיים להם הבטחותיו הטובות כי אנ
אמונה לשון קיום כמו כאמן ביתך׳ במקום נאמן׳ והדומין להן וזהו שאמ׳ גם חסדך ואמת׳ האמת הוא קיום
הטובה שהבטיח והחסד יתרון הטובה על מה שהבטיח׳ ומלת לקהל כקשרת עם אמרתי לא עם כחדתי כי אם ה
היתה נקשרת עם כחדתי היה אומ׳ מקהל וכמה מלים כמו זה נקשרי׳ עם הרחוק לא עם הקרוב כמו שכתבנו
בספר המכלול בחלק הדקדוק ממנו׳ אתה ה׳ כמו שהצלתני מזאת כן תצילני מכל צרה ולא תמנע רחמי׳ ממני
כשאצטרך אליהם תמיד אם אני צריך אל חסדך ואל אמתך שיעזרוני כמו שאומ׳ אפפו עלי רעות׳ כי
אפפו הקיפו כמו כי אפפוני משברי מות׳ כי בן אדם מזומן לפגעי העול׳ ואין להם מספר וראוי לאד׳ לפחד
מהם שמא יגרום החט׳ ואפי׳ החסיד כי אין אדם שלא יחט ולא יקרו לאד׳ הפגעי׳ אם לא על ידי עון לפי׳ אמ׳
השיגוני עונותי ובאמרו השיגוני כלומ׳ מצאוני במקו׳ העונש לא אוכל לברוח מה׳ ולא יכולתי לראות לא אוכל
לראות עונותי כי רבו׳ הם ולבי עזבני כלומ׳ דעתי עזבני מלזכר׳ כל כך הם רבו׳ וכן ראוי לכל חסיד בתפלתו
להגדיל עונותיו ולמעט צדקותיו שיאמ׳ כי הוא מלא עונות ויבקש הכפר׳ והרחמי׳ או יהיה פי׳ לא יכולתי לראו׳
ולבי עזבני עד הפלג׳ כאלו אמ׳ בהו עיני ולבי אין עמי מפחד אל עונותי רצה ה׳ יהיה רצונ׳ להצילני תמיד
מכל צר׳ ופגע שיזדמן שתמהר לעזרתי׳ יבושו וג׳ זה יבושו האויבי׳ מבקשי נפשי כאשר יראו שאת׳ עמדי ואין
לה׳ כח להזיקני ומלת לספות׳ כמו לכלות׳ וכן האף תספה׳ ישומו יהיה להם שממון על שכר בשת׳ שמביטי׳ אותי
ואומ׳ האח על אידי׳ עקב פי׳ שכר כמו עקב תשמעון עקב כי בזיתני׳ יגדל ה׳ כי בעשותו הנסים לחסידים מת
מתגדל שמו בעולם ואומ׳ גדול הוא ונוס׳ כפלאו׳ ואני עני ואע״פ שהיה מלך עני הוא לרוב הצטרכו לחסד אל
ה׳ יחשוב לי יחשוב להטיב לי או יחשוב העוני שאניבו לכפרת עונותי או שאהיה בעיניו חשוב וטוב׳

מא

למנצח

מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל ב
בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְרוָה׃ יְרוָה יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ
יְאֻשַּׁר בָּאָרֶץ וְאַל תִּתְּנֵהוּ בְּנֶפֶשׁ אֹיְבָיו׃ יְרוָה יסע
יִסְעָדֶנּוּ עַל עֶרֶשׂ דְּוָי כָּל מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ׃ א
אֲנִי אָמַרְתִּי יְרוָה חָנֵּנִי רְפָאָה נַפְשִׁי כִּי חָטָאתִי לָךְ׃
אוֹיְבַי יֹאמְרוּ רַע לִי מָתַי יָמוּת וְאָבַד שְׁמוֹ׃ וְאִם כ
בָּא לִרְאוֹת שָׁוְא יְדַבֵּר לִבּוֹ יִקְבָּץ אָוֶן לוֹ יֵצֵא לחו
לַחוּץ יְדַבֵּר׃ יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׁוּ כָּל שֹׂנְאָי עָלַי יחש
יַחְשְׁבוּ רָעָה לִי׃ דְּבַר בְּלִיַּעַל יָצוּק בּוֹ וַאֲשֶׁר שָׁכַב
לֹא יוֹסִיף לָקוּם׃ גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר בָּטַחְתִּי בוֹ
אוֹכֵל לַחְמִי הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב׃

למנצח אשרי משכיל אל דל. גם זה המזמור כפ כענין הקודמין לו כי אמרו דוד על חליו. דל הו הוא החולה כמו מדוע אתה ככה דל בן המלך. והמ והמשכיל משגיח ומבינו כלומר שבא ושואל על ענ עניני חליו ועוזרו באשר יוכל ומדבר על לבו ביום רעה ביום שיכבד חליו והוא קרוב למות. ימלטהו ה׳ דרך תפלה. וכן ה׳ ישמרהו ה׳ יסעדנו ויעיד על זה הפי׳ ואל תתנהו כי מלת אל הוא דרך תחנה ובקשה ויתכן לפרש הפסוקים דרך הוה כי כן יעשה האל אל החולה שהוא ימלטהו ויסעדנו ויחייהו לא הרופ הרופאים כי לא תועיל לו רפואתם אם לא בעזר א אלהי׳ ומלת אל מכאנה במקום תחנה ולא במקום מנוה ודרך כתיבה אל מות ואדוני אבי ז״ל פי׳ כי אל אלה הפסוקי׳ הם דברי המבקר לנחם החולה ויאמר לו שלא יפחד מחולי ויתחזק בלבו כי ביום רעה ימ ימלטהו ה׳ וישמרהו וגו׳ ה׳ ישמרהו מן המות ו ויחייו ירפאהו שלא יאריך חליו יאשר בארץ כן כתו׳ ביוד ונקרי ואשר בארץ והענין אחד עדיין יאושר בארץ כלומ׳ שיעשה מעשי׳ טובים ויצליח בדרכיו עד שיאמרו עליו בני אדם אשריו בנפש אויביו ברצון אויבי׳ כי הם רוצים שימות ה׳ יסעדנו. אעפ׳ שהוא שוכב על ערש דוי שיש לו מדוים וחליים רעים ה׳ יסעדנו שלא ימות. או פי׳ שיתן לו כח שיהפוך מצדו אל צדו. כל משכבו הפכת לו בחליו. הפכת אמ׳ כנגד האל אתה ש שהפכת משכבו בחליו אתה תסעדנו. וטעם כל משכבו כי משכב האדם על מטתו הוא למנוחה בעוד שהוא בריא והנה הפכת משכבו בחליו מן המנוחה לצרה׳ וטעם כל לפי שהוא שוכב ביום ובלילה. ויש לפרש הפכת כמו תהפוך והוא דרך תפלה ופי׳ כן כל משכבו בחליו תהפך אותו לבריאות ולמנוחה אני אמרתי עד זה הפסוק דברי המבקר. ומזה הפסוק עד ותציבני לפניך לעולם אני עיני לאל ואומ׳ לו שיחנני. ואמ׳ רפאה גנ גופי כי יתודה כי סבת חליו הם עונותיו ואם ירפא האל הנפש מחליה והוא לכפרת עונות הנה נרפא הגוף אי אויבי אמרו רע לי כנגד הדברים שאמר המבקר הטוב אמר החולה אתה אמרת טוב אבל אויבי ידעתי כי י יאמרו רע בעבורי ויומרו הפך מה שאמרת ויאמרו מתי ימות ויאבד שמו כי חליו יאריך בעיניהם ויתאוו שאמ׳ בקרוב מן החולי ואם בא לראות ואם אחד מהם יבא לראותי ולבקרני שוא ידבר שאם ידבר טוב בפיו אין טוב בלבו כי לבו יקבץ און לו ואדני אבי ז״ל פי׳ שוא ידבר כי ידב׳ אחת קשה ואחת רכה לשבר לבי כמו שאמ׳ א אחד שנכנס לבקר החולה ואמ׳ לו קשה עלי חלייך כי כבד הוא מאד כי מזה החלי מת אבי׳ יקבץ און לו לעצמו הוא קובץ און בלבו שאינו מוציא בשפתיו ואינו משמיע לאחרי׳ בפני אבל כשיצא לחוץ ידבר לאחרים הרע שהיה קובץ בלבו יחד עלי יתלחשו כשיצא לחוץ המבקר הרע יתחבר עם שאר שונאי יתלחשו זה עם זה עלי והלחש הוא הדבור בחשאי ואמ׳ עלי פעם שנית כלומר בעוד שהם מתלחשים עליהם חושבים בלב׳ רע לי דבר בליעל מהו מן הדברי׳ הרעים שאומרים וחושבי׳ עלי מה הם אומ׳ דבר בליעל יצוק בו פי׳ חליי קשה ורע דבק בו ולא יקום עוד ממשכבו כי ימות מהחולי כי חלי קשה הוא ופי׳ יצוק דבק כמו לבו יצוק כמו אבן ויצוק כפלח תחתית או פי׳ דבר בליעל על העון כלומר עון גדול יצוק בו וראוי הוא לעונש גדול לפיכך לא יקום ממטתו עוד׳ גם איש שלומי כל אלה דברי החולה כי כל אדם יש לו שונאי׳ וכאשר יחלה ותמוט רגלו אפי׳ אותם שהיה חושב לאוהבים שבו אורבים כמו שאמר הכתו׳ כל אחי רש שנאוהו ואפי׳ אוכל לחמו שהי׳ בוטח בו יותר גם הוא יבגוד בו ופי׳ הגדיל עלי עקב כאילו אני מדריך רגלו כן הוא מתגדל עלי ולא יבקרני כ כראוי׳

ואתה ידוה חנני והקימני ואשלמה להם : בזאת י
ידעתי כי חפצת בי כי לא יריע איבי עלי : ואני ב
בתומי תמכת בי ותציבני לפניך לעולם : ברוך
ידוה אלדי ישראל מן העולם ועד העולם אמן
ואמן :

למנצח

משכיל לבני קרח כאיל תערג ע
על אפיקי מים כן נפשי תערג אליך אלדים : צמ
צמאה נפשי לאלדים לאל חי מתי אבוא ואראה
פני אלדים

ואתה ה' חנני והקימני כי הם אומרי' שלא אקום ו
ואתה תקימני ואשלמה להם מה שאמרו רע עלי בע
בעודני חולה. לא אמ' שיעשה להם רע שהרי אמ' ואנ
ואחלצה צוררי ריקם אלא שהשילום הוא שיודיע' כי
רע היו עושים במה שהיו חושבים ומלחשים עליו
רע בעודני חולה או התשלום הוא שלא ילבש שק בע
בחלותם ולא יתפלל עליהם ולא כר לבריתם ורואיתי ב
בדברי גאון ואשלמה להם טובות תחת רעות כמו ש
שהיה מנהגו כמו שאמ' ואני בחלותם לבושי שק בזאת
אם תקימני אדע ואכיר כי חפצת בי שלא תרצ' שיר
שיריע וישמח אויבי עלי כמו שהיו אומרים שאמות
מן החולי והיו חושבים לשמוח ולהגדיל פיהם עלי ב
בשחוק וזהו פי' יריע. ואני בתומי שמחזקתני ו
זך ויושר תמכת בי בחלי על משכבי ותציבני חי וב
ובריא לפניך כלומ' לעבודתיך ואמ' עבר במקום עתיד תמכת ותציבני כמנהג וטעם לעולם זמן חיי האדם
כלומ' שלא אמות טרם ומכי עד הנה דברי החולה ופסוק ב"ך ה' הם דברי המשורר נותן הודאה לאל בכלותו
הספר כמו שהוא מנהג הסופרי' וכן עשה בתכלית ארבעה הספרים ובתכלית הספר החמישי שהוא תכלית כל
הספר נתן תהלה בשלש עשרה הללוים ואמ' ברוך ה' אלהי ישראל כלומ' שעזרני עד כה מהעול' ועד העו
העולם מהזמן הראשון עד הזמן האחרון כלומ' כל הימים. אמן ואמן קיום וקיום כמו שעונה אדם אמן אחר
הברכה לקיים הברכה כי אמן לשון קיום וכן כאמן ביתך במקום כאמן והדומין להן. נשלם ספר ראשון ש
שבח לאל אשר הוא אחרון וראשון. אתחיל ספר השני בעזרת הצור אשר אין לו שני. למנצח
משכיל לבני קרח שלשה היו בני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף ואם כאמ' כי הם חברו זה המזמור ברוח הקדש
וכתבו דוד בספרו וכן המזמורי' שהם לבני קרח כמו שכת' תפלה למשה איש האלדי' יש לתמוה איך היו אומ'
שלשתם ביחד אלה המזמורי' וא' טעם לבני קרח לאחד מבני קרח ואין טעם לזה הפי' כי למה אמ' כן בכל הא
המזמורי' ולא יחד באחד מהם האחד המשורר. וגם לדברי האומרים כי המזמורי' האלה לאחד מהם מבני הימן
נכד שמואל הנביא יש עוד לתמוה למה לא יחסו לשמואל ויחסו לבני קרח ויתכן לפר' כי דוד חבר אלה המזמו'
ברוח הקדש ונתנם לבני קרח המשוררי' המנגנים בזמנו לשורר אותם ולפי שבני קרח היו נביאי' יחס. בני
ביחס אליהם ואמ' לבני קרח לקבר. וזה המזמו' יא' כי אמרו דוד כשהיה גולה בין הפלשתים וי"א כי כאמ' על
לשון בני הגלות הזה וזה הנכון ואמ' בלשון כאילו כל אחד מבני הגלות הזאת וצועק מן הגלות שיתאוה אל א
ארץ הקדש לשוב הכבוד אליה וזהו אליך אלדים. כאיל תערוג כאילים שהם במדבר במקום שאין מים מנו
מנוים ויתאוו למים ועוד כי יאכלו הנחשים ויתחממו ויבקשו מים להתקרר וזהו טע' אפיקי מים שה' המקומו'
שנגרים שם המים בבת גם אומרי' כי האילים כשרודפי' אחריהם הכלבי' הרבים ילכו מפניה' עד מקום שימצאו
נחלי מים עמוקים והולכים ועורגים ויבואו בתוך המים עייפי' ויכנסו מהם ובדרש האילה הזאת בשעה שהיא
צמיאה חופרת גומא ומכנסת קרניה לתוכה ועורגת והתהום מעלה לה מים שנ' כאיל תערוג על אפיקי מים
ואמ' איל ואמ' תערוג לשון נקבה כי איל הוא לשון כלל כולל זכרי' ונקבות כמו ויהי לי שור וחמור ואמ' לשון
נקיבה ר"ל עדת האילים כמו ותהי ישראל. כי האלים ילכו הרבה ביחד עדרי' עדרים או אמ' תערוג כי אפשר
שהנקבה עורגת יותר מהזכר תערוג תהמה ותזעק מרוב תאוה ולשון עריג נופל על האיל כמו לשון נגיה בש
בשור. צמאה כאשר תכסוף נפש הבהמה אל המים ותאות האלי' יותר משאר הבהמ' כמו שזכר ותאות הבהמ' אל
המים יותר מתאות הרעב אל הלחם לפי' אמ' צמאה ולא אמ' רעב' כי אפשר שיחיה אד' שנים או שלש' ימי' בלא
מאכל ולא יחיה בלי מים וכשימצ' הבהמה מים וישת' נפשו תשוב אליו ובמאמר הנפש המשכל' אל כבודה יותר מ
מבמאמר הגוף אל המים. לאלדים ואחר כך פי' לאל חי לפי שאלדי העמי' שהוא גולה ביניהם הם מתים

היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמר אלי כ
כל היום איה אלדיך: אלה אזכרה ואשפכה על
עלי נפשי כי אעבר בסך אדדם עד בית אלדים
בקול רנה ותודה המון חוגג: מה תשתוחחי נפש
נפשי ותהמי עלי הוחילי לאלדים כי עוד אודנו
ישועות פניו: אלדי עלי נפשי תשתוחח על כן או
אזכרך מארץ ירדן וחרמונים מהר מצער: תה
תהום אל תהום קורא לקול צנוריך כל משברי
משבריך וגליך עלי עברו: יומם יצוה ידוה חסד
חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי אומרה
לאל סלעי למה שכחתני למה קודר אלך בלחץ
אויב: ברצח בעצמותי חרפוני צוררי באמרם א
אלי כל היום איה אלהיך: מה תשתוחחי נפשי ו
ומה תהמי עלי

היתה לי דמעתי שאבכה מדברי האויבים והדמ
והדמעה תמידה לי ביום ובלילה כמו המאכל כלומ׳
אין יום שלא אבכה פעמים ו״מ שיבכה בעת המאכ
המאכל באמר אלי כל היום לאורך הגלות אומרי׳
לי האויבי׳ איה אלהיך ואם הוא אלדי׳ אמת ואתה ע
עובד אותו היה מושיע אותך ומוציאך מן הגלות
אלה אזכרה כשאזכור עלות הרגל בשמחה אשפו
אשפוך עלי נפשי כי אעביר בסך ואעפי׳ שבני הגלו
הגלות היה היו אומרי׳ אעביר כי אבותיכם היו ו
וראו אותם שמחה וכן וירעו אותנו המצרים ויענו
ויענונו וכנעק אל ה׳ ויוציאנו ממצרים ופי׳ כי אעב
אעביר בסך כל אחד אומר כשאזכור כשהייתי עולה
במניין העולים אדדם אדדה עמהם ופי׳ אתנהל
כלומר כשהיינו מתנהלים לאטנו לעלות ברגל כ
לא היה שטן ולא פגע רע בדרך והיינו בקול רנה ו
ותודה ופי׳ תודה שהיינו מודים לאל ומשבחים בדר
בדרך שהיה מוליכנו בבטחה המון חוגג כל ההמון
ההוא היינו חוגגים כי בקרבנותיהם היו עולים להק
להקריב בחג או פי׳ חוגג מרקד מרוב שמחה וכן או
אוכלים ושותים וחוגגים מה תשתוחחי אחר שת
שתשתפך נפשי עלי בזכרי אלה השמחות אשוב ואנחם את נפשי ואומר לה מה תשתוחחי נפשי הוחילי לאלהי׳
ישועות פניו בישועות פניו כלומר עוד תעשה כמו שעשית שיושיענו ויוציאנו מהגלות ופי׳ ישועות פניו כמו
ומלאך פניו הושיעם אלדי עלי על כן אזכרך על כן כשאזכרך כלומ׳ על כן תשתח עלי ותהמה כשא
כשאזכרך שהיינו רגילים לבא מארץ ירדן לעלות לבית המקדש וחרמונים וכן אותם שהיו יושבים בהר חרמ
חרמון וכן מהר מצער זכר קצות ארץ ישראל שהיו עולים לרגל כי הר חרמון מעבר הירדן מזרחה והר מ
מצער לא נמצא ואולי היה מעבר הירדן ואפשר שיהי׳ מצער הנזכר בערי יהודה שהיו בהר תהום אל ת
תהום רמז לצרות הגלות והצרות נמשלו כמים כמו נחלי בליעל יבעתוני וכן בהרב׳ מקומות בפסוק כשהזכיר
הטובה שהיתה לישראל והצרה שיש להם עתה בגלות עלי נפשי תשוחח ופי׳ תהום אל תהום כאילו הצרות קר
קוראות זו לזו לבא וכן לקול צנוריך כלומר נפשי תשתוחח לקול צנוריך כלומר כך נשפכו עלינו הצרות כ
כמו שנשפכים מי הגג לצנור ומשמיעים קול ויש לפרש כי קרא הענננים צנורים לפי שהם שופכים המטר וז
והכל משל על הצרות וכן כל משבריך וגליך משברי וגלי ים הצרות עברו עלינו וכן משבריך וגליך כי אתה
הבאתם עלינו בעונינו יומם יצוה יש מפר׳ כי ספר על עלותם לרגל כי ביום כשהיו הולכים בדרך היה
מצוה האל חסדו עמהם כלומר שהיו הולכים בבטח והיו מוציאי׳ כל נרכם בדרך ובלילה במלון היו משוררים
ומהללי׳ לאל וזהו׳ אומר כל אחד תפילה לאל חיי ויש לפרש כי הפסוק הוא תשובתו אל הנפש שתשתוחח כי ע
עוד יצוה ה׳ חסדו לנו ביומם והם ימי התשועה שנמשלים לאור היום והגלות נמשל ללילה ואמר אל תתיאשי
מן הגאולה כי עוד יצוה ה׳ חסדו עמנו ויושיענו ובלילה שירה עמי ובעוד שאנחנו בלילה שהוא הגלות יהיה ש
שירה עמי שנשורר לאל עם כל החסדים שעשה עם אבותינו והוא עשה בכל יום עמנו בגלותינו תפילה לא׳
שנתפלל לאל חיינו שנחיינו עד בא הגואל וכאמר בתפלתינו אמרה לאל סלעי אומרה לאל שהיה מקדם
סלעי למה שכחתני עתה בגלות שילאכני בגלות למה הראשון רפה ואלרע והשני דגש ואלעי׳ ברצח בעצמותי
כשאומרי׳ אלי איה אלהיך זאת החרפה היא בעיני כאילו היו דוקרי׳ אותי בחרב ורוצחי׳ אותי ואמ׳ בעצמותי כי
הם מוסדו׳ הגוף ומלת ברצח הוא שם תואר לחרב שמרצחי׳ בו מה תשתוחחי חזר לנחם נפשו ואמ׳ הוחילי וגו׳

הוחילי לאלדים כי עוד אודנו ישועות פני ואלדי

אלדים וריבה ריבי מג שפטני וי לא חסיד מאיש
מרמה ועולה תפלטני: כי אתה אלהי מעוזי למ
למה זנחתני למה קודר אתהלך בלחץ אויב: ש
שלח אורך ואמתך המה ינחוני יביאוני אל הר ק
קדשך ואל משכנותיך: ואבואה אל מזבח אלדי
אלהים אל אל שמחת גילי ואודך בכינור אלדים
אלהי. מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי הוחיל
הוחילי לאלדים כי עוד אודנו ישועות פני ואלהי

למנצח

לבני קרח משכיל אלדים באזנינו
שמענו אבתינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בי
בימי קדם: אתה ידך גוים הורשת ותטעם תרע
לאמים ותשלחם: כי לא בחרבם ירשו ארץ וזר
וזרועם לא הושיעה למו כי ימינך וזרועך ואור פ
פניך כי רציתם: אתה הוא מלכי אלדים צוה יש
ישועות יעקב: בך צרינו ננגח בשמך נבוס קמי
קמינו: כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני:

הוחילי. לאלדים כי אלדים אמת הוא ועוד אודנו על
הישועה שיהיה הוא עדיין ישועות פני קיי כמו על
פני תרח אביו כלומ׳ בחיי יביא הישועה ואלדי והוא י
יהיה אלדי באמת ולא יאמרו לי עוד איה אלדיך
שפטני אלדים ריבה ריבי. גם זה המזמו׳ על לשו׳
בני הגלות׳ שפטני קח משפטי מיד האויבים וריבה ר
ריבי כי אין בי יכולת לריב ריבי׳ מגוי לא חסיד כי א
אלו הגוים המושלים בי אם היו חסידים הייתי אומר
האמת אתם ולא אתי ועונותי גברו לפני אשב בגלות
ברשותם אבל הם אינם חסידי׳ ולא די שאינם חסידי׳
ואין בידם מעשה טוב אבל הם אנשי מרמה ועולה ו
ומאיש הוא דרך כלל על הגוי כמו איש ישראל. בי
אתה אלדי מעוזי בוא״ו עם הדגש אמ׳ כי אתה היית
מעוזי מקדם ואיך זנחתני עתה בגלות׳ למה הראשו׳
רפה והשני דגוש ומלעיל׳ שלח אורך כנגד קו
קודר כי הישועה היא האורה ואמתך כי כן יאלתנו
לקבצנו מכל העמי׳ ודרך אמת המה ינחוני יבואוני
כמו ארעה ואכך אשמור בחסרון וא״ו התוספת אל
הר קדשך בית המקדש שהוא הר המוריה ואבואה א
אל מזבח אלדים אשוב להקריב הקרבנות כבתחלה
אל שמחת גילי כי אין לי שמח׳ וגיל זולתו והוא שמח׳
כל שמחותי והשמיכות למעלת השמחה כמו מלך המ
המלכים ובביאי אליו אשמח בו בביתו ואודך בכנור
כמו שהיו עושים מתחלה ומנגני׳ בכלי שיר על העבו
העבודה אלדים אלדי כי אז יאמרו הכל כי הוא אלדי
ולא זנחתני בגלות׳ מה תשתוחחי נפשי אעפ׳ שלא

זכר בזה המזמור על׳ נפשי תשתוחח כי שני המזמורי׳ ענין אחד ודברים אחדים למנצח לבני קרח
משכיל. גם זה המזמור על לשון בני הגלות׳ אלדים באזנינו שמענו ופי׳ אבותינו ספרו לנו וטעם בימיהם
על האבות הקדמוני׳ כי אבות בני הגלות לא הי׳: זה הדבר בימיהם אלא האבות שנכנסו לארץ שהיה בימיהם
הפועל הנורא ואלו הנסים הגדולי׳ שעשה האל לישראל שכבשו הארץ ולא הוצרכו למלחמה הם ספרו לבניה׳
ובניהם לבניה׳ דור אחר דור עד בני הגלות. אתה ידך חסר בית השמוש כמו הנמצא בית ה׳ וכן נפשי אויתיך
אמ׳ אתה גרשת בידך הגוים כי לא גרשו ביד ישראל כי לא הוצרכו להלחם ונטעת ישראל במקומ׳ וטע׳ הנטיע׳
שיהיו שם עומדי׳ לעולם אם לא חטאו כאלו נטועים בארץ וכן תביאימו ותטעימו ונטעתי׳ על אדמת׳ תרע
לאומים האלף לשמוש כי לא נמצא בלא למד שורש אומים כמו שבאוהו כל האומים ותשלחם שלחת האומים
מפניה׳ ו״מ ותשלחם ותהרגם מן בשלח יעבורו׳ כי לא בחרבם אתה הורשת גוים כי לא הורישום ישרא׳ בחרב׳
וירשו הם ארצם וכן זרועם לא הושיע׳ למו כי ימינך וזרועך כפל ענין במלו׳ שונות וזכר הימין כי בה יעשו
המלאכות והמלחמו׳ ואור פניך אור הבא להם מאת פניך כי הישוע׳ נמשלת לאור והצרה לחשך כי רציתם ר
רצית בם בישראל ונלחמת בעבורם׳ אתה הוא מלכי אלדים כאשר ידבר על בני הגלות ידבר כעם דרך פרט
בלשון רבים ופעם דרך כלל לשון יחיד ואמ׳ אתה הוא שעשית כל הנפלאו׳ האלה עם אבותי׳ כמו שהיית מלכי
עזה ואתה אלדים שופט האמת אם כן כמו שהושעת את אבותי׳ כן תושיענו עתה וטעם בזה עד כי מלאכיו
יבוא לך בך צרינו עם עזרתך ננגח צרינו אעפ׳ שאנחנו תחת רשותם בגלות׳ וטע׳ נבוס שנבוס תחת רגלינו
וקמינו כמו צרינו לפי שהם קמים על האדם לרע׳. כי לא בקשתי לשו׳ יחיד דרך כלל אמר אין אנחנו בוטחי׳
שנצא מהגלות בכחינו ובגבורתינו אלא בעזרתך ובישועתך.

כי הושעתנו מצרינו ומשנאינו הבישות: באלהים הללנו כל היום ושמך לעולם נודה סלה: אף ז זנחת ותכלימנו ולא תצא בצבאותינו: תשיבנו אחור מני צר ומשנאינו שסו למו: תתננו כצאן מאכל ובגוים זריתנו: תמכר עמך בלא הון ולא רבית במחיריהם: תשימנו חרפה לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו: תשימנו משל בגוים מנוד רא ראש בלאומים: כל היום כלמתי נגדי ובשת פני כסתני: מקול מחרף ומגדף מפני אויב ומתנקם כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בברית בבריתך: לא נסוג אחור לבנו ותט אשורינו מני ארחך: כי דכיתנו במקום תנין ותכס עלינו בצ בצלמות: אם שכחנו שם אלהינו ונפרש כפינו ל לאל זר:

כי הושעתנו מצרינו · כי פעמים רבות הושעת את א אבותי׳ הושעת אותנו בגלות כאשר עודם עלינו ל לכלותינו ואתה מפיר עצתם ולא תקום מחשבתם וזהו ומשנאינו הבישות האדם שאומר דבר לעשות ולא יקום בידו בוש ונכלם באלהים הללנו · בפ בפני האויבים אנחנו ומהללים על עצמינו בך ואומ ואומרי׳ לפי שיש לנו אלהי׳ שיצילנו מידם ושמך נו נודה לעולם כי לא ימוש מפינו מפני אורך הגלות וטעם כל היום כמו כל הימים · וכן אותך קויתי כל היום אף זנחת · והנה אנחנו מיחלי׳ בכל יום ה הישועה ולא די שלא הושעתנו אלא גם זנחת אותנו ותניחנו ביד האויבי׳ לעשות בנו רעות ותכלימנו כי אנחנו מהללי׳ בך לאויבי׳ ואומרי׳ להם על כל פנים תושיענו והנה הישועה רחקה ממנו ואנחנו נכלמי׳ בפניהם שיאמרו איפוא דבריכם ואיה המושיע אתכ אתכם · ולא תצא בצבאותינו · כמו שהיינו אומרים ל לאויבי׳ שתצא עם צבאותינו שיצאו בעזרתך כצאת בני ישראל מהגלות כמו שיצאו ממצרים

תשיבנו אם נעמוד כנגד הבאים להרע לנו אין בנו כח וכאשר אין אתה בעזרתינו כאילו אתה תשי תשיבנו אחור · שסו למו כמו המה שוסים את הגרונות מבגדינו ושרשו מנחי הלמד כמו עשו בנו ובא מלעיל מפני מלת למו הסמוכה שהיא מלעיל · כמו ולא עשו חסד ופי׳ שסו ממונינו לעצמם תתננו כמו הצאן שהוא למאכל · כן אנחנו למאכל גוים ולא לגוי אחד כי אם לגוים רבים כי בגוים זריתנו תמכור עמך כי המוכר דבר אינו מקוה שישוב אליו · ועוד כי אין כן אורך גלותינו כאילו מכרתנו לגוים והמוכר יקח מה ממון ואתה לא כן כמו שאמר הנביא חנם נמכרתם ולא רבית במחיריהם כי איכך בדרך שתצטרך להון וכך הכסף והזהב על דרך מה שאמר אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה וטעם לא רבית לא הרבית הונך במה שלקחת ממחיריהם תשיבנו משל כי כל דבר רע ובזיון עושין בו משל ליהודים · מנוד ראש שמניע שמניעים ראשם עלינו כמו יפטירו בשפה יניעו ראש · בלאומים הלמד שורש כמו ולאום מלאום יאמץ כל היום כמו כל הימים כלימתי לשון יחיד על דרך כלל והנה אנחנו נכלמים מדבר המחרפים אותנו לאור לאורך גלותינו וזה שאמר מקול מחרף ומגדף · ומתנקם מבקשים נפשי להתנקם ממנו כאילו הרענו להם כל זאת · עם כל התלאה הזאת אשר באה אלינו לא שכחנו אותך ואעפי׳ שאנו רואים בשלות הגוי׳ ובגלותינו לא נסוג לא שב לבנו אחור מאמונתך ולא נטה אשורנו מני אורחותיך ולא שזכר עומד במ במקום שנים כי דכיתנו · כאשר עשית לנו כל הצרה הזאת שדכיתנו במקום תנין אם שכחנו שם אלהי אלהינו בכל הצרה הזאת ופי׳ במקום תנין המשיל הגוים המושלים בנו לתנים ויענים שהם כמדבר ש״ש בהם אכזריות כמו שאמר גם תנין חלצה שד ותכס עלינו בצלמות הנה אנחנו מכוסים בחשך הגלות אם ש שכחנו בכל הצרות שיש לנו אם שכחנו שם אלהים בלבינו כלומר אם השבנו בלבנו כי הגוים שהיו מנירים ל לנו אינם מאמינים באלהים והם שלוים ושקטים ואנחנו שמאמינים בו בצרה נשכחהו מלבנו ונשוב לאלהיה׳ אם עשינו זאת הלא אלהים יחקור זאת כי הוא יודע תעלומות לב אם עלה שום הרהור בלבנו לכפור באמונ באמונתו · וטעם ונפרש כפינו לאל זר · אפי׳ על ידי הכרח כי אם לא שכחנוהו בלב היאך היינו פורשים כפ כפינו אליו כך פי׳ אפי׳ על ידי הכרח לא פרשנו כפינו לאל זר · וזהו שאמר כי עליך הרגנו כל היום

הלא אלהים יחקר זאת כי הוא ידע תעלומות ל
לב: כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טב
טבחה: עורה למה תישן ידוה הקיצה אל תזנח
לנצח: למה פניך תסתיר תשכח ענינו ולחצנו
כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו: קומ
קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך:

למנצח

על שושנים לבני קרח משכיל שי מה
שיר ידידות: רחש לבי דבר טוב אמר אני מעשי
למלך לשוני עט סופר מהיר: יפיפית מבני אדם
הוצק חן בשפתותיך על כן ברכך אלהים לעול
לעולם: חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרו
והדרך: והדרך צלח רכב על דבר אמת וענוה
צדק ותורך נוראות ימינך: חציך שנונים עמים
תחתיך יפלו בלב איבי המלך:

הלא טעם זאת המחשבה לשבחו בלבנו כי
עליך על יחוד שמך שלא רצינו לכפור בך והורגים
אותנו על זה וטעם כל היום תמיד ׳כצאן טבחה כצ
כצאן הטבחי׳ שהם מוכנים לטבוח אותם לא לרעות׳
ולחיותם עורה כשאינך פונה אלינו ורואה בצר
בצרותינו כאילו אתה ישן ולא תרא׳ ואם היית כישן
זה שנים רבות הקיצה מהיום ואילך אל תזנח לנצח
למה כאדם שאינו רוצה לראות בצרת אחר ׳ או
ראית ושכחת וזהו תשכח ענינו והכל הוא דרך משל׳
ודברה תורה כלשון בני אדם ׳כי׳ שחה כלומ׳ קרובי׳
אנחנו למות מתי תושיענו כי נפשנו שח׳ לעפר כלו׳
קרובה לצאת מן הגוף ׳דבק׳ לארץ בטננו כי הנופל
יסמוך על ידיו ואם תמעד ידו הנה בטנו דבק׳ לארץ
קומה מלרע ׳עזרתה כמו לעזרתה למען חסדך ׳אם
אין בנו מעשים למענ׳ עשה למען חסדך ׳ למנצח
על שושנים לבני קרח משכיל שיר ידידות ׳כלי נגון
הו׳ ושמו שושנים וזה המזמור נאמ׳ על המלך המשיח
ונקרא שיר ידידות כלומ׳ אהבת ה׳ למשיחו ׳ רחש
לבי הניע לבי מדברי רז״ל רחושי מרחשן שפוותיה
כלומ׳ שהיה מניע שפתיו ולא היה נשמע הדבור לפי׳
כאמ׳ בזה הלשון בדבור הלב כי אינו נשמע עד שיצ׳
כחתך בשפתים והלב מקור הדברי׳ כמו שהמקור מק
מקור המים׳ והמשורר משבח בפתיחת דבריו כי הדברי׳ שהקים לבו על המלך המשיח הם דברים טובים ׳א
אומר אני מעשי למלך כלומ׳ אומר אני בפתיח׳ דברי כי מעשי׳ה בעבור מלך כלומ׳ מעשה השיר שאני מחבר
לשוני עט סופר מהיר כלומ׳ לשוני מדברת עליו במהירו׳ כמו עט סופר מהיר שכותב בלי עכוב כן אומ׳ אני ד
דברים אלה על המלך׳ יפיפית מבני אדם כבר פירשתי בספ׳ מכלול כי כל כפל לחזק הדבר וכן ירקרק
אדמד׳ אמ׳ אראה אותך שאתה יפה מאד בצורתך מבני אדם ׳וכן כשאת׳ מדבר דברי׳ הן דברי חן כאלו הוצק
חן בשפתותיך על כן ברכך אלהים ׳כי מצאת חן בעיני כל וזהו ברכת אלהי׳ באמת ׳חגור חרבך יש קרבות י
יחגרו אותם במתנים כמו ׳שנ׳ ביואב ועליו חגור חרב מצומדת על מתניו ויש שיחגרו אות׳ על הירך כמו שנ׳
ביהוד ויחגר אותה מתחת למדיו על ירך ימינו ומלת גבור היא קריא׳ כמו אתה גבור הודך והדר׳ ואעפ׳ שימי
המשיח יהיו שלום כמו שהתנבאו הנבי׳ בתחלת מלכותו תהיה מלחמ׳ גוג ומגוג ׳ואדני אבי ז״ל פי׳ חגור עד משל
וההוד וההדר הם החרב כלומ׳ כי ירא[ו]ך מההוד וההדר אשר בך כמו שיראו הגבור חגור החרב׳ וכן והדר׳ צלח
רכב מרכבתו תהיה האמת והענוה והצדק ורז״ל דרשו הפסוק בדברי תורה דר׳ משל במלחמת׳ של תור׳ והם גם
כן אמרו כי דרך פשוטו הוא המשמעו׳ ׳והדרך מהו הדרך שתצלח ותרכב על דבר׳ אמת וענוה צדק ׳וצלח מ
מענין צלחו את הירדן שהוא כמו עברו ר״ל כשתעבור על אויביך ותרכב תהיה מרכבת׳ באמת ובענוה ימי
ימינך תורה לך נוראו׳ ונפלאות שתעשה באויביך ומלת ענוה בהא כמו ועגות בתיו כי הוא סמוך וכן כאיפ׳
שעורי׳ והדומים להם שכתבנו בספר מכלול ׳או יהיה ענוה משקל אחר יואמ׳ כן במוכר׳ והוא בשקל עולה אחוה
ויהיה מלת צדק חסר וי״ו ויהיה משפט ענוה צדק כמו שמש ירח והדומין לו׳ חציך שנונים מחודדים היו
חציך בלב אויבי המלך טעמו דבק עם חצי׳ שנוני׳ כאלו אומ׳ חציך יפלו בלב האויבי׳ עד שיפלו כל העמי׳ תחתי׳
ולא ירימו ראש לפניך וי״א כי טעם יפלו למעלה ולמטה ממנו לפי׳ אמ׳ יפלו בשוא אעפ שהוא באתנחתא לקס
לקסר טעמו עם בלב אויבי המלך ׳כאלו אמר חציך יפלו בלב אויביך׳

כסאך אלדים עולם ועד שבט מישור שבט מל
מלכותיך: אהבת צדק ותשנא רשע על כן משח
משחך אלדים אלדיך שמן ששון מחביריך: מר
ואהלות קציעות כל בגדתיך מן היכלי שן מני
שמחוך: בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימי
לימינך בכתם אופיר: שמעי בת וראי והטי אזנך
ושכחי עמך ובית אביך: ויתאו המלך יפיך כי ה
הוא אדניך והשתחוי לו: ובת צור במנחה פניך
יחלו עשירי עם: כל כבודה בת מלך פנימה מש
ממשבצות זהב לבושה: לרקמות תובל למלך ב
בתולות אחריה רעותיה מובאות לך: תובלנה
בשמחות וגיל תבואינה בהיכל מלך: תחת אבת
אבתיך יהיו בניך תשיתמו לשרים בכל הארץ:

כסאך אלהי' פי' הגאון רבי' סעדיה ז"ל כסאך יכין אל
אלהי' והחכם ר"א כ"ע פי כסאך כבוד אלהי' כמו ויש
וישב שלמה על כסא ה' שבט מישור ·לפי ששבט מל
מלכותיך יהיה שבט מישור יהיה כסאך עולם ועד א
אהבת צדק ·טעם שמן ששון כי כל העולם שמחו כ
כאשר משחך אלהי' וטעם מחביריך כאשר הקימך
מתוך חביריך ובחר בך למלך ·או פי' מחביריך שבח
שבחר בך יותר מחביריך ·והוא לשון רבים אעפי' שה
שהוא בלא יוד' וכמהו רבים. מור ואהלות קצ
קציעות כמו וקציעות והדומים לו רבים ומור הוא
המושך לדברי רוב המפרשי' ורבי' האיי ז"ל פי' שהוא
שרף עץ שיש לו ריח טוב ונקרא בערבי לובני' אה
אהלות פי' כי הוא הבשם הנקרא בערבי סנדל קצי
קציעות תרגום קדה קציעתא והיא הנקרא בערבי
עכבר את' כל בגדותיך יש להם ריח טוב כאילו הם
אלה הבשמים מן היכלי שן והם הבגדים מונחים ל
לך מן היכלי שן שמונחים שם ·שמחוך היו"ד נוספ'
כיוד' מני אשר יפרשו מאשר שמחוך רבוני לומ' הי
היכלי שן אשר שמחוך כי הדירה הנאה מרחבת לבו של אדם ·ויש לפרש כי הפסוק הנה הוא משל על כל מע
המעשים הטובים על דרך בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר בנות מלכים ביקירותיך
החירק בבית והיוד' נעלם' בקריאה והקוף דגושה ·ופי' בנשים היקרות שלך יהיו בהם בנות מלכים כי כל מלך
הגוים יתפאר בתתו בתו להם ·נצבה שגל לימינך בכתם אופיר ·והיא נקראת שגל לפי שהיא מיוחדת תמיד ל
למשכבו והאחורות באות אליו לעתים ידועים כשתקרא כל אחת בעתה לבא אל המלך אבל המלכה אשתו הי
היא אשר היא בחדר משכבו תמיד לפי' נקראת שגל מן ישגלנה וכן והשגל יושבת אצלו שמעי בת לכל כ
בת ובת מבנות המלכי' אמר ופי' שמעי זה המוסר שאני אומר לך ופי' וראי והביני ראיית הלב ורבים כמוהו'
ויתאו כי הוא אדוניך אין לך אדון אחר אעפי' שאת מעם אחר ובת צור כמו בת ציון בת אדום אומר לכל בת
מבנות המלכים כי עדת צור תביא לך מנחה תמיד וגם כן פניך יחלו עשירי עם כל עם וזכר צור כפר
בפרט לפי שהיא סמוכה לארץ ישראל ותבא תמיד במנחה כל כבודה נכתב בא' עם הדגש את' כל כבודה
בת מלך העומדת בפנים בהיכל ממשבצות זהב לבושה לרקמות כמו ברקמות וכן סרגתי לפצעי בפצעי
בבגדי רקמות תובל כל אחת למלך כשיחפוץ בה ובתולות שהם יפות כל בת מלך אחריה מובאות כנגד המל
המלך תובלנה וכולן יביאון אותם אל המלך בשמחות וגיל תבאינה בהיכל מלך כלומ' בהיכל שהמלך
יושב בו כי הן יושבות בהיכל המוכן להם שהוא בית הנשים עד שיחפוץ המלך ויקראו אותן בשם לבא לפניו
ויש לפרש כל הפסוקי' האלה דרך משל והוא הנכון ·ובנות מלכי' הם האומות שיהיו בגל' סריס למשמעת המל
המשיח ·והשגל שהיא המלכה היא משל על כנסת ישראל שתהיה גבירה לכל האומות ואמ' שמעי בת לכל אומ'
ואומ' שלא יעשו אלא רצון המל' המשיח כי הוא אדון לכולם וכל העמים יבאו במנחה אל המלך וזכר עדת
צור כמו הבתול' ושלא ידע אותן איש עד שיבאו אל הבעל כן תהיינה האומות כאילו לא ידעו תורה וחוק יו
ויקבלו עליהם מצות המלך המשיח דת ישראל או שבע מצות תחת
אבותיך לפי שהמלכות תבא למלך המשיח מאבות מדור
אחר דור עד שתגיע המלוכה אליו וכן לא תפסוק מבניו לפיכך אמר תחת אבותיך יהיו בניך

אזכירה שמך בכל דר ודר על כן עמים יהודוך לעולם ועד:

למנצח

לבני קרח על עלמות שיר: אלדים לנו מחסה ועוז עזרה בצרות נמצא מאד: על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים: יהמו יחמרו מימיו ירעשו הרים בגאותו סלה: נהר פלגיו ישמחו עיר אלדים קדש משכני עליון: אלדים בקרבה בל תמוט יעזרה אלדים לפנות בקר: המו גוים מטו ממלכות נתן בקולו תמוג ארץ: ידוה צבאות עמנו משגב לנו אלדי יעקב סלה לכו חזו מפעלות ידוה אשר שם שמות בארץ:

אזכירה שמך בכל דור שמך כנגד מלך המשיח כי בכל דור ודור זוכרי' שמו ומנפים בואו על כן עמים יהודוך על כן שתהיה לך המלוכה והגדולה אשר לא היתה כמוה כל עמי' יהודוך כלומ' ידו אות למלך עליהם וכן יהודה אתה יודוך אחיך. והנוצרים שמפרשי' זה המזמו' על ישו הנכרי ומפרשי' בנות מלכים עד משל על האומו' שסבו לאמונתו לדת הנוצרים ומחזיקים דבריה' במה שאמ' כסאך אלדים עולם ועד הנה קראו' מלך וקראו' אלדים יש עליה' תשובות כסאך אלדים כבר פירשנוהו ואפי' יאמרו כי כסאך כנגד אלדים אומ' כן תפר' כי אלדי' יהיה קריאה ויאמר לו דרך בקשה אלהים כסאך יהי עולם ועד וכסא אלדים הוא כסא המלך כמו וישב שלמה על כסא ה' למלך ותשיב אליהם ותאמ' איך יאמר על אלוה שמן ששון מחבריך ואי' לאלוה חברי' ולא יאמר לו נצבה שגל לימינך אפי' עד משל כי שגל היא כמו שפירשנו משכבי אשה ול לא יתכן זה על אלוה ועוד איך יאמר תחת אבותיך יהיו בניך ואם יאמ' לך יש לאלוה בנים אין לו אבות ואם יאמ' האב כמו שהם אומ' אב ובן ורוח הקדש כבר השיבונו על זה במזמור למה רגשו גוים ועוד תשובה אחרת אם יאמ' אב אפי' לדבריהם לא יתכן לומר אבות בלשון רבים. למנצח לבני קרח על עלמות שיר עלמות כבר כתבנו שהוא משמות מיני הנגון גם זה המזמור לעתיד בקבוץ גלי' על מלחמת גוג ומגוג. אלהים בהיות הצרות והם חבלי משיח שזכרו רז"ל וכן כתו' חבי כמעט רגע וגו' אלדים יהיה לנו מחסה ועזרה ובאמרו מאד כי העזרה תהיה רבה בהכל גוי מעט מעמים רבים על כן לא נירא ועניין בהמיר ארץ ובמוט הרים הוא דרך משל על המלחמות החזקות שת שתהיינה בין העמים כמו שכתו' וכתתו גוי בגוי עיר בעיר וכן יהמו יחמרו מימיו הכל הוא דרך משל על המל המלחמות העצומות והצרות הגדולות. והחכם ר' אברה' אבן עזרא ז"ל כת' הדברים כמשמעם ואמ' בעבור היות גבהות השמים מתנועע ממעלה אל מעלה וממזל אל מזל על כן אמרו בעלי התולדת כי יבא זמן שתשוב היב היבשה ים והים יבשה ואחרי' אמרו אלו יהיה כן לא נירא שלא יהיה כי כבר שם גבול לים ואמר בל ישובון לכ לכסות הארץ והנכון כמו שפי' כי דרך משל הוא. יהמו יחמרו מימיו ועניין חמר מים רבים חמרים חמ חמרים כלומ' יעשו המים גלים גבוהים בהמות הים בחזקה וי"מ יחמרו ענין באדרות באדרות חמר כלומ' עברו המים על דרך ויגרשו מימיו רפש וטיט נהר פלגיו בעת שירעשו הרים ויהמו מימי הים כלומ' שתהיה צרה גדולה ומלחמה בין ממלכות הגוים וישרא' לא יראו אבל ישמחו וזהו שאמ' דרך משל נהר פלגיו ישמחו כ כנגד המים המרעישי' אומ' שיבא נהר מירושלים והיא עיר אלדים יבא נהר שפלגי הנהר ההו' ישמחו עיר אל אלדים כלומ' יושבי עיר אלדים והוא העיר הוא מקום קדוש משכני עליון כלומ' כי כל ארץ ישרא' היא משכני עליון והמקודש שבהם היא ירושלים והמשל הזה כמשל ושאבתם מים בששון וגו' או יהיה כמשמעו כמו שכתו' יצאו מים חיים מירושלים. אלדים בקרבה לפי' לא תמוט לפנות בקר אמ' בקר לפי שמתחילה תהיה שם מ מלחמה על ירושלים כמו שאמ' בנבואת זכריה ונלכדה העיר ונשסו הבתים וגו' והעת ההיא תהיה ערב ועת הי הישוע' יקרא בקר כמו שאמ' שם גם כן והיה לעת ערב יהיה אור וכן אמ' והנה לפנות בקר. המו גוים כמו ש שאמ' שם ואספתי כל הגוי' אל ירושלים למלחמ' ואותם גוים וממלכות שהמו ובאו בהמון רב ימוטו והאל יתן עליה' בקולו ותמוג הארץ כלומ' כל בני הארץ מהגוים נמוגו וזהו שאמ' נתן בקולו תמוג הארץ. לכו חזו מפעלו' אלדים כי אין זה כי אם מפעלו' אלדי' אשר שם שמות שממות גדולות ושים באות הגוי' אשר באו על ירושל'

משבית מלחמות׳ כי באותה המלחמה ישופו לעו
לעולם כל המלחמות עד קצה הארץ כי לא תהי׳ עוד
מלחמה לפי שיכירו הנשארים כי ה׳ הוא האלדים וי
וישובו לעבוד אותו כל העול׳ כמו שאמ׳ והיה ה׳ למל׳
על כל הארץ׳ קשת ישבר לפי שראו כי שבר קשת ג
גוג ומגוג וקצץ חניתם כמו שכתו׳ והכיתי קשתך ׳יש
ישרוף עגלות באש ר״ל בחרון אפו או כמשמעו כמו
שנ׳ אש וגפרית אמטיר עליו לפי׳ יראו כולם את ה׳
לעבדו שכם אחד ולא תהיה עוד מלחמ׳ בעולם וי״ל
כי מהיום ההוא ואילך קשת ישבר וקצץ חנית כלומ׳
שלא יעשו עוד כלי מלחמ׳ כמו שאמר הנביא וכתתו
חרבותם לאתים וחניתותיהם׳ למזמרות וגו׳ הרפו
ודעו דבר ה׳ אל האומות מהיום ואילך ממלחמות ומ
וממעשי׳ רעים הרפו ודעו כי אנכי אלדים והיכולת
להרים ולהשפיל. ארום בגוים עתה אהיה רם בגוים
ובכל הארץ כי עד עתה לא הכירוני׳ ידוה צבאות
עמנו׳ אז יאמרו ישראל בגוים ה׳ צבאות עמנו שהצ
שהצילנו מיד העמי׳ והשפילם תחתינו למנצח
לבני קרח מזמור׳ גם זה המזמו׳ לימות המשיח אחר
מלחמת גוג ומגוג בהשקיט הארץ כל העמים י
יאמרו ישראל כל העמי׳ תקעו כף ושמחו עמנו כי כ
כבר ידעת׳ כי הוא אלדים והוא מלך על ישראל ׳כי
ה׳ עליון הוא על הכל והכל תחת ידו והוא נורא כי
עשה נפלאות שים לכל העמי׳ ליראה ממנו ׳ידבר יג

משבית מלחמות עד קצה הארץ קשת ישבר וקצ
וקצץ חנית עגלות ישרף באש: הרפו ודעו כי אנ
אנכי אלדים ארום בגוים ארום בארץ: ידוה צ
צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה:

למנצח

לבני קרח מזמור כל העמים תקע
תקעו כף הריעו לאלהים בקול רנה: כי ידוה ע
עליון נורא מלך גדול על כל הארץ: ידבר עמ
עמים תחתינו ולאמים תחת רגלינו: יבחר לנו
את נחלתינו את גאון יעקב אשר אהב סלה: ע
עלה אלדים בתרועה ידוה בקול שופר: זמרו א
אלדים זמרו זמרו למלכינו זמרו: כי מלך על כ
כל הארץ אלהים זמרו משכיל: מלך אלדים
על גוים אלהים ישב על כסא קדשו: נדיבי עמי
עמים נאספו עם אלדי אברהם כי לאלדים מג
מגיני ארץ מאד נעלה:

יכהג כלומ׳ כהגם מקצה הארץ אל ירושלים לתת אותם תחתינו׳ יבחר לנו. נחלתינו שהיתה מקד׳ עת׳ גם כן
בחר אותה לנו והשיבנו אליה והארץ הזאת היא גאון יעקב ותפארת׳ כי בו יתפארו כל העמי׳ את גאון יעקב
את זה נקוד בסגול והוא במאריך בלא מקף והוא שלא כמנהג וכן באו שנים אחרי׳ כמו זה ׳את אשר יאהב ה׳ יו
יוכיח בהכותו את ארם נהרים׳ אשר אהב המקום הזה האל אהבו והוא ירושלים כמו שאומ׳ אוהב ה׳ שערי ציון
ואומ׳ העיר אשר בחרתי׳ עלה אלדים יאמרו ישראל בתרוע׳ ובקול שופר ובשמח׳ כשישירו לאל יאמרו עלה א
אלדים כלומ׳ עתה נתעלה על הכל כמו שאמ׳ ארום בגוי׳ ואמ׳ כי ה׳ עליון נורא וי״א כי אז בהריע׳ בקול השופ׳
יעלה ארון ממקום שנגנז שם ונקרא הארון אלודים כמו שאמ׳ ה׳ אשר נקר׳ שם ואחר כן פי׳ למה נקרא שם
כמו כי שם ה׳ צבאות יושב הכרובי׳ עליו וכן נקרא אלדי׳ כי כבוד אלדי׳ נראה עליו וכן היו אומ׳ בנסוע הארון
קומה ה׳ ׳זמרו אלדים כמו לאלדי׳ וכפל זמרו לחזק ואמ׳ למלכנו אחר שאמ׳ מלך גדול על כל הארץ כי בנו נת
נתיחד שמו מעולם והוא מלכנו מאז אבל ביום ההוא יהיה מלך על כל הארץ ׳משכיל פי׳ כל משכיל ומשכיל ב
בין בישראל בין באומו׳ העולם זמרו לאל אע״פ׳ שלכל העמי׳ צוה לאמר כמו שאומ׳ כל העמי׳ תקעו כף בין מם
משכילי׳ ושאינ׳ משכילים תקיעת כף ונשיאת הקול ברנה הוא שוה לכל אד׳ אבל לאמר שיר וזמר׳ אינו אלא למ
למשכילי׳ ואבי ז״ל פי׳ זמרו מזמו׳ שיהיה משכיל שכל לבני אדם שישכילם כי הוא לבדו מלך ׳מלך אלדי׳ על גוי׳
עד עתה מלך אלדים על ישרא׳ לבדם כי לא היו יודעי׳ אותו שאר הגוי׳ אבל עת׳ מלך על גוים כמו שאו׳ והיה ה׳
למלך וגו׳ ׳נדיבי עמים הגדולי׳ אשר בכל עם ועם יהיו נאספי׳ עם אלדי אברה׳ ואמ׳ אברה׳ כי הוא הודיע שמו׳
בעולם תחל׳ כמו שאו׳ עליו ואת הנפש אשר עשו בחרן ואמ׳ ויקרא שם אבר׳ בשם ה׳ ׳כי לאלדים יבאו מגיני א
ארץ והם האנשים הגדולי׳ כמו קלון מגיניה ואז יהיה מאד נעלה על כל העולם.

מח

שיר מזמור לבני קרח: גדול ידוה ומה
ומהולל מאד בעיר אלדינו הר קדשו: יפה נוף
משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קריית מלך
רב: אלדים בארמנותיה נודע למשגב: כי הנה
המלכים נועדו עברו יחדו: המה ראו כן תמהו
נבהלו נחפזו: רעדה אחזתם שם חיל כיולדה:
ברוח קדים תשבר אניות תרשיש: כאשר שמענו
כן ראינו בעיר ידוה צבאות בעיר אלדינו אלדים
יכוננה עד עולם סלה: דמינו אלדים חסדך בק
בקרב היכליך: כשמך אלדים כן תהלתך על
קצוי ארץ צדק מלאה ימינך: ישמח הר ציון תג
תגלנה בנות יהודה למען משפטיך: סבו ציון ו
והקיפוה ספרו מגדליה: שיתו לבכם לחילה

שיר מזמור לבני קרח· גם זה המזמו'
לימות המשיח וזכר בו שבח ירושלים· גדול
ה' בעיר אלדינו כי שם יגדלוהו ויהללוהו כל בשר· י
יפה נוף הר ציון הוא יפה המחוז כלומ' כי אין ב
בכל המחוז כמוהו והוא המשוש לכל הארץ כמו שכ
שכתו' הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי משוש לכל ה
הארץ· ונוף פי' מחוז וכן שלשה הנופת שלשה מחוזו'
ואדני אבי ז"ל פי' נוף חלק משבעה חלקי העולם כי י
ידוע הוא כי הישוב נחלק לשבעה חלקי' הוא שאמרו
שבע ארצות והחלקים האלה יקראו בלשון הקדש נו
נופות ובלשון ערבי איקלימי' ואומ' כי כל אד' שילך
מנוף אחד לנוף אחר יחלה בהשתנו לו האויר ואויר
ארץ ישראל כל שכן אויר ירושלים היה יפה נוף והי'
משוש לכל הארץ כי אפי' היו באים שם חולים היו מ
מתרפאין כי אוירה ממוזג וטוב וכן באמ' עליה ובל
יאמ' שכן חליתי כלומ' השוכן בירושלים לא יאמר ח
חליתי· הר ציון ירכתי צפון כי ציון הוא בצפון ירוש
ירושלי' וכן אמ' עליו ואשב בהר מועד בירכתי צפון

ואמ' שלמה דאגה בלב איש ישחנה' ודבר טוב ישמחנ' היה הולך לירושלם ומקריב קרבן ומתכפר לו ולבו שמח
אליו ויצא משם שמח לב והוא משוש כל הארץ תדע לך שכן הוא שכ' ירכתי צפון וכאמ' ירך המזבח צפונה· א
אלדים בארמנותיה· ארמנות עדים אחרי' חזקים בבניין גבוהי' להשגב שם· אבל ארמנות ירושלם החזק ש
שלהם טוב מזה כי אלדים נודע בהם שהוא למשגב לכל המבקשים בו כמו שכתו' מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדי'
ונשגב בשבא' אעפ' שהיא באתנחתא· כי הנה המלכים נועדו· הענין אמ' תדעו כי אלדים בירושלם למש
למשגב· כי המלכים נועדו עם גוג ומגוג להלחם בירושלים ועברו בה יחדיו המה ראו· כאשר ראו נפל
נפלאו' האל וגבורותיו תמהו נבהלו נחפזו כמו שאומ' ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש א
אש וגפרי' אמטיר עליו ועל אגפיו' רעדה שם באותו מקום שהיו חושבים להרוג הרג רב ולשלול שלל ש
שם תאחזם רעדה וחיל כיולדה ולא יהיה בהם כח ויפלו כולם חללים· ברוח קדים· כאלו הוכו ברוח קדים
עזה שתשבר אניות תרשיש· ואמ' תרשיש כי היא היתה מבוא הספינו' כמו שכתו' ומצא אניה באה תרשיש· וא
ואמ' אניות תרשיש שרעתיך מערבך· כאשר שמענו· יאמרו ישרא' בעת ההיא כאשר שמענו מפי הנביאים ש
שנתנבאו על מפלת גוג ומגוג כן ראינו בעיר ה' צבאות ואומ' צבאות כי הוא אדון צבאות מעלה וצבאות מט'
והוא הביא אלה הצבאות לירושלם והוא הפילם שם ואמ' עוד בעיר אלדינו כי הוא אלדינו ושופטינו מן הגוי'
העצומים וכמו שהצילה והכינה כן יכוננה עד עולם· דמינו· חשבנו בלבנו באלה הגוים עלינו כי חסדך
שהוא בקרב היכלך יושיענו ר"ל על הכבוד השוכן בהיכל שהוא חסד גדול לישרא' או יהיה פי' דמינו יחלנו וש
ושברנו כמו דומו עד הגיענו אליכם· ואעפ' שאינו משרשו· בשמך אלדים· כמו שהיה שמך בפי הנביא'
המתנבאים' העתידות כן הוא היום על קצוי ארץ כי אותם שלא היו מאמינים בנבואות עתה כשראו שנתקיימו
יהיו מהללים ומשבחים לשמך ואומ' צדק מלאה ימינך· וארץ בסגול· באתנחתא· ישמח הר ציון· ביום הישו
הישועה ישמח הר ציון דרך משל כמו ישושום מדבר וציה ותגל ערבה פירו' ישמחו שוכני הר ציון· תגלנה בנו'
יהודה הערי' אשר סביבות ירושלים שהם כבנות לה· למען משפטיך שעשית בגוים הבאים על ירושלים· סב
סובו ציון אומ' זה על בני ציון וירושלים וזכר ציון כי היא העיקר ואומ' לעמים לכו סביב ציון והקיפו אות'
וראו ביופי וספרו המגדלים אשר בחומה סביבותיה· שיתו לבכם לחילה· והיא החומה הקטנ' אשר סביב החומ'
הגדולה פסגו ארמנותיה כלומ' ראו ארמנותיה שהם גבוהים נראים כמו פסגה·

למען תספרו לדור אחרון: כי זה אלהים אלהי
אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו עלמות

למנצח

לבני קרח מזמור שמעו זאת כל
העמים האזינו כל ישבי חלד: גם בני אדם גם
בני איש יחד עשיר ואביון: פי ידבר חכמות והג
והגות לבי תבונות: אטה למשל אזני אפתח בכ
בכנור חידתי: למה אירא בימי רע עון עקבי יסו
יסובני: הבטחים על חילם וברב עשרם יתהל
יתהללו: אח לא פדה יפדה איש ולא יתן לאלה
לאלהים כפרו: ויקר פדיון נפשם וחדל לעולם
ויחי עוד לנצח ולא יראה השחת כי יראה חכמי
חכמים ימותו יחד כסיל ובער יאבדו ועזבו לא
לאחרים חילם:

למען תספרו לדור אחרון כלומ׳ דור אל דור עד ז׳
דור אחרון שלא ראו בניין יפה כאותו בניין שיהיה
בניין וירושלים לעתיד כמו שאמ׳ הכתוב הנה אנכי
מרבץ בפוך אבניך וגו ושמתי כדכוד שמשותיך וגו׳
כי זה אלהים לפי שהוא אלהינו תהיה לנו כל הטו
הטובה הגדולה הזאת הוא ינהגנו עלמות כמו עד מו
מות כלומ׳ עד מותינו ינהגנו בזה הכבוד ויש לפרש
כמו מלה אחת עלמות מענין עלם ועלמה ופירושו
כעלמות חסר כף הדמיון כמו לב שמח ייטיב גהה וע
ועניינו ינהגנו כימי עלומינו כלומ׳ כמו שנהגנו מק
מקדם כשבחר בנו ולקחנו לחלקו ונחלתו כמו מלה
זאת שתי מלות שענינ׳ מלה אחת עגלה יפה פיה וה
והבון לגא יונים. פקח קוח שהם שתי מלות וענינ׳
מלה אחת. למנצח לבני קרח מזמור. שמעו
זאת. זה המזו׳ על ענין העולם הזה והעולם הב׳ לפי׳
אמ׳ כל העמים וכל יושבי חלד כל מי שיחפוץ דרך ה׳
הטובה מאי זה עם שיהיה גם בני אדם הם הפ
הפחותים במעלה בני איש הגדולים כמו גדעון בן י׳
יואש איש ישרא׳ וכן העשירי׳ והאביונים כלם שמעו
זאת החכמה שאדבר. פי ידבר חכמות והתבונות
שידבר לבי ידבר אותם פי אטה למשל אזני אמ׳ דרך משל וחידה אדבר בזה כי המזמו׳ דברים סתומי׳ הם
ולפי שהמזמורי׳ היו נאמרי׳ על ידי נבל וכנור אמר אטה למשל אזני כלומ׳ אטה אזני אל הכנור כשינגן בו המ
המנגן עם דברים אלה שהם משל וכן אפתח בכנור חדתי׳ למה אירא בימי רע עתה החל בדברי משל ו
וחידה ואמ׳ למה אירא ואדאג בימי רע שהם ימי העולם הזה כי הם ימי רע לכל המתעסק בו ולמה אדאג על
העושר ועל הקניין שהם כבוד העולם הזה כי אם אדאג על טובו העולם עקבי יסובני כלומ׳ יקרני עון בדר
בדרשי אחר טובו העולם הזה ואמ׳ עקבי כלומ׳ לסוף מעשי ומנהגי עון כלומ׳ אם אשמח בו בתחילה לסוף אד
אדאג בו ולפי שהעקב הוא סוף הגוף נקרא סוף כל דבר עקב או יהיה פי׳ עקבי העולם הבא שהוא עולם הש
השכר והעונש והשכר והעונש בסוף המעשה כלומ׳ אפי׳ אשמח בטובת העולם הזה כל ימי עד יום המית׳ בעול׳
הבא שהוא אחר המיתה והוא עקבי שהוא סוף המעשה כי אין מעשה ודעת בעולם הבא אבל הוא עולם השכ׳
והעונש שם יסובני עון כלומ׳ עונש מעשי ששמחתי בטובת העולם הזה כל ימי ורדפתי אחריו׳ לפי׳ אין ראוי
לי לאחוז זה הדרך כמו שעושים הבוטחי׳ על חילם וגו׳ ומלת יסובני כתובה בוין עם הדגש׳ הבוטחים על
חילם הם בוטחי׳ ומתהללי׳ ברב עשרם ואין ראוי לי לעשות כן לא יתהלל האד׳ כי אם בהשכל וידוע האל אח
לא פדה יפדה איש מה יועיל עשרם ביום המיתה כי לא יוכל לפדות איש את אחיו מן המות בכל עשר׳ ולא יוכ
יוכלו לתת כפרו לאלדים אשר מאתו החיי׳ והמות. ויקר פדיון נפשם כלומ׳ שלא יהיה ולא ימצא וכן ודבר ה׳
היה יקר בימים ההם׳ כלומ׳ שלא היה נמצא דבר הנבוא׳ וחדל לעולם פי׳ דבק עם הפסוק הבא אחריו כלומר
חדל זה הדבר לעולם כי דבר שאי אפשר הוא שיחי עוד לנצח ולא ירא׳ השחת זה דבר נמנע הוא. ויחי
עוד לנצח כלומ׳ לזמן רב שלא יראה השחת זה לא יעלה העשיר בדעתו כי הוא יראה החכמי׳ והכסילי׳ למיתה
הם עומדי׳ ואיך ינצל הוא ואמ׳ בחכמי׳ ימותו ובכסילים ובער והם רודפי העולם הזה אמ׳ יאבדו כי החכמים
אם ימות גופם לא תמות נשמת׳ ולא תאבד תקותם אבל אוהבי העולם הזה יאבדו הם ונשמת׳ ואין להם תקוה
אחר המיתה וכן אמ׳ ותקות רשעים תאבד וחילם שהתעסקו בעודם בעולם יעזבוהו לאחרים מה יועיל להם
אבל דרכי החכמים לא יאבדו והחכמה שהתעסקו בה תועיל להם אחר המיתה.

קִרְבָּם בָּתִּימוֹ לְעוֹלָם מִשְׁכְּנוֹתָם לְדוֹר וָדוֹר קרא
קָרְאוּ בִשְׁמוֹתָם עֲלֵי אֲדָמוֹת: וְאָדָם בִּיקָר בַּל ילי
יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ: זֶה דַרְכָּם כֵּסֶל לָמוֹ ו
וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה: כַּצֹּאן לִשְׁאוֹל שַׁתּוּ
מָוֶת יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים לַבֹּקֶר וְצוּרָם לְבַלּוֹת
שְׁאוֹל מִזְּבוּל לוֹ: אַךְ אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד ש
שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה: אַל תִּירָא כִּי יַעֲשִׁר אִישׁ כִּי
יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ: כִּי לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל לֹא יר
יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ: כִּי נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יְבָרֵךְ וְיוֹדֻךָ כִּי
תֵיטִיב לָךְ:

קרבם בתימו יש מפרשי׳ כמו הפוך קברם כלו׳
הקבר הוא בתיהם לעולם ׳וי״א חסר בית כמו בקרב׳
כלומ׳ במחשבתם שיעמדו בבתימו לעולם והנה לזה
הפי׳ חסר בית מן קרבם ומן בתימו ׳ויש לפר׳ כי מה
קרבם בבנוי ואחרים כמו עמהם הימן וידותון חכוג
חנוכרות· הבני מאכילם את העם הזה לנחשתם כל
הכלים האלה והדומים להם ויהיה פי׳ הם חושבים כי
קרב בתימו יהיו לעולם בלבם הוא עסקם לרדוף את
אחרי הממון ולהתעסק בבניין כאלו ישכנו בהכלי
עונג שכונים בהם לעולם ויהיו משכנות׳ לדור ודור
עד שקראו בשמותם עלי אדמות כלומ׳ כל כך הם ב
בניהם ובתיהם גדולים ובנוים עד שיבא להם שם
עלי אדמות· וי״מ לא נשאר להם אחר המיתה ממשכ
ממשכנות׳ רק שיקראו על שמם ויאמרו זה היה בית
פלוני ואדם ביקר בל ילין ואדם באותו היקר והממון שיחשוב שיעמוד עמו לעולם לא ילין בו כלומר
כשימות לא יהיה עמו אלא ישאר אחריו לאחרים ונקראת המיתה לינה כמו שנקראת גם כן שינה שנ׳ וישנו שנת
עולם ׳ורבים מישני אדמת עפר יקיצו ויש לפר׳ כי אמ׳ יקר על הנשמה כמו שנקראת כבוד כמו שאמ׳ למען יז
יזמרך כבוד ׳ויגל כבודי ופי׳ הפסוק ואדם הזה המתעסק בהבלי העול׳ הזה לא ימות בכבודו כלומ׳ שישאר כבודו
במותו אלא תאבד כנפש הבהמות וזהו שאמ׳ נמשל כבהמות נדמו ונדמו הוא ענין דמיון והוא כפל לשון או פי׳
נדמו נכרתו כמו נדמה   מלך ישראל כלומ׳ כמו הבהמות שנכרתו במותן כן האדם הרע נכר׳ במותו של
שלא תשאר כמו שכתו׳ הכרת תכרת הנפש ההיא ׳זה דרכם זה דרך הרשעי׳ לפי שכסילות למו ולא ידעו עשות נ
נכוחה ואחריהם בפיהם ובניהם אחריה׳ ירצו במאמרם ובמה שישמעו מאבותם מתהללי׳ בעושר ודבקי׳ בו בב
בבל כחם כן ירצו הם באותה הדרך וי״מ בפיהם בענין כמו הם וכשעור דעתם כמו איש לפי אכלו ׳איש כפי
עבודתו· כצאן לשאול שתו כמו הרועה שאוסף הצאן כי יהיה הרועה שלהם המות שיאסוף אות׳ אל שאול
והיה שתו פועל עומד כמו הושתו או הם שתו עצמם לשאול בלי תקוה שיהיה להם אחר המות באחוז בדרך הר
הרעה ׳ודגש תיו שתו תמורת הנח כאשר סביב שתו עלי ׳וירדו בם ישרים לבקר ׳כלומ׳ עתה הרשעים למעלה ו
והצדיקים נכנעי׳ מפניהם ואין לרשעי׳ מכניע בחייהם מפני עשרם וחזקם עד יום המות ׳אבל ליום הדין ירדו
הישרים ברשעים בחייהם כמו שכתו׳ ועסותם רשעים כי יהיו אפר וגומ׳ וקרא יום הדין בקר לפי שיהיה בקר
ואור לצדיקים ותהיה אז ישועת ישראל ׳ואמ׳ וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ׳ואותו השמש תלהט הרשעי׳ שנ׳
ולהט אותם היום הבא ׳וצורם לבלות שאול מזבול לו ׳וצורם כמו וצורתם כמו כתבונם עצבים שהוא כמו כתבונ
כתבונתם ׳או יהיה פי׳ צורם חזקם כמו ואין צור כאלהינו וזה תאר וזה שם כלומ׳ כל חזקם ומעלת׳ סוף לבלות
שאול כלומ׳ כי השאול יבלה ואין להם תקוה עוד ׳מזבול לו מהזבול והמעון היפה שהיה לו יצא אל הקבר מקום
בור ושפל   אך אלהים אמ׳ הנביא ברשעים אבדון נפשות הרשעי׳ במותם יום שירד גופי לשאול יפדה אל
אלהים נפשי מיד שאול שלא תאבד נפשי עם הגוף ׳ופי׳ כי יקחני כי ימיתני כמו ואיננו כי לקח אותו אלהים·
אל תירא אמ׳ הנביא אל המשכיל המקבל מוסרו אל תדאג אם תראה אדם עשיר ואין אתה עשיר כמוהו כי
תהיה אתה כמו שיהיה הוא בעשרו או שמח יותר ואם תאמ׳ במותו יקחנו לא יקח ממנו כלום אם כן אין לו ית
יתרון עליך אבל אתה יש לך יתרון עליו לכן אל תדאג לעצמ׳ על העושר שתראה לו שאין לך כמוהו· כי
לא במותו ׳פי׳ האומה ממנו כמו ולרש אין כל· כי נפשו ׳היה לו לברך נפשו בחייו שלא יהיה כל עסקו להטיב
אבל היה לו להטיב לנפשו וטובת הנפש היא החכמה ומעשי׳ טובים ואמ׳ יברך שפי׳ ברכה תוספת טובה ורצוי א
אתה לשמוע זה המוסר שאני אומ׳ לך שתטיב לעצמך כי אם תעשה טובת הנפש תטיב לעצמך·

תָּבוֹא עַד דּוֹר אֲבוֹתָיו עַד נֵצַח לֹא יִרְאוּ אוֹר׃ אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃

מזמור
לְאָסָף אֵל אֱלֹהִים יְהוָה דִּבֶּר וַיִּקְרָא אָרֶץ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאוֹ׃ מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ׃ יָבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל יֶחֱרַשׁ אֵשׁ לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׂעֲרָה מְאֹד׃ יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ׃ אִסְפוּ לִי חֲסִידָי כֹּרְתֵי בְרִיתִי עֲלֵי זָבַח׃ וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט הוּא סֶלָה׃

תבא לפי שזכר נפשו והיא נפש הרשע שהיה לו להטיב לה ולא הטיב לפיכך תבא הנפש ההיא עם נפש אבותיו שהיו רשעים כמוהו ותאבד נפשו עם נפשותיהם ועד נצח לא יראו אור כמו נפשות הצדיקים כשיראו אור במנוח גופות והוא אור החיים שיחיו לעדי עד ולנצח נצחים אדם ביקר האדם הזה הוא ביקר והיא הנשמה שנקראת כבוד ולא יבין בעודינו בחיים אין תבונה בו לאחוז דרכי הנפש ואוחז דרכי הגוף כמו הבהמות לפיכך במותו יהיה נמשל להם ותאבד נפשו במותו ואין לו תקוה׳

מזמור לאסף זה המזמור הוא על יום המשפט שיהיה לעתיד בבא הגואל כמו שכתוב בנבואת יואל בימים ההם ובעת ההיא אשיב את שבות יהודה וירושלים וקבצתי את כל הגוים והורדתים אל עמק יהושפט וגו׳ ואומר המונים המונים בעמק החרוץ וגו׳ ואומ׳ אל אלהי׳ שפירושו שופט השופטים ויכול על כל היכולים ואמר אחר כן ה׳ שהוא קיים לעולם׳ דבר ויקרא ארץ׳ דבר על ידי נביאיו וכן עשה ואמר ויקרא עבר במקום עתיד כי כן המנהג בדברי נבואה במקומות רבים׳ וכן אמ׳ הופיע במקום יופיע׳ יקרא יושבי ארץ חסך ממזרח שמש ועד מבואו לבא למשפט וטעם יקרא שיעורר לבבם לבא ירושלם להלחם עליה עם גוג ומגוג כמו שכתו׳ בנבואת יחזקאל והעליתיך מירכתי צפון והביאותיך אל הרי ישראל מציון כמו שאמ׳ גם בנבואת יואל וה׳ מציון ישאג ומירושלם יתן קולו׳ כאלו משם יתן קולו שיבאו כלם אל ירושלים יבא אלהינו׳ להנקם מן הגוים נקמתינו ואל יחרש עוד על עניינו ועל צרותינו׳ אש לפניו תאכל׳ באותם הגוים אלפניו וסביבו ענין אחר כלומר בירושלים שהוא מקום מקדשו ומשכנו׳ ונשערה׳ אומר על הארץ׳ כלומ׳ כלו יושביה ברוח סערה׳ יקרא אל השמים אל המלאכים לקחת דין עמו מן הגוים כמו שאמ׳ גם בנבואת יואל שמה הנחת ה׳ גבוריך עד ויצא מלאך ה׳ ויך במחנה אשור ואל הארץ ר״ל אל אנשי הארץ כי הנ עצמם יהרגו איש את אחיו כי תהיה מהומת ה׳ בהם כמו שכתו׳ בנבוא׳ יחזקא׳ חרב איש באחיו תהיה׳ ונאמ׳ בנבואת זכריה תהיה מהומת ה׳ רבה בהם והחזיקו איש ביד רעהו ועלתה ידו על יד רעהו ורז״ל דרשו יקרא אל השמים מעל זו הנשמה ואל הארץ לדין עמו זה הגוף כלומ׳ כי ביום הדין תהיה תחיית המתי׳ וישפטו הגוף עם הנשמה אספו לי חסידי הוא׳ לאומו׳ העולם שיבאו אל ירושלים כמו שכתו׳ בנבוא׳ ישעי׳ יובל שי לה׳ צבאות עם ממושך וממורט וגו׳ ואומ׳ והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה׳ ואו׳ בנבואת צפניה מעבר לנהרי כוש עתרי בת פוצי יובילון מנחתי׳ וישראל הם בבני העולם חסידי׳ וכורתי בריתי עלי זבחי כי בהר סיני כרת עמהם משה ברית וזבחו זבחי׳ ולקח דם הברית ויזרק על העם ויש דרש כי על ברית מילה שהחזיקו ישראל בגלות וכן אמרו כורתי בריתי עלי זבח ביום שישרא׳ עושין ברית מילה עלי זבח הם עושים שעושים מנחה ומשתה׳ ויגידו שמים צדקו בעבור כי השמים וצבאותם עומדי׳ לעד ולא כן צבאות הארץ כי דור הולך ודור בא ומי שידע בזמן שהוא בו לא ידע בזמן שעבר׳ אבל השמים וצבאותיה׳ שהם בזמן שעבר ויהיו בזמן העתיד כשיהיה זה היום יום הדין וקבוץ גליות יגידו צדק האל שעשה עם ישראל שלא כלה אותם בגלות׳ ולא הפר בריתו אתם והוציאם מהגלות אשר הביאם בו ויגידו צבא השמים גם כן כי אלהים שופט הוא שלקח משפט ישראל מן הגוים ואו׳ ויגידו פתוחה שמורה לשעבר והוא עבר במקום עתיד׳

שמעה עמי אחר שעשה האל משפט בגוים יוכיח ישראל על מעשיהם ויבער מהם הרשעי׳ וישמור הטובים כמו שכ׳ בנבואת צפניה כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך ולא תוסיפי לגבהה עוד בהר קדשי׳ והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה׳ שארית

ו ח

שִׁמְעָה עַמִּי וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל וְאָעִידָה בָּךְ אֱלֹהִים
אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי׃ לֹא עַל זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָ וְעוֹלֹתֶיךָ ל
לְנֶגְדִּי תָמִיד׃ לֹא אֶקַּח מִבֵּיתְךָ פָר מִמִּכְלְאֹתֶיךָ
עַתּוּדִים׃ כִּי לִי כָל חַיְתוֹ יָעַר בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אל
אָלֶף׃ יָדַעְתִּי כָּל עוֹף הָרִים וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִי׃ אִם א
אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ כִּי לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ׃ הַאוֹכַל
בְּשַׂר אַבִּירִים וְדַם עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּה׃ זְבַח לֵאלֹהִים
תּוֹדָה וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ׃ וּקְרָאֵנִי בְּיוֹם צָרָה
אֲחַלֶּצְךָ וּתְכַבְּדֵנִי׃

ישראל לא יעשו עולה וגומ׳ ואמ׳ בנבואת זכריה פי
שנים בה יכרתו יגיעו והבאתי את השלשית באש וצ
וצרפתים כצרוף את הכסף ׳וגומ׳ הוא יקרא בשמי וכ
ואני אענה אותו אמרתי עמי הוא והוא יאמ׳ אלהי ׳י
וכתו׳ והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש י
יאמר לו כל הכתו׳ לחיים בירושלם ׳והוכיחם על דב
דבר העולות כי זה חטא גדול וכפירה להביא קרבן ו
ולא ישוב מחטאו ובזה הוכיחו אותם הנביאי׳ ותחלת
דברי ישעיהו היה בזה למה לי רוב זבחיכם וגו׳ ׳מי ב
בקש זאת מידכם וגו׳ לא תוסיפו הביא מנחת שוא ו
וגו׳ ואמר ירמיה עולותיכ׳ ספו על זבחיכם וגו׳ וכן א
אמר מלאכי מי גם בכם ויסגור דלתים ׳וכן הנביא
הנביאי׳ האחרי׳ הוכיחים על זה ׳ואמר ואעידה בך הברית אשר כרתי אתך יש לי עדים ביני וביניך כמו שאמר
העידותי בכם היום את השמי׳ ואת הארץ ואותם העדי׳ קיימי׳ הם מה שאמרתי לך תחילה אלהים אלהיך אנכי
כמו שאמר אנכי ה׳ אלהיך וקבלת אותי עליך כאלוה לעשות מה שאצוה עליך ועל זה אוכיחך לא על הזבחים
כי אין בעשרת הדברים זכר לזבחים וכמו שאמר שמואל הנה שמ ע מזבח טוב ׳כלומר לא תחשוב כי דבר ה
הקרבנות דבר גדול הוא בעיני ואם בטלתם אותם שאוכיח אתכם על זה לא אוכיח אתכם על זה אלא על הר
הרע באמונה ובמעשים   לא   על זבחיך ועולותיך ׳כי׳ ולא עולותיך לנגדי תמיד ולא שוכר עומד במקו׳
שנים כלומר אין תוכחתי על העולות אם לא הקרבתם אלא על החטאים שעשיתם   לא   אקח אם הייתי
צריך לעולות לא הייתי לוקח אותם ממך כי לי הכל וברשותי וזכר פר שהוא המין הגדול שבקרבנות וכן אמר
עתודים כי הם גדולי העזים ממכלאותיך כמו גזר ממכלא צאן ׳ותאמ׳ והאלף מ תאלפים והם גורנ׳ צאן מקו
מקום שנכלאים שם הצאן   כי   לי אותם שאינם תחת רשותך הם תחת רשותי ׳והם חיות היער וב
וחיות אחרי׳ שאינם ברשות האדם ׳וחייתו הוא נוספת וכן וחייתו ארץ למ כ׳ וכן ו׳ בנו בעור ופי׳ בהררי אלף
באלף הרים כלומר בהרים רבים שאין לך דרך בהם ומלת בהררי אינו סמוך אבל הוא כמו בהררים וכמהו ר
רבים כמו חלוני שקופים כטעי נעמני׳ אכשי מחקה על הקיר והדומי׳ להם כמו שכתבנו בספר מכלול ׳ובדרש
בהררי אלף שיש בהמה שרועה אלף הרים בכל יום   ידעתי   כל עוף
הרים מה שלא ידעת אתה אלא הרגילי׳ בישוב וזיז   שדי מלת ז
זיז הוא כלל לחיות השדה המדברות ׳וכן וזיז שדי ירעננה ובדרש אמר ר׳ יהוד׳ בר׳ סימון הזיז הזה הוא עוף גדו
גדול בשעה שהוא פורש כנפיו מכהה גלגל חמה הדה הוא דכתי׳ המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן ולמה
נקרא שמו זיז שיש בו מכל מיני טעמים מזה ומזה   אם   ארעב א
אם הייתי כבן אדם שהוא רעב לא אומר כן שתאכילני   כי לי תבל
ומלואה   האוכל   אבירים פרים אבירים   זבח   אם תרצה לזבוח בתודה יהיה זבח ש
שתודה על מעשיך הרעים ושלא תשוב אליהם עוד ושלם לעליון נדריך אני איני מצוה לך שתדור אבל אם
נדרת קרבן שלמהו לעליון שהוא עליך ולא תוכל להמלט ממנו אם תבחש בו ולא אומר לך בעבור שאני צר
צריך אלא בעבור שתשמור מוצא שפתיך אפילו לבני אדם כמוך כל שכן לי   וקראני ביום צרה אם יהיו זבח
זבחיך כמשפט הזה אחלצך ביום צרה כשתקראני בעבור שתכבדני שתעשה מצותי אבל מי שיעשה זבחים ול
ולא ישוב מרשעו הוא בוזה האל ומצותיו ועושה קרבן למראה עינים וחושב כי האל אינו יודע לבבו זה ואינו מ
מכבד האל אלא בוזהו׳

ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ותשא בר
בריתי עלי פיך: ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי
אחריך: אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים
חלקך: פיך שלחת ברעה ולשונך תצמיד מרמ
מרמה: תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דפי:
אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך א
אוכיחך ואערכה לעיניך: בינו נא זאת שכחי אל
אלוה פן אטרף ואין מציל: זובח תודה יכבדנני ו
ושם דרך אראנו בישע אלהים:

למנצח

מזמור לדוד: בבוא אליו נתן הנב
הנביא כאשר בא אל בת שבע: חנני אלהים כח
כחסדך כרב רחמיך מחה פשעי:

ולרשע אמר אלהי' עד הנה הוכיח מקריבי הקרבן שאינם שבים מרשעם ועתה מוכיח הלומדים ואינם עושים כי שתי המדות האלה הן רעות מאד כמו שא שאמר כל מי שהוא רשע ומראה עצמו רשע הוא ר רשע בעיני אלהים ואדם ומפני זה הוא קרוב לעשו' כי בני אדם יכירו בו ויוכיחו בו · אבל מי שהוא מק מקריב קרבנות ומראה עצמו טוב ועובד אלהים ול ולבו רע ומעשיו רעים בסתר הנה הוא יותר רע מא מאשר הוא רשע בגלוי' כי הוא כופר בא"ל ובא"מ שאו שאינו רואה אותו ואינו שומעו וחושב להתכסות מ ממנו והוא רחוק מאד מהתשוב' וכן מי שלומד תור תורה ואינו עושה כמו שכתו' בה הנה הוא חוטא ומ ומחטיא כי בני אדם שרואים אותו לומד ועושה הפ הפך ממה שהן לומד ילמדו ממעשיו ויאמרו הלא הוא זה תלמיד חכם ועושה מעשים כאלו ואלו היו מעשים אלו רעים בעיני הא"ל לא היה זה האיש עושה אותם שהרי הוא חכם ולומד התורה ואעפ"י ש שיודעים שמעשיו רעים והם הפך מה שכתו' בתורה מונחים ללמוד התורה בעבור זה ואומרים ראיתם פלוני שלמד תורה כמה מקולקלים מעשיו וגידם רעה וקללה לאביו ולרבותיו ואומרי' ארור שזה ילד ארור שזה גדל ועל זה אמרה התורה וכל משנאי אהבו מות שהם משניאים התורה לאחרי' במעשיהם הרעים שהם עושים ואו וחושבי' להתכסות בלמוד התורה ומעלימי' בה מיעשיהם מבני אדם כי מי שרואה אותם לומדים לא יחקרו אחר מעשיהם וגם הם נסתרים במעשיהם הגלוים לעשותם כהוגן אבל במעשיהם הנסתרים מרוב בני אדם עושי עושים רע לפיכך אמר אם ראית גנב ותירץ עמו ועם מנאפים חלקך אלה המעשי' שבסתר' וחקי ובריתי הם מצות התורה שכתבו בבר ת' ובדרם ולרשע זה דואג ותשא בריתי עלי פיך שלא הייתה תורתו אלא מן השפה ולחוץ ואתה שנאת מוסר מוסר הוא ממצות שבין אדם לחבירו דברי הם שאר המצות אם ראית גנב ותירץ כמו ותרבה עניינו רצון כלומ' רצית להיות ידך עמו פיך שלחת ברעה לדבר רעות בבני אדם ואמ' שלחת ע"י הריבה כאילו יתרו אותו לדבר רעות גם זה מן העבירו' שבסתר שמדבר בביתו רע מבני אדם או מאדם אחד בסתר תצמיד מרמה דבר מרמה ופי' תצמיד שתחבר דבריך עם דברי האדם האחר שמדבר רעות כמוך תשב באחיך תשב במושב הלצים ותדבר אפי' באחיך והוא בן אביך וכן בבן אמך ואעפ"י שאין בינך וביני דבר כי אין ירושת אחת תתן דפי הוא עניין חרוף וגדוף אלה עשית ולפי שאני הא החרשתי כלומר ששתי עצמי כאילו לא ידעתי שלא השיבותי לך גמול מעשיך הרעים דמית היות אהיה כמוך וחשבת שאני כמוך שלא אדע הנסתרות עתה אוכיחך ואערכה לעיניך כל מה שעשית שתדע כי אני ידעתי ה הכל ואעפ"י שאחרתי לך העונש עתה יבא העת לבער הרעים ויהיו יודעים מי הם הטובים ומי הם הרעים כ כמו שאמר בנבואת מלאכי ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהי' לאשר לא עבדו ושמעתי בו פי' אחר מפי זקן אתה אלה עשית והחרשתי אלה הרעות האחרתי לך עליהם אבל מה שדמית וחשבת שאהיה גוף כמוך על זה אוכיחך ואערכה לעינך כי זאת רעה גדולה שברעו' בינו נא זאת התוכחה ושובו מדרכיכ' הרעי' את שכחת' הא"ל עד כה פן אטרוף ואין מציל כי לא אאריך אפים עוד כי בא יום המשפט וכן בנבואת מלאכי פן אבא והכתי את הארץ חרם זובח תודה מי שעושה זבח עם תודה עם שתודה מעשיו ושוב מהם ה הוא יכבדנני לפי שחרד במצותי ושם דרך הא"ל שמתקן דרכו ולבו לטוב ולא יצטרך לזבח בישע אלהי' שא שאז יהיה יום הדין והנשארים יראו בטוב ה' כל ימי עולם והוא כמו ואל משה אמר והוא כאלו אמר בישעי

הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני: כי פשעי אני
ארע וחטאתי נגדי תמיד: לך לבדך חטאתי וה
והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדבריך תזכ
תזכה בשפטיך: הן בעון חוללתי ובחטא יחמתנ
יחמתני אמי: הן אמת חפצת בטחות ובסתום ח
חכמה תודיעני: תחטאני באזוב ואטהר תכבסני
ומשלג אלבין:

למנצח מזמור לדוד בבוא אליו נתן הנב
הנבי' כי אז התודה ואמ' חטאתי לה' אבל זאת התפלה
אחר שהלך נתן בביתו אמרה. חנני אלהים כ
כחסדך. לא כפי מעשי מחה פשעי. זה הפשע ואחרי'
שעשיתי או פי' כי בזה הפשע היו שני' דבר בת שבע
ודבר אוריה. הרבה כן כתו' וקרי הרב ואחד
הוא כמו הרפה ממני הרף ממני ובדר' הרבה חסדים
עשית עמי עשה גם עת' ומחה פשעי הרב כבסני פי'
הרב רחמיך וכבסני מעוני או יהיה הרב שם כמו הר
הרבה כלומ' מאד כבסני מעוני כי העון בנפש כמו

הכתם בבגד. טהרני שנטמאה הנפש בגוף בעון. כי פשעי רבים כמו שפרשתי אני אדע אכיר ואדע כי
חטאתי ולא אכפור בחטא כמו שאמ' קין לא ידעתי. נגדי תמיד שאני תמיד בחרטה ובכאב לב על חטאתי ואת'
לך לבדך כי חטאתי בסתר היו דבר בת שבע בסתר היה ואין יודע זולתך ואע"פ שקר' אותה על יד עבדיו
לא היו יודעים למה קראה וגם דבר אוריה אין אדם יודע לבב ומי שסבבו למה סבבני מיתתו אלא אתה כי א
אע"פ שכתב ספר ליואב בהודע הדבר חשבו בני אדם לפי שעבר מצותו כוה נסבב מיתתו ואת ידעת את לבבי
כי בשני הדברים לבי למרע ולא אכפור בחטא כמו שאמ' קין לא ידעתי והגאון רב סעדיה פי' כך לך לבדך א
אות' חטאתי כלומ' לך לבדך אני מתודה ואומ' חטאתי. ומצאנו סיוע לפי' במה שאמרו רז"ל כתו' מכסה פשעיו ל
לא יצליח. וכתו' אשרי נשוי פשע כסוי חטאה בעבירות שבין אדם למקום כמו הבא אל הערוה ומקבל שבת ע
עליו כאמ' כסוי חטאה ואמרו חציף עלי מאן דמפרש חטאיה למען תצדק בדבריך כלומ' שאמ' חטאתי כמו
שאמרת לקין הלא אם תטיב שאת ואמר' למשה בהודיעך אותו את דרכיך נושא עון ופשע וחטאה ולמען תזכ'
בשפטך אותי בקו המשפט שלא יוכל אדם לומ' עליך כי אמרת דבר אחד ועשית תמורתו ואחר שאמר שתשא
חטא לשבים שא חטאתי. ואדוני אבי ז"ל פי' לך לבדך חטאתי כי אלו היה אוריה חי היה החטא לאל ולו אבל עתה
שהוא מת לך אני מודה החטא כי כל חטאתי נשאר לך ואין לי לבקש מחילה אלא ממך מדבר בת שבע ומאור'
שסבבתי מיתתו. הן בעון חוללתי כתב הגאון בעבור התאוה הנטועה בלב האדם כאלו בעון חולל והטעם
כי בשעת הלידה היצר הרע נטועה בלב ג"א כי זה רמז לחוה שלא ילדה רק אחר שחטאה ואדני אבי פי' אמר
דבר זה כדי להקל מעליו העון אמ' כי מדרך העון שעשיתי כבריאתי והיא טפת זרע וממנה יחמתני אמי כאלו
שזורע מרה ואילן והפרי מר הוא בטבע וכל הדברי' הולכי' אחר תולדת' והאדם נעשה מטפת הזרע בדרך תש
תשמי' ואע"פ שיש בזה הדרך מותר ואסור ואם יטעה אד' באותו הדר' טבעו הוא וממנו הוא נוצר ואינו דבר ג
גדול אם יתקפו יצרו לעבור על דבר זה אך גנבה ורציחה וכל חטא אחר אינו טבע ואין באדם כמו זה על כן
חייב יותר אם יעש' אותם והאדם הצדיק המושל בתאותו ובדרך התשמיש דבר גדול הוא יותר מאשר ימשול ב
ברציחה ולא יגנוב או שלא יהרוג או שלא יעשה עבר' כי זה טבעו וזה אינו טבעו ומלת יחמתני יחמה אותי כי מ
מהתחממות הנקב' עם הזכר והולד נוצר ממנה. וכן ויחמו הצאן ליחמנ' במקלות. ואמ' אמי כי היא סבת הזכר
יותר מן האיש כמו שאמ' אשה מזרע' תחלה יולד' זכר ומלת בעון מלא. ויש בו דר"ר אחא אומ' בעון מלא אפי'
חסיד שבחסידי' אי אפשר שלא יהא בו צד אחד עון ב. אמ' דוד לפני הקב"ה רבון העולמים וכי נתכון ישי אבא ל
להעמידני והלא לא נתכון אלא להנאת עצמו תדע לך שהוא כן שלאחר שעושים צרכיהם זה הופך פניו לכאן
וזה הופך פניו לכאן ואתה מכניס כל טפה וטפה שיש בו והוא שדוד אמ' כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני.
הן אמת חפצת בטוחות האמת שחפצת בטוחותי כלומ' אע"פ שחטאתי היצר גובר עלי אבל לא עלה בלבי ו
ובכליותי למרוד בך ובמצותיך אלא התאוה שסיתה אותי לעבור אבל לא עד מרד כי ידעתי כי רעה אני עוש'
בשעה שהוא בעברי על מצותי' ועתה אני מתחרט לאות כי לא עשיתי במרד ודרך הכעס אלא דרך תאוה שג
שגבר' עלי ואתה תודיעני דר' האמת ואבין הדברי' הסתומי' בדרך האמת כי בלבי לעשות רצונך. וטוחות הם כ
כליות כמו מי שת בטוחות חכמה. ואמרו הלב מבין והכליות יועצות. תחטאני כמו שאמ' הרב כבסני

כי העון בנפש כמו הכתם או נגע הרע׳ בגוף ואמ׳
תחטאני כמו שמחטאים באזוב שהוא סוף הטהרה ש
שמזין עליו באזוב כן תחטאני מעוני והחטוי הוא ה
הסרת החטא ואלבין הוא פועל עומד ואע״פ שהוא
מבניין הפעיל וכן הלבינו סריגיה. תשמיעני
ששון תשמיעני על ידי נביא שסלחת לעוני ויהיה ש
ששון ושמחה לנפשי הכואבת ומתאבלת על החטא ג
גם העצמות תגלנה והוא הגוף ע״ד ושמועה טובה ת
תדשן עצם ואע״פ שאמ׳ לו נתן הנביא גם ה׳ העביר
חטאתך לא תמות הבטיחו ממיתה לומ׳ כי בזה העבי׳
חטאו׳ תחטאני באזו׳ ואמר שלא ימות אלא יענישהו
בשאר עונשין בגופו ביסורים כי שאר העונשי׳ כבר
אמ׳ לו נתן לא תסור חרב מביתך ואמר הנני מקים
עליך רעה מביתך וגו׳ ולא התפלל הוא על אותם ענ
עונשים כי ראוי היה לקבלם לכפר עונו ולא יכול ל
להתכפר בלתם אם כן טוב יהיה לו העונש ההוא וא
ואמ׳ דכית כי מפחד עונש האל נבהל ודוכאו עצמיו.

תשמיעני ששון ושמחה תגלנה עצמות דכית: ה
הסתר פניך מחטאי וכל עונותי מחה: לב טהור
ברא לי אלדים ורוח נכון חדש בקרבי: אל תשל
תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני:
השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני: אל
אלמדה פשעים דרכיך וחטאים אליך ישובו: ה
הצילני מדמים אלדים אלדי תשועתי תרנן לשו
לשוני צדקתך: ארני שפתי תפתח ופי יגיד תהלת
תהלתך: כי לא תחפץ זבח ואתנה עולה לא תר
תרצה: זבחי אלדים רוח נשברה לב נשבר ונדכ
ונדכה אלדים לא תבזה: היטיבה ברצונך את צ
ציון תבנה חומות ירושלם

הסתר פניך שלא יהיו נגד פניך חטאי אלא נזכרם ולענשני עליהם עוד וכן כל עונותי עד היום הזה מחה כי בגלגם אני מתחרט ושב בתשובה לפניך׳ לב טהור כי כונתי טובה מעתה ועתה עזרני נא וסמוך לבי ורוחי שיהא טהור ונכון שלא ימשול בי יצר הרע עוד על דרך בא לטהר מסייעין אותו וזה הבריאה והחדוש׳ אל תשליכני מלפניך השכני והתעוב אלא פנה אלי בעין רחמים ואהבה או פי׳ על רוח הקדש והפסוק כפול כי רוח הקדש הית׳ בו כמו שאמ׳ רוח ה׳ דבר בי וגו׳ ובאותו הרוח היה אומ׳ המזמורי׳ כמו שפירשנו בתחלת הספר ועתה כשחטא נסתלק׳ ממנו רוח הקדש והתפלל שלא יקחנה לעולם אע״פ שלקח׳ ממנו זאת העת התפלל שלא יקחנה ממנו לעולם אבל ישיבנ׳ לו וזהו שאמ׳ ה השיבה לי ששון ישעך׳ השיבה לי ששון ישעך רוח הקדש היא ששון הנשמה וישעה ורוח נדיבה תסמ תסמכני היא רוח הקדש שמתנדבת דברי שיר ושבח לאל יתבר׳ והיא בעלת רצון טוב ות״י תסמכני טעמה אל הרוח או טעמ׳ כנגד האל וטעמו וברוח נדיב׳ והרב החכם ר׳ משה בר׳ מימון ז״ל פי׳ תסמכני תניח רוחי הנדיב׳ לעשות חפצה ואל יגרמו לי חטאי למנוע לי התשוב׳ אלא תהא הרשות בידי עד שאחזור ואבין דרך האמת אל אלמדה פושעים כשתסלח לי אלמדה פושעי׳ וחטאי׳ דרכיך שאתה נושא עון ופשע וישובו אליך ואתה ת תקבלם׳ הצילני מדמים מדמי אוריה שלא תענישני עליהם ואמ׳ אלדים כי אתה אל יכול ושפט הכל ו ובידך לשפוט ולמחול ואקרא לך אלדי תשועתי שתושיעני מזה הדין תרנן לשוני צדקתך שתעש׳ לי למחול לי׳ דם כאמ׳ בלשון יחיד ובלשון רבים בלשון יחיד כמו דם נקי דם נקיים׳ דמו בראשו ובלשון רבי׳ כמו דמיו בו דמי אחיך׳ והטעם כתב הא״ע נקרא בלשון יחיד בעבור היותו אחד ובלשון רבים בעבור כי הוא׳ נושא בל האבר האברים׳ אדני שפתי אתה שאתה אדון על הכל שפתי תפתח כשתרנן לשוני צדקתך ר״ל שתטיב לי רוח שיופיעו בלשוני דברי השיר כמו שהיה לי מתחלה וזהו שפתי תפתח שיהא בדברי עזר אלדים ופי יגיד תהלתך׳ כי לא תחפוץ אם ידעתי שתחפוץ זבח על העון אתן אותו אבל ידעתי כי אתה רוצה יותר בלב נשב׳ והנני שב בלב נשבר לפניך ואע״פ שצוה האל בקרבנות עם הודוי והתשוב׳ לא צוה בקרבנו׳ אלא על השוגג אבל הוא מזיד היה ואין בחטא המזיד קרבן אלא התשוב׳ בלב נשבר ונדכה ובחטא שבין אדם לחבירו ההשלמה עמו׳ וע ועקר טע׳ הקרבנות לא צוה האל עליה׳ אלא לשבר הלב ולבטל תאות הגוף מלבו ובטריפת האמורים דמיון ש שטורף הוא גם כן התאוות הבהמיות וצוה בחטא הנעשה בשוגג כי האל הוא שידע הלבבו׳ ואם הוא שוגג או מ מזיד לא תבזה ואע״פ שאין בו זבח שנ׳ זבחי אלדים רוח נשבר׳ וגו׳ והזבח אתה בוזה כשאין בו לב נשבר. ה היטיבה בשני הפסוקי׳ האלה האחרוני׳ נראה שטבה אלין רוח הקדש בעודו ומתפלל בזה המזמור שאמר ה השיבה לי ששון ישעך וגו׳ וכן היה שטבה לו׳ כי אלה הפסוקי׳ הם נבואה עתידה כי ראה ברוח הקודש שעתיד

ב

אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל מִזְבַּחֲךָ פָרִים׃

לַמְנַצֵּחַ

מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ בְּבוֹא דּוֹאֵג הָאֲדֹמִי וַיַּגֵּד לְשָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ בָּא דָוִד אֶל בֵּית אֲחִימֶלֶךְ׃ מַה תִּתְהַלֵּל בְּרָעָה הַגִּבּוֹר חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם׃ הַוּוֹת תַּחְשֹׁב לְשׁוֹנֶךָ כְּתַעַר מְלֻטָּשׁ עֹשֵׂה רְמִיָּה׃ אָהַבְתָּ רָּע מִטּוֹב שֶׁקֶר מִדַּבֵּר צֶדֶק סֶלָה׃ אָהַבְתָּ כָל דִּבְרֵי בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה׃ גַּם אֵל יִתָּצְךָ לָנֶצַח יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשֵׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה׃ וְיִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִירָאוּ וְעָלָיו יִשְׂחָקוּ׃ הִנֵּה הַגֶּבֶר לֹא יָשִׂים אֱלֹהִים מָעוּזּוֹ וַיִּבְטַח בְּרֹב עָשְׁרוֹ יָעֹז בְּהַוָּתוֹ׃ וַאֲנִי כְּזַיִת רַעֲנָן בְּבֵית אֱלֹהִים בָּטַחְתִּי בְחֶסֶד אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד׃ אוֹדְךָ לְעוֹלָם כִּי עָשִׂיתָ וַאֲקַוֶּה שִׁמְךָ כִי טוֹב נֶגֶד חֲסִידֶיךָ׃

שעתיד בית המקדש ליחרב ראשון ושני על העונות והעפ׳ שהיו מקריבים קרבנות תמיד כיון שהיו מעשיהם רעי׳ בזה הא׳ הקרבנו׳ והחריב המקדש ובי׳ ובימות המשיח יהיו הקרבנו׳ רצויים שיהיו כל ישרא׳ בלב אחד לעבוד את ה׳ לפי׳ אמ׳ הטיבה ברצונך את ציון ונומ׳ · אז תחפוץ · כי אותם זבחי׳ יהיו זבחי צדק והראשונים זבחי שוא כמו שאמ׳ לא תוסיפו הביא מנחת שוא קטרת תועבה היא לי ונו׳ אבל בימות המשיח יחפוץ הזבחים שיהיו זבחי צדק · עולה וכליל הוא כפל דבר כי העולה היתה כליל או אמ׳ כליל על מנחת כהן שהיתה כליל · ואפי׳ פרים על החטאת ועל השלמים וזכר פרים והוא הדין לכבשים · אלא זכר הגדול שבהין הקרבנו׳ · למנצח משכיל לדו׳ בבוא · דואג האדומי נקרא אדומי שהתגורר בארץ אדום כמו עובד אדום הגתי שהתגורר בגת ובדרש מנכח למעלה אדומים ה״ה ועל שם עירו נקרא כן וזה המקום נזכר בספר יהושע בגורל יהודה ובגורל מטה בנימין · בא דוד אל בית אחימלך ולא ספ׳ יותר מן הענין כי ידוע הוא וכתו׳ בספר שמואל · מה תתהלל · הא הגבור הא הקריא׳ כהא הקהל מוקה אחת הדור אתם ראו דבר ה׳ ואמ׳ מה תתהלל אתה הגבור כי אביר הרועי׳ היה והיית מתהלל ברעתו כי כן דרך הרשע כמו שכתו׳ כי הלל רשע על תאות נפשו · חסד אל כל היום כלומ׳ מה הזיק לי רכילותך וחשבת להפיל אני אותי ביד שאול וחסד אל כל היום היה עמי · הלא כמה פעמי׳ הצילני מידו שחשב להרגני כן יצילני עתה מידו · הוות תחשוב לשונך לפי שהלשון מספר׳ מחשבת הלב אמ׳ לשונך כאלו הלשון חושבת · וכן ובתבונות כפיו ינחם והעפ׳ שהתבונו׳ בלב כיון שהכפים מנחים הכאן כפי תבונת הלב נותן תבונה לכפים · ופי׳ הוות שבר ועני׳ וענין רע בין במעשה בין במחשבה · כתער מלוטש עושה רמיה כן הוא לשונך כמו התער המחודד שיש שיחשוב אדם לחתוך בו מעט ויחתוך הרבה · וזהו רמיה כאלו התער מרמה כן לשונך דברת דברי׳ רעים ומעט היו הדברים והמעשה הבא מהם היה גדול שנהרגו שמנים וחמשה כהני׳ לבד הטף · אהבת רע · הרע זה השקר שאמ׳ כי אחימלך ידע כי דוד היה בורח ועזרהו אחימלך שנתן לו לחם ושאל לו באלהי׳ אבל מה שאמ׳ כי ידע אחימלך כי בורח הוא זה היה שקר וזה רצה לומ׳ דואג · והעפ׳ שאין כתו׳ בפי׳ כי בהתרעם שאול על הסומכי׳ ידו אמ׳ כי אחימלך הוא מהם שיעס׳ לו כך וכך · אהבת כל דברי בלע · דברי השחתה כי דבריו השחיתו אחימלך ומשפחתו לשו׳ מרמה ואהבת גם כן לשון רמיה כי לשון הרע שאמ׳ במרמ׳ היה מיוס׳ ראותו הדבר כי אם היה מונע אחימלך בראותו הדבר והיה מודיעו כי היה עושה רע בעיני שאול בתתו לחם וחרב ה׳ היה כמונע אחימלך אבל בפן לשונו במרמה כדי להלשין עליו׳ · גם אל יתצך כמו שאתה גרמת משפחת וכהנים מאהל ה׳ וכן יתצך האל ויסחך מאהליך שלא ישאר לך זכר בו וזהו ושרשך יעקור שרש׳ שלא ישאר בך בביתך שייד וזה מארץ חיים כי כו״ס ימותו או פי׳ מהעולם הבא · יחתך יקחך מן היחתה אים אם בחיקו יסחך ענין הריסה וכתיבה מן בית גאים יסח ה׳ · ולדני אבי ז״ל פי׳ יחתך ישרפך ויבעירך וכן פי׳ היחתה אים אם כי גחלים אתה חותה מבעיר׳ · ויראו · יראו צדיקי׳ הנקמה שיקח האל ממך על דם הכהנים ויוסיפו ליראה מהאל וישחקו על דואג וביתו ויאמר הנה הגבר׳ · הנה הגבר׳ הנה הגבר שלא שם אלהי׳ מעוזו ראו מה אחריתו כי הוא לא ירא מאלהי׳ שיגמול לו רע על הרע׳ אשר דבר ולא שם בטחונו באל אלא בעשרו ובגדולתו

מעוזו בו׳ עם ידנם בהותו ברשעתו ובהויותו והג
והגאון רב סעדיה פי׳ כמו במזמוני כמו שאמר ברוב
עושרו וכן בהותו בממון ההווה לו ואני כזית
הוא ולא הוא יבול כנבל עלה ואין לו תקוה אבל אנ
הכבל מלשונו ואהיה כזית רענן שלא יבול לעולם
עלהו כי כל השנה עלי זית רעננים ולחים· בבית אל
אלהים שאהיה כעבר לפני ה׳ כאשר חשב הרעה אמר
הנה הוא נעקר לפני ה׳ ואני אהיה שם כזית רענן כי
אני בטחתי בחסד אלהים ולא הוא כי בטח בעשרו ו
ולא ירא אלהים אודך לעולם כי עשית זה ה
המשפט וברוח הקודש אמ׳ זה כי האל יקח משפט וד
דואג· ואקוה ולעולם אקוה שמך ואודיע נגד חסידיך
כי טוב הוא למנצח על מחלת משכיל לדוד
אמר נבל בלבו· כבר פירשנו זה המזמור למעל׳
בספר הראשון ועתה שנה אותו במלות שונות מעט
וכבר פי׳ אותו שהוא מדבר על הגלו׳ ומסיים בישועה
והטעם אשר חבר אותו הנה כן דבר דואג ודבר הז
הזפי׳ ואמשיל דבר דוד לדבר המשיח כי כמו שהיה מ
מקוה דוד למלכות וגם הטובי׳ שבישראל היו מיחלי׳
למלכותו והיו רעי׳ בהם שהיו מתכללי׳ אליו להמיתו
כמו דואג והזפי׳ והאל ספר עונתם והשיב להם גמול׳
בראשם ומלכות דוד עומדת· כן הוא דבר ישראל בימם
שהאומות מתכללי׳ אלינו לכלותינו בכל דור ודור ו
ומחרפי׳ אותנו בתקותינו אל משיח בן דוד ואומרי׳
כי לא תקום ולא תהיה המלכות וכן אומ׳ הכתו׳ אשר
חרפו אויבך ה׳ אשר חרפו עקבות משיחך וגם בבוא
המשיח יתכללו האומו׳ להמיתו ולבטל מלכותו והיא
בבואת גוג ומגוג כמו שכתו׳ ועליה אמ׳ זה המזמו׳ כי

נג

למנצח

על מחלת משכיל לדוד: אמר נ
נבל בלבו אין אלהים השחיתו והתעיבו עול אין
עשה טוב: אלהים משמים השקיף על בני אדם
לראות היש משכיל דרש את אלהים: כלו סג יח
יחדו נאלחו אין עשה טוב אין גם אחד: הלא יד
ידעו פעלי און אכלי עמי אכלו לחם ידוה לא ק
קראו: שם פחדו פחד לא היה פחד כי אלהים פ
פזר עצמות חנך הבישתה כי אלהים מאסם: מי י
יתן מציון ישעות ישראל בשוב אלהים שבות עמ
עמו יגל יעקב ישמח ישראל: :

נד

למנצח

בנגינות משכיל לדוד: בבא
הזפים ויאמרו לשאול הלא דוד מסתתר עמנו:
אלהים בשמך הושיעני ובגבורתך תדינני: אלה
אלהים שמע תפלתי האזינה לאמרי פי: כי זרים
קמו עלי ועריצים בקשו נפשי לא שמו אלהים לנ
לנגדם סלה: הנה אלהים עזר לי ארני בסמכי נ
נפשי: ישיב הרע לשוררי באמתך הצמיתם: בנ
בנדבה אזבחה לך אודה שמך ידוה כי טוב: כי
מכל צרה הצילני ובאיבי ראתה עיני:

אלהים פזר עצמות חונך אמ׳ כנגד ירושלים כלומ׳ האומות החונות עליך אלהים יפזר עצמותם וכן הוא אומ׳ ב
בנבואת זכריה ויצא ה׳ ונלחם בגוים ההם ואמ׳ כנגד ירושל׳ ובא ה׳ אלהי׳ כל קדושים עמך ופי׳ והתעיבו עול הת
התעיבו דרכם בעול שעשו והוא חסר בית השימוש· כמו הנמצא בית ה׳ ופי׳ הבישות כי אלהים מאסם תיו הב
הבישות כנגד המשיח ד״ל הבישות אותם ושמת גאותם לחרפה יבושה לה׳ כי אלהים מאסם והיה עמך ובמזמו׳
הראשון ישועת לשון יחידה ובזה ישועות לשון רבי׳ והענין אחד והנה המזמו׳ מפורש עם ספי׳ הכתו׳ במזמור
הראשון׳ למנצח בנגינות משכיל לדוד׳ בבוא הזפי׳ אנשי זיף והוא מקו׳ בגבול בני יהודה· אלהים
בשמך בשמך אשר קראתי הושיעני ובגבורתך אשר בטחתי בה ואני יחיד והם רבים בה תדינני כלומר שתקח
דיני מהם׳ אלהים תפלתי ואמרי פי כפל דבר או פי׳ תפלתי בלב ואמרי פי בלשון כי זרים זרים ו
ועריצים כפל ענין במלות שונות׳ וכן קמו עלי ובקשו נפשי כי כן המנהג וי״מ זרים הזיפים ועריצים שאול
וסיעתו או זרים נכרים שאינם מבני עמינו ועריצי׳ הזיפים· לא שמו אלהים לנגדם סלה פחדו ממנו שישים ב
גמולם׳ הנה אלהים ולא יוכלו להרע לי בעבורו ה׳ בסומכי נפשי שהוא אדון הכל הוא יהיה בסומכי נפשי
כלומ׳ בעזרת סומכי מישראל׳ ישוב הרע לשוררי כתו׳ ישוב מן הקל והוא פועל עומד טעמו על׳ הרע וקרי׳ י
ישיב מן הפעיל וטעמו על האל יתבר׳ והענין אחד הרע שהם עושים לי ישיב להם שהם שוררי ומביטים על
רעה לפי׳ נקראו האויבי׳ שוררי׳ מן אשורנו ולא קרוב וכן ויהי שאול עוין את דוד כן הזיפים היו מביטים לו

ב.

למנצח
בנגינות משכיל לדוד האזינה אל
אלהים תפלתי ואל תתעלם מתחנתי: הקשיבה
לי ועננו אריד בשיחי ואהימה: מקול אויב מפני
עקת רשע כי ימיטו עלי און ובאף ישטמוני: לבי
יחיל בקרבי ואימות מות נפלו עלי: יראה ורעד ו
יבא בי ותכסני פלצות: ואמר מי יתן לי אבר כיו
כיונה אעופה ואשכנה: הנה ארחיק נדוד אלין
במדבר סלה: אחישה מפלט לי מרוח סעה מסע
מסער: בלע ידוה פלג לשונם כי ראיתי חמס ורי
וריב בעיר: יומם ולילה יסובבה על חומתיה ו
ואון ועמל בקרבה: הוות בקרבה ולא ימיש מר
מרחבה תוך ומרמה: כי לא אויב יחרפני ואשא
לא משנאי עלי הגדיל ואסתר ממנו: ואתה אנו
אנוש כערכי אלופי ומיודעי:

לדוד את מקומו אשר תהיה רגלו שם והגידו לשאול.
באמתך הצמיתם כי דרך אמת להאלימני והם מב
מבקשי לטרדני מן העולם· בנדבה כאשר תצמית
אזבחה לך ברוח נדיבה וטוב׳ וגו׳ אודה שמך כי טוב
ואו׳ כי מכל צרה הצילני וראתה עיני מה שחפצתי·
וכן ותבט עיני בשורי· למנצח בנגינות מש
משכיל לדוד· זה המזמור אמ׳ דוד כשברח מירושלים
מפני אבשלום ונאמ׳ לו כי אחיתופל בקושרים· האזי
האזינה ואל תתעלם כפל ענין במלות שונות·
הקשיבה לי אריד בשיחי כמ׳ אריד בשיחי ואהימ׳
הקשיבה לי וענין אריד הוא התנודה והיללה על
שאני או על הצרה וכן והיה כאשר תריד· מקול
מקול שאני שומע מדברי האויב שמבקש לגרשני מ
מהמלוכ׳ ולהמיתני והאויב הוא אבשלום·עקת רשע
צרת רשע הזה ואל׳ מי אריד ואהמה אני מקולו ומפנ
ומפניו ומפני ישרא׳ שנקשרו עמו והם כי ימיטו עלי
און ׳ופי׳ יטו על שקר שהם מורדים בי ומשקרים בא
באמונת׳ שהמליכוני עליה׳ בלב שלם ועתה ישטמוני
באף ובחמה והקימו בני עלי· לבי יחיל׳ מענין חיל
כיולדה ואני מפחד מיתת עצמי שיהרגוני כי כן יעץ
אחיתופל והכיתי את המלך לבדו׳ יראה מרוב היראה אשר בלבי ירעד גופי ויתפלץ׳ ורעד ופלצות ענין אחד ו
ומלות שונות׳ וענין ותכסני על רוב הפלצות· ואומר מי יתן לי אבר כיונה כנף כמו היונה שאוכל לעוף
במקום שלא יוכלו להשיגני ואז אסכונה מהפחד והרעד כתב המדרש ר׳ אבא׳ בש׳ זכר יונה יותר משאר העופו׳
לפי שהיא נגלה עם בני אדם ועמה ישגרו המלכי׳ ספריהם והוא׳ מי יתן לי אבר כיונה לא׳ כיונה ר׳ יונה בש׳
ר׳ יודן בר׳ סימון לפי שכל העופות בשע׳ שיגעין הם נחים על גבי הסלע או על גבי האילן ונתפסין אבל יונה
בשעה שיגעין היא קובצת אחת מאגפיה ופורחת באחת והיא נכולת והיכה נתפסת·הנה אם יהיה לי כנף אר
ארחיק נדוד ואצא מן הישוב ואלין במדבר· אחישה אמהר לעצמי המפלט וההצלה׳ מרוח סועה מסער·
ממלחמת אויבי אלה שדומה לרוח גדולה ורוח סערה ומלת סועה יתפרש לפי מקומה כי אין לה חבר במקרא
וי״א כמו נוסעה בחסרון הנ׳ פא הפועל ואמ׳ נוסעה עד ורוח נסע מאת ה׳ ברע ה׳ התפלל לאל שיחזית
לשון אחיתופל וחבירין היועצים ויפלג לשונם שלא תהיה להם הסכמה אחת ומתוך כך יתבלבל עצתם וקשר׳
וכן מצאנו דוד שאמ׳ סכל נא את עצת אחיתופל ה׳ ׳כי ראיתי בעיר ירושלי׳ חמס וריב שנקשרו עלי והוא חמס
גדול שמריבים עלי יומם ולילה יסובבוה׳ החמס והריב יסובבוה על חומותיה כאלו העיר מוקפת בחמס ו
וריב ר״ל כן מלאה כולה חמס שעצת כולם עלי לרע׳ וביום ובלילה עצת׳ עלי ואון ועמל בקרב׳ כלומ׳ לשוכני׳
בתוכה שהם חושבים עלי רע׳ הוות בקרבה·שבר וענין רע ולא ימיש כי תמיד הם מתעסקי׳ בתוך ומר
ומרמה עלי ואמ׳ מרחובה כי ברחוב העיר מתקבצי׳ לדבר זה עם זה׳ וענין תוך כמו מרמה ואמ׳ בזה הלשון
לפי שמרמה בפיו מה שאין בתוך לבו והנה פיו אחד ותוך לבו דבר אחר ומה היה תוך ומרמ׳ בזה התקו׳ והלא
היו מראים הרע לדוד בפיהם ובלבם אלא אמ׳ עתה אני רואה כי בהיותי עמה׳ היו מראים האהבה לי במרמ׳ כי
לנגח זה לא היו נקשרי׳ עם אבשלום אם היו אוהבים לי באמת׳ כי לא אויב עתה שב לדבר על אחיתופל
לבדו כי הוא היה ראש היועצי׳ והיה אוהב את דוד ויועצו כל הימי׳ עד עתה שבגד בו·ואמ׳ זה לא היה אויבי בב
בגלוי כי אם אויב יחרפני אשא ואסבול אבל זה שהיה איש שלומי איך יוכל לסבול כשהוא יחרפני גם כן לא
משנאי עלי הגדיל שאסתר ממנו שלא ירע לי אבל זה שהיה אוהבי בגלוי ולא הייתי נשמר ונסתר ממנו ופי׳
הגדיל הגדיל פיהו לדבר עלי רע׳ ואתה דבר כנגד אחיתופל אבל אתה שהיית אנוש כערכי כלומ׳ שהייתי
וסב אותך כאילו היית׳ כמוני בגדולה כן הייתי מכבדך ורז״ל פי׳ אלופי שהיה רבו ומלמדו

אֲשֶׁר יַחְדָּו נַמְתִּיק סוֹד בְּבֵית אֱלֹדִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ
יַשִּׁי מָוֶת עָלֵימוֹ יֵרְדוּ שְׁאוֹל חַיִּים כִּי רָעוֹת בִּמְגוּרָם
בְּקִרְבָּם: אֲנִי אֶל אֱלֹדִים אֶקְרָא וַידוָה יוֹשִׁיעֵנִי: ע
עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע קוֹלִי:
פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֲּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי
יִשְׁמַע אֵל וְיַעֲנֵם וְיֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹ
חֲלִיפוֹת לָמוֹ וְלֹא יָרְאוּ אֱלֹדִים: שָׁלַח יָדָיו בִּשְׁלוֹמ
בִּשְׁלֹמָיו חִלֵּל בְּרִיתוֹ: חָלְקוּ מַחְמָאֹת פִּיו וּקְרָב
לִבּוֹ רַכּוּ דְבָרָיו מִשֶּׁמֶן וְהֵמָּה פְתִחוֹת: הַשְׁלֵךְ עַל
ידוָה יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ לֹא יִתֵּן לְעוֹלָם מוֹט ל
לַצַּדִּיק:

אשר יחדו נמתיק ס"ד ׳אני ואתה היינו ממתיקים ה הסוד כלומר שהייתי מתייעץ עמך בדבר סודי ועמ׳ הייתי ממתיק הסוד כלומר כי לא היה סודי בעיני מ מתוק וכשר עד שהייתי נושא ונותן בו עמך ׳ברגש בחבורה אחת כל כך הייתי נקשר עמך ואתה בוגדת בי ׳ובית אלדי׳ הוא המקום ש"ש בו הארון ישי׳ מות כן כתוב בלא אלף וקרי באלף ׳ אלדים שוכר ישיא המות עלימו על אחיתופל ועל היועצים על דוד לר לרעה ׳ופי׳ ישיא יחייב המות לבא עליהם כמו ונשא בו אלה ׳וכן לא ישיא אויב בו שיחזיקו בו כמו שנוש שנושא בלוה׳ ירדו שאול חיים שימותו מיתת פתאו׳ זהו חיים שלא ירגישו בחולי עד שימותו ׳וכן כבלע כשאול חיים ׳כי רעות במגורם בקרבם הרעות שהו שחושבים בקרבם אומרי׳ במגורם ופירושו במקום אסיפתם כלומר בירושלים שנאספו שם להתייעץ על דוד ׳וכן יגורהו בחרמו ובית זונה יתגוררו והדומים לה׳ ענין אסיפה אני אל אלדים אקרא הם רבים נאספים עלי ואני יחיד אקרא אל אלדים והוא יושיעני מ מידם ערב ובקר ערב סוף היום שעבר ותחלת הלילה ובקר תחלת היום וצהרים חצי היום ואלה הם תפ תפילה שצריך אדם להודות לאל כשהיום משתנה וכן אמרו רבותינו ז"ל צריך אדם להתפלל ג׳פעמים ביום כנגד ג׳פעמי׳ שהיום משתנה ׳אמר כל עתות התפלה אשיחה ואהמה לאל והוא ישמע קולי ואמר וישמע לשון עבר בפתח הוו׳ דרך נבואה וכן פדה בשלו׳ פדה מקרב לי נפשי ואני בשלום ופי׳ מקרב ממלחמה כמו ביום ק קרב מבלי קרב ותרגום מלחמה קרבא ומקרב בקמץ חטף לתפארת הקריא׳ או היא משקל אחר קרב בחולם ומפני המקף הוסב לקמץ קטן ׳כי ברבים היו עמדי כי עם רבים היו הנלחמים עמדי ואני במתי מעט והאל פדה נפשי מידם ויש מפרשים הבית נוספת כבית לחמו בלחמי ר"ל אעפ״י שהם רבים היו עמדי כלומר מלאכי האל שהיו עמדי כמו רבים אשר אתנו מאשר אתם ישמע אל ויענם ישמע האל קולי ויכניעם מענין לענות מפני ויושב קדם האל שהוא קדמון לכל בריותו ובידו להשפיל ולהרים הוא יכניעם אשר אין חליפות למו כמו לו וכן כי יסכן עלימו משכיל כמו עליו יחזו פנימו כמו פניו ר"ל האל שהוא יושב קדם ואין לו חליפות כי לא ישתנה מענין לענין ומרבון לרבון ומה שיעדני יקיים לי ולא ישלטו אויבי בי ולא יראו א אלדים הוא בעזרתי והם לא יראו ממנו שיוכל להכניעם ׳ויש מפרשים על האויבים שהם חושבים שלא יהיו ח חליפות להם ויהיו כל ימיהם בשלוה ולא יהיה כן כי האל יכניעם שלא יראו ממנו שלח ידו אחיתופל שלח ידו באיש שלומיו בדוד שהיה בשלם עמו וכן ואני תפלה אם יהיה שלומיו תואר לדוד וסיעתו שהיו של שלמים עמו וכמהו תואר בזה המשקל עבד שלום כמו שלם חלל בריתו שהיה לו עם דוד חלקו מחמאות פיו מם׳ מחמאות פתוחה ודינה בצרי׳ שהוא לשמוש ופירושו יותר מחמאות חלקו אמרי פיו אמר עתה אני ר א רואה כי הטובות שהיה מדבר עמי כי מחליק היה לשונו אבל לבו לא היה עמו או תהיה המם כמשפטה ויהיה כ נוספת כמו אותיות אמתין ומחמאות סמוך אל פיו ודמה דברי פיו לחמאה ואמר חלקו חמאת פיו ואע"פי שהי שהיה המם השניה במחמאות ראויה להיות בשוא מפני הסמיכות נשארה בקמץ שלא לחטף על האלף וקרב ל לבו דבריו חלקים ולבו למלחמה ורמ׳ וקרב חטופה כמו מקרב לי כמו שפי׳ ׳רכו דבריו כפל ענין במלות שנ שנכות והמה פתיחות פי׳ חרבות ׳וכן ואת ארץ נמרוד בפתחיה השלך אמר דוד כנגד עצמו וכנגד כל צדיק השלך על ה׳ משאך והוא יסבול אותך ואל תירא מבני אדם כי אם תבטח תבטח בו הוא יסעדך כי לא יתן לעולם מוט לצדיק לא יניחו לעולם שימוט ופי׳ יהבך משאך ׳מדברי רז"ל לא הוו ידעי רבנן מאי והשלך על ה׳ יהבך שמעיה לההוא טייעא דקאמר לההוא גברא שקיל יהבך ושדי אגמלא ופ ופי׳ יכלכלך יסבלך ׳כמו השמים ושמי השמים לא יכלכלוך וי"מ יהבך כמו נתנך ׳כלומר השלך ענינך על הא האל אשר נתן לך עד היום והוא יכלכלך

ואתה אלדים תורידם לבאר שחת אנשי דמים י
ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך

למנצח
על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם
באחז אותו פלשתים בגת: חנני אלדים כי שאפ
שאפני אנוש כל היום לחם ילחצני: שאפו שוררי
כל היום כי רבים לחמים לי מרום: יום אירא א
אני אליך אבטח: באלדים אהלל דברו באלדי
באלדים בטחתי לא אירא מה יעשה בשר לי: ב
כל היום דברי יעצבו עלי כל מחשבתם לרע: י
יגורו יצפנו המה עקבי ישמרו אשר קוו נפשי: ע
על און פלט למו באף עמים הורד אלדים· נדי
ספרת אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרת
בספרתך: אז ישובו אויבי אחור ביום אקרא זה
ידעתי כי אלדים לי: באלדים אהלל דבר ביהוה
אהלל דבר

ואתה אלדים תורידם לאלה הבוגדים לבאר שחת כ
כלומר לגיהנם שאחר כפש' במות גופם וגם מיתת
גופם תהיה כרת לא יגיעו לחצי ימיהם כיהם לא יר
יראו ממך אבל אני אבטח בך שתצילני מידם ותמל
ותמלא ימי ותקיים מלכותי ·בגת קרא דוד עצמו יו
יונת אלם בהיותו בגת שברח מפני שאול ואמר באח
באחז שחשבו פלשתי' לאחזו ולהמיתו כשאמרו לאכי
לאכיש הלא זה דוד מלך הארץ וגו' עד שמרוב פחדו
התהולל ועשה עצמו משוגע ·לפיכך קרא עצמו יונת
אלם כיונה שגלה ממקומו והיה אלם ביניהם שלא
היה יכל לדבר במשפטו ודעתו אלא כדברי משוגע
או קרא עצמו יונה לפי ששם עצמו כאילו אין בו ד
דעת כמו יונה שאמר עליה כיונה פותה אין לב
חנני כי שאפני אנוש ועבדיו היו שואפים לו ות
ומביטים אליו לרעה עד שהתהולל בידם לחם ילחצ
ילחצני שאול שלוחם אותי כל היום עד שהוכרחתי
לצאת מארץ ישראל ·זהו הלחץ שאפו שוררי·
בין אומות העולם אסר אני גולה ביניהם ומלת מ
מרום כנגד הש' ית' אמר אתה רואה מרום כי רבים
לוחמים לי ישראל לוחמים אותי והכריחוני לצאת מ
מארץ ישראל והפלשתים שבאתי להסתופף ביניהם
לוחמים לי גם כן שחשבו להמיתני יום אירא
אליך אבטח כמו עליך וכן בוטח בה' בכל לבבך· באלדים בית באלדים טעמה למלת הבטח שזכר כלומר א
אבטח באלדים ואהלל דברו כלומ' אהללנו על דברו שאמ' לי על ידי שמואל שאמלוך כי ידעתי כי יקיים הדבר
לי ואע"פ שאני נרדף וגולה ממקום למקום אני בוטח בו ולא אירא ממה שעשה בשר לי כל היום דברי
יעצבו על דבר מלכותי יכעיסו אותי וכל מחשבת' להרע לי יגורו יצפונו יתקבצו ויערבו וישמרו עקבי כלו'
במקום שאלך בו ללכדני· יגורו ענין אסיפה וקבוץ כמו וגרו אלי עזים הן גור יגור יצפנו ענין מארב כמו
כצפנה לנקי חנם כלומ' יארבו במקום צפון וכתוב יצפנו ביו"ד כלומר הם בעצמם אורבים ולוקחים אחרים
שיארבו לי עמהם ·כאשר קוו לנפשי קוו ללכוד נפשי על און פלט למו בתמיה כלומר על און שהם עו
עושים עמי יהיה להם הצלה ·לא יהיה להם הצלה לא יהיה כן אלא הורידם באפך שלא ינצלו ואמ' עמים על א
אויביו משבטי ישראל נודי ספרתי אתה תדע מספר הנדודים שנדדתי וכמו שספרת אותם כן תשמרם
עמך ויקח נקמתי מאויבי שימה דמעתי בנאדך דרך משל כי דרך המים למלא מהם הנאד לפיכך אמר הסוף
דמעתי בנאדך כלומ' שתשמרם ולא תשכחם ·הלא בספרתך הלא לשון חוזק וזירוז כלומ' הלא צויתך חוק אמ
ואמץ הלא שמעת בתי' אמר שימה דמעתי וכאלו בספירתך כמו הספרך עד מש' כמו ויכתב ספר זכרון לפני
כי הדבר הנכתב בספר לא ישכח כי הספר יזכירהו תמיד בכל עת שירא בו אז
ישובו אז כשישובו אויבי אחור פחדו ממני כי אקרא אל אלדים ויענני באלדים בטחתי
בי אבטח ואהלל דברי שאמר לי בענין המלוכה כמו שפרשנו אהלל דברו בה אהלל כפל דבר' ואדוני אבי פי'
באלהים שהוא מדת הדין ואמר בה שהוא מדת רחמים כלומר על הטוב ועל הרע
אהלל דבר האל ואהודנו וכן מצאתי במדרש מקום שנאמר אלדים מדת הדין שנאמר אלדים לא תקל
עד האלדים יבא דבר שניהם אמר דוד אם במדת הדין אתה דן אותי אני מקלסך אם במדת רחמים אתה דן
אותי אני מקלסך

באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה אדם לי: ע
עלי אלהים נדריך אשלם תודות לך: כי הצלת
נפשי ממות הלא רגלי מדחי להתהלך לפני אל
אלדים באור החיים:

למנצח

אל תשחת לדוד מכתם בברחו
מפני שאול במערה: חנני אלדים חנני כי בך ח
חסיה נפשי ובצל כנפיך אחסה עד יעבר הוות:
אקרא לאלדים עליון לאל גמר עלי: ישלח משמ
משמים ויושיעני חרף שואפי סלה: ישלח אלדים
חסדו ואמתו: נפשי בתוך לבאים אשכבה להטי
להטים בני אדם שניהם חנית וחצים ולשונם ח
חרב חדה: רומה על השמים אלדים על כל יהא
הארץ כבודך: רשת הכינו לפעמי כפף נפשי כר
כרו לפני שיחה נפלו בתוכה סלה:

באלדים כמו שבטחתי בו לא אירא מה יעשה לי
אדם כי לא יוכלו להרע לי ולמעלה אמר בשר ושנה
אדם ואחד הוא כמו ויברך כל בשר ובא כל בשר
להשתחות שהוא אומר על האדם · עלי אלדי'
נדריך שנדרתי לך בגלותי עלי לשלם לך וכן תודו'
וכן זבחי תודה שמודה האדם לאל בהנצל מצרה
כי הצלת כשתצילני אשלם הנדרי' ואודה לך
שהצלת נפשי ממות הלא רגלי מדחי הלא לשון חזו
חזוק כמו שפירשתי רגלי הצלת מדחי שלא אהיה כל
נדחה עוד להתהלך לפני האלדים בארץ החיים כי
בעודני גולה ונדחה אין לי פנאי להתעסק בדברי
אלדים וכשתציל נפשי ואשוב לארץ ישראל ואתחבר
עם חכמי ישראל ואלמוד ואתעסק עמהם כדרך ה
החכמה שהוא אור החיים והוא התהלכות לפני אלדים
למנצח בברחו מפני שאול במערה כבר כתבנו
בתחלת הספר כי לא נודע אצלינו הין ענין המלות
אשר בראש המזמורים והחלוק אשר ביניהם מפני
מה היה תחלת המזמור במלות אלה ומזמור אחר ב
במלות אחרות והנה אלה שלש המזמורים הסמוכים
תחלתם אל תשחת שלא ישחיתיהו ביד שאול וזה המ
המזמור אמרו דוד בעוד שהיו הוא ואנשיו בירכתי
המערה ובא שאול להסך רגליו שם הנני א
אלדים חנני הכפל לחזק כדרך הנוהג שכופל דבריו חסיה שיוד תמורת הא למד הפעל ובא במשקל
ההפסק להקל קריאת היוד וכן חסיו כטיו עד יעבור הוות עד יעבור דברי ההוות ששאול חושב עלי כלות' מב
מבריתי אין לי מחסה וסתר בלתך ופי' הוות שבר וענין רע אקרא אעפי' שהמלך רודפי אקרא לאלדים
שהוא עליון על הכל והוא יצילני מידו והוא גומר כלות' משלים חסדו עלי כמה פעמי' עשה עמי חסד ועתה י
ישלים עלי החסד בדבר המלוכה ישלח משמים אעפי' שהם רבים ואני יחיד כנגד הוא ישלח מלאכיו מן
השמים ויושיעני חרף שואפי וזה מבזה שואפי זה כי שאול אלו לא היה מבזה דבר האל לא היה ר
רודף אחרי כי כבר ידעתי על פי ה' משחו שמואל הנביא למלך ישלח אלדים חסדו ואמתו יעשה חסד
עמי מתחלה כאשר בחר בי למלך ועתה הוא עושה עמי אמת בהצילו אותי מיד שאול והמליך אותי כי הוא אמת
ודבריו אמת נפשי בתוך לבאים ישראל הרודפים אחריו ואמ' בתוך ואעפי' שהיה בורח מהם הוא כאלו
היה בתוכם שלא היה יכול להתרחק מארץ ישראל אלא הולך וסב ומסתתר אשכבה להטים בתוך להטים וב
ובתוך שוכר עומד במקום שכיב כמו ותהלתי לפסילים תקות עניים תאבד לעד והדומים להם וטעם לוהטים
באלו ישרפוני בהבל פיהם שידברו לשאול רע עלי וזהו שאמ' שניהם חנית וחצים ולשונ' חרב חדה וזכר שכים
ולשון סקבת האותיות כיתבו' בהם ובדר' נפשי בתוך לבאים זהו אבנר ועמשא שהיו לבאי' בתורה אשכבה לו
לוהטים זה דואג ואחיתופל שהיו לוהטים אחר לשון הרע בני אדם שניה' חנית וחצים אלו אנשי קליעה שנ' הו
הוסגירוני בעלי קליעה בידו ויאמר ה' יסגירו. ולשונם חרב חדה אלו הזפים שנ' בבוא הזפים ויאמרו לשאול וגו'
רומה על השמים להושיעני מידם והראה על כל הארץ כבודך וידעו הכל כי לה' הישועה ולא יתכן מבלעדי
להציל יחיד מיד רבים הסובבים עליו תמיד ופי' רומה עד משל כאלו עד עתה היית רם ולא יכולת להצילני מה
רשת כמו שאמ' שאול לזפים וראו את מקומו אשר תהיה רגלו וגו' · כפף נפשי והכניע נפשי · שיחה בארץ
ועניינו כמו שוחה עמוקה בארץ נפלו בתוכה יפלו בתוכה וכן דרך הלשון לדבר. עבר במקום עתיד·

נכון לבי אלדים אשירה ואזמרה : עורה כבודי עו
עורה הנבל וכינור אעירה שחר : אודך בעמים
אדני אזמרך בלאמים כי גדול עד שמים חסדך
ועד שחקים אמתך : רומה על שמים אלדים על
כל הארץ כבודך :

למנצח

אל תשחת לדוד מכתם : האמנם
אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם : א
אף בלב עולות תפעלון בארץ חמס ידיכם תפל
תפלסון : זורו רשעים מרחם תעו מבטן דוברי כז
כזב : חמת למו כדמות חמת נחש כמו פתן חרש
יאטם אזנו : אשר לא ישמע לקול מלחשים חובר
חברים מחכם : אלדים הרס שינמו בפימו מלת
מלתעות כפירים נתוץ ידוה : ימאסו כמו מים ית
יתהלכו למו ידרך חציו כמו יתמוללו : כמו שבל
שבלול תמס יהלוך :

אם היו יודעי' שדוד שומע דבריהם לא היו מדברים
כי היו יראים אולי תהיה המלוכה לדוד וירע להם ב
בעבור זה כי לדבר רע לא היו מוכרחים אבל היו מ
מוכרחים לאריב אותו ולרדוף אחריו וגם לא היו יר
יראים משאול השומע דבריהם נכון לבי ובטוח בה' ש
שיושיעני   עורה   כבודי כשיושיעני אשירה לך
בפה ובכלי ואומר לנפשי שהיא הכבוד עורה לחבר
לחבר דברי שיר ותודה וכן אמר נבל וכנור בעת א
אעירה השחר דרך משל עורר שיעירנו מעצמם שאנ
שאני אעיר אתכם לומר בכל שחר ושחר ·או פירושו
בעת שאני אעיר את עצמי משנתי בשחר להודות א
את שמך בהם אומר להם עורו   אודך   בעמי'
ואז אודך בעמים וכפל עניין במלות שונות ופי' ע
עמים ולאומים משפחות ישראל כמו עמים הר יקר
יקראו אחריך בנימן בעממיך   כי   גדול עד ש
שמים אודה לך כחסדך   שעשית עמי ואמתך גדול
עד שמים ואמתך כמו כגבוה שמים על הארץ גבר
חסדו על יראיו וכבר פירשתי חסד ואמת   רומה
שיכה בפסוק פעם אחרת לחזק התחינה והבקשה וא
ואין ביניהם שני אלא שהראשון השמים בה' וזה
שמים   למנצח   האמנם אלם צדק ת
תדברון אמר זה כנגד אבנר ושאר שרי שאול שהיו
שופטים את דוד בדין שמרד במלכות והיו אומרי' כי בדין היה רודף שאול אחריו להמיתו ואילו היו הם מוכני'
אותו לא היה שאול רודף אחריו · ואלם פירושו קבוץ מן מאלמים · אמר כשתתקבצו לשפוט על משפטי ועל
משפטי בני אדם שהם עשוקי' כמוני אם באמת תדברון צדק ותשפטו משרים לא תעשו כן   אף   בלב
עולות בו"ן כחה כמו עולות בו"ן כעה מן לא תעשו עול · ואמר אף כלומר אעפי שהלב בעל המחשבה ואינו בעל
המעשה אתם תעשו בעל המעשה כלומר כל כך יחשוב לבבכם העול תמיד כאילו הוא פועל ועושה אותו · וב
ובדרש למה אמר אף אמר להם הלב לא נברא אלא לאמת שנ' ודובר אמת בלבבו ואתם לא כן אלא אף בלב
עולות תפעלון · בארץ חמס ידיכם תפלסון והחמס שתעשו בידיכם תשמיעו בארץ ותשמעו אותו לבני אדם
בשעכות חזקות כאילו נעשה בפלס ובמשקל וביושר   זורו   רשעים מרחם זרו פועל עבר מנחי העין   על מ
משקל טובו אהליך כלומר טבעם ותולדותם לעשות מעשה זר ורע וכן תעו מבטן והוא כפל עניין במלות ש
שונ'   חמת למו רשעים נכר בפניהם שמטילים ארס מפיהם בהתרגזם כנחש שמטיל ארס ובא חמת בתי"ו
שלא בסמיכות וכן חלת מנה אחת והדומים להם · כמו פתן חרש לפי שדמה אותם לנחש אמ' שהם כמו הנחש
והוא הפתן החרש שיאטם אזנו לפי שאומרי' לחש ידוע לנחש ולא יזיק אחר כן · וזה הנחש הקשה לא יועיל בו
לחש כאילו הוא חרש וכאלו יאטם אזנו שלא ישמע מה שלוחשים בו חובר חברים מי שיודע חכמת הלחש חוב
חובר חברים ועושה מעשים ובהם יועיל הלחש · ומחוכם הוא מי שהוא מאד חכם בהם ואפי' הוא לא יועילו בו
מעשיו ולחשו · כן הם אלה האנשי' לא ישמעו ולא יאזינו לקול הצדיק במשפטו העשוק וישפטו עליו כפי' לבב'
ורצונם אלדים הרס שנימו בפימו · לפי שאמר המזמור למעלה שניהם חנית וחצים אמר הרס שנימו שלא יז
ויזיקוני דבריה' הרעים ימאסו כמו מים האלף במקום אות הכפל והוא כמו ימססו ע"ד וימס לבב העם ויהי למ
למים ר"ל שיהיו מעשיה' בטלי' ידרך חציו כל אחד מהם כשידרוך קשתו לירות חציו לי יהיו החצי' ההם כמו אם
יתמללו שלא יוכלו להרע לי ו יחצי' הם דבריה' הרעי' והקשת הוא הפה וכמהו דרכו חצם דרכו קשת' לירות חצ'
כמו שבלול ויהיו כמו השבלו' שהולך ונמס ותמס שם מבעל' הכפ' במשקל תבל עשו מן כלל ושבלול היא למים'

נפל אשת בל חזו שמש: בטרם יבינו סירתיכם א
אטד כמו חי כמו חרון ישערנו: ישמח צדיק כי ח
חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע: ויאמר אדם
אך פרי לצדיק אך יש אלהים שפטים בארץ:

נט

למנצח

אל תשחת לדוד מכתם בשלח
שאול וישמרו את הבית להמיתו: הצילני מאיבי
אלהי ממתקוממי תשגבני: הצילני מפעלי און ומ
ומאנשי דמים הושיעני: כי הנה ארבו לנפשי יגו
יגורו עלי עזים לא פשעי ולא חטאתי יהוה: בלי
עון ירוצון ויכוננו עורה לקראתי וראה: ואתה י
יהוה אלהים צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקד
כל הגוים אל תחן כל בגדי און סלה: ישובו ל
לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר: הנה יביעון בפי
בפיהם חרבות בשפתותיהם כי מי שמע:

ורז"ל פירשו נפל אשת בריה שאין לה עינים שאמרו
במשנה צדין את האישות ואת העכברים בשדה לבן
ובשדה האילן לדרכו במועד ובשביעי' ואמר' בגמר'
מאי אישות אמ' רב יהודה בריה שאין לה עינים מאי
קראה נפל אשת בל חזו שמש והוא התנשמת דתרגמת
דמתרגמינן אשותא   בטרם   יבינו סירותיכם א
אטד סירותיכם ענין דודים כמו ועשית סירותיו ו
ואמ' דרך משל למהירות אבדם מן העולם אמ' בטר'
בטרם שירגישו הסירות מאש האטד אשר תחתיהם
שהוא אש שאין לו קיימא כמו חרון ישערנו כמו ש
שהבשר אשר בסירות עודנו חי כי לא הרגישו הסירו'
מחמימות האטד ולא נתבשל הבשר כן יבא להם חר
חרון האל פתאום בשלותם וישער כל אחד מהם וי
ויש מפרשי' סירותיכ' קוצים מן בקול הסירים ודמה
הרשעי' לקוצים והקוצי' הרכים יקראו סירי' וכשיגדלו
והם קשים יקראו אטדים ואמר בטרם יגיעו הסירי'
שיהיו אטד כמו שהם חיים כלומ' לחים כן חרון האל
ישערם בעודם בחזקם ובבריאותם. ופי' יבינו יפריח'
וכן במשנה השיאה והחזוב משיבינו   ישמח   צ
צדיק אז בבא להם חרון האל   ויאמר   אדם אז
יאמר שכל האדם כי יש פרי וצדיק ממעשיו הטובים
שעשה שיראה נקמתו מאויביו ויאמרו כי יש אלהים
שופטים בארץ לפי שצדיק' ואמ' כי ישפטו עול כי יחשבו כי אין רואה ואין ה' יודע אותם ואז ידעו הכל כי א
אלהים משגיח בענייני בני אדם ושופט אות' לפי מעשיהם. ואמר שופטים לשון רבים שהם שופטים בארץ ב
בשליחות האל וברצונו   למנצח   אל תשחת לדוד מכתם כו' הצילני תשגבני. כאילו תשימני בת
במקום רם ונשגב שלא יוכלו להרע אלי   הצילני   המארבים הם פועלי און ואנשי דמים שהיו חושבים
להמיתו   כי   הנה יגורו עלי עזים יאספו ויתקבצו עלי כמו יגורו יאספו הן גור יגור לא פשעי איכם מאר
מארבים לי בעבור פשע וחטאת כי לא חטאתי ולא פשעתי להם ה' הוא לשון קריאה כלומ' אתה ידעת
בלי   עון שלא חטאתי להם והם ירוצו ויכינו עצמם לתפשני ואתה תראה ועורה לקראתי להצילני מידם וי
ויכוננו תו' תתפעל נבלעת בדגש הכ"ף ומשפטו יתכוננו   ואתה   אלהים זה איננו נקשר לא לפניו ולא לא
לאחריו אלא אב' כפרם אותו לעתיד אמר דוד כשראה שהיו רודפים אחריו בלי חטא ועון וראה שאין בשופטי
ישראל שיאמר לשאול כי שלא בדין עושה וחמס ועול הוא עושה ברדפו אחריו ולא היו מוכיחין אותו על זה ו
והיו מחניפים לשאול ונושאין פניו. אמ' לא אראה שיהיה הדור זכאי עד לעתיד לבא שיצרף הקב"ה את העולם
כצרוף את הכסף ויכלה הרשעים כי עתה הוא מאריך אף לרשעים והנה הוא כישן שאינו רואה מעשיהם לפי'
אמ' הקיצה לפקוד כל הגוים כי אז יכלו כל הרשעים שכל הגוים ויעבדו את ה' כשאמרי' שכם אחד ולא יהיה חונף
עוד כל בוגדי און ולא יאריך להם עוד אפו' כמו שאמ' ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לא
לאשר לא עבדו   ישובו   לערב אמ' על השומרים הבית בעבורו אמ' כי לעת ערב באים ושבים ויהמו ככלב
כמו הכלב שהולך ונובח בלילה כשנעורו הלילה בעבורו. ואמ' ויסובבו עיר והם היו מסובבים הבית אפשר שגם
כן שלח שאול אנשי' ללכת סביב העיר שאם יצא וימלט מיד הסובבים בבית שיקחוהו הסובבים העיר. או פי' ו
ויסובבו עיר על הכלבים כלומ' כמו שהכלבי' הסובבי' העיר כן הם מסובבי' הבית   הנה   כי היה הוא שומע
מבפנים מה שהיו מדברי' מבחוץ והיה שומע מדברי' דברים קשים כחרבות עליו כי חשבו שאין שומע אותם כי

ואתה יהוה תשחק למו תלעג לכל גוים: עזו אל
אליך אשמרה כי אלהים משגבי: אלהי חסדי יק
יקדמני אלהים יראני בשוררי: אל תהרגם פן י
ישכחו עמי הניעמו בחילך והורידמו מגיננו יהוה
חטאת פימו דבר שפתימו וילכדו בגאונם ומאל
ומאלה ומכחש יספרו: כלה בחמה כלה ואינמו
וידעו כי אלהים משל ביעקב לאפסי הארץ סלה
וישבו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר. המה יניעו
יניעון לאכל אם לא ישבעו וילינו: ואני אשיר ע
עזך וארנן לבקר חסדך כי היית משגב לי ומנוס
ביום צר לי עזי אליך אזמרה כי אלהים משגבי
אלהי חסדי:

למנצח

על שושן עדות מכ תם לדוד ללמד
בהצותו את ארם נהרים

ואתה ה׳ אתה שתשמע דבריהם מה שיחשבו הם
תשחק למו שלא יהיה להם כח לעשות לי כפי מחשב
מחשבותם ותחשוב דבריה׳ לשחוק וללעג שלא יהיה
להם תקומה כאדם שמשחק ולועג לדברי שונאו שאי
שאינו ירא ממנו תלעג לכל הגוים פי׳ תלעג לכל הג
הגוים הכופרים בך ותלעג להם לבטל דבריהם ומח
ומחשבות׳ כן תלעג ותשחק לאלה׳ עזו אליך
אשמורה תפני עזו של שאול שהוא עז וחזק ממני א
אליך אשמורה שתצילני מידו כי אין לי משגב זולת׳
וזהו כי אלהים משגבי׳ אלהי כתו׳ חסדו וקרי
חסדי ביוד והענין אחד אלא שהכתו׳ על עושה החס
החסד והוא האל והקרי על המקבל והוא דוד כי אנ
אותיות השמוש ישמשו עם הפועל ועם הפעול כמו
וא׳ נסכתי מלכי ואלדי מלכי מקדם יקדמני החסד
יראני בשוררי מה שלבי חפץ ושוררי כמו שוררי פרשנוהו
שהוא לשון עיון והבטה והם אויבי׳ שהם מביטים אנ
אותי לרעה כמו ויהי שאול עוין את דוד׳ אל
תהרגם אמ׳ כנגד האל אל תהרגם מהרה פן ישכחו
עמי נקמת השם ברשעים אלא יאריך זמן הנקמה
שתורידם מעשרם ותניעם לבקש לחם בחילך והוא
ישראל שהם עם ה׳ וחילו מגננו ה׳ אתה שאת׳ מגן לי
ולכרדפים עמי ויראנו נקמ׳ זאת מהם חטאת
פימו יכירו וידעו כי זה העונש הוא עונש לדבריה׳ הרעים שהם מדברים רע עלי ויעשו אם יוכלו ובגאונם שהם
מתגאי׳ ע[…]י ילכדו ה׳ דידם מגאונם ומגדולתם ומאלה ומכחש יספרו ומרוב קללה ומרוב כחש ורזון שיבואם
יספרו בני אדם זה לזה׳ ויא׳ אלה שבועה וכחש שקר ופי׳ חטאת פימו יכשילם וילכדו בגאונ׳ וחטאת פימו הוא
שדבריהם שקר ושבוע׳ שוא׳ כלה בחמה כלה אותם מעט מעט בחמתך ובסוף איכימו שלא יהיה בהם
שריד ויכירו וידעו בני אדם כשיראו הנקמ׳ כי אלדים מושל ביעקב הוא פוקד ומשגיח יותר משאר האומו׳ וכן
אמ׳ רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם וגו׳ וישובו לערב כנגד מה שאמר ל
למעלה ישובו לערב אמ׳ עתה וישובו לערב כלומ׳ הם באים ושבים לעת ערב עתה בעבורי וס׳ בבים העיר עלי
ללכדני תעשה עתה להם שילכו לעת ערב על הבתים לבקש לחם ויסובבו לבקש מזונם וזהו שאמ׳ המה יניעון
לאכול׳ המה אם לא ישבעו העש׳ שיחזרו על הבתי׳ לחם לא ישבעו כשילינו כלומ׳ רעבי׳ ילינו וישכנו וי״ו
וילינו במקום כאשר וכן ושפתי רננות יהלל פי ואם זה פי׳ באמת כמו אם בריא׳ יברא ה׳. אם ים אחרית ודומי׳
להם או פי כאשר כמו אם יהיה היובל ואם מזבח אבנים כלומ׳ יניעון לאכול וילינו כאש׳ לא נשבעו׳ ואני
אשיר עזך כמ׳ זרמה עוזך שתקח נקמתי׳ אשיר עוזך וארנן לבקר בכל בקר ובקר כלומ׳ תמיד ארנן חסדך
שתעשה עמי והדין עלי שאשיר וארנן שהיית משגב לי׳ עזי אליך אזמרה כנגד מה שאמ׳ עזו אליך אשמור׳
כלומ׳ עתה אני אומ׳ עזו כי הענ׳ לשאול לפי׳ אשמור ואיחל אליך׳ ואז אומ׳ עזי במקום עזו ואליך אזמר׳ במקום
אליך אשמורה כי בעת הצרה אשמור ואקוה התשועה ובעת המרחב והתשוע׳ אזמר אליך כי היית אתה אלדי
משגבי ואלדי חסדי׳ למנצח על שושן עדות מכתם לדוד ללמד בהצותו בהלחמו כמו אשר הצו על מ
משה׳ ויבדר׳ שהכית בהם את האור׳ ועוד דרשו כמו בהצותו בחיית סבתן ארם נהרים׳ בארם צובה׳ וארם צובה
בארם נהרים׳ את ארם את זה נקוד בסגול במאריך בלא מקף שלא כמנהג וכן את גאון יעקב׳ את אשר יאהב
ה׳ יוכיח׳ בגיא מלח הכים עשר אלף׳ ובשמואל אומ׳ י״ח ובדברי הימים ואבישי הכה את אדו׳ בגיא מלח י״ח אלף׳

וְאֶת אֲרַם צוֹבָה וַיָּשָׁב יוֹאָב וַיַּךְ אֶת אֱדוֹם בְּגֵיא מֶ
מֶלַח שְׁנֵים עָשָׂר אָלֶף׃ אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ פְרַצְתָּנוּ
אָנַפְתָּ תְּשׁוֹבֵב לָנוּ׃ הִרְעַשְׁתָּה אֶרֶץ פְּצַמְתָּהּ רְפָה שְׁבָ
שְׁבָרֶיהָ כִי מָטָה׃ הִרְאִיתָה עַמְּךָ קָשָׁה הִשְׁקִיתָנוּ יַיִן
תַּרְעֵלָה׃ נָתַתָּה לִּירֵאֶיךָ נֵּס לְהִתְנוֹסֵס מִפְּנֵי קֹשֶׁט
סֶלָה׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנ
וַעֲנֵנִי׃ אֱלֹהִים דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם
וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד׃

בראה כי מלחמת אדום היתה כשהיתה מלחמת ארם
כי כן כתו׳ בהכותו את ארם נהרים וישב יואב ויך א
את אדום ומאדום וארם היו אלה שמנה עשר אלף ו
ואמ׳ בשני הספרי׳ אדום ור״ל ואשר עמהם והם ארם
ואמ׳ בספר שמואל וארם ור״ל ואשר עמה׳ והם אדום
ובאמרו בדברי הימים כי אבישי עשה המלחמ׳ והכה
שמנה עשר אלף ובזה הספ׳ אמ׳ יואב ואומ׳ שנים עש
עשר אלף אבישי עשה תחלה המלחמ׳ והכה בהם שש
ששת אלפים ואחר כך בא יואב והכה בהם שנים ע
עשר אלף וזהו שאמ׳ בזה הספר וישב יואב כלומ׳ שב
אחר כן יואב אחרי אבישי ולפי שהיה אבישי תחלת
המלחמ׳ זכר כל שמנה עשר אלף על שמו ׃ ובספר ש
שמואל זכר המלחמ׳ בשם דוד כי הוא העיקר וכן אמ׳ בזה הספר בהכותו׳ ובדרש מהו ללמד׳ ללמד תשוב׳ לכל
האומו׳ אשר נתן הקב״ה התורה לישראל׳ כשהלך יואב לעשות מלחמה עם ארם אמ׳ לו אין אתה בן בנו של יע
יעקב לא היו כן התנאים בין יעקב ללבן ועתה לכה ונכרתה ברית אני ואתה ויקח יעקב אבן וירימיה מצבה׳
כיון ששמע יואב כן לא ידע מה להשיבו בא אצל דוד אמ׳ לו כך וכך אמרו לי בני ארם מיד הושיב סנהדרין
וכן שלמה אמ׳ בנוכך ערמת חטים אמרו שני בריתות כרתו אבותינו אחד כתב אבריה׳ וכן הוא אומ׳ ועתה הש
השבע לי באלדי׳ הנה ובאו ליכנס לארץ פלשתים פלשתים הלכו להם וכן הוא אומ׳ והעוים היושבי׳ בחצרים
עד עזה כפתורים היוצאי׳ מכפתור וגו׳ אבל אתם עברתם באותה שבועה כך אמרו לבני ארם ולא כן עברו ה
הברית תחלה לא כן הוא אומ׳ מן ארם ינחני בלק מלך מואב ולא זה בלבד אלא בימי כושן רשעתים שנ׳ ויע
ויעבדו בני ישראל את כושן רשעתים׳ למה נקרא שמו רשעתי׳ שהרשיעו ב׳ רשעיות אח׳ בימי בלעם ואחת
בימי כושן כיון שלמד יואב התשובה מסנהדרין מיד וישב יואב׳ ובדבר אחר אומ׳ טעם וישב יואב ואומ׳ כי שני
מלחמות היו בגיא מלח׳ במלחמ׳ אחת הכה אבישי שמנה עשר אלף ובמלחמ׳ אחרת הכה יואב שנים עשר אלף׳
כיון שהלך להלחם עם ארם עבר על בני אדום עמדו עליו בני אדום אמרו לו לא כך אמ׳ יואב כלך להלחם
עם ארם נהרים ואם נכה אותם עכשו אין אנו מניחים בחזרתינו לא אכילה ולא שתיה אלא נכוח אותם עד
שנכה את ארם ונחזור עליה׳ לכך נאמ׳ וישב יואב ויך את אדום אמ׳ להם הקב״ה מה אתם מועילים שתכו את
אדום קמעא קמעא אבישי הרג שמנה עשר אלף ואתה שנים עשר אלף כשיגיע זמנה אני אחריבנה׃ אלדים
זנחתנו׳ כשהלך הדרעזר מלך צובה להשיב ידו בנהר פרת ולקח מארץ ישרא׳ סמוך לפרת לפי׳ אמ׳ זנחתנו פ
פרצתנו שפרץ מלך ארם בארצנו ואין זה אלא שאתה זנחתנו ואנפת בנו ועתה תשובב לנו תשוב לנו בריחמי׳
הרעשת ארץ פצמת׳ פצמתה הוא ענין פתיחה ובקיעה ותרגו׳ וקרע לן אלונכי ופצים ליה חרכין ובעת ה
הרעש תפתח הארץ ותבקע ודמה ביאת האויב בארץ ובבשו ערים מארץ ישר׳ כאלו רעשה הארץ ונבקעה וא
ואתה הוא שפצמתה ואתה תרפא שבריה כי מטה לנפול ולהיות הפוכה אם לא תעמידנ׳ אתה ונכתב רפה בהא
במקום אלף וכן ארפה משובותיכם׳ הראית עמך קשה׳ כשנכנסו אויבנו ובאו בארצנו כאלו השקיתנו
יין תרעלה׳ והנה חסר הכסמך כי המשפט יין יין תרעלה וכן היין החמה היין יין החמה׃ נתת ליראיך נ
כמו נתן ורבים כמוהו ובדברי הנבואו׳ ברוב׳ להתנוסס להתגדל על אויבנו להרים נסינו עליהם׳ מפני קושט
סלה׳ מפני אמתך שאמרת להושיב עמך על אדמתם בשלום׃ למען הושיעה ימינך האויבי׳ חושבים כי אין
ימינך יכולה להצילנו מידם וכאלו ימינך בצדק עמנו לפי׳ הושיעה ימינך כדי שיחלצון ידידי׳ וענני בתפלתי׳
ואת׳ אלדים דבר בקדשו׳ דבר ברוח קדשו להיות ממלכת ישראל לי ואעלוזה מממלכתי אחלקה ש״ם
ועמק סכות אמדד אמ׳ המקומות האלה לפי שהיו בחלק אפרים ולפי שהמליך אבנר את איש בשת בן שאול על
ארץ הגלעד ועל אפרים לפי׳ אמ׳ אלדים דבר בקדשו כי על ישראל אמלוך וכן עשה שהמליכוני על הכל ונע׳
אחלקה ואמדוד ר״ל שהכל יהיה לי כפי ברשותי.

לִי גִלְעָד וְלִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְ
מְחוֹקְקִי׃ מוֹאָב סִיר רַחְצִי עַל אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי
עָלַי פְּלֶשֶׁת הִתְרוֹעָעִי׃ מִי יוֹבִלֵנִי עִיר מָצוֹר מִי נָחַ
נָחַנִי עַד אֱדוֹם׃ הֲלֹא אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא תֵצֵא אֱ
אֱלֹהִים בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃ הָבָה לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא
תְּשׁוּעַת אָדָם׃ בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה חָיִל וְהוּא יָבוּס צָר
צָרֵינוּ׃

לי גלעד ׳אחר שזכר אפרים זכר כל ישראל׳ והפר
והפרטים שזכר הם לשבט יוסף והם כל ישראל זול
זולתי שבט יהודה וטעם יהודה מחוקקי כי המלך י
יקרא מחוקק כמו ומחוקק מבין רגליו והמלכות מי
מיהודה היא כלומר יהודה הוא שלי בכל עת והאחי
והאל המליכני על כל ישראל לטוב להם עשה כדי
להצילם על ידי מיד שוסיהם ׳ואעפי׳ שבאו עתה ב
בארץ ואני מלך לא יעמוד זה כי האל יחזקני עלי
עליהם ואשימם מרמס רגלי וזהו שאמר מואב סי
רחצי ׳ובדרש כשעתיד הקב״ה לקבץ גליות בראשו
בראשונה מקבץ גלעד לפי שגמלו חסד אנשי יבי
גלעד עם שאול ועם בניו אמר הקב״ה אני נותן ש
שכרם לעתיד ראשון אני מקבץ גלעד מוא:
סיר רחצי׳ כלי תשמישי יהיו שאעשה עמהם כרצונ
ופי׳ סיר הכלי שישפוך אדם בו מי רחיצת הכלים וי
ומי תשמישו של אדם לפיכך אמר סיר רחצי ׳לא י

למנצח

עַל נְגִינַת לְדָוִד׃ שִׁמְעָה אֱלֹהִים
סא רִנָּתִי הַקְשִׁיבָה תְּפִלָּתִי׃ מִקְצֵה הָאָרֶץ אֵלֶיךָ אֶ
אֶקְרָא בַּעֲטֹף לִבִּי בְּצוּר יָרוּם מִמֶּנִּי תַנְחֵנִי׃ כִּי הָ
הָיִיתָ מַחְסֶה לִי מִגְדַּל עֹז מִפְּנֵי אוֹיֵב׃

סיר שמבש לי׳ בו על אדום אשליך נעלי שיהיו מרמס רגלי ׳וכן היה כמו שאמר ויך את מואב וגו׳ ואמר ותה
מואב עבדים לדוד ׳ובאדום אמר ויהי כל אדום עבדים לדוד ובכלל אדום הוא ארם ואעפי שלא זכרו כי ב
ביחד היו במלחמה ושניהם הכה יואב ואבישי כמו שפירשנו וכן הוא אומר בארם ותהי ארם עבדים לדוד ׳ע
עלי פלשת התרועעי דרך גוזם או דרך לעג כדרך גוזם שמח בחור בילדותיך ׳כלומר ותראה מה יקרה באחר
באחריתך ׳או דרך לעג כיון שהכניע דוד כמו שנ׳ ויך את פלשתים ויכניעם ׳אמר התרועעי עלי כמו שהיי
עושה בתחלה לא תעשי כי כבר נכנעת תחתי וזהו שאמר במזמור האחר הדומה לזה אשר בספר החמישי על
פלשת אתרועע היא התרועעה מתחלה אבל עתה אתרועע אני עליה מי יובלני עיר מצור ׳כמו עיר
מבצר וכן ונתן ציר מצור לה ויבן ערי מצודה ביהודה אמר מי יוליכני לערי הגוים האלה המצודות אשר כב
כבשתי עד אשר נכנעו תחתי בפלשתי׳ ובמואב ובארם וכן מי נחני עד אדום להכניעו תחתי מי עשה זה אל
האל ית׳ וזהו שאמר הלא אתה שזנחתנו קודם לכן בהתגברם עלינ׳ ולא היית יוצא בצבאותינו עתה כשראית
בנו כתת אותם כלם תחתינו כי איך היה בנו רוח לכבוש הגוים האלה ואנחנו מעט והם רבים אם לא עזרתך
שהיתה עמנו הבה לנו עזרת מצר ׳וכמו שעזרתנו עד הלום כן תעזרנו מכל צרה שתזדמן כי הי׳ אל
תשועתך כי תשועת אדם שוא הוא ועזרת בצי׳ כמו באה כי תבא תי׳ שלא בסמיכות פעמים כמו עוזי וזמרי
יה וזולתו באלהים נעשה חיל אם אויבנו רבים נעשה חיל ונבא באלדים והוא יבוס צרינו ׳ופי׳ יבו:

למנצח

על נגינת ׳נגינת אעפי :
ירמוס כמי בוסים בטיט חוצות
נגינה באה ׳וכמהו בפתי
שהוא בפתח איננו סמוך אלא הוא כמו
ובתי׳ שלא בסמיכות מכת בלתי סרה חכמת ודעת רבת תעשרנה ׳והדומים להם ׳כמו שכתבנו בספר מכלו
והמזמור הזה אמרו דוד כשהיה בורח ונגלה מפני שאול ׳או אמרו על הגלות וכן מפרשו בדרש על כנסת יש
ישראל בגלות שמעו הפסוק כפל הענין במלות שונות
מקצה הארץ ׳אם על דוד בארץ פלשתים שהיה גולה שם ׳ואם על הגולה שקורא כל אחד מיש
מישראל מארבות הגלות ׳בעטוף לבי רבוי התפלה בעת הצרה תקרא עטיפה וכן תפלה לעני כי יעטוף ול
ולפני ה׳ ישפוך שיחו בצור ירום ממני בצור שהוא רם ממני שלא יוכל לעלות שם תנחני ׳אם על דוד אם ע
הגלות כי היית פעמים רבות היית מחסה לי לפיכך אליך אקרא

אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה
כי אתה אלהים שמעת לנדרי נתת ירושת יראי
שמך : ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור
ודור ישב עולם לפני אלהים חסד ואמת מן ינצר
ינצרהו : כן אזמרה שמך לעד לשלמי נדרי יום י
יום :

למנצח

על ידותון מזמור לדוד : אך א
אל אלהים דומיה נפשי ממנו ישועתי : אך הוא
צורי וישועתי משגבי לא אמוט רבה עד אנה ת
תהותתו על איש תרצחו כלכם כקיר נטוי גדר
הדחויה : אך משאתו יעצו להדיח ירצו כזב בפיו
יברכו ובקרבם יקללו סלה : אך לאלהים דמי נ
נפשי כי ממנו תקותי : אך הוא צורי וישועתי
משגבי לא
אמוט : על אלהים ישעי וכבודי צור עזי מחסי ב
באלהים : בטחו בו בכל עת עם שפכו לפניו לב
לבבכם אלהים מחסה לנו סלה : אך הבל בני א
אדם כזב בני איש במאזנים לעלות המה מהבל
יחד :

אגורה באהליך עולמים זמנים ארוכים ואהליך
הוא בית המקדש ואם על דוד ואהל מועד   כי
אתה שמעת עבר במקום עתיד וכן נתת ורבים כן
בדברי הנבואות ברוב והנדרים שהיה נודר דוד בם
בהיותו גולה אם ישיבנו האל אל ארץ ישראל בשלום
ואם על הגלות גם כן שנודרים נדרי׳ אם יעלם האל
מהגלות ירושת יראי שמך אהל מועד או בית המקד׳
הוא ירושת יראי ה׳ ונחלת׳ ואמ׳ יתן לי מתנה זו שאג
שאגורים באהליך שהוא ירושת יראי שמך׳   ימים
על ימי מלך אם על דוד עצמו אמ׳ זה כי נמשח
למלך והתפלל לאל על עצמו שיאריך ימיו ויוסיף לו
ימים על הימים הקצובי׳ לו כמו שנ׳ בחזקיהו הנני יו
יוסיף על ימיך ואם על הגלו׳ המלך הוא מלך המשי׳
כמו דור ודור שני דורו׳ והדור הוא חיי האדם׳ ישב
עולם כל ימי חייו ישב לפני אלהים כלומר יתעסק
ביראת האל ובחכמה׳ מן ינצרוהו מנה לו חסדך וא
ואמתך שישמרו אותם   כן אזמרה בעשותך לי א
שאלתי שאשלם נדרי יום יום בארץ ישר׳ גם כן א
אני אזמר׳ שמך לעד על הטובות שעשית לי׳
למנצח   על ידותון מזמור לדוד זה המזמו׳ עשה
דוד ונתנו אל ידותון לשורר ועל כמו אל וכן ויתפ
ויתפלל על ה׳ כמו אל ה׳ הרמתה על ביתו כמו אל ב
ביתו והמזמור הזה נאמ׳ על לשון הגלות׳   אך
אל אלהים דומיה נפשי לא תוחיל אל אחר כי ממנו
תהיה לי ישועתי ופי׳ דומיה מחריש ושותק עד שת
שתבא ישוע׳ אלהינו כמו נאלמתי דומיה אלא שאותו
שם וזה תואר׳   אך הוא הוא לבדו לא אמוט רבה מוטה רבה עד כי יפול׳ לא יוטל׳ וכמוהו בזכר התאר בלא
זכר המתואר׳ ומאכלו בריאה ר״ל שה בריאה כעדר הקצובות׳ יענה עזות׳ והדומי׳ להם ועוד לפי שזכר אמוט ס
סמך על המבין׳   עד אנה תהותתו אמ׳ כנגד האויבי׳ עד אנה תחשבו הוות על כל איש ואיש מישרא׳ תרצחו
בלבכם יהי רצון שתרצחו כלכם ותהיו כקיר נטוי והגדר הדחויה הקרובי׳ לנפול כלומ׳ כל ימיכם תהיו בפחד ול
ולבסוף תמותו על ידי רבים׳ ומלת תרצחו בקמץ הר׳ לבן אשר מבניין שלא נזכר פועלו מהדגש כי קמץ חטף
ושורק אחדים בבניין כמו כלו תפלות׳ לא נרת סירך ובן נפתלי קורא תרצחו בפתח הריש והכן סומכים על
קריאת בן אשר׳   אך משאתו מגדולתו של האל ומרוממותו כי זכר אלהי׳ וצורי ואמ׳ כי יעצו איש את אחיו
להדיח זה מרוממות האל שלא יפנו אליו כי יחשבו כי לא האל יודע מחשבות׳ ומעשיה׳ לפ׳ ירצו כזב שמדברים
אחד בפה ואחד בלב כי ידמו כי אין יודע לבבם יברכו בפיהם ויקללו בקרבם ואמ׳ בפיו ואמ׳ ובקרבם לשון
יחיד על כל אחד ואחד ולשון רבים על הרבי׳ בכלל וכן דרך המקרא במקומו׳ רבים׳   אך לאלהים על דרך
ועצת רשעים רחקה מני׳ אבל נפשי אל תהיי אלא לאלהים לבדו דומי והוחילי כי ממנו תהיה תקותי לא מאחר
והוא יצילני מהם וממחשבות׳ ונכפל עוד ואמ׳ אך הוא צורי לחזק הבטחון בו ואבטח שיהיה עוד משגבי של׳א
אמוט כלל וזה וזה בבאתי מהגלות לפי׳ לא זכר רבה׳   על אלהים ישעי שיוציאני מהגלות שאני בו בצרה וכ
וכבודי שאני נקלה בגלות והוא יהיה עוד כבודי כשיוציאני מהגלות ישבדוני כל העמים כמו שאמ׳ והיו מלכי׳
אומניך והוא צור עזי ומחסי בו לא באחר   בטחו אומ׳ לבני הגלו׳ בטחו בו בכל עת שיביא לכם הגאול׳
שפכו לפניו לבבכם בתפלה שלימ׳ בלב שלם כי אז יביא לכם הגאל׳ כי אלהים מחסה לנו ולא יהיה מחסה א

סב

פסיקה דלה ונב
הכיאו אכן שוני
כשני הלל
כי הכל בני אדם
ושכרם כלו כל
מעשיהם במאזנים
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...

יב

אַל תִּבְטְחוּ בְעֹשֶׁק וּבְגָזֵל אַל תֶּהְבָּלוּ חַיִל כִּי יָנוּב
אַל תָּשִׁיתוּ לֵב: אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמַע
שָׁמַעְתִּי כִּי עֹז לֵאלֹהִים: וּלְךָ יְדוָה חָסֶד כִּי אַתָּה
תְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ:

מִזְמוֹר
לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה: אֱלֹהִים
אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְּשָׂ סב
בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי מָיִם: כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִי
חֲזִיתִיךָ לִרְאוֹת עֻזְּךָ וּכְבוֹדֶךָ: כִּי טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַ
מֵחַיִּים

כזב מחשבו כמו שהוא מחשב בני אדם. על כן אמר אחריו. אך הבל בני אדם כזב כמו הבל דבר שאי' עומד כמו הין תהיה לי כמו אכזב אשר לא יכזבו מי' מימיו במאזנים לעלות אמ' דר' משל אם יעלו אותם במאזנים עם הבל יהיו פחותים וקלים יותר מהבל כ' כמו שאמ' קהלת הבל הבלים. אל תבטחו. העשק הוא ממון רב שבא ליד אדם מחבירו והיכו מחזירו ל' לו או שנתחייב לו ממון ומעכבו. והגזל הוא הגזל ג' בחזקה ממון חבירו ורוב ממון בני אדם יש בו מאחד מהדרכי' האלה לפי' אמ' כי ממון בני אדם אין לו ה' העמדה לפי' אל תבטחו שתכלו בו מהר'. אל תהבלו כי הבטחון בו הוא הבל. חיל. כי ינוב אפי' כשתראו כי מתוכיכ' יפרה וירב' אל תשיתו לו לב שיעמוד כי לא יעמוד וינוב יפרה מענין תנובה שהוא פרי. אחת דבר אלדים פעם ושתים כלומ' פעמי' רבות דבר אלדים ושמעני מפי נביאיו כי העוז לאלדים לבדו לפי' אין ל' לאדם לבטוח לא בכוחו ולא בממונו כי הכל הבל ואין בטחון אלא באלדים לבדו כי לו העוז ולא לזולתו ויש ב' בו פירוש' אחרים דרך דרש ואינ' מענין המזמור. וי"מ אחת דבר אלדים התורה. שתים שתי פעמי' שמענו אות' מפי הגבורה ומפי משה ורז"ל פי' אחת דבר אלדים זכור ושמור שנאמרו בדבור אחד ושמענום שני דבורים. ול' ולך ה' חסד י"מ כי חסד עשה אל' עם בני אדם כשהזהיר' כי הוא ישלם לאיש כמעשהו וי"מ כי כמו כי עם ק' קשה עורף הוא וסלחת כלומ' אעפ' שתשלם לאיש כמעשהו באחרונה לך החסד כי אתה גומר כמו שכתו' ורב חסד. וי"מ לענין המזמור שהוא מדבר על לשון הגלות אמ' מה שהארכתנו בגלות חסד עשית עמנו להטיבנו באחריתנו כי חסד תעשה לאדם שתשלם לו כמעשהו הרע שעשה בעולם הזה כדי שיקבל שכרו שלם בעולם הבא על הטובות שעשה וכן אמ' הן צדיק בארץ ישולם. ובדרש ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אומ' העבירה עק' עקרה הוא ואינה עושה פירות אבל הצדקה עושה פירות שנ' אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. אבל העבירה עקרה שנ' כי גמול ידיו יעשה לו. וכן הוא אומ' כי אתה אלדינו חשכת למטה מעונינו לא כנגד עונינו אלא למטה מעונינו. אף כאן ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו במעשהו אין כתו' כאן אלא כמעשהו' למטה ממעשהו משלו הוא גובה כך אדם בחור דולק בעביר' והוא שבעונו ימות מה עושה הקב"ה תולה לו עד שיקח אשה ומוליד בנים ונוטל אחד מבניו תחת אותה עביר' שעבר כמכה הקב"ה גובה את שלו משלו. ויש לו א' חסד מזה הוי אומ' ולך ה' חסד ור' נחמיה אומ' כי אתה תשלם לאיש כמעשהו כמחשבתו אין כתו' אלא כמעשהו יש אדם שחשב עבירה ולא עשאה אין הקב"ה מכתיב עליו עד שיעשנה שנ' און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' א' אבל אם חשב לעשות מצוה ולא עשאה אעפ' שלא עשאה הקב"ה מכתיב עליו כאלו עשאה שהרי דוד חשב לבנות בית המקדש אעפ' שלא בנאו הכתי' עליו הקב"ה מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. מזמור לדוד בהיותו במדבר יהודה. כשהיה בורח מפני שאול ומדבר יהודה הוא מדבר זיף אלדים אלי אתה. בורי וחזקי את' בעוד שאני בורח מפני שאול במדבר שאין לי מפלט ומשען זולתך ואותך אשחר בתפלתי בכל בקר ובקר בא' באשר אני מטולטל ממקום למקום ואמ' שהוא תאב להיותו בארץ ישראל בטוח שיוכל לבא בגלוי אל מקום הא' הקדש או בקריתים שהיה שם הארון או בגבעון שהיה שם אהל מועד כי בשני מקומו' אלו כשהיו כל מבקשי' ה' ושם היו רגלי' חכמי ישרא' והיה מתאוה שיהיה ביניהם וילמד מהם כאדם הצמא והוא בארץ ציה ועיף שמת' שמתאוה מאד להיותו במקום המים כי בטלטולו לא היו עמו חכמי' כי אם איש גר ומצוק ומר נפש שהתקבצו אליו ואמ' צמאה על הנפש וכמה על הגוף כי הצמאה היא תכלית התאוה והנפש המשכלת תתאוה בתכלית הת' התאוה אל החכמה והבשר שהוא הגוף עם רוח החיים יתאוה לשכון בטח. ומל' כמה בתפיץ הא ואין לו חבר במקרא ופי' כמו תאב. ועיף כמו צמא כלומ' בארץ הצמאה למים. וכן בארץ עיפה וזכר האר' בלשון זכר כמו ולא נשא אותם הארץ. נעתם ארץ. כן בקדש כמו הצמא כן אתאוה לחזותך במקום

שְׂפָתַי יְשַׁבְּחוּנְךָ: כֵּן אֲבָרֶכְךָ בְחַיָּי בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כ
כַּפָּי: כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת יה
יְהַלֶּל פִּי: אִם זְכַרְתִּיךָ עַל יְצוּעָי בְּאַשְׁמֻרוֹת אהג
אֶהְגֶּה בָּךְ כִּי הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִּי וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ ארנ
אֲרַנֵּן: דָּבְקָה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ בִּי תָּמְכָה יְמִינֶךָ: והם
וְהֵמָּה לְשׁוֹאָה יְבַקְשׁוּ נַפְשִׁי יָבֹאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת אָרֶץ:
יַגִּירֻהוּ עַל יְדֵי חָרֶב מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ: וְהַמֶּלֶךְ ו
יִשְׂמַח בֵּאלֹדִים יִתְהַלֵּל כָּל הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי
דֹבְרֵי שָׁקֶר:

למנצח

מִזְמוֹר לְדָוִד: שְׁמַע אֱלֹדִים קוֹלִי ב
בְשִׂיחִי מִפַּחַד אוֹיֵב תִּצֹּר חַיָּי: תַּסְתִּירֵנִי מִסּוֹד מר
מְרֵעִים מֵרִגְשַׁת פֹּעֲלֵי אָוֶן: אֲשֶׁר שָׁנְנוּ כַחֶרֶב לש
לְשׁוֹנָם דָּרְכוּ חִצָּם דָּבָר מָר: לִירוֹת בַּמִּסְתָּרִים ת
תָּם פִּתְאֹם יֹרֻהוּ וְלֹא יִירָאוּ:

שאדם ולראות עזך שהוא הארון והוא הכבוד כי שם
שכן הכבוד׳ כי טוב חסדך כי טוב הקב׳ שעשית
עם בן אדם שחננתו השכל וההכרה מחיי הגוף כי ח
חיי הגוף כן נתת אותם לכל חי על האדמה. אבל הש
השכל לא נתת אלא לבן אדם לפי׳ שפתי ישבחונך וי
ויודו לך על החסד הגדול הזה ולפי שזכר שהיה תאב
אל דרך הנשמה שהיא החכמה לפי׳ אמ׳ זה וכן פירש
אדוני אבי ז״ל גם כן חסד וחיים עשית עמדי חיים כ
כמו חיות הבהמות׳ וחסד בנשמ׳ עליונית ויש לפרש
כי טוב חסדך מחסד חיים כמו כשאך אלדים שפירו׳
בשאך כשא אלדי׳ ופי׳ חיים בני אדם העשירי׳ גומלי
חסד
יאמ׳ כי חסד טוב מחסדם
כי הנה שאול אספני אליו ושמני ראש ושר נתן לי ב
בתו והטיב לי ועתה הוא רודף אחרי ומבקש את נפ
נפשי על כן ראוי לשפתי שישבחונך וידו חסד׳ לבד
לא חסד בני אדם. כן אברכך בחיי כמו שאני
משבח לך היום כן אברכך ואשבחך כל ימי חיי׳ בש
בשמך אשא כפי בעזרתך אמלא ידי לנלחמים אתי
כמו בשמך נבוס קמינו כמו בעזרתך כלומ׳ שאקרא
שמך והוא עד המלמד ידי לקרב כמו חלב ודשן
וי׳ ושפתי רננו׳ כמו כאשר וכן אם לא ישבעו וילינו
כאשר ילינו אמ׳ כאשר שפתי רננות יהלל פי יערב
לי כמו אם תשבע נפשי המתאוה׳ חלב ודשן כפל ענין במלות שונות ופי׳ שפתי רננות דברי רננות כמו שפת
אחת ודברים אחדים׳ אם זכרתיך על יצועי וכן כאשר זכרתיך על יצועי בלבי וכאשר אהגה בך באשמו׳
הלילה אני ישן ושבע ואם במקום כאשר כמו אם יהיה היובל׳ ואם מזבח אבנים ואמ׳ יצועי בלשון רבים כפי
שלא היה שוכב במקום אחד אלא במקומו׳ רבים שהיה בורח ממקום למקום׳ ואשמורות הם עתי הלילה שאדם
מקיץ בהם משנתו והם שלש כמו שכתו׳ באשמורת הבקר ונאמ׳ ראש האשמורת התיכונה׳ וכן אמרו רז״ל ש״ש
משמרות הוי הלילה׳ כי היית הדין עלי שאזכרך תמיד וארנן לך כי היית עזרתה לי ובצל הכר רודפים א
אחרי לא נתתם להשיגני ולהרע לי׳ ובצל כנפיך אני חוסה וארנן׳ דבקה נפשי אחריך והדין עלי כי בי
תמכה ימינך שלא אפול לפני אויבי ורודפי׳ והמה המה רודפי שמבקשי׳ נפשי לשואה כלומ׳ לעשות שואה
ושממה׳ יבואו בתחתיות הארץ כלומ׳ יבאו לשאול שהוא תחתית הארץ הם שמבקשים נפשי להורידה לשאול ו
יגירוהו על ידי חרב׳ יגירהו לשון יחיד על שאול וענין יגירוהו יפילוהו המגירים וענין ההגר׳ הוא ענין
התכה כמו מים הנגרי׳ עיני נגרה׳ ובא זה הלשון בענין ההריג׳ מפני הדם הנגר על ידי חרב וכן ותגר את ב
בני ישראל על החרב והושאל הלשון גם בדברי היבשים כשמתגלגלי׳ מגבוה לעמוק כמו והגרתי לגי אבניה מ
מנת שועלים יהיו שאר השוכני׳ שהם עם שאול הרודפים אותי יהיו חלק השועלים שאוכלי׳ החללים והם יה ו
חללי חרב ויאכלום השועלי׳ והחיות׳ והמלך אמ׳ על עצמו כי הם חושבים להרגני שלא תהיה לי המלכו׳
והם יאבדו ומי שראוי להיות מלך ישמח באלדים יתהלל כל הנשבע בו׳ כל הראוי להשבע בשמו והוא מי שהוא
ירא אלדים ואיש אמת לא דוברי שקר כי אותם פיהם יסכר שמוציאים בפיהם דבר האל לשקר פיהם יסכר וי
ויאלמו ואמ׳ זה כנגד שאול שנשבע בה׳ שלא ימות את דוד כמו שכתו׳ וישבע שאול חי ה׳ אם יומת ואחר כן ר
רדפו כמה פעמי׳ להמיתו׳ ויסכר כמו יסגר וכן ויסכרו מעינות תהום׳ למנצח מזמור לדוד גם זה
המזמור בבריחו׳ שמע אלדי׳ קולי בשיחי׳ שיחי הוא ספור התלאות וכן אריד בשיחי׳ מרוב שיחי מפחד אויבי
אנא שאול שהיה מבקש נפשי׳ תסתירני מסוד מרעים מקבוץ המרעים וכן לא ישבתי בסוד משחקים.

יחזקו למו דבר רע יספרו לטמון מוקשים אמרו
מי יראה למו: יחפשו עולות תמנו חפש כחפש ו
וקרב איש ולב עמוק: וירם אלדים חץ פתאום
היו מכותם: ויכשילהו עלימו לשונם יתנודדו כ
כל ראה בם: וייראו כל אדם ויגידו פעל אלדי
אלדים ומעשהו השכילו: ישמח צדיק ביהוה וח
וחסה בו ויתהללו כל ישרי לב

למנצח

מזמור לדוד שיר לך דומיה תהל סב
תהלה אלהים בציון ולך ישלם נדר: שומע תפ
תפלה

ועל סוד בחורים יחדיו ונקרא הקבוץ סוד לפי שה
שמתקבצי' בעל הסוד והעצה יחדיו במקום שיאמ' כל
אחד סודו ועצתו ותבא ההסכמה ביניה' כאחד מרגש'
מהמון ותרגו' והשבתי את המון מצרים ואבטל ית ר
רגשת מצראי' אשר שננו הם הזיפים וכיוצא בהם
שהיו מלשיני' אותי לשאול דרכו חצם ידרכו קשתם
לירות החץ וכן דרך חציו והחץ הוא דבר מר והקש'
הוא הפה' לירות הם על עצמו אמ' שהיה הולך בת
בתמימות ולא הרע לאחד מהם ירוהו ולא יראו יורו
בו החצים פתאום כלומ' כאדם שיורה חץ פתאום ש
שלא ישמור ממנו כך אני לא הייתי נשמ' מהמלשיני'
אותי לשאול ולא יראו הם אות' במסתרים ולא יראו
מהאל הרואה אותם' יחזקו למו הדבר הרע ש
שידברו עלי לשאול יחזקו אותו בטענות חזקו' וב..י'
לדבר אלין פעם אחר פעם מוקשים פי' ללכדני בה'
ואותם המספרים רע עלי במסתרי' חשבו בלבבם מי
ירא למו כי לא יחשבו שהאל רואה אותם ולא יראו ממנו והעפ' שהיו בהם שהיו אומרי' הדברי' הרעים בגלוי כ
כמו דואג והזיפים היו בהם אנשים גם כן שהיו יראי' לספר רע על דוד בגלוי כי היו חושבי' שיספר לו והיום ה
אחר כשימלוך ויהיה הכח בידו ינמלם כרעתם' יחפשו עולות כמו עוולות בהראות היוו אמ' כי אלה המל
המלשיני' והמספרים רעות הם אנשי תוך ומרמה ועול ויחפשו ויחקרו בלב' עוולות ומרמו' תמנו חפש מחופש
תמנו כמו תממו הנון במקום אות הכפל כמו לשמיד מעוזניה פועל יוצא פי' כלו חפש מחופש וקרב איש ולב ע
עמוק כלומ' כל מה שיוכל אדם לחפש ולחקור בלבו וכל עמקי המחשבו' כל מה שיוכל להתחשב בקרב איש ש
הכל הם חושבי' בתחבולותם שלא יוכל שום אדם להעמיק יותר מהם בתחבולות הלב ובמחשבות' וירם
אלדים ויורם בפתח הוי"ו עבר במקום עתיד וכן היוו ויכשילהו וייראו ויגידו השכילו הכל עבר במקום עתיד כ
כמן שהוא מנהג הלשון ובדברי הנבואו' ברוב אמ' כמו שהורו לי הם חץ דבריה' פתאם כן ירם אלדים חץ פת
פתאם ויהיו מכותם פתאום ופתאום משמש לפניו ולאחריו' ויכשילוהו הכנוי טרם זכר המכונה והוא
לשונם כמו ותראהו את הילד ווהמתו חיתו לחם והדומי' להם אמ' הם הכשילו לשונם על עצמם כלומ' דבריהם
הרעי' שדברו עלי עליהם ישובו עד ויפול בשחת יפעל ואמ' לשון בלשו' זכר כמו ולשוני מודב' מלקוחי יתנודדו
כל רואה בם' מרוב מהומת' ומפלתם יתנודדו וידדו כל הרואים בהם המהומות שיבואו להם ויפחדו ויראו אל
אלדים' וייראו אז יראו כל אדם אלדי' כי ראו הנקמה שעשה בהם ויגידו פועל אלדי' ומעשהו השכילו שיב
שיבינו וישכילו כי אלדים שופט ומשגיח בבני אדם וינמלם כפי מעשיה' לא כמו שהיו אומ' אלה מי יראה למו'
ישמח צדיק בה' אמ' על עצמו כמו שאמ' תם כי צדיק היה בריבו ולאנס הם רודפי' אחריו וחסה בו ועוד ית
יחסה בו יותר כי ראה נקמתו באויבי' או פי' ויו וחסה במקום כי או כאשר כמו וי"ו ושפתי רננות שפירשנו כל
כלומ' עתה בראותו נקמת האויבי' ישמח כאשר חסה בתחלה באל כי לא היה חסותו לבשת ולא אבדה תקותו
וכן כל ישרי לב יתהללו בו כמו אתהלל אני בו' ובדרש מפרש זה המזמו' על דניאל ואמרו דוד ברוח הקדש
על לשון דניאל שהתפלל לאל ואמ' שמע אלדי' קולי בשיחי וגו' כשהלשינו עליו והוסיף בבור אריות והמלשיני'
השליכו בו אחרי כן זהו ויורם אלדי' חץ פתאם וכו' ויגידו פועל אלדי' זהו שאמ' באדין דריוש מלכא כתב לכל
עממייא ולישניא וכו' ופי' כל המזמור נכון על דניאל' למנצח מזמור לדוד שיר' לך דומיה
תהלה המזמור הזה נאמ' על הגלות ודומיה ענין תוחלת כמו דמינו אלדים חסדך וכן משורש דמם דמו עד
הגיענו אליכם אף לאלדי' דומי נפשי אמ' לך מיחלת התהלה שתאמר לך בציון בקבוץ גליות ולך ישולם נדר'
נדרי הזבחי' שנודרי' בני הגלות אם ישיבם האל לציון ישלמו שם בבית המקדש נדר כלו סגול בסוף פסוק כי ל
לא ישתנה שומע תפלה ושם תהיה שומע תפלה כי על הגלות נאמ' שתם תפלתי ושם עדיך כל בשר יבאו'

עָדֶיךָ כָּל בָּשָׂר יָבֹאוּ: דִּבְרֵי עֲוֺנֹת גָּבְרוּ מֶנִּי פֶּשַׁע
פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם: אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן
חֲצֵרֶיךָ נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדֹשׁ הֵיכָלֶךָ: נוֹרָא
נוֹרָאוֹת בְּצֶדֶק תַּעֲנֵנוּ אֱלֹדֵי יִשְׁעֵנוּ מִבְטָח כָּל צַק
קַצְוֵי אֶרֶץ וְיָם רְחֹקִים: מֵכִין הָרִים בְּכֹחוֹ נֶאְזָר בִּ
בִּגְבוּרָה: מַשְׁבִּיחַ שְׁאוֹן יַמִּים שְׁאוֹן גַּלֵּיהֶם וַהֲמוֹן
לְאֻמִּים: וַיִּירְאוּ יֹשְׁבֵי קְצָוֺת מֵאוֹתֹתֶיךָ מוֹצָאֵי בֹ
בֹּקֶר וָעֶרֶב תַּרְנִין: פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ

כמו שאמ׳ יבא כל בשר להשתחות לפני יאדני׳ אמ
ז״ל פי׳ לך דומיה מן לא דמה אליו כלומ׳ לך לבדך כ
נאוה התהלה המהללים לך כי יותר יש בך ממה שמ
שמהללים בה אבל מה שמהללים בן אדם בגבורתו
או בעשרו או בחכמתו אין התהלה שלימה בו כי אין
תהלה לבן אדם בלא כזב׳ ויש מפרשים דומיה ענין
שתיקה מן אל דמי לך ר״ל נשתתקה התהלה לך כנג׳
פעליך הענומים שלא תשיג התהילה והרי הוא כא
כאלו נשתתקה וכאלו איננה׳ וטעם בציון כי שם היית
היתה רוב התהלה בשיר ובנבלים ובכנורות׳ וטעם ול
ולך ישולם נדר על כן כי לא תשיג תהלתם ישלמו
נדריהם בזבחי׳ להוס׳ פ׳ על המהללים ובדרש מפרש
אותו דרך תמיהה אמ׳ דוד לך דומיה תהלה יכול אתה לדום הכל נותני׳ לך תהלה ואתה דומם שדממת בציון
שנ׳ קול נתנו בבית ה׳ ומה הקול שנתנו שאמ׳ ידינו רמה וגו׳ ואמ׳ אי אלהימו צור חסיו בו הם נתנו קול ואתה
דומם׳ אתה דומם ואני כן שנ׳ ד׳ וס לה׳ והתחולל לו׳ שומע תפלה עדיך כל בשר יב׳ ו׳ תפלת כל בשר אתה שו
שומע ושלנו אין אתה שומע׳ ולך ישולם נדר מלך בשר ודם יכול לשמוע מן שנים ומן שלש׳ אינו יכול לשמ׳
מן הכל אבל אתה שומע תפלת כל בשר כאחד׳ וכל אחד מתפלל את שלו של כל בשר אתה שומע ושלנו אין
אתה שומע גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי׳ סכות בענן לך מעבור תפלה אמ׳ להם הקב״ה מה אתם מבקשים
שגגות או זדונות אמ׳ לפניו אין אנו מבקשי׳ לא שגגות ולא זדונות ולא תעלומות לב אלא דברי עונות ג״דו מ
מנו פשענו אתה תכפר׳ אשרי תבחר ותקרב אשרי מי שאתה מקרב׳ ישכון חצריך ולא בחצר לבד אלא במרום
קדש היכלך׳ דברי עונות גברו מני למן יחיד פשעינו למן רבי׳ כי על בני הגלות ידבר בכלל וכרט או
אומ׳ דברי עונות שגברו ממנו ופשעינו כמו כן אתה תכפרם כי הם האריכו אותנו בגלות ומתחננים אנו לפני׳
שתכפרם עתה כי אין זולתך כמו שאומ׳ כי עמך הסליחה לפי׳ אמ׳ אתה׳ אשרי תבחר ותקרב אשרי מי ש
שיגיע לזמן הישועה הדור שתבחר בו ותקרב אותו אליך להעלותו מהגלו׳ ויודה שישכון בחצריך׳ נשבע׳ בטוב
ביתיך אמ׳ על לשון אותם שיהיו אז בעת הישוע׳ נשבעה בטוב ביתיך כלומ׳ בכבוד שישכון שם במקום שהוא
קדוש היכלך כלומ׳ המקום המקודש שבהיכליך והוא הדביר ששם הארון ושם הכבוד׳ נוראות בצדק ת
תענינו בצדקתך תענינו בנוראות ובנפלאו׳ שתעשה עמנו כי אתה אלדי ישעינו וקרא הפעולות שהם בפלא
והיונאי׳ שטבע נוראות בעבור כי האל נורא על בני אדם בעבורם׳ מבטח כל קצוי ארץ וגו׳ ואתה מבטח כל י
ישראל הפזורי׳ בקצוי הארץ וקצוי ים רחוקי׳ מירושלים׳ כך בטחו שתקבצם לירושל׳ וקצוי שזכר עומד במקום
שנים כאלו אמ׳ קצוי ארץ וקצוי ים׳ וקצוי ים הם איי הים וכן ומצפון ומים ר״ל איי הים כי מערב זכרו׳ מכין
הרים בכחו׳ ואם יאמ׳ הגוים איך יתכן שיצאו ישראל מהגלות עם דל, ושפל מפוזר ומפורד מי יוציאם מתוכם כ
כמו שאמ׳ הכתו׳ שיאמ׳ העמים היוקח מגבור מלקוח וגו׳ והקב״ה אומ׳ גם שבי גבור יוקח ומלקוח עריץ ימלט כי
אני אריב את יריבך ואני גבור מהם כי אמ׳ הנה מכין הרים מי שעושה גבורו׳ והנפלאות האלה יוכל להוציאנו
מתוכם וזכר הרים כי ההרים הגבוהים מנפלאות האל לפי׳ סמך אותם אל אל ואמ׳ כהררי אל שבהם נראה כ׳
כחו נאזר בגבורה והוא בכל עת נאזר בגבורה כי איננו קונה גבורתו מאחר לעת הצורך אלא מרוב גבורותיו
בכל עת שירצה כי הגבור אזורו׳ משביח שאון ימים ושאון ימים הוא שאון גליהם והוא
משביח אותם כלומ׳ משקיט אותם וכן בשוא גליו אתה תשבחם׳ והמון לאומים וכמו שהוא משקיט שאון ימי׳
כן ישקיט המון לאומים ושאונ׳ ויוציא ישראל מתוכם ו״ו והמון היא ו״ו השוואה כלומ׳ כמו זה כן זה וכן מים
קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק על ישראל גאותו ועזו בשחקי׳ וייראו יושבי קצות מאו
ואמ׳ יושבי קצות כי בכל מקום יראו האותות ההם שנ׳ בכל הארץ יצא קום ויש לפרש מי שהשביח שאון ימים
לפני ישרא׳ בצאתם ממצרים הוא ישביח המון לאומי׳ ומעלה ישראל מתוכם וכמו שיראו יושבי קצות מאותות
שעשית להם בקריעת ים סוף ושאר האותות שנ׳ שמעו עמי׳ ירגזו׳ כן יראו עוד ממך בקבוץ גליות וכמו שהיית
מרנין לבם אז במוצאי׳ בקר וערב שהיית מוליך להם עמוד ענן יומם ועמוד האש לילה כן תעש׳ בקבו׳ גליות

ותשקקיה רבת תעשרנה פלג אלדים מלא מים
תכין דגנם כי כן תכינה: תלמיה רוה נחת גדוד
גרודיה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך: עטר
עטרת שנת טובתך ומעגליך ירעפון דשן: ירע
ירעפו נאות מדבר וגיל גבעות תחגורנה: לבשו
כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישי
ישירו: למנצח שיר מזמור הריעו סו
לאלדים כל הארץ זמרו כבוד שמו שימו כבוד
תהלתו: אמרו לאלדים מה נורא מעשיך
ברב עזך יכחשו לך איביך: כל הארץ ישתחוו ל
לך ויזמרו לך יזמרו שמך סלה: לכו וראו מפע
מפעלות אלדים נורא עלילה על בני אדם: הפ
הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל שם נשמחה
בו:

פקדת הארץ ועוד זכר המטר כי הוא מנפלאות הגדולות כמו שזכר אליפז ועוד כי בם ידין העמ העמים המורדים ואמר פקדת הארץ ותשוקקיה ו׳ו ותשוקקיה הענין כבר היה זה או אחר שהיה זה וכן אתה קצפת ונחטא וכבר חטאנו ואחר שחטאנו קצ קצפת אותה וכן וירם תולעים ויבאש והדומים להם וכן פי׳ ותשוקקיה וכבר שוקקתה כלומר ששוקקת פק פקדת או בם מטר והוא מענין ואל אישך תשוקתך שהוא ענין תאוה כלומ׳ גזרת עליה מניעת גשמים עד שהתאותה מאד למטר ואחר כן בחסדך אתה פו פוקד אותה כן אנחנו בגלות דומים לארץ נמאה מ מאד ומיחלים למטר הי״ם ע״ה רבת תעשרנה כמו ת תעשירנה וכן וידבקו וידרכו כמו וידביקו וידריכו נ ופי׳ לרב תעשיר אותה במטר פלג אלדים מלא מים ואחר שתשבע הארץ ישארו מהמטר פלגים גדולים מלאים מים להשקות אדם ובהמה וזכר אלדים הוא כנוי לדבר הגדול והנפלא לפי שהגדולה והפלא יבא מאתו כמו עיר גדולה לאלדים הררי אל שלהבת יה׳

מאפליה תכין דגנם אחר שתשביע הארץ ותצמח תכין הארץ ברוחות טובות להגדיל הצמחי׳ כלומ׳ שתגדל התבואה משדפון ומירקון. כי כן תכינה כלומ׳ כי בזה תכין הארץ כי תשבע הארץ ממטר ותצמח הארץ התבו התבואה שלא תלקה אחר כן בשדפון ובירקו׳ מה יועיל להם המטר תלמיה רוה. שב עוד לספר טובו׳ המטר שתרוה במטר תלמי הארץ והם גבשושית הארץ. נחת גדודיה ותוריד המטר בגדודי הארץ והם העמקים שבין תלם ותלם והוא חפירת המחרישה ברביבים תמוגגנה במטר הגדול תשיב הארץ כמוגה ולא שהית׳ יבשה קודם המטר צמחה תברך ותבא התבואה לברכה והצלחה׳ עטרת שנת טובתך עטרת אותה בכל דבר טוב ע על דרך כצנה רצון תעטרנו ומעגליך ירעפון דשן העננים הם מעגלי האל כמו שקרא׳ גם כן שמים אל באמרו בים שביליך ואמ׳ מרכבותיך ישועה והעננים יזלו מטר שיהיה מהם הדשן והשומן׳ ירעפו נאות מדבר כמו שירעפו בישוב כן ירעפו על נאות מדבר בעבור החיות שימצאו מאכל ומשקה׳ וגיל גבעות תחגורנה׳ ע״ד משל כשימלאו פני הגבעות תבואה כאלו יחגרו גיל תחת אשר חגרו שקים בהעצר המטר׳ לבשו כרים הצאן׳ כמו כר נרחב שפי׳ מישור וזכר המישורים והעמקי׳ כי כבר זכר הגבעות ואמ׳ כי הכרים הם מלאים צאן כאלו הכרים מלובשי׳ בצאן כלומ׳ שרועים על פני המישור והם מכסים את עין הארץ וזה מרוב התבואות ישלחו הם הצאן בשדות לרעות כמו שאמ׳ משלחי רגל השור והחמור׳ ועמקים יעטפו בר והעמקי׳ כמו כן יהיו מעוטפים ומכוסים מרוב התבואה וזכר העמקי׳ אע״פ שזכר הגבעות ואם הגבעו׳ שבעו׳ כל שכן העמקי׳ אלא זכרם לומר שלא יזיקם המטר׳ יתרועעו אף ישירו שבלי הבר יתרועעו אף ישירו כי השבלים המלאי׳ מנשיב בהם הרוח וי וישמיעו קול כאלו יתרועעו וישירו או הוא על דרך משל כמו וגיל גבעות תחגורנה וכל עצי השדה ימחאו כף וי״מ יתרועעו אף ישירו בני האדם והחיות׳ למנצח שיר מזמור׳ הריעו לאלדים כל הארץ׳ זה המ המזמור נאמ׳ על קבוץ גליות ישראל שיאמ׳ אז הריעו לאלדים כל הארץ שיראו הנפלאות שעשה עם ישראל׳ זמרו כבוד שמו במזמור ובתהלתכם אמרו כי שמו נכבד בגאולתכם שהיה בגלות כל היום שמו מנואץ ומת ומתועב בפי הגוים המושלים בישראל לאמר איה אלדיכם יקומו ויעזרוכם׳ אמרו לאלדים מה נורא מעשיך שהוצאת גוי אחד מגוים רבים ועצומי׳ ואתה עצום מהם עד שברב עזך יכחשו לך אויביך ויאמרו לא הרענו לישראל׳ כל הארץ כמו שכתו׳ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה׳. לכו וראו זה יאמרו אחד לאחד נורא עלילה. נורא על מעש׳ בני אדם לעשות בהם כרצונו עד שיראוהו׳ הפך ים ליבשה כשהוציא עמו מגלות מצרים בנהר יעברו ברגל בירדן שם נשמח בו בהוציאו אותנו מגלות זה ויש לפרש בנהר יעברו׳ על העתיד כמו שאמ׳ והניף ידו על הנהר בעים רוחו וגו׳ ואומ׳ והית׳ מסלה לשאר עמו וגו׳

מושל בגבורתו עולם עיניו בגוים תצפינה הסר
הסררים אל ירומו למו סלה: ברכו עמים אלדב
אלדינו והשמיעו קול תהלתו: השם נפשינו בחי
בחיים ולא נתן למוט רגלינו: כי בחנתנו אלדי
אלדים צרפתנו כצרף כסף: הבאתנו במצודה
שמת מועקה במתנינו: הרכבת אנוש לראשינו
באנו באש ובמים ותוציאנו לרויה: אבוא ביתך
בעולות אשלם לך נדרי: אשר פצו שפתי ודבר
פי בצר לי: עולות מחים אעלה לך עם קטרת
אילים אעשה בקר עם עתודים סלה: לכו שמעו
ואספרה כל יראי אלדים אשר עשה לנפשי: אלי
אליו פי קראתי ורומם תחת לשוני: און אם ראי
ראיתי בלבי לא ישמע ידוה: אכן שמע אלדים ה
הקשיב בקול תפלתי: ברוך אלדים אשר לא ה
הסיר תפלתי וחסדו מאתי:

למנצח

בנגינות מזמור שיר: אלדים יחננ
יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה:

מושל בגבורתו· בגבורתו שיראה בהוציא ישראל מבין העמים וימשול לעולם על כל העמים כלומ' שי שיכירו כלם שהוא וממשלתו כמו שנ' והיה ה' למלך ע על כל הארץ ביום ההוא וגו'· עיניו בגוים תצפינה· אז תצפינה בגוים עיניו לראות מעשיה' ולגמלם כפיה' כי עד אותו זמן הוא מאריך אף לרשעי' ומאותו זמן ואילך לא יאריך עוד אלא יגמול לכל אחד ואחד כ כפי מעשיו כמו שכתו' ושבתם וראיתם בין צדיק ל לרשע בין עובד אלדים לאשר לא עבדו ואות' שהיו סוררים ישפילם ולא ירומו למו לעולם כמו שהם ר רמים בזמן הזה'· ברכו עמים· ואז יאמרו ישרא' לעמים· ברכו אלדינו' שאתם רואים הנפלאות' שעשה עמנו כי לא כלינו באורך הגלות בין העמים· השם נפשינו בחיים· שהשאירנו בחיים בגלות ולא נתן ל למוט רגלינו'· כי בחנתנו זה יאמ' העמים הנשארי' בישרא' אחר המצרף כמו שכתו' והבאתי את השלישי' באש וצרפתים כצרוף את הכסף וגו'· הבאתנו במצודה כמו הנתפש במצודה שאין לו דרך להמלט אם לא על כן מועקה רעה שהיתה בצרה· מתנינו שלא היה לנו כח לעמוד מתנה ומועקה שם תאר מ מנחי העין וכן בזה המשקל בלא הא הנקבה מוצק מוצק· הרכבת אנוש· אנחנו טרם הגלות לא היתה ממשלת אנוש עלינו אלא ממשלתך לבד ואתה הרכב הרכבת והשלטת אומות העולם לראשינו עד בעלונו אדוני' זולתך והרכבת דרך משל כמו והרכבתיך על במותי ארץ· באנו באש ובמים הצרה כמשלת לאש ול ולמים כי האש שורף ומכלה והמים שוטפים ומכלים ואנחנו באנו בהם בגלות ולא כלינו ותוציאנו לרויה הוצ הוצאתנו מהם לארץ רויה שהיינו רעים ודשנים בה· ונקראה לאד לרויה שמורה על הידיעה כלומ' לארץ הידו הידועה והיא ארץ ישראל שהיא ארץ ברכה וארץ רויה· אבא בלשון יחיד על לשון בני הגלו' בדרך כלל אמ' אז יאמ' לבא בבית המקדש בעולות לשלם הנדרי' שנדרו בגלות אם יוציא האל מהגלות'· אשר פצו· בעת שמיצר להם האויב נודרים נדרי' אם יוציאם האל מצרת הגלות'· עולות מחים תאר מן מוח כלומ' כבשי' בעלי מוח ושומן קטרת אלבי אלים תעשה כמו וימהר לעשות אותו· לכו שמעו לכו ענין זרוז כמו לכו ונחשבה על ירמיהו לכה נא אנסכה בשמחה אמ' כל יראי אלדי' שמעו ואספרה לנפשי· אליו פי קראתי בפי קראתי אליו והוא רומם תחת לשוני כלומ' שרוממתי אותו בלשוני ורומם פועל שלא נזכר פוע פועלו מנחי העין ותחת לשוני כמו בלשוני וכן תחת לשונו עמל ואון ולפי שהלשון נעזרת בדבורה ממעל ל לה ומתחת לה כי אותיות גיכק באמרות עם החיך לפי' כנוי הדבור על הלשון ומלתו על לשוני ותחת הלשון כמו תחת לשונו· ותחת לשוני וי"א כי תחת לשוני הוא רמז ללב שהוא תחת הלשון כלומ' כי המחשב' נסתרת מה מהנגלה בלשון ויהיה רומם מפעלי הכפל מבניין הדומה למרובע אמ' כי בפין קרא· אליו ולבו כמו כן רומם אותו· און אם ראיתי בלבי כלומ' אפי' אם ראיתי און בלבי לעשותו אעפ' שהוא כנגד האל כאלו הוצאתיו ב בשפתי לא ישמע אותו כלומ' לא יחשוב לי לעון שהמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה אלא אם כן באמ באמונת האל'· אכן שמע אלדים· אבל באמת שמע אלדי' והקשיב בקול תפלתי והוציאני מהגלו'· ברוך אלדי'· לא הסיר תפלתי לא דחה אותה אלא קבלה ברצו' ולא הסיר חסדו מאתי· למנצח בנגינות מזמור

לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ׃ יוֹדוּךָ
עַמִּים אֱלֹדִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם׃ יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ
לְאֻמִּים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישׁוֹר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּ
תַּנְחֵם סֶלָה׃ יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹדִים יוֹדוּךָ עַמִּים כ
כֻּלָּם׃ אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹדֵינוּ
יְבָרְכֵנוּ אֱלֹדִים וְיִירְאוּ אֹתוֹ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ׃

לַמְנַצֵּחַ

לְדָוִד מִזְמוֹר שִׁיר יָקוּם אֱלֹדִים
יָפוּצוּ אוֹיְבָיו וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאָיו מִפָּנָיו׃ כְּהִנְדֹּף עָשָׁן תִּ
תִּנְדֹּף כְּהִמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי אֵשׁ יֹאבְדוּ רְשָׁעִים מִפְּנֵי
אֱלֹדִים׃ וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעַלְצוּ לִפְנֵי אֱלֹדִים וְיָ
וְיָשִׂישׂוּ בְשִׂמְחָה׃ שִׁירוּ לֵאלֹדִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָ
לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו׃ אֲבִי יְתוֹמִי
יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹדִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ׃ אֱלֹה
אֱלֹדִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּו
בַּכּוֹשָׁרוֹת

לדעת בארץ אז ידעו בארץ דרכי האל כמו שכת
שכתוב כי מלאה הארץ דעה את ה׳ כשיודע בכל יש
ישועתך יודוך עמים ואז יודוך עמים׳ - יש
ישמחו כי תשפוט עמים העמים שיבאו עם גוג ומ
ומגוג תשפטם במישור ואז ישמחו שאר העמים ולא
ולאמים בארץ תנחם׳ הגוים שתנחום בארץ ישראל
לשפטם שם כמו שאמ׳ והבאתיך אל הרי ישראל׳ יוד
יודוך ואז כשתשפוט העמי׳ שיבאו עם גוג ומגו
ומגוג יודוך שאר העמים יודו לך כי לך העז והגבור
והגבורה ואתה אדון הכל וכלם יודוך גם הנמלטים
ממחנה גוג חיים שנאמ׳ ושמתי בהם אות ארץ כ
נתנה יבולה׳ ואז תתן הארץ יבולה מפני העונות כש
כשעברו השמים והארץ לא תתן את יבולה ובזמן הג
הגאולה הרשעים והנשארי׳ יהיו בלי עון לפי
לפיכך תתן הארץ יבולה בכל עת׳ יברכנו ואז
בראות הגוים כי אלהי׳ עמנו כי בטחנו בו ייראו אות
אותו כל אפסי ארץ׳ למנצח לדוד
זה המזמו׳ נאמ׳ על סנחריב שבא לירושלים בימי חז
חזקיהו יקום אלהי׳ על דרך קומה ה׳ ויפ
ויפוצו אויביך והקימה היא הראות גבורתו וטעם ית
יתכן דרך תפילה או דרך נבואה אמ׳ כי כן יהיה שי
שיקום אלהי׳ אז ויפוצו אויביו וכן היה שיצא מלאך
ה׳ והכה בהם מאה ושמנים וחמשה אלף׳ כהנדוף עשן ׳מקור מבניין נפעל ומשפטו בקמץ תחת הנון
כהנדוף ולפי דעתי שהוא שם הפועל מבניין הפעיל והוא שלם וכן תנדוף שלם ובמשקלו כהתיך כסף בחסר
בהס׳ון הנון ואם זה בחלם וזה בשרק שניהם שוין ופירושו כהנדוף הרוח העשן כן תנדוף אותם האויבים
אך כהמס דונג מפני אש כן יאבדו רשעים מפני אלהי׳ והדונג הוא השעוה׳ וצדיקים ישמחו׳ ישמחו ו
ויעלצו חזקיה וישראל׳ וישישו בשמחה׳ הכפל לרוב השמחה וכן אמר ישעיהו השיר יהיה לכם כליל התקדש חג
ושמחת לבב כהולך בחליל וגו׳ ואם היה בליל הפסח כמו שאמרו רבותינו ז״ל ועמו סמך הפסוק הזה יהיה פירוש
פירושו וישישו בשמחה עם שמחת החג כלומר ישישו בגאלה זה עם זה הזכרית גאלת מצרים שירו לאל
לאלדים׳ סלו רוממו כמו סלסלה ותרוממך וכן כל לשון סלל הוא לשון הגבהה ורוממות׳ לרוכב בערבות כמו
שהרוכב מהלך הבהמה כן האל יתברך מסבב הגלגל׳ וערבות׳ קרא הגלגל העליון המקיף הכל ומניע כל הג
הגלגלים בתנועתו ביה שמו׳ סלו אותו ביה שהוא שמו והוא מורה עליו שהוא בורא העולם. וסבת היותו ועלז
ועלזו לפניו בבית המקדש׳ אבי יתומים׳ לפי שזכר רוכב ערבות שהוא הגבוה וסמך החלשים והשפלים
ואם היתומים והאלמנו׳ שאין להם כח להנצל מעשקיהם והוא אביהם ודן את דינם וכן אמר רם ושפל יראה
אלהי׳ במעון קדשו אע״פ שהוא במעון קדשו בשמים הוא עם השפלים בארץ וכן אמר מרום וקדש אשכן את
דכא ושפל רוח׳ כן ישראל שבא עליהם מלך אשור שאמר׳ עליו המלכים המלך הגדול עם מלכים גדולים ויש
וישראל היו כנגדם מעטים ושפלים עד שאמר רב שקה ואתנה לך אלפים סוסים אם תוכל לתת רוכבים על
עליהם׳ ולא היה כח לעמד כנגדם אם לא האל שעזרם׳ אלדים מושיב׳ אותם שהם יחידים איש ולא
ואשתו ולא ילדו מושיב אותם ביתה שהוא כלל בנים ובנות כמו ויעש להם בתים׳ אע״פ שיש לנו פירוש כי פי
פירושו כמו ויסתירם ה׳ דירמיהו לפי דעתי׳ וכן אמר מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה וכן ישראל שהם
היו כיחידים הושיעם מן האויב וברכם והפרם והרבם׳ ר״ל ויעש להם בתים הסתיר׳ בכו
בכושרות׳ הכף במקום קוף בקושרו׳ כי הם ממונה אחת וכן מי תכן את רוח ה׳ בכף תקן משלים בקוף והכ׳ אחד

אך סוררים שכנו צחיחה: אלהים בצאתך לפנ
לפני עמך בצעדך בישימון סלה: ארץ רעשה א
אף שמים נטפו מפני אלהים זה סיני מפני אלהי
אלהים אלהי ישראל: גשם נדבות תניף אלהים
נחלתך ונלאה אתה כוננתה. חיתך ישבו בה ת
תכין בטובתך לעני אלהים: אדני יתן אמר המ
המבשרות צבא רב: מלכי צבאות ידדון ידדון ו
ונות בית תחלק שלל: אם תשכבון בין שפתים
כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ
בפרש שדי מלכים בה

אך סוררים האסירים יצאו לרוחה והצלה והסוררי׳ שהוא מלך אשו׳ וצבאותיו שכנו במקום צחה כלומ׳ כאלו מתו בצמא כי מתו בלא חרב ובלא חנית
אלהים בצאתך לפני עמ׳ כמו הלא ה׳ יצא לפני׳ כי כשהיו מנצחים האויבי׳ כאלו ה׳ יצא לפניה׳ לנצח המלחמ׳ גם ארון ברית ה׳ נוסע לפניה׳ והזכיר נצוח המלחמו׳ בלכתם במדבר סיחון מלך האמורי ועוג מ מלך הבשן ורעש הארץ וההרי׳ הוא משל על פחד ה המלכים והגוים שרגזו וחלו מפניה׳ כלומ׳ כמו שהלך לפניהם אז ונלחם מלחמות׳ כן יעשה עתה. בצעדך בישימון במדבר שהוא מקום שממה וכן כתו׳ ונסע
מחורב ונלך את כל המדבר הגדול והנורא ה ההוא ונו׳ ונבא בקדש עד הר האמורי וגומ׳ עלה כאשר דבר ה׳ ונו׳ ארץ רעשה כמו שפי׳ שפחדו ורעשו עם הארץ אף שמים נטפו מפני אלהים דרך משל שחשכו השמים על האויבי׳ ויום המטר הוא חשך ענן וכן אמ׳ בשירת דוד חשכת מים עבי שחקים דרך משל על הצרות הבאות על האויבי׳ זה סיני וכמו שזה סיני רעש מפני אלהי אלהי ישראל וכן רעשה הארץ כלומ׳ העמים וההר הזה רעש ביום מתן תורה כמו שכתוב ויחרד כל ההר מאד וי״מ זה הפסוק כלו על יום מתן תורה וזה סיני ופי׳ ארץ רעשה ושמים נטפו גם כן במשמעו ש שהיה מטר מעט ביום מתן תורה גשם נדבות לפי שזכר שמים נטפו שהוא רמז לצרות הבאות על האוי האויבי׳ אמ׳ בהפך זה גשם נדבות תניף אלהים כלומ׳ על האויבים תטיף נטפי זעף ואף על ישראל תניף גשם נדבות נחלתך תניף על ישראל שהם נחלתך כמו שכתו׳ והם עמך ונחלתך ונלאה אתה כוננתה פי׳ ואם נלאה נחלתך וכן נכתן ה׳ לכם לחם צר ואם כתן כלומ׳ ואם נלאה נחלתך ביד האויב בשכבר תפש כל ערי יהודה א אתה תכונן אותה שלא תשטנה מכל וכל ולא תתן את ירושלים בידו׳ חיתך ישבו בה עדתך וכן חית פל פלשתים חית קנה פי׳ עדה בה בירושלים תכין בטובתך ישראל שנקרא עני ודל כי כל עשר׳ שבטי׳ גלו ויהודה ובנימן רבים מהם נשבו מהערים שכבש מלך אשור ואתה תכינם בטובתך׳ אדני יתן אומ׳ כבא רב מן הנשים המבשרות ואומרו׳ מלכי צבאות שחנו על ירושלים ידודון ידודון כלומ׳ ינוסון מפני ישראל. ונות בית שהוא עדת ישראל שהיא נוה ה׳ תחלק שלל האויבים ה׳ יתן ויקים דבריהם וזכר הנשי׳ כי הם אינ׳ יוצאו׳ למלחמ׳ ומנחמות האנשים בדברים טובים ודברי נחומים אם תשכבון גם זה דברי הנשי׳ או דברי המשורר כנגד ישראל והוא הנכון ושפתים הם הכירים נקראו כן לפי ששופתים עליה׳ הקדרות אמ׳ אם תשכבון במקום ש שפל כמו זה ושחור וקודר כלומ׳ אם הלכתם קודרי׳ עד עתה מפני עקת אויב עוד תהיו לבנים. ככנפי יונה ש שתדמה כאלו נחפה בכסף כל כך היא נקיה יפה ולבנה ורמז בפסו׳ זה על הכסף ועל הזהב שלקחו במחנ׳ אשור ומלת בכסף בסגול באתנח׳ ואברותיה בירקרק חרוץ שים בכנפי היונה נוצה שמזהבת כזהב והזהב נקרא חרו חרוץ וכן וחרוץ כטיט חוצות ירפד חרוץ עלי טיט והזהב המשובח הוא ירוק ואמר התאר קודם המתואר ומ ומשפטו בהפך כי היה לו לומר ואברותיה בחרוץ ירקרק וכמוהו עב טיט היה לו לומר טיט עב׳ כל רבים עמי׳ היה לו לומר כל עמים רבים׳ בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון
בפרש ענין שנוח כמו פרשתי ידי אליך וכמו ובפרישכם כפיכם ר״ל שהכה בהם האל כמו שנאמ׳ ויצא מלאך ה׳ ויך במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים שטוחים על פני הארץ מלכים ושרים כמו שכתו׳ ויכחד כל גבור חיל שר ונגיד במחנה מלך אשור וי״מ מפרשים בפרש בשבר כמו תפ תפרש כפיה וזכר שם שדי שפירושו נגבר ונכנא שגבר על מחנה גדול כזה ונעשה בה בירושלים

תַּשְׁלֵג בְּצַלְמוֹן׃ הַר אֱלֹדִים הַר בָּשָׁן הַר גַּבְנֻנִּים
הַר בָּשָׁן׃ לָמָּה תְּרַצְּדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים הָהָר חָמַד
אֱלֹדִים לְשִׁבְתּוֹ אַף יְדוָה יִשְׁכֹּן לָנֶצַח׃ רֶכֶב אלדי
אֱלֹדִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן אֲדֹגָי בָם סִינַי בַּקֹּדֶשׁ
עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶּׁבִי לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם ו
וְאַף סוֹרְרִים לִשְׁכֹּן יָהּ אֱלֹדִים׃ בָּרוּךְ אֲדֹגָי יוֹם יו
יוֹם יַעֲמָס לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה׃ הָאֵל לָנוּ אֵל
לְמוֹשָׁעוֹת וְלֵידוִה אֲדֹגָי לַמָּוֶת תּוֹצָאוֹת׃ אַךְ אלד
אֱלֹדִים יִמְחַץ רֹאשׁ אֹיְבָיו קָדְקֹד שֵׂעָר מִתְהַלֵּךְ
בַּאֲשָׁמָיו׃ אָמַר אֲדֹגָי מִבָּשָׁן אָשִׁיב אָשִׁיב מִמְּצֻלוֹת
יָם׃

בפרש שדי ענין שטוח כמו פרשתי ידי אליך וב
ובפרישכם כפכם ר״ל שהכה אותם בהם האל והנה
כלם פגרים מתים ש׳ שטוחים על פני הארץ מלכים
ושרים כמו שכתו׳ ויכחד כל גבור חיל שר ונגיד במ
במחנה מלך אשור ויש מפרשים בפרש בשבר כמו ת
תפרש כנפיה וזכר שם שדי שפירוש׳ גובר ומנצח ש
שגבר על מחנה גדול בעצם וטעם בה בי
בירושלם תשלג בצלמון או, בפרש שדי המלכים ת
תתלבן כשלג העדה שהיתה בחשך תשלג פועל עומ׳
איפשר שהוא פועל יוצא והתו כנגד האל ׳בצלמון ב
בחשך כמו בצלמות הר אלדים יש הרים משו
משובחים הר אלדים והוא הר סיני אעפ שהוא במד
במדבר ומקום חורב ציה והוא הר שפל הוא משובח
ששכן עלי׳ הכבוד ׳הר בשן הוא משובח בעבור כי הר
בשן הוא מקום דשן ושמן ומקום מרעה כמו שנאמ׳ דרך משל על הדשנות והשמנות פרות הבשן ונאמר א
אבירי בשן כתרגומו ׳הרים גבנונים הרים הגבוהי׳ נקרא ההר גבן לפי גבהותו יש לו גבנונית באמצעות וכן תר
תראה באמצעותו גבהותו וההרים הגבוהים הם גם כן משובחי׳ בגבהותן ואמ׳ יחיד עם רבים שאמ׳ הר ואמר ב
גבנונים ר״ל כל הר והר שיש לו גבהות משובח כל אחד לפי מה שהוא וכן יחיד עם רבים וקבל היהודי׳ וכליקים
ככפיר יבטח והדומים להם ואמ׳ עוד הר בשן לרוב טבחו שהוא דשן ושמן וכלם אינם משובחי׳ כמו הר הבית
לפי׳ אמ׳ למה תרצדון י״מ תרצדון כמו תרקדון כלומ׳ מה תשבחו עצמכם אין אתם כחשובי׳ לכלום כנגד ה
ההר שחמד אלדים לשבתו והוא הר הבי״ת ורבי׳ האיי ז״ל פי׳ תרצדון לשון עיון ותוחלת ודמהו בלשון הערבי בו
בזה הענין ופי׳ למה אתם מעיינים ומייחלי׳ לכבוד אין הכבוד כי אם בהר חמד אלדים לשבתו והוא הר הבית ש
שבו בית המקדש ובעבורו כבוד ירושלים כי בו יראה הכבוד תמיד ועזרתו וחמלתו כי הנה כל ארץ ישר׳ שלטה
בהם יד האויב ועל ירושלים אמ׳ לא יורה שם חץ ולא יקדמנה מגן ולא ישפוך עליה סוללה ואמ׳ וגנותי על ה
העיר הזאת להצילה ואמ׳ אף ה׳ ישכון לנצח לפי שבהר סיני לא שכן לנצח. רכב אלדים ירד רכב׳ אלדים
שתי רבבות לעזרת ישראל ע״ד משל שאמ׳ הנחת ה׳ גבוריך ואמ׳ רכב׳ אש וסוסי אש סביבו׳ אלישע׳ אלפי שנאן
אלפים מן המלאכי׳ הנקראי׳ שנאני׳ ׳וי״מ שנאן כמו שנן כמו אלפים שנים׳ אדני בם ה׳ בא עמם כמו שבא ב
בסיני בקדש ובי״ת בם רפה שלא כמשפט אהו״י לבגד כפת דסמוך במפיק וכן נטה עליה קו תוהו׳ וקול המון
שלין בה׳ עלית למרום ועד עתה שבוית הישועה בלכד׳ ארץ ישראל וגלו העם אשר בה כאלו אתה עלית
למרום ושבית שבים כי אתה בהעלותך שמירתך מעליה׳ ובא האויב וגבר האויב לקחת מתנו׳ באדם. המתנות
שנתת באדם להשרות שכינתך בינה׳ ולשמרם מכל רע לקחת אותם המתנו׳ עד שגם הסוררי׳ והם מלך אשור
ואשר עמו חשבו לשכון במקום יה אלדי׳ והוא ירושלים שהוא משכן אלדים׳ ברוך ה׳ יום יום ישא לנו ב
ברכותיו האל שהוא ישועתינו שהושיענו מרב חיל עצום׳ יעמס פי׳ ישא וכן ויעמוס איש על חמורו כמו וישא
על דרך לא חסר אחד מהם כשאתי ונחסר ברכותיו או טובותי׳ ויתפרש החסרון לפי הענין׳ ורבי׳ כמוהו או פי׳
יעמס לנו ישועתינו שזכר אחר כן ופי׳ האל יעמס לנו יום יום ברוך הוא׳ האל לנו אל למושע׳
לנו הוא למושעות ולאויבינו יש לו להמיתם תוצאות זהו למות תוצאות כלומ׳ יש לו תוצאות רבות להוציא מ
משפטי המיתה בעניינו׳ רבים להמית אויביו ולכלותם כמו שטבע המצרי׳ בים סוף ועשר מכות ואבני ברד על
מלכי כנען או מהומתו בין האויבי׳ להכות איש את אחיו כמו שנ׳ בפלשתי׳ חרב איש ברעהו והיה וכן מכות הס
הטחורי׳ והעכברי׳ בפלשתי׳ וכמו אלה רבי׳ אך אלדים אלדים לבדו הוא שיעשה זה כי מי יעשה כמעשיו כי
בלילה ברגע אחד הכה מאה ושמונים וחמשה אלף אלדי׳ לבדו יעש׳ זה שימחץ ראש אויביו בלא חרב וחנית׳ קדקד
שער קדקד הוא שמחלק שער הראש חציו לימין וחציו לשמאל ולפי שהקדקד מבוע הראש יאמ׳ לגזרי היורדי׳
טובו׳ או רעו׳ קדקד כמו ולקדקד נזיר אחיו בברכו׳ וברעו׳ ועל קדקדו חמסו ירד׳ ימחץ קדקד לפי שמתהלך ב
באשמיו ולא ישוב אמ׳ האויבי׳ לא אשיב לארץ ישרא׳ וזכר בשן שהו׳ בארץ הגלעד כי שם היתה תחל׳ מלחמ׳ אשור

לְמַעַן תִּמְחַץ רַגְלְךָ בְּדָם לְשׁוֹן כְּלָבֶיךָ מֵאֹיְבִים
מִנֵּהוּ: רְאוּ הֲלִיכוֹתֶיךָ אֱלֹהִים הֲלִיכוֹת אֵלִי מל
מַלְכִּי בַקֹּדֶשׁ: קִדְּמוּ שָׁרִים אַחַר נֹגְנִים בְּתוֹךְ על
עֲלָמוֹת תּוֹפֵפוֹת: בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים יְדֹוָה
מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל: שָׁם בִּנְיָמִן צָעִיר רֹדֵם שָׂרֵי יהוד
יְהוּדָה רִגְמָתָם שָׂרֵי זְבֻלוּן שָׂרֵי נַפְתָּלִי: צִוָּה אלה
אֱלֹהֶיךָ עֻזֶּךָ עוּזָּה אֱלֹהִים זוּ פָּעַלְתָּ לָּנוּ: מהיכל
מֵהֵיכָלֶךָ עַל יְרוּשָׁלִָם לְךָ יוֹבִילוּ מְלָכִים שָׁי: גע
גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים בְּעֶגְלֵי עַמִּים מתרפ
מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי כָסֶף

למען תמחץ בדם הפוך כמו תחמץ מן חמוץ
חמוץ בגדים שפירושו בדם לשון כלביך · מאויבים
מנהו ופירוש הפסוק כן הוא למען תמחץ רגליך ו
ותמחץ לשון כלביך המלקקים דם האויבים כי הפג
הפגרים הכלבים יהיו אוכלים אותם ותאדם לשון ה
הכלבים מן הדם ותאדם גם כן רגל ההולך עליה'
וכף רגליך וכף כלביך כנגד ישראל ואיפשר לפרש
הכף ככח השם והוא על דרך משל על דרך חמוץ ב
בגדים מבצרה ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלת
אגאלתי · ומלת בדם סמוכה למלת מאויבים הרחוק
ממנו לא ללשון כלביך וכמוהו רבים כמו וירא אשה
רוחצת מעל הגג שהוא כמו וירא מעל הגג אשה רוח
רוחצת · וכן הדומים לו כמו שפירשנו בספר מכלל
לפיכך בדם קמץ לפי שאינו סמוך ללשון כלבי' אלא
למלת אויבים · ומפני מם מאויבים אין לו משפט להפתח הסמיכות והוא כאלו אמר בדם הנשפך מן האויבים
ואין ומלת מנהו תוספת באור כי כבר אמר מאויבים ואמ' עוד מנהו והוא יחיד דרך כלל · או יהיה פירושו מנהו
על מלך אשור והוא הנכון כי הוא אע"פ שלא מת במחנה כאשר שב לארצו בשעת נכנס שם הכוהו בניו בחרב ·
ראו הליכותיך ראו ישראל בראותם מגפת האויבים ראו הליכותיך ראו והכירו כי הלכותיך היו שהלכת ל
לפניהם והכית אויביהם ואותם הליכות היו הליכות אלי שהוא מלכי בקדש כלומר הוא מלך השמים שהוא מק
מקום הקדש ושלח מלאכו לעזרת ישראל כמו שכתב ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור קדמו שרים ה
המשוררים שהיו בישראל קדמו לשורר בפה ואחריהם המנגנים בכלי ובתוכם העלמות תופפות · ופירוש תו
תופפות מכות בתוף אשר בידם כי דרך נשים בתוף כמו ותקח מרים הנביאה את התוף בידה אחר נוגנים כמ
כמו ואחר וכן שמש ירח והדומי' לו ומלת תופפות תואר בשקל כאלות שוממות' במקהלות ברכו ברכ
ברכו כל אותן שיצאו ממקור ישראל כמו כל זרע יעקב כבדוהו' שם בנימן · שם בנימן ויהודה היו בימי
חזקיהו ועל שני השבטים האלו היה מלך כי שאר השבטים גלו בימי הושע בן אלה בשנה התשיעית למולכו ב
בשנת שש לחזקיהו ודבר מלך אשור היה בשנת ארבע עשרה שנה לחזקיהו · ומה שאמ' שרי נפתלי כי נשארו ב
בארץ מעטים משאר השבטי' מפוזרי' בארץ ישראל מעט כאן ומעט כאן · ואף בימי יאשיהו היו שם כמו שאומ'
בדברי הימי' וזכר הנה שרי זבולון ושרי נפתלי כי אותם באו לירושלים ובנימן גם כן · ופירוש רגמתם קבוצם
כלומ' כי בירושלם נתקבצו כלם ואמ' בנימן צעי' שהוא צעיר השבטי' · ופירוש רודם רודה בהם כלומ' בנימין
רדה בהם באויבים ואע"פ שהיו שם חיל גדול כי אלהי' הכה אותם ובנימין וישראל
בזו הביזה · ומלת רודם בקמץ קטן תחת קמץ גדול וכן המעלם מים · ואמר שרי ר"ל במקום הברכה והתהלה
יהיו כלם השרים הגדולים שבשבטים אלו מברכים האל במקהלות העם · ורבותינו ז"ל דרשו הפסוק הזה על'
ישראל כאשר עברו הים · ואינו מסדר המזמו' צוה אלהיך · כנגד ישראל בדרך כלל או כנגד חזקיהו
אמר העז הזה שהיה על האויב אלהיך צוה אותו לפיכך הודו כלכם ואמרו עוזה אלהי' זו פעלת לנו העוזה הזאת'
אלהי' אתה פעלת אותה לנו · ועוזה נכתב בוו עם הדגש והדומים נכתב' בספר מכלל מהיכליך על ירו
ירושלם · יש מפרשים המם במקום בית וכן ה' מסיני בא כמו בסיני ואין צורך להוציאם ממשמעם ופירוש מה
מהיכליך כמשמעו כמו נורא אלהי' ממקדשיך כלומר מהיכליך ששם שוכן הכבוד יצא על ירושלי' העז שניצל
שניצלו מהאויב מה שלא נצלו שאר ערי יהודה לפיכך לך יובילו מלכים מנחה גער חית · גער עניין ה
השחתה · וכן גערת גוים אבדת רשע · גער מקור בשלם שכב המלך ופירושו בגער חית קנה · או יהיה גער כיו
במקום תיו איתן וכן שים קנך כמו תשים · כלומר או יובילו לך מלכים שי כשתגער בחית קנה ועדת אבירים
שבאו בעגלי עמי' ושחת אות' עד שנשאר בהם בא מתרפס לפניך ברצי כסף ופירוש חתיכות כסף ופירש בזר
עמים קרבות יחפצון כשפזר אותם עמי' שהיו חפצי' מלחמות

בזר עמים קרבות יחפצו: יאתיו חשמנים מני מ
מצרים כוש תריץ ידיו לאלדים: ממלכות האר
הארץ שירו לאלדים זמרו אדני סלה: לרכב ב
בשמי שמי קדם הן יתן בקולו קול עוז: תנו עוז
לאלהים על ישראל גאותו ועזו בשחקים: נורא
אלדים ממקדשיך אל ישראל הוא נותן עוז ותע
ותעצומות לעם ברוך אלהים:

למנצח

סט על שושנים לדוד: הושיעני אל
אלהים כי באו מים עד נפש: טבעתי ביון מצול
מצולה ואין מעמד באתי במעמקי מים ושבלת
שטפתני: יגעתי בקראי נחר גרוני כלו עיני מיח
מיחל לאלהי:

בזר כמו פזר וכן ורכוש להם יבזור יפזור והבית ו
והפא ממוצא אחד ויחיד כמו עדת כמו שפירשנו למ
למעלה וקנה הוא הרומח רוצה לומר עדת הרמחים
שנלחמים ברמחים מתרפס כמו משתטח וכן התרפס
התרפס ורהב רעיך ועגלי עמים הם המלכי' והשרי'
דמה אות' לעגלים כמו סבבוני פרים רבים' יאתיו
חשמנים הם הגדולים והסגני' כמו שנקרא מתתיה
בן יוחנן כהן גדול חשמונאי וכן בניו נקראו חשמ
חשמונים' כשבא סנחריב ממלחמת כוש ומצרים בא
עם כל השבי ההוא וחנה על העיר ובלילה ההוא יצא
מלאך והכה במחנה אשו' וינצלו ובזו כל הבזה ההיא ו
ועל זה נאמ' כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך' וכן כ
נאמר יגיע מצרי' וסחר כוש' וסבאים אנשי מדה עלי
עליך יעברו ולך יהיו וגו' ואותם שנצלו מהמגפה
שבו לדת ישראל כמו אך בך אלי ואין עוד אפס אל
אלהי' ועליהם נאמר יהיו חמש ערים בארץ מצרים
מדברות שפת כנען ונשבעות בה' צבאות וכל אותם
הפרטים וכן אמר הנה יאתיו חש
חשמנים מני מצרים שיבואו לבית המקדש וכן עדת כוש תריץ ידיו במנחה לאלהי' ואמר תריץ על הידים וא
ואעפ שהרגלים הם המריצים לפי שהידים הם המביאות מנחה' ממלכות הארץ' כי מכל הארצות היו
עם' לרוכב בשמי שמי קדם' שמי כמו שמי השמים והוא גלגל עליון המקיף בכל הנקרא ערבות כמו
שכתבנו ובאמרו קדם מפני שהשמים ואיפיהם הם עומדי' מקדם מיום שנבראו ולא כן איפי הארץ הן יתן ב
בקולו קול עוז יתן על האויבים בקול שהוא קול עוז' תנו עוז לאלדים בדבריכם תנו לו העוז כי עוזו עשה
לכם נקמה באויבכם לא בגבורתכם ועוזכם ידיכם' על ישראל גאותו ועזו בשחקים ו"ו זו היא ו"ו השוואה כו"ו מי'
קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק כלומ' כמו שנראה עזו בשחקים כמו שאמ' השמים מספרים
כבוד אל כך נראה גאותו על ישראל שנלחם בעבורם באויבי' בגאוה ובעוז' נורא אלדים' כי שם שוכן
הכבוד ומשם יצאו הנפלאות בישראל בשכן כבודו ביניהם ואתה נורא בעבורם וכתו' ממקדשיך בלשון ר
רבים כי מקדש מטה מכוון כנגד מקדש מעלה שהוא כסא הכבוד ומפני זה נבחר המקום ההוא' או רבוי מקד
מקדשיך כי המקדש היה שלשה בתים אולם והיכל ודביר' אלהי ישראל הוא נותן עוז' חוזק ישראל הוא' והוא כ
נותן עז ותעצומות לעם בקמץ הלמד מורה על ידיעה כלומר העם הידוע והוא ישראל שהוא עמו' ברוך אל
אלדים ועל דבר זה ראוי שנודה לו ונאמ' ברוך אלדים ויש מפרשי' זה המזמור לעתיד במלחמ' גוג ומגוג והנכון
בעיני מה שכתבתי בו' למנצח על שושנים לדוד' המזמור נאמ' על לשון הגלות והוא מדבר לשון יחיד
דרך כלל או כל אחד מבני הגלות מתפלל ובוכה על צרותיו ואומ' הושיעני' עד נפש' עד עת יציאת הנ
הנפש כלומ' קרוב למיתה ודמה צרות הגלות למים שהיו באים עד צוארו שהוא קרוב למות' טבעתי ביון
מצולה' [illegible] לפיכך ואין מעמד כי המצולה היא מעמקי מים ויטבע אדם בהם וכן יטבע ביון הט
הטבע שאין מצולה' ומעמד פעול מבניין הפעול' ופירוש ואין אחד מאברי שהוא מעמד' באתי ב
במעמקי מצולה' כפל דבר כמגיד צרותיו' ושבולת הוא מרוצת המים' ופירוש ושבולת או שבולת' כי ממעמקי
יטבע אדם בהם ולא ישטוף' ושבולת הנהר אעפ שאינו מעמקים ישטוף האדם' וכל זה רמז לצרות הגלות החזק
החזקות' יגעתי' בקראי' כי הטובע ישא עיניו למעלה מיחל אם יבא אדם ויושיענו ואני מיחל לאלהי' עד
שכלו עיני מהביט למעלה וזה רמז לאורך הגלות

גג

רבו משערות ראשי שנאי חנם עצמו מצמיתי אי
איבי שקר אשר לא גזלתי אז אשיב : אלדים א
אתה ידעת לאולתי ואשמותי ממך לא נכחדו :
אל יבשו בי קויך אדני ידוה אל יכלמו בי מבקש
מבקשיך אלדי ישראל : כי עליך נשאתי חרפה
כסתה כלמה פני : מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני
אמי : כי קנאת ביתך אכלתני וחרפות חרפיך ג
נפלו עלי : ואבכה בצום נפשי ותהי לחרפות לי
ואתנה לבושי שק ואהי להם למשל : ישיחו בי י
ישבי שער ונגינות שתי שכר ואני תפלתי לך ידוה
עת רצון אלדים ברב חסדך ענני באמת ישעך
הצילני מטיט ואל אטבעה אנצלה משנאי וממ
וממעמקי מים אל תשטפני שבלת מים ואל תב
תבלעני מצולה ואל תאטר עלי באר פיה : ענני
ידוה כי טוב חסדך כרב רחמיך פנה אלי :

רבו משערות ראשי רבו במספר שער כמו חנם ו
והוא כולו סגול באתנח אשר לא גזלתי ישימו לי על
עלילות דברים לאמר גזלתי ומחייבים אותי להשיב
כאילו גזלתי כלומר לוקחים ממוני בטענות הבל א
אלדים לאולתי בדברים שאני סכל בהם ות
ואשמותי שאני אשם בשגגה לא נכחד ממך דבר ואת
ואתה ידעת כי הם מאשימים אותי בחנם אל יב
יבושו כי אקוה בגלו׳ אעפ׳ שארך ואם תאחר תקותי
כל הקוים אליך יבושו מתאותם כי יאמרו אלה היו מ
מקוים לאלהיהם בגלות ואין מושיע מעתה אין לנו
להוחיל אליו ויבושו על תוחלתם שהוחילו עד עתה
אל יכלמו בי הוא כפל ענין במלות שונות כמנהג ׳י
וזכר צבאות כי הוא אדון צבאות מעלה שהם צבאות
שמים שהגזרות יורדות משם ובקריאה הוא אלהי׳
צבאות והוא כמו אלהי׳ צבאות ניבא בשם בסמיכות
כמו אמרים אמת ואם כדברי האומר איננו נסמך הנ
הוא שם בפני עצמו ולא נסמך אלהי׳ אליו ובכתיבה
היא יוד הא וו הא והוא שם תאר והתאר נסמך אבל
שם העצם איננו נסמך כי יש בזה השם שם העצם וי
והוא שם האמיתי לבדו והושאל השם במקומות להיו
להיותו תאר והוא אשר הושאל במלכים במקומות ש
שיקראו בשם ה׳ וכן ה׳ שהוא בי״ג מדות האחד שם העצם והשני שם התאר   כי עליך בעבורך אני סובל הא
החרפה בגלות כי אילו הייתי רוצה לצאת מדתך ולשוב לדתם הייתי גדול כאחד מהם׳   מוזר   מופעל מן זר
ר״ל כי הם יחשבו אותי זר ואחי הם בני ישמעאל ובני אמי הם בני עשו   כי   קנאת ביתך שהם מושלים בי
וחרפת חורפיך חורפי הם חורפיך כי אומרים אין בו תקוה ולא נצא   לעולם מן הגלות ואתה אמרת ל
להוציאנו ולגאולינו בקרוב או ברחוק או יהיה פי׳ חורפיך על אמונת הנוצרי׳ שמדברים נרה על האלהות ואב
ואבכה   בצום נפשי חסר וו׳ כמו שמש ירח ראובן שמעון ואבכה ובצום נפשי כמו תענו את נפשותיכם כ
כלומר אני בוכה ומתענה תמיד ותהי לחרפות אלי אתה הוא לי לחרפות שיחרפוני עליך או פירושו שיחרפוני
הנוצרים על אמונת האמת שאני מחזיק בה ולא אשוב לאמונתם אם כן אתה לי לחרפותי   ואתנה   לא
למשל כי על כל דבר גרוע יזכר׳ יהודי   ישיחו   כשיאספו לשבת בשער או לשתות בי הוא שיחתם ללעג ו
ולקלון   ואני   תפילתי הם משיחי׳ בי ומלעיגים לי ואני אין לי אלא תפילתי לך שתושיעני מידם ואמר ע
עת רצון כלומר אני תפילתי לך תמיד אולי יהיה באחת העתות עת רצון שתקבל תפילתי להוציאני מן הגלות
ענני באמת ישעך ברוב חסדך ובאמתך ענני שאמת הבטחתך לי והמענה הוא ישעך שתתן לנו והאמת הו
היא הישועה והחסד להחיש הישועה לפיכך אמ׳ ברוב כי רוב החסד צריך להחיש הגאול׳ ולא יפנה למעשינו הר
הרעים   הצילני   מטיט וזאת היא תפילתי ואמר אל אטבעה ואמ׳ למעל׳ טבעתי ואמר אל תשטפני ואל
תבלעני ולמעלה טבעתי שטפתני מה שאמר למעלה הוא עד הצרה הגדול׳ הקרוב׳ למיתה כי הקרוב למות יא
יאמרו עליו מת כמו שאמ׳ בנבל וימת לבו ולא מת עד עשרה ימי׳ ואמר בירמיהו וימת תחתיו מפני הרעב ומה
שאמ׳ עתה אמר עד המיתה הגמור׳ שלא אהיה בגלות כל ימי עולם׳ משנאי וממעמקי מים זכר המשל והכונה ול
ממעמקי מים כמו ושמועה טובה מארץ מרחק כמו שכתבנו במזמור למעלה וכן אמר אנצלה משנאי כמו א
אם אנצלה ממעמקי מים אל תשטפני ואל תאטר עלי וכן אטר יד ימינו ואם יסגר פי הבאר אי
אין לי מוצ׳ ממנו והבאר הוא הגלו׳   ענני   ה׳ כי טו׳ חסדך חסדך טוב הוא ולא יהיה נמנע ממני אעפ׳ כי
שאני חוטא כרוב רחמיך פנה אלי לא׳ כמעשי

ואל תסתר פניך מעבדך כי צר לי מהר ענני: ק
קרבה אל נפשי גאלה למען איבי פדני: אתה יד
ידעת חרפתי ובשתי וכלמתי נגדך כל צוררי: ח
חרפה שברה לבי ואנושה ואקוה לנוד ואין ולמנ
ולמנחמים ולא מצאתי: ויתנו בברותי ראש ולצ
ולצמאי ישקוני חמץ: יהי שלחנם לפניהם לפח
ולשלומים למוקש: תחשכנה עיניהם מראות ומ
ומתניהם תמיד המעד. שפך עליהם זעמך וחרון
וחרון אפך ישיגם: תהי טירתם נשמה באהליה
באהליהם אל יהי ישב: כי אתה אשר הכית רדפ
רדפו ואל מכאוב חלליך יספרו: תנה עון על ע
עונם ואל יבאו בצדקתך: ימחו מספר חיים ועם
צדיקים אל יכתבו: ואני עני וכואב ישועתך אל
אלהים תשגבני: אהללה שם אלהים בשיר ואג
ואגדלנו בתודה: ותיטב ליהוה משור פר מקרן
מפריס: ראו ענוים ישמחו

ואל תסתר כמו שאמר פנה אלי והוא על משל כי מי
שאינו חפץ באדם מסתיר פניו ממנו ולפי כי צר לי
אתה צריך שתענני במהרה   קרבה   קרבה כ
כאילו הוא רחוק ממנה בעודה בגלות גאלה' גאל א
אותה 'למען אויבי שלא יאמרו כי אין יכולת בידך
לפדותי   אתה   ידעת זכר החרפה בשלש לש כ
לשונות כלומר בכל מיני חרפה נגדך כי אין נסתר
ממך 'ופי' כל צוררי כי אתה רואה אותם וכנגדך הם
והם חושבים שלא תראה   חרפה   ואנושה משפ
משפטו ואאנושה והאלף פא הפועל כעלמית וא' אית
איתן ככתבה והוא מענין אנושה מכתך שהוא ענ
ענין כאב והשורק הוא במקום חולם כמו לא תעב
תעבורי מזה ישפטו הם ואקוה לנוד ואין ואקוה הו
הוו קמוצה וענינו עבר ואמר ולמנחמים והלמד
פתוחה מורה על הידיעה ר"ל לאותם שהיו נראים ל
לי כאוהבים ויתנו בברותי במאכלי מן הביאו הבריה
ר"ל אפי' בעת שהייתי בגלות לשמוח ולהנות הם מ
ממרדים לי בריבם עמדי כמו מי שיהיה רעב וירצ
וירצה לאכול ויתנו ראש ולענה במאכלו או כמו ש
שהוא צמא וישקוהו חומץ שכמצא בעוד שיקוה לה
להיות נהנה הוא מיצר   יהי   שלחנם כנגד בברו
בברותי ולשלומים למוקש וזה שיקוו הם לשלומים ו
יהי להם למוקש'   תחשכנה   המעד צווי מבנין הפעול ובא בפתח בהפסק וכן כפך מעלי הרחק וכן שר
לא ירחו ימעדו רגליהם ויפלו ר"ל שיפלו ממעלתם ומגאותם' וזכר המעידה במתנים כי עקר כח היות האדם ב
בקומה ונצב הוא חוזק המתנים וכן מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומון ואמר חגרה בעוז מתניה ואמר
חוק מתנים ואמץ כח'   שפך   עליהם זעמך וישיגם שלא יוכלו להמלט מזעמך ומחרון אפך תהי טירתם
הרמונס'   כי   אתה ר"ל כי אתה עשית כל זה הרע שהם עושים כי אם היית אתה אכן לא היה להם כח לא
להרע לי אלא מה שהכית אתה רודפיהם ואל מכאוב חלליך כמו ועל מכאוב חלליך כמו ואל ההרים לא אכל ופי' לא
להכאיב חלליך 'יספרו זה לזה על דרך אלהי' עזבו רדפו ותפשוהו זה לזה חללי האל הם ככה אותה ואל זה
איכו ר"ל שאת לגמרי כי לא יכתב אדם שמת אלא קרוב למית' וכן יאבק אלא' תנה עון על עונ' פי' עונם העון
וכן לא שלם עון האמורי עד הנה' גדול עוני מנשוא ר"ל תנה להם עונם על עונם ואל יבאו בצדקותי' בצדק'
ש עשה עם ישראל ובטובה שאתה עתיד לעשות אל יבאו הם באותה צדקה עד שאמר הנביא ובל ירא גאות
ה או פי' לאחר מיתה על עולם הבא והפסוק הבא אחריו מפרש זה   ימחו   מספר הפסוק כפול בענין במלו'
שונות וימחו לומר שלא יכתבו בספר החיים שהוא חיי עולם הבא   ואני   עני וכואב להם לא יתן ישועת'
אבל לי שאני עני וכואב בגלות ישועתך אלהים תשגבני מהשפלות שאני בו'   אהלל'   שם אלהי' בשיר
כשתוציאני מהגלות בתודה שאודה חסדו ואקריב לפניו קרבן תודה'   ותיטב   לה' התהלה שאהללנו בשיר
תיטב לו משור פר או טעם ותיטב על התודה שזכר ויהיה פי' תודת הפה' ופי' משור פר משור ומפר' ומם משור
עומד במקום שנים והשור הוא הגדול והפר קטן ממנו ופי' מקרין מפריס טעמו על הפר שהוא בעל קרנים
ופרסותיו חזקות כי קודם שיהיו לו קרני' פרסותיו רכות' ואמ' זה לפי שפחות מזה לא יכשר לקרבן ופר הנזכ'
בתורה לקרבן הוא בן שלש שנים   יראו   הענוים הישועה וישמחו כי אותם שלא ישובו בעת הגאולה יאבדו
שנאמר והבאתי את השלישית באש ונו' שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ונומר'

זב

דרשי אלדים ויחי לבבכם : כי שומע אל אביונים
ידוה ואת אסיריו לא בזה יהללוהו שמים וארץ
ימים וכל רומש בם : כי אלדים יושיע ציון ויבנה
ערי יהודה וישבו שם וירשוה : וזרע עבדיו
ינחלוה ואהבי שמו ישכנו בה :

למנצח

לדוד להזכיר : אלדים להצילני
ידוה לעזרתי חושה : יבשו ויחפרו מבקשי נפשי י
יסגו אחור ויכלמו חפצי רעתי : ישובו על עקב ב
בשתם האומרים האח האח : ישישו וישמחו בך
כל מבקשיך ויאמרו תמיד יגדל אלדים אהבי
תשועתך : ואני עני ואביון אלדים חושה לי עזרי
ומפלטי אתה אלדי אל תאחר :

בך
ידוה חסיתי אל אבושה לעולם : בצדקתך
תצילני ותפלטני הטה אלי אזנך והושיעני : היה
לי לצור מעון לבוא תמיד צוית להושיעני כי סל
סלעי ומצודתי אתה : אלהי פלטני מיד רשע מ
מכף מעול וחומץ : כי אתה תקותי אדני ידוה מב
מבטחי מנעורי :

על לשון הגלות דורשי אלדים הם הענוים וכפל
ענין במלות שונות לבבכם ואמ׳ לבבכם כדרך ש
המקרא לזכור לנוכח ושלא בנוכח בפסוק אחד כי
כי יבושו מאלים אשר חמדתם ותחפרו מהגנות אש
אשר בחרתם ויחי לבבכם כמו ישמחו שאמר כי הדו
הדואג והכואב לבו שוא כמו מת כמו שאמר לבי חל
חלל בקרבי וכן ישראל בגלות ובבא השמחה יחיה ה
הלב כמו שנ׳ ותחי רוח יעקב אביהם כי שומע
אביונים הם בני הגלות והם אסיריו אעפ״י שהם א
אסירי הגוים כי כאשר ירצה׳ הוא לא יהיה אסיריהם
ויאמרו אז הגוים כי ה׳ שומע אל האביונים ולא בוזה
אותם בגלותם כאשר היו הגוים אומרי׳ יהללוהו
שמים וארץ ע״ד משל שתרבה השמחה והתהלה בעו
בעולם כמו שאמר גם כן במקום אחר ירעם הים ו
ומלואו יעלוז שדי וכל אשר בו כי אלדים יוש
יושיע ציון בהיותה ברשות גוים היה כאלו גולה וא
ואסיר וזכר ציון וערי יהוד׳ כי הם העיקר והוא הדי׳
לשאר ערי ישראל, או סמך הבל אל יהוד׳ כי המ׳ך
משבט יהוד׳ וישבו שם וירשוה על ציון או על ערי י
יהודה שזכר על אחת מהן או על ארץ ישראל כלה
אעפ״י שלא זכרה הנה זכר ציון שהיא ראש הממלכה
וזרע עבדיו כלומר הם ובניהם ינחלוה למנצח
לדוד להזכיר המזמור הזה חברו דוד בעת שהיה בור
בורח מפני שאול או מפני אבשלום והוא הנכון בע
בעבור המזמור הבא אחריו שמוכיח כי בברחו מפני
אבשלום חברו כמו שנפרש אלדים להצילני
וחצי הפסוק שהוא כפל ענין יוכיח חסרונו או יהיה
פי׳ בלא חסרון ויהיה טעם חושה למלת להצילני ול
ולמלת לעזרתי וכמו שכפל הענין כפל המלות ואמר ה׳ יבושו ויחפרו כפל ענין במלות לחזק הענין כמלת
ויסוגו אחור ישובו אחור ממחשבת׳ שחשבו להרע לי וכאשר לא תעלה מחשבתם ישובו ויכלמו ישובו ע
על עקב בשתם ישובו אחור בשכר בשתם שעשו לי הם יבושו ויכלמו בשובם אחור שכר הבושת שעשו לי מדה
כנגד מדה עקב ענין שכר כמו והיה עקב תשמעון האח האח שהיו אומרים בברחי שמה שמחה שמחה
ישישו ישמחו הם יבושו וכל מבקשיך ואוהבי ישועתך שתושיעני ישישו ויאמרו תמיד יגדל אלדים שמראה
שמראה גדולתו לאוהביו ומושיעם מיד רבים מהם ואני עני ואביון קרא עצמו כן לפי שהוציאוהו בנו מ
מן המלוכה בך ה׳ חסיתי נראה כי המזמור הזה אמרו סמוך למזמור אשר לפניו לפיכך לא אמר בו ע
פתיחה למנצח ומזמור ואמר זה המזמור בברחו מפני אבשלום והעד מה שאמר אל תשליכני לעת זקנה ובב
ובברחו מפני שאול לא היה אלא בן שלשים ואמר בך ה׳ חסיתי כי ידע דוד כי זה היה עונש עון אוריה כמו
שאמר לו הנביא הנני מקים עליך רעה מתוך ביתך היה לי לצור מעון לפי שברח ממעונו מירושלים
מפני אבשלום בקש מהאל שיהיה לו לצור מעון להסתתר בו מפני בנו צוית להושיעני אלדים פלטני אמ
אמר רשע על אבשלום מכף מעול וחומץ על אחיתופל וחומץ בגדי׳ כמו בסמך וכן השביסים מן ושבבת
כי אתה מנעורי כלומר מנעורי הכרתי וידעתי כי אתה האל ושמתי תקותי ומבטחי בך

עליך נסמכתי מבטן ממעי אמי אתה גוזי בך ת
תהלתי תמיד כמופת הייתי לרבים ואתה מחסי
עז: ימלא פי תהלתך כל היום תפארתך: אל ת
תשליכני לעת זקנה ככלות כחי אל תעזבני: כי
אמרו איבי לי ושמרי נפשי נועצו יחדו: לאמר אל
אלדים עזבו רדפו ותפשהו כי אין מציל: אלדים
אל תרחק ממני אלהי לעזרתי חושה: יבשו יכלו
שטני נפשי יעטו חרפה וכלמה מבקשי רעתי: וא
ואני תמיד איחל והוספתי על כל תהלתך: פי יס
יספר צדקתך כל היום תשועתך כי לא ידעתי ס
ספורות: אבוא בגבורות אדני ידוה אזכיר צדקת
צדקתך לבדך: אלדים למדתני מנעורי ועד הנ
הנה אגיד נפלאותיך: וגם עד זקנה ושיבה אלד
אלדים אל תעזבני עד אגיד זרועך לדור לכל י
יבוא גבורתך: וצדקתך אלדים עד מרום אשר
עשית גדלות אלדים מי כמוך: אשר הראיתנו צ
צרות רבות ורעות תשוב תחיינו

עליך נסמכתי מבטן ׳ואעפ״י שלא ידעתי בצאתי ב
מהבטן עליך נסמכתי כי אתה סומכין מזונותי על ידי
אמי ׳אתה גוזי ׳מוציאי כמו ויגז שלוים מן הים והו
והוא תאר מנחי העי״ן גזו כשקל טוב ׳בך תהילתי ת
תמיד שאני מתהלל בך תמיד ועל הטובות שעשית ע
עמי   במופת   הייתי לרבים כי תמהים על הענ
הענין ואתה מחסי עוז כי אעפ״י שאני בורח בעונים
עונותי אתה מחסי עוז שתשיבני למלכותי והחכם ר׳ א
אברהם בן עזרא פי׳ הטעם בעבור שנסמכתי עליך
ואתה לא סמכתני הייתי כמופת לרבים שלא היו מ
מאמינים בך   ימלא   פי כשתצילני אהללך ב
בכל פי ואזכיר כל היום תפארתך שאני מתפאר בך
שתושיעני   אל   תשליכני עתה כשאני זקן וכל
וכלה כח אל תשליכני ואל תעזבני היה אתה כחי ומ
ומעוזי   כי   אמרו אויבי לי בעבורי ובפסוק הא׳
מפורש מה אמרו לו ומה נועצו עלי יחדו ופי׳ ושומרי
נפשי אויבים שהם שומרי נפשי לרעה וכמהו אם ח
חטאתי ושמרתני להרע לי בכל יום או פירושו שומ
שומר נפשי שלא תכלה מידם וכמהו לשומרו ולהמי
ולהמיתו בבקר   לאמור   אלדים עזבו   כלומר
עד הנה עזרו והיה מצליח במלחמותיו אבל עתה כר
כראה כי עזבו כי אפי׳ בנו רודף אחריו להמיתו ואין
מציל כי אלדים שהיה מצילו עד עתה עזבו רדפו ות
ותפשוהו׳ כל אחד היה אומר לחבירו כמו שאמ׳ נוע
נועצו יחדו   אלדים   אל תרחק ממני כמו שהם חושבים שרחקת ממני ׳הראה להם שלא הרחקת ממני
יבשו   יכלו וכשיכלו יבושו ואני   אעפ״י שאני בורח תמיד אייחל שתושיעני והוספתי על כל   תהילתך
אני מייחל שאוסיף עוד להללך בהושיעך אותי על כל מה שהללתיך בצרות שעברו עלי שהושעתני מידם ואנ
והוספתי קריאתו מלרע ׳   פי   יספר כל היום כל ימי׳ וכן אותך קויתי כל היום כלומר בהושיעך אותי
על כל מה שהללתיך פי יספר תהלתך אעפ״י שיש עלי כל היום לספר תשועתך כי תמיד אתה עושה עמי טו
טובות עד שלא ידעתי להם ספורות והוא שם כמו מספרים ׳ספורה בשקל בשורה   אבא   בגבורות׳ כש
כשאבא להלחם עם אשר כנגדי לא אבא בגבורות הגבורי׳ אשר עמי ולא אבטח בגבורתם אלא בגבורתך אבא
ואזכור צדקתך לבדך כי אין לי צדקה ותרפא אלא ממך   אלדים   למדתני מנעורי וגם   עד זקנה ושיבה
כמו שלא עזבתני עד הנה כן לא תעזבני עד זקנה ועד שיבה והשיבה יותר מהזקנה וכן אמר זקנתי ושבתי ע
עד אגיד זרועך כי אם אנצח אויבי בעת הזקנה הכל יאמרו כי זרועך היא ולא גבורתי וכן אני אגיד זרועך ל
לדור ודור כלומר לדור שאני בו וכן לכל יבא פי׳ לכל דור שיבא אחרי יגיד והנשארים מהדור הזה אחרי גבור
גבורתיך ׳או פי׳ אני אגיד גבורתיך לכל הדורות הבאים בכותבי אותם בספר   וצדקת׳   גדולה   וגבוה
עד מרום כמו כי גדול עד שמים חסדך אשר עשית כמעשיך וכגבורתיך ומלת אלהים קריאה לשם יתעלה
אתה אלדים יכול ומי כמוך אל ויכול כי כל היכולים תכלה יכלתם לבד מיכלתך שלא תכלה   אשר   הרא
הראיתנו כתוב בוי״ו וקרי ביוד והכתוב על דרך רבים כל בני הגלות והקרי על דרך היחיד מדבר דרך כלל וכ
תחיינו כתוב באלו וקרי ביוד כי המזמור הזה אעפ״י שאמרו דוד על עצמו כלל בו ברוח הקודש דבר כל הגלות
כי כמו שהיה הוא   גולה ובצרה גדולה ואחר כן יצא לרוחה ושב לירושלים שגלה ממנה מפני אבשלום כן
ישראל שהם גולים בין האומות יצאו מצרה לרוחה וישוב לירושלים עיר הקודש ומזה הפסוק עד סוף המזמו׳

ומתהומות הארץ תשוב תעלני תרב גדלתי ות
ותסב תנחמני: גם אני אודך בכלי נבל אמתך
אלדי אזמרה לך בכנור קדוש ישראל: תרננה ש
שפתי כי אזמרה לך ונפשי אשר פדית: גם לשוני
כל היום תהגה צדקתך כי בושו כי חפרו מבקש
עב מבקשי רעתי: לשלמה אלדים משפטיך
למלך תן וצדקתך לבן מלך: ידין עמך בצדק
ועניך במשפט: ישאו הרים שלום לעם וגבעות
בצדקה: ישפט עניי עם יושיע לבני אביון וידכא
עשק: ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים:

מדבר על לשון הגלות
והמפרש' כי כל המזמור על דוד ולפי' יהיה הכתו' ב
בלשון רבים עליו ועל שאר עמו וזאת תהיה כד קס
גדולה מאחר לנו שהראיתנו צרות רבות ורעות ע
שאמר כל הגוים כי כלינו בגלות ואתה תשוב תחיו
תחיינו שהיינו כמתים בגלות ומתהומות הארץ שה
שהיינו כמו שטבענו בתהומות הארץ ואתה תשוב ת
תעלינו מזאת והיא צרה גדולה עד מרום · תרב ג
ולא שתוציאנו מהגלות לבד אלא שתרבה גדולתינו
ממה שהיית טרם הגלות ותסוב אלינו כי בגלות כא
כאלו הפכת פניך והרחקת ממנו ועתה נסוב אלינו
ותנחמינו מכאב הגלות · גם אני אודך כמו שאתה
תרבה להטיב כן אני ארבה להודותך בנבל ובכנור
מה שלא אוכל לעשות כן בגלות כי ערבה שמחתינו
כמו שאמ' בני גלות בבל תלינו כנורותינו ואמ' איך נשיר את שיר ה' על אדמ' נכר אמתך שיעדתנו ולהוציאנו
מהגלות וכאשר תתקיים אמתך אומרה לך קדוש ישראל כי אז יתקדש שמך בישרא' · תרננה שפתי בשעה
שאזמר' לך שפתי ונפשי ירננו כאחד כלומ' שיהיו פי ולבי שוים וכן אמ' לבי ובשרי ירננו אל אל חי אשר פדית
אותנו מהגלות שאין לבי נכון עמי בגלות ואין הנפש יכולה לקבל רוח הקדש לשורר ולזמר · גם לשוני
לפי שזכר השפתים זכר גם כן הלשון כי הדבור יאמ' עם השפה והלשון · כי בושו הם יבושו ואני אזמר
לשלמה · אלדים משפטיך זה המזמור חברו דוד על שלמה בנו כשהמליכו לפי' אמ' בסוף המזמו' כלו תפלו'
דוד בן ישי כי בסוף ימיו היה זה שהיה שוכב במטתו ולא קרה לו דבר אחר כן שיאמ' מזמור עליו ובזה המזמו'
כלו תפלותיו ומזמוריו וסוף הספר האחד מחמשה ספרי' שבספר הזה הוא זה המזמו' ולא סדרוהו המסדרים ש
שיהיה זה הספר האחרון כי רצו לחתום הספר בדברי הלולי' במזמורי הללויה ובעבור כי המזמורי' ההם הם ל
לעתיד בשוב ישראל מהגלות ויש מפרשי' זה המזמו' על המלך המשיח וכן קראו בספר שיר השירי' שלמה האלף
לך שלמה ואמ' משפטיך למלך תן כלומ' שידין כמשפטיך שלא ישגה במשפטו תן לו דעת ובינה לשפוט בהם
במשפט ובצדק והפסוק השני פי' הראשון וצדקתך פי' ישרך שידין ביושר ונע' לבן מלך כי המלוכ' אתה נתת
לו ולאביו וכיון שבמנותיך מלך תן לו שיהיה מלך צדק ובדרש משפטיך למלך תן כשם שאתה דן בלא עדי'
והתראה כך שלמה בני יהיה דן בלא עדים והתרא' אמ' לו הקב"ה כך אני עושה שנ' וישב שלמה על כסא ה' וכי
וכי אפשר לבשר ודם לישב על כסאו והלא כתו' כורסיה שביבין דנור אלא מהו על כסא ה' שדן דין כיוצר
בלא עדים והתראה כמו דינך של זונות ואם על מלך המשיח כמו שכתו' לא למראה עיניו ישפוט · ידין
ועניך שלא יהדר פני גדולי' והעשירי' בריבם עם העניים · ישאו הרים הרים וגבעות דרך משל על מי כי
האומות שישאו שלום לישראל בימיו וכן שמעו הרי' את ריב ה' המלכי' והגדולי' וכן היה בימי שלמה וכן יהיה ב
בימות המשיח ויהיו עם ה' בצדק וביושר ובמדרש כיון שידין עמך בצדק יהיה שובע לעולם כמו שכתו' אם בח
בחקותי תלכו ונתתי גשמיכ' בעתם · ישאו הרים שלום לעם וכי הרי' נושאי' שלום אלא בזמן שהפירות מו
מזומנין מריבה באה לעולם נכנס אדם בכרמו של חבירו מצאו חבירו אמ' לו מה אתה עושה בתוך כרמי ומרי
ומריבי' זה עם זה ובזמן שהפירות מרובי' עין טוב' ושלום בעולם שנ' יקרא איש לרעהו אל תחת גפן ואל תחת
תאנה · ישפוט עניים · יקח משפט מעושקיה' וכן שפטני אלדי' וריבה ריבי · ייראוך עם שמש וגו' כלומ'
ילמדו בימיו ליראה אותך עד שיראוך כל הימי' ובאחריו עם שמש ולפני ירח כלומ' כל זמן ששמש והירח קיי'
קיימי' והוא דרך הפלגה ולפני פי' בעוד וכן לפני עם לפני שמש ואם על המלך המשיח הוא מפורש כי בימי
מלך המשיח תמלא הארץ דעה את ה' וכן יהיה לעולם לא תפסוק יראת ה' מבני אדם לעולם ואין דרך הפלגה
אלא כן יהיה לעולם.

ירד במטר על גז כרביבים זרזיף ארץ יפרח בי
בימיו צדיק ורב שלום עד בלי ירח: וירד מים עד
ים ומנהר עד אפסי ארץ: לפניו יכרעו ציים ואיב
ואיביו עפר ילחכו: מלכי תרשיש ואיים מנחה יש
ישיבו מלכי שבא וסבא אשכר יקריבו: וישתחוו
לו כל מלכים כל גוים יעבדוהו: כי יציל אביון
משוע ועני ואין עזר לו: יחס על דל ואביון ונפשו
ונפשות אביונים יושיע: מתוך ומחמס יגאל נפש
נפשם וייקר דמם בעיניו: ויחי ויתן לו מזהב שב
שבא ויתפלל בעדו תמיד כל היום יברכנהו: יהי
פסת בר בארץ בראש הרים ירעש כלבנון פריו ו
ויציצו מעיר כעשב הארץ: יהי שמו לעולם לפני
שמש ינון שמו ויתברכו בו כל גוים יאשרוהו: ב
ברוך יהוה אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות ל
לבדו:

ירד כמטר על גז גז הוא העשב הנקצר וכן אחר
גזי המלך. זרזיף ענין טיפה וכן בדברי רז״ל מטא
זרזיפא דמיא אריטיה אמ׳ זה המלך יבא על העם ל
לטובתם ולישועתם כמו המטר שירד על העשב הנק
הנקצר ומצמיחו עוד וכמו הרביבי׳ הנוטפים בארץ ו
ומצמיחים מקום הצמא כן ירד זה המלך לטובה על
העם. אם על שלמה היה כל ימי שלמה ישבו איש תח
תחת תאנתו ותחת גפנו אין שטן ואין פגע רע. אם
על מלך המשיח בימיו יהיו ישראל בבטחה גדולה וב
ובשלום כי היו ישראל בגלות כמו העשב הנקצר וב
ובבואו עליהם יפרחו ויצמחו וירבו לרוב. יפרח
בימיו צדיק בימיו יפרחו צדיקי׳ וטובי׳ ורב שלום כן
יהיה שיעמוד עד בלי ירח כלומ׳ כל זמן שהעולם קי
קיים אם על שלמה הוא ע״ד הפלגה כמו שפיר׳ ואם
על המשיח הוא כמשמעו כי כל ימי עולם יהיה שלו׳
וירד מים עד ים אם על שלמה כמו שאומר עליו
כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה. וזה
כלו ארץ ישראל ובארץ ישראל הוא אומ׳ ושתי את ג
גבולך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר
ומוסף מארץ ישראל הוא מן הנהר ואילך כל עבר
זהו עד אפסי ארץ ועוד אמ׳ על שלמה מושל בכל הממלכות כלומ׳ כי כל מלכי הארץ היו יראי׳ ממנו ונשמעין
אליו ומגישים לו מנחה ואם על המלך המשיח גם הוא מבואר יותר כי ממשלתו יהיה בכל העולם ופי׳ מים עד
ים פי׳ החכם ר׳ אברה׳ אבן עזרא מהים הדרומי שנקרא הים האדום אל ים צפון שהוא אוקינוס ומהנהר נהר
שיוצא מעדן שהוא המזרח עד אפסי ארץ שהוא סוף המערב. לפניו יכרעו ציים שוכני ציה והם שוכני המ
המדבר׳ כמו הקדריים וזולתם אעפ׳ שהם רחוקי׳ מן הייסוב לפניו יכרעו וכל שכן זולת׳ ואויביו ואותם שירצו
להיות אויביו לא יוכלו אבל ילחכו עפרו מיראתם אותו. מלכי תרשיש אם על שלמה מבואר הוא כי כל
מלכי הארץ היו מביאי׳ לו מנחה ואם על המלך המשיח גם כן מבואר כי כן יהיה. אשכר כמו מנחה ופי׳ ישובו
יביאו תמיד בכל שנה לפי׳ הוא בלשון השבה כלומ׳ פעם אחר פעם וכן השיב למלך ישראל אלף כרים׳ השיבו
אשכרך׳. וישתחוו לו גם זה מבואר על שלמה או על מלך המשיח. כי יציל לפי׳ ואהבוהו כל העמים וי
ויעבדוהו כי יראו שהוא מלך צדק ויציל האביוני׳ והעניים שאין להם עוזר הוא יהיה להם עוזר׳. יחוס על
דל כפל ענין לחזק כמנהג וכן הפסוק הבא אחריו. מתוך ומחמס התוך הוא מרמה בלא ידיע׳ וחמס הוא
גזל בידיעה. וייקר כתו׳ בשני יודין ביוד האיתן וביוד השורש אמ׳ כי דם העניי׳ ייקר בעיניו לפי׳ יושיע נפשות׳
ויגאלם מיד הרשעי׳ שלא ישפכו דמם ובדרך זה יקר בעיני ה׳ המותה לחסידיו׳. ויחי פי׳ ויחי עמו כמו וחי
אחיך עמך וזהו שאמ׳ ויתן לו מזהב שבא כלומ׳ יתן לעני מהונו שיחיה עמו ואמ׳ מזהב שבא כלומ׳ מזהב שיביאו
לו משבא ויתפלל בעדו העני יתפלל בעד המלך תמיד ויברכהו כל היום ר״ל כל הימי׳. יהי פסת בר בימי
המלך הזה יהיה ברכה בעולם עד שיזרע אדם מלא כף תבואה אפי׳ בראש הרים יהיו השבלים טובות ובריאות
וגדול׳ עד שינעשו ברוח הנושבת בהם כמו עצי הלבנון ופריו פי׳ פרי התבואה. ויציצו מעיר יאמר בשדות
תהיה הברכה וכן בעיר בבני אדם תהיה הברכה עד שיציצו מעיר לרוב כעשב הארץ׳. יהי שמו לעולם זה
שם המלך יהיה לעולם כלומ׳ שיזכר לעולם מרוב גדולתו׳ לפני שמש ינון שמו בעוד שהשמש קיים וכן ולפני
ירח לפני עם ר״ל כל זמן שהשמש קיי׳ יהיה זכר שמו ופי׳ ינון שמו מן נין וככד מבניין נפעל ר״ל כמו שהבן ז
זכר האב כן יהיה שמו זכר לעול׳ למעשיו הטובי׳ שעשה׳. ויתברכו בו כמו והתברכו בזרעך וגו׳ שיאמ׳ האל יב
יברככו כמו שבירך פלוני ואשרוהו יאמ׳ עליו אשריו׳ ברוך ה׳ כמו שפי׳ בתכלית הספר הראשו׳ כי זה הפסוק ו
ואחריו הם דברי המחבר שכתן הודא׳ לאל שזכ׳ אותו להשלי׳ הספר עושה נפלאו׳ לבדו שעשה׳ בישר׳ נפלאותיו

וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל ה
הארץ אמן ואמן׃ כלו תפילות דוד בן ישי׃
מזמור לאסף אך טוב לישראל אלהים
לברי לבב׃ ואני כמעט נטיו רגלי כאין שפכה
אשורי׃ כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה
כי אין חרצובות למותם

וברוך שם הוא השם הנכתב ולא נקרא שהוא שם
הכבוד ועליו נאמר ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד
אחד כי באותו שם לבדו יקרא אז ואז ימלא כבודו את
את כל הארץ כמו שכתוב כי מלאה הארץ דעה את
ה׳ אמן ואמן קיום וקיום כלומר יתקיים זה הדבר
העתיד קיום אמת׳ כלו תפילות אם על מלך
שלמה כבר פירשנו טעמו בתחלת המזמור ואם על
מלך המשיח פירושו אדני אבי ז״ל כן כאשר ישתלמו
נחמות אלה אז כלו זמירות ולא הודאות אך תפלו׳ כמו כלו תפלות דוד מעכייני כפרה להצלה כי כאשר ישתלם
הכל שיצאו ישראל מהגלות ויהיו בארצם וימלך משיח בן דוד עליהם לא יהיו צריכים לא הצלה ולא כפרה ול
ולא הצלחה כי הכל יהיה להם ואז כלו כלו תפלות בן ישי והנוצרים מפרשי׳ זה המזמו׳ על ישו ואומרי׳ כי הוא של
שלמה שהשלום שלו וכי הוא בן מלך ואמ׳ יושיע לבני אביון שהושיע הירודים לגהינם ואמר ירד כמטר
על גז זהו האלהות שירד מן השמים כי איך יאמר אל בן אדם ירד ומאין ירד ואתה תשברם דבריהם ותאמר
להם כי בפסוק הזה כאמ׳ אלהי׳ מלך ובן מלך והרי אתם אומרי׳ כי שלמה הוא׳ על האלוה אם כן הם ארבעה ג
ועוד למה שאל שיתן האב לבן משפטיו וצדקת׳ אם על הבשר איכו בן מלך כי האלהות הוא הבן לפי אמונתכ׳
ואם על האלהות הרי יש לו למה שאל מה שיש לו זהו סכלות ועוד מה שאמ׳ ישאו הרים שלום לעם והנה לא ה
היה שלום בימי ישו ועוד מה שאמר ייראוך עם שמש והנה כמה חוטאים ורשעי׳ משבא ישו ומה שהוקשה לכם
ירד כמטר לפי שזוכר מטר שירד מן השמי׳ לארץ זכר על המלך גם כן ירד שיהיה לעם כמו המטר לארץ ואז
ואמ׳ יפרח בימי׳ והנה אין בימי ישו לא צדיקי׳ ולא רוב שלו׳ ואמ׳ מים וגו׳ ואם על הבשר לא היה זה כי אם בכפר
אחד ואם על האלהות אין שם קצבה לממשלתו׳ הרי ממשלתו בכל העולם בשמים ובארץ ואמר ואויביו עפר
ילחכו ישראל שהיו אויביו ואיך לחכו עפרו הרי רדפוהו עד שהמיתוהו הנה משלו בו ולא משל בהם שי
שילחכו עפרו ואמר מלכי תרשיש והנה השיבו לו מנחה ואשכר המלכו׳ ואמ׳ וישתחוו לו כל מלכי׳ זה לא היה
ולא כל גוים יעבדוהו כי שני חלקי הגוים אינם עובדים אותו לא ישרא׳ ולא ישמעאלים אלא כופרים בו ג
ועל מה אמ׳ ויחי אם על הבשר לא חיה שהרי מת בקצר ימים ואם על האלהו׳ אין צורך להתפל׳ שיחיה ואם על
המאמין בו אמ׳ שיחיה אין זה ועוד למה צריך להתפלל בעדו ואם תאמר הבן יתפלל לפני האב בעד כל המאמ
המאמי׳ בו למה יתפלל הלא בן הוא האלוה הוא יתן לו זהב שבא ומה שיצטרך

ספר שלישי

מזמור לאסף זה המזמור במבוכות בני העולם על שלום הרשעי׳ ורעת הצדיקי׳ בעול׳ הזה ואסף המשורר
הזה מדבר על לשונו או על לשו׳ כל נבוך וכן בספר איוב מדבר בזה הענין וכן הנביאי׳ הרבו לדבר כזה אמר
ירמיהו צדיק אתה ה׳ כי אריב אליך מדוע דרך רשעים צלחה אמ׳ אך טוב לישרא׳ אלהי׳ אע״פ שהוא ברע בגלו׳
אלהי׳ טוב להם וישמור להם עוד מעשיהם הטובי׳ וכן הוא טוב לברי לבב שה׳ באמר האומר אע״פ שהם ברע ב
בעול׳ הז׳ טוב יהי׳ לעול׳ הב׳ וטע׳ אך רצה לומ׳ יודע אני באמת יהיה מה שיהיה כי עוד ייטיב לה׳ או יהיה טע׳ אך
לאמת הדבר כמו אך עצמי ובשרי אתה אך מלך ישרא׳ הוא והדומי׳ לה׳ שפירוש לאמת הדב׳ והמפרשי׳ פירשו
טוב לישרא׳ אלהי׳ ולמי לברי לבב כל שכן לברי לבב שבה׳ ואם כן נקיי המעשה ואני כמעט וכתו׳ נטוי ו
והוא פעו׳ ר״ל כל איש נבוך נטוי בזה שפכה כת׳ בה״א לשון נקבה על כל רגל וקרי בוו שבכו על שני הרגלי׳ שה׳
האשורי׳ ופירוש הפסוק כמעט נטיו רגלי מן האמונה בראותי שלו׳ הרשעי׳ כמעט אמרתי שאין דין ודין ופיר
ופירוש כאין שפכו כמעט הוטלתי לארץ מאמונתי כלומ׳ כאלו בלא דבר עמדתי שלא נפלתי כל כך היה הנ
המעמיד מעט כאלו איכו לפיכ׳ אמר כאין כי קנאתי הוללי׳ הם הרשעי׳ כי הם מתעסקי׳ בתאות העול׳ הז׳
שהוא הללו׳ וסכלות ולא יחשבו בזה אם יגזלו או יגנבו או יעשו כל רע למלאת תאות ואראה אות׳ בשלו׳ ולזה ק
קנאתי עד אשר כמעט נטיו רגלי כי אין כל כך הם בטוב כל ימיה׳ עד יום מות׳ כי אפי׳ בעת מות׳ ימ
ימותו בנחת בלא צער כי פירוש חרצובות קשרי׳ כמו חרצבו׳ רשע ומי שהוא מת בצער ובקושי כאלו יש לו ק
קשרי׳ בהפרד החי׳ ולא יותרו הקשרי׳ אלא בקושי אבל הם במנוח ומתי׳ כאלו אין קשרי׳ למות׳ ובריא אולם ובן
ובריא אולם כח מן ים לאלפי ידי בריא ונזק וימותו בנחת ויש אולם בחסרון כף הדמיו׳ בריאים כאולם

וברא אולם: בעמל אנוש אינמו ועם אדם לא
ינגעו: לכן ענקתמו גאוה יעטף שית חמס למו:
יצא מחלב עינמו עברו משכיות לבב: ימיקו ויד
וידברו ברע עשק ממרום ידברו: שתו בשמים פי
פיהם ולשונם תהלך בארץ: לכן ישוב עמו הלו
הלום ומי מלא ימצו למו: ואמרו איכה ידע אל
ויש דעה בעליון: הנה אלה רשעים ושלוי עולם
השגו חיל: אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בנקיון כ
כפי: ואהי נגוע כל היום ותוכחתי לבקרים: אם
אמרתי אספרה כמו הנה דור בניך בגדתי

ובמדרש מפורש חרצובות מלה מורכב' מאחר צביונות
אמ' אין הקב"ה מאחר צביונם של רשעי' אלא כל מה
שמבקשים הוא נותן להם משל לחולה שעלה רופא
לבקרו כשל צף שלו אמ' להם תנו לו מה שהוא רוצה
לאכול למה שהוא מת כן הקב"ה משלם לשונאיו אל
פניו להאבידו   בעמל אנוש אינימו בעמל שאר
אנשים שמחייתם בעמל ובגיעה הם אינם בכלל או
אותם אנשי' אלא בלי עמל ישיגו מחייתם   והנאתם
וכאשר יבואו נגעי' וחלאי' לשאר בני אדם לא יגועו
עמהם'   לכן ענקתמו גאוה מן הגאוה ישימו ענק
לגרגרותיהם ומלבוש מחמס יעטפו שיתחמם למו יע
יעטפו להם החמס תמיד כמו שעטוף אדם   מלבוש
תמיד כל היום כן ישימו הם החמס כל היום   יצא
מחלב עינימו מרוב שומן ידמה שיצאו עיניה' כאלו
אין להם עינים כי בעובי שומן הפני' יתכסו העיני' ובמדרש עיניהם בולטות מפניה' שכן אתה למד שמן הע
הענניות ומן הדמעות עיניו של אדם מעמיקות וכן בני קרח אומ' עיני דאבה מני עוני עברו משכיות לבב את
תרגו' מכפה שכותא וכן נקרא הלב שכוי או מי נתן לשכוי בינה שצופה הדברי' במחשב' כלומ' כל מה שצופה
לבם מטובות העולם שיבואו להם על כל מה שחשבו ובמדרש עברו משכיות לבב הר
הרבה נתן להם יותר ממה שהם מבקשי' יש שהיה מבקש להיות בעל זמורה עשיתי' דוכוס ומי שהוא מבקש ל
להיות שלטון עשית שר צבא על כל מה שהם מסכימי' העברת עליהם ובשביל כך ממרום ידברו'   ימיקו
ימסו בני אדם בדבריהם הרעי' ומנהי העין לא נמצא במקרא אבל בדברי רז"ל נמצא מפני שהיא ממיקתו ומ
ומפעלי הכפל נמצא המק בשרו ונמקו כל צבא השמים ולשונו תמק בפיהם וזולתם וידברו ברע עשק לא יר
יראו לדבר בעשק שעשו ולא יתכסו בו אבל ידברו ברע עד שידברו במרום לאמ' כי אין מרגיז עליה' שיענישם
בזה'   שתו בשמים פיהם הדגש תמורת הנח אשר בשתו ואדני אבי ז"ל פי' מפעלי הכפ' שרשו שתת מענין
דמו שותת בדברי רז"ל כלומ' נגר ורץ פיהם בשמים וכן לשונם תרוץ בארץ וזהו שאמ' תהלך בארץ אומ' כי ש
שמו פיהם בשמים כלומ' פיהם ולשונם שהולכים בארץ הם משימי' אותם בשמים. או פי' כי מדברים באלהים
בשמים ומדברי' בירא' אלהים בארץ'   לכן ישוב עמו הלום. ישוב כמו ישיב רז"ל ישיב אותו האל וקרי ישוב
אמ' עמו שהוא בגלות ורואה שלות רשעי' ישוב פעם אחר פעם הלום כמו אל תקרב הלום כלומ' בזאת השענ'
אם יוכל למצוא טענה כנגדה להצדיק הדין' ומי מלא ימצו למו אסר המתואר ר"ל ומי כום מלא תרעלות ימצו
להם מענין שתית מבית כלומ' ימצו מים מרים לתוך פיהם וי"מ הלום מקור מן הלמו עקבי סוס כלומ' ישוב כ
כשבר ונדכה מזה הענין'   ואמרו זאת הטענה שישובו בה כל היום לדעת מה היא ואמרו איכה ידע אל ד
דרכי בני אדם ואלא אל אמונה הוא ואם ידע דרכי בני אדם איך ידע לעמו ההולכי' בדרכיו וייטיב לכופרים
בו ולרשעי עולם ואם יש דעה בעליון איך יהיה זה'   הנה אלה רשעים הנה אלה האומות רשעי' והם שלוי
עולם והרבו נכסי' וכבוד'   אך ריק זכיתי ואני שאני עמו זכיתי לריק לבבי ולריק רחצתי בנקיון כפי כלו'
לבי נקי ומעשי נקיים ואני ברעה והם בשלוה'   ואהי אני טוב ונגוע ביד רעים כל היום כל הימים וכן ל
לבקרים תמיד בכל בקר ובכל יום כלומ' יום ויום תוכחתי ויסורי בידיה'   אם אמרתי זה מאמר אסף או'
כל חסיד שבכל דור ודור בגלות אם אמרתי אספרה זאת הטענה כמו שהם אומרי' דור בניך הם בגדתי בך ות
ומלת הנה מוקדם ומאוחר וכך הוא אם אמרתי אספרה כמו דור בניך בגדתי וכמוהו רבים במקרא כמו ומס
ומספד אל יודעי נהי כמו ויודעי נהי אל מספד' מקום שם קבר כמו מקום קבר שם' אף הם צריך תאכלם אף
צריך אש תאכלם וכמוהו רבים'

ואחשבה הנה ירלתי מלספר כפי כמו שהם מס
מספרים בפיהם ולמרו איכה ידע אל והנה אחשבה
בלבי לדעת מה זלת והנה עמל הוא בעיני כלומר כי
בעיני לבבי כי אהפוך ואהפוך בזאת הטענה ולא א
אמצא דבר בלבבי לדעת מה זאת וכתו' היא ביוד על
הטענה והתשובה על זה וקרי הוא בוי"ו על הדבר וה
והענין אחד· עד אבא' תירתי בלבי לדעת זאת
בעמל גדול ולא מצאתי עד שבאתי במחשבות לבבי
לבבי אל מקדשי אל והוא עולם המלאכים והרוחות
כי שם סוף השכר והגמול הקיים כי טוב העולם הזה
איננו עומד אבל באחרית והוא עולם הנפשות בו יבח
יבחנו הטובים והרעים וזהו שאמ' אבינה לאחריתם·

ואחשבה לדעת זאת עמל הוא בעיני: עד אבוא
אל מקדשי אל אבינה לאחריתם: אך בחלקות
תשית למו הפלתם למשואות איך היו לשמה כ
כרגע ספו תמו מן בלהות: כחלום מהקיץ אדני
בעיר צלמם תבזה: כי יתחמץ לבבי וכליותי א
אשתונן: ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך:
ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני: בעצתך תנחני
תנחני ואחר כבוד תקחני: מי לי בשמים ועמך
לא חפצתי בארץ:

אך בחלקות תשית למו ולמ' מה ששמת להם מן הטובה בעולם הזה להפילם לעולם הבא כמו שילך בדרך
חלק שידמה לו הדרך טוב בעבור שהוא חלק וכמעט קט ימעדו רגליו ויפול למשואות וכן בעולם הזה אין טו
טובותם לאורך זמן וגם במותם אבד זכרם ולא ישאר טובם לבניה' אחריה' וזהו שאמ' בפסוק הבא ספו תמו מ
מן בלהות· איך היו כל רואיהם תמו עליהם ויאמרו איך היו לשמה כרגע· בחלום מהקיץ והנה הם
כמו החלום כי מעת הקיץ לא ימצא דבר ממה שראה בחלום כמו שאו' כאשר יחלום הרעב והנ' אוכל והקיץ
וריקה נפשו וגו' כן הרשעי' עתה תראה בשלותם ועתה איננם כמו שאמ' בלדד השוחי אם יבלענו ממקומו וכחש
בו לא ראיתיך· אדני בעיר צלמם תבזה הנה מבואר כי בעולם הזה יבחנו בהיות שלותם קצרה והבחינה הגדול'
לעולם הבא כי נפשו' הצדיקי' בצרור החיים ונפשות הרשעי' יקלענה בתוך כף הקלע כמו שאמ' הפלת' למשואו'
ואמ' עוד בחינה אחרת בעיר צלמם פי' אדני אבי בעיר צלמם כמו בהעיר המתים צלם הרשעי' וצורתם תבזה כמו ש
שאמ' הכתו' אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם וצלמם תפרש אם תרצה על הגוף או על הרוח כמו
בצלמינו כדמותינו או על שניה' ויש מפרש בעיר כמשמעו כלומ' בעיר שהיה צלמם נכבד בעבור עשר' וטוב'
כשתביא להם הרעה תביא צלמם לבזיון מהכבוד שהיה בו והראשון נכון· כי יתחמץ כי קודם שהבינותי
זה היה מתחמץ לבבי בזה הענין והוא מענין' חומץ יין כלומ' שלא הייתי מוצא דבר מתוק וערב בלבבי שאכוח
בי מזו המבוכה הגדול' וכליותי אשתונן· חסר בית השמוש כמו הנמצא בית ה' וזולתו אמ' ובכליותי גם כן שהם
יועצות אשתונן על זה הדבר אשתונן מגזר' חץ שנון כלומ' כמו חץ שנון הייתי עמה' בנושאי וכותני בדבר בי
בינו לביני· ואני בער קודם שהבינותי זה הייתי בער והוא אדם שאין לו דעת כמו הבהמ'· בהמות הייתי
עמך וכמו בהמות הייתי עמך בעבדי אות' כי לא הייתי יודע אם יש גמול אם לאו· ואני תמיד עמך ודבק
בך ובעבודת' מתעסק בחכמה ועזרתני בדבר זה עד שהבינותי מה הוא וזהו שאמ' אחזת ביד ימיני כלומ' שלא נ
נפלתי במבוכה כמו שאמ' למעלה כמעט נטיו רגלי ואתה אחזת ביד ימיני ועזרתני והקימותני· בעצת'
וכמו שעזרתני בזה והנחתני עצת' כן תנחני תמיד בעצתך ותלמדני כל ימי חיי ואחר כבוד תקחני ר"ל בהפרד
החיים וישאר הכבוד· תקחני כלומ' תאסוף כבודי אליך ומלת ואחר איננה דבק' עם כבוד והנגינה מפריד ביניה'
לפי' יתפרש בפני עצמו ואחר כלומ' אחר מותי בלומ' באחרית תקחני כלומ' שתקח כבודי והוא הנפש או יהיה
פי' כבוד אל כבוד כלומ' אל כבוד תקחני· מי לי בשמים אין לי חפץ בשמים אלא בך ומבעלי האמונות
הרעות יש מאמינים בשמש או באחד הכוכבים ואני אין לי חפץ אלא בך לבד לא שמתי לך שותף לא בשמים
ולא בארץ· ובארץ רוצה לומר בארבע היסודות כי יש עובדים האש ויש עובדים המים וכן הרוח והעפר·
כלה שארי ולבבי· כשיכלה שארי והוא הבשר ויכלה לבבי והוא הנפש החיה אשר בלב כל חי צור לבבי
לא יכלה והוא השכל שהוא חוזק הלב כי פעולות הנפש בו יפעלו והוא צור לבבי וחלקי שהוא חלק אלהים יהיה
קיים לעולם כלומ' הדבק באלהים לעול' ר"ל כשיכלה בשרי ולבבי צור לבבי וחלקי שהוא חלק אלהי' יהיה קיים

כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלדים לעול
לעולם: כי הנה רחקיך יאבדו הצמתה כל זנה
ממך: ואני קרבת אלדים לי טוב שתי באדני ידו
ידוה מחסי לספר כל מלאכותיך משכיל
לאסף למה אלדים זנחת לנצח יעשן אפך בצא
בצאן מרעיתך: זכר עדתך קנית קדם גאלת ש
שבט נחלתך הר ציון זה שכנת בו: הרימה פעמ
פעמיך למשאות נצח כל הרע אויב בקדש: שא
שאגו צרריך בקרב מועדיך שמו אותתם אתות
יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדמות: ועתה
פתוחיה יחד בכשל וכילפות יהלמון: שלחו בא
באש מקדשיך לארץ חללו משכן שמך: אמרו
בלבם נינם יחד שרפו כל מועדי אל בארץ:

קיים לעולם וכן נ״ס אך אלדים עולם ועד שפי׳ כסא
כסא אלדים כן חלקי אלדים חלקי חלק אלדים׳ או
פי׳ אחרי כלות שארי ולבבי צור לבבי וחלקי יהיה אל
אלדי׳ לעולם׳ כי הנה חלקי אלדים והיה לעולם
לפי שדבקתי בך אבל רחקיך יאבדו׳ הצמתה כל זונה
ממך כל תועה מדרכיך תכמית אותו שלא יהיה לו ח
חלק בך אחרי כלות הגוף׳ ואני קרבת אלדים
הרשעים הם רחקיך ולפי׳ יאבדו אבל אני קרבת אל
לי טוב שאשפה בקרבתי אליך שכר טוב לעולם הבא
וכן שתי מחסי שתלמדני לספר כל מעשיך שאידע ו
ואוכל לספר ולהבין בחכמת הטבע שהיא דעת כל
מעשיך הנ ופכיים התחתוני׳ והעליונים ומשם אעלה
לדעת מעשיך הרוחנים ואז אידע דעת העליון
משכיל לאסף למה אלדים זנחת זה המזמור ידבר
על הגלות הזה ואמ׳ למה אלדים זנחת לנצח הרחקת
אותנו לעולם יעשן כי בהתקצף האדם יתחמם ויצא
עשן מנחיריו ויאמ׳ כן על הבורא יתברך והוא דרך
משל זכר עדתך קנית וכמו שקנית אז ממצרי׳
כן תקנה אותם מזה הגלות וטעם קנית כי היו עבדים בהם כאלו מכורי׳ בידם שבט נחלתך זכר כל השבטים
כאחד לפי שהיו מיוחדים במצרים בין עם אחר והם היו נחלת ה׳ קראם׳ בשמו או אמ׳ נחלת׳ כאשר קנה אותם
מבית עבדי׳ נקראו נחלתו כמו שכתו׳ והם עמך ונחלת׳ אשר פדית בכחך הגדול׳ הר ציון זה שכנת בו וכן אמ׳
בשירת הים עם זו קנית תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבת׳ פעלת ה׳ ובאמרו הר ציון בעבור כי הוא
ידוע או בעבור כי בציון נאמ׳ זה המזמור הרימה פעמיך יש מפרשי׳ פעמיך מן הולם פעם או הוא כמ
כמשמעו רגליך והוא על דרך קומה ה׳ ויפוצו אויבי׳ למשואות נצח שם במקו׳ מקור כמו להשאות וכן למשאו׳
אותה משרשיה כמו להשיא׳ כל הרע אויב בקדש וכן כל תשא עון׳ כמו כל עון תשא׳ אף אם צריך תאכל׳ אף
צריך אם תאכלם ופי׳ הפסוק הרימה פעמיך למשואות נצח כל אויב שהרע בקדש ר״ל בבית המקדש׳ שאגו
מועדיך בתי המקדש נקראים מועדי׳ לפי שנועדים שם ישראל לרגלים וכן שרפו כל מועדי אל ואמ׳ שאגו כ
כמו שאמ׳ קול נתנו בבית ה׳ כיום מועד׳ שמו אותותם אותות׳ נבוכדנצר שם אותות להחריב בית המקדש כמו
שאמ׳ שאל בתרפי׳ ראה בכבד אם ילך לירושלים או לארץ בני עמון ובאו אותותיו ללכת לירושל׳ ולהחריבה׳
יודע כמביא למעלה כשכבנה בית המקדש היה נודע מי שהביא קרדומות בסבך עץ לכרות אותו׳ לצורך
הבניין כאלו היה מביא אותו למעלה בשמים לפני כסא הכבוד כל כך היו שמחי׳ ומתפארי׳ באותו בניין ועתה
באו האויבי׳ והלמו הפתוחים בכשיל וכלפות בסבך כמו כאחו בסבך והוא משקל אחר כי זה הבית נקרא׳ בקינן
חטף׳ ועתה פתוחיה יחד כל הפתוחי׳ והציורים שהיו עשוים בהם כולם יחד יהלמון אות׳ בכשיל וכלפו׳
וכנוי פתוחיה על המלאכה כלומ׳ מלאכת הבית שהיו פתוחיה כאים הלמו אותם האויבי׳ כשיל הוא קרדום ות
ותרג׳ ובקרדומות באו לה וכמה דעלין בכשולים וכלפות׳ גם הוא כלי מפץ כמו הקרדום והיוד למשך והוא ב
במשקל ואלמות סביבי האחד אלם כלף כלי שמשברין ומסתתין בו האבנים׳ שלחו באש מקדשיך כמו
הפוך שלחו אש במקדשיך וכן ואת העיר שלחו באש׳ אמרו בלבם נינם נינה אותם ר״ל נהרגם כמו א
חרב היונה כי יש ב׳ לשון הזה שהוא לשון אונאה בממון כמו אל תונו איש את עמיתו׳ ויש לשון אונס בממון ו
ובגוף כמו ולא יונו עוד נשיאי את עמי והאכלתי את מוניך חרב היונה׳ כל מועדי פרשתיו׳

אותותינו אותות הגאול׳ לא ראינו עדיין ואורך
זמן רב גלותינו. אין עוד נביא מעת הגלות ושמתו
חגי זכריה מלאכי לא היה עוד נביא להגיד העתידות
מתי תהיה הגאולה או פי׳ אין עוד אין עדין כלומר
הנביא שעתיד לגלות לנו סמוך לגאולה והוא אליה
הנביא לא בא עדין. ולא אתנו יודע עד מה תהיה הג
הגאולה ומה פי׳ מתי וכן עד מה ה׳ תאנף לנצח עד
מתי יחרף צר ינאץ שמך כי אומ׳ אין בך יכולת להו
להוציאנו מהגלות׳ למה תשיב כמו השיב אחור
ימינו ידך היא השמאלית מקרב חיקך כלה׳ כלה האו
האויב מקרב חיקך והוא בית המקדש שהוא מקום ס
סתרך כמו החיק לאדם או פי׳ כלה ימינך מקרב חיק
חיקך ונקום נקמתינו כי מי ששם ידו בחיקו לא י
יעשה פעולה כדרך העצל שיתן ידו בחיקו ולא יעש׳

אוֹתֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ אֵין עוֹד נָבִיא וְלֹא אִתָּנוּ יוֹדֵעַ
עַד מָה: עַד מָתַי אֱלדים יְחָרֶף צָר יְנָאֵץ אוֹיֵב ש
שִׁמְךָ לָנֶצַח: לָמָּה תָשִׁיב יָדְךָ וִימִינְךָ מִקֶּרֶב חוק
חֵיקְךָ כַלֵּה: וֵאלדים מַלְכִּי מִקֶּדֶם פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: אַתָּה פוֹרַרְתָּ בְעָזְּךָ יָם שִׁבַּרְתָּ רא
רָאשֵׁי תַנִּינִים עַל הַמָּיִם: אַתָּה רִצַּצְתָּ רָאשֵׁי לִוְיָת
לִוְיָתָן תִּתְּנֶנּוּ מַאֲכָל לְעָם לְצִיִּים: אַתָּה בָקַעְתָּ
מַעְיָן וָנָחַל אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ נַהֲרוֹת אֵיתָן: לְךָ יוֹם א
אַף לְךָ לָיְלָה אַתָּה הֲכִינוֹתָ מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ: אַתָּה
הִצַּבְתָּ כָּל גְּבוּלוֹת אָרֶץ

מלאכה ונטעם כלה ולא תשיבנה עוד אל חיקך עד עשותו משפט ברשעי׳ והכל דרך משל. אלדים איך
הוא זה שהניחני בגלות זמן הארוך הזה ומקדם הוא מלכי ופועל לי ישועו׳ בקרב הארץ ועתה הוא כאלו אינו
מלכי שבעלונו אלדים זולתו וטעם בקרב הארץ כמו שאמ׳ לפרעה למען תדע כי אני ה׳ בקרב הארץ כלומר
אעפ׳ שאני עליון אני משגיח בתחתוני׳ ועושה בהם כרצוני וטעם בקרב אפי׳ בתוך ארץ ישראל האויבים והנו
והנודדי׳ ואין להם כח להכנס מידם אפי׳ בתוך ארצם׳ אתה פוררת ענין רצון כמו התפוררה
ארץ ויפרפרני את׳ מקדם עשית לנו כל הישועו׳ האלה בגבוריתנו שברת בעזך ים ועברנו בתוכו ושבר ראשי
אויבינו במים וזהו שאמ׳ ראשי תנינו׳ על המים ודמה המצרי׳ לתנינו׳ כמו שאמ׳ על פרעה התנין הגדול׳
אתה רצצת לויתן הוא פרעה כי לויתן פי׳ התנין הגדול כמו על לויתן נחש בריח׳ ואמ׳ ראשי על שלישיו וג
וגבוריו. תתננו מאכל לעם לציים וזהו בזת הים שבזזו ישראל שהיו עם ההולכי׳ לציים. ציים פי׳ מדברות כי בב
בצאתם ממצרים הלכו במדברו׳ כי כל מסעיה׳ היו במדברו׳ מדבר איתם מדבר סוף מדבר פארן מדבר קדש
מדב׳ מואב או יהיה לעם לציים כלמד לעבדך ליעקב ופי׳ ציים מדברים והענין כמו שפי׳ אתה בקעת
להם הצור היבש עד שיצא ממנו מעין ונחל ועל שם סופו אמ׳ מעין כי המעין לא יבקע אלא הצור וכן אפיתי
על גחלין לחם וטחני קמח כי לא יאפה הלחם ולא יטחן הקמח אלא הבצק יאפה ויהיה לחם והחטי׳ יטחנו ויהי׳
קמח כן הצור יבקע ויהיה מעין׳ אתה הובשת נהרות איתן דבר והפכו כי הצור החלמיש הפכת למעין ומקום
המים הפכת ליבשה ועל הירדן אמ׳ נהרו׳ איתן שהיה בחזקתו מלא על כל גדותיו והוביש אותו ועברו ישראל ב
ביבשה׳ בתוכו ובאמרו נהרו׳ והוא אחד מפני נהרות אחרי׳ הנשפכי׳ לתוכו ואיתן שם לא תאר לפי׳ נסמך נהרות
אליו לך יום אף לך לילה לפי שזכר ההפכים שעשה לישועת ישרא׳ לעשות היבש לח והלח יבש זכר גם כן
ההפכי׳ שעשה בעולם בבריאותו טבע כנגד טבע מה שעשה בזמן הבריא׳ טבעי׳ זה הפך זה וכן בכל יום ויום
הוא הופך הטבעי׳ לרצונו לצורך עבדיו להראות כי הכל בידו. ואלה הם הפכי העולם שהוא זוכר וכלם ברא׳ כן
דבר והפכו לצורך הבריאו׳ כי היום והלילה דבר והפכו וכל אחד צורך הבריאו׳ כי הלילה מנוח׳ בני אדם וטרף
החיות לפי׳ אמ׳ אף כי אפי׳ הלילה שלא יראה׳ שיש בו תועלת יש בו תועלת גדול׳ וכך הוא כי אתה כוננת בו להיות
חושך אני הזמן לתועל׳ הבריאו׳ וקיץ וחורף גם כן דבר והפכו ולא זכר קור וחום כי בכלל חורף קור ובכלל ק
קיץ חום. וכל אחד מהם הוא צורך הבריאו׳ וזכר התנועה התמידיית שהוא יום וליל׳ וזכר התנוע׳ הזמניית שהי׳
שהיא קיץ וחרף וכן אתה הצבת כל גבולות ארץ שהם שבעה נופות שהעולם נחלק בהם וכל נו
נוף מהם הפך האחר ואוירו משונה מחבירו והכל לצורך הבריאים ומאור ושמש פירושו מאור אור הלבנה וה
והכוכבים בלילה ואור השמש ביום. כמו שאמ׳ את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטון לממשלת
הלילה ואת הכוכבים. וכל זה הכינות לצורך הבריאו׳ כי אור השמש גלויה תועלתו באורו ובחומו׳

קיץ וחרף אתה יצרתם: זכר זאת אויב חרף ידו
ידוה ועם נבל נאצו שמך: אל תתן לחית נפש ח
תורך חית ענייך אל תשכח לנצח: הבט לברית
כי מלאו מחשכי ארץ נאות חמס: אל ישב דך נ
נכלם עני ואביון יהללו שמך: קומה אלדים רי
ריבה ריבך זכור חרפתך מני נבל כל היום: אל
תשכח קול צורריך שאון קמיך עלה תמיד:

למנצח

אל תשחת מזמור לאסף שיר הו
הודינו לך אלדים הודינו וקרוב שמך ספרו נפ
נפלאותיך: כי אקח מועד אני מישרים אשפט:
נמוגים ארץ וכל ישביה אנכי תכנתי עמודיה ס
סלה אמרתי להוללים אל תהלו ולרשעים אל
תרימו קרן: אל תרימו למרום קרנכם תדברו ב
בצואר עתק: כי לא ממוצא וממערב ולא ממדב
ממדבר הרים:

ואור הירח והכוכבים צורך הולכי מדברות ויורדי הים וכחם לצרך הצמחים כמו שכתו׳ גרש ירחי׳ ויש לירח גם כח במים וכאמ׳ מעדנות כימה ומושכות כסיל וכן כל כוכב וכוכב יש לו כח בצמחי׳ או באבני׳ ובמתכו׳ כמו שאמ׳ רז״ל אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל ברקיע ומכה אותו ואומ׳ גדל׳ זכר זאת אתה שעשית כל זה זכור כי האויב מכחש בך בכל זה וכואץ שמך וזכור זאת לו והשפילהו והוציאנו מידו ואל תתננו לעולם בידו׳ אל תתן לחית חסר הנסמך כאלו אמ׳ לחית האויבי׳ נפש ישראל שהוא התור שלך כי כמשלו ישראל ליונה כמו שאמ׳ יונתי בחגוי הסלע לפי שהם חלושי כח ונטרפים ואויבים טורפי׳ וכן כמשלו לחית פי׳ עדה כמו חית פלשתי׳ חית קנה׳ וכן חית ענייך עדת ענייך׳ ויש לפרש חית ענייך כמו שאמ׳ נפש תורך וכן והמתנו חייתו לאם וחייתם בקדשים פירוש׳ נפש ויש לפרש לחית שם מן שוד בהמות יחיתן שהוא ענין שבר׳ הבט לברית בפתח הלמד להורות על הידועה כלומ׳ הברית שכרת עם אבותינו׳ מחשכי ארץ הם מקומו׳ הגלות שהם לישראל חושך ואפלה והם׳ מושבות חמס שאומו׳ העולם חומסי׳ אותם ובאמרו מלאו לפי שבכל מקומו׳ הגלות כן הם נאות חמס

אל ישוב דך זה העני שהתפלל לפניך אל ישוב מלפניך נכלם שלא תשמע תפלתו והעני הוא ישראל בגלו׳ עני ואביון יהללו שמך נראה כי הם המהללי׳ שמך בגלותם או פי׳ כאשר לא ישוב נכלם מלפניך יהללו שמך׳ קומה אם לא תעשה בעבורנו עשה בעבורך כי ריבנו ריבך הוא כי האויב יחרף אותך ואומ׳ כי אין בך יכולת להוציאנו מידם׳ אל תשכח׳ האומו׳ צורריך וקמיך אל תשכח קולם ושאונם שנותנין עלינו תמיד הוא עולה לפניך אל תשכחנו׳ למנצח אל תשחת מזמור לאסף שיר זה המזמו׳ נאמ׳ על קבוץ גליות אמ׳ הודינו אלדים הודינו יאמ׳ ישראל אז בקבוץ גליו׳ הודינו לך והכפל לחזק ההודא׳ וקרוב׳ ויאמרו כי קרוב שמך לקוראיך׳ ספרו נפלאותיך ואז יספרו ישראל והאומו׳ שרואי׳ הגאולה יספרו הנפלאות שעשה האל עם ישראל ויספרו מה שאמרת כבר על יד נביאיך׳ כי אקח מועד דברי האל יתברך אמ׳ כי אקח מועד ברצוני לישראל שיצאו מהגלו׳ אני מישרים אשפוט כלומ׳ במשרי׳ אשפוט אויביהם׳ נמוגים ארץ וכל יושביה ואז יהיו נמוגי׳ ארץ וכל יושביה ירעשו כולם וירעדו כי יראו נקמות ישראל שעשה באומות׳ אנכי תכנתי עמודיה ואז יכירו כי אנכי תכנתי עמודיה כי ברצוני תעמוד וברצוני תמוג ועמודיה הם הרי׳ ורעש הארץ על דרך משל כמו פור התפוררה ארץ׳ אמרתי דברי המשורר והוללי׳ הם המתענגי׳ בטובת העולם הזה ולא יראו אלדים כי יחשבו כי כחם עשה להם חיל הזה׳ אל תהולו אל תתעסקו בדברי הוללות ולרשעי׳ גם כן אומר אל תרימו קרן אל תרימו ראש כלפי מעלה כמו שאתם עושי׳ ואינכם יראים ולא נכנעי׳ מפני אלדים ולא תחשבו כי הוא המטיב לכם ולא בכחם׳ אל תרימו כפל ענין לחזק׳ תדברו בצואר עתק ודברי׳ חזקים כנגד האל בצואר כלומ׳ תדברו בפיכם עם צוארכ׳ שהוא עבה ושמן וטע׳ עתק לשון שידבר מצואר וכן ידרוץ אליו בצואר בעובי גבי מגיניו כי ברוב טוב׳ יבחשו האל כמו שנ׳ עבית כשית וגו׳ כי לא ממוצא וממערב הרים הוא לשון הרמה והגבהה אמ׳ הגדולה והרמה לא תבא לו לאדם לא ממוצא השמש ולא ממערב ולא ממדבר׳ כלומ׳ מרוב השתדלו לכאן ולכאן לא תבא לו הגדולה כי אם על ידי האל כמו שאומר כי אלדים שופט זה ישפיל וזה ירים ומה שיעור הפסו׳ הזה כי הרים לשון הרמה כי ממדבר קמון ואיננו סמוך׳

כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים: כי כוס ביד
ידוה ויין חמר מלא מסך ויגר מזה אך שמריה י
ימצו ישתו כל רשעי ארץ: ואני אגיד לעולם אז
אזמרה לאלהי יעקב: וכל קרני רשעים אגדע ת
תרוממנה קרנות צדיק

למנצח

בנגינות מזמור לא ... סף שיר: נודע
ביהודה אלדים בישראל גדול שמו: ויהי בשלם
סכו ומעונתו בציון: שמה שבר רשפי קשת מגן
וחרב ומלחמה סלה: נאור אתה אדיר מהררי ט
טרף: אשתוללו אבירי לב נמו שנתם ולא מצאו
כל אנשי חיל ידיהם

ממדבר כל הרים שבמקרא הרי' חוץ מזה שהוא לשו'
הרמה שאין אדם מתרומם מאלו הדרכי' אלא שהקב"ה
עושה כותל כבשים מזה ונותן לזה שנא' כי אלהים
שופט מה שישפיל מזה ומרים מזה הכל במשפט' וי"מ
מערב סחורה כמו לערוב מערביך' ומוצא כמו מוצא
המלכים שהוא מנדה בלו והלך או שיתעסק בסחורה
כי אלהי' להשקות העמים בקבוץ גליות ואז ישפ
ישפיל האומות וירים ישראל כי בידו הוא הכל והכוס
הזה כבר שתו ישראל בגלות כמו שכתוב את קבעת
כוס התרעלה שתית מצית ובקבוץ גליות ישתו אות
אותם הגוים הרשעי' שבהם ואמר ויין חמר מלא מם
מסך' אמר ביין הכוס הזה חמר ופירושו אדום כי מ
מעלת היין הוא האדמימות כמו שאמר אל תרא יין
כי יתאדם וחמר הוא פעל עבר ואדום הוא מאמר ב
בערבי' ואמר כי הכוס הוא מלא מסך' ופירוש מזג מ
מן מסכה יינה' ואמר ויגר מזה כי יהיה מלא הכוס
עד שיגיר היין שכתו' מזה ומזה' וזכר הכוס בלשון
זכר באמרו מלא ויגר והוא בלשון נקבה ברוב' ואני
אגיד אמ' ישראל ואני אגיד לעולם נקמת האויבים
אשירה ואזמרה על זה לאלה' יעקב שלא כפשו בגלו'
ונקם נקמתו' וכל קרני' כשתרוממנה קרנות
צדיק בצאת ישראל מהגלות שהוא צדיק באומות אג
אגדע כל קרני רשעים שלא תשאר מלכות אלא לי
לישראל כמו שאמר בח[illegible] נבוכד נצר מלכותי' די
לעלמין לא תתחבל ואמר תדק ותסף כל אלין מלכותא והי תקום לעלמיא ואמ' אגדע כי ישראל יגדעו
אותם במלחמה גוג ומגוג' למנצח בנגינות' זה המזמור נאמר על מלחמת גוג ומגוג ואמר אז נודע כי
ביהודה ויהיה בישראל גדול שמו כשיראה נקמתו בגוים הנאספים על ירושלי' וזכר יהודה בפרט לפי שירושלם
בשבט יהודה ושם תהיה המלחמה' ויהי בשלם אז תהיה בשלם סוכו שיבנה בו בית המקדש וזכר ציון בפ
בפרט לפי שהוא מקום המלך ושלם הוא ירושלים כמו שכתיב ומלכי צדק מלך שלם זהו שם בן נח שקראו ש
שלם ואברהם קרא לבית המקדש יראה שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ה' יראה אמר הקב"ה אם אקרא או
אותו כשם שקרא אותו שם אני מבטל דברי אברהם ואם אקרא אותו יראה אני מבטל דברי שם קרא אותו
ירושלים' שמה שבר' הפא רפה' רשפי הם שלהבת יה הפא דגושה ורשפי קשת הם החצים אמר כי באות
באותה המלחמה ישבר האל כלי מלחמות הגוים החצים והקשת והמגן והחרב וכל כלי המלחמה נאור
אתה' יש מפרשים הנון שרש מן כאר מקרשו והוא תאר בשקל גדול קרוב' רוצה לומר שיהיה כאור ומשחית ב
האויבים והנכון שהוא מן אור והוא נפעל בשקל נכון' אמר כאור אתה כמו שאמר נודע ביהודה במלחמה יו
יודע ויגלה כאור הבהיר בישראל וילחם מלחמותם' אדיר מהררי טרף' ועתה אמר אדיר על האויבים כמו האר
האריה היוצא מהררי' טרף לטרף כן תטרף האויבים וההרים ששוכנים בהם אריות והדבים וחיות הטור
הטורפים יקראו הררי טרף' אשתוללו אבירי האלף במקום הא והוא כמו השתוללו וכן כל מלבושי א
אגאלתי כמו הגאלתי' והשתולל מן שלל אומר כי הגוים אבירי לב שנאספו להלחם על ירושלם יהיו לשלל ליש
לישראל' כמו שנתם כלומר שנתם העתידה לבא להם שהוא שנת המות כך כאלו הין מתים והגבורים ואנשי
חיל שבהם לא מצאו ידיהם להלחם בהם

מגערתך אלדי יעקב נרדם ורכב וסוס: אתה נ
נורא אתה ומי יעמד לפניך מאז אפך: משמים
השמעת דין ארץ יראה ושקטה: בקום למשפט
אלדים להושיע כל ענוי ארץ סלה: כי חמת אד
אדם תודך שארית חמות תחגור: נדרו ושלמו ל
לידוה אלהיכם כל סביביו יובילו שי למורא: יב
יבצר רוח נגידים נורא למלכי ארץ

עז

למנצח

על ידותון לאסף מזמור: קולי עז
אל אלדים ואצעקה קולי אל אלדים והאזין אלי
ביום צרתי אדגי דרשתי ידי לילה נגרה ולא תפ
תפוג מאנה הנחם נפשי אזכרה אלדים ואהמיה
אשיחה ותתעטף רוחי סלה: אחזת שמרות עיני
נפעמתי ולא אדבר: חשבתי ימים מקדם שנות
עולמים

מגערתך אלהי׳ נרדם המלך שהוא גוג נשיא משך
ותובל ולפי שזכר אבירי לב אמר נרדם שהם על הא
המלך שהוא ראש האבירים וכן הרכב והסוס נרדמו
אתה נורא נורא שייראוך כל הגוים מהיום ההוא
והלאה והדין עליהם שייראוך כי מי יעמד לפניך מ
מאז שיחרה אפך משמים השמעת כמו שאמר
אש וגפרית אמטיר עליו ועל אגפיו ואתנה אבני אל
אלגביש שתפלנה לפניך אמר משמים השמעת דין
הדין שעשית בהם משמים תשמיע אותו׳ ארץ יראה
ושקטה לפניך ארץ העמי׳ יראה מאל ושקטה עוד
מלהלחם בישרא׳ בקום למשפט אז כשיקום א
אלהי׳ למשפט העמים להושיע ישראל מידם שהם ע
ענוי ארץ אז כשיראו כל העמים ושקטו׳ כי חמ׳
אמר כנגד אותם בני אדם שנאספו על ירושלים
להלחם והיתה חמתם עליך הם יודו לך על כרחך
כלומר חמתם תשוב הודאה לך שארית חמות תחגו׳
כשתעש הנקמה הגדולה מגוג תחגור ותאסור שארי׳
חמות שארית הגוים כי יראו ממך ולא יהיה להם עו׳
חמה על ישראל נדרו ושלמו ואז יאמרו יש
ישראל זה לזה נדרו ושלמו לה׳ אלהיכ׳ שעשה עמכם
הנפלאות האלה כל סביביו יובילו שי למורא וכן כל
סביביו האומות שהם סביב ארץ ישראל יובילו מנחה לאל שהו׳ מוראכם ואז והיה הוא מורא לכל העו
העולם כי כלם יראוהו ואמר סביביו שפירוש סביב האל כי כיון שהאל שוכן בארץ ישראל סביבי ארץ ישראל
הם סביביו׳ יבצור רוח׳ מן וכרמך לא תבצור רוצה לומ׳ יקטף ויכרית הא׳ רוח נגידים כלומר גאותם וי
ויהיה נורא למלכי ארץ׳ וכבר פירשתי זה המזמור על מחנה אשור כשבא על ירושלי׳ ופירשתי אותו בספר מכ
מכלל בחלק הפרשים בשרש חגר׳ אבל עתה נראה לי המזמור אשר למעלה ממנו טעמו לפרש על גוג ומגוג ׳ל
למנצח על ידותון׳ על ידותון כמו אל ידותון וכן ויתפלל על ה׳ כמו אל ה׳ ובדרש על שני הדת בגלות ו
ואמת כי זה המזמור על לשון הגלות נאמ׳ קולי אל׳ אמר פעמים לחזק כלומר שאין קולי אלא אליך ל
לפניך והאזין אלי כלומר אתה תאזין אלי ואני אקר׳ אליך ביום צרתי׳ ארני כי הו׳ אדון על הכל ואות
ואותו דרשתי ביום צרתי׳ ידי לילה נגרה מכתי כמו הכה יד ה׳ הויה והמכה היא האנחה וכאב הלב על הגלות ל
לפיכ׳ אמ׳ לילה כי בלילה אד׳ פנוי מעסקי העולם ומחשב על דבריו ועניניו׳ ואמר נגרה על דרך משל מהתמד
מהתמדת האנחות זו אחר זו על דרך ויתכו כמים שאגותי׳ ולא תפוג ענינו רפיון וחלישות כלומר לא תרפה ו
ולא תחלים מכתי אלא תמיד נגרה וכן ויפג לבו׳ על כן תפוג תורה׳ וכל השורש מזה הענין׳ מאנה הנחם נפש
נפשי׳ אעפ שאשיב אל לבי דברי נחמ׳ כי הא׳ יוציאנו מהגלות ואעפ שארך מאנה הנחם נפשי מרוב הצרות׳ אז
אזכרה אזכרנו תמי׳ בפי ואהמיה אליו׳ ומלת ואהמיה בהראות למד הפוע׳ בתמורת ההא ביוד אשיחה אדבר
ואנוד בצרתי ותתעטף רוחי׳ כמו תפלה לעני כי יעטוף העטופים ברעב כי האדם בעת הצרה כפוף ומעונה כא
כאלו מתעטף קצתו עם קצתו׳ אחזת שמורות הם הערות והיקצות כמו שנקרא הער בלילה שומר שומר
מה מלילה׳ וכן נקראו עתות הצרה משמרות ואשמורות׳ אחזת כלומ׳ כאלו אחזת והחזקת בשמורת עיני שהיו
ערות תמיד ולא אישן מרוב צרות לבבי׳ ור׳ משה הכהן בן גקטליא פירש שמורות שם תואר לעפעפים שהם
שומרות העינים אמרו כאלו אחזת העפעפים שלא יסגרו ושלא יישן׳ נפעמתי ולא אדבר כמו ותפעם רוחו א
אמ׳ אני ער בלילה ומחשב על צרותי ובבקר אני נשבר ולא אוכל לדבר׳ חשבתי בעודני בצרותי בגלות א
אני מחשב ימי׳ מקד׳ שנות עולמי׳ כפל ענין במלות שונות׳ ועולמים פירוש זמנים ארוכים׳

אזכרה נגינתי בלילה עם לבבי אשיחה ויחפש
רוחי: הלעולמים יזנח אדני ולא יוסיף לרצות ר
עוד · האפס לנצח חסדו גמר אמר לדור ודור: ה
השכח חנות אל אם קפץ באף רחמיו סלה ואמר
חלותי היא שנות ימין עליון: אזכיר מעללי יה
כי אזכרה מקדם פלאך. והגיתי בכל פעלך וב
ובעלילותיך אשיחה: אלהים בקדש דרכך מי א
אל גדול כאלהים: אתה האל עשה פלא הודעת
בעמים עזך: גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף
סלה: ראוך מים אלהים ראוך מים יחילו אף יר
ירגזו תהמות: זרמו מים עבות קול נתנו שחקים
אף חצציך יתהלכו: קול רעמך בגלגל האירו

וזהו שאמ' אזכרה נגינתי אזכר כי אחר הגלות הייתי
מנגן ושמח ועל זה אני מחשב בלילה ואשיחה עם ל
לבבי אזכרה נגינתי ויחפש רוחי כפל ענין במ
במלות שונות כי רוחי כמו לבבי ואחפש במחשבתי ו
ואומ' הלעולמי' יזנח ה' בשנה גלות זה משאר גליות·
הלעולמים יזנח·יזנח עמו בגלות לעול' ולא יוס
יוסיף לרצות עוד כמו שהיה רוצה בזמנים שעברו ש
שהיה רוצה בישרא' אחר הכעס· האפס לנצח
אם כלה חסדו שהיה לישרא' לנצח שלא יטה להם חסד
חסדו עוד גמר אומר אמרי נחמותיו גמרו ופסו שא
שאינם עתיד' לבא השכח חנות·החנות והרחמי'
שהיה רגיל לעשות שכח אותם· ואומר חלותי
חלותי היא שם על משקל חנות משורש חלל מענין
כי ימצא חלל באדמה ופירש מיתתי כלומ' ואם אומר
תמותתני הוא ארכות הגלות ולא אבא משם עוד ושם
אמות·שנות ימין עליון·אזכור השנים שעברו שער
שעדר האל ימינו והוציאנו מהגלות מצרים ובבל כן
יוציאנו עוד מהגלות ומלת אזכור שהוא תחלת הפסוק האחר טעמו לפניו ולאחריו אזכר מעללי· אזכיר כ
כתוב ביוד רוצה לומ' אזכיר לאחרים וקרי אזכור בוו כלומר כשאזכור אותם המעללים והפלאו' שעשית מקדם
להוציאנו ממצרים כי היו מעשים שלא היה אדם מקוה להם ולא עלה על לב איש כמו אותם הפלאו' אחרי הי
היאוש ואבוד התקוה כן יעשה עוד עמנו בזה הגלות אעפ שאנו נואשים מפני אורך הגלות· והגיתי בכל
זכרתי המעשים שעשית·ואיתי מעלם על לשוני לנחם בהם איש את אחיו ואמר בכל כלומר בין הפעלים ה
הענומים שעשית במצרים ובקריעת ים סוף בין הפעלים שעשית במעמד הר סיני ובמדבר·ופעלך חסר יוד
הרבים·ובעלילותיך כפל ענין במלות שונות· אלהים בקדש יש מפרשים בקדש בשמים ופירושו מדרכך
שאנו רואים בשמים אנו אומרים מי אל גדול כאלהים על דרך מי כמוכה באלים בקדש·ואל ואלים הם המלאכי'
כי המתבונן בהם ידע כי הכח באלהי' מהסבה הראשונה ואין בהם כמוך כי אתה הנותן והם המקבלים·ויתכן
לפרש על מעמד הר סיני כמו שנאמר ה' בם סיני בקדש כלומר כשירד כבודו על הר ישראל מי אל גדול כאל
כאלהי' אתה האל·אתה הוא היכול באמת שאתה עושה פלא במעמד הר סיני גם פעמים הודעת עזך ב
בעבור ישראל במצרים ובמלכי כנען· גאלת בזרוע·גאלת עמך לא מרצון מעבידיהם אלא בהכרח ג
גדול ובזרוע נטויה גאלת אותם·ואמר בני יעקב ויוסף כי בסיבת יוסף ירדו מצרים והוא כלכלם כל ימי חייו
באלו הם בניו· ראוך מים·מי סוף יראוך יחלו ממך ונבקעו אף ירגזו תהומות אפילו המים העמוקים שה
שהם התהומות רגזו מפניך ונבקעו· זרמו מים·כמו שכתוב וישקף ה' את מחנה מצרים בעמוד אש וענ
וענן·וזרמו מבנין פועל אשר על דרך המרובע מענין זרם מים·ואמר כי העבות זרמו מים וזו הוא המהומ'
שהיתה להם כמו שאמר ויהם את מחנה מצרים כי היה להם המים והענן והרעמים כמו שאמר קול נתנו שחקי'
אף חצציך יתהלכו אבני הברד אעפ שלא נזכר בתורה·יש אומרים על אבני הברד שהשליך על מלכי כנען ו
וכן נקראו אבני החול הקטנים ואבני ברד·ויגרס בחצץ·ימלא פיהו חצץ· קול רעמך בפתח הגמל הר
הראשונה וכן והמם גלגל עגלתו וגלגל הוא השמים וקרא כל אחד מהשמים גלגל לפי שהם מתגלגלים וסוב
וסובבים תמיד ואעפ שאין הרעם והברקים ואבני הברד והמטר בגלגל אלא באויר האויר נקרא בדרך השאלה
גלגל ושמים ורקיע ושחקים והמשל לו השמים האמתיים שהם הגלגלים לגובה האויר כלפי השמים

ברקים תבל רגזה ותרעש הארץ בים דרכך וש
ושביליך במים רבים ועקבותיך לא נודעו : נחית
כצאן עמך ביד משה ואהרן **עח** משכיל
לאסף האזינה עמי תורתי הטו אזנכם לאמרי פ
פי : אפתחה במשל פי אביעה חידות מני קדם :
אשר שמענו ונדעם ואבותינו ספרו לנו : לא נכ
נכחד מבניהם לדור אחרון מספרים תהלות יד
ידוה ועזוזו ונפלאותיו אשר עשה : ויקם עדות בי
ביעקב ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותי
אבותינו להודיעם לבניהם : למען ידעו דור אח
אחרון בנים יולדו יקמו ויספרו לבניהם : וישימו
באלדים כסלם ולא ישכחו מעללי אל ומצותיו
ינצרו : ולא יהיו כאבותם דור סורר ומורה דור
לא הכין לבו ולא נאמנה את אל רוחו : בני אפ
אפרים נושקי רומי קשת הפכו

ונקרא האויר על אמתתו רקיע כמו שאמר יהי רקיע
בתוך המים וקראו שמים כמו שכתב ויקרא אלהי׳ ל
לרקיע שמים ונאמר למטר השמים כאשר ירד הגש
הגשם והשלג מן השמים ודלתי שמים ודגן שמים י
ישע קדים בשמי׳ ונקרא שחקים כמו שכתב אשר יזל
יזלו שחקים קול נתנו שחקים ויזו שחקי׳ ממעל ונק
ונקרא ג״כ גל׳ קול רעמך בגלגל גלגלי מרכבות פרעה
כמו שכתב ויסר את אופן מרכבותיו האירו ברקים
תבל כמו שכתב ויאר את הלילה רגזה ותרעש הארץ
כי רגזו ורגשו מצרים׳ **בים** דרכך שבקע הי׳
במצותו ועברו ישרא׳ ושבילך במים רבים כפל דבר
במלות שונות וכתב ושביליך לשון רבי׳ כי לא היה ד
דרך אחד לא דרכים רבים כמו שכת׳ לגוזר ים סוף לג
לגזרי׳ ואמרו כי לשנים עשר גזרי׳ נגזר ועקבותיך ל
לא נודעו הליכותיך בים לא נכרו כי שבו מי הים ע
על מצרים כמו שאו׳ וישב הים לפנות בקר לאיתנו
ואו׳ וישובו המי׳ ויכסו את הרכב ואת הפרשי׳ והנה
לא נכר הדרך בים׳ **נחית** כצאן אחר צאתם
מהים נחית אותם במדבר ביד משה ואהרן כמו שה
שהרועה נוהה את צאנו ושומרו׳ **משכיל** לאסף
תורתי מה שאני מספר הטובות שעשה שם הא׳ לים
לישרא׳ ימדברו תלמדו כי יש לכם לירא ממנו ושלא להמרות דברו ומצותו׳ **אפתחה** במשל יש ספרים ה
התיו בקמץ חטף ויש ספרים בפתח לבדו׳ המשל והחידות אשר במזמור הזה כמו שכתב החכם ר׳ אברם בן עז
עזר׳ המשל כמו נושקי רומי קשת לפי פירושו וכן לערך שלחן במדבר׳ ואש נשקה ביעקב ודלתי שמים פתח
ודגן שמים וזהו משל׳ והחידות לחם אבירי׳ אכל איש שהוא אומר על המן והוא סתום כמו חידה ויתן לשבי ע
עוז שהוא אומר על הארון ולא היו מבינים זה לולא שכתוב בספר שמואל גלות הארון׳ וכן בני אפרי׳ נושק י
רומי קשת כי הוא דבר סתום על איזו מלחמ׳ אמר זה והדבר סתום יקר׳ חידה׳ **אשר** שמענו׳ הדברים
האלה שאומרים הם דברים ששמענו מפי הקדמונים אבותינו הם שספרו לנו שלא יאמרו אלא האמת׳ **לא**
נכחד׳ בני אבותינו והם אחינו שאינם לומדים ואינם יודעים הקבלה חייבין אנו היודעים להזכיר להם ולא כ
נכחד עד שיהיו גם כן מספרים לבניהם ובניהם לבנים עד דור אחרון מספרים תהלות ה׳ **ויקם** עדו׳
וכמו שצריך להזכיר הנפלאות ולהודיע הנפלאות לבנים כן צריך להודיעם העדות והתורה אשר הק
הקים ושם בישראל אחר שהוציאם ממצרים וצוה להם לאבותינו להודיעם לבניהם עד דור אחרון והב
והבנים שיולדו כשיקומו בדעתם גם כן יספרו לבניהם **למען** יספרו לדור אחרון **וישימו** ב
באלהי׳ כשישמעו הנפלאות שעשה לאבותינו ישימו בו מבטח׳ ולא ישכחו מה שישמעו יזכרו תמיד כדי שלא י
ישכח מפיהם ובזה יאמינו בו׳ ובתורתו ויצרו מצותיו **ולא** יהיו שלא שמו בטחונם באל והיה דור סורר ו
ומורה וזה היה דור המדבר שלא הכינו לבם לאל ולא נאמנה אל אל רוחו לא נתקיימה עם אל כשטו ורגזו כ
כמו יתד במקום נאמן שפירושו קיים׳ או פירושו לשון אמונה כמשמעו׳ **בני** אפרים זה היה במדבר וא
ואעפ״י שלא נזכר בתורה נזכר בדברי הימים והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את מקניהם ויתא
ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים׳ ופירשתי בפירוש דברי הימים כי במדבר היה זה המעשה והיה מן הדומה
ההורגים בבני אפרים שמכת אלפים כמו שפירשתי שם והלכו אל גת בלא מצות האל אבל כנגד דברו כי הוא
אמר כי ארבעים שנה יהיו במדבר והמה המרו את רוחו ונגפו

ביום קרב׃ לא שמרו ברית אלהים ובתורתו ט
מאנו ללכת׃ וישכחו עלילותיו ונפלאותיו אשר
הראם׃ נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים ש
שדה צוען׃ בקע ים ויעבירם ויצב מים כמו נד
וינחם בענן יומם וכל הלילה באור אש׃ יבקע צ
צורים במדבר וישק כתהומות רבה׃ ויוצא נולי
נזלים מסלע ויורד כנהרות מים׃ ויוסיפו עוד לח
לחטא לו למרות עליון בציה׃ וינסו אל בלבבם
לשאל אכל לנפשם׃ וידברו באלהים אמרו היו
היוכל אל לערוך שלחן במדבר׃

ובעבור נושקי רומי קשת שהלכו בכלי מלחמתם וגם
נשענו בהם ולא בא־ל והפכו עורף לפני אויביהם ז
וזהו הפכו בי׳ קרב הפכו עורף ביום מלחמה ונושק
ונושקי רומי סמוך אל סמוך כמו חכמי יועצי פרעה
ופירושו מזויינים ויורים חצים בקשת ורבותינו ז״ל פ
פירשו זה הפסוק ופסוק דברי הימי׳ על בני אפרים
שיצאו קודם הקץ ממצרים וקרא לה׳ זה המקרי׳ אבל
פסוקי׳ הבאי׳ אחר זה הפסוק מוכיחי׳ כי אחר יציאת
מצרים היה שראו הנפלאו׳ והעלילו׳ שהראם אותם נ
ושכחום והברית והתורה שנתן להם וכל זה אחר יצ
יציאת מצרי׳ היה והחכם ר׳ אברה׳ בן עזרא כת׳ כי על
קורבן שילה כאמ׳ זה הפסוק שהיה לבני אפרי׳ וביום
שגלה הארון ונהרגו רבים מישרא׳ חרבה שילה׳ וגם
זה הפירוש רחוק כי אחר כן זכר חרבן שילה על הס
הסדר אחר שהכניסם לארץ ועוד למה אמ׳ בני אפרים הרי מכל ישרא׳ היו באותה המלחמה כמו שכתב ויהי ד
דבר שמוא׳ לכל ישרא׳ לא שמרו שברית עמהם בהר סיני׳ וישכחו עלילותיו אשר הראם במדבר
נגד אבתם׳ אותם שנולדו במדבר שלא ראו בנפלאות שעשה מצרים שמעו מאבותם כי נגד אבות׳ עשה
פלא בארץ מצרי׳ וכלא דרך כלל כי לא היה פלא אחד אלא פלאים הרבה שדה צוען כפל דבר במלות שונות כ
כי שדה הוא כמו ארץ׳ שדה אדם׳ בשדה מואב׳ וצוען הוא מצרים כמו לפני צוען מצרים והיא עיר המלוכה ב
במצרים׳ בקע ים אחר הנפלאות שעשה להם במצרים עשה להם נפלאות בצאתם ממצרים שבקע ל
לפניהם הים׳ ויצב מים כמו נד׳ כמו שכתב נצבו כמו נד נוזלים והמים להם חומה׳ וינחם בענן׳ ואח׳
שהעבירם הים הנחה אותם בענן יומם שהיה הולך לפניהם לנחותם הדרך וגם לפני עבור הים היה להם אח׳
שנסעו מסכות׳ וכל הלילה באור אש׳ כי כל הלילה היה להם עמוד אש עד בא אור היום ולא היו צריכים לאור
נר בלילה כי בחנות׳ היה עמוד המשכן להאיר להם׳ יבקע צורים ברפידים ובקדש׳ יבקע עתיד במקו׳
עבר וכמוהו רבים והנה זכר הנפלאו׳ ואם לא זכרם כסדר הרי הם סדורות׳ כי המן והשלו הראשון היו להם ק
קודם שבאו לרפידים כי במדבר סין היה להם מן ושלו׳ וישק כתהומות רבה׳ השקה אותם מן הצורים כמו מ
מתהומות רבה׳ ורבה תואר לתהום וכן מי תהום ואמר לשון יחידה עם לשון רבות כמו בנות צעדה׳ ויוציא
נוזלים׳ כפל ענין במלות שונות כמנהג לחזק הענין ואמר ויורד כי הסלע מקום גבוה׳ ויוסיפו עוד׳ אמר
ויוסיפו כי המים על ידי חטא ותלונה באו להם׳ למרות עליון כמו להמרות וכן לראות בטן למרות עיני כבו
כבודו׳ וענינו ענין מרי׳ בציה במדבר׳ ואמר עליון לפי שהוא עליון על הכל ובידו הכל וכמו שהיה בידו להוציא
מים מן הסלע היבש ולהוריד מן מן האויר כן בידו להביא להם בשר במדבר והם לא חשבו כן ונסו אותו אם
יוכל לעשות כן וזה היה בקברות התאוה׳ וינסו אל׳ במחשבתם היה כי לנסותו שאלו הבשר כי המן היה
מאכל טוב וערב ולא היו צריכים לבשר אלא חשבו לנסותו אבל לא אמרו כן בפיהם אבל אמרו כי צריך היה
להם הבשר ובזו המן ואמרו נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו׳ ואמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל ל
לשאול אוכל לנפשם לתאותם׳ כמו שאמר התאוו תאוה ואמר לנפשם כי הנפש בעלת התאוה כמו שאמר כי ת
תאוה נפשך לאכול בשר׳ וידברו באלהי׳ ומה דברו אמרו הגם לחם יוכל תת והדבור והאמר הוא
בלבב כמו דברתי אני עם לבי׳ ואמרתי אני בלבי כי לא אמרו הם בפיהם כי בדרך נסיון היו שואלין הבשר
לא לצורך׳ היוכל אל לערוך שלחן במדבר במקום שלא ימצא בו דבר מחיה אם יוכל הוא לערוך שולחן אלא
כלומר כל צרכי המחיה כי הנה נתן קצת צורך השלחן והוא המן אבל אם יוכל לערוך אותו בשלמותו שיתן
הבשר וכן נתן המים ויותר פלא ה׳ יהיה אם יתן בשר כי המן הוריד מן השמי׳ והשלג ואבני הברד והמים של
ושלגים רבים הם שיורדו מים רבי׳ אבל הבשר מאין יבא אותו וזו שאמ׳ הגם לחם יוכל תת׳ כל זה חשבו בלב׳

הן הכה צור ויזובו מים ונחלים ישטפו הגם לח
לחם יוכל תת אם יכין שאר לעמו : לכן שמע יד
ידוה ויתעבר ואש נשקה ביעקב וגם אף עלה כי
בישראל : כי לא האמינו באלדים ולא בטחו . בי
בישועתו : ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח
וימטר עליהם מן לאכל ודגן שמים נתן למו : ל
לחם אבירים אכל איש צדה שלח להם לשבע :
יסע קדים בשמים וינהג בעזו תימן : וימטר עלח
עליהם כעפר שאר וכחול ימים עוף כנף : ויפל ב
בקרב מחנהו סביב למשכנותיו : ויאכלו וישבעו
מאד ותאותם יביא להם : לא זרו מתאותם עוד
אכלם בפיהם : ואף אלדים עלה בהם ויהרג ב
במשמניהם ובחורי ישראל הכריע : בכל זאת ח
חטאו עוד ולא האמינו בנפלאותיו : ויכל בהבל
ימיהם ושנותם בבהלה :

הן הכה צור · אמ' הכה כי על ידי מכה יצאו המים מהצור ברפידים ואמ' צור ולמעלה אמ' צורים כי כא באומר שאלו בשר בקברו' התאוה לא היה עדיין דבר מי מריבה שהיה בקדש ומה שאמ' הכה צור על צור ר רפידי' אמ' ונחלים ישטופו יצאו ממנו מים רבים עד שהיו כנחלים גדולי' שוטפים המקומות שנגרים בהם הגם לחם · בשר כמו את קרבני לחמי לאשי אם יכין שאר כפל ענין במלות שונות שאר בשר · לכן שמע ה' אע"פ שאמ' בלבב' שמע ה' ויתעבר בהם ואש נשקה אש חמתו נשקה ביעקב אף עלה בישראל' כפל ענין במלות שונות נשקה נבערה וכן אף ישיק וא ואפס לחם והנכון בעיני עוד כי זה הפסוק כולל ש שני דברי' דבר תבערה ודברי קברות התאוה ושניה' מקום אחד הוא אלא שעל המעשה הראשון שהיו מ מתאוננים רע בעיני ה' בערה בם אש ה' קראו תבערה ועל המעשה השני שהתאוו תאוה ומתו המתאוים ק קרא אותו קברות התאוה ומה שאמ' בזה הפסוק ואש נשקה ביעקב אמ' על דבר תבערה וכמו שאמ' בתור' וישמע ה' ויחר אפו כן אמ' בזה הפסו' שמע ה' ויתעבר ומה שאמ' וגם אף ה' עלה בישראל על שהתאוו תאוה כמו שאמ' ואף ה' חרה בם ושני המעשי' היו' במקום אחד ועל שניהם נענשו ובשניה' היה בהם מעוט האמנה כי מתאוננים היו שאמ' נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ ולא האמינו באל שיתגבר להם בלא מלחמה ו ושאלת הבשר גם כן מיעוט האמנה כמו שאמ' הגם לחם יוכל תת' · כי לא האמינו באלדי' לא האמינו בו שיוכל לתת להם בשר ושיוכל להכניס' לארץ ולא בטחו בישועתו שהושיעם כמה פעמים' · ויצו שחקים' וכבר צוה שחקים ודלתי שמים פתח להם להמטיר עליהם מן ולא שמו אל לבם כל זה כי כמו שעשה זה כן י יעשה זה ואמ' ודלתי עד משל לרוב המן שהוריד להם כמו וארובות השמים נפתחו' · ודגן שמים כי היה להם מן לאכול במקום הדגן ויותר טוב וערב · לחם אבירי' השחקים הם אבירי' כמו שנ' עליהם חזקים כ כראי מוצק · וזה דבר תמה כי אוכל איש נברא מאדמה לחם אבירים · ובדרש לחם אבירי' לחם שנבלע באברים צדה שלח להם כי בכל מקום שהיו הולכים היתה צדתם מוכנת להם לשובע' · יסע קדים הסיע רוח קדים לגוז השלוים כמו שכתו' ורוח נסע מאת ה' וגו' וינהג בעזו תימן רוח דרום כי מזרחי דרומי היה הרוח · וימטר כי באו לרוב כמו מטר וזה פלא כי בשר שהמטיר להם ועוד כי הבשר היה עוף כנף ולא היה בו כח לעוף הנה וה והנה אלא הפלם בתוכם · ויפל בקרב מחנהו כמו שכתו' ויטוש על המחנה סביב למשכנותיו כמו שכתוב ס סביבות המחנה · ויאכלו מאד יותר מדאי כמו שכתו' עד אשר יצא מאפכם כתרגו' עד דתקוצון ביה · לא זרו כמו שכתו' והיה לכם לזרא אמ' עוד לא קצו בבשר ולא זרו ממנו כי עוד היה אכלם בפיה' ואף אלדים עלה בהם כמו שכתו' הבשר עודנו בין שניהם ואף ה' חרה בעם · ואף אלדים עלה בהם אמ' עלה עם האף כמו עלה עשן באפו · ויהרג במשמניהם בחירק המם הראשונה והוא שם התאר ופי' בבריאי' ובחזקים שבהם וכן כל שמן ואיש חיל כלומ' בריאי' ובחורי' היו מתים באף ה' שחרה בהם · בכל זאת חטאו עוד בדבר מרגלים ובדבר קרח ובדבר מי מריבה ולא האמינו בנפלאותיו בכל נפלאותיו שעשה להם לא האמינו עד שהכניסם ל לארץ ואמ' לנפול בחרב נשינו וטפנו יהיו לבז · ויכל בהבל שאמ' להם תשאו את עונותיכם ארבעים שנה והיו מתים בכל שנה ושנה עד שמתו כלם מבן עשרים שנה ולמעלה בבהלה והב"ת פתוחה להורות על הידיעה בא באותה בהלה שמתו המרגלים במגפה פתאום

אם הרגם ודרשוהו ושבו ושחרו אל: ויזכרו כי
אלדים צורם ואל עליון גואלם: ויפתוהו בפיה
בפיהם ובלשונם יכזבו לו: ולבם לא נכון עמו
ולא נאמנו בבריתו   והוא   רחום י
יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יע
יעיר כל חמתו: ויזכור כי בשר המה רוח הולך
ולא ישוב: כמה ימרוהו במדבר יעציבוהו בישים
בישימון וישובו וינסו אל וקדוש ישראל התוו: ל
לא זכרו את ידו יום אשר פדם מני צר· אשר שם
במצרים אותתיו ומופתיו בשדה צען: ויהפך לד
לדם יאריהם ונוזלהם בל ישתיון:
ישלח בהם ערב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם:
ויתן לחסיל יבולם ויגיעם לארבה:
יהרוג בברד גפנם ושקמותם בחנמל:
ויסגר לברד בעירם ומקניהם לרשפים:

אם הרגם· אם זה במקום אשר כמו אם יהיה היו
היובל לבני ישראל והדומי׳ לו׳ ופירושו כשהרגם דר
דרשוהו הנשארי׳ וידעו כי חטאו ושבו ושחרו אל׳ או
פירושו כשאמר להרג׳ הם דרשוהו כמו שכתוב הננו ו
ונעלינו אל המקום אשר אמר ה׳ כי חטאנו   ויזכרו
זכרוהו כמו שאומר בסמוך ולבם לא נכון עמו׳ ויפ
ויפתוהו   בפיהם׳ לפי מחשבותם פתוהו אבל הוא
יתעלה שמו אינו מפותה כי יודע היה לבבם אעפ״כ ב
במדת רחמים שעמו מכפר למראים תשובה ואינו מ
מכפר להם הכל כמו שהם אינם שבים מכל בלב של
שלם אבל פוקד עונם ואינו משחית מהכל ומשיב א
אפו מהם׳ ואינו מעיר להם כל חמתו אלא מקצת של
שאין תשובתם שלמה אין סליחתם שלמה   ולבם
לא נכון ׳ומן הדין היה שלא יסלח להם כלל כיון ש
שאין לבם נכון כי הכל הולך אחר כוונת הלב אלא
מפני בני אדם הרואים התשובה הגדולה ואינם יודע
יודעים הלבבות ואם לא יסלח להם כלל יאמרו אין תשובה מועילה וזהו שאמר והוא רחום יכפר עון אעפ״י ש
שלא נאמנו בבריתו הוא רחום ומכפר להם עון ולא ישחית׳ מהכל כמו שהיו חייבי׳   חצי הספר ו
והוא   רחום׳ מה שאמר והרבה להשיב אפו כי צריך גבורת הלב והרבות כח להשיב האף וכן אמר משה ו
ועתה יגדל נא כח אדני׳   ויזכר   כי בשר ׳שטבע הבשר לבקש התאוות ואי איפשר שלא יחטא לפיכ׳ צריך ש
שיכפר להם׳ ועוד כי הם רוח הולך כלומר קצרים ימיהם וצריכים כפרה בעודם בחיים כמו שאמר איוב כמה
לא ישא פשעי ותעביר את עוני כי עתה לעפר אשכב וגו׳ ומה שאמ׳ ולא ישוב הוא מדרך הטבע כי אין מדרך
הטבע לשוב הרוח אל הבשר עוד משיצא ממנו אבל האל יעשה נפלאות לעתיד להשיב הרוח אל הבש׳ לאשר
ירצה ולא לכלם ויחיה׳ פלא כאחד הפלאים׳ אשר עשה בשינוי הטבע׳   במה   ימרוהו זכר בפרט מן המרי
והחטא שחטאו כאמ׳ כמה פעמי׳ המרוהו זולת הנזכר בעודם במדבר׳ וענין ימרוהו יכעיסוהו בשנותם מצותיו
יעציבוהו בישימון כפל ענין במלות שונות׳   וישובו   וינסו אל אחר שאלו הבשר וידעו כי חטאו באף
ה׳ שחרו בהם שבו עוד למרוד במי מריבה ובדברי׳ אחרים שלא נזכרו בתורה ואמ׳ אל שהוא יכול על הכל והם
חסרו במחשבתם יכלתו ונסוהו אם׳ יכול לעשות זה וזה׳ וקדוש ישראל התוו ומי שנקדש בישרא׳ במה אותות
ונפלאות שעשה לעיניהם הגבילו אותו כלומ׳ שמו לו גבול בלבם זה יוכל לעשות וזה לא יוכל לעשות׳ עד כאן
יוכל לשנות הטבע מכאן ואילך לא והיו מנסים אותו׳ והתוו מן והתוית תיו׳ וכן תתאו לכם כי תאה ותוה בעני
בענין אחד ענין גבול וסימן לדברי׳   לא   זכרו את כחו הגדול אשר פדה אותם מהצרה שהיו בהם בכח
גדול וביד חזקה׳   אשר   שם׳ הפסוק כפל ענין במלות שונות כמנהג   ויהפך   לדם׳ גם זה הפסוק כפ
כפול׳ בל ישתיון כמו שכתוב כי לא יכלו מצרים לשתות ממימי היאור׳   ישלח   בם לא כתב המכות אלא
על הסדר כי אין חסרון בזה כי סדורות הם בתורה׳ וצפרדע ותשחיתם שם כלל לצפרדעים וכן ותעל הצפרד
הצפרדע   ויתן   לחסיל׳ יגיעם כי התבואות הם יגיע כל אדם כמו שכתוב כל עמל האדם לפיהו   יהרוג
בברד׳ אמר יהרג על דרך המשלה וכן כל חלקה טובה תכאיבו באבנים׳ גם יתכן בנוח מיתה אחר אשר בו ב
נפש הצומחת וכן אמר ובעפר ימות גזעו׳ ושקמותם הם מין ממיני האלנים מדבריים וזכר הגפן והשקמה
אעפ״י שהכה הברד כל עץ השדה לפי שאלה הם רוב אילנותיהם במצרים׳ בחנמל הוא מין ממיני הברד׳ ורבי׳
סעדיה ז״ל פירש אות׳ בלשון הערבי אל צקיע והוא הקרח החזק שמשבר פרקי האילנות ומיבש האילנו׳ ומדר
ומדרש בגפנם על ידי שהיו דקין היה יורד עליהם בפלחין אבל לשקמים היה בא ונח ומל׳   ויסגר   לברד
לרשפים כמו שכתוב ואש מתלקחת בתוך הברד

ישלח בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת
מלאכי רעים: יפלס נתיב לאפו לא חשך ממות
נפשם וחיתם לדבר הסגיר: ויך כל בכור במצר
במצרים ראשית אונים באהלי חם: ויסע כצאן
עמו וינהגם כעדר במדבר: וינחם לבטח ולא פ
פחדו ואת אויביהם כסה הים: ויביאם אל גבול
קדשו הר זה קנתה ימינו: ויגרש מפניהם גוים וי
ויפילם בחבל נחלה וישכן באהליהם שבטי יש
ישראל: וינסו וימרו את אלהים עליון ועדותיו ל
לא שמרו: ויסגו ויבגדו כאבותם נהפכו כקשת ר
רמיה: ויכעיסוהו בבמותם ובפסיליהם יקניאוהו:
שמע אלהים ויתעבר וימאס מאד בישראל: ויט
ויטש משכן שלו אהל שכן באדם: ויתן לשבי עזו
ותפארתו ביד צר: ויסגר לחרב עמו ובנחלתו ה
התעבר: בחוריו אכלה אש ובתולותיו לא הולל
הוללו כהניו בחרב נפלו ואלמנותיו לא תבכינה

ישלח בם לא כתב המכות אלא על הסדר כי א
אין חסרון בזה כי סדורות הם בתורה וכצפרדע ותש
ותשחיתם שם כלל לצפרדעים וכן ותעל הצפרדע ו
ויתן לחסיל יבולם ויגיעם כי התבואות הם יגיע
כל אדם כמו שכתו' כל עמל האדם לפיהו יהרג
בברד אמר' יהרוג על דרך השאלה וכן כל חלקה ש
טובה תכאיבו באבנים גם יתכן בנושא מיתה אחר
אשר בו נפש הצומחת וכן אמ' ובעפר ימות גזעו וש
ושקמותם הם מין ממיני האלנים והם אלנים מדבר
מדבריים וזכר הגפן והשקמה אעפ שהכה הברד כל
עץ השדה לפי שאלה הם רוב אילנותיה במצרים בח
בחנמל הוא מין ממיני הברד ורבי סעדיה זל פי' אותו
בלשון הערבי אלצקיע והוא הקרח החזק שמשבר פ
פרחי האילנות ומיבש הלחלוח ומדרש בגפנם על ידי
שהיו דקין היה יורד עליהם במלאך אבל לשקמים ה
היה בא ונח ומל ויסגר לברד לרשפים כמו ש
שכתוב ואש מתלקחת בתוך הברד ישלח בם
זה הפסוק כלל למכות שלא הזכיר בפרט מלאכי רע
רעים מלאכי איננו סמוך אבל סמך מם והוא כמו מ
מלאכים וכן אלוני שקופים כמו אלונים ביד כל נבי
נביאי חוזה כמו נביאים והדומים להם כמו שכתבנו
בספר מכלל בחלק הדקדוק ממנו והמכות הם המלא

המלאכים רעים כי בשליחות האל וברצונו באו' ופירוש משלחת הדבר שיבא בריבוי זה אחר זה כמו הבכי
משליח בך משלח ונעזב וכן בדברי רבותינו זל משלחת זאבים· יפלס כתיב· ייסב האל דרך לא
לאפו שילך בלא עכוב אליהם וכן פלס מעגל רגליך ויישר ארחו חיים פן תפלס לא חשך אין צריך לומר שלא
מנע אותם ממות אות' שהגיע עתם אבל הסגירם למות בלא עתם ועל מכת בכורים אמר זה כמו שאמר בפסו'
הבא אחריו וחיתם כמו נפשם ויש מפרשים וחיתם לדבר הסגיר על מות המקנה ויך כל בכור הזכיר
חם אבי כנען לגרעון· ויסע כצאן הסיעם ממצרים אחר מות הבכורים והסיען לאטם כמו הרועה בצ
בצאנו· וינחם לבטח כמו שכתוב יוציאם ביד רמה ומה שכתוב ולא פחדו וכתוב וייראו מאד ויצעקו בני
ישראל אל ה' לא היה רק רגע אחד אותו הפחד כי מיד הבטיחם משה שימותו כל אויביהם וכן ראו בעיניהם לפ
לפיכך אמר ואת אויביהם כסה הים ויש מפרשים וינחם לבטח ביבשה בעברם בים ולא פחדו ויביאם א
אל גבול ארץ ישראל הרי זה בית המקדש כמו שכתב תביאמו ותטעמו בהר נחלתך ונאמר זה המזמו
המזמור אחר שנודע המקום על יד הנביא קנתה ימינו כמו שכתב מקדש ה' כוננו ידיך· ויגרש מפני
מפניהם גוים הפיל ישראל בעבר נחלה שאמר להם על דרך על פני כל אחיו נפל· וישכן באהלי הגוים השכין
שבטי ישראל ויפילם על הגוים כי הפילם האל בחרב בהרגם· וינסו וימרו אחר מות יהושע והזקנים ו
וינסו ויבגדו בימי השופטים בין שופט לשופט כאבותם האחרונים כראשונים נהפכו כקשת רמיה ענין
מרמה ופירוש קשת רמיה כי המורה הרמאי הערום מראה עצמו מורה לצד אחד והוא מורה לצד אחר כדי ש
שלא ישמרו ממנו העומדים בצד האחר וכן נהפכו כרגע לעבוד ע"ז· ויכעיסוהו בבמותם כי בימי שפ
עלי ושמואל היו בהם עובדי ע"ז עד שהשיבם שמואל לדרך טובה אחר שוב הארון משדה פלשתים· שמע א
אלהי' דברי הכעס שהיו אומרי' בעבד' אלהי הנכר מאד שהגלה הארון מהם· ויטוש הארון שהי' בשילה זהו א
אהל שכן באדם כמו שאמ' ושכנתי בתוך בני ישראל ואמ' אהל כי תחת היריעות היה הארון בשילה· ויתן ש
עזו ותפארתו הוא הארון כמו שכתוב ואתה וארון עזך כי בו עז האל ותפארתו· ויסגר כי מתו רבו' מישר'

ויקץ כישן ארני כגבור מתרונן מיין: ויך צריו א
אחור חרפת עולם נתן למו: וימאס באהל יוסף
ובשבט אפרים לא בחר: ויבחר את שבט יהודה
את הר ציון אשר אהב: ויבן כמו רמים מקדשו כ
בארץ יסדה לעולם: ויבחר בדוד עבדו ויקחהו
ממכלאות צאן: מאחר עלות הביאו לרעות ביע
ביעקב עמו ובישראל נחלתו: וירעם כתם לבבו
ובתבונות כפיו ינחם מזמור לאסף אל
אלדים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדש
קדשך שמו את ירושלם לעיים: נתנו את נבלת
עבדך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו
ארץ: שפכו דמם כמים סביבות ירושלים ואין ק
קובר:

מישראל באותה מלחמה· בחוריו אכלה אש
על דרך משל נקראה המלחמה אש כמו כי אש יצאה
מחשבון ואמ' בחוריו כי הבחורי' הם היוצאי' למלחמה
ובתולותיו לא הוללו כיון שמתו הבחורים לא נכנסו
הבתולו' לחופה שהיו נשואות לבחורים שמתו והללו
ענין שמחת החופה וכן קראו בית החופה בי הלולא
ונקרא כן לפי שמהללי' בשירי' החתן והכלה · כהניו
חפני ופנחס ושאר כהני' שהיו עם הארון שמתו גם
במלחמה· לא תבכינה כי מתו מכאב לב כמו שמתה א
אשת פנחס· ויקץ כישן ה' פי' כאדם שנרדם
מרוב היין ששתה ועתה הוא מקיץ מיינו ונועק וא
ומתרונן ואמ' כגבור כי לא תחסר הגבורה ממנו כי
אם בעבור היין כך הקב"ה היה דומה כישן או כנרד'
היין שהיה רואה בעונות ישרא' ובחטאתם והיה כ
כישן וכנ"ד מחרים להם וכשנגברו עונות' והכעיסוהו
במעשיה' הרעים והתנקם בהם היה כגבור מתרונן
מיין· ויך צריו אחור כרין הפלשתי' שהיו בישרא'
הכה אות' עד שנבו אחור לפני אויביה' או אמ' אחור
לפי שנסו ישראל מפני פלשתי' והיו פלשתים רודפי' אחריהם ומכים אותם מאחריה' והאל עשה זה לענשם שוב
עונותיה' שרבו· חרפת עולם נתן למו גלות הארון שהיתה חרפה לישרא' לעול'· וימאס באהל יוסף שהרב
משכן שילה· ויש מפרשי' ויקץ כישן על מה שעשה בפלשתי' שהיה ישן בגלות הארון והקיץ אחר כן והכה בפל
בפלשתי' שלקחוהו ויך צריו אחור כרין הם הפלשתים הכה אותם אחור זהו מכת הטחורי' ואותה המכה היתה ל
להם חרפת עולם· וימאס באהל יוסף כי אעפ' ששב הארון לא שב לשילה אלא הלך ממקום למקום עד שהביאו
דוד לציון· ויבחר כי ירושלים משבט יהודה ודוד משבט יהודה· ויבן כמו רמים כמו ארמונים רמים
וכמוהו כעדר הקנובות העזים הקנובו'· בארץ יסדה לעולם כמו שכתו' והארץ לעולם עומד' כן בנה מקדשו ל
לעולם כמו שהיה בגלגל ובשילה ובנוב ובגבעון אלא לעולם היה ויהיה המקד' שם בהר המריה וכן הוא אומר
מכון לשבתך עולמי'· ויבחר בדוד עבדו וכן בחר בדוד עבדו לעולם שלא יהיה מלך אחר בירושלי' אלא
הוא וזרעו אחריו ויקחהו ממכלאות צאן להיות מלך על ישרא' ופי' ממכלאות צאן כמו גדרות צאן· מאחר
עלות הכבשות מן הצאן המניקות נקראו עלות על שם בניה' שנקראו עולים ומה שאמ' מאחר עלות כי הרוע'
צריך להיות אחר עלות לנהלם לאט כמו שכתו' עלות ינהל ודפקום יום אחד וגו'· לרעות ביעקב לקחו מרעות
צאן לרעות את ישראל· וירעם כתם לבבו בכף כמו שהיה התמימו' והיושר בלבבו כן רעה אותם ביושר
לב ובחכמה· ובתבונות כפיו ינחם וכנה התבונה לכפים לפי שנוחה הרוע' הצאן במקלו בכפיו וצריך שינהג א
אותם בתבונ' ונתן התבונה לכפים ואעפ' שהיא בלב לפי שהם העושו' המלאכ' וכן שכל את ידיו· מזמור
לאסף אלדים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך וגו' זה המזמו' נאמ' על ירושלי' כמו שמפורש ואמ' אלד'
לשון קריאה כלומ' אתה שאתה אלדי' היאך התאפקת על זה שבאו גוים אחרי' בנחלתך·לעיים לגלים כי העיר
ההרוסה היא גלי אבני' וכן לעי השדה ותרגומו לגרי חקלא ותרגו' גל עד יגר שהדותא· נתנו את נבלת
עבדיך כתב אדני אבי ז"ל והלא כתו' בירמיה שוטטו בחוצות ירושלי' וראו נא ודעו ובקשו ברחובותי' אם תמצאו
איש עושה משפט מבקש אמונ' ואסלח לה ואיך אמ' הנה עבדיך וחסידך ופי' כי היו בהם עבדי האל וחסידים
שהרי דניאל חנניה מישאל ועזריה מן הגלו' מירושלים שהיו חסידים ועבדי האל וכמו הם אחרי' אלא שהיו כח
נחבאי' בבתים ולא היו יכולים להראות בחוצות וברחובו' והחסידים שהיו בירושלים מהם נצלו מן המיתה וגלו ו
ומהם לא נצלו הכל לפי הדין הנתון מהאל יתברך ורז"ל פירשו עבדי' כי המיתה מכפר' הנהרגי' וכיון שנהרג
קרי להו עבדיך· לחיתו ארץ כמו לחית הארץ הו' נוספת וכן וחיתו ארץ למינ' בנו צפור·
גם א

היינו חרפה לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו עד
מה יהוה תאנף לנצח תבער כמו אש קנאתך : ש
שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך ועל ממ
ממלכות אשר בשמך לא קראו : כי אכל את יעק
יעקב ואת נוהו השמו : אל תזכר לנו עונות ראש
ראשונים מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד : ע
עזרנו אלהי ישעינו
על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על ח
חטאתינו למען שמך : למה יאמרו הגוים איה
אלהיהם יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך
השפוך תבוא לפניך אנקת אסיר כגדל זרועך
הותר בני תמותה : והשב לשכנינו שבעתים אל
חיקם חרפתם אשר חרפוך אדני : ואנחנו עמך
וצאן מרעיתך נודה לך לעולם לדור ודור נספר
תהלתך

למנצח

אל ששנים ע דות לאסף מזמ
מזמור : רעה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף יש
ישב הכרבים הופיעה לפני אפרים ובנימן ומנש
ומנשה עוררה את גבורתך ולכה לישעתה לנו
אלהים השיבנו והאר פניך ונושעה :

ואין קובר . כי לא היו ישראל קוברים הרוגיהם .
היינו חרפה זה בגלות וקלס לעג וחרפה כמו נ
וקלסה לכל הארצות עד מה אעפ׳ שהמזמור
כאמ׳ על גלות ראשון ולא היה אלא שבעים שנה היה
בעיניהם ארוך וכן אמ׳ זכריה הנביא עד מתי לא ת
תרחם את ירושלים ואת ערי יהודה אשר זעמת זה ש
שבעים שנה שפוך חמתך אל הגוים אשר לא
ידעוך קנאתך וחמתך שהיא בוערת כמו אש שפוך
על הגוים אשר לא ידעוך כי אנחנו אעפ׳ שחטאנו י
ידענוך וקראנו בשמך אל הגוים כמו על הגוים וכן
אל הערים לא אבל ויך הפלשתי אל מכחו . ועל ממל
ממלכות לפי שאבדה ממלכ׳ ישראל בג׳ ו׳ שבט יהודה
בחרבן ירושלי׳ זכר ממלכות כי עד עתה אעפ׳ שגלו
עשרת השבטים לא אבדה ממלכת ישראל . כי
אכל . אכל דרך כלל השמו דרך פרט ולפי שאכל את
יעקב אשר ידע אותך ואשמו הנוה שהיו עובדים בו
אליך היה לך לשפוך חמתך עליה׳ כי אעפ׳ שחטאנו
במצותיך וברצונך באו עלינו היה להם לרחם ולא ל
לאכול וכן אומ׳ אני קצפתי מעט והמה עזרו לר
לרעה אל תזכור לנו עונות ראשונים שעשו
בימי נעורי׳ כאלו אמ׳ עונות נעורי׳ וחכם ר׳ אברה׳
אבן עזרא פי׳ עונות אבותינו ונכון הוא כמו שאמר
ירמיה אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיה׳ סבלנו
כי אעפ׳ שהם חוטאי׳ האל היה פוקד עליהם עונות א
אבותיה׳ במדת הדין פוקד עון אבות על בנים והוא
כשאוחזין מעשה אבותיה׳ בידיהם לפי׳ אמ׳ אל תזכור
לנו עונות ראשוני׳ מהר יקדמונו מהר נוי או שם י
יקדמונו ענין הזמנת הדבר והביא אותו לפני האדם
וכן אשר לא קדמו אתכם . כי תקדמנו ברכות טוב . כי דלונו מאד ואין בנו כח לסבול הגלות עזרנו על
דבר כבוד שמך שהוא נחולל בגוים ואחר שתעזרנו יהיה מכובד למה יאמרו הגוים וזה החלול יודע בגוי׳
בנקום נקמ׳ דם עבדיך תבא אסיר קול אסיר על בור׳ לשונות ממסגר אסיר בלתי כרע תחת אסיר דגוש׳
הותר בני תמותה השאיר אותם בחיים וי״מ הותר התר יתרם שהם קשורי׳ בגלות כמו שקרא׳ אסיר שהם אסירי׳
וקשורים בגלות והשב לשכנינו חרפת׳ שאמ׳ איה אלהיהם ואנחנו עמך בין בגלות בין בצאתנו מ
מהגלות נודה לך לעולם למנצח אל ששנים עדות לאסף . מזמו׳ י״מ עדות מן ועדית עדי כלומ׳ תפאר׳
דבר ואיננו נכון והאמת כמו שכתבנו כי פתיחת המזמורי׳ הם על ענייני הנגון לא נודע היום אצלנו וזה הת
המזמור כאמ׳ על זה הגלות רעה ישראל מעת שנחלק׳ מלכות ישראל נקרא ישרא׳ יוסף ואפרים כי הוא ה
הבכור במקום ראובן ואמ׳ יעקב ויקרא בהם שמי כלומ׳ יקרא כל ישראל בשם יוסף כמו שנקר׳ בשמי ישראל ו
ואחר שזכר יוסף ואפרים ומנשה שהם בני יוסף כאלו זכר בנימן שהוא בן רחל ובניה עיקר ישראל ונאמרו
על כל ישרא׳ הבן יקיר לי אפרים ונאמ׳ רחל מבכה על בניה ואמ׳ אתה שהיית רועה ישרא׳ ונוהג אותם כצאן
האזינה אל תפלת עמך בגלות וכמו שהייתה יושב הכרובי׳ לאהבת ישרא׳ להועד שם כבודך להם כן הופיעה ב
בכבודך כמאז עליה׳ ולכה לישועתה לנו תלך לפנינו להושיענו אלהים השיבנו אליך כלומ׳ הכן
לבבינו אליך והאר פניך כי בעת הקצף הוא מסתיר פנים ובעת הרצון מאיר הפנים ומשגיח לטובה .

ידוה אלדים צבאות עד מתי עשנת בתפלת עם
עמך: האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמע
בדמעות שליש תשימנו מדון לשכנינו ואיבנו ל
ילעגו למו: אלדים צבאות השיבנו והאר פניך
ונושעה גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותטעה
פנית לפניה ותשרש שרשיה ותמלא ארץ: כסו ה
הרים צלה וענפיה ארזי אל: תשלח קציריה עד
ים ואל נהר יונקותיה: למה פרצת גדריה וארוה
כל עברי דרך: יכרסמנה חזיר מיער וזיז שדי יר
ירענה:

ידוה אלהי׳ הסר הנסמך כאלו אמר אלדים אלד
אלדי צבאות וכן האדון הברית עשנת כמו יעשן א
אפך׳ האכלתם לחם כמו היתה לי דמעתי לח׳
יומם ולילה כלומר כמו שהמאכל והמשתה חק האד׳
תמיד ביום ולילה כן הדמעה חקם תמיד׳ בדמעות
שליש יש מפרשים כמו הכוך דמעות בשליש ושליש
הוא מדה גדולה כמו וכל בשליש ויש מפרשים על ג
גלות בבל אמר שהיה שבעים שנה שהוא שליש גלות
מצרים שהיתה מאתים ועשר שנים רדו שמה ובדר׳
מהו שליש בשכר שלש דמעות שהוריד עשו הרשע ש
שנאמ׳ ויצעק צעקה גדולה ומרה וגו׳ השלטתיו מסוף
העולם ועד סופו כשתבא לראות בעלבונו ושעביד כ
כשמיכו על אחת כמה וכמה ויתכן לפרש כי על זה
הגלות אמר שליש שהוא גלות שלישי ובית בדמעות
בבית לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי׳ תשימנו מדון שהם מריבים עמנו תמיד כמו איש ריב ואיש מ
מדון לכל הארץ ילעגו למו להם לעצמם והוא כנוי לאל יתברך כלומר ילעיגו לך ויאמרו שלא תוכל להושיע
להושיענו׳ אלדים צבאות אלהי׳ פירשנוהו ואמר זה הפסו׳ ש״ט פעמי׳ כמו דרך המתפלל לכפול דבריו
לחזק התחנה אבל בכל אחד יש שנוי מעט׳ גפן ממצרים המשיל כנסת ישראל לגפן וכן אמר ישעיהו כי
כרם ה׳ צבאות בית ישראל ואיש יהודה נטע שעשועיו תסע תגרש עתיד במקום עבר וכמוהו רבים ואמר לשו׳
נסיעה על הגפן ויסע כעץ תקותי׳ פנית לפניה שלא עמד איש בפניהם ותשרש מבניין הפעיל כתיב
כתיכת השרש ומבנין פעל הדגוש עקירת השרש וכל תבואתי תשרש ושרשך מארץ חיים׳ כסו הרים כ
כמו בצלה וכן הכמבא בית ידוה וענפי ארזי אל כמו הארזים הגבוהים מאד לפיכך קראם ארזי אל וכן כהרר
כהררי אל כי כל דבר שרוצה להגדיל סומך אותו לא׳ וכן עיר גדולה לאלהי׳ שלהבת יה תשלח קציריה
כל כך גדולה עד שתשלח קציריה עד ים והקצירה הם הענפים הקטנים ויונקותיה הם הענפים הרכים בעשות׳
ופירוש עד ים פלשתים והוא אורך ארץ ישרא׳ ואל נהר נהר פרת והוא רחבה של ארץ ישראל כמו ושתי את
גבולך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר וכן כתוב ומן הנהר נהר פרת הים האחרון יהיה גבולכם
למה פרצת שסולקת שמירתך מהם ולקטוה כל עוברי דרך כמו שכתב והסתרתי פני מהם׳ יכרסמנה
חזיר העין תלויה ויש בו דרש אם זכו ישראל מיאר כשם שאין חזיר מים שולט ביבשה כך לא ישלטו בהם אנ
אויביהם ואם לאו מיער מן חיותא דחרשא וזיז שדי כמו כדה וכן יעלו שדי וזיז שם בכלל לחיות המדבר וחזי
וחזיר וזיז משל על האומו׳ העולם שאוכלים ישראל בכל פה ובדר׳ חזיר זה עשו הרשע משה אמר ואת החזיר
כי מפריס פרסה הוא מה חזיר פורש טלפיו לאמר כי טהור הוא כך עשו בונין להם דמים ואת מה שהם גוז
גוזלים והומסין ודנין הגזלנין והחומסין לומר שהם דייני אמת אמר ר׳ חלקיה בשם ר׳ סימון מעשה היה בש
בשלטון אחד שדן ביום אחד כששכין ורוצחנין וכואפין ואמר לדוכוס שלטון עשית בלילה הזה הוי הזיר מ׳
מיער וגם נאמר חזיר מיער על עשו וזיז שדי נאמר על ישמעאל כי שני הגיים מושלים בישראל ובדרש וזיז
שדי אמר ר׳ יהודה בר׳ סימון הזיז הזה עוף גדול הוא ובשעה שהוא פורש כנפיו מכהה גלגל חמה הדה היא דכת׳
דכת׳ המבינתך יאבר נץ יפרש כנפיו לתימ׳ ולמה נקרא שמו זיז שיש בו מכל מיני טעמים מזה ומזה׳ אלה
אלדים צבאות פירשנוהו שהוא חסר הנסמך כי שם צבאו׳ תאר לא׳ יתברך והעד מקום המסמיכות ה׳ צבאו׳
צבאות אלדי הצבאות ופירוש אלדי צבאו׳ מעלה כלומר כי במצותו הם הולכים ומושלים בעולם והוא אלהיהם
לא כדברי האומרים שהם אלהי׳ ומצאנו בדבר זה מחלוקת בדברי רבותינו ז״ל כי יש אומרים שהוא שם ואינו
נמחק ויש אומרי׳ שאינו שם והוא נמחק ולא נקרא צבאות אלא על שם צבאו׳ ישראל׳

אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוּב נָא הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה וּפְקֹד
גֶּפֶן זֹאת: וְכַנָּה אֲשֶׁר נָטְעָה יְמִינֶךָ וְעַל בֵּן אִמַּצְתָּה
לָּךְ: שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה מִגַּעֲרַת פָּנֶיךָ יֹאבֵדוּ:
תְּהִי יָדְךָ עַל אִישׁ יְמִינֶךָ עַל בֶּן אָדָם אִמַּצְתָּ לָּךְ:
וְלֹא נָסוֹג מִמֶּךָּ תְּחַיֵּינוּ וּבְשִׁמְךָ נִקְרָא: יְהוָה
אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ הָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה:

לַמְנַצֵּחַ

עַל הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ לֵא פא
לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: שְׂאוּ זִמְרָה
וּתְנוּ תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל: תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר
בַּכֶּסֶא לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט
לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶר
אֶרֶץ מִצְרָיִם

שוב נא שוב עתה אלינו וראה בצרותינו. הבט משמי' כלומ' אע"פ שאתה גבוה ונשא ואנחנו שפלים הבט אל אלינו וכן כתו' כי רם ה' ושפל יראה ואומ' מרום וקד וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח · ופקוד גפן זאת · שלא ירמסנה עוד החזירים · ובדרש הבט משמי' הלא אמרת לאברה' אבינו הבט נא השמימה וספור הכוכ הכוכבים וכנה לפי מקומו כטיעה וי"א כי הוא מקום שנקרא גנה בגימל כי הכף והגימל ממוצא א אחד ויש לפרש כנה כמו מכון והדגש תמורת הנו ו ושיא ירושלי' או בית המקדש כמו שכתו' מכון לשבתך פעלת ה' · ועל בן ענף כמו בן פורת יוסף אמצת לך כי כבר אמצת אותה לך ועתה נטשת אותה שרופה באש הבן הוא לשון נקבה כמו בן פורת יוסף · או ש טעמו לכנה שזכר או לגפן · כסוחה כרותה תרגו' לא תזמור לא תכסח · ובדרש דבר ר' שילא אין עקורה אלא כסוחה וכל דבר שנכסח מחליף מגערת פניך · יאבדו ישראל שהוא כגפן הם אובדים מגערת פניך שנגערת בם · תהי ידך להגן עליו על איש ימי ימינך ישראל כי בימינך ובזרוע הגדול קניתו מבית עבדים על בן אדם כפל דבר אמצת לך שאמצת אותו לך כב' שהיה עמך ואתה נו אלהים · ולא נסוג לא נשוב אחור ממך כלומ' מעבודתך · תחיינו ממיתת הגלות ובשמך נקרא כי אתה גואלנו ה' אלהי' האר פניך כנגד מגערת פניך שזכר · למנצח על הגתית לאסף זה המזמור נאמ' על יציאת מצרים ונזכר בו בטול העבודה מאבותינו שהיה בראש השנה כמו שאמ' הסירותי מס מסבל שכמו לפי שהיו אומ' זה המזמו' בבית המקדש בראש השנה ונזכר בו גם כן תקיע' השופר ואמ' · הרנינו אמ' ראוי לכם עם ה' שתרנינו באלהי' עוזנו ותודו לו ותשבחו לו על הטובה שעש' לכם ביום הזה כי אעפ"י שיום הגאולה היה בט"ו בניסן תחלת הגאולה היתה בבטול העבוד' שנחו מיגיע' מעבוד' הקשה אשר עובד בהם לפי' ראוי לכם להרנין לאלהי עוזנו · למה כי בהסירו מסבל שכמם הראה להם עוזו וגבורתו שהיינו ברשות אדוני' קשה וכאומר רבה האל יתבר' לא היה כח ביד המצרי' להעבידנו לפי' אמ' הרנינו לאלהי' עוזנו ונו' ואמ' יעקב לפי שבניו' יעקב היו עבדי' ויעקב הוא שירד עם בניו למצרים ואז התחיל מנין שני עבודה שהיו במצרים כמנין רדו לפי' אמ' לאלהי יעקב · שאו זמרה שאו קול זמרה תוף ותנו קול התוף ע"ד וה' נתן קולו או פי' ותנו יד ידיכם בכנור נעים עם נבל כלומ' בכל מיני זמר יש לכם להודות ולשבח לגואל ישרא' · תקעו בחדש שופר יום ראשון של חדש נקרא חדש כמו מחר חדש כי מתחדש הלבנ' וכל החדש נקר' על שמו חדש ואמ' תקעו בזה היום שהוא ר"ה תקעו שופר פי' בשופר כמו שצוה משה באחד לחדש השביעי זכרון תרועה ונראה כי זה הטעם מצות תרועה בראש השנה לפי שבטלו אבותי' מעבודת' ונחו מיגיע' ביום זה והתרועה הוא סימן שילוח עבדים ויצאתם מרשות אדוניה' כן צוה הקב"ה לתקוע בר"ה לזכר כי ביום זה בטלה העבוד' והיה תחלת חירותינו · בכסא ליום חגינו בכסא בזמן ומועד וכן ליום הכסא יבא ביתו · ליום חגינו שהוא חג · ומשפט הוא עליכ' שצוה אתכם אלהי יעקב · למה צוה אתכ' כי עדות ביהוסף שמו כלומ' זכר ועדות שם והחק שהיא תקיעת שופר ביהוסף כמו יוסף וכן יונתן יהונתן יונדב יהונדב וכל ישראל נקרא בשם יוסף כמו שאמר ויקרא בהם שמי וכן אמר כה"ג כנאן יוסף אולי יחנן ה' צבאות שארית יוסף ומה הוא העדות בצאתו על ארץ מצרים יש מפרשי' כשיצא ישרא' ממצרים ואמ' על ארץ מצרים לפי שכתו' ובני ישראל יוצאי' ביד רמה והנכון בעיני כי בצאתו נאמר ע על האל יתברך כלומ' כשיצא על ארץ מצרים לגאלנו כמו שנאמ' אני יוצא בתוך מצרים שפת לא ידעתי אש אשמע כלומר אז כשגאלנו הייתי שומע מדברי' לשון אחרת שאיננו לשוני כמו שכתו' בית יעקב מעם לועז

שפת לא ידעתי אשמע: הסירותי מסבל שכמו כפ
כפיו מדוד תעברנה: בצרה קראת ואחלצך אע
אענך בסתר רעם אבחנך על מי מריבה סלה:
שמע עמי ואעידה בך ישראל אם תשמע לי: לא
יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר: אנכי יד
ידוד אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך
ואמלאהו: ולא שמע עמי לקולי וישראל לא אב
אבה לי: ואשלחהו בשרירות לבם ילכו במוע
במועצותיהם: לו עמי שמע לי ישראל בדרכי י
יהלכו: כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשי
אשיב ידי: משנאי ידוד יכחשו לו ויהי עתם לעול
לעולם: ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשב
אשביעך

ספת לא ידעתי אשמע· כלומר זכר ועדות ש
שם ה' היה זה החוק שהיא תקיעה שופר ביהוסף יהוסף
ויוסף כמו יהוחנן ויוחנן יהוכדב יוכדב וכל ישראל
נקרא בשם יוסף כמו שאמר ויקרא שמי עליו וכן א
אמר כוהג ככאן יוסף אולי יחנן ה' צבאות שארית יו
יוסף ומה הוא העדות בצאתו על ארץ מצרים יש מ
מפרשי' כשיצא ישראל ממצרים יאמר על ארץ מצר
מצרים לפי שכתב ובני ישראל יוצאים ביד רמה וזה
והנכון בעיני כי בצאתו כאמר על האל יתברך כלו
כלומ' כשיצא על ארץ מצרים לגאליכו כמו שנאמר
אני יוצא בתוך מצרים שפת לא ידעתי אשמע· כלו
כלומר אז כשגלו הייתי שומע מדברים לשון אחרת
שאינו לשוני כמו שכתב בית יעקב מעם לועז· ואמ'
לא ידעתי שלא היה לי לדעת אותו לולי שנשתעבדתי
שנשתעבדתי ביניהם או אמר לא ידעתי כי רובם לא
היו מבינים לשון המצרים כי היו מדברים בלשון ה
הקדש וכן אמרו רבותינו ז"ל כי במצרים לא שינו ש
שמותם ולא שנו את לשונם· הסירותי מסבל
דברי האל יתברך ביום זה הסירותי מסבל שכמו שלא ישתעבדו עוד כי ביום זה בטלתי העבודה מהם לפיכך
שם זה החק שהוא תקיעת שופר לזכר בטול העבודה שהיה ביום ופירוש שכמו שהיו נושאים הלבנים על שכמ'
ומקנתם היו עושים הלבני' והיו נושאים את הלבנים· כפיו מדוד תעברנה· וכן עברו כפיו מעשות הדודים
והם הקדרות כמו והכה בכיור או בדוד כי לא היו עושין לבנים לבד כי כל מלאכת החומר היו עושין כמו שכ
שכתוב בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה· בצרה קראת כשהיית במצרים קראת לי ואחלצתי אותך בברית
כמו שכתב ותעל שועתם אל האלהי' מן העבודה ואומ' וישמע אלהי' את נאקתם· אענך בסתר רעם· אתה קר
קראתני בסתר בגרתך ואני עניתיך בקול רעם בראותך נפלאותי בגלות ויש מפרשים שהסתרתי ממך הרע'
שהכיתי בנ מצרים כי המכות רעות היו או אמ' על שאמ' וישקף אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן וכאמר גם
כן על זה קול רעמך כמו שפירשנו· אבחנך על מי מריבה· אבחנך החית נקראת בקמץ חטף בפלס אזכרך מאר
מארץ ירדן עשיתי לך כמה טובות שהלכתיך מעבודת מצרי' והעברתיך בים וברכתיך והכנסתיך וראית דה
תעמד עמי בנסיון והם תכיר הנסים והנפלאות שעשיתי עמך ולא עמדת כי הריבות עמדי ברפידי' על היש
ואמרתי לך· שמע עמי שאם תשמע אלי ולא יהיה בך אל זר שלא תשים בטחונך אלא בי ולא תשתחוה ל
לאל נכר ותזכר כי אני ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך לשאול וכל משאלך אמלא אם תשמע לי ל
לא תרעב ולא תצמא· לא יהיה בך שלא יהיה כמנהג אבלך ולא תשתחוה לאל נכר שלאחרים ורבותינו ז"ל
פירשו לא יהיה בך אל זר איזהו אל זר שהוא בלבו של אדם הוי אומר זה יצר הרע· אנכי תכיר בדעתך יש
מניתותי ותזכר הטוב שעשיתי עמך שהוצאתיך מארץ מצרים· ולא שמע· במדבר ובימי השופטים גם בי
בימי המלכים אחר דוד ושלמה עד שגלו וחרב הבית לא אבה לי לא אבה לשמוע בקולי· ואשלחהו ב
בשרירות· כשראיתי שלא שמע לי שלחתיהו בחוזק לבו הרע שלא רצה לשוב מדעתו ואשלחהו רוצה לומר ס
סלקתי שמירתי מעליהם ושמתים הפקר לשלוח יד הגוים בהם ילכו במועצותיהם כמו שיעשו הרע לעצמם כן
ילכו ברע ויאבדו· לו עמי ואלו שמע לי היה הדבר בהפך· כמעט אויביהם אכניע כי הוא היה שולט ברו
באויביו לא הם בו· כמעט אויביהם· כמעט זמן והכף כף האמתי' כמו כף כהיום תמכחון אותו הטבע ז
לי כיום והדומים להם אשיב ידי פעם אחר פעם· משנאי אמו' העול' יכחשו לו מיראת' מיראת' אותו ויהיו
ויאמרו שלא הרעו לו על דרך ויכחשו אויביך לך ויהי עתם לעולם עת וזמן ברכת שהוחל בטוב היה לעול' של
שלא היה לו הפסק ולא היה להם שנוי עת אם היה שומע לקול ידוה

מזמור לאסף אלדים נצב בעדת אל בק פב
בקרב אלהים ישפוט: עד מתי תשפטו עול ופני
רשעים תשאו סלה: שפטו דל ויתום עני ורש הצ
הצדיקו פלטו דל ואביון מיד רשעים הצילו: ל
לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ימוטו כל מו
מוסדי ארץ: אני אמרתי אלהים אתם ובני עליו
עליון כלכם: אכן כאדם תמותון וכאחד השרים
תפולו: קומה אלדים שפטה הארץ כי אתה תנ
תנחל בכל הגוים: שיר מזמור לאסף פג
אלדים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל:
כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש. על
עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפוניך

ויאכילהו והיה מאכיל אותו מחלב חטה כל כלומ׳ מן המיטב כמו עם חלב כליות חטה. ומצור ד דבש אשביעך דבש היה משביעך מן הצור והדבש ה הוא משל למעדני האר׳ וכן אמ׳ ויניקהו דבש מסלע ומצור ממקום חזק כלומ׳ שלל גדולים ומעדני מלכי אומות העולם שהיה מכניע לפניהם׳ מזמור ל לאסף אלדים נצב בעדת אל׳ זה המזמור נאמר על השופטי׳ שהיו שופטי׳ בעול ואולי היה בימי יהושפט כי ראינו כי בשובו מרמות גלעד והשיב ישראל בתש בתשובה העמיד שופטים בארץ בכל ערי יהודה והזה והזהיר׳ מאד ואמ׳ להם ראו מה אתם עושים כי לא ל לאדם תשפטו כי לה׳ וגו׳ ואמ׳ עתה יהי פחד ה׳ עלי עליכם ושמרו ועשו כי אין עם ה׳ אלדי׳ עולה ומשוא פנים ומקח שוחד. כרא׳ כי קודם זה היו שופטי׳ בעול עד שהוצרך להעמיד שופטים אחרים והזהירם מאד בדבר המשפט ואמ׳ אלדים נצב בעדת אל כלומר כב כבודו עמהם להשגיח במעשיה׳ יותר משאר האומות ולפקוד עליהם כמעשיה׳ כמו שכתו׳ רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונ עונותיכ׳ בקרב אלדים בקרב הדיינין לשפוט היושר כמו שצוה אותם ואם לא יעשו כן הוא יודע ופוקד עליה׳ עונותם. עד מתי׳ ופני רשעים לפי שהם גדולי׳ וחזקי׳ ועשירים תשאו פניהם ולא תקחו מידם משפט עני שפטו דל קחו משפטם מהעושקי׳ מהם ממונם הצדיקו שיהיה הצדק עמהם והצדיקו אותם ולא תיראו מה מהעושקי׳ ולא תשאו פניהם׳ פלטו דל שלא יעשקוהו בגזלו׳ לא ידעו ולא יבינו השופטי׳ המשפט עול כאלו לא ידעו ולא יבינו דבר המשפט׳ בחשיכה יתהלכו׳ כי השוחד עוהם׳ ימוטו כל מוסדי ארץ מפני מע מעשיה׳ ראוי שימוטו כל מוסדי ארץ ויחרב העולם כן המבול בא לעולם מפני החמס אני אמרתי אלדים כי השופטי׳ נקראו אלדים כשהם שופטי אמת כמו שאמ׳ עד האלדים יבא דבר שניהם כמו שנקראו נבאות מע מעלה אלדים שעושים שליחות בוראם לשפוט ולנהוג העולם ועליה׳ נאמ׳ אלדי האלדי׳ ואדני האדנים אומ׳ כי הקבה הוא אלדי נבאות מעלה שהם אלדים ואדונים ומנהיגי׳ העולם במצות בוראם אני אמרתי שתהיו אלדי׳ באמת תדמו לבני עליון שנקראו גם כן אלדי׳ ותשפטו באמת וביושר כי יש לכם שתוף עם בני עליון בנשמ׳ אכן כאדם תמותון אני רואה במעשיכ׳ שתשחיתו מעלת נשמתכ׳ ובשתמותון תמותון כאחד האדם ותמות נשמתכם עם הגוף שהוא אדם ולא תעלה עם בני עליון וכאחד השרים תפולו השרים שהם שופטים ונוהגים בני אדם לפי גאות׳ וגדולת׳ ומביטי׳ השפלים בבני אדם ועושקים אותם כן תפלו אתם כשתמותון כי בדרכיה׳ אתם הולכים. קומה אלדים אחר שאין השופטי׳ שופטי׳ אמת צריך שתשפוט אתה את הארץ ותקח משפ׳ העניים מעושקיה׳. כי אתה תנחל בכל הגוים אתה תנחל העניי׳ והעושקים באי זה עם שיהיו כלומ׳ הם עמך ו ונחלת׳ כי ברוב העניי׳ והעשוקי׳ הם דכאי רוח ואנשי אמת שיר מזמור לאסף זה המזמו׳ נאמ׳ על המלחמ׳ שהיתה בימי יהושפט כשבאו עליו בני שעיר ועמון ומואב כמו שאומ׳ בדברי הימים והיו עמהם גוים אחרי׳ לא נזכרו שם בפרט אבל אמ׳ ועמהם מהעמוני׳ והם נזכרי׳ במלחמת עוזיהו הערביים ונקראו גם כן שם מעונים הפוך וכן בספר שופטי׳ וצידונים עמלק לחצו אתכם כי אלה הגוים היו שכני׳ קרובי׳ זה לזה לפי זכר הנה ישמ׳ ישמעאלי׳ ועמלק כי כולם הנזכרי׳ הנה נתלקטו עם בני עמון ומואב ובני שעיר הנזכרי׳ שם ושאר הגוים שהיו שם במלחמ׳ בכלל העמוני׳ הנזכרים שם. אלדים אל דמי לך אל תדום לעת צרה הזאת׳ כי הנה אויביך יהמיון כי נתקבצו גוים רבי׳ ועלינו הומים לכלותינו ונשאו ראש להתגבר עלינו׳ על עמך יערימו ענה וסוד נגד עם נגד בערמה לבא עלינו צפוניך ישראל שהם צפוני׳ בסתרך כמו שכתו׳ תצפנם בסכה וגו׳

אמרו לכו ונכחידם מגוי לא יזכר שם ישראל ע
עוד: כי נועצו לב יחדו עליך ברית יכרתו. אדל
אהלי אדום וישמעאלים מואב והגרים: גבל וע
ועמון ועמלק פלשת עם ישבי צור: גם אשור נל
נלוה עמם היו זרוע לבני לוט סלה: עשה להם
כמדין כסיסרא כיבין בנחל קישון: נשמדו בעין
דאר היו דמן לאדמה: שיתמו נדיבמו כערב וכז
וכזאב וכזבח וכצלמנע כל נסיכמו: אשר אמרו נ
נירשה לנו את נאות אלדים: אלדי שיתמו כגלג
כגלגל כקש לפני רוח: כאש תבער יער וכלהבה
תלהט הרים: כן תרדפם בסערך ובסופתך תב
תבהלם: מלא פניהם קלון ויבקשו שמך ידוד:
יבשו ויבהלו עדי עד ויחפרו ויאבדו: וידעו כי א
אתה שמך ידוד לבדך עליון על כל הארץ

פד

למנצח

על הגתית לבני קרח מזמור:

אמרו לכו מהיות גוי שיהיו הנשארים מעוטים ומ
ומפוזרים בכ ס על ש׳לא יהיו עוד גוי ולא יזכר שמ
שמם עוד׳ כי נועצו אעפ״ שהיו נלחמים זה עם ז
זה הגוים האלה עתה נועצו לב יחדיו וכרתו ברית יח
יחדיו כדי להלחם עם ישראל וטעם עליך כי יאמרו
לא תוכל להושיענו מידם אהלי אדו׳ וישמעא׳
שבא עם אהליהם להאריך המלחמה ושאר הנזכרים
הם בכלל המעונין כמו שפירשנו כי לא נזכרו שם ב
בפרט כי אם בני שעיר ועמון ומואב והגרים שאר
בני הגר שהיו לה מבעל אחר או מאברם אם היא קט
קטורה׳ גבל ועמון׳ גבל אנשי גבל׳ גם אשור
אמר לפי שהו׳ רחוק מארץ ישראל יותר משאר הגוי׳
הנזכרים׳ ואדוני אבי ז״ל פירש כי אמר גם כלומר ע
עדין מחזיק ברשעתו ולא זכר מפלתו כשיצא מלאך
ידוד והכה את מחנהו׳ ולפירוש הזה מלחמה זאת אח
אחר יחזקיהו׳ ובדרש גם אשור׳ גם זה שהיה מתחילת׳
מורגל במעשים טובים שפירש מעצת נמרוד כמו ש
שכתוב מן הארץ ההיא יצא אשור חזר להיות רשע כנ
ונשתתף עמהם להחריב ביתך לפני לוט לבני לוט ע
עמון ומואב׳ עשה להם כמדין ע״י גדעון׳ כ
כנחל קישון כי שם היתה מלחמת סיסרא כמו שכת׳
נחל קישון גרפם׳ נשמדו בעין על מדין הוא
אומר ואעפ״ שלא נזכר זה בספר שופטים ויש אומרי׳
כי על מלחמ׳ סיסרא הוא אומר בעין דאר היה בחלק מנשה עם תענך ומגדו הנזכרים שם בשיר׳ דבורה׳ ש
שיתמו נדיבמו הידועה אחר הכנוי כמו ותראהו את הילד׳ אמר שית נדיבהם וזה שרים כעורב וכזאב שהיו
שרי מדין׳ וכזבח וכצלמונע שהיו מלכי מדין׳ וכן שית נסיכיהם והם מלכיהם׳ אשר אמרו כי הם חשבו
לירש את נאות אלדים כלומר ארץ יש׳אל ונפלו ביד גדעון וישראל כן בית המלכים והשרים שבאו גם כן ל
לירש את נאות אלדים כמו שאמר יהושפט לבא לגרשנו מירושתך אשר הורשתנו׳ אלדי שיתמו הוא הק
הקש הנגלגל מפני רוח׳ כאש תבער׳ תבער ביער׳ ויש אומרים כי תבער פועל יוצא אם כן אין יער ח
חסר בית השמוש ומה שאמר כאש תבער יער לפי שביער העצים ביחד הרבה כיון שהאש ביער בעץ אחד היא
ביער בעץ האחר׳ וכן חברו בחברו עד כלות כל היער כן האויבים תהיה מהומת ידוד בהם איש ואיש ברעיהו
תלהט הרים העצים והעשבים שבהרים פירוש שהרוח נושבת בהרים ותדחה הלהבה מעץ לעץ עד שישרפו כו
כולם׳ כן תרדפם׳ כמו שהיה במלחמה זאת וידוד נתן מארבים על בני עמו׳ ומואב והר שעיר וגו׳ מלא
פניהם׳ שהם היו סבורים להתכבד עלינו ואתה מלא פניהם קלון שיהיו נקלים לפנינו ונבזים תחת אשר חשבו
להיותם נכבדים עלינו׳ ואדני אבי ז״ל פירש קלון מן קלוי באש כאלו אמר מלא פניהם בשת שישובו בבשת פ
פניהם השחורים כי המתביישים יהיו פניו כאש׳ ויבקשו שמך ידוד׳ ואז יבקשו שמך כי ידעו כי אין זולתך ובידך ה
הכל׳ ואין ביד אדם כח וגבורה לעשות דבר אם לא ירצה האל׳ יבשו ויבהלו׳ ויחפרו כמו יבשו׳ וידעו
אתה ושמך לבדך אין עוד זולתך ביום ההוא ידוד אחד ושמו אחד׳ ופירוש אתה ושמך שידעו בלבבם כי אין
אל זולתך אלא אתה הוא האל וכן לא יזכרו בפיהם אלא שמך לא שם אלדים אחרים וזהו שאמר עליון ע
על כל הארץ כי הכל תחת ידו וברשותו׳ למנצח המזמור הזה נאמ׳ על דוד כשהיה בורח וגולה בארץ פ
פלשתי׳ והיה מתאוה אל מקו׳ הארון והמזבח או נאמ׳ על לשון בני הגלות והוא הנכון

מה ידידות משכנותיך יהוה צבאות · נכספה וגם
כלתה נפשי לחצרות יהוה לבי ובשרי ירננו אל
אל חי : גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר
שתה אפרחיה את מזבחותיך יהוה צבאות מלכי
ואלהי : אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה : אש
אשרי אדם עוז לו בך מסלות בלבבם : עברי בע
בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מ
מורה :

מה ידידות משכנותיך מה נאהבות משכנותיך ו
ומה מאד אני אוהב ומתאוה להיות בהם נכספה ו
וגם כלתה כלתה יותר מנכספה לפי' אמר וגם כאלו
כלתה מרוב התאוה לפי' שהיה התאוה בזה הלשון לא
לחצרות ה' כי שם היה מעמד ישראל בבית המקדש ב
בחצרות ולא בהיכל לבי ובשרי ירננו בשרי הוא הפה
ה' ומ' השי"ר עם כונת הלב או פי' עד משל כמו כל ע
עצמותי תאמרנה· גם צפור אם כאמ' המזמור
על דוד בגלותו בארץ פלשתים היה הזמן ההוא זמן
היתר הבמות והיו מזבחות בכל מקום והיו מקננים

בהם עופות אבל בבית המקדש לא היו מקננין עופות מפני הטומאה כי חפו בג' הבית עשו דבר כדי שלא ינוח
שם עוף והיו קורין אותו כולא עורב ואמ' דוד הכי אינני אפי' כמו העופות שמקננין את מזבחותיך ואני לא
אוכל להיות שם וזכר צפור ודרור שדרכם לקנן בישוב וצפור הוא עוף קטן וקורין לו בלעז פשרו ודרור יד
ידוע שמנהגו לקנן בבתים לעולם לפי' נקרא דרור שהוא חפשי בין בני אדם שמקנן בבתיהם ואם כאמר על
הגלות יאמ' כי העופות ימצאו להם מקום וקן במקום מזבחותיך החרב ומקננין שם העופות ואנחנו לא נוכל
לבוא שם ולהקריב שם קרבנות ובדרש מפרש אותו דרך משל על כנסת ישראל שהיו באים לחוג שלש פעמים
לבית המקדש ומקריבים קרבנותיהם ואומ' בני הגלות כי נכספה נפשם לעלות שם כמו שהיו עושין ישראל כ
כשהיו בארצם ואפרוחיה הם פרחי כהונה שהיו עם המזבחות תמיד כמו האפרוחים בקן מלכי ואלהי העת
שאני בגלות אתה מלכי ואלהי אשרי יושבי ביתך שהיו יושבים בביתך או כשהמקדש קיים אשריה'
גם החכמים והחסידים שהיו מתבודדים שם אשריהם או פי' אשרי שיזכו ויראו בבנין הבית ויהיו יושבי ביתך עוד
יהללוך סלה פי' לעולם כל ימיהם וכן עוד כל ימי הארץ· אשרי אדם פי' אדוני אבי ז"ל שיש להם עוז החכמ'
בדעת יחודך כי הוא שורש עבודתך כמו שאמ' דוד לשלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו מסלות בלבבם מ
מסלות עוברים ושבים על אותן מסלות ובכל יום יוסיפו אומץ ונכון היה הפי' ונסמך זה הפסוק לאשרי יושבי
ביתך כי יושבי ביתך הם שיש להם עוז בך שהם מתבודדים שם ומתעסקין בחכמ' לדעת את ה' והחכם ר' אברה'
בן עזרא פי' אותו על עולי הרגל ואמ' אשרי אדם אשר החגים מישרא' והם צריכים לעוז כי הם הולכים בדר
בדרכים ויש להם עוז בך וטעם מסלות בלבבם שאין בלבם רצון ולא מחשבה אלא אל המסלות שהולכים ב
בהם אל בית השם· עברי בעמק הבכא לפי הדרש יהיה דרך משל על החכמים ויהיה בכא מן נבכי ים ר"ל
מקום המבוע ואומר שהם עוברים בעמק במבועי החכמה וישיתוהו מעין לתלמידיהם ולבאים אחריהם שישתו
מן החכמה לדעת את ה' גם ברכות יעטה מורה ברכות יעטה המורה הנכנס בדרך החכמה וכן הפסוק הבא א
אחריו ילכו מחיל אל חיל ואומ' כי התלמידים ילכו מנבא אל נבא כלומ' בבתי המדרש שהם נבא התלמידי' עד
שיראה הדורש החכמה אל אלהים בציון כי שם החכמים הגדולים ב[ית] אלהים בציון ואם נפרשהו על עולי הרגל
היה פי' עמק הבכא עמק שהיו בו בכאים ורב אלכות הנקראים בלשון משנה תותים והם גדלים במקום שאין
שם מים על כן אמר כי כאשר היו עולי הרגל עוברים באותו העמק היו משימין אותו מעין מרוב החיל שהיו
עוברים שם והיו חופרים הנה והנה לקוות מים עד שהיה כל העמק מעין· גם ברכות יעטה מורה ברכות
כמו ברכות בשרי והברכה היא ארץ בנויה באבנים ובסיד ומתכנסין שם מי גשמים ואמ' כי היה להם מים לעולי
הרגל מהמעינות והברכות שהיו בדרכים שהיו מוציאים שם מלאים מים כי רומס הלבים לשון מים מורה
כמו יורה ומלקוש כלומ' כי לא היו חסרים דבר בעלותם לרגל· ילכו מחיל אל חיל העולים לרגל היו הולכים מ
מנבא אל נבא כי היו מוציאים נבא העולים אלה לאלה ובדרש עמק הבכא זה גיהנם שבוכים שם הרשעים· מ
מעין ישיתוהו מהדמעות והם מודים ברשעם ואמר ברכות יעטה מי שהיה מורה אותם בדרך הישרה
אנחנו לא שמענו בקול ה' לפיכך אנו בזה העמק·

פה

יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל יֵרָאֶה אֶל אֱלֹדִים בְּצִיּוֹן ׃ יְדוָה
אֱלֹדִים צְבָאוֹת שִׁמְעָה תְפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי יַע
יַעֲקֹב סֶלָה ׃ מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹדִים וְהַבֵּט פְּנֵי מְשִׁיח
מְשִׁיחֶךָ ׃ כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי הִס
הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית אֱלֹהַי מִדּוּר בְּאָהֳלֵי רֶשַׁע ׃ כִּי שֶׁמ
שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְדוָה אֱלֹדִים חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן יְדוָה לֹא יִמ
יִמְנַע טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים ׃ יְדוָה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי
אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ ׃

לַמְנַצֵּחַ

לִבְנֵי קֹרַח מִזְמוֹר ׃ רָצִיתָ יְדוָה
אַרְצֶךָ שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב ׃ נָשָׂאתָ עֲוֹן עַמֶּךָ כִּסִּיתָ
כָל חַטָּאתָם סֶלָה ׃ אָסַפְתָּ כָל עֶבְרָתֶךָ הֱשִׁיבוֹתָ מ
מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ ׃

ילכו מחיל כבר פירשנוהו לשני הפירושים ולדר
ובדרש טעמו ליושבי ביתך שזכר למעלה ילכו מבית
המדרש לבית המדרש גם פירשו אותו לעתיד לבא י
ואמרו תלמידי חכמים אין להם מנוחה לעתיד לבא
שנאמר ילכו מחיל אל חיל גם דרשו רבותינו ז״ל כל
היוצא מבית הכנסת לבית המדרש זוכה ורואה פני
שכינה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלדים בציון
ידוה אלדים פירשנוהו במזמור שמעה תפלתי ל
לקרב הגאולה כמו שאומר ככספה וגם כלתה נפשי
אלדי יעקב כי הוא אבי שבטי ישורון אין זר בהם מ
מגננו מגננו אתה אלדים שאתה מגן בעדנו רא
והבט פני משיחך כלומר שתביא המשיח במהרה
והבטת פניו היא ההשגחה על האדם והרצון וזה ה
המזמור על דוד ואמר משיחך על עצמו כי טוב
טעם כי על אשר התפלל לקרב המשיח ובנין הבית
אמר כי טוב לי יום אחד בחצריך ולאחר אמות משא
משאחיה אלף ימים או שנים ואני בארץ נכריה ויש
מפרשים טעם כי לנכספה וגם כלתה נפשי שזכר בת
בתחלת המזמור בחרתי הסתופף בבית אלדי פירוש הסתופף ישיבת סף השער אבחר שאשכב בסף השער בבי
בבית אלהי לבד משאדור דירה שלימה בארצות הגוים שהם אהלי רשע ויש מפרשים אהלי רשע כמו ולא ימל
ימלט רשע את בעליו ובכל אשר יפנה ירשיע שהוא ענין החרדה וההתגברות והכנוח כלומר יותר אבחר לשבת
בסף שער אלה להתעסק שם בדברי חכמ׳ מהיותי גר באהלי עסק העולם והחרדה עליו כי שמש שמש ו
ומגן גדול היה ליושב בחשך גלות להוציאם מאפלה לאורה וכן הוא מגן להצילם מרעת הגוים ומגן בעד
וחן וכבוד יתן ידוה להם לאותם שיהיו הולכי בתמי׳ וישובו אליו בכל לבם חן וכבוד יתן ידוה להם לפני הגוי׳
והם יכבדום בצאתם מן הגלות ולא ימנע טוב הגוים מהם כמו שאמר והביאו בניך בחצן ואמר והיו מלכים א
אומניך ואומר חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו ידוה ה׳ צבאות אשרי מי שיבטח בך ולא כירא לבו לא
לאורך הגלות ויבטח בך שתוציאם מהגלות ותבנה בית מקדשך ותביאהו שם שנכספו הנפשות אליו לא
למנצח זה המזמור מפרשים אותו על גלות בבל והנכון הוא על גלות זה כי על גלות ארוך הוא כמו ש
שאמר הלעולם תאנף בנו ועוד בשוב הגלות אמת מארץ תצמח ולא היה זה בשוב גלות בבל כי רבים פושעי׳ היו
שם רצית מתנבא על הגאולה בשלשה פסוקים הראשוני׳ ואחר כך זכר תפלת בני הגלות ואחר כן אמר
כי שמע תפלתם ואל על הגאולה באמת ויש מפרשי׳ כאשר רצית בבית שני ונשאת עון עמך ואספת כל עב
עברותיך שובינו עתה מזה הגלות אמר רצית כאשר זעמת אותם זה כמה שנים עתה רצית אותם שבת שבות יע
יעקב שבת פועל יוצא כאלו השבות ויש אומרי׳ כי פועל יוצא מהקל מזה השרש בזה הענין ויפרשו זה מענין
מנוחה וכן שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל ושב ה׳ את שבותך שובנו אלדי ישענו כולם שרש פועל יוצא מהקל מ
מזה השורש הם ענין מנוחה וזה הוא דעת ר׳ יהודה חיוג ופירוש שיבת ויסקית מאר הגלות שבית קרי בייד וכת
וכתוב בוו ואחד הוא נשאת עון אספת כמו אספו אסף ה׳ את חרפתי השיבות מחרון אפיך
מחרון מקור בתוספת נון כמו מחרות ואיננו כמו שוב מחרון אפך כי אותו הוא שם סמוך למ״ת אפך ואלו
היה זה כמוהו היה לו לומר השבת מחרון אפך אבל השיבות הוא פועל יוצא והפעול הוא אפך כלומר אמר הש
השיבות אפך שלא יחרה

שובנו אלהי ישענו והפר כעסך עמנו · הלעולם
תאנף בנו תמשך אפך לדור ודר : הלא אתה ת
תשוב תחיינו ועמך ישמחו בך : הראנו יהוה הס
חסדך וישעך תתן לנו · אשמעה מה ידבר האל
יהוה כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו ואל ישו
ישובו לכסלה : אך קרוב ליראיו ישעו לשכן כר
כבוד בארצנו : חסד ואמת נפגשו צדק וש
ושלום נשקו : אמת מארץ תצמח וצדק משמים
נשקף : גם יהוה יתן הטוב וארצנו תתן יבולה :
צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו : תפלה
לדוד הטה יהוה אזנך ענני כי עני ואביון אני ש
שמרה נפשי

שובנו פירשתיו · אלהי ישענו כי ישעתינו תלוי
בך ואתה תושיענו ולא אחר · והפר כעסך עמנו כע
כעסך שהיה עמנו עד הנה הפר אותו ובטל אותו · ה
הלעולם וכי אורך זה הגלות כל כך שלעולם ת
תאנף בנו תמשיך אפך כלומ' תאריך אפך לדור ודור
הלא אתה כי אין זולתך שיחיינו מתמותת הגלו'
ואז עמך ישמחו בך · הראנו ה' חסדך כי אם
גברו עונינו אתה תעשה חסד עם החטאים ולא תגמ
תגמלם כפשעם ואותו החסד הראה אותו לנו וישעך
תתן לנו בשאול היוד כמו אל נקמתך תוכיחני · א
אשמעה מה ידבר האל ה' אמר הנביא אני שומע
מה שידבר היכול ה' ומה שהוא מדבר יכול להשלימו
ומה הוא מדבר ידבר שלום אל עמו להוציאם מהגלות
ואל חסידיו חסידי אומות העולם שישובו לדת ישראל
בשוב הגלות · ואל ישובו עוד לכסלם ולדרך רע כמו
שכתו' ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ וזה לאות
על גלות זה אמר כי שבים מגלות בבל שבו לכסלה עד שחרב בית שני וגלו ישראל מארצם · אך
קרוב אם יהיו כל ישראל יראיו קרוב יהיה להם ישעו כי הגאולה תלויה בתשובה כמו שכתו' ושב ה' אלהיך את
שבותך ורחמך וגו' כי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך לשכן כבוד בארצנו גם זה לאות כי על זה
הגלות הוא המזמור כי בבית שני לא שכן הכבוד כמו שאמ' רז"ל כתב וארצה בו ואכבדה כתי' ואכבד וקרי ואכ
ואכבדה מאי שנא דמחוסר ה"א אלו הם חמשה דברים שבין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הם ארון וכפרת
וכרוב אש ושכינ' ורוח הקדש ואורים ותומים אבל בבא הגואל ובניין הבית ישכון כבוד שם כמו שכתו' ושכנתי
בתוך עמי ישראל ולא אעזוב את עמי ישראל ואומ' כי ה' אלהיכו בא בו' אמ' זה על הכבוד שיהיה בבית המקדש
חסד ואמת אומ' זה יהיה אז בעת הגאולה ושכון הכבוד בבית המקדש יהיו חסד ואמת בעולם כי יהיו כל ·
ישראל בדרך אחת לעבוד את ה' ולהיותם בדרך אמת כמו שכתו' שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב
ולא ימצא בפיהם לשון תרמית ויהיה צדק ושלום בעולם נשקו כלומ' אחים ורעים כיון שיהיה אמת וצד' בבני
אדם יהיה להם מהאל חסד ושלום · אמת מארץ תצמח כשיהיו עושין בארץ מעשי' טובים יהיה נשקף
עליהם צדק משמים כי הגזרות היורדו' מן השמי' הם לפי מעשה בני אדם בארץ · גם ה' כמו שעשו הטו'
גם כן יתן הטוב להם והוא הגשם כמו שכתו' יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ו
וארצינו תתן יבולה כי לא יחסר להם עוד הטוב · צדק לפניו יהלך כי האיש יהלך לפניו צדק כלומר ש
שיהיה הצדק נוכח פניו תמיד וישם לדרך הצדק פעמיו והכפל לחזק · תפלה לדוד
הטה ה' אזנך ענני כי עני ואביון אני זה המזמור חברו דוד בעודנו גולה ובורח מפני שאול ואמ' תפלה לדוד
זו שהתפלל לאל שישמרהו ויושיעהו מיד מבקשי נפשו ואמר כי עני ואביון אני הכפל לחזק
וקרא עצמו עני כי עני היה בחוצם המקומות שהיה הולך לא היה לו ספקו שהיו עוזרים אותו קרוביו ואנשי ·
יהודה בסתר או פעמים שהיה עם אכיש שהיה מתפרנס משלל האומות כמו שכתוב
או קרא עצמו עני שהיה כמנהג העני שאין לו עוזרים כך לא היו לו עוזרים בישראל שיעזרוהו שהיה שאול רודף
ונרדפו בחנם · שמרה נפשי

כִּי חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע עַבְדְּךָ אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ: חָנֵּנִי יְדוָד כִּי אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל הַיּוֹם: שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ כִּי אֵלֶיךָ יְדוָד נַפְשִׁי אֶשָּׂא: כִּי אַתָּה יְדוָד טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל קֹרְאֶיךָ: הַאֲזִינָה יְדוָה תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתָי: בְּיוֹם צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי תַעֲנֵנִי: אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ: כָּל גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ: כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ: הוֹרֵנִי יְדוָה דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ יַחֵד לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ:

כי חסיד אני · השי״ן בקמ״ץ רח״ב ונגינה עם הק הקמץ להורות כי כן נקרא ולא בקמץ חטף והוא כינ נויי כמו שמרה זאת לעולם זכרה לי אלהי לטובה ש שהם חטופים כמשפט אבל זה נמשך בשין בטעם ל להאריך כטעם הנגון · וכן שמרני אל כי חסיתי בך · י יש תמהים איך קרא דוד עצמו חסיד · וכן רבותינו ז ז״ל הזכירו לפרש לאו חסיד אני · שכל מלכי מזרח ומ ומערב ישנים עד שלש שעות ואני חצות לילה אקום להודות לך · לאו חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב י יושבין בכבודן ואני ידי מלוכלכות בדם שפיר ובש ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה · ואין בזה תמה אם קרא עצמו חסיד כי חסיד היה עם אלהים ועם אנשי אנשים אע״פ שחטא לפעמים היה לבו ישר ומתחרט בחטאו ולא היה הוא מתפאר אלא כנגד אויביו שהיו מריעים לו והוא אינו מריע להם אבל מטיב להם והם שמחים לאידו והוא שמח לטובתם כמו שאמר ואח׳ בא בורדי ריקים ואמר נתת שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו · וכן שאול שהיה רודפו הציל פעמים · וכן ל לשאר אויביו היה מתחסד עמהם וכן אמר במקום אחר לא תתן חסידיך לראות שחת · ואמר יגמלני ידוה כצד כצדקי ורבים כמו אלה ולא היה מתפאר אלא כנגד אויביו ואין בזה תמה · ובדרש אמר ר׳ אלכסנדראי מי הוא שמונע קללתו ושותק ספיקה בידו לקרות עצמו חסיד · הבוטח אליך כאלו אמר אתה אלהי הושע עמך הבוטח אליך · וכפשר לשון בטחון עם אל במקום בית וכן בטח ידוה בכל לבך · כי מ׳ את אל תשמש במקום בית פעמי׳ כמו ואל הארון תתן את העדות שהוא כמו בארון · חנני ידוה כל היום כלומר כל הימים וכן אותך קוי כל היום כלומר קראתי אינה לעוזר אחר אלא אליך לפיכך חנני · שמח נפש שהיא ביגון ואנחה שית שמח אותה · נפשי אשא דרך תחנה בכל לב כמו נשא לבבנו אל כפים · או דרך מנחה כמו וישא משאות או תקו תקוה ותוחלת כמו ואליו הוא נושא את נפשו · כי אתה ידוה טוב לכל הבריות כמו שכתב טוב ידוה לכל וס וסלח לחטאים · ובדרש ר׳ פנחס למה הו׳ טוב וס״ח ולמה הוא סלח שהוא טוב לכל קוראיך · לכל קוראיך ונרית בבריתם אע״פ שחטאו כיון שהם שבים אליך בעת צרתם אתה רב חסד להם כל שכן לי · האזינה ידוה תחנונותי תחנו׳ רבות שאני מתחנן לפניך בעת צרתי · כי תענני לפיכך אקראך · ביום צרתי כי ידעתי שתענני כי כל קורא אליך בלב שלם אתה עונה כי אינך כאלהים אחרים שקוראים להם עובדיהם ולא יענום לפיכך אמ׳ אחריו · אין כמוך כמו שאמר משה רבינו ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כידוה אלהינו בכל קראינו אליו · והאלהים הוא השמש והירח והכוכבים ועובדיהם סבורים שהם יכולים להציל הצועק והם א אע״פ שיש להם ממשלה בתחתונים אין כמוך בהם · כי הם שלוחים ואתה שולחם ואין בידם לעשות או לסתור אלא כפי שהם מצוים ואין בהם שיעשה כמעשיך כי אתה עשית אותם ועשית כל הברואים ויש בידך לעשות ולסתור והם אינם עושים אלא כפי מצותך · כל גוים בזמן הזה הגוים טועים בעבודתם לאלהים רבים א אבל עוד יהיה זמן שכל אותם הגוים אשר עשית יכירו וישתחוו לפניך אדני כי יכירו כי אתה האדון יכל ויכבדו ש לשמך לא לשם אחר זולתך · וזה יהיה בזמן המשיח כמו שכתב בדברי הנביאים והיה ידוה למלך על כל הארץ וכן פסוקים אחרים מבוארים בזה · כי גדול אתה · הורני ידוה אע״פ שאני יודע כי אתה אלהים לבדך מדרך הקבלה ובמעט ידיעתי אני מתחנן לפניך שתורני דרכך ותוסיף לי ידיעה בחכמת יצירתך ליצורים וכי כולם עומדים בכחך ובמדע וזאת הידיעה שהיא חכמת הטבע אהלך באמתך שהיא חכמ׳ האלהו׳ ואמר אה׳ ד כלומר יהיו לי דרך ללכת בה אע״פ שלא אוכל להשיג דעתה אהלך בה ואשכיל בה מעט מעט כפי שכל האדם יחד לבבי ליראה את שמך עזרני ויחד לבבי שלא יהא לבי פונה אילך ואילך אלא יחד אותי ליראה שמך לבד ולא אירא מבני אדם המבקשי׳ רעתי אלא יהיה לבי בטוח לך לבדך ולא אירא מבני אד׳ אלא שמך לבדך אירא וכן אהיה כנערי׳

אודך אדני אלדי בכל לבבי ואכבדה שמך לעל
לעולם · כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאו
משאול תחתיה : אלדים זדים קמו עלי ועדת ע
עריצים בקשו נפשי ולא שמוך לנגדם : ואתה א
אדני אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת
פנה אלי וחנני תנה עוזך לעבדך והושיעה לבן
אמתך · עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבש
ויבשו כי אתה ידוה עזרתני ונחמתני : לבני קרח
מזמור שיר יסודתו בהררי קדש : אהב ידוה שער
שערי ציון מכל משכנות יעקב : נכבדות מדבר ב
בך עיר האלדים סלה :

אודך ה׳ · ואז כשתיחד לבבי אליך אודך בכל לב
לבבי שלא תהיה מקצת לבבי ומחשבתי לזולתך אלא
בכל לבבי אודך ואכבדה שמך לעולם · כי חסדך
והדין שאודך ואכבד׳ שמך ויתכן לפרשו על העבר
שהצילו כמה פעמי׳ מיד אויביו ומיד שאול שבקש לא
להרגו · משאול תחתיה פי׳ הקבר ובאמרו תחתיה הוא
כפל הכרה כי כל שאול היא תחתיה אלא אמ׳ תחתי׳
לרבות כמו שאמ׳ בעמקי שאול קרואיה · ויש לפרש ה
הפסוק על העתיד והצלתי כמו תציל ורבים כמוהן
בדברי הנבוא׳ ו״מ משאול תחתיה מדין גהנם · אלדי׳
זדים קמו עלי · הרודפים אחריו בזדון ולא מוכרחים
אל׳ אנוסים כי רבים היו רודפים אחריו מיראתם את
שאול שהיה מלך ולא היו יכולי׳ להמנע מלכת עמו ו
ורבים היו שונאי דוד והיו רודפים אחריו בר״צונם בז
זדון ורבותי׳ פירשו זדים זה דואג ואחיתופל · ולא שמ
שמוך לנגד׳ כלומ׳ שקמו עלי ובקשו נפשי לא פחדו
ממך שתשלם גמולם. ואתה ה׳ אל רחום וחנון שתרחם עלי ותחון שתטיב לי ארך אפים אם חטאתי הא
האריך אפך לי ולא תענישני עד שאשוב בתשובה שלימה לפניך ותסלח לי כי מדתך ארך אפים וכן אתה רב
חסד ואמת תרבה חסדך ואמתך לי וכבר פירשנו במה פעמי׳ חסד ואמת והאמת עם דוד לקיים דבר המלוכה.
פנה אלי כאדם הפונה מעסקיו ונותן עיניו בדבר אחר לבן אמתך זכר האם לפי שהיא עיקר היצירה בבן
וכן אמ׳ אני עבדך בן אמתך כי גדול העובר ימי יצירתו בבטן האשה ושם מתגדל ומתצייר הזמן הקצוב וגם
אחרי צאתו מזון משדי האם לפי׳ טבע האם כקש׳ בבן יותר מטבע האב לפי׳ אמ׳ במלכי ישרא׳ ושם אמו להודי׳
שמעשה הבן כמעשה האם ברוב כי מעשה האדם הן לטוב הן לרע אעפ׳ שהן בבחירת האדם ולפי הנהגו ע
עצמו ולפי למודו יהיו מעשיו ויש בהם קצת גם כן בטבע יצירתו לפי׳ אמ׳ עבד׳ בן אמתך אמ׳ אני עבד׳ משני
פנים האחד שהרגלתי עצמי בעבודת׳ ועוד כי היה בטבעי גם כן כי אמי היתה אמתך. עשה עמי זהו דבר
המלוכה והוא יהיה אות לשונאי כי אתה בחרת בי מאז ויבושו כי יראו כי אתה עזרתני ונחמתני לבני ק
קרח מזמור שיר יסודתו בהררי קדש כבר פירשתי בתחלת הספר השני טעם לבני קרח וזה המזמור על שבח ש
ציון חברו דוד ונתנו לבני קרח לשורר או חברו אותו הם עצמם ופי׳ יסודתו יסודת השיר בהררי קדש שהם יר
ירושלים וציון ואמ׳ הררי לשון רבים כי הר ציון אחד והר המוריה שהוא הר הבית אחר או אמ׳ כן בעבור הרי׳
הסמוכי׳ לירושלים כמו שאמ׳ ירושלים הרים סביב לה ואחד מהם הר הזיתים והזכיר ציון כי הוא מקום המלוכה
ובכללו ירושלים כמו שאמ׳ עיר האלדים סלה אהב ה׳ שערי ציון אמ׳ שערי לפי שהזקנים והחכמי׳ יושבים
בשערים כמו שאמ׳ השערה אל הזקני׳ וכן בדברי בועז הזקנים אש׳ בשער ואמ׳ הע״פ שכל משכנו׳ יעקב אוהב
ה׳ כמו שכתו׳ מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל אע״פ׳ כן שערי ציון אוהב יותר לפי ששם החכמים והת
והמתעסקי׳ בעבודת האל׳ נכבדות מדות נכבדות מדובר בך ביושבין בך או פי׳ מעלות נכבדו׳ מדובר
בך שאתה מעולה על כל הארצות בהרבה דברים כי הישוב נחלק לשבעה חלקים ובחלק האמצעי היא ירושלים
והיא באמצע הישוב וכן הוא אומר יושבי על טבור הארץ לפיכך אוירה טוב וממוסף מכל האוירים לבריאת
הגוף ולחכמה כמו שאומר במזמור שמונה. וארבעים יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון ו
ואמרו רבותינו זכרונם לברכה אוירה דארץ ישראל מחכים. עיר האלדים סלה כי
האלדים בחר בה לשכון כבודו שם

אַזְכִּיר רַהַב וּבָבֶל לְיֹדְעָי הִנֵּה פְלֶשֶׁת וְצוֹר עִם כּוּשׁ זֶה יֻלַּד שָׁם: וּלְצִיּוֹן יֵאָמַר אִישׁ וְאִישׁ יֻלַּד בָּהּ וְהוּא יְכוֹנְנֶהָ עֶלְיוֹן: יְהוָה יִסְפֹּר בִּכְתוֹב עַמִּים זֶה יֻלַּד שָׁם סֶלָה: וְשָׁרִים כְּחֹלְלִים כָּל מַעְיָנַי בָּךְ:

רהב הוא מצרים וכן המהבית רהב. אמר כשאזכיר ליודעי המדינות הגדולות בגוים לא אראה בהם כמו ציון ואמר ליודעי כמו ליודעים מעלות ציון ויהיה ליודעי כמו ויקרא לו אלופי כמו אלופים או יהיה היוד לכנוי והכנוי כנגד ציון. או יהיה הכנוי כנגד המשוררים ופירושו ליודעים ציון כמוני. זה יו ילד שם. בכל אלה המדינות הגדולות אם יהיה שם חכם לא יהיה אלא לזמנים רחוקים שיאמרו דרך שבח זה החכם ילד שם ולציון יאמר. אבל בציון יאמר איש ואיש ילד בה מכמה חכמים יוכל אדם לומר שיול שילדו בה ותמיד בכל הזמנים ימצאו בה חכמים גדולים ורבים בעלי השם והוא יכוננה עליון. כמו והוא על עליון כוננה. וכן הוא בנה לי אחי והוא אבי בנה לי מקום שם קבר. כלומר האל שהוא עליון על הכל והוא כל העולם יבר וכונן המקום הזה לשבח על המקומות. או פירש דרך תפלה העיר הזאת עליון יכוננה ויעמידה שנים רבות. יהוה יספר ענין כתיבה רוצה לומר כשיכתוב האל העמים שיהיו בהם מעטים מהחכמים שימרו עליהם זה ילד שם כתב זה המקום לשבח שיהיו שם חכמים רבים והכתיבה היא זכרונו. והפסוק הזה ע על דרך בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל. והחכם ר' אברהם בן ע עזרא פירש יספר ענין מספר וחשבון ופירוש זה ילד שם החכמים אשר ילדו בציון ה' יספרם שהוא יודע ב בכתבו כל הנולדים בציון כי רבים הם ממספר בני אדם. ושרים כחוללים המשוררים והחוללים כלם ישירו שבחך כי אני גם מעשה כל מעיני בך. כלומר מעיני לבי שלבי מקורו נובע עליך שירים או פירוש מע מעיני עיוני והשגחתי בך הם. וכף כחוללים כמו חלק כחלק יאכלו. כלומר אלה כאלה יענו עליך וישוררו בך וחוללים הם המנגנים בחלילים. ובמדרש מפרש המזמור כך אוהב ה' שערי ציון אמר הקב"ה מחבב אני בתי כ כנסיות ובתי מדרשות ולמי אני מחבב יותר לציון שהיא פלטרין שלי. נכבדות מדובר בך זה שהיו אומרים א את השם בכתבו בבית המקדש לירא את השם הנכבד והנורא לית מתאמר בכל קרייתא אלא בציון. אלדים אזכיר רהב ובבל עתידין אומות העולם להיות מביאין דורונות למלך המשיח את ישראל שנולדו בארצותם. ויא ויאמר לו זה ילד שם. ולציון יאמר מכל האומות יביאו לו מנחה איש ואיש שנולד בה שנאמר והביאו את כל א אחיכם מכל הגוים מנחה לי'י ואיש זה ישראל זה כהן זה לוי גם מהם אקח לכהנים ללוים מן המביאי' ומן המובאים. מן המביאים הם שנמכרו לעבדים ונעשו" באונס גוים ונשתקעו בהם ה' יספור בכתב עמים זה ילד שם מאותן העמים שהן מביאים את ישראל הוא כותב אותם עם ישראל כאלו ילד שם באותה שעה הוי זה ילד שם ושרים כחוללים. כשם שיאמרו האנשים שירה כך יאמרו הנשים שירה. חוללין הם הנשים כמו מן המחולות אשר גזלו ותצאנה הנשים לשיר והמחוללות. כי דרך נשים לחול במחולות. ואינו רחוק לפירוש המדרש אם יאמרו חוללים על הנשים כי הנה מצאנו וכי אנחנו מקטרים למלכת שמים שהוא מאמר הנשים כל מעיני בך כמה שמבאר נובעת מים חדשים בכל שעה ושעה כך ושרים כחוללים. והמזמור הזה מפרשים א אותו הנכרים על ישו הנוצרי ואמ' יסודתו שנוצר ונולד ישו. בציון ואמ' האיש שנולד שם הוא עליון והאל הוא עליון ואומר כי ילד. ואמ' נכבדות מדובר בך למה כי את עיר אלהי' שהו' נולד בך. ואתה תאמ' להם תחלה איך יאמר יסודתו בבני אדם ועדיין לא נזכר בפסוק ועוד אם עליון הוא אומר על הנולד כמו שהם אומרים מדק מדקדקים על האיש הנולד שזכר אמור להם הנה אמר איש ואיש מורה על אנשים רבים והוא לא היה אלא אחד. ועוד איך אמר והוא יכוננה ומה הוא אשר כונן ישו בירושלם והם יאמרו לך לא אמר על ה העצים ועל האבנים אלא ציון וירושלם רוחנית בא לכונן והיא האמונה שבאותו היום נוטעים המאמינים בו ואתה תאמר להם איך תטעו עתה גופנית ועתה רוחנית אלא אמר ילד שם שהו' נולד בציון ואותו תפרשו ו ודאי עליה אמר יכוננה כי בסמוך הוא ואתה אומר על הרוחנית אמר יכוננה הנה אתם פוסחי' על שתי הסעיפי' ועוד המדינות שזכר רוחניות הם ולא גופניות רהב ובבל פלשת וצור עם כוש ועוד כי הוא אמר על אלה המ המדינות זה ילד שם אם כן כי בכל אחת המדינות האלה נולד אלוה אחד והנה תשובתם נפלה מעל. שיר

למנצח על מחלת לענות משכיל להימן האזרח פח
האזרחי: יהוה אלהי ישועתי יום צעקתי בלילה
נגדך: תבא לפניך תפלתי הטה אזנך לרנתי:
כי שבעה ברעות נפשי וחיי לשאול הגיעו: נחשב
נחשבתי עם יורדי בור הייתי כגבר אין איל: במ
במתים חפשי כמו חללים שכבי קבר אשר לא ז
זכרתם עוד והמה מידך נגזרו: שתני בבור תחת
תחתיות במחשכים במצולות: עלי סמכה חמת
חמתך וכל משבריך עינית סלה: הרחקת מידעי
ממני שתני תועבות למו כלא ולא אצא עיני ד
דאבה מני עני קראתיך יהוה בכל יום שטחתי א
אליך כפי

למנצח על מחלת לענות משכיל להימ׳ האזרחי׳ כבר
כתבנו כמה פעמי׳ כי ענין פתיחת המזמורי׳ לא נוד׳
אבליכו היום כי היה על ענין הכגונין ובעל הדרש
אומ׳ בזה אמ׳ לו הקב״ה לדוד קלס אותי וכל מה שאת׳
מבקש ממני אני מוחל לך לענות זכור ה׳ לדוד את
כל עונותיו והמזמו׳ הזה נאמ׳ על לשון בני הגלות וא
וחברו הימן האזרחי וכתבו לבני קרח לשורר והימן
זה איכשר שהוא הימן המשורר שהיה בן בנו של שמ
שמואל ולא ידענו למה קרא אותו האזרחי ואיפשר
שהיה הימן שהיה מן בני זרח בן יהודה לפי׳ קראו ה
האזרחי והיה מחכמי ישראל והוא חבר זה המזמור ו
והוא הנזכר בפסו׳ ויחכם מכל האדם ה׳ אלהי ישועתי
יום צעקתי בלילה הלילה והיום קרא יום וכן אמר ב
ביום הכותי כל בכור ומכת בכורי׳ בלילה היה והפסו׳
הזה נקשר עם הבא אחריו יום שצעקתי נגדך תבא
לפניך תפלתי׳ לרנתי פי׳ לצעקתי וכן ותעבור הרנה
במחנה כי שבעה על דרך השביעני במרורים הרוני לענה שבע קלון כי מלא הדבר הוא השבע ופירוש
ברעות בצרו׳ הגלות עד שאני קרוב למיתה וזהו וחיי לשאול הגיעו׳ נחשבתי נחשבתי בגלות כמו המתי׳
יורדי קבר כי אין בי כח להנצל מן המרעי׳ לי הייתי כגבר אין איל הייתי כאיש אשר אין לו כח וכן ולאין או
אונים׳ במתים חפשי טוב לי שאהיה עם חפשי כי עתה אני עבד ביד מרעים ושם אהיה חפשי וכן אמ׳
איוב ועבד חפשי מאדוניו כמו חללי׳ שוכבי קבר כי רננו עתה בגלו׳ כמו חללים ששכבו בקבר ולא זכרת׳ עוד
להקימ׳ מעפרם כן אני לא תזכרני להוציאני מהגלו׳ והמה החללי׳ נגזרו מידך שנגזרת עליה׳
תמותה כן גזרת עלי הגלות בלי תקומה ומלת זכרתם כמו תזכרם עבר במקום עתיד וכמוהו רבים ולא יבטל
זה תחיית המתים העתיד להיות כי הוא דבר על טבע העולם כי המת לא יחיה לעולם בטבע וכן מה שאמ׳ בזה
המזמו׳ הלמתים תעשה פלא וגו׳ לא דבר אלא על הטבע וכן מה שאמ׳ איוב איש שכב ולא יקום עד בלתי שמי׳
לא יקיצו ולא יעורו משנתם לא כפר בזה הדבר בתחיית המתים אלא דבר על טבע האדם. אבל תחיית המתי׳
תהיה לקצת המתים על דרך נס ופלא שיעשה להם הקב״ה ולא תהיה לכל המתים ועל דעת רבים מרז״ל לא ת
תהיה תחיית המתים אלא לצדיקים כמו שאמ׳ גדולה גבורת גשמים מתחיית המתי׳ שתחיית המתים לצדיקי׳ ולא
לרשעים וגבורת גשמים בין לצדיקים בין לרשעים והרב ר׳ אברהם בן עזרא כתב אשר לא זכרת׳ עוד להוציא
כי יבא עת שיזכרו בו המתים והנה פי׳ עוד כמו עדין וכן עוד היום גדול עוד אוסיפך בהבלים׳ שתני ש
שמת אותי בגלות שהוא בור תחתיות כי קשה הוא מהקבר כי הקבר נקרא שאול תחתית וזה נקרא בור תחתיו׳
בלומ׳ תמותות רבות יש בגלות כמו שאמ׳ רז״ל שבי כלהו איתנהו ביה׳ במחשכים במצולות דמה הגלות למקומו׳
חשכים וכן למצולות ים ומלת במצולות בחולם הצדי׳ והם שלשה על פי המסרה בחולם׳ עלי סמכה חמת׳
סמכה ענין הקרוב והסמוך וכן סמך מלך בבל אל ירושלים ורז״ל נשתמשו הרבה בזה הלשון באמרם ערב ש
שבת סמוך לחשיכה וזולת זה הרבה מאד וכל משבריך עניתני והמשברים הם גלי
הים נקראים כן לפי שהם משברי׳ בעת זעף הים וכן כל משבריך וגליך עלי עברו ולפי שדמה עצמו שהוא
במצולות ים לפי׳ אמ׳ משבריך׳ הרחקת מיודעי ימ מיודעי על אומות העולם אמ׳ אותם שהיו מיודעי כש
כשהייתי בארצי עכשו שאני בגלות נעשו רחוקי׳ ממני ושתני להם תועבות שהם מתעבי׳ אותי ויש לפר׳ כי כל
אחד מבני הגלו׳ אומ׳ על חבריו כי מרוב צרת הגלו׳ לא ישגיח אחד על צרת חברו כי די בצרתו וכל אחד אומר
כי אחיו ורעיו רחוקי׳ ממנו וכאלו הוא תועבות למו כלוא ולא אצא והנני כלוא בצ׳ ולא אצא ממנו׳ עיני
דאבה מן דאבון נפש כאלו אמ׳ כלת׳ מן העוני שאני בו ועיני תלוי׳ אליך וקראת׳ בכל יום ושטחתי אליך כפי

הלמתים תעשה פלא אם רפאים יקומו יודוך ס
סלה: היספר בקבר חסדך אמונתך באבדון: ה
היודע בחשך פלאך וצדקתך בארץ נשיה: ואני
אליך יהוה שועתי ובבקר תפלתי תקדמך: למ
למה יהוה תזנח נפשי תסתיר פניך ממני: עני אנ
אני וגוע מנער נשאתי אימיך אפונה: עלי עברו
חרוניך ביעותיך צמתתוני. סבוני כמים כל היו
היום הקיפו עלי יחד: הרחקת ממני אהב ורע מ
מידעי מחשך משכיל לאיתן האזרחי
חסדי יהוה לעולם אשירה לדור ודור אודיע אמ
אמונתך בפי: כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים
תכין אמונתך בהם: כרתי ברית לבחירי נשבע
נשבעתי לדוד עבדי עד עולם אכין זרעך ובני
ובניתי לדור ודור כסאך סלה: ויודו שמים פלא
פלאך יהוה

הלמתים תעשה אם כמות בגלות תעשה לנו פ
פלא אחר כך ואם רפאים והם המתים יקומו מקבר'
ויודוך סלה זה לא יהיה ואם לא תעשה עמנו פ
פלא בעודנו בחיים ונודה לך על הנסים ועל הנפל
הנפלאו' שתעשה עמנו מתי תעשה אחר שנמות ולא
תעש' עמנו פלא ולא נודה לך כי הגוף מת לא ירגיש
ולא ידע ואין תקוה לו על דרך הטבע וכן אמ' לא ה
המתים יהללו יה ולא כל יורדי דומה' היסופר ב
בקבר' ועוד כפל הדבר לחזק' ואבדון הוא הקבר שה
שהגוף אבד וכלה בו' היודע בחשך וע
ועוד שלש הענין כדרך הנוהים והנוגעי' שכופלים
דבריהם כמה פעמי' בארץ נשיה הוא הקבר שהוא מ
מקו' השכחה שהמתי' נשכחי' כמת מלב' ואני אל
אליך ואני בעוד שאני שועתי תמיד לפניך ובבל ב
בקר ובקר תפלתי תקדמך כלומ' כי תפלתי קודמת
לכל עסק שיש לי' למה יהוה שלא תשגיח על
דלותיה תסתיר פניך שלא תפנה אל שועתי ואל תפ
תפלתי' עני אני מימי נעורי אני סובל זה העוני ו
ואני גוע כלומ' הולך כאדם שמתגולל והולך כלומר
כי כל ימיהם ב"ע מנעורי ועד זקוני' נשאתי אימיך
אפונה' בכל עת אני סובל אימיך ומפחד ממך כי איננו פורק עולך מעלי מרוב צרותי ואע"פ ש'א תושיעני
תושיעני אלא בכל עת אני נושא אימיך ומפחד ממך' ופירוש אפונה מענין פן אני מפחד תמיד ואומר פן יע
יקראני כך וכך ונבנה אפונה ממלת פן כמו שנבנה ותחינו ממלת הן ואפונה בלעז דוכטי' עלי עברו
שם מן והמן כבעת' נמתותני אמרו כי המלה הזאת מורכבת מן נמאוני ונמתותני ואין טעם להרכבה הזאת
והנכון בעיני כי נכפלה בו הלמד עם כנוי הרבים לחזק הענין כמו ירקרק שפירושו' אדמדם אודם שאדומי'
כן נמתוני ר"ל כרתו אותי כריתות הרבה סבוני כמים כמו שהמים סובבים העולם כן בעותיך סבב
סבבוני וכן הקיפו פירוש: סבבו וכפל הענין במלות שונות כמו שהוא במקומות רבים הרחקת ממני כ
כמו שפירשתי בפסוק הרחקת מיודעי' מיודעי מחשך כאלו מיודעי במקום חשך ש'א יראה אותם משכיל
לאיתן' אמרו רבותינו ז"ל איתן זה אברהם ולפי הפשט הוא הנזכר בספר מלכים ויחכם מכל האדם מאיתן ה
האזרחי והוא איתן בן זרח בן יהודה וכן תרגם יונתן מאיתן בר זרח וכן הוא בדברי הימים ובני זרח זמרי ו
ואיתן והימן והיה מחכמי ישראל וחבר זה המזמור על' דרך הגלות ושם עיקרו מלכות בית דוד שהיא בטלה זה
כמה שנים כי הוא קרן ישראל ובבא המשיח יאסף הגלות לפיכך שם כל ת'וכתו על דבר המלך מז"ע דוד ש'
ואמר חסדי יהוה' החסד הוא קודם ההבטחה והאמונה אחר ההבטחה ואמר אספר חסד
חסדי יהוה ואמונתו לבחיריו שיהיה לעול' נודע ולדור ודור' אמרתי עולם כי אמרתי וחשבתי כי לעול'
יהיה החסד שעשה לדוד לתת לו המלכות לו ולבניו אחריו וכמו השמים שתכין אמונתך בהם שלא תפסק פיר
פירוש אמונה קיום כן תכין אמונתך עם דוד ועם זרעו שלא תפסק לאורך זמן כל ימי עד כמו שאמ' כימי ה
הארץ' כרתי ברית' ואתה כן אמרת לדוד על ידי נתן הנביא ונכונת כסאו עולם וקראת אותו בחירי כמ
כמו שאמר ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל' נשבעתי כי דברי שבועתו עד עולם כמו שאמ' לו נתן הנ
הנביא ובית יבנה לך יהוה ובנין הבית הם הבנים' ובני הבנים' עד עול' ויודו שמים אמ' אם אני מודה חסדך
ואמונתך כי אני רואה שהשמים יודו פלאך כמו שאמר השמים מספרי' כבוד אל והפלא הוא סבוב הגלגלים ת
תמיד תנועה שאין לה הפסק יורה על מניע מניעם יודו כי כל כחם מאתך הוא'

אף אמונתך בקהל קדשים: כי מי בשחק יערך לידוה ידמה לידוה בבני אלים: אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו: ידוה אלהי צבאות מי כמוך חסין יה ואמונתך סביבותיך: אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם: אתה דכאת כחלל רהב בזרוע עוזך פזרת אויביך: לך שמים אף לך ארץ תבל ומלואה אתה יסדתם: צפון וימין אתה בראתם תבור וחרמון בשמך ירננו:

אף אמונתך שהכינות להם שהיא נודעת בקהל קדושים והם המלאכים כי בקיומם יהיה קיום הגלגלים והאמונה היא הקיום והם קיימים לעולם כי אינם גוף ומקיימים שמים שהם גוף׳ כי מי והם יודו ויאמרו כי מי בשחק יערך לה׳ כמו שיחשבו עובדיהם והם השמים וצבאם מודים כי מאת האל יצא להם הכח ו׳ פלא שהם מראים בבני אלים׳ הם צבא השמים ואלים הם המלאכים והצבא הם כבנים להם כי מסיבתם היא תנועה ומהלכם ומשפטם ופי׳ אלים יכולים׳ אל נערץ כמו נורא פירושו שיערצו ממנו׳ וכן נקרא שמו נורא שיראו ממנו וה והוא נערץ ונורא בסוד המלאכים הקדושים׳ ופירו׳ בסוד בחבירת כמו בסוד ישרים ועדה׳ ופירוש רבה מערצה רבה ויראה׳ רבה יעריצו וייראו ממנו וכן לא אמונה רבה רוצה לומר מטה רבה ופירוש על כל סביביו על המלאכים שהם סביביו כלומר משרתיו והפסוק כפול ב בענין במלות שונות ידוה אלהי צבאות השמים הוא אלהיהם ומושל הס״ן יה חסין אינו כמוך הכל ה הוא מוכרת בשקל גביר ופירושו חזק כמו וחסון הוא כאלונים ואמר יה הוא השם מורה על הוית העול׳ כלומר כי הוא מאתו׳ וחסין מורה כי הוא קיום העולם אחר הויתו כמו שנקרא חי העולם ואמונתך סביבותיך כמו שאמ׳ אמונתך בקהל קדושים׳ כי הקדושי׳ המלאכים הם סביביו מעידים על אמונתך כלומר על קיומך׳ ואמר מי כמוך כלומר בעליונים המקיימים מי כמוך כי הם מעידים על עצמם כי בך קיומם ואמר שאתה קיים לעולם׳ והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פירש טעם סביבותיך אינה מתפרדת כי אינה מקרה׳ אתה מוש׳ דבר על העליונים כי הוא מושל עליהם ועתה אדבר על התחתונים הבאים והחזקים והם מן הבריאים הנורא׳ ופירוש גאות הים שהמים גבוהים והאל מושל עליהם ועוצר אותם ושם להם חול גבול׳ ופירוש בשוא גליו בהתרוממם והוא כמו בנשוא וחסר פא הפועל׳ אתה תשבחם תשקיטם וכן משביח שאון ימים ואיפשר שאמר זה על קריעת ים סוף׳ או אמר כן יעשה בכל זמן כמו שאמר יקם סערה לדממה ויחשו גליהם׳ או פירושו כמו חצי הפסוק הראשון כלומר בהתרומ׳ גלי הים שידמה שיצאו חוץ ליבשה בהתרוממם כשיגיעו לשפה אתה תשקיטם׳ אתה דכאת׳ אתה דכאת כתוב באלף במקום יוד וכן רפאנו את בבל׳ זה הפסו׳ מוכיח על קריעת ים סוף אמר הפסוק אשר לפניו כי רהב מצרים כמו המחצבת רהב אזכיר רהב ובבל אמ׳ קרעת הים לישראל ואחר כך דכאת המצרי׳ בתוכו כאלו היו חללי׳ כי לא היה להם כח לנוס ולצאת מהי׳ בעוד שהיה לחרבה׳ פזרת אויביך כי היה מוציא הטובעי׳ ומפזר׳ אל חוף הי׳ לימי׳ ולא תכף שטובעים ואתה בזרוע עזך פזרת אויביך נקיאת אות הים תכף שטבעו כדי שיראו אות׳ ישראל מתי׳ על שפת הי׳ כמו שכת׳ וירא ישראל את מצרים מת על שפת הי׳ לך שמים׳ עתה זכר בכלל העליוני׳ והתחתוני׳ והטע׳ לך הם כי הם מודי׳ זה כי לך הם הם מי בשכל ודעת׳ והאר׳ כמו שאמ׳ או שיח לארץ ותורך ויספרו לך דגי הים וגו׳ והטע׳ אעפ׳ שאינ׳ בני שכל וכן אמ׳ הנה אף לך ארץ אעפ׳ שאינת בעלת שכל בני אד׳ מכירי׳ ויודעי׳ מהארץ ומבהמו׳ והעופו׳ כי יש להם בורא ומנהיג ואתה הוא הבורא והרי הם כאלו הם מספרי׳ ומודי׳ בזה׳ תבל ומלואה׳ ארץ נקרא המיושבת ושאינה מיושבת והמיושבת קרא תבל לפיכ׳ אמ׳ ומלואה והמלואה שלה הם השוכני׳ בה בני אד׳ בהמות ועופו׳ אתה יסדת׳ כמו היסוד שהוא קיום הבנין כן עשה הא׳ יתעלה במקום הישוב וכן לשוכנת הים העוברי׳ במקו׳ הישוב לתועלת בני אדם לעבור בו ממקו׳ למקו׳ ולצוד בו הדגים למאכלו וכל זה הוא קיום היישוב לפיכך אמר יסדתם׳ צפון וימין׳ כתב החכם ר׳ אברהם אבן עזרא כי זכר פאות העולם והנה זכר שמים וארץ והם שתי פאות מעלה ומטה וזכר צפון וימין ותבור שהוא בפאת המערב והר׳ אחר וחרמון במזרח והנה זכר שש הפאות וזהו שכת׳ בספר יצירה חתום בשש טבעות׳

לך זרוע עם גבורה תעז ידך תרום ימינך׃ צדק
ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך׃ אש
אשרי העם ידעי תרועה יהוה באור פניך יהלכון
בשמך יגילון כל היום ובצדקתך ירומו׃ כי תפ
תפארת עזמו אתה וברצונך תרום קרנינו׃ כי ת
ליהוה מגיננו ולקדוש ישראל מלכנו׃ אז דברת
בחזון לחסידיך ותאמר שויתי עזר על גבור הרו
הרימותי בחור מעם׃

ולפי דעתי כי זכר תבל ומלואה והוא ממזרח למער
למערב על קו השוה בהורך העול׳ שהוא מיושב כלו
מרח׳ ועד סוף מערב לפיכך אמ׳ ומלואה שהוא מלא
כלו ואחר כן זכר צפון וימין אתה בראתם שהואור
רוחב העולם ואינו מיושב כלו כי לפאת צפון נשאר
הרבה מן העול׳ חרב מרוב הקרירות ולפאת דרום יו
יותר ויותר מפני החמימות ומעט הוא הייסוב
בה וכולם מודים שאתה בראתם החרב והיישוב וזכ
וזכר תבור וחרמון כי הם הרים גדולים והרים מה
מהברואים הנראים אשר בארץ וכן אמר יכר הרי׳
כי הם הברואים הגדולים אשר בארץ תבור כמו שא
שאמר כי כתבור בהרים כלומר שהוא נודע בהרים
לארכו וגבהו וכן חרמון הוא שניר הוא הר גבוה מאד עד שימצא ש׳ג בו אפילו בימות החמה ואמר בשמך י
ירננו כאלו הם מספרים ומעידים כי אתה יוצרם והרואה אותם נותן שבח והודאה לאל היוצר אותם והרי הם
כאלו הם ירננו׳ לך זרוע כי אתה בכוחך עומד הכל וכן אמר ומתחת זרועות עולם תעז ידך׳ וה
והיא השמאלית תרום ימינך והנה שתיהם שוות בך בעוז ובגבורה וברוממות וכן אמר על שתיהם זרועות עו
עולם׳ צדק ומשפט אחר שזכר העול׳ ואמ׳ כי בכח השם עומד אמ׳ כי קיום העול׳ כמו שהוא קיים ל
לנצח ולא ישחת הוא צדק האל ומשפטו חסד ואמת מאתו והכסוק כפול במלות שונו׳ כי צדק וחסד אחד ומש
ומשפט ואמת אחד ומכון כסאך ויקדמו פניך אחד כי הצדק והחסד שעושה עם הברואים בהעמידו העול׳ על
מכונו והוא משפט ואמת מאתו לקיים דברו שאמ׳ עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחום וקיץ וחורף ויום ולי
ולילה לא ישבותו ואמ׳ ולא אוסיף עוד לקלל את האדמה ואמ׳ ולא אוסיף עוד להכות את כל חי ואת זאת הו
הות הברית אשר אני נותן ביני וביניכם ובין נפש חיה לדורות עולם ופירוש מכון כסאך כמו המלך היושב ע
על הכסא ורואה צרכי עמו ומנהיגם על המשפט ופירוש יקדמו פניך כי תמיד הם מזומנים עמך בלי ספק ש
שאתה מנהיג העולם על מנהגו תמיד כי הקדוש הוא הזמנת הדבר כמו אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמ
ובמים כי תקדמנו ברכות טוב׳ אשרי העם בתחלת המזמו׳ החל לזכור חסד ואמת שהיה לו עם דוד וזכ׳
וסמך לו החסד והאמת שהיה לו עם העולם ושהוא מקיים האמת עם העולם כן היה לו לקיים עם דוד ועם יש
ישראל ואמר אשרי העם יודעי תרועה כלומר אשריהם ישראל כשהיה רצונך אליהם והיית מולך עליהם והו
היו יודעי תרועתך כמו שכתב יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו׳ וטעם התרועה כי במלחמה המתגברים על א
אשר כנגדם היו תוקעין ומריעין להפחיד אשר כנגדם כמו שאנו רואים במלחמות הכתובות שהיו תוקעים ו
ומריעים במצות האל וכן אמר וכיתבא מלחמה בארצכם והרעות׳ בחצוצרו׳ ובתרועת הא׳ יתעל׳ אמר יריע אף
יצריח על אויביו יתגבר׳ וזהו ותרוע׳ מלך בו׳ וזהו יודעי תרועה יהוה באור פניך יהלכון אז היו הולכים באור
פניך ולא היו נכשלים כמו שהם עתה שהם כהולכים בחשכה׳ בשמך יגילון ׳אז יגילון בשמך כל היום כ
כלומר בזכור שמך כי בשמך היו נעזרים ובצדקתך ירומו׳ כי תפארת ׳אז ברצונך כי אתה היית אז תפאר
תפארת עוזם כי לא היה עוז אלא מאתך ובעזך היו מתפארים על האומות ׳אז ברצונך תרום קרנינו וכתב ת
תרים פירושו שאתה היית מרים קרננו וקרי תרום רוצה לומר ברצונ׳ היתה רמה קרננו כמו רמה קרני ביו וה
והעם שקרנינו כתוב ביוד לשון רבים ותרום לשון יחיד פירושו כל קרן וקרן רוצה לומר מלך ישראל כי
ליהוה הפסוק הוא כפול בענין במלות שונות ומגננו הוא מלכנו והוא דוד המ׳ ך ושלמה בנו והבאים אחריו
מזרעו רוצה לומר כי ליהוה הוא מלכנו לפיכך היה מצליח ומתגבר על אויביו אז דברת ׳ומתי היה זה א
אז כשדברת בחזון לחסידך והוא שמואל הנביא ותאמ׳ שויתי עזר על גבור אמרתי שויתי עזר ישרא׳ על גב
גבור והוא דוד כמו שכתב ואשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך הרימותי בחור מעם כמו שכת
שכתב וימשח אותו בקרב אחיו בחור שהיה נבחר למלוכה׳

מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו אשר יד
ידי תכון עמו אף זרועי תאמצנו: לא ישיא אויב
בו ובן עולה לא יעננו: וכתותי מפניו צריו ומשנ
ומשנאיו אגוף: ואמונתי וחסדי עמו ובשמי תרום
קרנו: ושמתי בים ידו ובנהרות ימינו: הוא יקר
יקראני אבי אתה אלי וצור ישועתי אף אני בכור
אתנהו עליון למלכי ארץ: לעולם אשמור לו ח
חסדי ובריתי נאמנת לו. ושמתי לעד זרעו וכסאו
כימי שמים: אם יעזבו בניו תורתי ובמשפטי לא
ילכון: אם חקתי יחללו ומצותי לא ישמרו: ופק
ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם: וחסדי לא
אפיר מעמו ולא אשקר באמונתי: לא אחלל בר
בריתי ומוצא שפתי לא אשנה: אחת נשבעתי בק
בקדשי אם לדוד אכזב: זרעו לעולם יהיה וכסאו
כשמש נגדי: כירח יכון עולם ועד בשחק נאמן ס
סלה:

מצאתי דוד עבדי כי אני יודעו שהוא עבדי ולא
אמצא כמוהו׳ בשמן קדשי שנמשח בשמן המשחה ש
שנקרא שמן משחת קדש׳ אשר ידי תכון עמו
תהיה נכונה עמו לעזרו׳ לא ישיא אויב בו לא
יהיה לו האויב כנושה בו שיקח ממונו ולא יעננו בנ
בגופו ואויב ובן עולה אחד׳ וכתותי כי אני
אכתית מפניו צריו שלא יוכלו לשלוט בו׳ ואמונתי
וחסדי החסד היה מתחלה כשבחר בו למלך והאמת
אחר כן שקיים לו דברו שהבטיחו להיות מלך הוא וז
זרעו עד עולם׳ ובשמי שיהיה שמי בעזרתו כלומר
כשיזכור שמי׳ ושמתי בים ידו שיש לו כח וש
ושלטנות בחוף הים ובעברי הנהרות כמו שמ
שמצאנו שחירם מלך צור שלח מנחה לדוד דרך ים
עצי ארזים וחרש קיר וחרשי עצים וכן אמ׳ כי הביאו
הצידוני׳ והצורים עצי ארזי׳ לרב לדוד ודרך ים היו
מביאים לו וכן בנהרות מלכי ארם שהיו בעבר הנ
הנהר היו שולחי׳ לו מנח׳ דרך הנהר וכלי כסף ונחש׳
וכן מה שלקח הוא מכל העיירות בעבר הנהר׳ כשנ
כשנלחם במלכי ארם׳ הוא יקראני שהיה ד
דבק בי ויודע ומכיר שהעזר יבא מאתי׳ אף אני
בקמץ האלף אעפ׳ שאין בה פסק אבל הוא בהעמדת
טעם כי הוא בטרחא ויש לו פעמים משפט הפסק ו
וכן ברכני גם אני אבי וכן בריבע אם אני לא אעבר אליך׳ אמ׳ כמו שיקראני הוא אבי אף אני גם כן לא אקר׳
לו בן עוד אלא בכור שיש לו מעלה על שאר הבני׳ כי הוא יהיה עליון על כל המלכי׳ וכן היה שעבדו המלכים
את דוד והיו לו נושאי מנח׳ כמו שכתו׳ במלכי ארם ובמלך מואב ובמלך אדום וכן כתו׳ וה׳ נתן פחדו על כל ה
הגוים׳ לעולם חסד שעשיתי עמו להקימו מלך אשמרנו לו לעולם וכן ברית שכרתי לו תהיה נאמנ׳ לו
שלא אשקר בבריתי׳ ושמתי במלכות אשים זרעו לעולם וכן כסא המלוכה שלו יהיה כימי השמים׳ אם
יעזבו בניו תורתי׳ אם חקותי הזכיר התור׳ והמשפטי׳ והחקי׳ והמצות שאם לא ישמרו אותם כמו שכתו׳
בתורת משה׳ ופקדתי וכן אמ׳ לו על ידי נתן הנביא אשר בהעוותו והוכחתיו בשבט אנשי׳ ובנגעי בני אד׳
כמו שמיסר האב הבן בשבט כמו שכתו׳ כי יכנו בשבט לא ימות כן אמ׳ שייסר ויוכיח החוטא מבניו בנגעים וב
ובחלאי׳ ובשבט והוא שיתננו ביד אויביו ולא שיסיר המלוכ׳ ממנו וזהו וחסדי לא אסיר מעמו הוא חסד ה
המלוכ׳ ואעפ׳ שהוא יפר בריתי שלא ישמור מצותי אני לא אסיר חסדי ולא אשקר באמונתי כי בכל זמן יהיה
בבניו מלך׳ לא אחלל אעפ׳ שהוא חלל חקותי ולא שמר מצותי אחת נשבעתי כלומ׳ אחת היא השבועה
שלא תשנה׳ בקדשי בקדושתי׳ נשבעתי זה אם לדוד אכזב טעם אם כי כן לשון השבוע׳ אם אעשה כך וכך יהי׳
כך וכך אם יבואון אל מנוחתי אם יבואו אל הארץ׳ זרעו לעולם יהיה במלוכ׳ וכסאו כשמש נגדי כמו הש
השמש שהוא קים לעולם כן זרעו במלוכ׳ יהיה קיים לעולם וכן לפני שמש ינון שמו שפי׳ כל זמן שהשמש קי׳
ואם תפרש שיהיה בהיר ומאיר כשמש יהיה על הטובים מבניו׳ כירח יכון לעולם ׳כמו הירח שפע
שפעמים אפל ופעמים מאיר כן יהיה זרעו כשיהיו טובים יהיו מאירים כשיהיו רעים יהיו אפלים ומכל מקום
לא תפסק המלכות כמו שהירח לא יפסק בין מאפיל בין מאיר יהיה לעולם נכון לא יפסק׳ ועד בשחק נאמן
סלה׳ הירח הוא עד נאמן בשחק על זרע דוד כי כן אמר לו האל שיהיה זרעו לעולם כירח׳

ואתה זנחת ותמאס התעברת עם משיחך: נאר
נארתה ברית עבדך חללת לארץ נזרו: פרצת
כל גדרותיו שמת מבצריו מחתה: שסוהו כל עו
עוברי דרך היה חרפה לשכניו: הרימות ימין צר
צריו השמחת כל איביו: השבת מטהרו וכסאו ל
לארץ מגרתה: אף תשיב צור חרבו ולא הקמתו
במלחמה: הקצרת ימי עלומיו העטית עליו בוש
בושה סלה: עד מה ידוה תסתר לנצח תבער כמ
כמו אש חמתך: זכר אני מה חלד על מה שוא ב
בראת כל בני אדם: מי גבר יחיה ולא יראה מ ת
ימלט נפשו מיד שאול סלה
איה חסדיך הראשונים אדני נשבעת לדוד באמ

ואתה זנחת תמה על זה המשורר איך דבר כנג
כנגד הא׳ כדברים האלה כאדם שאומ׳ לחבירו נשבע
נשבעת זה ולא הקימות שלא עמד׳ בשבועתך וכתב
החכם ר׳ אברם אבן עזרא כי היה בספרד חכם גדול
והיה קשה זה המזמור עליו ולא היה קורא אותו ול
ולא יכול לשמעו והוא החכם ר׳ אברהם פירש שהוא
מדבר על לשון האויבים שהם מחרפים ומכזבים דב
דברי השם על כן אמ׳ זכור ידוה חרפת עבדיך אשר
חרפוך אויביך ידוה ואני תמה על תמיהתם כי המזמ
המזמורים ברוח הקדש נאמרו ולא יתכן להיות בה
בהם אל׳ דבר נכון ואם המשורר תמה לאורך הגלות
הזה והוא לא אמר שעבר האל על שבועתו שהרי בג
בגלות בבל נפסקה מלכות בית דוד והשבועה איננה
בטלה בכך כי כיון שהיה זרע דוד קיים והמלכות ע
עתידה לחזור אחר שבעים שנה הרי שבועתו קיימת
אבל זה הגלות תמה לפי שארך כל כך אמר והלא א
אתה נשבעת לו היאך יהיה זה שידמה שנפסקה המ
המלכות כי כמה שנים הם ישראל בגלות עד כמעט נואשו מן הגאלה ואמר המשורר דרך תמיה איך יהיה ו
ובמה היתה החטאת הגדולה הזאת והקצף הגדול הזה והנה משה רבינו אמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל ע
עבדיך אשר נשבעת להם בך ואמר איך תעשה זה שהרי נשבעתי וישעי׳ אמר למה ידוה תתענו מדרכיך ואליהו
אמר אתה הסיבות את לב העם אחורנית הנה אמר כי כלם דבריו שלא כהוגן לא אמרו אלא על דרך הדמיון
אמר המשורר אתה שנשבעת לו זנחת אותו זה כמה עד שידמה שלא תזכרהו עוד ואיה שבועתך עם משיחך
עם דוד שהיה משיחך שנוית אתה למשחו ידמה שהפכת עמו האהבה לעברה שפסקת המלכות מעמו זה כמה
שנים׳ נארת ברית הברית שכרת לו השחת אותו וכן נאר מקדשו ענין השחתה נזרו הנזר על ראשו ח
חללת אותו והפלת אותו לארץ׳ פרצת כל הגדרות ששמת לו בעזרך שאמרת לא ישיא אויב בו שלא נת
נתת אויב להרע לו פרצת אותם הגדרות והמבצרים ושמת מחתה ובאו ושסוהו׳ שסוהו כל כמו בוזזהו׳ ו
וכן מי נתן למשסה יעקב׳ כיון שלא היה לו גדר ולא מבצר שסוהו כל עוברי דרך היה חרפה לשכניו הפך מ
מה שהיה שהיו כל השכנים עובדים לו כל המלכים שהיו סביבותיו׳ הרימות ימין הפך אף זרועו
תאמצנו השמחת כל אויביו נתת להם שמחה הפך מה שהיה פחדו על כל הגוים׳ אף תשיב הפך וכתותי
מפניו צריו וצור חרבו פירוש חדוד חרבו וכן חרבות צורים והוא הפוך כמו תולע׳ שני ולא הקמתו לא היתה לו
תקומה בפני צריו׳ השבת זכותו והוד מלכות שהיה לו השבת אותו ודגש הטית מטהרו כדגש קוף מקד
מקדש לתפארת׳ ומטהר שם הזכות׳ וכן וכעצם השמים לטוהר ורוח עברה ותטהרם׳ מגרת כמו הפלתה ותרג
ותרגום ויפול רוכבו אחור ויתגר רכביהון לאחורא׳ הקצרת ימי עלומיו הם ימי המלכות כמו ימי הא
האדם בנעורים הם ימי הטובה לענין הגוף וימי הזקנה הם ימי הרעה כמו שכתב עד אשר לא יבאו ימי הרעה
ואמר כי ימי המלכות היו קצרים וימי הרעה שהם ימי הגלות הם ארוכים׳ העטית עליו בושה שהוא בוש מהבט׳
שהבטחתו והאומרים לו האויבים שאין לו תוחלת עוד והנה הוא בוש מהם עד מה׳ כאלו אין אתה רואה
בצרת הגלות ויאמר כי הוא מפחד מהמותה ולא יראה הישועה ואולי לא יניח בן תחתיו והנה נפסקה המלכות
או בכל דור ודור יתאוה מי שהוא מזרע דוד שתהיה בימיו הישועה ויהיה הוא המלך המשיח ואמר זכר אני זכ
זכר אני זכר אני׳ מה אני בעולם כי מעט הוא חיי האדם יזכור על מה שוא בראת כל בני אדם כי לתת
לתמותה בראת אותם והנה חייהם שוא והבל׳ מי גבר כי אין אדם שיחיה ולא יראה מות ושיכול למלט
נפשו מיד שאול׳ איה חסדיך והם מה שנשבע׳ לדוד באמונתך איה הם עתה שנעזבני׳ זה כמה בגלות

באמונתך: זכר אדני חרפת עבדיך שאתי בחיקי
כל רבים עמים: אשר חרפו אויביך יהוה אשר ח
חרפו עקבות משיחך: ברוך יהוה לעולם אמן ו
ואמן   תפלה   למשה איש האלהים
אדני מעון אתה היית לנו בדור ודור: בטרם הר
הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם ועד עול
עולם אתה אל: תשב אנוש עד דכא ותאמר שוב
שובו בני אדם: כי אלף שנים בעיניך כיום אתמ
אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה: זרמתם שנה
יהיו בבקר כחציר יחלף: בבקר יציץ וחלף ולע
ולערב ימולל ויבש: כי כלינו באפך ובחמתך נ
נבהלנו

זכר   ה' חרפת עבדיך שיחרפו אותנו האויבים וא
ואומ' שאין לנו עוד תשועה שאתי בחיקי כל עמים ר
רבים שאני נושא חרפתי בחיקי חרפת כל עמי' רבי'
וכן עב טיט כמו טיט עב מקום שם קבר מקום קב'
כמו מקום קב' שם   אשר   חרפו עקבות משיחך
התאחרות משיחך שמתאחר כל כך לבא ואומ' שלא
יבוא לעולם וכן לא יעקבם כי ישמע קולו לא יאחר'
כי עקב הוא אחרית הגוף וסופו   ברוך   ה' לעול'
אמן ואמן דב"י המשורר ראה ברוח הקודש שבות
ישראל מהג' ית' ונתן הודאה לאל' או מחבר הספר. א
אמ' כן בתכלית הספר הודאות לאל כמו שכותבין ה
הסופרי' בהש"לימ' הספר וכבר פירשנו הפסו' בתכלית
הספר הראשון   נשלם ספר שלישי

ספר   רביעי

תפלה
למשה איש האלהים אדני מעון אתה היית לנו בדור
ודור תפלה זו מצאה דוד כתובה והיתה כתובה אצל'
שהיתה למשה רבינו וכתבה בספרו זה והגאון רב סעדיה ז"ל פי' למשה כמו לבני משה שהיו לוים המשוררי' בבית
המקדש והוא כמו לבני קרח מזמור. ומצאנו כמו החסרון הזה ויהוידע הנגיד לאהרן פי' לבני אהרן כן לא
למשה לבני משה והמזמור הזה כאמ' על זה הגלו' ודבר בו מחולשת האדם ומקוצר ימיו ומתפלל שלא יענישנו
הבורא כפי מעשיו כמו שאמ' איוב הלא מעט ימי וחדל. איש האלהים שהיה נביא ה' מעון אתה מעון פי' מעון
ומחסה וכן מעונה אלהי קדם שהוא מקומו שלעולם כן אמ' על לשון ישראל בכל הדורות היית לנו מקום ומ
ומחסה.   בטרם   הרים ילדו זכר הארץ ולא זכר השמים לפי שרוצה לדבר על בן אדם שיעמוד מעט ב
בעולם לפי' דבר על הארץ שלא יעמדו אנשיה אבל השמי' גם אנשיהם עומדי' וזכר ההרים
שהם עומדים יותר משאר חלק הארץ ואמ' ילדו כי היסודות הולידום במצו' האל ותחולל ארץ ותבל פי' מטרם
שחוללת ארץ ותבל והארץ היא המיושבת ושאינה מיושבת וכשזוכר אותה עם תבל היא שאינה מיושבת ותבל
היא המיושבת גם רמז בזה כי בילדות ההרים והיתה ארץ ותבל הוא מה שאמ' ויקרא אלהים ליבשה ארץ ומעול'
פי' מטרם שהיה העולם וכן מעולם כשכתי' ועד סוף העולם כמו כן אתה אל ופי' אל יכול   תשב   אנוש עד
דכא עד היותו דכא בימי הזקנה כלומ' לא יועיל לו חזקו בימי בחורותיו כי אתה תשיבנו דכא. ותאמר שובו ב
בני אדם שישובו לעפר' ואדני אבי ז"ל פי' תייסרנו בייסורין על עונותיו ותאמ' שובו בני אדם שישובו בני אדם
בתשובה ועל ידי הייסורין אומ' להם כי הם השלוחים'   כי   אלף שנים ואמרת לו גם כן מה הם חייך כי
אלו יראה בעיניך ותחשוב שתחייה אלף שנים מה שלא חייה אדם כאין הם כיון שסופך למות לפי' אל תתגאו'
בחייך אם תאריך ימים כי כלם יחשבו כיום אתמול שעבר או כמו אשמורה אחת מאשמורת הלילה כי כלם ע
עמל ויגיעה ורז"ל פי' בעיניך כנגד האל יתעלה ואמ' יומו של הקב"ה אלף שנים כי אלף שנים אינם נחשבים לו
אלא כיום אחד'   זרמתם   כנגד האל ידבר המשורר ואמ' זרמת שנות בני אדם כזרם שהולך ושוטף במהרה
אז כמו השינה יהיו ר"ל כמו החולם בשינה כי בהקיץ אין מדברי החלום דבר. בבקר כחציר יחלוף כמו החציר
כן יחלוף ויעבור במהרה אפי' בבקר כלומ' שימות בימי הנעורי' כמו החציר שהוא רטוב לפני השמש ובבקר בב
בבאת השמש עליו יבש   בבקר   יציץ וחלף מלשון אם יכרית ועוד יחליף יחליפו כח שהוא ענין התחדשות כ
כלומ' אם בימי הנעורי' יהיה שליו ושקט לערב שהוא בימי הזקנ' ימולל ויבש כמו החציר אם יהי' בו כח הרטיבו'
בבקר שהשמש אין בו כח החמימות כל כך. לערב ימולל ויבש שהכה אותו כל היום השמש ומולל מבנין פועל
מרובע והוא פועל עומד וענינו יכרית   כי   כלינו עתה ידבר על לשון הגלו' אמ' כל אדם הוא הבל ואפי' אות'
שהם בשלוה בכל שכן שאנחנו בגלו' כי כלינו בגלו' באפך שאנפת בנו על עונותי' והפסוק כפול במלות שונות'

שַׁתָּה עֲוֺנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ׃ כִּי
כָל יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ הֶגֶה׃
יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שמ
שְׁמֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה׃
מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ׃ לִמְנוֹת ימי
יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה׃ שׁוּבָה יְהוָה ע
עַד מָתָי וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ׃ שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ
וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל יָמֵינוּ׃ שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ
שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה׃ יֵרָאֶה אֶל עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ והדר
וַהֲדָרְךָ עַל בְּנֵיהֶם׃ וִיהִי נֹעַם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ
וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָ ינוּ כּוֹנְנֵהוּ

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן

שתה עונותינו׳ משפטו שיתה בשקל קמה שבת והתיו למד הפועל נבלעת בדגש תיו הנמצא׳ והוא כ כתוב בלא הא וקרי בהא ואחד הוא בענין כי פעלת פעמים כתוב בהא כי הנה שאחר הקמץ פעם כתוב ופעם איננו כתוב והמלה מלרע שלא כמנהג והטע׳ בספר מכלל בחלק הדקדוק ממנו· או שתת עונותי עונותינו לנגדך׳ כלומר שתראם תמיד ותענישינו נ עליהם עלומנו למאור פניך׳ חסר יוד הרבים או ה הוא לשון יחיד ופירושו עונינו הנעלם הוא למאור פניך כי אין נסתר לנגדך כי הכל הוא מאור לפניך ויש מפרשים עלומנו חטאת נעורנו׳ ולזה הפירוש י יהיה חסר הנסמך יוד הרבים על כל פנים כי לא נ נמצא עלומים נעורים וזקנים בלשון יחיד׳ כי כל כי לא היו בהם ימי טובה אלא כולם פנו בעברת בעברתך כלינו שנינו כמו הגה׳ אמר כלינו שהוא פועל יוצא לומר כי אנחנו גורמין הכליון בעונינו והנה הדבור היוצא מן הפה שסף וחלף במהרה כן שנינו חלפו מהרה׳ ימי שנותינו׳ יש שואלים אם מש משה רבינו חבר זה המזמור איך אמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה והוא חיה מאה ועשרים שנה וזו אינה שא שאלה כי הוא דבר על קצר ימים שמתלוננו כל דור ודור בגלות כי ימינו קצרים ולא נוחיל לראות הישועה אם לא תקרב הגאולה׳ ואם בגבורות שמנים שנה׳ ואם יגבר כח הטבע שהאדם יחיה שמונים אבל משמונים ומעל׳ לא נמצא כי אם מעט מן המעט ורהבם עמל ואון חוזק הימים והוא מקור או שם כלומר אפילו מי שיהיו בם בשלוה ימיו עמל ואון הם כי לא יארכו לו הימים׳ כי גז חיש ונעופ׳ פר׳ חוזק הימים ההם במהרה ונעופה אל ה הקבר כלומר כלך שם במהרה כעוף המעופף׳ גז ענינו סר ממקומו כמו ויגז שלוים מן הים׳ ממעי אמי אתה גוזי אלא שהם פעלים יוצאים וזה פועל עומד׳ מי יודע׳ מי יוכל להשמר מאפך וכמה הוא עז אפך כי אנחנו רואים כי כמו שיראתך באדם כן עברתך בו כלומר כל מי שיראתך יותר עליו שבה עברתך יותר כשי כשיחטא מעט כמו שאמר משה רבינו על עצמו ויתעבר יהוה בי למענכם ואותו החטא לא היה שומר אותו ל לאחר׳ וכן אמ׳ על בני אהרן בקרובי אקדש׳ למנות ימינו׳ למנין ימינו כמה הם שהם כמו עים לך כן הודיע אותם לנו׳ ונביא לבב חכמה כלומר נביא חכמה בלבנו ונשתדל יותר בחכמה כשנדע קצנו׳ וכן אמר ה הודיעני יהוה קצי מדת ימי מה היא׳ ויתכן לפרש כי על קץ הגלות אמר שלא נגלה מתי יהיה כי דברי דניאל ס סתומים וגם המלאך אמר שים לסתום מה שהיה מבין ממנו׳ ואמר הודיענו מנין ימי הגלות כמה הם ו ומתי יבא הנביא לישראל כמו שכתב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא׳ כי אז יהיה לנו לבב חכמה כמו ש שכתב כי מלאה הארץ דעה את יהוה׳ שובה שובה טעמו מלרע׳ אמר שובה אלינו עד מתי תזנחנו׳ והנח׳ על עבדיך הנחם עליהם כי כבר נשאו את עונם׳ שבענו בבקר׳ עת הישועה יקרא בקר ואור בכל ימינו כי לא תהיה עוד צרה׳ שמחנו׳ איננו אומר בחשבון הימים שעניתנו כמו שאמר הדרש כי ימי הישועה כי בימי הגלות ואחר כן יחרב העולם אלא אומר כמו שעניתנו אלה הימים והראיתנו בהם רעה כן תשמחנו לעו לעול׳ הב׳ יראה׳ פעל הישועה על בניהם שיראו האבות והבנים הישועה בכל דור ודור מתחננים זה האבו האבות שהישועה שעתידה להיות בימי בניהם תקרב ותהיה בימיהם ויראו האבות והבנים יחדיו׳ ויהי נועם׳ אז בימי הישועה יהיו מעשה ידינו נכון כמו שכתב לא ייגעו לריק ולא ילדו לבהלה׳ וכפל הפסוק להזק יושב׳ ולא נזכ׳ בזה המזמו׳ שם המשורר לפיכ׳ אמרו בדרש כי משה רבינו חבר כל אלה המזמורי׳ שהם אחד עשר מזמורי׳ שלא נזכר בהם שם המשורר עד לדוד מזמו׳ וכלם סמוכי׳ אל תפיל׳ משה כנגד אחד עשר שבטים שבירך׳ תפלה למשה כנגד ראובן כתוב כאן ׳תשב אנוש עד דכא וכאן כתוב יחי ראובן ואל ימות׳ יג

בצל שדי יתלונן אמר לידוה מחסי ומצודתי אל
אלהי אבטח בו: כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר
הוות: באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה
וסחרה אמתו: לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף
יומם: מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים:
יפל מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש:
רק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה: כי אתה
ידוה מחסי עליון שמת מעונך: לא תאנה אליך
רעה ונגע לא יקרב באהלך: כי מלאכיו יצוה ל
לך לשמרך בכל דרכיך: על כפים ישאונך פן
תגוף באבן רגלך: על שחל ופתן תדרך תרמס
כפיר ותנין: כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע
שמי: יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ו
ואכבדהו:

יושב בסתר עליון כנגד שבט לוי שהיה מתלונן בעז
בעזרות· מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה׳ כנ
כנגד שבט יהודה שפעם אודה את ה׳· ה׳ מלך גאות
לבש כנגד שבט בנימן שהוא בא בבלו של מלכו של
עולם שנ׳ חופף עליו כל היום· אל נקמות ה׳ כנגד ש
שבט גד שיבא ממנו אליהו ז״ל שעתיד לגדור משתיא
של אומות· לכו נרננה כנגד שבט יששכר שהי׳ עוסק
ברננ׳ של תורה· אמ׳ ר׳ יהושע בן לוי עד כאן שמעתי
מכאן ואלך צא כנגד עצמך אמ׳ דרך הקריאה כנגד
החסיד מי שהוא יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן
שמע אמרי אני אומר לך בעבור ה׳ שהוא מחסי ומצו
ומצודתי והוא אלהי שאבטח בו אני אומ׳ לך ואבטיח׳
בעבורו׳ כי הוא יצילך מפח יקוש אם תבטח
בו יצילך כמו שהצילני שבטחתי בו· אומר לה׳
ולמד לה׳ כלמד אמרי לי אחי הוא׳ כי הוא יק
יקוש תאר במקו׳ פועל ר״ל מפח הלוכד· הוות שברון
באברת יסך לך מפגעי הזמן שלא יגעו בך· צנה
וסחרה מגן הם והסוחרה היא עגולה בתכונתה· ואמ
ואמתו שהבטיח כל הבוטח בו יהיה לך כצנה וסחרה
שתגן עליך׳ לא תירא מקורות הזמן ופגעיו
הם כחצים יעופו ויבואו פתאם על האדם ביום ובלילה ואמ׳ מפחד לילה כי מפני בדידות
הלילה אדם ההולך יחידי או שוכן בלילה יחידי מתפחד ויתאר העיפה לחץ לרוב מהירו׳ מרוצתו גם מפני האבר׳
שנותנין בראשו׳ מדבר באופל בלילה מפני הקרירות ובצהרים מפני החמימות· וקטב כמו אהי קטבך ש
שאול· ישוד בשריק כמו באולם וכן ירון ושמח ובעלי הדרש מפרשי׳ דבר באפל· וקטב הצהרים דבר השדי׳ וכן
יפול מצדך אלף על השדי׳ הוא אומ׳ וחכמי המחקר אינם מודים בדבר השדים ומבטלים אותו במופת כי אינם
יפול מצדך אלף במלחמה שילחמו בני אדם אלה עם אלה ויהיה לך דרך בניהם ותראה שיפלו במלחמה מ
משמאלך ומימינך ואתה תעבור ביניה׳ בשלום ולא יגש אליך רע או פי׳ על הדבר שיפולו בני אדם בעת הדבר
מימינך ומשמאלך רבים ואליך לא יגש הדבר רק בעיניך אתה תרא׳ מות הרשעי׳ שלא ישבו בסתר עליון
כמוך ואתה תהיה בשלום׳ כי אתה ה׳ מחסי דברי המשורר לחסיד כל זה השלום יהיה לך לפי שאת׳ שמת
מעונך ה׳ עליון שהוא מחסי גם כן׳ לא תאונה אליך רעה לא תזדמן באהליך בך ובאשתך ובבניך׳ כי
מלאכיו יצוה לך בעבורך כמו אמרי לי אחי הוא יצוה מלאכיו בעבורך שישמריך בכל אשר תלך כמו שאמר ב
בזכור׳ הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו׳ על כפים ישאונך פן תגוף פוע׳ עומד כמו תנגף או התי״ו לנוכח
האדם והוא פועל יוצא אמ׳ כאלו המלאכי׳ ישאוך שלא תנגף באבן כמו שאמ׳ כי עם אבני השדה בריתך וחית
השדה השלמה לך׳ כי בי חשק האל אומ׳ עליך כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו בעבור שידע שמי אהיה לו מ
מפלט ומשגב שלא יהיה לו שום מזיק· וידיעת השם המפורש שהוא בן ארבע אותיות הוא אהב׳ האל והיא השג׳
השלמה שיוכל אדם להשיג בעודו בגוף יקראני בכל עת שיקראני אענהו ואם יזדמן במקו׳ צרה לא יפחד
כי אנכי עמו ואחלצהו מהצרה שלא יגיע אליו שום נזק ואכבדהו אתן לו חן וכבוד בעיני כל אדם ובדרש אמ׳
ר׳ יהושע בן לוי בשם ר׳ פנחס בן יאיר מפני מה יש׳ מתפללים בעולם הזה ואינם נענין על שם שאינם יוד
יודעים שם המפורש אבל לעתיד לבא מוד יעו שנ׳ לכן ידע עמי שמי באותה שעה יהיו מתפללי׳ ונענים כי בי
חשק וגו׳ כי ידע שמי יקראני ואענהו ואחלצהו ואכבדהו אמ׳ ר׳ אבהו בשם ר׳ לוי אסף אמ׳ אחלצך ותכבדני מי
שהוא מציליך מן הצרה אתה צריך לכבדו אבל משה אמ׳ אחלצהו ואכבדהו הוא מוצא מן הצרה והוא נותן לו
כבוד והוא נותן לו יגיעה הוי אומ׳ אחלצהו ואכבדהו׳

ארך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי:
צב מזמור שיר ליום השבת: טוב להודות ליהוה
ולזמר לשמך עליון: להגיד בבקר חסדך ואמונ
ואמונתך בלילות עלי עשור ועלי נבל עלי הג
הגיון בכנור: כי שמחתני יהוה בפעלך במעשה
ידיך ארנן: מה גדלו מעשיך יהוה מאד עמקו מ
מחשבתיך: איש בער לא ידע וכסיל לא יבן את

אורך ימים בעולם הזה אשביעהו אורך ימים וב
ובעולם הבא אראהו בישועתי שתהיה כפשו כושעת
לפני או כלו לעולם הבא או פירוש בישועתי ימי הי
הישועה בבא מלך המשיח כלומר אם ימות בגלות ה
הזה החסיד אראיהו בישועתי כשאושיע ישראל מהג
מהגלות כי אחייהו בתחיי׳ המתי׳ שתהיה בעת הישוע׳
וראה והבן כל זה המזמור שהוא הבטחת החסיד איכ
איכו כלו אלא בהצלת הניזקין וכן קראוהו רבותינו
ז״ל שיר של פגעים כלומר שירת הפגעים וזה סוד ג
גדול למבינים׳ מזמור שיר ביום השבת ה
היו אומרי׳ זה המזמור בבית המקדש ויש במזמור זה
מענין שבת כמו שנתפרש ורבותינו ז״ל פירשו שהוא
לעתיד לבא לעולם שכלו שבת ומנוחה והוא ימי המשיח ועוד אמרו בדרש אדם הראשון אמר זה המזמור כש
כשנברא בערב שבת וחטא ונתקלל ובשעת שתים עשרה מיום ששי נתגרש מגן עדן בא ליתן לו הקב״ה איפופ
איפופסין פירוש גזר דין שימותו ונכנס שבת ופנה אותו בא אדם לומ׳ הימינון לשבת פירוש הודאה לשבת ש
שנצל מן הגזר דין בעבורו ואמר מזמור שיר ליום השבת אמר לו השבת לי אתה אומר הימינון אני ואתה בא
באמר הימינון להקב״ה טוב להודות לידוד טוב להודות יום השבת הוא טוב להודות לידוה משאר ימ
ימי השבוע כי האדם פנוי בו מעסקי העולם ונשמתו זכה מטרדת הגוף ומתעסק בחכמה ובעבודת אלהים ול
ולזמר לשמך עליון כי הנשמה העליונה תמצא מקום לשבח לך אתה שאתה עליון׳ להגיד בבקר ביום
ובלילה עלינו להגיד החסד שעשית עמנו שנתת לנו יום השבת למנוחה והאמונה שתתקיים לנו חסדך בכל ע
ואחד מן החסדים הוא שעשית עמנו הוא יום השבת הנה כשנבא להגיד תהלתך והסדך נזכור גם כן זה החסד
וטעם בבקר כי כל ימי השבוע יקום אדם בבקר ילך לעבודתו ובזה הבקר יקום למנוחה ולענג הגוף והנשמ׳
ואז יזכור חסד הא׳ ולדעת רבותינו ז״ל שפרשו לעולם שכלו שבת ומנוחה יהיה פירוש בבקר לעת הגאלה ובלילו׳
הם הגליות כלומר שיגיע הבקר כנגד חסדך שתעשה בהוציאך אותנו מהגלות ובוטחים אנו בך שתתקיים לנו
הבטחתך או פירוש ובבקר גם כן נזכיר אמונתך שקיימת לנו בגלות שלא כלינו בהם ולפירושנו יהיה טעם ב
בלילות בעבור לשון רבים כי כל הלילות ואפילו לילות ימי השבוע הם פנוים יותר מן הימים להגיד החסד ידו
ידוה ואמונתו או אמר בלילות בעבור ליל שבת וליל מוצאי שבת שגם היא ליל מנוחה כי לא יצא אדם למלאכ
למלאכתו עד הבקר ברוב עלי עשור נגון בפה ובכלי הנגון ועשור הוא כלי נגון שיש בו עשרה יתר
יתרים והגיון טעם השיר באמרם אותו על הכנור כי שמחתני ביום שבת שמחתני בהתבונני ובמעש
במעשה ידיך שהוא העולם ואמר בו וביום השבת שיש לי פנאי להתבונן בו אז אשמח וזהו חכמת הט
הטבע וכשאתבונן בה ואשע ממנה מה שאשיג אשמח וארנן בלבי וזהו דבר כל חכם וחכם שמתבונן במעשי ה
הא׳ לפיכך אמר שמחתני ארנן לשון יחיד מה גדלו כשאני מתבונן בהם אני מכיר כי גדולים וגבוהים
מהשיגם על השלמות וכן עמקו מחשבותיך שלא נגלו לחכמים טעמי העולם בשאלו׳ קשות שיש בעניני העול
העולם למה היה כך ולא היה כך ואחת מן השאלות היא למה ברא הא׳ העולם היום כך וכך ולא בראו קודם ל
לכן והתשובה בזאת השאלה ובזולת׳ כך גזרה חכמתו ואנחנו לא ידענו דעתו ומחשבתו למה כי עמקו למטה ו
וגדלו למעלה איש זה הפסוק קשור למעלה ממנו או למטה ממנו׳ למעלה פירושו כך שמך למה שעמ
שעמקו מחשבותיך אמר כי כל איש בער וכסיל הוא שלא ידע ולא יבין זאת מה שאמר לדעת פעלך ואם למ׳
למטה ממנו כך יתפרש איש בער לא ידע בפרוח רשעים כמו עשב כלומר שיצליחו בעולם הזה אבל החכמים
ידעו כי להשמידם עדי עד כלומר שלא יהיה להם חלק לעולם הבא שהוא עדי עד והצלחה הוא שכר מעט מה׳
מהמעשים טובי׳ שעשו בעולם הזה משלם הא׳ להם שכר בעול׳ הזה כדי שיאבדו לעולם הבא בשכר מעשיהם ה
הרעי׳ שה׳ רבי׳ וכן אמ׳ מש׳ רבינ׳ ומשל׳ לשונאיו אל פניו להאבידו׳

זאת: בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי
און להשמדם עדי עד: ואתה מרום לעולם ידוד
כי הנה איביך ידוד כי הנה איביך יאבדו יתפרדו
כל פעלי און: ותרם כראם קרני בלותי בשמן ר
רענן: ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תש
תשמענה אזני: צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון
ישגה: שתולים בבית ידוד בחצרות אלדינו יפר
יפריחו: עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו
להגיד כי ישר ידוד

ופי׳ כטעם הראשון שכל איש בער וכסיל חפץ לדעת
הצלחת הרשעים בעולם הזה וצרת הצדיקי׳ בעולם
הזה כי אע״פ שהוא׳ להשמידם עדי עד ואמ׳ משה רבי׳
להאבידו עוד כשאלו שאלות בענין זה. ורז״ל אמ׳ כי
גם משה רבי׳ לא ידעו ואמ׳ שלש שאלות שאל משה ל
להקב״ה שתים נתן לו ואחת לא נתן לו מפני מה צדי׳
וטוב לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו. אמ׳
לו הקב״ה וחנותי את אשר אחון אע״פ שאינו הגון ״ח
וזהו ממעשה האל שאמ׳ עליהם מה גדלו מה עמקו׳
בפרוח רשעים הטעם שתבא להם הצלחה
מהרה והמשילם לעשב שייבש גם כן מהרה אבל ב
בצדיקים אמ׳ כתמר וכארז ואתה מרום אע״פ

שהרשעי׳ מצליחי׳ אל יאמ׳ אדם כי אין משגיח ורואה כמו שאו׳ מחוסרי אמנה כי אין האל משגיח במעש׳ האדם
כמו שהיו אומ׳ קצת בני עמינו אין ה׳ רואה אותנו כי אין זה כמו שהם אומ׳ אבל הוא משגיח ורואה כמו שכתו׳
אם יסתר איש במסתרי׳ ואני לא אראנו אבל תמהי׳ בזה רוב העולם לפי׳ אמ׳ ואתה מרום לעולם ה׳ כלומ׳ ואתה
רואה הכל וכן אמ׳ שלמה בספר קהלת אם עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה אל תתמה על החפץ וגו׳
והנה יבא עת שיגיע לכל אחד כפי מעשיו וכן אמ׳ מלאכי הנביא כשהיו אומ׳ בני דורו שוא עבוד אלדים ומה
בצע כי שמרנו משמרתו וגו׳ ובאמרו ועתה אנחנו מאשרי׳ זדים גם נבנו עושי רשעה וגו׳ ואמ׳ הנביא אז נדברו
יראי ה׳ ואמ׳ ויקשב ה׳ וישמע וגו׳ ואמ׳ ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע כמו שפיא כל הפרש׳ היא׳ וזה יהיה בי
בימות המשיח שיכלו הזדים והרשעי׳ וכן אמ׳ בזה המזמור כי הנה אויביך ה׳. כי הנה תבא עת שאויביך
ה׳ יאבדו והכפל לחזק והצדיקי׳ יכינו ויפרחו ויעלזו בכבוד וזהו שאמ׳ ותרם כראם קרני דבר המשורר
על לשון כל צדיק וצדיק שיראה הרשעים אויבי ה׳ יאבדו ויתפרדו והוא יודה לאל על הטובה שיתן ויאמ׳ ותרם
כראם קרני ואמ׳ הרימות קרני כקרני ראם כמו שאומ׳ וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח וגו׳ בלותי בשמן ר
רענן מן בלולה בשמן והוא פועל עומד כאלו אמ׳ נבללתי או הוא פועל יוצא ופי׳ בלותי ראשי ופי׳ רענן לח ו
ודשן והוא דרך משל על רוב הטובה והתענוג׳ ותבט עיני בשורי כמו בשוררי שפי׳ אויבי מן אשורנו ולא
קרוב ומלת בשורי יתאר ובא בשורק כמו נחלץ חשים וטעם ותבט ותשמענה כלומ׳ ראתה בהם עיני ושמעו מ
מהם אזני מה שחפצתי וכן ובאויבי ראתה עיני׳ צדיק כתמר יפרח המשילו לתמר ולארז לפי שהם גבו
גבוהים מכל האלנות ובדרש מה התמר הזו בלא ריחוק מיגנה כך הצדיקים מתן שכרן ריחוק מהם עד לעולם
הבא ומה התמרה הזאת אין עושין ממנה כלים שולחנות ומנורות יכול אף ישראל כן תלמוד לומ׳ כארז
בלבנון ישגא מה ארז זה עושים פירות יכול אף ישראל כן תלמוד לומר כתמר מה
ארז והתמרה אם נעקרין אין להם חליפין יכול אף ישראל כן תלמוד לומ׳ שתולי׳ בבית ה׳ ואמ׳ בלבנון שהוא
יער בארץ ישראל ודבר על ההוה ׳ישגה יגדל ויפרח ועל רוב הגדול ואמ׳ ישגה שהוא ענין הרבוי כמו שגיא כח
שפי׳ רב כח וכן תרגו׳ רב סגיא. שתולים בבית ה׳ לפי שדמה הצדיקים לעצים אמ׳ שהם שתולי׳ במקום
רטוב והוא בבית ה׳ בחצרות אלדינו כלומ׳ שתהיה ישיבתם שם תמיד כי שם יהיו החכמים והמורים ואז בימות
המשיח יכרתו הרשעים וישארו הצדיקים כמו שכתו׳ ועמך כלם צדיקים וגו׳ וכלם יהיו עוסקים בחכמה לדעת
את ה׳ כמו שכתו׳ כי מלאה הארץ דעה את ה׳ ושם בבית ה׳ יהיה מושב החכמים ושם יפריחו כלומ׳ יצליחו וירבו
בחכמה. ואמר בבית ה׳ ואמר בחצרות כי הכהנים בבית וישראל בחצרות׳ עוד ינובון בשיבה בימות
המשיח יהיו ימי ישראל ארוכים כמו שכתוב כימי העץ ימי עמי והימים שהם ימי הזקנה בעולם הזה אז יהיו י
ימי נעורים כמו שכתו׳ כי הנער בן מאה שנה ימות פי׳ כשימות בן מאה שנה יאמרו עליו בנעוריו מת זה
להגיד אז יגידו כי ישר ה׳ כי בזמן הזה לבות בני אדם פוסחים במעשה האל בראותם שלות רשעים
אף ייסורי הצדיקים ובזמן העתיד בבוא המשיח יצרפו ויתלבנו ואשר ישארו יהיו ככסף מזוקק ולא יהיה עוד
שלוה לרשעים ולא צרה לצדיקים כמו שמעידים הפסוקים בספר מלאכי׳

צורי ולא עולתה בו ידוד מלך גאות ל
לבש לבש ידוד עוז התאזר אף תכון תבל בל טמ
תמוט: נכון כסאך מאז מעולם אתה: נשאו נהר
נהרות ידוד נשאו נהרות קולם ישאו נהרות דכי
דכים: מקולות מים רבים אדירים משברי ים א
צג אדיר במרום ידוה: עדותיך נאמנו מאד לביתך
נאוה קדש ידוה לארך ימים: אל נקמ
נקמות ידוה אל נקמות הופיע הנשא שופט האר
צד הארץ השב גמול על גאים: עד מתי רשעים ידו
ידוה עד מתי רשעים יעלזו: יביעו ידברו עתק ית
יתאמרו כל פועלי און: עמך ידוה ידכאו ונחלת
ונחלתך יענו: אלמנה וגר יהרגו ויתומים ירצחו

ואז ידעו כל העולם כי ישר ה׳ צורי שאני בוטח בו ׳ת
אמר המשורר יאמרו הכל כי לא עולתה בו וכל מע
מעשיו באמונה ׳ואז כשתרב׳ דעת בני אדם יגלה ל
להם זה הסוד למה היה כן בעולם הזה שלוה לרשעי׳
וצרה לצדיקים וכתיב עלתה בלא וו׳ וקרי עולתה וכ
והענין אחד אלא שהכתוב בא על דרך כחי הענין ה
הנעלמים וגם בזה הסרם באו מהם עלומי וו׳ כמו וע״
ועולתה קפצה פיה ׳אף בלב עולות תפעלון והקרי ב
בא כמשפט זה הסרם ברוב שהוא בוו׳ כראית
ידוד מלך כל אלה המזמורים עד לדוד מזמור ה
הם עתידים על ימות המשיח וכאשר השלים בזה המ
המזמור כי אז יכירו כל העולם ולא עולתה בו ׳ התחל
בזה המזמור ואמר ה׳ מלך גאות לבש כי אז יכ
יכירו כל העולם כי ישר ה׳ וכי הוא מלך על הכל ולא
יתגאו בני אדם לפניו כמו שעשו מלכי האומות כמו
שאמ׳ נבוכד נצר אעלה על במתי עב אדמה לעליון
ואמ׳ פרעה לי יאורי ואני עשיתיני ואמ׳ מלך אשור ב
בכח ידי עשיתי ובחכמתי כי נבונותי ׳ואמ׳ מלך צור אל אני מושב אלהים ישבתי ואז יכירו כי לא ילבש מלבוש
גאות כי אם האל לבדו ולו המלוכה כמו שכתו׳ והיתה לה׳ המלוכה ואמ׳ והיה ה׳ למלך על כל הארץ ׳ יתאזר עז
ותכון תבל ממעשיו כי לא יהיה עוד מרגיז ארץ כי לא תהיה עוד מלחמה ובהפך זה כאמ׳ מפני המלחמו׳ הגדלו׳
פור התפורר׳ ארץ ׳ואמ׳ מוט תנוע ארץ כשכור והתנודה כמלונה ׳אבל בימות המשיח תכון הארץ ולא תמוט
עוד נכון כסאך אז יכירו כי נכון הוא כסא מלכותך מאז ומעולם אתה כלומ׳ קודם העולם ואתה בראת
את העולם נשאו נהרות הוא משל על גוג מגוג ועל המלכים אשר אתו שיקבצו להלחם על ירושלם והם
והמשילם לנהרות חדקל שכותבים קולם ברוצם כן הם יתנו קולם והמון רב וכן אמ׳ והטוה חיל המחנה כקול
המים ואמ׳ כקול מים ׳כקול שדי בלכתם קול המולה כקול מחנה וכן המשיל מלך אשור בנהר ואמ׳ הנני מע
מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים ואמ׳ המלכיות הסם ישאו קולם וישאו דכים על ישראל
ופי׳ דכים ענין שבר כמו תגלגה עצמות דכית כי דכיתנו במקום תנין מקולות מים ואמ׳ כי ישאו
קולם יתר מקולות מים אדירים משברי ים אדיר במרום ה׳ ואם יהיו אדירים ה׳ במרום הוא אדיר עליהם ויפל׳
ויספלם עדותיך נאמנו ואפי׳ דבריך הכתובים על ידי נביאיך המעידים על מלכותך יתקיימו אז מאד
ואמ׳ אדם כלומ׳ שלא יהיה לשום אדם ספק בלבו על זה ׳לביתך נאוה קדש ׳האלף מונעת בחטף פתח והטעם״ כ
כאי בהם האלף נאוה ׳נאוו ׳אמ׳ לביתך יהיה יפה ונאוה ׳קדש לארך ימים שלא יהיה חרב עוד ׳וה הוא לשו׳ קר
קריאה ׳ויש לפרש נאוה ענין תאוה ותשק כלומ׳ שכל אדם יתאוה ויחשק לבית׳ הקדש לאורך ימים כמו שכתוב
נכון יהיה הר הבית ה׳ בראש הרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים ׳וכן אמ׳ יבא כל בשר להשתחות לפני
אל נקמות מתפלל לקרב את הגאולה ולקחת אז נקמות מן הרשעים כי כן הבטיח בדברי הנביאי׳ כמו
שאמ׳ והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא ׳ואמ׳ אל כלומ׳ אתה יכול על הנקמו׳
הופיעה והגלה עלינו וקח נקמתינו מהם הנשא שופט כמו שאמרת על ידי נביאך עתה ארומם עתה א
אנשא כלומ׳ שיכירו הגאי׳ כי אתה רם ונשא ותשיב עליהם גמול מעשיה׳ עד מתי ׳כי מאד ארך לנו הגלות
הרשעי׳ יעלזו וידברו דברי עתק ויתגאו עלינו עד מתי יהיה זה ׳ יביעו ענין דבור וכן תביענ׳ שפתי ׳ואמ׳
ידברו הכפל׳ לחזק ׳כלומ׳ כי תמיד הם מדברי׳ עלינו גבוהות ׳עתק דברי עתק וחוזק יתאמרו יתגאו ויתגדלו ע
עלינו ׳ וכן את ה׳ האמרת׳ עמך ישראל נקראי׳ עם ה׳ ונחלתו שנ׳ והם עמך ונחלת׳ ואותם שבישראל חזקים
בעוזר שרי הגוים ידכאום ויענו הגוי׳ כאשר יוכלו ׳אבל החלושי׳ אלמנה וגר יהרגו שאין להם תובעי׳ גר הוא
ישרא׳ שבא להתגייר בעיר שלא גרו אבותיו והוא חלוש שאין לו קרובי׳ לפי׳ הרגו׳ אותו׳ ירצחו מבנין הדגש
ואי איפשר שהוא פועל יוצא לשלישי כלומ׳ שיאמרו לאחרי׳ שיהרגם אלא הם הורגים אותם׳

וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָּהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט: הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת: יְדוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ: לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת: כִּי לֹא יִטֹּשׁ יְדוָד עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: כִּי עַד צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב:

ויאמרו אלדי יעקב. אמ׳ אלדי יעק׳ כי אין בעמי׳ קורא אלדי אמת אלא ישראל ואמ׳ כי לא יראה אלדיהם ולא יבין במעשה בני אדם לפי׳ לא יפחדו ממנו שיגמלם על מעשיה׳. בינו בוערים כמו כסיל ובער ואמ׳ בעם ר״ל בכל עם ועם ואמ׳ בינו זאת התשוב׳ עליכם ומתי תשכילו עד מתי תעמדו בסכלותכ׳ ולא תשכילו כי אלדים יודע ומבין הכל. הנוטע אוזן הלא ישמע הדברי׳ העתיקי׳ שתדברו על ה׳ ועל עמו ואמ׳ איך תאמרו כי לא ישמ׳ ישמע דבריכם ולא יראה מעשיכם והלא הכין כלי השמע והראות ואיך יתכן מי שהכין הכוחות האלה שלא ידעם והחכם הגדול הרב ר׳ משה בר׳ מימון ז״ל המשיל משל בזה הענין ואמ׳ אלו לא ידע התופר ענין התפיר׳ ומבין אותם ומצייר אותה בלבו לא היה עושה המחט על התכונה הזאת אשר לא תשלם התפיר׳ זולתה כן אם היה השגת הראות נעלם מהשם ולא ידעהו וכן השגת השמע איך מוציא זה הכלי המוכן להשגת הראות וזה הכלי המוכן להשגת השמע׳ וכתב החכם ר׳ אברה׳ אבן עזרא כי זכר נטיע׳ עם האזני׳ לפי שהם כטועי׳ כשתי׳ נקדו׳ הסדני׳ בגלגל הדרומי׳ וצפוני׳ ועם העין זכר יצירה שבו הצורות נוכרות בכל עת בעין׳ היוסר גוים הלא יוכיח וכי תחשבו כי לא יוכיח אתכם על מ מעשיכ׳ והלא מקובל. אני שהוא יסר גוים על רשעם כי הביא על הרשעי׳ מי המבול ושחת כל בשר מפני רוע מעלליהם וכן אנשי סדום המטיר עליהם אש וגפרית והפך ארצם והנה ראה וידע מעשיה׳ וגמלם כפי רשעם ואיך תאמ׳ שאינו רואה ואינו שומע מעשה בני אדם וכן הוא המלמד לאדם דעת. אם כן היאך לא ידע דעתם ומחשבותם והלא הוא למד׳ דעת׳ ידוה יודע. והוא ידע מחשבות׳ שחושבי׳ עליו כי המה הבל שחושבי׳ עליו שאינו יודע מחשבות׳ ומעשיהם או פי׳ כי המה הבל שחושבי׳ לעשות דבר והוא מפר מחשבות׳ אם לא ירצה האל׳ אשרי הגבר וכן יאמ׳ הרשעי׳ לנו אם אתם צדיקים ממנו ואוחזי׳ דרך טוב והמונה טובה איך ישבתם כמה שנים בחרפה וברעה׳ ואנו מטיבים להם כי לטובתינו תעשה זאת כי אשרי הגבר אשר תייסרנו יה כי מאהבת׳ אותו תייסרנו ומתורתך תלמדנו כי לטובתו תייסרנו כלומ׳ מן התורה למוד זה כי לטוב׳ לו הוא מייסרו שנ׳ כי כאשר ייסר איש את בנו ה׳ אלדיך מיסרך׳ לכן אמ׳ למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך וכן אמר הנה כי מוסרו לטוב לו להשקיטו מימי רע׳ ואדני אבי ז״ל פי׳ ומתורתך תלמדנו כי ביסורין ילמדנו דעת ותורה שישוב לעבדו בלב שלם להשקיט לו מימי רע שיגן בעדו מפני הרשע עד זמן מותו שיכר׳ לו שחת׳ להשקיט לו. כשיהיו ימי רע לרשע ישקיט לצדיק ובעת שיכר׳ לו שחת הצדיק יהיה שוקט ולא יגע בו רע׳ עד פי׳ בעוד וכן עוד זה מדבר׳ כי לא יטוש ה׳ עמו׳ כן ישראל אם הקב״ה ימסרם בגלות אל תחשבו כי כנ״ס כי לא יטשם בגלות לעולם׳ ונחלתו לא יעזוב כי יבא זמן שיפקדם׳ כי עד צדק׳ עוד יבא זמן שישוב משפט עד צדק ואמ׳ ישוב לפי שהיה המשפט עם הצדק מחובר ורשעי׳ הפרידום ואז ישוב המשפט למקומו ויתחבר עם הצדק ו ואחריו ירוצו כל ישרי לב אחרי הצדק כן פי׳ אדני אבי ז״ל ור׳ אברה׳ בן עזרא פי׳ כן אל הצדיקי׳ ישובו משפטי ה׳ בכללים רק בחלקי׳ יש פעמי׳ שאין שם צדק והמשל כי כאשר ירד הגשם על הארץ צדק וחסד לכל העולם הצריכים למים רק למעטים שהם חלקי׳ איננו צדק כי יזיק להם הגשם ברב ענין ואחריו כל ישרי לב אחרי ה הצדק והטעם אם יענו הרשעי׳ עמך לא סרו מהצדק רק ירדפו אחריו כל ישרי לב שהם עם ה׳ באמת׳ ובדרש כי עד צדק ישוב משפט מדבר ביצחק עד אותו צדיק ישוב משפט׳ ויהי כי זקן יצחק ותכהנה עיניו מראות׳ וא ואחריו כל ישרי לב מתן שכרן של צדיקים נתון באחוריהם שנאמר ואחריו כל ישרי לב׳ ומתן שכרן של רשעים נתון לפניהם שנאמר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו׳

מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי א
און: לולי ידוה עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפ
נפשי: אם אמרתי מטה רגלי חסדך ידוה יסעדני
ברב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי: הי
היחברך כסא הוות יצר עמל עלי חק: יגדוו על
נפש צדיק ודם נקי ירשיעו: ויהי ידוה לי למשגב
ואלהי לצור מחסי: וישב עליהם את אונם וברע
וברעתם יצמיתם יצמיתם ידוה אלדינו: לכו
נרננה לידוה נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו ב
בתודה בזמירות נריעה לו כי אל גדול ידוה ומל
ומלך גדול על כל אלהים: אשר בידו מחקרי א
ארץ ותועפות הרים לו: אשר לו הים והוא עשה
עשהו ויבשת ידיו יצרו:

מי יקום זה לאות ולעד כי הא׳ יתעלה רואה בעני
בעניינו כי לולא זה כבר כלינו בגלות כי האומות לב
לבבם רע עלינו לכלותינו אלא שלא נתנם אלדים כ
כמו שהבטיחנו על ידי משה רבינו ואף גם זאת בהיו
בהיותם בארץ אויביה׳ לא מאסתי׳ ולא געלתי׳ לכלות׳
להפר את בריתי אתם וכן אמר המשורר על לשון
בני הגלות מי היה קם בעבורו כנגד מרעים ומי היה
מתיצב בעבורו כנגד פועלי און לולי ידוה עזרתה לי
והוא קם כנגדם שלא היה כח בהם לכלות אע״פ שהי
שהיה ברצונם לעשות כן ׳וגם פירשו כנגד ומלאך י
אלהי׳ עמו כנגדו כלומר שנלחם עמו וכן עם מרעי׳
כנגד מרעים כלומר כאלו נלקם עמהם להפר עצת׳
לולי ידוה׳ דומה כריתה כמו כדומה בתוך הים א
או הוא שם כלומר שכנה במקום הכריתות והוא ה
הקבר׳ ונפשי היא נפש החיים לא הנפש המשכלת הי
היא תשכן בקברי׳ אם אמרתי׳ אם חשבתי כי
מטה רגלי בגלות חסדך שעשית עם הראשונים וש
ושאתה עושה בכל יום עמנו הוא יסעדני כלומר ים
יסעד לבבי כי לא תמוט רגלי כי עוד תוציאני מהגל׳
ברוב שרעפי הנחמות הכתובו׳ בדברי הנביאים
הם ישעשעו׳ וישמחו נפשי ידעתי כי לא יכזבו ושעשוע
השין והעין הראשונות פתוחות כי היה משפט העין
בשבא כמו ידברו אלא עשו כן להרחיב על העין׳ היחברך כסא׳ פירוש היחובר עמך לפי שאמר
תנחומך ישעשו נפשי אמר ידעתי כי מה שהבטחתני על ידי נביאיך אמת יהיה כי אתה שופט אמת וכסאך כס
כסא אמת לא כמו כסא מלכי הארץ כי הוא כסא הוות ועמל׳ והוות כבר פירשנו שהוא ענין שברון במעשה
או במחשבה ואותו הכסא לא יחובר עמך על דרך שאמ׳ לא יגורך רע כי אותו הכסא הוא יוצר עמל עלי חק כ
כלומ׳ פועל ועושה עמל ואון ולא כן חקך אלא משפט אמת אם כן לא יחובר עמך אותו הכסא ומה שהבטחת
שהבטחתנו תקיים לנו באמת יגודו כי הם מלכי ארץ יתחברו גדודים על נפש צדיק להמיתו ויש מפר
מפרשי׳ יגרו מן הארמית גדו אילנא כלומ׳ יפסקו הדין עליהם לקחת נפשו והוא צדיק בדינו ׳וכן ירשיעו בדינ
בדינו לשפוך דם הנקי׳ והוא כפל ענין במלו׳ שונו׳ ויהי ידוה שהצילני מידם ונשגבתי בחסדו ולא עשו
לי כפי מחשבות׳ וישב וישב עבר במקו׳ עתיד ורבים כמוהו בדברי הנבואה ואמ׳ יצילני מידם ויש
וישב עליהם האון והעמל שעשו וברעתם יצמיתם׳ ואונם מן עמל ואון ואע״פ שהוו כחו וכן עולתה פעם כח׳
ופעם נעה וכפל עוד לחזק ואמר יצמיתם ידוה אלדינו׳ לכו כן יאמרו ישרא׳ בימות המשיח איש ל׳
לאחיו שירננו לא׳ שהושיע׳ וכבר פירש כי מלת לכו לך הוא במקומות ענין זרוז המעשה לא הליכה ממש כמו
לך נא אנסכה בשמחה לך נשקה את אבינו יין ׳לכו ונחשבה על ירמיהו מחשבות והדומי׳ לה׳ וכן לכו נרננה
נקדמה כענין הזמנה נקדמה בתודת שפתים שנודה לו הטוב שנעשה לנו כי אז יהיה נכר וידו
וידוע לכל כי הוא יכול גדול ומלך גדו׳ על כל אלהי׳ והם צבא השמי׳ שהם אלהי׳ שופטי׳ בא׳ר׳ ואז יכירו כי הוא מ
מלך עליה׳ ולא יעשו דבר אלא בשליחותו׳ אשר המש בסגול וכמו שגובהי שמי׳ וצבא׳ בידו והוא מלך עליה׳
כן בידו תחתיות ארץ ׳ואמ׳ בהם לשון מחקר על דרך ויחקרו מוסדי מוטה ׳ותועפות הרי׳ לו זכר תחתיות׳ וזכר
גבהי הארץ והם הרי׳ הגבוהי׳ זהו ותועפו׳ ראם לו אשר זכר הארץ בכלל ועתה זכ׳ בפרט הים והיבשה כי
הכל לו כלומר בידו וברשותו׳ ופירו׳ והוא עשהו תקן אותו שיהיה נקוה אל מקום אחד ויצר היבש׳ לחיות כל חי
ונומח עליה והוא׳ ובידו הכל להגבי׳ ולהשפי׳ מי שירצה ונתן אותנו שפלי׳ בגלו׳ זמן רב ועת׳ רוממנו מכ׳ עם

באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ידוד עשנו : כ
כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היו
היום אם בקולו תשמעו : אל תקשו לבבכם כ
כמריבה כיום מסה במדבר : אשר נסוני אבותיכ
אבותיכם בחנוני גם ראו פעלי : ארבעים שנה
אקוט בדור ואמר עם תעי לבב הם והם לא ידע
ידעו דרכי : אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל
מנוחתי   שירו לידוד שיר חדש שירו לידוד כ   נו
כל הארץ : שירו לידוד ברכו שמו בשרו מיום ל
ליום ישועתו : ספרו בגוים כבודו בכל העמים נפ
נפלאותיו : כי גדול ידוד ומהלל מאד נורא הוא
על כל אלדים

בואו   נשתחוה יאמ׳ איש לאחיו באו נשתחוה כי חייבים אנו להודות לו ולכרוע לפניו בכל מיני כריע כריעות והשתחויה הוא שטח כל הגוף בארץ פשוט ידים ורגלים׳ וכריעה כריעת הראש עם קצת הגוף כמו שאנו כורעים בברכות והיא כריעת שברכים ב בארץ כמו ויכרע על ברכיו כרעו על ברכיה׳ לפני ה׳ עשנו מגדלנו ומרוממנו כמו אשר עשה את משה ואת אהרן׳ כי הוא אלדנו ושופטינו מן הגוים ואנחנו עם מרעיתו שרעה אותנו עד הלום וצאן יד ידו שנחה אותנו בשבנו אמונתו היום׳ היום קנה אנ אותנו מבית עבדים ונהיה צאן ידו והוא אלדינו אם בקולו תשמעו שלא תהיו כאבותיכם דור המדבר כי תכף שגאלם מבית עבדים נסו אותו ברפידים׳ וכן אומר לכם ומזהיר אתכם האל שלא תהיו עוד קשי ערף והוא׳ לכם   אל   תקשו לבבכם כמריבה כמו שעשו אבותיכ׳ במריבה׳ כיום מסה כי שם המקו׳ נקרא מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה׳ לאמר היש ה׳ בקרבנו אם אין׳   אשר   נסוני כמה פעמים נסוני׳ גם ראו פעלי שבקעתי הים והורדתי להם המן ובקעתי להם הצור ואעפ׳כן נסוני וזהו פי׳ גם אפי׳ אחר שראו שהוצאתים מבית עבדים במסות גדולו׳ ובנפלאו׳ עצומות ובקעתי להם הים אעפ׳כן לא ה האמינו בי ונסוני והם ראו פעלי קודם הנסיון ואחר הנסיון׳   ארבעים   שנה אקוט בדור שהכעיסוני בד בדבר המרגלים עד שאמרתי שיהיו מתאחרי׳ במדבר ארבעים שנה ופי׳ אקוט מן ראיתי בוגדים ואתקוטטה ענ ענין קטטה בדברי ר״ל ופי׳ בדור בדור המדבר׳ ואמ׳ כי כל ארבעי׳ שנה היה בקטטה עמהם ואמ׳ עם תועי לבב הם אמרתי שתועי לבב הם ולבם למרע ולא יאמינו בי והם לא ידעו דרכי ולא הכירו כל הנסים שעשיתי עמה׳ ופחדו להכנס לארץ ולא בטחו בי על כן נשבעתי שלא יבאו שם ומתו במדבר מן עשרים שנה ולמעלה   א אשר   נשבעתי באפי אשר בעבור זה קצפתי עליהם ונשבעתי שלא יבואון אל מנוחתי והיא ארץ ישרא׳ שנ׳ עליה אל המנוחה ואל הנחלה כי שם נחו ישראל ואמ׳ מנוחתי פי׳ המנוחה שנתתי להם וכן ושמחתים בבית ת תפלתי תפלה שהם מתפללים לפני ופי׳ אם בדרך שבועה כמו שאדם אומ׳ יהיה כך וכך אם יהיה זה וכן אמר בתורה אם יבאו אל הארץ אשר נשבעתי לאבותם וכן אם לדוד אכזב כמו שפי׳   שירו   לה׳ שיר חדש שי שירו לה׳ כל הארץ׳ כמו שאמ׳ לכו נרננה לה׳ יאמ׳ איש לאחיו שירו לה׳ שיר חדש שקבץ אתכם מן הגלות ואמר חדש כלומ׳ שנתחדש לו שיר זולת המזמורי׳ והשירי׳ הנכתבי׳ ׳ונכפל עוד שירו לה׳ לחזק ׳וזה המזמור חברו דוד כשהעלה הארון מבית עובד אדום עם מזמו׳ הודו לה׳ קראו בשמו אלא שיש שניה׳ שנוי מעט וחדש בזה שיר חד חדש לפי שסיבה אותו בזה הספר על קבוץ גלויות ואז ישירו לה׳ שיר חדש ר״ל כי הטובות והגאלו׳ שיהיו ליסר׳ לא היה להם העמדה וקיום לפי׳ השיר שהיו אומ׳ עליהם כך היו קוראין אותו בלשון נקבה שירה כי הנקבה חל חלושה והטובה שעתידה לבא על ישראל יהיה לה קיום לעולם לפי׳ קרא השיר שיאמ׳ על הגאו׳ ׳שיר בלשון זכר שהוא חזק יותר מן הנקבה׳ כל הארץ כל יושבי הארץ וכן וכל הארץ באו מצרימ׳   שירו   מיום ליום ר״ל תמיד בכל יום וטעם בשרו זה לזה אעפ׳ שכלם ידעו כאחד הישועה יהיה ספור הישועה חביב בעיניה׳ בכל יום ויום כאלו נהייתה אז כי הבשורה היא חדוש הספור והוא ערב על האדם ביום שמעו ואחר כך הולך ומתמעט הערבות ההוא ואמ׳ כי בכל יום ויום יהיה ערב בעיניהם ספור הישוע׳ ׳כי היום יום בשורה   ספרו   כבודו שכבד אתכם לעיני העמים אחר שהייתם נבזים ושפלים בעיניהם׳   כי   גדול ה׳ ומהולל מא מאד ונורא הוא על כל אלדים׳ האלדים והם המלאכים יגדלוהו ויראוהו ויהללוהו וטעם זה הספור כי אז ידעו כל העמים בו והם ישראל שיודיעו בעמים כי הוא גדול ומהולל׳

כי כל אלהי העמים אלילים וידוה שמים עשה:
הוד והדר לפניו עוז ותפארת במקדשו הבו לדי
לידוד משפחות עמים הבו לידוד כבוד ועוז: הב
הבו לידוד כבוד שמו שאו מנחה ובאו לחצרתיו
השתחוו לידוד בהדרת קדש חילו מפניו כל האר
הארץ: אמרו בגוים ידוד מלך אף תכון תבל ב
בל תמוט ידין עמים במישרים. ישמחו השמים ו
ותגל הארץ ירעם הים ומלאו: יעלוז שדי וכל א
אשר בו אז ירננו כל עצי יער: לפני ידוד כי בא
כי בא לשפוט הארץ ישפט תבל בצדק ועמים ב
באמונתו יהוד מלך תגל הארץ ישמחו
איים רבים: ענן וערפל סביביו צדק ומשפט מכ
מכון כסאו: אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו:
האירו ברקיו תבל ראתה ותחל הארץ: הרים
כדונג נמסו מלפני ידוד מלפני אדון כל הארץ:
הגידו השמים צדקו וראו כל העמים כבודו יבשו
כל עבדי פסל המתהללים באלילים השתחוו ל
לו כל אלדים

כי כל אלהי העמים שהיו עובדים לשמש
השמש והירח והכוכבים הם אלילים כלומר כאין הם
כנגדו כי הוא עשה אותם וזה הוא וידוה שמים עשה
הוד והדר והם יכירו הכוכבים בגדולתו ויתנו הו
הוד והדר לפניו ועז ותפארת יתנו לו במקדשו והוא
השמים שהם מעון קדשו. הבו לידוה תנו לו
בתיכם כבוד ועז. הבו לידוה וכן תנו לו הכב
הכבוד במעשה שתשאו לו מנחה לחצרותיו והם חצר
חצרות בית המקדש לכבוד שמו. השתחוו לי
לידוה בהדרת קדש בבית המקדש שהוא מהודר ויתן
ומקודש על כל בתים. חילו מלפניו כל הארץ שלא ח
חלתם ולא יראתם מפניו עד עתה עתה בהראותיכם
נפלאותיו חילו מלפניו. אמרו בגוים אמרו לא
למשפחות העמים הבאים לבית המקדש בשובכם לא
לארציכם אמרו בגוים ידוה מלך ושם הארץ שוקטת
זה סוא אף תכון תבל בל תמוט כי תכירו מלכותו כי
הוציא עמו מהגלות בכבוד גדול כי אף מושליהם הב
הביאום אל ארצם תראו שהוא מושל על הכל ותכירו
במשפט שעשה בגוים שבאו על ירושלים כי
הוא מושל ולו המלוכה אף עוד תכירו מלכותו כי ת
תכון תבל בל תמוט כי כל העולם הם בשלום לא יש
ישא גוי גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה. ישמחו
שמחת השמים וגילת הארץ ירעם הים ועליזות השד
השדה ורננת הר העצים הכל דרך משל על השמחה
הגדולה שתהיה מפני השלום הגדול שיהיה בעולם והטובה הגדולה שתהיה. וכן בהפך השלום אמר דרך משל ש
שמש וירח קדרו. ונאמר אבלה נבלה הארץ. ונאמר האבלתי כסיתי עליו את תהום ונאמר ואקדיר עליו לבנו
לבנון וכל עצי השדה עליו על פה ופסוקים אחרים כמו אלה ומלאו דגי הים. יעלוז שדי כמו שדה ר״ל ה
השדה וכל אשר בו חיות המדבר לפני ידוה כי בא השיני הפירוש והכפל לחזק. ידוה מלך הר
הרבה באלה המזמורי בזה הענין לחזק לבות אדם הנואשים מן הגאולה איים גבולות העמים. ענן ו
וערפל להחשיך ולהקדיר על הרשעים ואז יכירו כי צדק ומשפט מכון כסאו כי עתה יאמרו כי אין משפט מפ
מפני טובת הרשעים והצלחתם. אש לפניו טעם סביב שלא יהיה להם מקום לצאת מן האש. האירו
ברקיו. כלומר שיהיו משפטיו נראין לכל כמו שאמר אש וגפרית אמטיר עליו ועל אגפיו לפיכך ראתה ותחל ה
הארץ או יהיה האירו ברקיו כמשמעו על האש שימטיר עליהם ויהיו הברקים גדולים ותמידים עד שיפחדו כל
הארץ ר״ל יושבי הארץ. הרים כדונג השעוה והרים משל על האומות. הגידו השמים בהמטירם א
אבני אלגביש ואש וגפרית על הרשעים יגידו צדק האל יתברך כי זה הוא צדקו וכבודו בעשותו משפט ברשעים
עד כלותם. יבשו כל ואז יבושו כל עובדי פסל המתהללים ומשתבחים עד ע תבחלילם והיו אומרים
כי הצלחתם היתה על ידי האלילים שהיו עובדים אותם ועתה כשישפטם האל יתעלה יראו וידעו כי אין ממש
בהם ואין היכולת בלתי לידוה לבדו והפסל והאלילים הם צורות שעושים על תכונות צבא שמים ועובדים א
אותו השתחוו לו כל אלדים הם צבא השמים שהם נעבדים הם יודו וישתחוו לה׳ כי עשה משפט בעובדיהם ו
והשתחוו תיכן צווי אלא עבר במקום עתיד או פירוש כל אלדים כל עובדי אלהי׳

שמעה ותשמח ציון ותגלנה בנות יהודה למען
משפטיך ידוה: כי אתה ידוה עליון על כל האר
הארץ מאד נעלית על כל אלדים: אהבי ידוה ש
שנאו רע שמר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילם
אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה שמחו צדיקים
בידוה והודו לזכר קדשו מזמור שירו
לידוה שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימי
ימינו וזרוע קדשו: הודיע ידוה ישועתו לעיני הגו
הגוים גלה צדקתו: זכר חסדו ואמונתו לבית ש
ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלדינו:
הריעו לידוה כל הארץ פצחו ורננו וזמרו: זמר
זמרו לידוה בכנור בכנור וקול זמרה: בחצצרות
וקול שופר הריעו לפני המלך ידוה: ירעם הים ו
ומלאו תבל וישבי בה: נהרות ימחאו כף יחד ה
הרים ירננו: לפני ידוה כי בא לשפט הארץ יש
ישפט תבל בצדק ועמים במישרים: ידוה
מלך ירגזו עמים ישב כרובים תנוט הארץ: ידו
ידוה בציון גדול ורם הוא על כל העמים: יודו
שמך גדול ונורא קדוש הוא: ועז מלך משפט א
אהב אתה כוננת מישרים משפט וצדקה ביעקב
אתה עשית: רוממו ידוה אלדינו והשתחוו להדו
להדום רגליו קדוש הוא

שמעה קול הצדיקים והרשעים ותשמח ושאר הע
העמים יחילו לקולם וישראל ישמחו וישמעו כי ידעו
כי אבני הברד והאש יורדים למשפט הרשעים והם
האומות הנאספים על ירושלי' להלחם וזכר ציון כי
היא ראש ממלכת ישראל ועוד כי סמוך לה יהיה מש
משפט הרשעי' בעמק יהושפט לפי' זכר גם כן בנות
יהודה שהם ערי יהודה' כי אתה ה' עליון אז י
יכירו כי אתה עליון ומאד עד לאין קצב' נעלית על
כל אלהים והם צבא השמים שהיו נעבדים עד עתה·
אהבו ה' מעתה כל אוהב ה' ישנא כל איש רע ולא
יהיה שום ספק בלבו שאין ה' רואה מעשיה' כי הוציא'
מגלותם' אור זרוע לצדיק בעולם הזה הוא ז
זרוע לצדיקים ולישרי הלב האור והשמחה ויקצרוהו
לעתיד בימות המשיח' שמחו אז ישמחו בו בא
באמת כי יראו משפטיו הישרי' לזכר קדשו' הוא שמו
מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושי
הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו כבר פירשנוהו הושיע'
לו ימינו כמו שכתו' וירא כי אין איש וישתומם כי אי'
מפגיע ותושע לו זרועו' הודיע חצי הפסוק
האחרון פי' חצי הפסוק הראשון' זכר החסד ו
והאמונה שהיה לו עם בית ישראל להוציאם מהגלות
זכר אותם להם והוציאם לעיני כל זהו וראו' כל אפסי
ארץ' הריעו לה' כל הארץ אפי' האומות יש לה
לה' ריע ולשמוח בישועת ישראל כי בישועתם' תהיה
תשועה לכל העולם שלא תהיה עוד מלחמה בעולם
בין גוי לגוי' פצחו פתחו שיר' זמרו בכנו' לבדו ו
וכן בכנור עם קול זמר' שהוא שירה בפה· בחצצרו'
לפני המלך ה' שיבואו לבית מקדשו להריע ולזמר לפ
לפניו' ירעם הים על דרך משל כמו שפירש'
נהרות וכן זה הפסוק משל ימחאו כף יכו כף כי
כן דרך המרקדים והשמחי' כמו שכתו' ויכו כף ויאמרו יחי המלך' לפני ה' כי בא לשפוט הארץ' בצדק וב
במשרי' יהיה משפטו ויתן הטוב לצדיקי' והרע לרשעים' ידוה מלך ירגזו עמים ישב כרובים תנוט הארץ
למעלה אמ' ה' מלך תגל הארץ ואמ' למעלה ה' מלך אף תכון תבל בל תמוט והנה אמ' ה' מלך ירגזו עמים ונומ'
ואמת הוא הכל כי ירגזו עמים ותנוט הארץ במלחמת גוג ומגוג ואחר כן תגל האר' ותכון תבל בל תמוט כי לא
תהיה עוד מלחמה בעולם ואמ' יושב כרובים כי אז יהיה יושב כרובי' שיחזיר שכינתו לבית המקדש· ידוה
בציון גדול אז יהיה בציון גדול כי שם יתגדל על כל העמים בעשותו משפט ברשעים ובדרש ה' בציון גדול כ
כשיחזיר שכינתו לציון אותה שעה הוא גדול' יודו שמך אז יודו כל העמי' שמך כי גדול ונורא הוא' ועז
מלך אז יראה עוזו ושהוא מלך על הכל ואז יכירו כי הוא אוהב המשפט כי אתה כוננת הכל במשרי' ואתה הוא
שאתה עשית המשפט ביעקב בהגלותך אותם בין העמים ואתה הוא שעשית הצדק' ביעקב בהוציאך אותם מה
מהגלות ויש מפרשי' הפסוק על משפטי התורה שנתן ליעקב כי כלם מישרי' ואז יודו כל העמים' רוממו ה'
אלדינו ואמ' כנגד ישראל וכנגד כל העמים רוממו ה' אלדינו בפיכם והשתחוו להדום רגליו שהוא בית המקדש
כי הוא קדוש ושמו קדוש כי תראו הנביאי' הראשו' שהיו קדושי' בהשתחוות' לפניו והתפלל' לפניו היה עונ' אותם

משה ואהרן משה ואהרן שהיו הגדולים בכהניו
וכן שמואל שהיה הגדול בנביאים שהיו בזמנו שהנב
שהנביאים הם קוראי שמו ואלה בכל עת שהיו קורא
קוראים אל ידוה היה עונה אותם וזכר שמואל לפי
שהיה ממשפחת משה ואהרן נביא כמו הם. וכן אמר
אם יעמד משה ושמואל לפני ובדרש את' מוצא מה
שכתוב במשה כתוב בשמואל זה לוי וזה לוי זה אמר
שירה וזה אמר שירה זה מלך על ישרא' ויהודה וזה
מלך על ישראל ויהודה זה מלך ארבעי' שנה וזה מל
מלך ארבעי' שנה זה עשה מלחמות וזה עשה מלחמו'
זה הרג מלכים וזה הרג מלכי' זה בנה מזבחות וזה בנ
בנה מזבחות זה הקריב וזה הקריב זה בקריאה ויקר'
ידוה אל משה וזה ויקרא ידוה אל שמואל ומה שאמ'
בכהניו כי גם משה כהן היה והוא בכהניו שמש בכהנ

משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו קראים
אל ידוה והוא יענם: בעמוד ענן ידבר אליהם ו
ושמרו עדתיו וחק נתן למו: ידוה אלדינו אתה ע
עניתם אל נשא היית להם ונקם על עלילותם:
רוממו ידוה אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קד
קדוש ידוה אלדינו: מזמור לתודה הריעו
לידוה כל הארץ: עבדו את ידוה בשמחה באו ל
לפניו ברננה: דעו כי ידוה הוא אלדים הוא עשנ
עשנו ולא אנחנו עמו וצאן מרעיתו: באו שעריו
בתודה חצרותיו בתהלה הודו לו ברכו שמו: כי

ז

בכהנה תחלה ששמש שבעת ימי המלואי' ובדרש ר' יוחנן בש' ר' יוסי בר' ברכיה בשם ר' יהושע בן קרחה אמ' כ
ארבעים שנה שעמדו ישראל במדבר לא נמנע משה מלשמש בכהונה גדול' דכתיב משה ואהרן בכהניו אמ' ר' ל
ברכיה בשם ר' סימון מקרא מלא הוא ובני עמר' אהרן וגו' ומשה איש האלהי' בניו יקראו
על שבט לוי משמע שהוא נקרא כהן אבל בניו יקראו על שבט הלוי' קוראים אל ידוה' בעמוד ענן' טעמו
על משה ועל אהרן והגאון רב סעדיה פי' כי מהדברי' שהם אות לנביא כי מה שרואה ושומע מידוה הוא ש
שפעמי' יהיה האות הזה ענין שיעמד כנגד הנביא מתיחד לפניו וכל הרקיע אין בו ענן כמו שנא' במשה וא
ואהרן ושמוא' בעמוד ענן ידבר אליה' שמרו עדותיו וחק נתן למו. משה ואהרן שמרו העדות והחקי' שנתן לה
שיאמרו אותם לישראל בלי תוספת ומגרעת ואין צריך לומר המצווה עליהם לבדם כמו'
שצוה משה בשבעת ימי המלואי' ומה שצוה לאהרן במשמרת הכהנה כמו שכתב אתה ובניך אתך תשמרו את
כהנתכם וגו' וכן שמוא' שמר עדותיו והורה לישראל והשיבם לדרך טובה כמו שכתוב ויעבדו את ידוה לבדו
ידוה אלדינו' כשהיו מתפללי' על ישראל כמו שכתב ויפלו על פניה' ונשאת לישרא' בעבור להם פירושו בע
בעבור' ונוקם על עלילותם על העלילות שעשה להם קרח ועדתו' רוממו כשתראו מה שהוא עשה לאוה
לאוהביו' והשתחוו להר קדשו הוא הר המוריה שבו בית המקדש כי הוא קדוש ומקומו קדוש ואמ' את מקדשי
וכשייראו הבית לא ייראו אלא מי שצוה על הבית ובחר בו וכשישתחוו אל קיר הבית לא ישתחוו אלא למי שקדש
הבית אלא ששמו מגמתם המקום לזכור האל ולעורר הלב אליו' מזמור פירוש שתודו לו החסד שעשה
עמכם ואתם תאמרו הריעו לידוה כל הארץ שכל הארץ ישמחו לשמחתכם' עבדו את' ובדרש כתוב עב
עבדו את ידוה ביראה וכתוב עבדו את ידוה בשמחה אם ביראה איך בשמחה אם בשמחה איך ביראה אמר ר' אי
איבו בשעה שאתה מתפלל לפני הקב"ה יהיה לבך שמח שאתה מתפלל להקב"ה שאין כמוהו באלהי' יכול שלא בי
ביראה תלמוד לומ' עבדו את ידוה ביראה אמ' ר' אחא עבדו את ידוה ביראה בעולם הזה אבל לעתיד לבא אחוז
רעדה חנפים ואתם תגילו ברעדה שתבוא על אומות העולם' דעו עתה יש לכם לדעת כי ידוה הוא הא
האלהי' והוא יכול על כל העולם והוציא אתכם מהגלות בכבוד' הוא עשנו הוא גדלנו ורוממנו כמו אשר עשה
את משה ואהרן ולו אנחנו שאנחנו נקראי' בשמו עמו וצאן מרעיתו והכתוב הוא ולא באלף ופירושו שלא נוכ
נוכל לומר כחנו ועוצם ידינו עשה לנו את החיל הזה והגאון רב סעדיה ז"ל פירש הכתוב ולא אנחנו הפך ואני
עשיתיני באו שעריו בתודה בהודאה שתודו לו חסדו' ובדרש ר' יוחנן בשם ר' מנחם דמן גליא כל התפל
התפלות בטלות לעתיד לבא וההודייה אינה בטלה כל הקרבנות בטלי' לעתיד לבא וקרבן תודה אינו בטל ר"ל ב
באמרו כי התפלות בטלות שלא יצטרכו לשאול צרכי עולם הזה כי בטובה גדולה יהיו כל הימים
ואין להם אלא שבח והודאה לאל וכן לא יהיו חוטאי' שיצטרכו לקרבן חטאת ואשם' כי לעול' חסדו כל ימי
עול' יהי' חסדו עמנו וכן אמ' אמונתו והוא ההבטח' שהבטחנו בטוב לעתי' תהי' קיימ' עד דור ודר כלומ' לכ' הדור

טוב יהוה לעולם חסדו ועד דור ודור אמונתו׃
לדוד מזמור חסד ומשפט אשירה לך יהוה קא
אזמרה׃ אשכילה בדרך תמים מתי תבוא אלי
אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי׃ לא אשית לנג
לנגד עיני דבר בליעל עשה סטים שנאתי לא יד
ידבק בי׃ לבב עקש יסור ממני רע לא אדע׃ מל
מלשני בסתר רעהו אתו אצמית גבה עינים ור
ורחב לבב אתו לא אוכל׃ עיני בנאמני ארץ לש
לשבת עמדי הולך בדרך תמים הוא ישרתני׃ ל
לא ישב בקרב ביתי עשה רמיה דבר שקרים לא
יכון לנגד עיני׃ לבקרים אצמית כל רשעי ארץ
להכרית מעיר יהוה כל פעלי און׃ תפלה
לעני כי יעטף ולפני יהוה ישפך שיחו׃ יהוה שמע קב
שמעה תפלתי ושועתי אליך תבוא׃ אל תסתר פ
פניך ממני ביום צר לי הטה אלי אזנך ביום אק
אקרא מהר ענני׃ כי כלו בעשן ימי

כי טוב כי לעולם חסדו כל ימי עולם יהיה חסדו ע
וכן אמונתו והיא ההבטחה שהבטיחנו בטוב לעתיד
יהי קיימת עם דור ודור כלו׳ לכל הדורות לעולם׃
לדוד מזמור חסד ומשפט אשירה לך ה׳ אזמרה׃
בזה המזמור ספר דוד משפטי מלכותו באי זה דרך
הוא מתנהג עם ישראל׃ וספר גם כן מה הוא עושה
בעתות הפנאי שלא יבואו לפניו בעלי ריב ויתבודד
מבני אדם באותם השעות שהוא פנוי הוא מתעסק
בלבו בדרך החכמ׳ ומפנה לבו מעסקי העולם ומכין
לבבו לקבל רוח הקדש ואמ׳ חסד ומשפט אשירה על
החסד והמשפט שאני עושה לישראל אשירה ואזמרה
לך ואודה שמך שהמלכתני עליהם ונתת לי לב טוב
למלוך עליה׳ במשפט ובצדק כמו שנ׳ ויהי דוד עושה
משפט וצדק׳ לכל עמו ובדרש חסד ומשפט אשיר׳ כי
עמך החסד והמשפט אם במשפט ויגבה ה׳ צבאות ב
במשפט אם בצדק והאל הקדוש נקד׳ בצדק ר׳ הונא
בשם ר׳ אחא אם חסד אשיר׳ ואם משפט אשיר׳ לך ה׳
אזמר׳ אשכילה בדרך תמים אתן לבי להשכיל
בדרך תמים תמיד ואצפה מתי תבא אלי
כלומ׳ תבא אלי ברוח קדשך אתהלך בתם לבבי בק
בקרב ביתי׃ כאדם הנותן כל לבו לחשב בדבר והולך
בביתו אחת הנה ואחת הנה וכן אמ׳ באלישע וילך ב
בבית אחת הנה ואחת הנה׃ לא אשית לנגד עיני ד״ל במחשב׳ כי כא הציור בשני חללי המוח המוקדמי׳ שהם
כנגד העינים עשה סטים שנאתי מעשה שטים שנאתי לפי׳ לא ידבק בי אפי׳ במחשב׳ דבר בליעל ומעשה סטים
לפי שאני שונא הסטים והרשעי׳ ומעשיה׳ וסטים מגזרת כי תשטה אשתו ואלת עשה מקור במקום שם כמו מ
מעשה׳ לבב עקש מי שלבו עקש יסור ממני כי לא יהיה לעולם בחברתי׃ רע לא אדע אים רע לא אדע א
אותו כלומ׳ לא יהיה ממיודעי׳ וממקורבי׳ אלי מלשני בסתר רעהו היוד נוספת כיוד המגביה׳ לשב׳ והמלה
מבניין פועל המרובע מלושן בשקל משופט וכן מי שהיה מלשין רעהו בסתר לאמר כך וכך עשה לחייבו בא
במשפטי המלוכה אותו אצמית כלומ׳ הייתי גוער בו וכורת אותו מלפני שלא יראה עוד פני הפך שאר המלכי׳
שמקרבי׳ האנשים המלשיני׳ להם כדי להעניש המולשני׳ בממונ׳ אבל אני לא הייתי עושה כן אלא שהייתי שונא
המלשין ולא הייתי מעניש אדם שלא בעדים וזה שהיה מלשין את רעהו בסתר הייתי מצמי׳ אותו מלפני ואיני
מזזיק זה המלשין שקרן כי אפי׳ אם הוא אומ׳ אמת הוא חוטא על שמעיד בו יחידי וכן מנו אותם רז״ל משלשה
שהקב״ה שונאן שרואה דבר עביר׳ בחבירו ומעיד בו יחידי׃ גבה עינים ורחב לבב וכן אמ׳ שלמה רום עינים ור
ורחב לבב והוא מי שעיניו רמות וגבוהו׳ להסתכל בתאות העולם ולבו רחב בהם כלומ׳ ירחיב להם מקום בלבו
וחושב להם ואחר שעיניו ולבו בהם הוא רץ אחריה׳ וכן אמ׳ הכתו׳ ולא תתורו אחרי לבבכ׳ ואחרי עיניכם׳ וכן
אמ׳ רז״ל עינא וליבא תרי סרסורי דחטא׳ ואמ׳ אותו לא אוכל ר״ל לא אוכל שאתו׳ עיני בנאמני ארץ אמ׳
כי הרשעי׳ ירחיק מביתו ומישיבתו אבל נאמני ארץ עיני בהם להביא׳ אל מקומי שיהיו עמדי לפי׳ אמר בנאמני
ארץ ואושיבם אצלי גם לשירותי ולעבודתי איני לוקח אלא הטובים׳ לא ישב בתוך מנוי ופקידות לא י
ישב בביתי מי שהוא עושה רמיה וכן דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כלומ׳ לא אוכל לראותו כל שכן שלא י
יהיה מיושבי ביתי׃ לבקרים אצמית יום ויום תמיד כמו חדשי׳ לבקרי׳ אצמית כל רשעי ארץ בכל מקום
שהם כל שכן שאכרית מעיר ה׳ והיא ירושלים תפלה לעני כי יעטף ולפני ה׳ ישפוך שיחו זה המזמור
נאמ׳ על לשון בני הגלות כאלו כל אחד מבני הגלות תהיה תפלתו בלשון הנאמ׳ במזמור ואמר כי יעטוף כי הם

כִּי כָלוּ בְעָשָׁן יָמָי וְעַצְמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחָרוּ׃ הוּכָּה כ
כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי שָׁכַחְתִּי מֵאֲכֹל לַחְמִי׃ מִקּוֹל א
אַנְחָתִי דָּבְקָה עַצְמִי לִבְשָׂרִי׃ דָּמִיתִי לִקְאַת מִדְבָּר
הָיִיתִי כְּכוֹס חֳרָבוֹת׃ שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד
עַל גָּג׃ כָּל הַיּוֹם חֵרְפוּנִי אוֹיְבָי מְהוֹלָלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ׃
כִּי אֵפֶר כַּלֶּחֶם אָכָלְתִּי וְשִׁקֻּוַי בִּבְכִי מָסָכְתִּי׃ מִפְּנֵי
זַעַמְךָ וְקִצְפֶּךָ כִּי נְשָׂאתַנִי וַתַּשְׁלִיכֵנִי׃ יָמַי כְּצֵל נָט
נָטוּי וַאֲנִי כָּעֵשֶׂב אִיבָשׁ׃ וְאַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב
וְזִכְרְךָ לְדוֹר וָדוֹר

התפלל מתוך הצרה הגדולה כוסף עצמו כאלו את
מתעטף קצתו בקצתו יהוד שמעה בדרש אל
תתן אכסומיא שלי בתיבה אלא תעלה ותעשה
פירו' אכסומיא ריב כלומ' ריבי יהיה גלוי לפניך ושמ
ושמעה אותו וריבה ריבי אל תסתר כבר את
אמרת והסתרתי פני מהם והיה לאכול והנה נתקיימ'
בנו אותה קללה אל תסתר עוד פניך זה הוא שאמר
מהר ענני כי כלו כמו הדבר הנשרף שהוא כ
כלה בעשן והולך לכליון ואבדון כן ימי היו ברעה
וכאלו כלין בעשן וכן את' כלו בעשן כלו כמוקד ה
המקום שדולקין בו האש תמיד יקר' מוקד והוא נחר
ונשרף כן עצמותי נחרו הוכה כעשב כתוב
בו"ו עם הדגש והדומי' להם כמו שכתו' בספר מכלו' ואמ' הוכה כעשב כמו ששמש מכה העשב הרטוב עד שיבש
כן יבש לבי ולמה כי שכחתי לאכול כלומ' מרוב הצרה אני שוכח המאכל וידוע בחכמת התולד' כי חיי הגוף הם
תלויים בלב ובלב הוא החום היסודי וממנו יתפשט לכל הגוף והמוח קר ולח ובקרירותו ובלחותו מישר חמימו'
הלב החזק והיובש אשר בו והנה לולי שהמאכל היה החמימות אשר בגוף עם האויר המקיף אותו מבחוץ מייבש
הלחות אשר בגוף והמאכל והמשתה ישיב לגוף הרטיבות אשר אבד ממנו בחמימותו ובאויר שמקיף והנה אם
לא יאכל ייבש הלב וימות וכן את' יבש כחרש כחי ואמ' לעפר מות תשפתני הנה עם היובש יהיה מות
מקול אנחתי ידוע כי האנחה כרת הלב מחשב הבשר במקום העור וכן יזכור העור במקום הבשר יאמר בדי
עורי דמיתי לקאת הקאת היא הקיק הנזכר במשנה ולא בשמן קיק והוא עוף מדבר וקולו כקול נהי לפיכ'
אמ' דמיתי לקאת מדבר ר"ל לקולו וכן ככוס חרבות שהוא עוף השוכן במקומות החרבים וקולו כקול נהי' או
פירושו אני יושב בעצמי כשאני בגלות כאלו אני עם העופות השוכנים במדבר שאין שם ישוב בני אדם
שקדתי שקידה הוא ענין התעסקות והשתמדה על הדבר כמו שוא שקד שומר ואמ' שוקד על עריהם לשקו'
על דלתותי וכן פירש הפסוק שקדתי בגלות אילך ואילך ובכל מקום אני מוצא עצמי יחיד בין עם נכרי כמו
הצפור הנפרד מחבריו והוא לבדו על גג הבית ואינו נכנס בתוך הבית כי יתפשוהו כן אני בגלות כאלו אני יו
יושב על גג הבית הע"פ שאני יושב בבית כיון שאינני בארצי כל היום בארך הגלות מהוללי שאומרים
עלי דברי הוללות ולעג עד שישובו מהוללים ומשתגעים עלי בי נשבעו על דרך והנחתם שמכם לשבועה לב
לבחירי יתן ה' אותך לאלה ולשבועה אומרי' אהיה כמו היהודי אם אעשה כך וכך כי אפר דרך משל כי
לחמו בפיו דומה לו לעפר על דרך ויגרס בחצץ שני הכפישני באפר ושקוי בתנועת הוו' והוא במקום למד הפו
הפועל ושקוי כולל כל מיני משקה כמו המים החלב והיין כלומר כל מה שאני שותה הוא מזוג בבכי עונו כמו
היין המסוך במים מסכתי כמו מזגתי וכן מסכה יינה מפני זעמך כי לולי זעמך וקצפך עלי לא הייתי
אני נמסר ביד אויב זה כמה כי נשאתני ותשליכני כי הרוצה להפיל דבר בארץ נושא אותו למעלה ומפיל א
אותו בחזקה וכן השליך משמים ארץ כי כל מה שהגביה אותו היא המפלה יותר חזקה ימי כצל נטוי א
אמ' נטוי כאלו השמש נוטה הצל בסורו מעל הארץ כי בסור השמש יהיה הצל ועל דרך הזה בא ממנו גם נפעל
כי ינטו צללי ערב ואמר ימי חלפו במהרה בצרת הגלות כמו הצל החולף במהרה ואצפה הגאולה ולא אראנה
ואני כעשב איבש כלומר ימי חלפו במהרה ובעודי בחיים אני כעשב כמו שהעשב שייבש לאותו במהרה
ואתה כל אחד מבני הגלות אשר קצרו ימיו נוהה על קצר ימיו ואומ' אולי אם יאריך ימים יראה הגאול' וכן
בכל דור ודור לפיכך אמר ואתה ה' לעולם תשב אעפ"י שאני הולך למות אתה תשב לעולם ותראה הגאולה לאותם ש
שיהיו באותו הדור ותרחם ציון בימיהם וזכרך לדור ודור כשם ששמך קיים לעד כך תהיה שבועתך קיימת
ואתה אמרת כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך אם כן אתה תקום תרחם ציון ובפסוק הזה טעות במקצת
הספרים שכתוב במקום וזכרך כסאך וכן טעה בו החכם ר' אברהם אבן עזרא שפרש כסאך והטעות הוא בין
פסוק זה ובין פסק של איכה הדומה לו כי אותו של איכה הוא אתה כסאך וסימן איכה ושל תהלים יא

אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מוע
מועד כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו
וייראו גוים את שם ידוה וכל מלכי הארץ את כ
כבודך: כי בנה ידוה ציון נראה בכבודו: פנה י
אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם תכתב
זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה: כי השקי
השקיף ממרום קדשו ידוה משמים אל ארץ הביט
לשמע אנקת אסיר לפתח בני תמותה לספר ב
בציון שם ידוה ותהלתו בירושלם: בהקבץ עמי
עמים יחדו וממלכות לעבוד את ידוה: ענה בד
בדרך כחי קצר ימי: אמר אלי אל תעלני בחצי
ימי בדור דורים שנותיך: לפנים הארץ יסדת ו
ומעשה ידיך שמים: המה יאבדו ואתה תעמד

ואתה וזכרך וסימן ו״ו זין · אתה תקום · כאדם שקם ממקומו ומתעורר על המעשה וכן עתה אקום יאמ׳ ה׳ · תרחם ציון שהיתה חרבה ושממה זה כמה שנים י ידענו שתרחם אותה ותבנה אותה · כי עת לחננה יבא עת שתחנן אותה אעפ׳ שקצפת עליה זה כמה שנים כי בא מועד שים לגאולה קץ וזמן קצוב וכשיהיה ה העת שתחנן אותה יאמ׳ בא עת הגאולה שלא היינו י יודעים אותו עד עתה ומלת לחננה מקור מן הדגוש ומשפטו לחנן ובא בפתח קטון תחת פתח גדול כמו פן אהלך בדרך שמשפטו אהלך והוקלו. כמו רבים מן הדגוש· כי רצו בהיותם בגלות יש מתאוי׳ לבנין אבניה ועפרה יחוננו. עד משל כמו שמחנן אדם את הדבר הנאהב וי״מ ירצו ויאהבו אבניה ועפ ועפרים לאקים את בנייה והחכם הכוזרי פי׳ אתה ת תקום כי רצו כלומ׳ כי ירושלי׳ תבנה כשיכספו ישרא׳ תכלית הכוסף עד שיחוננו אבנים ועפרים· וייראו ואז ייראו גוים את שם ה׳ וכל מלכי הארץ את כבודך השוכן בציון· כי בנה אז אחר שיבנה ציון ויהו׳ נראה בה בכבודו אז ייראו את שם ה׳ ויאמרו· פנה אל תפלת הערער ישראל שהיה בגלו׳ כערער בערב׳ וערער הוא עץ הגדל במדבר ולא בזה את תפילתם כמו שהיו חושבים האומות· תכתב זאת ואז יאמרו תכתב זאת הישועה בעבור דור אחרון שיהיה אחר זה הדור שיהיה בימיה׳ הישוע׳ והדור הבא אחר זה שלא ראו הנפלאות התשועה שנבראו אחר כן יראו הישועה כתובה איך היתה ובכמה נפלאות ויהללו לאל על הנפלאות שעשה לאבותיהם וזהו ועם נברא יהלל יה· כי השקיף הביט משמים אל ארץ בעוני עמו על דרך כי ראה ה׳ ונפל ירחם· לשמוע ישראל שהיה בגלות אסיר והיו בני תמותה כלומר קרובים למות מרוב צרתם ו ואל שמע אנקתם ופתחם ממאסרם אסיר קל וי״מ דגושין· לספר בציון שם ה׳ לפי שהוציאם מהגלות וספרו שמו ותהלתו בציון והפסוק כפול בענין במלות שונות· בהקבץ כמו שכתו׳ ונלוו גוים רבי׳ אל ה׳ ואומר לקרא כלם בשם ה׳ ולעבדו שכם אחד· ענה בדרך כחי עתה שב לדברי בני הגלות לראות יום הישועה ומפחד שימות בקוצר ימים ולא יראה הישועה ואמ׳ ענה בדרך כחי. האויב ענה כחי בדרך כי מפני צ צרת הגלות והאדוני׳ הקשים יסע אדם ממקומו וילך ממקום למקום אולי תיטב לו ישיבתו במקו׳ אחר ויטריח עצמו בדרכים ללכת ממקום למקום וטורח הדרך הוא ענוי כח וקצור ימים וזה סבב לי האויב בגלות ואני מ מפחד שאמות בקוצר ימים מפני ענוי הכח ולא אראה הגאולה ומתפלל לאל ואומ׳ שלא ימיתהו בחצי ימיו וזהו שאמר· אמר אלי· לפיכך אני אומר לך ומתפלל אליך אל תעליני בחצי ימי אולי אזכה לראות הגאולה ופי׳ אל תעליני אל תכריתני כמו כעלות גדיש בעתו ויעל שכבת הטל. והחכם ר׳ אברה׳ בן עזרא פי׳ כמשמעו ואמ׳ זה על עלות הנשמה בהפרדה מהגוף כמו והרוח תשוב אל האלהי׳ אשר נתנה וכן אמ׳ העולה היא למעלה בדור דורים שנותיך כמו שאמ׳ למעלה ואתה ה׳ לעולם תשב ופי׳ כמו שפירשנו· לפנים הארץ יסדת· לפי שאמר בדור דורים שנותיך אמ׳ כמו שאתה קיים בלא אחרית כן אתה ראשון בלי ראשית ואתה הוא שעשי׳ שמים וארץ לא כדברי האומרים שהעולם קדמון אבל הוא מחודש על ידך שאתה חדשתו וכמו שאתה חדשת כן תכלה אותם אם תרצה כי בידך הכל לפיכך אמר· המה יאבדו יש מחכמי המחקר שאומרים כי יש לעולם קץ וזמן שיחזור העולם לתוהו ובוהו ולאין דבר כמו שהיה ויש ביניהם מחלוקת בזמן עמידת העולם כמה הוא ויש מהם אומרים כי אין לעולם קץ ותכלה אעפ׳ שהיה לו ראשית ולדעת אלו יהיה פירוש הפסוק המה יאבדו אם תרצה כמו שפירשנו הם יאבדו ואתה קים לעולם·

וְכֻלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ וְאַתָּה
הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ בְּנֵי עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוֹנוּ וְזַרְעָם
לְפָנֶיךָ יִכּוֹן׃ לדוד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְדוָה
וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ׃ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְדוָה וא
וְאַל תִּשְׁכְּחִי כָּל גְּמוּלָיו׃ הַסֹּלֵחַ לְכָל עֲוֹנֵכִי הרופ

וכלם כבגד יבלו כלבוש שפושט אדם זה ומחליפו ב
באחר כן תחליפם ותשנם אם תרצה כלומר יאבדו
אם תרצה או תחליפם באחרי' ואין מהם ממרה פיך
ויש אומ' כי הם יאבדו על הפרטים אבל הכללים עו
עומדים לעד לעולם· בין יאבדו מעשי' או לא יאבדו
ואתה הוא ושנותיך לא יתמו· בני עבדיך
ישכונו הם ישכנו לעולם בארצם אחר שישובו בימי
הגאולה לא יגלו ממנה עוד הם ובניהם עד עולם וז
וזרעם לפניך יכון וטעם לפניך שיעבדו את ה' כל הימים· לדוד ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את
שם קדשו גם זה המזמור על לשון בני הגלות וכל חסיד וחכם בהם נותן שבח והודאה לאל על הטובה שעש'
עמו בגלות ומיחל עוד הגאולה ואמ' כנגד הנפש החכמה ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו ופי' קרבי
הכליות והלב שהם בקרבים או אמ' קרבי על הגוף והוא על דרך משל כמו כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך·
וכת' החכם ר' אברה' בן עזרא הזכיר שם העצם הנכבד עם הנפש שהיא הנכבד כי היא כבוד הגוף וזולת' היכנו
נחשב למאומה על כן הזכיר בגלוי שם העצם עם הנפש ושם קדשו עם הגוף כי כן כת' וכל קרבי שהם מן ה
הגוף את שם קדשו ולא הזכיר עם הקרבים שם העצם רק בהעלם· ולפי דעתי כי אין צריך לכל זה כי דרך ה
המקרא לכפול הענין במלות שונות וכן זה ה' ושם קדשו· ומה יאמ' החכם בפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי
כמוך ובדרש עשרה דברי' יש באדם הקנה לקול הושט למזון הכבד לכעוס הריאה לשתות פי' שהיא שואבת מ
ממימי המשקין· המרה לקנאה הקיבה לשינה המסס טוחן הטחול לשחוק הכליות יועצות הלב גומר. לפי' דוד
מקלס ואומ' אודך על כי נוראות נפלאתי לכך נאמ' ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו· דבר אחר ברכי
נפשי את ה' למה מקלס הנפש רבנן אמרי מה הנפש ממלאה את הגוף כך הקב"ה ממלא את כל העולם· תבא ל
לפניך הנפש שממלאה את הגוף ותשבח להקב"ה שהוא ממלא את העולם· ומה הנפש סובל' כל הגוף כך הקב"ה
סובל את כל העולם· תבא הנפש וכו'· ומה הנפש יחידה בגוף כך הקב"ה יחיד בעולמו תבא הנפש וכו' ומה הנ
הנפש טהורה שהיא מלמעלה כך הקב"ה טהור והוא למעלה תבא הנפש וכו' ומה הנפש אין אדם יודע מקומה
כך הקב"ה אין אדם יודע אי זה מקומו שאפי' חיות הקדש שטוענין כסא הכבוד אינן יודעות מקומו אבל מה
הן אומרות ברוך כבוד ה' ממקומו ר' יהושע בן לוי הוא אמ' חמשה פעמי' כתוב כאן ברכי נפשי את ה' והם בין זה
המזמור ובין הבא אחריו והם כנגד החמשה חומשי תורה ור' יוחנן אמ' כנגד חמשה עולמות אחד כשהיה במעי
אמו ואחד כשיצא לאויר העולם ואחד כשהולך לכאן ולכאן ואחד כשנסתלק מן העולם ואחד לעתיד לבא· כ
כשיחזור הנפש עם הגוף יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' ועוד פירשנוהו בענין
אחר כמו שכתו' במסכ' ברכות· ברכי נפשי את ה' אמ' מתחלה ברכי אותו לפי גדולתו ולפי קדושתו ועוד
ברכי אותו על הטובות שעשה עמך· ואל תשכחי כל גמוליו הטובות שגמלך ובדרש ואל תשכחי כל גמוליו אמ'
ר' אבא בר כהנא אם יטול אדם פונדק ויתן פיו למטה המעות נופלי' והאשה הזו פיה למטה ומהלכ' על שתים
והילד שמור למעה ממעיה· הסולח לכל עוניכי היו"ד נוספת כמו עונך וכן האחרי' הכתובים במזמור
וכן בתוככי ירושלים והיודין האלה נוספות לנאות הלשון וזה מן הטובות הגדולות שעושה עמך שהוא סולח
לעונך והפסוק כפול במלות שונות· כל תחלואיכי הם תחלואי הנפש והם העונות ובא כדרך רפאה נפשי כי ח
חטאתי לך ויש מפרשי' אותו על תחלואי הגוף כי הנפש מעונה בעוני הגוף ר"ע שלא תשיגה חולי גופני וב
ובאמרו לכל ר"ל לרב וכן כל טוב אדניו בידו וכל הארץ באו מצרימה והדומים להם כי הקב"ה עושה חסד עם
האדם שאינו מענישו על כל עונותיו אלא על המעט מהם כמו שכתוב נושא עון ועובר על פשע·
הגואל משחת חייכי· פעמים אדם עושה עון שמתחייב בו מיתה או הנדון נפשו לעולם הבא ו
והקב"ה גואלו על ידי תשובה שמתחרט ושב לפני האל ומוכיחו בתחלואים לפדיון נפשו וזהו חסד ורחמים שע
שעושה עמו ומעטרו בהם·

הָרוֹפֵא לְכָל תַּחֲלוּאָיְכִי׃ הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיָּיְכִי הַמְ
הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים׃ הַמַּשְׂבִּיעַ בַּטּוֹב עֶדְיֵךְ
תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי׃ עֹשֵׂה צְדָקוֹת יְיָ וּמִשְׁפְּ
וּמִשְׁפָּטִים לְכָל עֲשׁוּקִים׃ יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה לִבְ
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו׃ רַחוּם וְחַנּוּן יְיָ אֶרֶךְ אַ
אַפַּיִם וְרַב חָסֶד· לֹא לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּ
יִטּוֹר׃ לֹא כַחֲטָאֵינוּ עָשָׂה לָנוּ וְלֹא כַעֲוֺנֹתֵינוּ גָּמַל
עָלֵינוּ׃ כִּי כִגְבֹהַּ שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ גָּבַר חַסְדּוֹ עַל
יְרֵאָיו׃ כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת פְּ
פְּשָׁעֵינוּ׃ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים רִחַם יְיָ עַל יְרֵאָיו׃
כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ׃

המשביע   בטוב עדייך עדייך כמו פיך וכן עדיו
לבלום. ואמ׳ זה כנגד החלה כי החולה ימאס כל מאכ׳
כמו שכתו׳ וזהמתו חיתו לחם ונפשו מאכל תאוה וה
והנה האל עושה חסד גדול עם האדם שנתן לו התח
התחלואי׳ לכפרת עונותיו ורופא אותו מן החולי וזה
הוא שנ׳ המשביע בטוב עדיך הפה שהוא מואס המא
המאכל הוא משביע אותו בטוב עם הבריאות תתחד׳
כנשר נעורייכ׳ עם הב״או׳ תתחדש ותתחלף הנעורי׳
כמו שנ׳ רוטפש בשרו מנוער ישוב לימי עלומיו · וב
ובאמרו כנשר אומרי׳ כי הנשר מתחלף מעשר לעשר
שנים וכן כתו׳ יעלו אבר כנשרים וכת׳ רבינו סעדיה
כי הנשר יעוף על כל העופות ויעלה אחד על פני ר
רקיע השמים ויקרב לחם האש היסודי ויפיל עצמו ב
בים מרוב חום וימרט ויתחדש ויעלה אבר וישוב לי
לימי עלומיו וכן כל עשר שנים עד מאה ובשנת המ
המאה עושה כמנהגו ויפול בים וימות שם. ומה שאמ׳
תתחדש לשון נקבה טעמו על תולדת הנעורים שהיא הליחה והרטיבות וכן אמ׳ רוטפש בשרו מנוער שפירו׳
רטוב ופש   עושה   צדקות לפי שזכר שרופא אותו מחליו ועושה בזה צדקה לעמו אמ׳ כי כן משפטו ודרכו
עם ברואיו שעושה עמהם צדקו׳ וכן במה שבין אדם לחבירו מציל העשוק מיד העושק ומשלם לו רע תחת ה
הרע אשר עשה לחבירו זהו ומשפטי׳ לכל עשוקים עושה משפט בעשקים בעבור העשוקי׳ ולמד לכל בעבור
כלמד אמרי לי אחי הוא ובאמרו לכל ר״ל אחד זה עם שיהיה העשוק׳   יודיע   כמו הודיע כמו ישעו עגל
בחורב או ישיר משה או יבנה יהושע והדומים להם׳ דרכיו הם מדותיו שמתנהג בהם עם ברואיו ושאלם ממנו
משה באמרו הודיעני נא את דרכיך והודיעם לו כמו שכתו׳ ויעבור ה׳ על פניו ויקרא וגו׳ לבני ישרא׳ עלילותיו
מעשיו· כי בהם התנהג עם ישראל במדבר וכן מתנהג עמנו בגלו׳ ואלה הם קצת המדות׳   רחום   וחנון
ה׳ ארך אפים ורב חסד ולא הזכירם כולם אלא דרכי הרחמי׳ שהוא מתנהג עמנו בגלות׳ רחום שמרחם עלינו
בג׳ ות ונותן אותנו לרחמי׳ לפני שובנו ואינם מכלים אותנו׳ וחנון שחונן אותנו בהזמנת מחיתנו׳ ארך אפים
ארך אפים שמאריך אפו ואינו מענישנו בעת החטא אלא מאריך עלינו אולי נחזור בתשוב׳· ורב חסד שמרב׳
בכל יום חסדו עמנו׳   לא   לנצח יריב ואם הריב עמנו ונטר עונינו בתתו אותנו בגלות לא תהיה זאת הנ
המריבה והנטירה לנצח ולעולם כי ירחם עלינו ויעלנו מן הגלות׳   לא   כחטאנו· לא עשה עמנו כחטאנו
כי לפי חטאנו היינו חייבי׳ כליה לא גלות לבד וגם בכל יום ויום אינו עושה עמנו כפי עונותינו והפסוק כפול
במלות שונות׳   כי   כגבוה שמים כמו כי גדול עד שמים חסדך אינו יכול להגדילו יותר למראה בני אדם
אמ׳ על יראיו והם ישראל כי כלם יראיו אעפ׳ שחוטאים לפעמי׳ מכל מקום יראי׳ האל ומודי׳ ממנו ואלין הם
שבים לא כשאר האומות שיראי׳ אלהים אחרים׳   ברחוק   מזרח ממערב וזה כפלים מגבוה שמים על הא
הארץ הרחיק ממנו את פשענו וזהו גבורת חסדו שהרחיק כל כך פשענו ממנו ואעפ׳ שרבו הרחוקים המרחק
הרב שיכול להיות בסובבו אליו ואמ׳ כרחוק מזרח ממערב ולא אמ׳ כרחוק צפון מדרום לפי שממזרח למער׳
כולו ישוב   ויכול אדם ללכת ממזרח למערב ואין אדם יכול ללכת מצפון לדרום מרוב הקור או מרוב החום ו
ובדרש אמ׳ ר׳ ירמיה לא הוי בר נש שאמ׳ ירחיק יתי מן חטא אלא ירחיק חטא מנאי תרחיק ממנו את פשעינו·
ברחם   אב כי אין רחמים גדולי׳ כרחמי האב על הבן׳   כי   הוא ידע טעם למה שזכר הרחיק ממנו את
פשעינו כי הוא ידע יצרנו כמו שכתו׳ כי יצר לב האדם רע מנעוריו והנה בטבע האדם שיחטא כי תאוות הבה
הבהמיות קבועו׳ בו ואם לא יהיה גבור וכובש את יצרו לא יוכל להמלט מן החט ואעפ׳ כן אין אדם שלא יחטא
פעם או פעמיים וכן כתו׳ אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא׳ זכור כי עפר אנחנו הפסוק כפול
במלו׳ שונו׳ כי פי׳ זכור כמו ידע כלומ׳ זכור לפניו תמיד ופי׳ עפר אנחנו כמו יצרנו כי היצר הוא התאו׳ הבהמי׳
עפר כי באותם התאוו׳ ידמ׳ האדם לבהמ׳ שהיא כולה מן העפ׳ אבל באדם יתרון בעבור הנשמ׳ העליונה·

אנוש כחציר ימיו כציץ השדה כן יציץ: כי רוח ע
עברה בו ואיננו ולא יכירנו עוד מקומו: וחסד יה
ידוה מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני
בנים: לשמרי בריתו ולזכרי פקודיו לעשות
לעשותם: ידוה בשמים הכין כסאו ומלכותו בכ
בכל משלה: ברכו ידוה מלאכיו גבורי כח עשי ד

ובעת שילך האדם בדרך הנפש׳ העליונ׳ פניו פני א
אדם ובעת שילך בדרך הנפשות השפלו׳ פניו פני א
אריה ופני כפר ופני שור ודי בזה למשכיל׳ זוכר יסו
יסוד העפר אעפי שהוא בגוף ארבע יסוד׳ לפי שהע
שהעצמו׳ הם מוסדי הגוף והם מיסו׳ העפר שהם קר
קרות ויבשו׳ כמו העפר וכן כי עפר אתה ואל עפר ת
תשוב אנוש כחציר ימיו וצוד כי ימיו קצרים וי
וילך במהרה כמו העשב שייבש במהרה ואלו היו ימי׳
ארוכי׳ היה יכול להטיב בדרכיו אם חטא בילדותו אבל
עתה אפי׳ אם יזקין לפי טבעו ויחל להטיב מעשיו לא
יספיק לו כי ימות והנה הוא כציץ השדה שיציץ ויחלף מהרה
כי רוח עברה בו הכין תעבו׳ר בו הרוח ותיבשנו כן האדם עתה תראה אותו ועתה יאמ׳ את פלני׳ איננו
בלומ׳ איננו בין החיים ובדרש איננו זה היצר שהוא הולך עמו ואיננו בא עמו ולא יכירנו עוד מקומו שהיה בו
בעודנו חי לא יכירנו עוד׳ וחסד ה׳ אמ׳ אעפ׳ שגוף האדם כלה אם הוא מיראי ה׳ יהיה חסד ה׳ עליו ר״ל
על נשמתו׳ מעולם ועד עולם כלומ׳ עד עולמי עד בלי הפסק ואמ׳ חסד לפי שזוכר יראיו והם כתוני׳ מאוהבו׳
והנה הטובה שעושה עמהם יותר ממה שהיו ראויים וכמו שישמר להם הטובה לעולם הבא כן ישמור להם בע
בעולם הזה אחר מותם לבניהם אחריהם צדקתו והוא היושר כי יגמול לבניהם כפי מעשיהם כי זה הוא מיושר
מדותיו והוא משלם עשרה מדות ובאמרו לבני בנים אינו דוקא הדור שלישי אלא עד אלף דור ולאוהביו יותר
מיראיו וכן אמ׳ משה לאהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור וכן לאו דוקא שהרי אמ׳ לאלפי׳ ואם כפי׳
הפסוק על העולם הזה יהיה הפסוק כפול בענין ר״ל אחר שאדם מת יהיה חסד ה׳ לבניו אחריו עד עולם ב
בשכר מעשיו הטובים וכן צדקתו לבני בנים ובדרש החסד מעולם ועד עולם אבל הצדקה עד שלש׳ דורות ר״ל
כי אדם החסיד והוא שעושה יותר על מה שצווה שומר לו הקב״ה חסדו לבניו אחריו מעולם ועד עולם אבל הם
הוא צדיק לבד שעושה מה שמצווה ישמור לו הקב״ה צדקתו לבניו אחריו עד דור שלישי לשומרי
אם הבנים שומרי בריתו וזוכרים פקודיו לעשותם אבל תלמוד בלא מעשה לא יכשר ואמ׳ כי זוכר חסד האבות
על הבנים שנוטלי׳ שכרם ושכר אבותם כשהם טובים ואמ׳ בתורה ועושה חסד לאלפים וגו׳ וגם כשאינ׳ טובים
מטיב להם בזכות אבותם כמו שכתו׳ וזכרתי להם ברית ראשונים וכתב ר׳ אברהם בן עזרא לשומרי בריתו הם
היראים וזוכרי פקודיו לעשותם הם האוהבי׳ שלעולם פקודיו לפניהם ובלבם לא ישכחו רגע אחד ובדרש למי
לשומרי בריתו אמ׳ ר׳ תנחומא למה הדבר דומה לאלמנה שהיה לה בן כל הימי׳ שלא היה בנה נשאוי הבן נזקק
לאמו כיון דנסב אתתא אמר ליה אמיה ידענא אנא דאנת מזדקק לי אלא אאידנא כמה דהוית לי לית את יכו׳
יכול אלא הוי דכיר לי כך כל הימים שהיו ישראל במדבר והיה המן יורד להם והבאר עולה להם לשומרי ברי
בריתו שהיו זקוקים לאל והיו יכולים להיות שומרים את התורה ואין יגעי׳ בה אבל עכשו שאדם צריך להזכר ל
לפרנסתו ולזוכרי פקודיו׳ יהוה כמו המלך היושב על הכסא למעל׳ מהכל ואם השמים כסאו הנה הכל
השמים והארץ תחתיו וברשותו זהו ומלכותו בכל משלה ואחר שהכל מעשיו ותחת ממשלתו מעלה ומטה ברכו
אותו כלכם לפי׳ אמ׳ ברכו והחל בעליוני׳ וכלה בתחתוני׳ ובדרש אמ׳ ר׳ ברכיה אתה מוצא ארבעה גיותנין בעו
בעולם ארי ושור נשר ואדם׳ בחיה אין גיותן מארי שהוא מתגאה על כל החיות׳ בבהמה׳ אין גיותן מן השור׳
בעופות אין גיותן מן הנשר׳ ומן גיותן על הכל האדם שהוא שולט בכלם שנ׳ ורדו בדגת הים וכו׳ מה עשה ה
הקב״ה נתן ארבעה גיותנין בכסא הכבוד לומ׳ שהוא מתגאה על כלם שנ׳ כי גאה גאה ותרגו׳ הרי מתגאה על ג
גיותניא ומלכותו בכל משלה׳ ברכו ה׳ מלאכיו שהם עליוני׳ במדרגה על כל הנבראי׳ ומנחם יבא כי ת
תנועת הגלגלי׳ והכוכבי׳ לפי׳ אמ׳ גבורי כח עשי דברו כי במצותו ובדברו יעשו הכל ואמ׳ לשמוע כי הם עושים
תמיד מה שצוה אותם ומזומני׳ לשמוע מה שיצוה והחכם ר׳ אברה׳ בן עזרא פי׳ כי על ידם תבהלה הגזרות מן
השמי׳ כדבר סנחריב ומשה אמ׳ וישלח מלאך ואמ׳ ומלאך פניו הושיעם׳ גבורי כח כי אין יכולת בגברא לעמוד
לבנא׳ והמלאך שבא אל יעקב מצווה היה נטעם לשמוע בקול דברו כי אינ׳ כבני אדם שיקוו שכר מה׳ בעשות

ענין הארבב

81

דברו לשמע בקול דברו׃
ברכו ידוה כל צבאו משרתיו עשי רצונו׃ ברכו
ידוה כל מעשיו בכל מקמות ממשלתו ברכי נפשי
את ידוה׃ ברכי נפשי את ידוה ידוה אלהי גדלת קד
מאד הוד והדר לבשת עטה אור כשלמה נוטה
שמים כיריעה המקרה במים עליותיו השם עבים
רכובו המהלך על כנפי רוח׃ עשה מלאכיו רוחות
רוחות משרתיו אש לוהט׃ יסד ארץ על מכוניה
בל תמוט עולם ועד׃

דק וזו שכרם ותענוגם ותפארת׳ לשמוע בקול דברו ובדרש ברכו ה׳ מלאכיו אם בעליוני׳ הוא מדבר הרי כבר כאמ׳ ברכו ה׳ כל צבאיו אלא איננו מדבר אלא ב בתחתוני׳ ומנין שנקראו התחתוני׳ מלאכי׳ שנ׳ וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים וכי מלאך היה והלא משה ה היה מכאן אתה למד שנקראו הנביאי׳ מלאכים וכן הוא אומ׳ ויען חגי מלאך ה׳ ר׳ יהודה בר׳ סימון אומ׳ ויעל מלאך ה׳ מן הגלג׳ זה פנחס ורבנ׳ אמרי ומראהו כמלאך האלדים נורא מאד על כרחך אתה למד שה שהנביאי׳ נקראו מלאכי׳ גבורי כח עושי דברו שומעי דברו היה צריך לומ׳ תחלה ואחר כך עושי אלא למי הוא אומ׳ לישראל שעמדו בסיני והקדימו עשיה לשמ לשמיעה׃ ברכו ה׳ כל צבאיו ברכו ה׳ כל מעשיו הם התחתוני׳ כי כלם מעשיו וממשלתו על כלם והם ארבע יסודו׳ והנמצא מהם והם הצמח והחי והדומם שהוא האבנים והעפר והמתכות ומה שאמ׳ בכל מ מקומות ממשלתו לפי שנבראו מטה במקומו׳ חלוקי׳ היסוד מהם ביבשה ומהם בימים ומהם באויר ואחר כך א אמ׳ ברכי נפשי את ה׳ כי היא עליונה על כל התחתוני׳ והאדם בשכלו מושל עליהם וכן אמ׳ תמשילהו במעשה י ידיך והתחתוני׳ אין בהם דעת לברך ולהלל אלא האדם הוא המברך האל עליהם לפי בריאות׳ ולפי מעשיהם נ נכאלו הם מברכי׳ וכן או שיח לארץ ותורך ויספרו לך דגי הים על זה הדרך לפי׳ האל בזמור ברכי נפשי וכלה בברכי כי האדם בנפשו העליונה כולל הכל בחכמתו ומבין בעליוני׳ ובתחתוני׳ ועליהם לברך האל על הכל׃ ברכי נפשי את ה׳ גדלת מאד׃ זה המזמו׳ ספר בו מעשה בראשי׳ וכי הכל עשה האל בחכמ׳ לתקון הבריאו׳ ואמ׳ ברכי נפשי כי אין בתחתוני׳ מי שידע לברכך אלא נפש האדם המשכלת ואמ׳ גדלת מאד מוסיף אנו מ מכירי׳ כי גדלת מאד הוד והדר לבשת כשבראת הגלגלי׳ תחלה והם כמו לבוש הדר לך ומהדרתם יכיר אדם ב בטבעו עוצם הדרך וכבודך כי רב כמו הלובש לבוש מלכות שיכיר האדם שאינו יודעו במלבושו שהוא מלך ו וכתב החכם ר׳ אברה׳ בן עזרא רוב הודך והדרך ילאו עיני הנפש׳ לראות כבודך כאשר ימנע המלבוש לראות הלובש ובדרש אמ׳ ר׳ אלעזר מהו מאד עד שלא בראת עולמך גדול היית ומשבראת עולמך נתגדלת מאד הוד והדר לבשת בשר ודם אם הוא גבור איננו נאה ואם הוא נאה איננו גבור אין בו שני דברי׳ כאחד אבל הקבה יש בו שני הדברי׳ ההוד וההדר ועתיד ליתנם שניהם למלך המשיח שנ׳ הוד והדר תשוה עליו׃ עוטה אור כשלמה האל באור כי הוא נברא תחלה אחר הגלגלי׳ וכן אמ׳ בתור׳ תחלה יהי אור ופי׳ עוטה כמו שפירשנו הוד והדר לבשת׳ או יהיה עוטה יוצא לשלישי ופי׳ כמו מעטה כלומ׳ שהלביש העולם אורה כמו שיעטה אדם שמלתו נוטה שמים כיריעה זה אמ׳ על הרקיע המבדיל והוא נקרא שמים כמו שנ׳ ויקרא אלדי׳ לרקיע שמים וזו הבריאה היתה ביום שני ולא נוכל לפרש כי על השמים העליוני׳ אמ׳ שהם תשעה הגלגלי׳ והיסודו׳ הארבע׳ וסבוב הגלגלי׳ שתים עשר׳ שעות כי עם תנועת סבוב הגלגלי׳ נבראת הזמן ובסוף שתים עשרה שעו׳ אמ׳ האל יהי אור ויהי אור שתים עשרה שעות והנה ערב ובקר הם יום אחד׃ המקרה במים עליותיו י״מ כי רמז בזה על המים אשר מעל לרקיע ואין חכמי המחקר מודים בזה שיהיו מים מעל לרקיע ופירשו בענין אחר המים אשר מעל לרקי׳ וים לפרש המקרה במים על העבים שהם עליות והם כמו קרוי על הארץ ואמ׳ השם עבים כפל ענין במלות שונו׳ ואמ׳ רכובו כי במאמרו וברצונו העבי׳ רצי׳ ושבים כמו הבהמ׳ שהולכת ברצון הרוכב עליה׃ וכן המהלך על מהירות רוחף הרוח וירחף העבים אל הפאה שהוא הולך וברצון האל הולך הרוח אל הפא׳ כאלו הוא הולך על כנפיו׃ עושה מלאכיו רוחות הכוכבי׳ הם מלאכיו ושלוחיו׳ כי אי׳ דבר במקרה אלא הכל בגזר בגזרו׳ מכון וכן אש לוהט והן השלוחי׳ והברקי׳ המרוכבי׳ הכל הן בדבריו וכול׳ משרתיו וחזכי׳ הדברי׳ הנראי׳ באויר ואחר כן זכר הארץ ואמ׳ מה שנטע ביו׳ השלישי׳ שנראתה היבשה׃ יסד ארץ ר״ל כי נתן בטבע הארץ להיות בדורי׳ והמקום השפל הוא אמצעות הגלג׳ והיא לא תמוט לעולם ועד כי אם תמוט מן השטח בדרים תעלה והאל נתן בטבעה לירד ולא לעלות וכן מתכונתה שיסדה עגולה ככדור לפי שהיא בתוך עגלה נאין

תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ עַל הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם׃ מִן ג
גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן מִן קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן׃ יַעֲלוּ הָרִים
יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל מְקוֹם זֶה יָסַדְתָּ לָהֶם׃ גְּבוּל שַׂמְ
שַׂמְתָּ בַּל יַעֲבֹרוּן בַּל יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ׃ הַמְשַׁ
הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן יַשְׁקוּ
כָּל חַיְתוֹ שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים צְמָאָם׃ עֲלֵיהֶם עוֹף
הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן

כדור עומדת בתוך כדור ואיכה נוטה לאחד מן הצד
הצדדים אלא בורית העגול׳ תהום כלבוש עת
עתה ספר איך היה הארץ מכוסה במים בתחלת הבר
הבריאה כי כן טבע המים להיותם על הארץ מכל צ
צד סובבים אותה כי מכל
צד הם עליה אבל האל ביכלתו ובחכמתו הקוה אותם
לצד אחד מעל פני הארץ כמו שפירשנו בפסוק כונ
כונס ככד וגלה פני הארץ לצורך הברואים הנמחים
והחיים וזה הוא פירו׳ תהו׳ כלבוש כסיתו׳ מתחלה קוד
קודם הקוות המי׳ היו המי׳ כסוי לארץ. ויהיה כסוי ו כ
כסיתו כנגד הארץ כי נמצא בלשון זכר כמו ולא נשא אותם הארץ׳ נעתם ארץ׳ פרץ אנס בפרדעים׳ ותהום
גם הוא לשון זכר ונקב׳ תהו׳ רבה תהו׳ רוממתהו׳ ובלשו׳ זכר תהו׳ אל תהו׳ קור׳ לקול צנוריך׳ תהו׳ אמ׳ לא בי היא
והנה הפירו׳ הקרוב במלת כסיתו שיהיה הכינוי כנגד הארץ ויאמ׳ כי בתהו׳ כסות הארץ כמו שמכסה הלבוש את
האד׳ כן כסית בתהו׳ הארץ כלה עמקי׳ והרי׳ זה הוא על הרי׳ יעמדו מים כי אף על הרי׳ הגבוהי׳ היו המי׳ והסרון
בית ממלת תהו׳ הרבה במקרא כמו ומראה ולא בחידו׳ לזנות בית אביה הנמצא בית אביה הנמצ׳ בית ידוה
וימת סלד לא בניס ורבי׳ כמוה ואם יהיה כסיתו ו כנגד תהו׳ יהיה פירושו כסיתו שיתו מכסה על הארץ ויש
כמו הלבוש שהוא מכסה על האדם ומכסה אותו כולו זולתי הפני׳ כן המי׳ אחר שנקוו היו המים בכל נדי הארץ
מכסה זולתי פני הארץ שנראתה בה היבש ומקום היבשה בארץ מגולה
כמו הפנים באדם מגולים ופירוש על הרים יעמדו מים אף אחר שנקוו המי׳ היו במקו׳ המקוה המי׳ ההרים מכ
מכוסים במים׳ מן גערתך ינוסון ויחפזון עתיד במקום עבר ורבים כמו הם כשאמרת יקוו המים אל
מקום אחד נסו המים מפניך כמו העבד שינוס מפני גערת אדוניו או האדם שינוס מגערת התקיף ממנו על
דרך מפני גערת חמשה תנוסו מן קול רעמך כמו האדם שירעים בקולו על חבירו שיבהל ויחפז מפניו כן עש
עשו המים ורעמך היה קול רעם להם ונחפזו ללכת אל מקום המקוה׳ יעלו שמים בנוסם מפניך יעלו
הרים וירדו בקעות עד שהגיעו אל מקו׳ זה יסדת לה׳ ויעלו וירדו עתיד במקום עבר ורבים כמוהם ומקום סמו
סמוך למלת זה שהוא רמז למקוה המים׳ גבול שמת אחר שהקוית המים שמת להם החול לגבול שלא י
יעברוהו ולא ישחיתו הברואים על היבשה בל ישובון לכסות הארץ כמו שהיו מתחילה מכסים הארץ וזהו ישוב
וזה מיכולת הבורא ומחכמתו ומרחמיו על ברואיו כי כשנקוו המים במקום אחד באמת גבהו המים על הארץ
והמי׳ אחד שהמים היו שטוחים על פני כל הארץ נקוו במקום אחד ועמד נד כמו שאמר כונס ככד מי הים
יעברו בטבעם נגרים מגבוה לשפל והוא יתעלה מנעם מטבעם לזה הדבר שיבואו גלי הים עד שפת הים ולא
הגבול שהוא החול אשר על שפת הים׳ המשלח מעינים גם זה מתקנת המים שעשה אל לתקנת הברואי׳
כי כאשר הקוה המי׳ השאיר מהם בארץ ועשה אותם שיהיו נקיים מלוחים כי לפי שאינם נגרים היו מתנהש׳ים
והיו מפסידין האויר לפיכך עשה אותם מלוחים לתקן האויר ולמנעו מן העפוש ואותם שהשאיר בינשה מתוך
מתוקים כשהיו נגרים והבליעם בתוכה ושלח מהם במקומות מעטים שיהיו המעים נבועים בהם לצורך הברי׳
הברואים לשתות מהם ולהשקות מהם הנמחים ולקרר האויר ולתת לחות לגופות החיים ולהרטיב יבשות החו׳
הבא אלין ממליחות מי הים ולהשקות בהליכתן הארץ והאילנות ולבית הרחים לפיכך היו המתוקי׳ נגרים וכן
והולכים ולתקנת ברואיו לא שלח המעינים שינוסו על פני הארץ שלא יזיקו לנמחים וליושבים ושלח אותם שי
שיפוצו בעמקים אשר בין ההרים והם הנקראים נחלים זה הוא שאמר בין הרים יהלכון כי הנחלים בין ההרי׳
והמים מהלכין בהם ואותם שהולכים במקומות היסוב תועלתם לבני אדם ידועה ואותם שהולכים במדברית
הם לצורך הולכי מדברות ולצורך שאר החיים שימצאו מים לשתות וזהו שאמר ישקו כל ישקו המים חיו׳
השדה והפראים ישברו במים צמאם וזכר בפרט הפראים כי הם נהוגי׳ במדב׳ לא יבואו ביסוב כמו שכתו׳ פרא
למוד מדבר׳ עליהם עוף ועוד הם תועלת לעופו׳ כי רוב העופו׳ השוכני׳ במקו׳ המי׳ ויהיה פירוש עליה׳ כמ
סמו׳ לה׳ כמו ועליו מט׳ מנש׳ גם יש עופו׳ שה׳ גדלו׳ על המי׳ כי העוף מתולדת המי׳ כמו שכת׳ ישרצו המי׳ נפש חיה
בלומ׳ ישרצו שני מינין האחד שחיה במים והאחד שיעוף באויר וישכון גם בארץ׳ יא ד

פט

מִבֵּין עֳפָאיִם יִתְּנוּ קוֹל׃ מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו
מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ׃ מַצְמִיחַ חָצִיר לבה
לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן
הָאָרֶץ׃ וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן
וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד׃ יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יְהוָה אַרְזֵי ל
לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע׃ אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה ב

מבין עפאים האלף כפה והזירק תחת היוד והם עלי
הען והם בארמית ואתרו עפיה ועפיה שפיר · ואמר
מבין עפאים ולא זכר הענפים כי ברוב גדלים העצי'
על שפתי הנהרות יתנו קול שמצפצפים ומרננים ·
משקה הרים מעליותיו אחר שזכר הקוות המים
שהיה ביום השלישי וזכר עם זה תועלת המים אשר ב
ביבשה זכר הגשמים שנבראו גם כן ביום השלישי כ
כמו שאמ' תדשא הארץ דשא וקודם שהדשיאה הארץ
עלה אד מן הארץ להשקות פני האדמה ואחר כן הד
הדשיאה כמו שנ' ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה ואחר כן ויצמח ה' אלהים מן האדמה · וזהו ש
שנ' משקה הרים מעליותיו והם העננים · וזכר ההרים כי הם צריכים למטר יותר מן העמקי' והמישור כי תמצא
בהם הלחות יותר ממה שתמצא בהרים ועוד כי יוכל אדם להשקות העמקי' והמישור מימי הנהרו' ולא כן ההרי'
ואחר כן אמ' תשבע הארץ · מפרי מעשיך תשבע הארץ בכל ענין במלות שונות כי פרי העננים הוא הגשם ו
ואמ' מעשיך כי ענין המטר הוא מעשה חכמה מהאל ופלא גדול · וכן זכר אליהוא בזכרו נפלאות האל בעשותו
למטר חק · ואמ' האל לאיוב היש למטר אב או מי הוליד אגלי טל · והנה מעשה האל העב' והמטר הפרי' מ
מצמיח חציר · והנה עם המטר מצמיח החציר לצורך מאכל הבהמו' וגם כן הצמיח עם המטר עצי' כמו שנ'
ישבעו עצי ה' אבל קודם זכר תועלת החציר והעשב לאדם ולבהמ' ובכללם זכר מוצא עצי המאכל · וזכר בפרט
אותם שהאדם נזון בהם והם דגן תירוש ויצהר ופי' ועשב לעבודת האדם הוא עשב שהוא מאכל אדם כי הוא י
יבא עם עבודת האדם כמו שנגזר לאדם הראשון בזעת אפך תאכל לחם · אבל מאכל הבהמו' תוצא הארץ בלי
עבודת האדם ואמ' להוציא לחם מן הארץ כי עבודת האדם באדמ' היא להוציא לעצמו ולצור' הבהמו' שעובד
בהם האדמ' כמו הבקרי' והחמורים ויהיה המובחר בהם לעצמו כמו החטה · ולבהמו' השעורים והתבן ולחם הוא
כלל כל מאכל וזכרו' אותו ברוב על הלחם שהוא תמידי למאכל האדם ועליו אמ' ולחם לבב אנוש יסעד ו
ויין ישמח לבב אנוש ומוציא גם · יין מן הארץ כי גם הוא לתועלת לשמח לבבו ואם ישתהו במדה ייטיב שכ
כי עם שמחת הלב ייטיב השכל והנביאים לעד' · ומוציא גם כן השמן שאוכל אותו האדם ומצהיל ומאיר פניו ו
וגם כן מדליק בו בלילה אבל זכר עקר תועלתו שהוא מצהיל פנים ופי' משמן כמו להצהיל פני אדם ממה ית
יהיה מהשמן או איפשר שרמז באמרו משמן להדליק שנר בו בלילה כמו מקצת תועלתו הוא להצהיל מראה
שיש לו תועלות אחרות לצורך האדם להדליק בו ולמשוח · ולפי שזכר תועלת היין והשמן חזר תועלת הלחם
אעפ' שנ' ויה תועלתו ואמ' ולחם לבב אנוש יסעד כי אין מאכל סועד הלב כמו הלחם וכן הוא אומ' ואקחה פת
לחם וסעדו לבכם ואומ' סעד לבך פת לחם · ישבעו עצי ה' מהמטר שזכר למעלה משקה הרים והעצים
האלה שזוכר הם עצי היער וסמך העצים אל ה' כי דעתו על העצים הרמי' והנשאי' וכן הוא דרך הכתו' לסמוך
אל האל הדבר הגדול והעצים כמו הררי אל · ארזי אל שלהבת יה · עיר גדולה לאלהי' או איפשר שסמיכות עצי
ה' לפי שאין בנטיעתן ובגדולם תפישת ידי אדם ולפי שזכר למעלה העשב והעצים שגדולם עם עבודת האדם
זכר אלה שאין בהם עבודת האדם אלא רצון האל לבדו שנתן בטבע האדמ' להוציא' לפי' אמ' עצי ה' · וכן אמר
ארזי לבנון אשר נטע כי לא נטעם האדם כמו שנוטע עצי המאכל לצרכו לפי' אמ' אשר נטע כלומ' טבע לארץ
להוציא' לצורך הבריות' והוא ישקם אותם מעליותיו וישבעו ואין צריך לאדם להשקות' וגם יש במקומות יער
מעצי המאכל שיוצאים בלא עבודת אדם כמו התפוחי' והאלונים · אשר שם צפרים יקננו עתה זכר תו
תועלת' בעודם צומחין כי עבודתם יש בהם תועלת לאדם לקרות בהם הבתים ולבניני אחרים ולעשות מהם
הזכיות גם אותו אשר אין בו תועלת למלאכ' והיא הזמור' אשר בעצי היער יש בו תועלת להדליק בהם האש ל
לפי שהם עצים דקים טובים להדלקה וכן אמ' הכתו' עץ הגפן בעצי היער נתתיו לאש לאכלה · אמר נתתיו כמו
שאמר אשר נטע כמו שפירשנו אבל בעודם צומחים בארץ אעפי שאין שם פירות יש בהם תועלת לעופות ל
לשכון עליהם ולקנן בהם והאל ברא הדברים הפחותים לתועלת הגדולים מהם בנבראי' מטה האדם הוא הנכב
הנכבד ותחתיו פאר מיני החיים ותחתיהם הצומחים ותחתיהם הדוממים שאין בו נפש ותנועה כלל

ברושים ביתה: הרים הגבהים ליעלים סלעים
מחסה לשפנים: עשה ירח למועדים שמש ידע מ
מבואו: תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חית
חיתו יער: הכפירים שאגים לטרף ולבקש מאל
אכלם: תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירב
ירבצון: יצא אדם לפעלו ולעבדתו עדי ערב: מ
מה רבו מעשיך יהוה כלם בחכמה עשית מלאה
הארץ קניניך

והנה ברא הארזים ושאר העצים הגבוהים לקנן בא
בהם העופות כי האל ברא העוף להיותו מעופף באו
באויר והנה העצים שזכרם נכונים יותר הם טובים
לו יותר לנוח עליהם ולקנן בהם וזכרם כלל העצ
שעופות וזכר בפרט חסידה לפי שהוא עוף גדול ודר
ודרכה לקנן בעץ גבוה ומנהגה לקנן בברושים ופי'
ביתה קנה   הרים הגבוהים   כיון שזכר מדור ה
העופות שהוא בעצים הגבוהים אמר גם כן   ההרים
הגבוהים שהם מדור החיות שבשדה וזכר בפרט היעל
היעלים כי הם ידבקו ההרים ושם ישכנו וכן   קרא
אותם יעלי סלע   סלעים מחסה לשפנים וכן הסלע
הסלעים תועלת לחיות כי הסלעים יש בהם מערות
ונקרות יחסו שם השפנים וכן יחסו תחת סעיפי הסלעים והנה הכל נברא לצורך ולתועלת אין דבר רק והקט והכל את
והקטן במעלה נברא לתועלת הגדול ממנו כמו שפירשנו
לתועלת האדם כי הוא עליון על כלם והנה זכר הנבראים ביום השלישי ותועלתם ואעפ שזכר בכללם הרים
וסלעים והם בכלל הארץ שנבראת ביו' הראשון זכרם הנה על ידי גלגול זכר תועלת העצי' לעופות כמו שה
שההרים והסלעים גם כן תועלת לחיות'   עשה ירח   עתה הזכי' הנבראי' ביום הרביעי והם המאורות והחל
בירח ואעפ שהוא המאור הקטון לפי שהלילה קדם ליום וליל רביעי שמשו הירח והכוכבי' ובבקר ביום הרביעי
זרח השמש ואמר עשה ירח למועדים כמו שכתוב והיו למאורות לאותות ולמועדי' וזכ' הנה המועדי' על הירח ול
ולא על השמש כי בזכרון על הירח והוא הדין לשמש כמו שכת' בתור' וכן בזכרון הירח הוא הדין לכוכבי' שהם מ
מושלי' עם הירח בלילה או פירוש עשה ירח למועדים אמר עשה הירח כן להיותו מלא וחסר לדעת בו המועדי'
כלומר לחלוק בו זמני השנה שהם שנים עשר חדש לפיכך עשה אותו מלא וחסר כי בכל חדש הוא מתחדש בא
באורו ובזה נדע זמני השנה   ויש לנו בו תועלת בזה לבד תועלת האור שיש לנו בו תועלת אחרת   שמש יד
ידע מבואו הנה הסכימו החכמים כלם כי הירח גוף שחור אין לו אורה אלא מהשמש כפי התקרבו מהשמש וכ
וכפי התרחקו והנה הירח כאלו לא ידע כי אין אורו מעצמו אלא מזולתו וזהו בואו למועדים ולא כן השמש   כי
אורו מעצמו והנה הוא ידע אורו ומלת מבאו כוללת הזריחה והשקיעה כי כשהשמש זורח הנה הוא בא על האר
הארץ וכשהוא שוקע הנה הוא בא תחת הארץ אלא מפני שיש לו שם אחר בהראותו והוא הזריחה שמשו בלשון
בא בסתם על שקיעתו' ויש לפרש מבואו על הירח אמר כי השמש ידע מבוא הירח בזריחתו ביום רביעי בבקר
ובעת זריחתו היה מבוא הירח ושקיעתו כאלו הוא ידע זמן מבאו ורבותינו ז"ל אמרו שמש ידע מבואו ירח לא י
ידע מבואו כלומר לפי שיש במהלכו ארחות עקלקלות כאלו לא ידע מבואו ואמרו פעמי' שבא בארוכה פעמי'
שבא בקצרה'   תשת חשך עתה זכ' פעולת הלילה ותשומת החשך היא שקיעת האו' אמר כשתשי' החשך בעולם
ויהיה לילה שבו תועלת לקצת החיים והם האריות וחיות היער שהם אוכלות בשר ואוכלים שאר החיים אשר לא
יכולת עליהם ובין לא נתת להם רשות להלך חוץ לגבולם שלא יזיקו לאדם ונתת מורא האדם עליהם כמו שכת'
ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ומפני מורא האדם   הולכי' בלילה ומבקשי' טרפם וזהו שא
שאמ' בו תרמוש כל חיתו יער ופי' תרמוש תלך כמו כל החיה הרומשת על הארץ ו"ו חיתו נוספ' כוו' בנו בעור ו
וזולתו והנה מכלל זכרו תועל' החיו' הטורפו' בליל' נודע התועל' שיש לאדם בלילה שישן וינוח מעמלו וכן הבה
הבהמו' הגדלו' עמו   הכפירי' שואגים לטרף הכפירים עולי ימי' מהאריות ומהחיות הטורפי' וכפיר גדול מ
מגור' ולבקש מאל אכלם כי הוא נותן לחם לכל בשר בהשתלשלו' הסיבות וכאילו הם מבקשי' ממנו אכלם   בב
בבקשם טרפם   תזרח השמש' מפני האדם שיצא לעבוד השדה ואל מעונות' כמו ובמעונות' וכמהו ואל ה
הארון תתן את העדו'   יצא אד' לפועלו והנה כל הנבראי' בכונת מכון וחכמ' חכם   מה רבו   מה גדל'
או כי רבו מלספר כשהשכלי' לספר ברואי מטה שהם גלוי החכמ' לאדם יותר מברואי היבשה לפי אתם בהם בו
ואמ' כי יודעים אנו כי כול' בחכמ' עשוי' מלא' הארץ קניניך אין דבר במקרה ואמ' מלאה כי אין אין מקו ריק

זה הים גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר הי
חיות קטנות עם גדולות: שם אניות יהלכון לוי
לויתן זה יצרת לשחק בו: כלם אליך ישברון ל
לתת אכלם בעתו: תתן להם ילקטון תפתח יד
ידך ישבעון טוב: תסתיר פניך יבהלון תסף רוח
רוחם יגועון ואל עפרם ישובון: תשלח רוחך יב
יבראון ותחדש פני אדמה: יהי כבוד יהוה לעול
לעולם ישמח יהוה במעשיו

זה הים גדול ורחב ידים עתה דבר על הנבראים
בים אמ׳ שם והם הדגים ומדור הים שהוא גדול ורחב
ידים גדול באורך ורחב ואמ׳ זה כי הוא נראה וידוע
לכל ׳ועוף שנברא גם כן בים אמ׳ כבר זכרו על
ידי גלגל אמ׳ על הדגים כי אין מספר כי יותר פרי׳
ורבים מחיות השדה ועוד כי הם יולדים בכל זמני ה
השנה לפי׳ מספרם יותר מחיות היבשה לפי׳ אמ׳ ואין
מספר שם אניות אמ׳ כי גם הים שאינו מדור
לנבראי היבשה נתן חכמה באדם ללכת בו באניות ו
ועובר בו ממקום למקום וצד דגי הים למאכלו כמו
שבירך אותו אלהים ואמ׳ ורדו בדגת הים ועל ידי אנ
אניות הוא שרודה בדגים כמו שאמ׳ במזמו׳ מה אדיר
שמך ׳כבוד שמים ודגי הים וגו׳ ׳לויתן זה יצרת לשחק בו הוא הדג הגדול ואמר בים אמר ספריהכתו׳ בספ׳ איוב
גבורתו ועצומתו ואמר זה אעפ׳ שלא ראהו אדם לפי שנודע בספור הכתוב ואמ׳ לשחק בו פי׳ בים כלומר בכל
נבראי הים משחק כי כלם כאין נגדו וכלם ברשותו ויאכל מהם אמר ירבה ובא על דרך ורבותינו משחק לו הו
הוא לכל מעבר ישחק כל דבר שיבוא אדם ישחק לו וילעג לו וכן זה ישחק לו ׳תשחק לכל הגוים ׳והנה נזכרו כ
כל הנבראים והנבראים בים השמי׳ שהם החיות והבהמות והאדם נזכר למעלה בנ׳ גל׳ כלם אליך יש
ישברון אמ׳ כל נבראי מטה החיים בראת אותם ובראת מאכל׳ אעפ׳ כן בכל יום ויום אליך ישברון לתת אכלם
בעתו׳ כמו שנ׳ נותן לחם לכל בשר והוא על ידי השתלשלו׳ הסבות וצריך לתת ולמנוע מהם ואמר בעתו לשון
יחיד כי כל מין ומין יש לו עת ידוע יזדמן לו מאכלו׳ או בעתו טעמו אל האוכל ואמר אליך ישברון ואעפ׳ ש
שאין בהם דעת מי הנותן והמכין לפי הטבע שנתן בהם ישברו אל חקם ואל מנהגם הנתון להם אעפ׳ שהם
לא ידעו למי ישברו אנחנו יודעים כי אליך ישברו כי אתה הנותן והמכין׳ תתן להם ילקוטון הפסוק
כפול במלות שונות ואדני אבי ז״ל פי׳ בעת בצורת שילקטו מעט כאן ומעט כאן ׳ובעת השבע תפתח ידך ישב
ישבעון טוב׳ תסתיר פניך יבהלון כשתסתיר פניך והוא כשתמנע מאכלם יבהלון כי אין להם יכולת
להעמד בלתך תוסף רוחם יגועון תוסף כמו תאסוף עד רוחו ונשמתו אליו יאסוף ׳ואל עפרם ישובון כשתצא
הרוח מהגוף ישוב הגוף אל העפר׳ תשלח רוחך יבראון אמ׳ קצת אנשי המחקר כי כל חי אחרי מותו י
יקום כי הנפשות הן עתידו׳ להתגלגל ולחזור לעולם אבל אינם חוזרו׳ אל החומר הראשון כמו אותו החומר ב
בעצמו והיה זה תמיד לכמה אלפי שנה׳ וגדולי׳ הפלוסופי׳ אומ׳ כי לא תשוב הנפש אל הגוף לעולם כמו שאמר
איוב עד בלתי שמים לא יקיצו ולאמונתינו אנחנו זרע ישראל והמחזיקי׳ באמונתי׳ יהיו הנפשו׳ אחרות ר״ל אל
החומר הראשון אשר יצאו ממנו לזמן תחיית המתים אשר יעדנו בו האל יתברך ׳ויהיה זה עד נס ופלא ולא כ
כפי הטבע ועל זה אמר תשלח רוחך יבראון ואעפ׳ שהפסוק למעלה מזה הוא על כל החיים לא על אדם לבדו
אמ׳ זה על האדם שהוא עקר החיים נבראי מטה׳ ואם תהיה תחיית המתים לכל אדם זה מחלוק׳ בין חכמינו׳ ו
ורוב סוגיות התלמוד היא כי תחיית המתים לצדיקי׳ ולא לרשעים׳ ויתכן לפרש הפסוק הזה על כל החיים ויהיה
פי׳ תשלח רוחך יבראון אחרי׳ כי ימותו אלה ויולדו אחרי׳ תחתיהם וכן כתוב דור הולך ודור בא׳ כי הכללים עו
עומדים והפרטים אובדים׳ ואמר ותחדש פני אדמה על הנולדים שיבואו חדשים לעולם׳ יהי כבוד ה׳
לעולם וגו׳ כשהשלים כל מעשה בראשי׳ אמר זה כמו שכ׳ בתורה וירא אלהי׳ את כל אשר עשה והנה טוב מאד׳
אמר הכל מעשיו והם כבודו וישמח בהם ואם ירבה ישחית הכל וישובו לתוהו ובוהו וזהו שאמר המביט לארץ ו
ותרעד ׳או פי׳ יהי כבוד ה׳ על זמן הגאולה אמ׳ הנה הכל הוא מעשיו וישמח בהם האדם כאשר עושה רצון האל
שהכל נברא בגללו אז הוא שמח ובעולם הזה פעמי׳ עצב ופעמי׳ שמח כמו בדור המבול שנ׳ ויתעצב אל לבו וי
וינחם ה׳ וכן בדור הפלגה ובאנשי סדום ובדורו׳ אחרים שהרעו מעשיהם לא שמח במעשיו אבל בימות המשיח
שנאמ׳ בהם כי אז אהפוך אל עמי׳ שפה ברור׳ לקרא כלם בשם ה׳ וגו׳ ׳וזה יהיה אחר שיכל׳ הרשעי׳ מן העולם
כמו שנ׳ והיו כל זדי׳ וכל עושי רשע׳ קש וגו׳ אז יהי כבוד ה׳ לעולם ישמח ה׳ במעשיו׳ וזה יהיה אחר כלות הרשעי׳
שזה׳ המביט לארץ ותרעד והשמח והעצבון באל יתבר׳ דרך משל כי אין שמח׳ ועצבו׳ בו ולא ישתנ׳ ממד׳ למדה

המביט לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנו : אשירה
לידוה בחיי אזמרה לאלהי בעודי : יערב
עליו שיחי אנכי אשמח בידוה : יתמו חטאים מן
הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ידוה ה
הללויה : הודו לידוה קראו בשמו הודי
הודיעו בעמים עלילותיו : שירו לו זמרו לו שיחו
בכל נפלאותיו : התהללו בשם קדשו ישמח לב
מבקשי ידוה : דרשו ידוה ועזו בקשו פניו תמיד : ז
זכרו נפלאותיו אשר עשה מפתיו ומשפטי פיו : זר
זרע אברהם עבדו בני יעקב בחיריו

המביט זהו דרך משל על כליון הרשעים כאלו
תרעד הארץ וכאלו יבערו ההרים מפני חרון אף יד
ידוה כלומ׳ שיכלה קרן הרשעי׳ החזק כמו שאמר בתו
בתורה גם כן על דרך משל כי אש קדחה באפי ותיק
ותוקד עד שאול תחתית ותאכל ארץ ויבולה ותלהט
מוסדי הרים ואומר המביט ואמר יגע בהרים ויעשנו
להודיע כי נגיעתו הוא הבטחתו והשגחתו אשירה
דבר על לשון ישראל ועבדיו מן הגוים כלומר שאחר
שהרשעים יאבדו אני אשירה לידוה בחיים יערב
עליו ויערב לאל שיחי שהוא השיר וההודאה וההלל ; וא
והשמחה בידוה כנגד ישמח ידוה במעשיו כלומר הוא
ישמח בנו ואנחנו נשמח בו כלומר נהיה לו לעם והו
והוא לנו לאלהי׳ יתמו חטאים ואז יתמו חטאי׳
כמו שפירשנו ועוד לא יבאו אחרים תחתיהם כי בע
בעולם הזה אם יתמו חטאים יבאו אחרים
אבל לימות המשיח כיון שיכלו הרשעים לא יהיו עו
עוד רשעים בעולם הזה זהו שאמר ורשעים עוד אינם לכן אומר לנפשי ברכי נפשי את ידוה וכן כל העמים
הללויה והחכם ר׳ אברם פירש יהי כבוד ה׳ הם הנבראים כי בדברו נעשו וטעם ישמח על עמידת הכללים וכי׳
המביט לארץ כי הוא תולה ארץ על בלי מה והוא נושאה בכחו בל תמוט עולם ועד ואלו היה רוצה היתה רועד
רועדת וההרים שרופים ופירוש השירה כי הם דברי המשורר כלומר חייב אני להודות בעודי חי השם יתעלה
העושה כל הגבורות וטעם אני השמח בידוה כי תעמד נשמתו ותחיה כמו הכלל ופירוש יתמו תפלת הנביא בע
בעבור שלא ידעו בשם הנכבד והנורא ולא יבינו פעלותיו ברכי נפשי על אבוד הרשעים ואמר למשכילים הל
הללויה ואמרו רבותינו ז״ל מאה ושלש פרשיות אמר דוד ולא אמר שירה כלומר הללויה עד שראה במפלתן של
רשעים ואמ׳ שירה הודו לידוה זה המזמור חברו דוד כשהעלה הארון מבית ידוה מבית עובד אדום א
אל עיר דוד ונתנו לאסף ואחיו לשורר אותו לפני הארון כמו שכתב בדברי הימים ושם כתוב זה המזמו׳ עוד ו
ונביאי אל תרעו אלא שיש ביניהם שנוי מעט במלות שונות והענין אחד ובשחבר דוד זה ספר תהלים כתב בו
זה המזמו׳ והאריך בו בסיפור זרע אברהם עד שנכנסו לארץ ישראל ושם כתוב שני מזמורים מזמו׳ זה ומזמור
שירו לידוה כל הארץ ואמרו רבותינו ז״ל כי הודו לידוה אמרו בבקר ושירו לידוה אמרו בין הערבי׳ וכן אמרו
אלה שני המזמורים תמיד בכל יום לפני הארון עד שהביא שלמה את הארון לבית עולמים ואמ׳ הודו לידוה ד
דבר דוד למשוררים ולקהל קראו בשמו להתפלל אליו כמו ואני אקרא בשם ידוה או פירוש קראו בשמו להו
להורות דרך ידוה כמו ויקרא שם אברם בשם ידוה וזה הוא טעם הודיעו בעמים עלילותיו העליונות שהתעול
שהתעולל בפלשתים על דבר הארון שירו לו בפה ובכלי שיחו בכל נפלאותיו גם תשיחו זה לזה בכל נפ
נפלאותיו נפלאות הארון ונפלאות אחרים שעשה עמכם שתהללו בשם א
אתם תוכלו להתהלל על כל העמים בשם קדשו הנקדש עליכם כמו שנקדש בדבר הארון על כן ישמח לבכם
שאתם מבקשי ידוה או כל מבקשי ואפילו האומות ישמח לבם בשם ידוה בבקשם אותו׳ דרשו ידוה האר
הארון נקרא עוז כמו שכתב ויתן לשבי עזו כלומר דרשו משכן הארון ושם התפללו לפניו וכן בקשו פניו שם
שתתפללו לפניו תמיד במדרש אמ׳ ר׳ א׳ פתח לר׳ ישמעאל בר׳ יוסי מבקש אתם לראות את השכינה בעולם ע
עסוק בארץ ישראל כלומר כי בארץ הם פני השכינה ושם תקובל תפלתו במהרה זכרו נפלאותיו זכרו
בלב מופתיו ומשפטי פיהו שעשה לישראל במצרים ובמדבר ומשנכנסו לארץ וכן בדבר הארון בארץ פלשתי׳
כי על נס אחד ועל פלא אחד חייב אדם לזכור המופתים הקודמים וזה שא׳ זכ׳ עשה לנפלאותיו ומשפטי פיהו
כי המכות שהביא במצרים אמרם ע״י משה נביאו מתחילה וכן היו באים זרע אברהם ובדברי הימים זר
זרע ישראל עבדו והענין אחד כי מה שאמ׳ זרע אברה׳ על זרע ישראל אמ׳ כי הזרע המיוחד לאברה׳ הוא זרע יש
ישראל וכן פי׳ ואמ׳ בני יעקב בחיריו כלו׳ מי הוא זרע אברה׳ הם בני יעקב שהם נבחרי מאלהי עד

הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: זָכַר לְעוֹל
לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת א
אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב ל
לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶת
אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם: בִּהְיוֹתָם מְתֵי מִסְפָּר כ
כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ: וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי מִמַּמְלָכ
מִמַּמְלָכָה אֶל עַם אַחֵר: לֹא הִנִּיחַ אָדָם לְעָשְׁקָם ו
וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אַל תִּגְּעוּ בִמְשִׁיחָי וְלִנְבִיאַי
אַל תָּרֵעוּ: וַיִּקְרָא רָעָב עַל הָאָרֶץ כָּל מַטֵּה לֶחֶם
שָׁבָר: שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף: עִנּוּ
בַכֶּבֶל רַגְלוֹ בַּרְזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ: עַד עֵת בֹּא דְבָרוֹ א
אִמְרַת יְהוָה צְרָפָתְהוּ:

הוא ה' אלהינו אעפ"י שבכל הארץ משפטיו והוא
מנהיג העולם כולו הוא אלהינו ואנחנו עמו ובדרש
מהו ה' אלהינו אלא אתה מוצא חמשה לטוב' וחמשה
לרעה לרעה הוא היה גבור ציד הוא עשו אבי אדום
הוא דתן ואבירם הוא המלך אחז והוא אחשורוש וחמ
וחמשה לטובה הוא אברה' הוא משה ואהרן הוא עזר
עזרא עלה מבבל הוא חזקיה סתם מי גיחון אמ"ר ב
ברכיה והאלדי' כמנה צדיקי' הוא ה' אלהינו   זכר
לעול' בריתו כמו שמפרש בפסוק האחר אשר כרת
את אברהם אותו הברית זכר לזרעו לעולם שנתן ה
הארץ לזרעו לאחר ארבעה דורות והוא הדבר אשר
צוה כלומר אשר גזר כמו שאמר לאברהם כן קיים ה
הדבר לזרעו אחריו ומה שאמר לעולם ולאלף דור כ
כי לעולם תהיה הארץ ההיא לישראל אעפ"י שגלו מת
ממנה עוד ישובון אליה ולא יגלו ממנה לעולם וזה
הוא ולעולם ולאלף דור ובמדרש מהו לאלף דור לא
לאלף שבדור למעלה שבדור כמה דתנינן תקותא אלפא לממן ואלוף שבדור זה אברהם אבינו   אשר כ
כרת כמו שכתוב ביום ההוא כרת יהוה את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת ואותו הברית לי
ליצחק היתה כלומר בעבור יצחק כמו שאמר כי ביצחק יקרא לך זרע והשבועה היתה בעקדת יצחק כמו שכתב
בי נשבעתי ואמר ליצחק והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך   ושבועתו לישחק כתוב בשין
ויעמידה   ליעקב אותו הברית ואותה השבועה העמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם כי על זרע הא
המיוחד היתה הברית והשבועה לא על עשו וכן אמר יצחק ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך
לרשתך את ארץ מגוריך   אשר נתן אלהים לאברהם   לאמר לא   לכל אחד מן האבות אמר כן   חבל
נחלתכם כנגד ישראל   בהיותם מתי   על האבות ועל הבנים אמר שהיו מתי מספר ואמר יעקב ואני מתי
מספר כמעט וגרים בה כמעט זמן שהיו גרים בה בארץ כי הוצרכו לצאת ממנה כמו אברהם שהלך בעבו' רעב
למצרים ולארץ פלשתים וכן יצחק לארץ פלשתים ויעקב למצרים וזהו שאמר ויתהלכו מגוי אל גוי ואעפ"כ
היתה הבטחת האל אמונה בלבם לא הרהרו אחריו   ויתהלכו מגוי   מארץ כנען למצרים ולארץ פלשתים
וממלכה אל עם אחר   לא הניח   מלכים פרעה ואבימלך   אל תגעו   הזהיר להם בחלום כמו לאב
לאבימלך וללבן על ידי נגעים כמו לפרעה ולאבימלך וכן לשאר בני אדם אם היו רוצים לעשקם במשיחי כ
נסיכים וגדולים היו והיו נכבדים אצל המלכים כאלו היו מלכים משוחים וכן אמרו בני חת לאברהם נשיא
אתה בתוכנו וכן אבימלך הלך אחר יצחק לעשות שלום עמו ולנביאי כי האבות נביאים היו והשם מדבר עמ
עמם במראה הנבואה ובחלום כמו שכתב ואמר על אברהם השב אשת האיש כי נביא הוא   ויקרא רעב הנ
הזכיר סבת ירדת יעקב מצרים וטעם ויקרא כאלו רעב קרא ויבא על הארץ כי הגזרות הבאות ליעקב הם מאת
מאתו וכן אמר אלישע הנביא כי קרא יהוה לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים כל מטה לחם כמו משען לא
לחם ר"ל כל מאכל שישען על הארץ   שלח לפניהם   לפני יעקב ובניו כי כבר זכר האבות וגם הבנים בא
באמרו בהיותם מתי מספר ומה שאמר שלח כי האל יתברך סבב זה על ידי החלומות אשר חלם יוסף עד שקנ
שקנאו בו אחיו וכן אמר יוסף וישלחני אלהים לפניכם לעבד נמכר בעבור עבד כלומר להיותו עבד הנמכר ו
וכן למד ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו ולמד אמרי לי אחי הוא והדומים להם   ענו בכבל   כשנתנו אדנ
אדניו בבית הסהר וכתוב רגליו כי שני רגליו נתנו בכבל וקרי רגלו על דרך כלל ברזל באה נפשו פי' בברזל
כלומר בשלשלת ברזל ואמר נפשו כי הנפש מענה בענוי הגוף וכן בגעל נפשך ר"ל גופך   עד עת   עד ע
עת בא דברו לפני פרעה שזכרהו שר המשקים אל פרעה ואז אמרת יהוה צרפתהו כי האל סבב זה בחלו' שחלם
לפרע' ולא נפתר אלא על פי יוסף ואז יצא נכסף צרוף לפני פרע' כי אמ' לו שר המשקי' באמ' פת' לנו כן היה

שלח מלך ויתירהו משל עמים ויפתחהו : שמו א
אדון לביתו ומשל בכל קנינו : לאסר שריו בנפשו
וזקניו יחכם : ויבא ישראל מצרים ויעקב גר באר
בארץ חם ויפר את עמו מאד ויעצמהו מצריו :
הפך לבם לשנא עמו להתנכל בעבדיו שלח מש
משה עבדו אהרן אשר בחר בו : שמו בם דברי א
אתותיו ומפתים בארץ חם שלח חשך ויחשך ו
ולא מרו את דברו : הפך את מימיהם לדם וימת
את דגתם שרץ ארצם צפרדעים בחדרי מלכי
מלכיהם : אמר ויבא ערב כנים בכל גבולם : נת
נתן גשמיהם ברד אש להבות בארצם : ויך גפנ
גפנם ותאנתם וישבר עץ גבולם : אמר ויבא אר
ארבה וילק ואין מספר : ויאכל כל עשב בארצם
ויאכל פרי אדמתם : ויך כל בכור במצרים ראש
ראשית לכל אונם : ויוציאם בכסף וזהב ואין בש
בשבטיו כושל : שמח מצרים בצאתם כי נפל פח
פחדם עליהם :

שלח מלך כמו שכתו׳ וישלח ויקרא אל יוסף וירי
ויריצוהו מן הבור והפסוק כפול במלות שנות שמו
אדון כמו שכתו׳ אתה תהיה על ביתי׳ לאסור
שריו בנפשו שיהיה כח בידו אם יצטרך לאסור שריו
וגדוליו כמו שהיה כח ביד פרעה כי כן אמר לו ועל
פיך ישק כל עמי רק הכסא אגדל ממך הנה נתן לו
כל כחו לבד ישיבת הכסא ופי׳ בנפשו ברצונו כמו אל
אל תתנני בנפש צרי ובדרש לאסור שריו בנפשו זה
פוטיפר שצוה יוסף לתת אותו בבית האסורין׳ וזקניו
יחכם׳ החכמים יקראו זקנים ואע״פ שהם בחורי׳ לפי
שהחכמה כמנהג בזקנים ברוב כמו שכתו׳ בישישים
חכמה ופי׳ כי יוסף היה חכם ולמד חכמי פרעה כי הן
הוא כמנהג חכם יותר מהם וכן אמ׳ לו פרעה אין נב
נבון וחכם כמוך׳ ויבא ישראל מצרים נשבת
הרעב לקיים הגזרה שנגזרה בין הבתרים כי גר יהיה ז
זרעך׳ בארץ חם מצרים כי מצרים בן חם היה׳
ויפר את עמו ה׳ שזכר למעלה אמרת ה׳ צרפתהו
אמ׳ כי האל הפרה עמו בארץ מצרי׳ מאד כמו שכתו׳
ובני ישראל פרו וישרצו׳ ויעצימהו מצריו מהמצרים
שהיו צריו באחרונה כמו שכתו׳ ויעצמו במאד מאד ל
לפי׳ פחדו המצרים לפי שראו אותם פרים ורבי׳ יותר
מהם כמו שנ׳ ויקוצו מפני בני ישראל׳ הפך
לבם הפך פועל יוצא ופי׳ האל הפך לבם כי הוא גזר כמו שאמ׳ ועבדום וענו אותם או יהיה הפך פועל עומד
בתלו׳ אמ׳ נהפך לבם׳ להתנכל להשוב עליהם מחשבות רעות היאך יכלה אותם כמו שאמ׳ הבה נתחכמה לו׳
שלח משה עבדו כי כן נקרא עבד ה׳ שנ׳ משה עבדי אהרן אשר בחר בו לשליחות עם משה כמו שאמר וא
ואהרן אחיך יהיה נביאך׳ שמו בם כמו שכתו׳ ומשה ואהרן עשו את כל המופתים האלה׳ שלח
חשך לא הזכיר המכות על הסדר וגם לא הזכירם כלם כי כתובות הם בתורה והזכיר קצתם לזכר האותות וכן
עשה במזמור האזינה עמי תורתי ויחשך החשיך הארץ ולא מרו את דבריו כן כתו׳ וקרי דברו וענין אחד ה
הוא שזה כלל וזה פרט ופי׳ ולא מרו האותות שזכר לא מרו את דבר ה׳ בכל אשר היה שולחם היו הן כמו שאע״פ
שהיה נוער בהם פרעה ובמדרש ולא מרו את דברו ר׳ אלעזר אמ׳ ולא מרו המכות את דברו ר׳ יהודה נשם ר׳ ש
סימון אמ׳ ולא מרו בית דין שלמעלה את דברו׳ נתן גשמיהם ברד׳ ויך גפנם ותאנתם דגך
וימת את דגתם הדם המית הדגה כי אינם חיים כי אם במים׳ שרץ ארצם זכר ארץ לשון זכר וכן לא
נשא אותם הארץ׳ כנעתם ארץ והאמ׳ שרץ ארצם והארץ לא שרץ כי אם היאור וכן כתו׳ ושרץ היאור צפרדעים
אלא אמר ארצם לפי שבכל מקום שהיו מים בארצם היו שורצים צפרדעים וכן כתו׳ על הנהרות ועל היאורי׳
האגמים׳ בחדרי מלכיהם ובאו בחדרי מלכיהם׳ אמר ויבא ערוב רבה והעיר החיות רעות לבא׳ כנים
בכל גבולם כמו שכתו׳ כל עפר הארץ היה כנים׳ אש להבות בארצם כמו שכתו׳ ותהלך אש ארצ׳ והם סמוך
ללהבות ופעם להפך להבות אש כמו תולעת שני שני תולעת׳ ויך גפנם ותאנתם הברד הכה אותם
וזכר הגפן והתאנה בפרט וכן במזמור האזינה עמי תורתי לפי שאלה הם רוב מאכלותיהם במצרים׳ אמר
ויבא ארבה כמו שפירשנו בערוב׳ וילק הזכיר אחד ממיני הארבה׳ ויאכל פרי אדמתם פרי העץ אשר
הותיר הברד׳ ויך הפסוק כפול במלו׳ שונות׳ ויוציאם בכסף טעמו לישראל שזכר למעלה בשבטי׳
שנים עשר שבטים שהיו עם רב ולא היה אחד מהם שהיה כושל ועני אלא כלם יצאו בכסף וזהב לרוב׳
שמח מצרים בצאתם כי נפל פחדם עליהם כמו שנ׳ כי אמרו כלנו מתים׳

פרש ענן למסך ואש להאיר לילה: שאל ויבא ש
שלו ולחם שמים ישביעם: פתח צור ויזובו מים
הלכו בציות נהר: כי זכר את דבר קדשו את אב
אברהם עבדו: ויוצא עמו בששון ברנה את בחי
בחיריו: ויתן להם ארצות גוים ועמל לאמים ייר
יירשו: בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו הללויה
הללויה הודו לידוה כי טוב כי לעולם חסדו:
מי ימלל גבורות ידוה ישמיע כל תהלתו: אשרי
שומרי משפט עשה צדקה בכל עת: זכרני ידוה ב
ברצון עמך פקדני בישועתך:

פרש ענן למסך משיצאו ממצרים יה' נוסע לפ
לפניהם בעמוד ענן יומם וגו' ופי' למסך איננו סכך
למעלה אלא כמו יריעה לפניהם וכן את מסך הפ
הפתח כי הענן לפניהם בלכתם אבל בנוחם היה על
עליהם עד שהיו נוסעים ואפשר כי מלת למסך כנ
כנו' לנ' שניהם ב'כתם ובנוחם שאל ויבא ש'
שאל ישראל במדבר סין לחם ובשר ויבא לחם האל
שלו בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע פתח
צור 'ברפידים הלכו בציות נהר במקום ציה וחורב
הלכו המים כמו נהר ובדרש בציות מן וכי אדיר ב
ב'! יעברו כלומ' כל כך היו המים רבים עד שהיו הול
הולכים בספינה בין רגל לרגל כי זכר כל אשר
עשה להם בזכות אברהם כי הם לא היו ראוים לג'
ב'ית האבות כמו שכתוב ויזכור אלדים את בריתו

את אברהם וגו' לפיכך אמר ויוציא עמו ויוציא עמו כשהוציא עמו ברינה ובששון הוציאם הם היו שמ
שמחי' ומצרי' היו אבלים כמו שכתוב ומצרי מקברי' וגו' · את בחיריו בעבור אבות' ויתן להם ארצו' כשהוצ
כשהוציא' לא עשה עמה' זאת הטובה לבד שהוציא' מעבדות לחרות אלא שנתן להם ארצות גוי' בעבור
ישמרו 'על תנאי שישמרו חקיו ותורתיו נתן להם הארץ כמו שכתו' בתורה כי תביאכו אל האדמ' אשר נשבע'
לאבותם וגו' שאם לא ישמרו חקיו והיה לאכול ויגלו מן הארץ 'הללוי' אמ' המשורר כנגד ישרא' שהיו בדורו
ובניה' הבאי' אחריהם שיהללו אל על הטוב' שעשה עם אבות' הללויה מי ימלל פי' ישמיע ומי יזכיר עונ'
בחקו' שני' 'במזמו' של מעלה מזה זכר ענין האבו' עם מה שעשה עם ישרא' במצרי' ובזה המזמו' זכר עוד משיצ
משיצאו ממצרים כל זמן שהלכו במדבר וגם משנכנסו לארץ ואמ' אם באנו לספר גבורות ה' ולהשמיע כל ת
תהילתו וגבורות ה' הם מה שהתעולל במצרים בארצם ובים כמו שאמ' ה' איש מלחמה כלומ' גבור מנצח וכמו
אותם גבורות רבות עמו שיוכל למלא מי יוכל למלל אות' ומה שאמ' הנה שלא יוכל אדם לספר כל תהלתו וא
ואמ' במזמור התשיעי המספרה כל תהלתך בשערי בת ציון דוד אמר המספרה כל תהלתך על כל הצרות שעברו
עליו מאויבים אמ' שיתן שבח והודאה לאל שהצילו וכאשר בא לספר הנסים שעשה עם ישראל במדבר ובא
ובארצם ובכל דור ודור אמר מי ישמיע כל תהלתו וכן עם היחיד לבד מה שעושה הקבה עמו מהטובו' והחסדי'
בכל יום ויום לא יוכל לספר כמו שאמ' אגידה ואדברה עצמו מספר כי פעמים רבות יעשה האל יתברך נס עם
האדם ולא ידעו ולא ירגיש בו עד אחר זמן שיתבונן בו·וכן אמרו ר"זל אין בעל הנס מכיר בנסו וכאשר אמ'
דוד כל תהלתך על הנסים הגלוים שעשה עמו הידועים לכל במלחמות האויבים וכן אומר במדרש וכי אדם י
יודע כמה פלאים עושה הקבה עם האדם בכל יום כיצד אדם ישן על המטה והנחש כרוך בארץ לפניו בא לע
לעמוד הרגיש בו הנחש כיון שבא ליתן עליו רגליו ברח הנחש מפניו ואינו יודע מה פלא עושה הקבה עמו ו
וכן כיוצא בזה·וקודם שהתחיל המשורר לספר אמ' אשרי שומרי משפט כלומ' אחריהם ישראל אם היו
שומרים משפטי האל אשר צוה אותם כי בזמן שהיו עושים רצונו של מקום כמה טובות עשה עמהם ואף במר
במרדם בו היה סובל אותם זמן רב אולי ישובו למוטב ואם היו שומרים משפטיו ועושים צדקו' בכל עת כלומר
תמיד כל שכן שהות היה עושה עמהם צדקו' ולא היו גולים לעולם מארצם·כי כפה המשורר ברוח הקדש כי ע
עתידים לגלות מארצם בעונותם לפי' אמ' אחרי זה הפסוק זכרני ה' ברצון עמך עשה צדקה בכל עת כי ישרא'
היו עושים פעמים טוב ורוב הפעמים היו מריעים מעשיה' לפיכ' אמר בכל עת אחריהם אם יהיו עושים הטוב
תמיד' זכרני ה' ברצון עמך אם הפסוק הזה אמרו המשורר על עצמו בקש מהאל שיקימהו מקברו עם
המתים שיחיו בעת הגאולה·וכן הפסוק הבא אחר זה לראות בטובת בחירך·או אמר הפסו' על לשון בני הגל'
הזה כי כל אחד מבקש מהאל שיזכה לראות הגאולה ואמר זכרני ה' בעת רצונך בעמך ותוציאם מגלותם וזכרני
ורנה בי שאחיה עד עת הגאולה·

לראות בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך לה
להתהלל עם נחלתך׃ חטאנו עם אבותינו העוי
העוינו והרשענו׃ אבותינו במצרים לא השכילו
נפלאותיך לא זכרו את רב חסדיך וימרו על ים
בים סוף׃ ויושיעם למען שמו להודיע את גבור
גבורתו׃ ויגער בים סוף ויחרב ויוליכם בתהומו
בתהומות כמדבר׃ ויושיעם מיד שנא ויגאלם מי
מיד אויב׃ ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נות
נותר׃ ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו׃ מהרו שכח
שכחו מעשיו לא חכו לעצתו׃ ויתאוו תאוה במדב
במדבר וינסו אל בישימון׃ ויתן להם שאלתם וי
וישלח רזון בנפשם׃

לראות בטובת שאזכה לראות בטובת העם הנב
הנבחר לך שיזכו לראות הגאולה לשמוח בשמחת גוי
גויך וכפל הענין שלש פעמים לחזק וכפל הענין ב
במלות שונות כמנהג׳ להתהלל עם נחלתך הם ישר׳
כמו והם עמך ונחלתך ופיר׳ להתהלל יש מפרשים כ
כמו לשמוח וכן קדש הלולי׳ וכן ובתולותיו לא הוללו
וכן בדברי רבותי׳ ז״ל בית השמחה בי הלולא ואין צר
צריך להוציאם מענין השבח כי בשמחת החפה ישב׳
אדם החתן והכלה לפיכך קראו החפה בי הלולא וכן
ובתולותיו לא הוללו לא באו לידי שבח שיהלל אדם אות
אותן בחפתם ופי׳ להתהלך עם נחלתך כי בשמחתם
בגאולתם מהגלות יתהללו על כל עם כי בם בחר ה׳
חטאנו עם ידבר על לשון בני הגלות׳ עם אבות
אבותינו כמו שאבותינו חטאו כן אנחנו חטאנו
אבותינו במצרים בצאת׳ ממצרים לא השכילו נפ
נפלאותיך שעשית במצרים לא זכרו את רוב חסדיך
כי חסדים ונפלאות עשית עמהם בהוציאך אותם מבית עבדים ביד חזקה ובמכות שהבאת על המצרים הפלית
בינם ובין מצרי׳ שהיתה המכה משולחת לכל הארץ והם היו נבדלי׳ ממנה כי הנה הברד היה בכל הארץ ובאר׳
גושן אשר שם בני ישראל לא היה ברד ובדבר שהיה משולח בבהמות א״מ וממקנה בני ישראל לא מת אחד ובח
ובחשך שהיה האויר עב וחשך לכל הארץ ולכל בני ישראל היה אור וכן בערוב א״מ ושמתי פדות בין עמי ובי׳
עמך וכן בשאר המכות והע״ה שלא נכתב ואחר באתם כשרדפו מצרים אחריהם אמרו המבלי אין קברים ולא
השכילו ולא זכרו כי מי שעשה עמהם במצרים כל הנפלאות אשר יצילם מיד מצרים הרודפים אחריהם אלא
אמרו הא־ל וחשבו שלא יוכל להוציאם וזהו וימרו על׳ ים בים סוף ׳על ים שהשיגו אותם חונים על הים והי׳ זה ׳
ים בים סוף ויש מפר׳ וימרו על ים שפחדו להכנס בים כשנבקע ובדרש אמרו וימרו על ים כיון שנבקע להם ית
משה הים נעשה להם הים טיט׳ כמו שאמ׳ דרכת בים סוסיך חמר מים רבים ובמצרים כת׳ וימררו את חייהם
בעבודה קשה בחמר ובלבנים כיון שירדו מים היו אומרי׳ מה לאלו בטיט בטיט ודוש דייסך מטיט ולבנים יצ
יצאנו׳ לטיט ולבנים באנו ואני תמה על זה הדרש שהרי כת׳ וישם את הים לחרבה ונאמר בזה המזמור ויוליכם
בתהומות במדבר מלמד שלא היה שם טיט אלא יבש כמו המדבר ויושיעם הושיעם מן המצרים שהיו ר
רודפים אחריהם למען שמו כלומ׳ אע״פ שהם מרו הא־ל ומעטו בטחונם בו עשה למען שמו שיודע׳ בגוים להו
להודיע את גבורתו כמו שאמ׳ ואכבדה בפרעה ובכל חילו ברכבו ובפרשו׳ ויגער בים סוף והגערה הוא
הרוח שהוליך בה הים עד ששמה לחרבה וכן אמ׳ הנביא בזה הלשון גוער בים ויבשהו ויוליכם בתהומות כמד
במדבר הוליך ישראל בתהומו׳ בחרב׳ כמו אם היו הולכי׳ במדבר׳ ויושיעם מיד שונא כמו שכת׳ ויושע ה׳
ביום ההוא את ישראל מיד מצרים׳ ויכסו מים צריהם לא די שהושיע׳ מידם אלא שנער צריה׳ בים סוף
וכסו אותם המים אחד מהם לא נותר׳ ויאמינו בדבריו כמו שכת׳ ויאמינו בה׳ ישירו תהלתו כמו שכת׳
אז ישיר משה ובני ישראל׳ מהרו לשלשת ימים שנסעו מים סוף ובאו מרתה וילונו העם והנה שכחו כל
הנפלאו׳ שעשה להם הא־ל ית״ו ואלו זכרו מעשיו היו חושבי׳ בלבם כי לא עשה להם כל הנפלאו׳ ולא העביר׳ הים
להמית׳ בצמא והיה להם להמתין ולחכות מה שיעשה להם כמו שעשה עמה׳ עד אותו היום והם לא חכו לעצתו
וילונו והנה עצתו היתה טובה להם ופלא גדול עשה עמהם במים שהיו מרים והמתיקם ויתאוו תאוה וזה
היה כשנין אם יוכל לתת להם בשר במדבר ובישימון כמו שאמ׳ במזמור האזינה עמי תורתי הגם לחם יוכל תת
כמו שפי׳ אותו כי פירושו בשר׳ ויתן להם שאלתם וישלח רזון בנפשם פי׳ מות המתאוים
ואמר בלשון רזון בעבור כי הם חשבו להשביע נפשם התאוה ולהשמינה והיה להם הדבר בהפך׳

ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש יהוה: תפתח
ארץ ותבלע דתן ותכס על עדת אבירם: ותבער
אש בעדתם להבה תלהט רשעים: יעשו עגל ב
בחורב וישתחוו למסכה וימירו את כבודם בתב
בתבנית שור אכל עשב: שכחו אל מושיעם עש
עשה גדלות במצרים: נפלאות בארץ חם נוראו
נוראות על ים סוף: ויאמר להשמידם לולי מש
משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מה
מהשחית: וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לא
לדברו: וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה:
וישא ידו להם להפיל אותם במדבר: ולהפיל זר
זרעם בגוים ולזרותם בארצות: ויצמדו לבעל
פעור ויאכלו זבחי מתים: ויכעיסו במעלליהם ו
ותפרץ בם מגפה: ויעמד פינחס ויפלל ותעצר ת
המגפה: ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד עולם:
ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם:

ויקנאו למשה כמו במשה וכן הרגתי לפצעי לא
לפניכם לחרב והדומים להם. כי קשור הקנאה עם
הלמד הוא לטוב כמו אשר קנא לאלהיו קנא קנאתי
לה'. אבל עם הבית הוא לרע כמו ויקנאו בו אחיו. קנ
קנאתי בהוללים וכן למד לאהרן במקו' בית. והקנא'
הזאת היא מחלוקת קרח ותלה אותה בכל ישראל מפ
מפני שלא מיחו בהם וגם היו עמהם מבני ראובן ו
ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה וגו
וטעם קדוש ה' כי אמ' הם כי כל העדה כלם קדושים
תפתח ארץ עתיד במקו' עבר וכן אז ישיר משה
יעשו עגל בחורב ורבי' אחרים. ולא זכר קרח כי ידוע
כי הוא ראש המחלוקת או זכר העוזרים כי עוזרי ה
הרשע הם רשעים ממנו כי אם לא ימצא עוזרים לא
יעשה רשעו. גם אמ' כי קרח היה מן השרופים ומן ה
הבלועים כי נזכר בתורה עם השרופי' ועם הבלועים
לפי' שאמ' וזכר משפט השריפה ומשפט הבליעה על
עדת אבירם והוא עמהם. ואון בן פלת היה בתחלת
המחלוקת ולא נזכר אחר כן כי נתחרט ונפרד מהמ
מהמחלוקת ואמ' רז"ל כי אשתו הצילתו בעצה שנתנ'
לו' ותבער אש במאתים וחמשים איש מבני
ישראל כמו שכתו' ותאכל את החמשים ומאתים איש
מקריבי הקטרת. להבה תלהט הפסוק כפול בענין ב
במלות שונות' יעשו עגל בחרב' עתיד במקום עבר' וכמוהו רבים והנה הם עשו עגל בחורב במקום שק
שקבלו את התורה ששמעו באזניהם עשרת הדברים ונאמ' בהם לא יהיה לך פסל וכל תמונה' וימירו ה
האל יתברך שראו כבודו בעיניה' על הר סיני. אכל עשב על השור אומ' על תבניתו' ובדרש אין לך מנוול
משור כשהוא אוכל עשב' שכחו אל ואמ' אלה אלהיך. נפלאות בארץ חם הוא אבי מצרי' ולכנען
נזכר וכפל הענין במלות שונות' ועוד עשה להם נוראות על ים סוף וקרא פעולות ה' פלא והפך הטבע נוראו'
לפי שבהם יהיה האל נורא על בני אדם ובעבור יראוהו ויודו לו שהוא אדון הכל שהופך הטבעים כרצונו'
ויאמר להשמידם' בפרץ באותו פרץ שפרצו הם עמד משה לפני האל וגדרו' וימאסו אלו היו המרגלי'
וירגנו כמו שכתו' ותרגנו באהליכם' וישא ידו להם נשבע כמו כי אשא אל שמים ידי' וכן כתו' חי אני
נאם ה' וגו' ופי' להם בעבורם' להפיל אותם במדבר פי' כל המלינים שהיו מבן עשרים שנה ומעלה כמו שכתוב ב
במדבר הזה יפלו פגריכם' ולהפיל זרעם בגוים זה לא ראינו מבואר בתורה שאמ' להפיל זרעם בגוים ו
וגו' וכן אמ' ביחזקאל וגם אני נשאתי ידי להם במדבר להפיץ אותם בגוים ולזרות' בארצות' והנראה בעיני כי
זה הוא שאמ' וירד העמלקי והכנעני היושב בהר ההוא ויכום ויכתום וגו' וכן וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנ
הנגב וגו' וישב ממנו שבי וזהו ולזרות' בארצות' ובדרש כי מה שאמ' להפיל זרעם בגוים על העתיד אמ' שגזר על
זרעם להיותם גולים מארצם ולזרות' בארצות זהו שאמ' כי תוליד בנים ובני בנים וגו' והפיץ ה' אתכם בעמים ו
ואמרו כי מה שאמ' ויבכו העם בלילה ההוא ליל תשעה באב היה אמר הקב"ה הם בכו בכיה של חנם ואני אקבע
להם הבכיה לדורות כי בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשניה' ויצמדו כמו שכתו' ויצמדו לבע' פעור
ויאכלו זבחי מתים כמו שכתו' ותקראנה לעם לזבחי אלהיהם ואלהיהם הם המתים' ויכעיסו הכעיסו האל
במעלליהם שנצמדו לבעל פעור וזנו עם הנשים ועבדו ע"ז לפיכך ותפרץ בם מגפה ואמר ותפרץ כלומר מג
מגפה רבה ויעמד פנחס שכתוב ויקם מתוך העדה ויפלל עשה משפט בנואפים ויפלל מן וכתו' בפליל'
ותחשב לו לצדקה כמו שאמ' הנני נותן לו את בריתי שלום וירע למשה בעבורם שאמ' לו שלא יכנס לארץ

כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו: לא השמידו א
את העמים אשר אמר ידוה להם: ויתערבו בגוי
בגוים וילמדו מעשיהם: ויעבדו את עצביהם ויה
ויהיו להם למוקש: ויזבחו את בניהם
ואת בנתיהם לשדים: וישפכו דם נקי דם בניהם
ובנתיהם אשר זבחו לעצבי כנען ותחנף הארץ
בדמים: ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: וי
ויחר אף ידוה בעמו ויתעב את נחלתו: ויתנם בי
ביד גוים וימשלו בהם שנאיהם: וילחצום איבי
איביהם ויכנעו תחת ידם: פעמים רבות יצילם
והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: וירא בצר לה
להם בשמעו את רנתם: ויזכר להם בריתו וינח
וינחם כרב חסדו: ויתן אתם לרחמים לפני כל ש
שביהם: הושיענו ידוה אלדינו וקבצנו מן הגוים
להדות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: ברוך
ידוה אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר
קז כל העם אמן הללויה הודו לידוה כי ט
טוב כי לעולם חסדו:

בי המרו כן פירש הפסוק אדני אבי ז"ל כי המרו
את רוח משה' ויבטא בשפתיו והוא המעל שמעל הוא
ואהרן עמו המן הסלע הזה נוציא לכם מים שתתרא
שתדחקו אותנו אין בידינו יכולת עד שיבא מוציא ה
המים כי חשבו כי כבוד האל יבא על הסלע תחלה כ
כמו שאמר ברפידים הנני עומד לפניך שם על הצור
בחורב והכית בצור ומה שאמר בחורב והם היו ברפי
ברפידים אינו אומר על הר חורב אלא אותו הצור ש
היה קרוב חורב מאד' ומה שאמר הנני עומד לפניך ע
על הצור שירד כבוד האל באש על הצור ואותה האש
המסה את הצור ונהפכו למים ועכשיו חשבו גם כן כי
כן יעשה האל כמו שעשה ברפידים לפיכך אמרו ה
המן הסלע הזה נוציא לכם מים' ובזה מעלו כי יותר
היה קדושת השם אם יוציא הסלע מים בלא ירידת א
אש עליו והוא לא אמר להם הנני עומד בצור כמו ש
שאמר המן הסלע הזה' ופרש המרו מרה ויהיה מרה
ומרד בענין אחד וכן מורת רוח בעניין הזה ויש לפר
לפרש כי המרו עניין מרי שהוא ענין שנות המנוה
וחלוף הדבר ופירוש כי המרו משה ואהרן רוח השם
השם ודבריו שאמר להם ודברתם אל הסלע והם הכו
במטה פעמים' ויבטא בשפתיו אמר שלא יכנסו לאר
לארץ בעון הזה· לא השמידו כמו שמבואר ב
בתור' ואם לא תורישו יושבי הארץ מפניכם' והי' ה
אשר תותירו מהם לשיכים בעיניכם ולצנינים בצדכ
בצדכם ויתערבו בגוים שהם יושבים בתוכם לפיכך למדו ממעשיהם· ויעבדו את וזה הרע מן ה
המעשים עבודה זרה שעבדו· ויזבחו את גם זה הרע שבעבודות עבודה זרה· וישפכו דם לבד עון
עז יש להם עון גדול ששפכו דם נקי בניהם ובנותיהם בדמים שהלה הנזכרים· ויטמאו במעשיהם ויזנו
זה עון עריות· ויחר אף· הפך שרצה בם ובחרם לו לנחלה· ויתנם ביד הפסוק כפול בענין במלות
שונות· וילחצום פעמים רבות הרעה ימרו באל בעונם עד שסבו מכים ועניים בעונם והוא שגלו מ
מארצם· וירא בצר בגלות שמע רנתם ונעקתם· ויזכור להם בריתו עם האבות וינחם על הרעה וי
ויתן אותם שמרחמים עליהם שוביהם בגלותם· הושיענו אמר המשורר על לשון בני הגלות הושיענו
וקבצינו מן הגוים להודות לשם קדשך כשתקבצנו נודה לשם קדשך· להשתבח בתהלתך או נשתבח על כל עם
בתהלתך ותהלת ידוה הם החסדים שעשה עמנו שאנחנו מהללים לו עליהם· ברוך ידוה ואז נאמ' ברוך
ידוה המשכילים ישבחו כפי שכלם וכל העם יאמרו אמן ואמן ויאמרו אלה לאלה הללויה ופירוש מן העולם
ועד העולם מזמן הראשון ועד זמן האחרון כלומר כל הימים נשלם ספר רביעי

ספר חמישי הודו המזמור הזה הוא נאמ' על ארבע' שיצאו מצר' לרוחה וצריכי' להודו' לא
כי הוא המוציא' לרוחה ואינו בדרך מקרה כאש' יחשבו התועי' אלא שצריכי' שיודו כי בעונם עונם היו בצר' ובח
ובחסד אלהי' ניצלו מהצר' בנעקת' לו וכן אמ' ז"ל מזה המזמו' ואמרו ארבע' צריכין להודו' ולברך הא' ברבי' והם
הנזכרי' במזמו' הזה הולכי מדברו' ומי שהיה חבוש בבית האיסורי' ומי שהיה חולה ונתרפא ויורדי הים וזכ' גם
כן בזה המזמו' מי שהם במקומם בטוב יביאם המקום להסרון הטוב והיותם ברע ומי שהם ברע במקומ' ישגב'
האל ויושיע' מצרתם ויתן להם טובה גדול' כל זה להורות כי הוא מיד האל הטוב והרע

יאמרו גאולי ידוה אשר גאלם מיד צר: ומארצות
ומארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים:
תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו:
רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף ויצעקו
אל ידוה בצר להם ממצוקותיהם יצילם: וידרי
וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב: יודו
לידוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם: כי השביע נפ
נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב: ישבי חשך ו
וצלמות אסירי עני וברזל: כי המרו אמרי אל ע
ועצת עליון נאצו: ויכנע בעמל לבם כשלו ואין
עוזר: ויזעקו אל ידוה בצר להם ממצוקותיהם יו
יושיעם: יוציאם מחשך וצלמות ומוסרותיהם ינ
ינתק: יודו לידוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם:

יאמרו גאולי. פירו' יאמרו תהלה ותודה לא' יתבר' אשר גאלם מיד צר ויבינו כי הוא הגוא' לבדו לפיכ' אמ' גאולי ידוה מיד צר שם כמו צרה ומארצו' קבצ' החל בהולכי מדברות כי הם הנמצאי' יותר מהשלשה כי רגילים בני אדם ללכת בסחורה מארץ לארץ ועו ועוברים במדברות והוא בחסדו יקבצם מהארצות שהלכו שם ויוליך וישיבם למקומם בשלו' וזכר מארבע פאות מזרח ומערב וצפון ולא זכר דרום כי הוא מעט הישוב מכל הפאות מפני חום השמש ולא ילכו ב בזו הפאה בסחורה אלא מעט' ופירוש מים אותם שעוברים דרך ים מארץ לארץ ישיבם הא' יתעלה לא לארצם בשלו' ועוד יזכור יורדי הים על הפרט שזה בים שיצילם הא' יתעלה ממות ועתה זכר אותם לפי שאמר ומארצות קבצם וכן אותם שעוברים אל עבר הים וקבצם האל וישיבם אל מקומם. תעו במדבר זכר הצרה שהם בה במדברות שהולכים בהם ואחת מ מהצרות שהם תועים במדבר כי רוב האול אשר שם מכסה הדרכים בנשיבת הרוח והנה לא ימצאו דרך ל ללכת בה אל עיר מושב שירצו ללכת שם'. רעבים גם כי הם נושאים עמהם צדה לדרך כשעור מהלך הימים אשר בין ארץ לארץ כי במדבר לא ימצאו מים ולא שום מאכל והנה בתעותם שלא יארכו להם הדר' יארכו להם הימים במדב' והנה הם רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף מרוב הרעב והצמא ואין להם שו שום צד להנצל מצרתם אלא שיצעקו' אל ידוה. ויצעקו אל. בצר כמו בצרה. וידריכם בדרך. יגלה ל להם הדרך שתעו בה. יודו לידוה כשהגיעו אל עיר מושב יתנו הודאה לאל שהגיעם לעיר מושב מושב ויספרו לבני אדם הנפלאות שעשה עמהם. כי השביע. שם תואר מנחי העין מ מן ואל אוסף תשוקתך ובמשקלו ומשך ידו לוצצים תאר מנחי העין אמר שהיתה מתאוה במדבר למים ועתה השביעה בהגיע אותה אל עיר מושב וכן נפש ה' שהיתה רעבה למאכל מלא טוב. יושבי חשך'. עתה זכר האסירים וזכר שנשבו בעונם ובשובם לאל יוציאם מבית האסירים ובאסורים ובחולים זכר עונם כי בעונם נלכדו ונאלו אבל הולכי מדברות ויורדי הים לא זכר בהם עונם כי תחלת דרכם אין בהם רע ונזק ולא ילכו מדברות ולא ירדו מים בעונם אלא יבא להם דבר צרה וסכנה כדי שישובו אל ידוה ויודו מעונותיהם וי ויושיעם. ואמר יושבי חשך כי בית האסורים מקום חשך הוא אסירי עני וברזל עני מצדים שיקשרו אותם הא האסורים ויכנו אותם בהם וברזל הם כבלי ברזל שנותנין ברגליהם. כי המרו. הודיע כי בעונם נשבו לפ לפי שהמרו אמרי אל והם המצות שנתן לבני אדם כי לא לבני ישראל לבדם נאמרו המצות כי לכל הגוים אלא שהבדיל ישראל מן האומות במצות יתירות שנתן אותם והקדישם בטהר הגוף ובמאכלם אבל המצות השמעי' נתנו לאד' הראשון ו'זרעו אחריו והם אמרי אל ועצת עליון שיעץ לבני אדם שיעשו אותם ויחיו בהם והממרי' אותם ישלח בהם מוסרות בחליים או ילכו בשבי נאצו ונכון הקל בשקל שמרו וזכרו מפני השפסק. ויכנע ב בעמל. בעמל השבי יכניע לבם שהתגאו ובזו דבר ידוה כשלו בשבי ואין עוזר אותם אלא האל לבדו שיכנע שיצעקו אליו ויושיעם. ויזעקו אל. צעקה בצדי וזעקה בזין ובזה המזמור הולכי המדבר ויורדי הים ויכנע יצעקו בצדי אסירים וחולים בזין ומסרת ממצוקותיהם קדמאה יצילם תנינא תליתאה יושיעם רביעאה יוצי יוציאם. יוציאם מחשך. ומוסרותיהם היתרים והחבלים שנאסרו בהם ינתק כלומר יסבב להם סבות ויתן ויזמן להם עלילות שיברחו מן השבי או יתן בלב שוביהם להתירם ממאסרם או סבות אחרות שינצלו כי לו ל לבדו נתכנו עלילות. יודו לידוה. כשינצלו מן השבי נותני' הודא' לא' ויספרו לבני אדם נפלאותיו שעש' להם ומה הם הנפלאות.

כי שבר דלתות נחשת ובריחי ברזל גדע: אוילים
מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו: כל אכל תתע
תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות: ויזעקו אל יד
ידוה בצר להם ממצוקותיהם יושיעם ישלח ד
דברו וירפאם וימלט משחיתותם יודו לידוה הס
חסדו ונפלאותיו לבני אדם: ויזבחו זבחי תודה ו
ויספרו מעשיו ברנה: יורדי הים באניות עשי מל
מלאכה במים רבים: המה ראו מעשי ידוה ונפ
ונפלאותיו במצולה: ויאמר ויעמד רוח סערה ות
ותרומם גליו: יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ב
ברעה תתמוגג: יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם
תתבלע: ויצעקו אל ידוה בצר להם וממצוקותי

כי שבר דרך בני אדם לתת השערים בעיר משבר
דלתים ובריח ואמרו נחשת וברזל דרך גוזמה ר״ל חז
חזקים מאד וכן קשת נחושה פי׳ חזקה והנה אין ל
להם תחבולה שיוכלו לברוח ולהנצל ממגדל חזק שנ
שנכנסו בו והאל ישגב שבות שיצאו משם ולא ימניע׳
חוזק הדלתים והבריחים אוילים מדרך עתה זכר
החולים ואמר כי מדרך פשעם ומעונותיהם יחלו ו
ויתענו וקראם אוילים מה שלא אמר כן באסירים ב
בעבו׳ שהשבי יהיה בעת אחת ולא כן החולי כי מתחיל׳
הוא קל ואחר יכבד והנה הם אוילים שלא יכירו וידעו
כי החולי כמו מלאך שלוח אליהם שישובו והם לא
ירגישו בדבר כמו האויל שאינו מרגיש ברע׳ שתבא לו
ממעשה אולתו ואם היו חכמים היו חושבים ב
בלבם מה זה החולי ששלח לנו האל ומאיזה עון ויפש
ויפשפשו במעשיהם ויתקנו דרכיהם קודם שיכבד
עליהם החולי ואם לא ירגישו יום ראשון ירגישו יום
שני או שלישי אבל האוילים לא ירגישו בדבר ולא ישובו לאל עד שיכבד עליהם החולי מאד ויכביד חליים עד ש
שיתענו מאד ויתעבו כל מאכל כמו שאמר אליהו והוכח במכאוב על משכבו וריב עצמיו איתן׳ וזהמתו חיתו
להם׳ כל אכל כל אכל אפילו מאכל תאוה׳ ויזעקו אל כשיגיעו אל שערי מות או יזעקו אל ה׳
כי ראו כי לא יועילם רופא ומשקה ומרקחת׳ ישלח דברו לפי שרפואת הרופאי׳ הוא במעשיו אמ׳
כי לא כן רפואת השם כי בדברו לבד ירפאם ודברו הוא רצונו׳ וימלט משחיתותם ימלט נפשם משחת שהית׳
קרובה כמו שאמר ויגיעו עד שערי מות וכן אמר אליהו ותקרב לשחת נפשו והוא מן שחיתותם שחיתה וב׳
ובא בו כנוי המם לומר כי הם גרמו זה בעונם יודו לידוה פירשתיו ויזבחו זבחי הודאה לאל שהוש
שהושיעם ואמר בזה ויזבחו מה שלא אמר כן באחרים לפי שהחולים יארכו ימי בריאותם ובין כך הם נודרים
זבחים בהתחזקם מעט מעט ויזבחו הזבחים כאשר ישלמו ימי בריאותם׳ וגם יורדי הים והולכי מדברות והאסו
והאסורים איפשר גם כן שיזבחו גם הם אלא אמר בחולים לפי שנמצא בהם ברוב׳ ויספרו מעשיו ברנה יספר
ויספרו לבני אדם מעשה החסידים שעשה עמהם בתוך קהל ברנה ובקול גדול׳ יורדי הים אע״פ שהים
גבוה על היבשה יקרא עובר הים יורד לפי שהיבשה גבוהה על שפת הים וכנגד השפה יקרא יורד כמו שהירשנו
בפסוק כונס ככד מי הים ואדוני אבי ז״ל פירש כי יקרא יורד כנגד האניה שהיא עמוקה ויורד בה כמו שכתוב
וימצא אניה וירד בה׳ וכן אמר הנה יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים המלאכה היא הנס והתורן וה
והחבלים והמשוטות ושאר הכלים שהם צורך הספינה וכשהם המים רבים כמו כל
פלגים הים בריבים מלאכה יותר המה ראו במצולה במעמקי הים שהוא פי׳ גים שם יראו מעשי ידוה
ונפלאותיו בדגי׳ הגדולי׳ וברעש הים וכי נתן באדם חכמה ותחבולה לעבור במצולה על לוחות עץ כל שכן כשית
כשתסער הרוח בי׳ זהו ש״את׳ ויאמר ויעמוד אמר שאמ׳ כלומ׳ רצה וגזר ויעמיד רוח סערה בי׳ ואותה הרוח
תרומ׳ גלי הי׳ ואז הספינה עולה ויורדת וזה שאמ׳ יעלו שמי׳ יעלו אנשי הספינה עם השמי׳ כלו׳ ברום ה
האויר שתרומ׳ הגל את הספינה ואחר כך בעבור הגל ירדו תהומות ובין עליה וירידה נפש אנשי הספינה ברע׳
תתמוגג׳ כלומ׳ תמס נפשם באותה הרעה והדאגה שים להם שיטבעו בים יחוגו וינועו׳ יחוגו וינועו כשכ
ענין בחלות סובות כי יחוגו ענין תנועה כמו והיתה אדמת יהודה למצרים לחגה שפירושו תנועת הפחד וכן
וכמו שהשכור מתנועע בשכרותו ולא יוכל לעמד על עצמו כן אנשי הספינה ואפילו החובלי׳ לא יוכלו לעמוד
ברוח סערה שתניע הספינה אילך ואילך ומעלה מטה וכל חכמתם תתבלע׳ וכל חכמת רבי החובלים תשחת ב
באותה שעה כי בכל חכמת׳ ותחבולת׳ לא יוכלו להעמיד הספינה אם לא ישקיט האל הרוח ואין להם להנצל אל׳
שיצעקו אל ה׳ ויצעקו שיוציא׳ מן הי׳ אל היבש׳ או פירושו יוציא׳ ממצוק׳ שהי׳ בה בהתרומ׳ הגלי׳ והוא בחסד ו

יקם סערה לדממה ויחשו גליהם: וישמחו כי יש
ישתקו וינחם אל מחוז חפצם: יודו ליהוה חסדו
ונפלאותיו לבני אדם: וירוממוהו בקהל עם ובמ
ובמושב זקנים יהללוהו: ישם נהרות למדבר וב
ומוצאי מים לצמאון ארץ פרי למלחה מרעת י
ישבי בה ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה אם
למוצאי מים ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מוש
מושב ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי תבו
תבואה ויברכם וירבו מאד ובהמתם לא ימעיט
וימעטו וישחו מעצר רעה ויגון שופך בוז על נד
נדיבים ויתעם בתהו לא דרך וישגב אביון מעני
וישם כצאן משפחות

ישקיטם בהשקיטו הרוח והנה יבאו מנוחה לרוחה ·
יקם סערה לדממה ·ופי׳ יקם כמו ישיב ויש לפרש
כמשמעו ופי׳ הסערה שהקים ישיבנה לדממה· ויחשו
גליהם הככני׳ כנגד אנשי הספינה הגלים כמו שהיו ק
קמים עליהם יחשו וישקטו מהתרוממם ומהתנועע ·
וישמחו אנשי הספינ׳ כי יחשו הגלים ·אל מחוז
חפצם אל גבול חפצם וכן ויודעיו לא חזו ימיו לא ג
גבולו את׳ שינחה אותם האל אל המקום שחפצ׳ ללכת
שם בתתו להם הרוח שתוליך הספינה שם· יודו
לה׳ חסדו כשיגיעו אל מחוז חפצם יתנו הודאה לאל
שהצילם והנפלאות שעשה עמהם בים יספרו אותם
לבני אדם· וירוממוהו שעמו אל יורדי הים
או אל הארבעה כי כלם כשיודו האל על חסדו בקהל
עם יעשו זה וירוממוהו ביניהם וכן במושב זקנים וח
וחכמים· ישם נהרות למדבר·כיון שזכר המ
המצורר הארבעה שצריכים להודות האל שהפוך ל
להם מספדם למחול וצרתם לרוחה זכר גם כן כי כן יעשה במקומות שיהפוך אותם מטובה לרעה לעונם היו
היושבים בהם ומרעה לטובה כשיעשו רצון האל להודיע כי הכל ברשותו ובמצותו ויהפוך הטבעי׳ כמו שירצה
לא כמו שיחשבו הסכלים כי ענייני בני אדם הם במקרה ·ואמ׳ ישם נהרות כלומר מקום שיש בו נהרות ומוצאי
מים ישים אותו למדבר ולמקום צמאון· ארץ פרי למליחה וכן ארץ בעושאה פירות ישימנה שתהיה
ארץ מליחה שלא יצמח בה כל עשב וכל זה מרעת יושבי בה· ישם מדבר והנה יעשה בהפך לטובי׳ וישם
להם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים· ויושב שם רעבים אותם שהיו רעבים במקום
אחר הושיבם באותו המקום כאלו הוא לסבתם נעשה מושב המקום הטוב ויכוננו עיר מושב כוננו שם עיר מו
מושב כי באו שם מפה ומפה הרעבים אשר קבץ ה׳ שם· ויזרעו שדות·זרעו שם שדות ונטעו כרמים ו
והצליחו כי עשו הכרמים והשדות פרי תבואה ופי׳ פרי תבואה חסר וו השמוש פרי ותבואה והוא כפל ענין במ
במלות שונות· ויברכם בממונם וירבו מאד בבנים ובהמתם לא ימעיט שלא תהיה בהם משכלה
כל שכן בנשיהם· וימעטו וישוחו והנה כאשר ירצה האל יהיה ענינ׳ בהפך וזה בעבור שכתגאו מרוב
טובם כמו שאמר למעלה מרעת יושבי בה ·וימעטו הפך וירבו שזכר ·וישוחו והנה כאשר ירצה האל יהיה ענינ׳
בהפך שהיו הולכים קוממיות עתה יהיו קודרים ושוחחים מעוצר רעה ויגון חסר וו השמוש ופי׳ מעוצר ורעה
ועוצר הוא ממשלת אחרים שתהיה עליהם והם יהיו שוחחים תחתיהם וכמו זה מעוצר וממשפט לוקח ר״ל מת
ממשלת הגוים וכן יורש עצר פירושו מ ממשלת ·אמר שישוחו מעוצר ומרעה ומיגון ורעה היא רעת הגוף וחסר
הממון ויגון בלב·והחכם ר׳ אברהם פירש מעוצר ריחם הפך וירבו· שופך בוז על נדיבים על העשירי׳
הנכבדים שהיו נקראו׳ נדיבים והנה האל הפך עליהם הכבוד לקלון ולבוז ובאמרו שופך ר״ל רוב הבוז והקלון
ויתעם בתוהו לא דרך שאין להם עצה ותחבולה להנצל מהרעה שהאל מביא עליהם והנה הם הולכי חשכים ב
בתוהו לא דרך· וישגב אביון מעוני·והנה ישפיל העשירים והאביון ישגב מהעוני שהיה בו יש
ישגבנו וירוממנו הפך וישוחו שאמר ·וישם כצאן משפחות הפך וימעטו שאמר·כלומר משים האל לאביון מש
משפחות לרוב כמו הצאן רוצה לומר שלא יהיו בהם עקרות ומשכלות והם ירבו לרוב·והנה הצאן ירבו אחד
יותר משאר הבהמות לפיכך המשיל אותם לצאן וכן אמר מלאות צאן אדם·ויש מפרשים טעם וישם על הא
האביון כלומר שמוליד בנים לרוב וכן באמר בזה הלשון על התולדה וישימו בנים·

יראו ישרים וישמחו וכל עולה קפצה פיה: מי ח
חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ידוה   שיר
מזמור לדוד: נכון לבי אלהים אשירה ואזמרה א
אף כבודי: עורה הנבל וכנור אעירה שחר: אודך
בעמים אדני ואזמרך בלאמים: כי גדול מעל ש
שמים חסדך

יראו ישרים   ויראו נקמת הרשעים וישמחו וכל עו
עולה קפצה פיה׳ כל איש עולה יסגר פיו ויבוש מלדב
מלדבר כי יראה האל רואה דרכיהם וישיב גמולם ב
בראשם׳   מי חכם׳   מי שהוא חכם וישמר אלה
הדברים האמורים בזה המזמור ישמרם בלבו   ויכיר
כי ביד הא׳ הכל הוא מעלה ומשפיל ומעשיר   ומוחץ
ורופא ויתבוננו חסדי ידוה שעושה עם עושי רצונו
כי אעפ שרואה אדם בעולם הזה שלוה לרשעי׳ ורעה
לצדיקים אם יתבונן אדם במעשה העולם יראה ברוב כי האל אל אמונה ואין עול ונותן לכל איש כדרכיו וכ
וכפרי מעלליו והמעט שיראה שלא ילך על סדר יאמר בלבו כי האל יתברך יודע למה זה ואנחנו לא ידענו ויש
וישמוך הסכלות לנו ולא ישמוך העולה לאל יתברך ויתעלה׳   שיר   מזמור׳ המזמור ככתב רובו במזמו׳ ס׳
וגם כתוב כי נאמר זה המזמור בהכותו את ארם נהרים וגם פירשנוהו ושנה אותו הנה לא ידענו למה ואיפש
ואיפשר כי גם נאמר על הענין שזכר ועתה אמר אותו על העתיד לפיכך לא זכר בזה מאותו ענין המלחמה
דבר והפסוקים אשר שנה בזה שנאמרו באותו המזמ׳ נכון פירוש׳ על קבוץ הגלות שישובו ישרא׳ למקומם כמ
כמו שבניכם שבנו אל המקומות אשר לקחו מהם מלכי ארם ומה שזכר בפרט אלה המקומות שכם וסכות וגל
וגלעד וזכר מהשבטים מנשה ואפרים לפי שמלכות יוסף תשוב לעתיד תחת מלך יהודה כמו שכתוב בנבואת
יחזקאל ונתתים לעץ אחד והיו אחד בידי ואמר ודוד עבדי מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכלם ולא י
יהיו   לשני ממלכות עוד ומה שזכר מואב פלשת אדו׳ ואינם במקומם לימות המשיח שכבר גלו כל האומו׳
ונתערבו אלה באלה ואין היו׳ גוי מיוחד אלא ישראל לבדם ר״ל המקומות מקדם ולא האומות וכן אמר בנבוא׳
ישעיה לעתיד ועפו בכתף פלשתים ימה יחדיו יבוזו את בני קדם אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעת׳
וכן זכר בנבואת דניאל לעתיד אדום וראשית בני עמון והנה זה המזמור כלו נאמר פעמי׳ כי מתחלת המזמו׳
עד למען יחלצון ידידיך הוא במזמור כה׳ ומן למען יחלצון עד סוף המזמו׳ הוא במזמור ס׳ אלא שיש בניהם ש
שנוי מעט במלות שונו׳ והענין אחד והנה   הקודמין נאמרים על דוד עצמו וזה המזמור נאמ׳ על ימות המש
המשיח ואמ׳ המזמו׳ על לשון בני הגלות ועל לשון מי שהוא מזרע המלוכה אמ׳ נכון לבי באלהי׳ אעפ שאני בג
בגלות זה כמה שנים לא נואש לבי מן הגאלה אבל לבי נכון ובטוח באל שיגאלינו ואז אשירה ואזמרה ואלך אל
אלהי׳ קריאה אף כבודי תקרא הנפש כבוד כי היא כבוד הגוף הנה טעם אשירה בפה ואזמרה בכלי ואף   כבודי
תזמר בעצמה במחשבות השכליות ויש לפרש אף כבודי דבק עם עורה ראש הפסוק ויהיה טעם עורה לשני׳
אל הכבוד ואל הנבל וכן אמר במזמור האחר עורה הנבל וכנור   עורה הנבל על דרך משל שיעור הנבל מ
מעצמו והא הנבל הא הקריאה כהא הקהל חקה אחת לכם אמר אעירה שחר אמר עורה הנבל ועורה הכנו׳ בעת
שאעיר עצמי משנתי בשחר להודות שמך בהם אומר להם עורו   אודך בעמים   במזמו׳ האחר פירשנו בע
בעמי׳ בלאומי׳ במשפט זו׳ ישרא׳ כמו עמי הר יקראו׳ אחריך בנימן בעממיך ובזה המזמו׳ נפרשהו בכל העמים
כי כל העמי׳ יקוו לירושלי׳ בעת הגאל׳ כמו שכת׳ ונלוו גוים רבי׳ אל ידוה ביו׳ ההוא׳ בלאומי׳ הלמד שרש מן ולאו
ולאו׳ מלאו׳ יאמץ והלמד רפה להקל וראויה לחדגש וכמהו מחית בשר חי בשא׳ ולשא׳ ולספח׳ והדומי׳ לה׳   כי
גדול   במזמו׳ האחר אמ׳ כי גדול עד שמי׳ שאמ׳ דוד על עצמו ובזה המזמו׳ שאומ׳ על ישועת ישרא׳
אמ׳ מעל השמי׳ כי החסד יותר גדול שיוציא עם אחד מעמי׳ רבים או על פי שנשקעו בגלות כמה
שנים עד שחשבו כל העמים עליהם כי לא יצאו לעול׳ מתחת ידיה׳ והוא יוציאם מתחת ידיה׳ על כרחם ולא עוד
אלא שהם עצמם יביאום אל ארץ ישרא׳ בכבוד גדול בצבים ובפרדי׳ ובכרכרות׳ זה החסד הוא גדול עד שראוי
לומ׳ גדול מעל שמים ואמר ועד שחקי׳ אמתך ולא אמר מעל שחקי׳ כמו שאמר על החסד מעל השמי׳ לפי שה
שהאמת אינו דבר יתר אלא דבר הראוי והחסד הוא היתר על דבר הראוי והאמת הוא שיגאלנו האל וישיבנו ל
לארצנו וראוי לו לעשות זה כי כן הבטיחנו כי על כל פנים יגאלנו ואם יארך זמן הגאולה בעונינו ומה שהבט
שהבטיחנו ראוי לו שיקי׳ דברו וזה הו׳ אמת ואם נבא בעצמנו דברו יהיה קים אבל שנבא בכבוד גדול עד שיהי׳
עלינו מ׳ שכתו׳ והיו מלכי׳ אומניך ושרותיהם מניקותיך ונאמר על צד תנשאו ועל ברכים תשעשעו יבג

ועד שחקים אמיתך׃ רומה על שמים אלדים וע
ועל כל הארץ כבודך׃ למען יחלצון ידידיך הוש
הושיעה ימינך ועננו׃ אלדים דבר בקדשו אעלז
אעלזה אחלקה שכם ועמק סכות אמדד׃ לי גל
גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחק
מחקקי׃ מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי
עלי פלשת אתרועע׃ מי יובילני עיר מבצר מי נ
נחני עד אדום׃ הלא אלדים זנחתנו ולא תצא ב
אלדים בצבאותינו׃ הבה לנו עזרת מצר ושוא
תשועת אדם׃ באלדים נעשה חיל והוא יבוס צר
צרינו

למנצח

לדוד מזמור׃ אלדי תהלתי אל
תחרש׃ כי פי רשע ופי מרמה עלי פתחו דברו א
אתי לשון שקר׃ ודברי שנאה סבבוני וילחמוני ח
חנם׃ תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה׃ וישימו
עלי רעה תחת טובה ושנאה תחת אהבתי׃ הפק
הפקד עליו רשע ושטן יעמד על ימינו׃ בהשפטו
יצא רשע ותפלתו תהיה לחטאה׃ יהיו ימיו מעט
מעטים פקדתו יקח אחר׃ יהיו בניו יתומים ואש
ואשתו אלמנה׃ ונוע ינועו בניו ושאלו ודרשו מח
מחרבותיהם׃

ונאמ׳ על צד תנשאו ועל ברכים תשעשעו׳ ונאמר ו
ובני נכר אכריכם וכורמיכם ואחר שנאמו הכתובי׳
עלינו זהו החסד הגדול ואם תאמ׳ גם זה הוא אמת כ
כיון שהבטיחנו בו ויתכן לומ׳ כי לא הבטיחנו בזה ה
הדבר הגדול אלא אם כן נהיה זכאים ויקים עתה
רומה על שמים אלדים׳ רומה על דרך מש׳ כאלו
בימי הגלות אינו רם על שמים למשול על האומות ו
להוכיחם עלינו כמו שאמ׳ הנביא למה תהיה כאיש
נדהם כגבור לא יוכל להושיע׳ וכן אמ׳ השם יתברך
על עת הישועה עתה ארומם עתה אנשא׳ ואמ׳ ארום
בגוים ארום בארץ׳ ועל כל הארץ כבודך והראה על
כל הארץ כבודך׳ למען יחלצון ידידך מן ה
הפסוק הזה עד סוף המזמור מפורש במזמור שאחר
עד מה שפירשתי במזמור הזה׳ למנצח
לדוד מזמור אלדי תהלתי אל תחרש זה המזמו׳ חברו
דוד בברחו מפני שאול והיו בישראל אנשים שהיו מ
מדברים רע עליו אל שאול ואמ׳ אלדי תהלתי אל תח
תחרש׳ כלומ׳ כי בך אני מתהלל לא כאותם האנשים
שהם מתהללים ברעה׳ ואליך אני קורא שלא תחרש
לאשר עושים לי אלה הרשעים׳ כי פי רשע ו
ופי מרמה׳ ופי איש מרמה הם פתחו עלי פיהם ברע
ודברו אתי כשאני רואה אותם לשון שקר שמראים
עצמם שהם אוהבים אותי והנה פיהם ולשונם מרמ׳
ושקר׳ ודברי שנאה סבבוני׳ שמדברים עלי
לפני שאול סבבוני וילחמו עמי כי מפני דבריהם נ
נלחם עמי שאול וסובב עלי ללכדני׳ וילחמוני כמו ו
וילחמו עמי חנם כי אני לא הרעותי להם׳ תחת
אהבתי׳ אני הייתי אוהב אותם והם ישטנוני ואני תפ
תפלה׳ ואני איש תפלה כמו כי חמודות אתה איש חמ
חמודות׳ כלומ׳ הם אנשי מלחמה עלי ואני איש תפל׳
שהייתי מתפלל עליהם כמו שאמ׳ ואני בחלותם לבושי שק׳ ואדני אבי ז״ל פי׳ ואני אין בידי כי אם תפלה לאל ש
שיצילני מידם׳ וישימו תחת טובה שעשיתי עמהם ישימו הם עלי לרעה׳ ותחת אהבתי שהייתי אוהב
אותם ישימו עלי שנאה׳ הפקד עליו רשע׳ אדם רשע ישלוט בו׳ ושטן יעמד על ימינו מלאך שטן יעמד
על ימינו לשטנו כלומ׳ שיהיה לקללה כל מה שיעשה ואמ׳ בלשון יחיד על ראש הרשעים השונאים אותו והוא ד
דואג האדומי׳ בהשפטו אם יהיה לו משפט עם שום אדם יצא רשע במשפטו כלומ׳ שיתחייב בדין ש
שיכשל בלשונו ובטענותיו׳ ותפלתו תהיה לחטאה כשיתפלל על עצמו לא תחשב לו התפלה רשות אלא חטאה ו
וחובה או פי׳ לחטאה כמו אל השערה ולא יחטיא כלומ׳ שלא תקובל תפלתו׳ יהיו ימיו מעטים פקודתו
הדבר שהיה פקיד עליו והוא ממונו או אשתו׳ יהיו בניו יתומים וגו׳ יתומים קטנים וכן ואשתו אלמנה
בימי נעוריה׳ ונוע ושאלו׳ מהפועל הכבד כמו שאול ישאלו באבל׳ אמ׳ ינועו בניו אילך ואילך לשאול
פת לחם׳ ודרשו מחרבותיהם׳ ידרשו ממוג׳ מחרבותיה׳ כלומ׳ שיהיו בתיה׳ חרבו׳ ומתוכ׳ ידרשו לבני אדם העוברים
כלומ׳ ינועו לשאול וגם כשיהיו בחרבותיה׳ יצטרכו לשאול׳ ומלת ודרשו נקרא בקמץ רחב כמו ושמרו דרך ה׳
וכן קבלנו קריאתו׳ ובספר הללי אשר בטוליטולה כת׳ עליו במסר׳ לית כותיה חטף וכן כת׳ הנגיד שהוא חטף

קפ

ולקריאה הזאת תהיה המלה נווי כמו קרבו אחד מה
מסכי אותה ולזאת הקריאה לא אמצא פירוש נכון
ואיפשר לפרש המלה לזאת הקריאה כשינועו בניו ל
לשאול אם יתמהו בני אדם מרוב הממון שהיה לאב
לאבותיהם תהיה תשובתם דרשו מחרבותיהם ותמצא
ותמצא מה קרה להם כי מרוב חסרון שבו בתיהם ח
חרבות ינקש נושה יאבד המלוה לכל אשר לו
כלומר שיבא לקחת נשיו ממנו ויבוזו כל אשר לו ונוע
ונועם מלת ינקש ישים מוקש נקש ויקש בענין אחד
וכן וינקשו מבקשי נפשי אל יהי לפי שאמר
שינועו בניו לשאול פת לחם אמר שלא ימשך מושך
מי שימשוך לבני ולא ימצאו יתומיו חונן שיחון עלי
עליהם וירחמם יהי אחריתו פירוש בנו וכן וא
ואחריתם בחרב אהרוג ולא לאחר יתן יהיה להכרית
שלא ישאר ממנו זכר וזהו שאמר בדור אחר ימח ש
שמם בדור שלישי ימח שם האב ושם הבן לפיכך את
אמר שמם יזכר עון שיפקדנו לו כמו שכתב
פוקד עון אבות על בנים וכן וחטאת אמו אל תמח
אלא יזכר לבנה יהיו נגד יהיו העון והחטאת
נגד השם כמו שאמר יזכר הענין לחזק יען אש
כל ימיו היה בעון ולא זכר פעם אחת לעשות חסד ונ
ונכאה לבב למותת נכאה לבב מרוב צרותיו רדפו ה
הרשע הזה למותת אותו ודוד אמר על עצמו עני וא
ואביון ונכאה לבב ויאהב קללה והוא אהב ז
זה שאקללהו ולא חשש לקללות ותבואהו עבר במקו'
עתיד וכן ותרחק וילבש ויבא כי כן דרך המקרא ונ
ובדברי הנבואה ברוב ולא חפץ שאברכהו

ינקש נושה לכל אשר לו ויבזו זרים יגיעו: אל יה
יהי לו מושך חסד ואל יהי חונן ליתומיו: יהי אח
אחריתו להכרית בדור אחר ימח שמם: יזכר עון
אבתיו אל ידוה וחטאת אמו אל תמח: יהיו נגד י
ידוה תמיד ויכרת מארץ זכרם: יען אשר לא זכר
עשות חסד וירדף איש עני ואביון ונכאה לבב ל
למותת: ויאהב קללה ותבואהו ולא חפץ בברכ
בברכה ותרחק ממנו:

וילבש קללה כמ
כמדו ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו תה
תהי לו כבגד יעטה ולמזח תמיד יחגרה: זאת פ
פעלת שטני מאת ידוה והדברים רע על נפשי: ו
ואתה ידוה אדני עשה אתי למען שמך כי טוב ח
חסדך הצילני: כי עני ואביון אנכי ולבי חלל ב
בקרבי: כצל כנטותו נהלכתי נגערתי כארבה:
ברכי כשלו מצום ובשרי כחש משמן: ואני הייתי
חרפה להם יראוני יניעון ראשם: עזרני ידוה אל
אלהי הושיעני כחסדך: וידעו כי ידך זאת אתה
ידוה עשיתה: יקללו המה ואתה תברך קמו ויב
ויבשו ועבדך ישמח:

ושאטיב לו וילבש קללה כלבושו כלומר שיהיה מעוטף בקלל' וכן תבא בקרבו כמים שאדם שותה וכשמן
בעצמותיו והנה המשיחה שאדם מושח גופו לכאב העצמות שתבא המשיחה בעצמות כן תבא בו הקללה ת
תהי לו ועוד כפל הענין לחזק ולמזח חגורה וכן ומזח אפיקים רפה כן יתחגר הוא הקללה כמו שיתחגר הא
האדם המזח זאת פעלת כלומר זאת תהיה שכר פעלתם שטנו לי וכן לא תלין פעלת שכיר שכר כענ
פעולתו ואתה ידוה הם שוטני ודוברים רע על נפשי ואתה עשה אתי למען שמך ואם אינני ראוי לכך
עשה למען שמך אשר בטחתי בו כי טוב חסדך והצילני כי עני חלל חציו קמץ וחציו פתח והוא פועל
עבר והוא בודד כלומר לבי נהרג בקרבי מרוב צרותי כצל כנטותו נגף כמו שנוטה הצל מהרה כן נטית
נטיתי ונהלכתי כלומר הלכו ימי מהרה בלא חמדה נגערתי כארבה נגערתי ממקום למקום כמו הארבה שאי'
לו קן ונגער מגדר לגדר כן אני אין לי מושב בטוח במקום אחד כי כשידעוני שאול במקום רודף אחרי ואני ב
בורח ממקום למקום ברכי כשלו שה"ה מתענה בצרתו כדי שירחם הא' בעיניו וירחם עליו ותשש כחו
ולא יכול ללכת כחש משמן מהשומן שהיה בבשרו מקדם עתה כחש בשרו מאותו השומן מן הצום והדרכים
ואני הייתי כשהיו רואים אותי כחוש ונענה היו מבזים אותי ומחרפים אותי ומניעין ראשם עלי עזר
עזרני ידוה כמו שחסדך עם שאר בני אדם וכן היה עמי כעמי' רבות כן עתה הושיעני וידעו כי יד
ידעו הכל כי זאת התשוע' מידך היא לו ואתה עשית לא בחילי ובכחי יקללו אם הם מקללי' אינני חושש לקל
לקללת' כיון שתברכני אתה קמו ויבושו הם קמו עלי יבושו ממחשבת' שחושבי' עלי שלא יתקיי' ועבדך ישמח

ילבשו שטני כלימה ויעטו כמעיל בשתם : אודה
ידוה מאד בפי ובתוך רבים אהללנו : כי יעמד
לימין אביון להושיע משפטי נפשו : לדוד מ
מזמור נאם ידוה לאדני שב לימיני עד אשית אי
איביך הדם לרגליך : מטה עזך ישלח ידוה מצי
מציון רדה בקרב איביך : עמך נדבות ביום חיל
חליך בהדרי קדש מרחם משחר לך טל ילדותי
ילדותיך : נשבע ידוה ולא ינחם אתה כהן לעול
לעולם על דברתי מלכי צדק : אדני על ימינך

ילבשו שוטני כ׳ מ׳ כשיראו שלא תבוא מחשבת׳
ולבשו כלימה כמעיל המס רפה. אודה ה׳ אז
כשיצילני אודה אותו ואהללנו בפי בתוך רבים שיד
שידעו כלם כי מאתו היה לי התשועה וירבו בטחונם
בו׳ כי יעמד כי כן הוא עם השוטה בו שהוא
אביון ואין בו כח להנצל הוא יעמוד על ימינו לעזרו
ולהושיעו מהרשעים שהין שופטי נפשו וחושבים לא
להמיתו ובמדרש מפרש זה המזמור על כנסת ישרא׳
ואמרו כי פי רשע ופי מרמה עלי פתחו מה פתחו׳ פ
פתחו ונכנסו לבית קדש הקדשים ואמרו אי אלהימו
יקומו ויעזרוכ׳ ידינו רמה ולא ה׳ פעל כל זאת׳ ודבר
שנאה סבבוני שמדברים בשנאה שמסר להם אביהם
שנ׳ וישטום עשו את יעקב תחת אהבתי את ישראל אנו
כששלחנו אצלו באהבה נהגנו עמו שנ׳ כה אמ׳ אחיך ישראל מה את הוא פן בחרב אצא לקראתך מארץ ישראל
אני לשלו׳ וכי אדבר המה למלחמה ולהמוני חנם אם עשו שנא ליעקב על הבכורה שלקח ממנו לברבריים ול
ולשתותיים מה עשה אני אומ׳ וילחמוני חנם ואני תפלה שבעים פרים אני מקריב בחג על שבעים אומו׳ ואני
מתפלל עליהם שירדו גשמים והן אומ׳ תחת אהבתי ישטנוני. לדוד מזמור נאם ה׳ לאדני שב לימיני
עד אשית אויביך הדום לרגליך׳ זה המזמור פירשוהו רז״ל על אברהם אבי׳ כשיצא להלחם עם ארבע׳ המלכים.
ופירשו אתה כהן לעולם כי היתה הכהונה ראויה לצאת משם שהוא מלכי צדק שנ׳ והוא כהן לאל עליון׳ אלא
לפי שהקדים בברכת אברהם לאל עליון שלק הקב״ה הכהונה ממנו ונתנה לאברהם שנ׳ אתה כהן לעולם על
דברתי מלכי צדק על הדבר שדבר מלכי צדק והנכון לפי דרך הפשט לפרש המזמור על דוד אמרו אחד מן ה
המשוררים עליו ולמד לדוד פי׳ בעבור כלמד אמרי לי אחי הוא וכן למנצח מזמו׳ לדוד יענך ה׳ ביום צרה כמו
שפירשנו אותו׳ והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ כי חובר זה המזמור כאשר נשבעו אנשי דוד לאמר לא תצא ע
עמנו למלחמה׳ ואמ׳ זה בעבור שב לימיני כלומ׳ בביתי ועבוד אותי ולא תצטרך לצאת למלחמה כי אני אלחם
בעבורך ואדני אבי ז״ל פי׳ כי חיבר זה המזמור בתחלת מלכותו כששמעו פלשתים שנמשח דוד למל״ך ויעלו כ
כל פלשתים לבקש את דוד והבטיחו האל שיתנם בידו ונתנם בידו בבעל פרצים ובעמק רפאים ואז אמר זה
המשורר זה המזמו׳ ואמ׳ נאם ה׳ לאדני לדוד שב לימיני כמו שכתו׳ שם כי אז יצא ה׳ לפניך כלומ׳ שב והיה בבטח׳
לימיני׳ כי ימיני תעזרך ולא תשקוט עד אשית אויבי׳ הדום לרגליך׳ מטה עזך ישלח ה׳ מציון כי באותו
הפרק כבש דוד ציון בתחלת מלכותו ואמר המטה והמשען שתשען בו מציון האל לשלחו׳ אליך שהיה מב
מבצר חזק מאד ונתנו אלדים בידך מעתה רדה ומשול בקרב אויביך לא תירא מהם ואמ׳ בקרב כלומ׳ אין צרי׳
לומ׳ בערי פלשתים הסמוכות לארץ שתמשול עליהם אלא אפי׳ בקרב ארצם תמשול׳ וי״מ כי אמ׳ מציון לפי שה
שהכבוד שוכן בציון׳ עמך נדבות ביום שתעשה חיל להלחם בהם באו עמך אליך בנדבה׳
בהדרי קדש בירושלים שהיא הדרת קדש כמו שנקראת אדמת קדש והדרי ענין הדר ויפי׳ וכן נקראת יפה נוף
משוש כל הארץ׳ והדרי לשון רבים מן הדר כי בדברים רבים היא טובה ויופיה של ירושלים מרחם משחר לך
טל ילדותיך׳ יום שיצאת מרחם ונולדת אותו השחר לך כלומ׳ מבטן יצאת למלכות וטל ברכה לך היה באותו ה
השחר. נשבע ה׳ ולא ינחם דברו הוא שבועתו׳ אתה כהן מל״ך ונגיד כמו ובני דוד כהנים היו מוליך
כהנים שולל גדולים ושרים׳ ואמ׳ לעולם כי שאול לא היה לעולם׳ על דברתי מלכי צדק ולמה בחרתיך מל״ך ל
לעולם על דבר שאתה מלך צדק כמו שכתו׳ ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו וי״ו דברתי וי״וד מלכי נוסף
אדני על ימינך כשתבא המלחמות׳ מחץ ביום אפו מלכי׳ והוא מחץ על ידיך מלכי הגוים הבאים להלחם
עליך ביום אפו כלומר באותו היום היה חרון אפו עליהם ורגזו עמך׳

מַחַץ בְּיוֹם אַפּוֹ מְלָכִים׃ יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מ
מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה׃ מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל
קי״א כֵּן יָרִים רֹאשׁ הַלְלוּיָהּ אוֹדֶה יְהוָה בְּכ
בְּכָל לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה
דְּרוּשִׁים לְכָל חֶפְצֵיהֶם הוֹד וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ
עוֹמֶדֶת לָעַד

ידין בגוים מלא גויו׳ עד שמקום המלחמה מלא
גויות כלומר פגרים מתים מחץ ראש על ארץ רבה
מחץ על ארץ ראשים רבים וראש שם כלל ורבה גם
כן כמו בסוד קדושים רבה רבת בני עמון ועל אותה
המלחמה אמר זה הפסוק׳ מנחל בדרך כל כ
כך הפיל חללים עד שהלך נחל מדמם ואמר ישתה
דרך משל כמו ודם חללים ישתה על כן ירים ראש׳
על כן כשכנה כל המלחמות מאויביו הרים ראש על
כלם׳ וכן אמר ויעש דוד שם בשובו מהכותו וגו׳ ׳ושתועים מפרשי׳ זה המזמו׳ על ישו והא׳ כי בפסוק ראשון יתב
יתבאר בו האב והבן שהם קוראים כאם ידוה לאדני בקמץ הנון ואמרו הילך יאמר ידוה לידוה אלא שהם שני
שנים והרוח השלישי׳ ועוד טעות אחר קוראים בזה המזמור עמך נדבות קוראים אותו עמך בחרק העין ׳ואות׳
בהדרי קדש הוא הקדש שנולד מרחם׳ ואתה תאמר להם על טעות קריאתם כי גירולמים המעתיק שהיה שלהם
טעה כי לאדנ׳ בחרק הנון והוא אומ׳ על דוד כמ׳ שפירשנ׳ ואיך יוכלו להחזיק טעות איש אח׳ כנגד רבי׳ כי ממזר׳
שמש ועד מבאו ימצא בכל הספרי׳ בחרק הנון וכן עמך נדבות בפתח העין ׳והלא הם אומרי׳ כי התור׳ שלנו ע
עדות להם אם כן יאמינו בעד ׳ועל טעות אמונת׳ תאמ׳ להם אם האב והבן הם אלהות אין האחד צריך ל
לחברו כי לא יקרא אלוה אם יצטרך לזולתו ואיך יאמר האב לבן שב לימיני עד אשית אויבך אם כן צריך הי
הוא לימינו ולעזרתו ואם אולשה אתו והאלוה איננו אלוה והסר היכולת והיאך אמר לו ואתה כהן לעולם ומקדם
לא היה כהן ונגיד ואם יאמרו כהן כמשמעו ויאמרו מהיום והלאך תהיה הכהונה בענין אחר לא שיהי׳ מקריבי׳
בשר וד׳ כמו שהיו מקריבים עד היום אלא להם ויין כמו שעשה מלכי צדק שנאמר ומלכי צדק מלך שלם הוציא
להם ויין והוא כהן לאל עליו׳ אמו׳ להם למי אמ׳ אתה כהן לבן הוא אמר כמו שאמ׳ מתחלת המזמו׳ עד זה הפסו׳
וכן מזה הפסוק עד סוף המזמו׳ והכהן הוא העובד המקריב והאלוה לא יקרב אבל יקריבו לפניו׳ ואם יאמר אד
אדם בעולם ואינו מדרך המזמור למי יאמר כי הם אין להם לכהן משפחה אלא כל הבא ימלא את ידו אם כן
למי יאמר׳ נשבע ולא ינחם אתה כהן לעולם ועוד למה שנה רצונו כי מתחלה צוה להקריב בשר ואחר כן לחם
ויין ואיך אמר ולא ינחם והרי נחם והרי לא נתנה התורה לזמן והנה מלאכי חותם הנביאים זכרו תורת משה
עבדי אשר צויתי אותו בחרב חקים ומשפטים ואמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא והנה אליהו לא בא
עדין ולא יבא עד זמן ימות המשיח והנה אמר שיזכרו תורת משה לעשותה כמו שצוה אותם גם כי לא כמו שב
שנוי ישו מזה תראה כי לא תשתנה התורה לעולם אלא כמו שנתנה למשה כן תהיה לעולם׳ ועוד אמ׳ מחץ ביו
אפו מלכי׳ והיה המלחמו׳ שנלחם ישו והיה המלכי׳ אשר נצח ואיך אמ׳ ידין בגוי׳ והוא לא בא לדון אלא הנשמות׳
להושיען ואמר על כן ירים ראש ועד היום ההוא לא הרים ראשו ׳יפקחו העורים עיניהם׳ ויאמרו אך שקר נחלו
נחלו אבותינו ׳ הללויה אודה׳ זה הזמו׳ כלו׳ באלף בית שתי אותיות בפסוק אחד ובפסוק האחרון שלש
אותיות כי המזמו׳ קצר והוא מזמו׳ נכבד ידבר בו להתבונן במעשה הא׳ ולזכו׳ תמיד נפלאותיו ועוזם גבורותיו
ואמ׳ להתעסק ביראת הא׳ ובחכמה וכל מזמו׳ שנאמ׳ באלף בית נראה כי לפי גדלו והדברי׳ הנכבדי׳ שנאמרי׳ בו
נאמ׳ כן ברוח הקדש ׳ואמ׳ למשוררי׳ הללוי׳ כי כן אעשה גם אני אודה ידוה בכל לבב כלומ׳ בכל כוונת לבי בסוד
ישרים ועדה׳ בעדת ישרים והם ישראל כמו תמות נפשי מות ישרים כי הם ישרים במעשיהם על פי המשפטים
שנתן להם הא׳ ועדה כמו ובעדה׳ ובית בסוד במקום שנים כלומר בעצת ישראל ובעדתם אודנו כי כלם יסכימו
ויסכימו עמו׳ גדולים׳ מעשי׳ זה תחלת ההודאה אמר גדולים מעשי האל שעשה בנבראים וא״עפ שהם גד
גדולים הם דרושים לכל חפציהם כלומר לכל מי שחפץ להתבונן בהם ודורש אותם הם דרושים ונמצאים לו
וחפציהם מן חפץ חפצים כמו זקן זקנים זקניהם ׳ הוד והדר׳ כשיתבונן אדם בפעלו שהוא השמים
והארץ יראה כי הוד והדר הוא וצדקתו שהוא העולם כלו שהוא צדקה מאתו לנבראים עומדת לעד

זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ידוד: טרף נתן
ליריאיו יזכור לעולם בריתו: כח מעשיו הגיד ל
לעמו לתת להם נחלת גוים: מעשי ידיו אמת ומ
ומשפט נאמנים כל פקודיו: סמוכים לעד לעול
לעולם עשויים באמת וישר: פדות שלח לעמו צ
צוה לעולם בריתו קדוש ונורא שמו: ראשית חכ
חכמה יראת ידוה

זכר עשה לפלאותיו שעשה עמהם במצרי׳ ואותם
היו תחלת הנפלאות והיו כל כך הנפלאות גדולים
שהם נזכרים בכל דור ודור׳ חנון ורחום ה׳ שחנן או
אותם ורחם עליהם ויש לפרש זכר עשה כי בנפלאו׳
שעושה עמהם בכל דור ודור עושה זכר לנפלאותיו
הראשונים שעשה עמהם במצרים שאדם זוכר אותם
על אלה הנפלאות׳ ובדרש זכר עשה בשבתות ומוע
ומועדים שנתן לישראל שאו׳ בהם זכר ליציאת מצ
מצרים טרף נתן ליראיו׳ לישראל טרף וממון
מצרים כמו שאומר וינצלו את מצרים׳ זכר לעולם ב
בריתו זכר לזמן רב בריתו שכרת עם אברהם אבינו בין הבתרים שכ׳ לו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול׳ כח
מעשיו אע״פ שהראה להם במצרים נפלאותיו ומעשיו הגדולים כח מעשיו הגיד לעמו כשהו׳ להם שיתן להם
נחלת גוים כי כשהוציאם ממצרים לא היה כל כך כחו נראה כמו שנראה כשגרש שבעה גוים עצומים מארצם
והשכין בה ישראל׳ וכן אמ׳ משה רבי׳ פן יאמרו יושבי הארץ אשר הוצאתנו משם מבלי יכולת ה׳ וגו׳ ואמ׳ אע״פ
שהיה בו כח להוציאם מעבדותינו לא יהיה בו כח לגרש גוים מארצם ולתתה להם׳ ואמ׳ הגיד כי זה היה יותר פ
פלא כי קודם המעשה אמ׳ שיעשה שלא יאמרו בדרך מקרה היה לפי׳ הגיד להם קודם שיעשה זה וכן עשה בו
ובמדרש כח מעשיו הגיד לעמו שכת׳ לישראל מעשה בראשית להודיע כי הארץ שלו כי הוא ברא אותה ובידו
להושיב בה כל מי שירצה ולעקור אלו ולהושיב אלו שלא יוכלו אומות העולם לומ׳ לסטים אתם שכבשתם ארץ
שבעה עממים׳ מעשה ידיו מה שעשה במלחמות הגוים וגרשם מארצם לא יאמ׳ כי עול היה זה אבל אמת
ומשפט היה׳ אמת שקיים דברו שאמ׳ לאברהם אבי׳ ומשפט כי לא היה מן הדין שישבו בה עוד מפני מעשיהם
הרעים כמו שנ׳ כי לא שלם עון האמורי עד הנה מלמד שבעונם גרשם מארצם והארץ ההיא היא אדמת הק
הקדש ולא יתכן שישכנו בה עושי התועבות ההם וכן אמר אלדי נכר הארץ וכן אמ׳ כי ברשעת הגוים האלה
ה׳ אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את השבועה הנה האמת ומשפט נאמנים כל פקודיו ולא זו בלבד אלא
כל פקודיו נאמנים הם אין בהם עולה׳ סמוכים כי לא יתעדו ולא ימוטו לעולם לפי שהם עשוים בא
באמת ובדרך ישר לפי׳ לא יכשלו ההולכים בהם והם מרים אותם׳ פדות שלח לעמו שלח להם פדות וצוה
שיזכרו לעולם בריתו כי קדוש ונורא הוא לפי׳ יראוהו ויהיו קדושים כי הוא קדוש שקדשם והבדילם מן האומו׳
וכן אמ׳ והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה׳ מקדישכם׳ ראשית חכמה יראת ה׳ וצוה להם רא
ראשית חכמה יראת ה׳ ואמנם צוה להם זה כשאמ׳ את ה׳ אלדי׳ תירא ואותו תעבוד ובו תדבק וגו׳ ׳תחל׳ אמ׳ תירא
ויראת ה׳ היא שמירת התורה והמצות׳ והחכמה היא חכמת החקירה האמיתית לדעת מעשה בראשית והיא עבו
עבודת האל׳ כי בה יכיר האדם את בוראו לפי׳ אמ׳ אחר כן ואותו תעבוד׳ ובהתבודדו בחכמה ההיא ויסיר מלבו
כל דברי העולם השפל אז ידבק באל׳ והו ובו תדבק כי נפשו קשורה בעליונים ואז ידע שמו וזהו ובשמו׳ תשבע
כי מי שאינו יודע שמו אינו ראוי להשבע בשמו והקדים באותו הפסוק יראת האל לעבודה וכן בזה הפסו׳ צוה
והקדים יראת ה׳ לחכמה ואמ׳ ראשית חכמה יראת ה׳ אמ׳ מי שהכין את לבו להתעסק בחכמה תחלה יתעסק בי
ביראת האל ויעשה מצוה שורש ועיקר ועל דרכיה יתנהג בחכמה שילמד על הדרך שאמרו רז״ל כל שיראת ח
חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת׳ וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת׳ ואם ילמד
אדם חכמת החקירה תחלה אולי יבהל ברוחו ויעיז מצחו להכחיש האותות והמופתי׳ הגדולים הנמצאים בכתבי
הקדש לפי׳ צריך להקדים למוד התורה שהיא יראת ה׳ ויטיס בלבו להאמין כל הכתוב בחדוש העולם ושנוי הט
הטבע באותות ובמופתים וכאשר יתבונן אדם בתורה ימצא בה דרכי החכמה כמו שכתוב כי היא חכמתכם וב
ובינתכם לעיני העמים וגו׳ כי אין צריך לומר התורה והמצות שהם גלויות על דרך השכל כי גם החקים אשר
נאמר עליהם שאין להם טעם בין הוא שאין להם טעם נראה לרוב בני אדם אבל המתבונן בהם ימצא טעם
ברור ומבואר׳

שכל טוב לכל עשיהם תהלתו עומדת לעד
הללויה אשרי איש ירא את יהוה במצו
במצותיו חפץ מאד: גבור בארץ יהיה זרעו דור
ישרים יבורך: הון ועשר בביתו וצדקתו עמדת ל
לעד זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצד
וצדיק: טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במש
במשפט: כי לעולם לא ימוט לזכר עולם יהיה צ
צדיק: משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח ב
ביהוה:

ואחר שהתבונן החכם המבין בדרכי התורה ושימה יסוד לחכמה ויתגדל בלבו לקרב הדברים הרחוקים אל הדעת וילמד חכמת הפילוסופיא אחרי כן לא נת תשתבש דעתו. בלמדו החכמה בתורה אשר למד תח תחלה כי כבר תקעה יתד במקום נאמן ויקרב דרכי החכמה אליה בכל כחו. לפיכך אמ' ראשי' חכמה יראת יהוה ואמר שכל טוב לכל עושיה פירו' שכל עיון טוב והשגחה טובה לעושי את שתיהן שמתעסק ביראת ה' ובחכמה. או פירוש שכל. טוב ההצלחה טובה כמו ויהי דוד בכל דרכיו משכיל שפירושו מצליח כלומר שיצל שיצליח שמתעסק בשתיהן בעול' הזה ובעול' הבא. תה תהלתו עומדת לעד כי עושה מעשה היושר ושומר ה ה נזרה והמצות תהילתו בפי האנשי' לכמה דורות ולנפשו גם כן עומדת לעול' הבא לעד עד עולם וכבר הרחב הרחבנו יותר בפירוש הפסוק הזה בפתיחה פירוש נביאים

הללויה גם זה המזמור כאלף בית ובשנים פסוקי' האחרונים שלש שלש. גם זה המזמור כנגד אחד מספר על מדו' האדם הישר אשר גמולו מאת יתבר' בעול' הזה ובבא. ואמ' הללוי' ואמ' אשרי איש ירא' ידיה שירא הא' וישמור על מה שצוהו ומנעהו מעשות במצות לא תעשה מיראת הא' עליו לא מיראת בשר ודם והנה נאמר בהם בסתר כמו בגלוי במצותיו חפץ מאד ה' כות עושה אותם בחפץ לבו לא להתגדל בפני בני אדם ולקנות שם אלא בחפץ לבו באהבת הא' שצוה לעשותם לפיכך אמר מאד שלא יתערב בחפץ לבבו שום חפץ אלא אהבת הא' לבדה ואמ' גם כן מאד כלומר שרודף אח אחר המצות ומתאמץ לעשותם בכל כחו בגופו ובממונו ואמרו רבותינו במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצות' מצותי' כלומר שאינו עושה על מנת לקבל פרס וזה האיש ראוי לומר עליו אשריו ובדר' מצות' חפץ מאד אברה' אמר לו הקב"ה לך לך מארצך מיד ויקח אברהם את שרה אשתו אמר לו המול בעצ' היום הזה נמול אברה' קח נא את בנך את יחידך וישכם אברהם בבקר

גבור בארץ ובעבור מעשיו הטובים ישלם הא' גם לבניו אחריו וזרעו יהיה גבור בארץ שבני אדם יראוהו ויכבדוהו כמו שיראו בני אדם האדם הגביר ורבותינו ז"ל פירשו שם שיאין בניו בעלי כח כי זה מברכת העולם ואמרו בחמשה דברים אדם זוכה לבניו בכח בעושר בנוי בחכמה ב בשני' ואמרו בכח שנאמ' גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך ישרי' האב והבן והוא דור יברכם הא' בתום בשיבת טובה והדרש שמפרש הפסוק שלפנ' זה באברהם מפרש זה ביעקב ואמרו גבור בארץ יהיה זרעו זה ת יעקב ומה הוא גבורתו ויסר אל מלאך ויוכל דור ישרי' יבורך אלו השבטים

הון ועושר לו ולבניו בעול' הזה וצדקתו עומדת לעד לעולם הבא'

זרח בחשך בעת שיש חשך בעולם והוא הצרה לישרים זרח אור והאור הוא הרוחה חנון ורחום וצדיק כי הוא בדרכיו חנון וחונן הטובים ומרחם עליהם ומציל אותם מן הצר' בעת הצרה. וצדיק כי צדיק וישר הוא ונותן לטובים כפי דרכיהם ולרעי' כפי מעשיהם לפיכך וזרח אור לישר לישרי' וזרח פועל' יוצא ואיפשר שהוא פועל עומד ויהיה פירו' חנון ורחום על האדם הישר שלמד ממדות בוראו

טוב איש סיפר ממדות האד' הישר מדת הצדקה ואמר טוב איש כמו אשרי איש ואמ' שהוא חונן כלומ' נותן לעניים ומלוה לעניים ונכנעים שלא יקבלו מתנה ולוה אותם ולכלכל דבריו במשפט שכל מתנותיו והלואותיו יעשה אותם במדה שזה בסדר ובמשפט שלא יהיה פרוש מתאות העולם מכל ולא ירבו בהם אלא במדה. שזה ונתנו לעניים לא יפזר כל כך ממונו כדי שיצטרך הוא אחר כן לבריות ויתפרס גם כן יכלכל דבריו על שאר מדות אדם גם כן שמתנהג בהם על דרך האמצעי ועל הדרך הראוי כפי מה שיהיה וזה הוא במשפט וראת המדות כגון הסבלה והאהבה והדאגה והנדיבות והצדקנות והגבורה והמורך והדומים להם'

כי לעולם כי לעולם יעמוד ממונו בידו ויהיה בריא בגופו. לזכר עולם יהיה צדיק אפילו לאחר מותו יזכר לטובה

משמו משמועה רעה' הפך הרשע שנאמר בו קול פחדים באזניו אבל הצדיק לא יירא שישמע שמועה רעה מבניו או כן יובו שה' במדינה אחרת או אם ישמע שיבאו עליו אויבים לא יירא נכון לבו ובטוח ביהוה ולא יבטח בע בעשרו וברוב חילו וברוב אוהבי' וקרובי' אלא ביהוה לבדו ישי' בטחונו לפיכ' לא יירא

סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה בְצָרָיו׃ פִּזַּר נ
נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם ב
בְּכָבוֹד׃ רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעָס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת
רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃ הללויה הַלְלוּ עַבְדֵי יד
יְדוָה הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְדוָה׃ יְהִי שֵׁם יְדוָה מְבֹרָךְ מע
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מהול
מְהֻלָּל שֵׁם יְדוָה׃ רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְדוָה עַל השמ
הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ׃ מִי כַּידוָה אֱלֹדֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת
הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ׃ מְקִימִי מֵעָפָר
דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן׃ לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים ע
עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ׃ מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים
שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ׃

סמוך לבו סמוך ונשען בה׳ לפי׳ לא יירא מאדם
והולך ובוטח באל עד אשר יראה בצריו הרע׳ שירצה
לראות בהם וכן ובאויבי ראתה עיני׳ ראתה בהם מה
שרציתי׳ פזר נתן ׳פזר ממונו ונתן לאביונים
וטעם פזר שנותן לזה ולזה לכל האביונים שיהיו לפ
לפניו ושידע בהם אבל אינו אומ׳ שמפזר במתנות ג
גדולות עד אשר ישאר הוא עני כי אין זה מדרך הצ
הצדיק כמו שפירשנו אלא פזר שנותן לזה ולזה והמ
והמתנות כפי כחו שיוכל לסבול׳ ואמרו ר״זל המבזבז
אל יבזבז יותר מחומש׳ צדקתו עומד׳ לעד לו ולבניו
אחריו כמו שכתו׳ נוצר חסד לאלפים או פירוש לעד
שתעמוד לו צדקתו לעולם הבא׳ קרנו תרום בכבוד
חוזקו ותקפו וכן תרוממנה קרנות צדיק וברשעים ב
בהפך וכל קרני רשעים אגדע׳ רשע יראה ו
וכעס כשיראה הרשע בכבוד הצדיק יכעס מרוב הק
הקנא׳ וכן יחרוק שניו עליו ואלו היה בו כח לאאבדו
היה עושה ונמס ימס לבבו מן הקנאה על דרך ורקב עצמות קנאה׳ תאות רשעים תאבד מה שמתאוי הרשעי׳
לראות ברע הצדיק תאבד אותה התאוה כי לא יראו לעולם ברעתם או פי׳ תאות רשעים הטוב שמתאוי׳ לעצמ׳
אבל בצדיקים כאמ׳ ותאות צדיקים יתן׳ הללויה הללו עבדי ה׳ הללו את שם ה׳ כשירצה לדבר ביפי
ביאות מגדים בגבורות האל שעשה בעולם כרצונו להגביה השפלים ולהשפיל הגבוהים כמו שעשה בישראל
ובמצרים ואמ׳ הללויה ואמר שלש פעמים הללו לומר שהלולים רבים אנו חייבים להללו׳ עבדי ה׳ היא הקריאה
כמו הקהל חקה אחת לכם׳ ואמ׳ עבדי ה׳ הם החכמים׳ ויראי ה׳ כי להם נאוה התהלה להודות לאל שהם יודעים ל
להלל לפי חכמתם והשגתם בידיעת שמו׳ יהי שם ה׳ מבורך יהי מבורך בפי הנבראים כי כלם בני דעת
וחייבים לברכו וטעם מעתה ועד עולם כי מעתה הוא זמן ההוה ועד עולם הוא זמן העתיד׳ ממזרח
שמש עד מבואו כי כל בני אדם שהם ממזרח עד מערב כלם יהללוהו כי אעפ׳ שיש בהם עובדי כוכבים ומזל׳
הכל מודים כי הוא הסבה העליונה׳ וכן אמר כי ממזרח השמש עד מבואו גדול שמי בגוים וגו׳ וזכר מזרח ומע
ומערב כי הוא רב הייטוב על קו השוה׳ רם על כל גוים ה׳ שכל הגוים ירוממוהו אעפ׳כן כבודו הוא ב
בשמים כי השמים ובאם והמלאכים הם ישיגו יותר מכבודו והם ידעו לרומם אותו ולהגיד שבחו יותר ויותר
מהתחתונים׳ ויש מפרשים רם הוא על כל תהלות שיהללוהו כל הגוים׳ מי כה׳ אלדינו לפי שזכר הש
השמים ויש גוים שאלדיהם צבא השמים לפי׳ אמר׳ מי כה׳ אלדינו כלומ׳ מי בכל אלדי העמים שהוא כה׳ אלדינו
כי הוא מגביהי לשבת על כל עליונים ומשפיל לראות בתחתונים בין בשמים בין בארץ כי כלם שפלים נגדו ו
והוא רואה אותם כלם ואת מעשיהם׳ ויוד המגביהי המשפילי נוספת׳ ויש מפרשים המגביהי לשבת בשמים ומש
ומשפילי לראות בארץ׳ המשפילי פירשנוהו׳ מקימי היוד נוספת וכן יוד להושיבי מושיבי׳ ואומ׳
כי תוספת אלו היודין הם לצחות הלשון׳ ואמ׳ הוא רם ויראה השפלים כלומר בעניים ויקימם מעפר וירימם מ
מאשפות ואשפות לשון יחיד וכבר ביארנו דקדוקו בספר מכלול׳ להושיבי ולא די שמרים אותם
משפלותם עד שמגביהם ומושיב אותם עם נדיבים ומה שאמר עם נדיבי עמו לפי שהם רמים על כל העמים
בעשותם רצון האל וכן יהיו לעתיד על כל העמים׳ מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה והנה גם
כן הופך הטבעים שמושיב העקרה בית כלומ׳ שיהיו לה בני בית כמו ויעש להם בתים׳ מושיב יחידים ביתה׳ ומ
ומלת עקרת אינה סמוכה למלת הבית אלא יאמר במוכרת עקרה ועקרת וכן עטרה ועטרת ממלכה וממלכת
מלחמה מלחמת ויושיב העקרה שתהיה אם בנים ותהיה שמחה עמהם תחת אשר היתה עצבה בלתם׳ ואמר הל
הללויה כלומר על כל אלה הנפלאות שעשה האל חייבים אתם להללו׳

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: קיד
הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו הַיָּם רָאָה
וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים ג
גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן ת
תִּסֹּב לְאָחוֹר. הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּב
כִּבְנֵי צֹאן מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַע
יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מ
מָיִם: לֹא לָנוּ יְדוָה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ ת קטו
תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ וְעַל אֲמִתֶּךָ

בצאת ישראל   מדבר בלשון אחרת שאינו לשון ע
עברי כלומר יצאו מעם שלא היו מבינים לשונ' כמו
שכתב בקללות שבמשנה תורה גוי אשר לא תשמע ל
לשונו ואע"פ שאי אפשר שלא היו מבינים שהרי היו ב
בניהם כמה שנים אי אפשר קצתם היו מבינים אותם ש
שהיו עובדים ביניהם ומה שלא יצא ממקומם שהרי
מיוחד להם היה ארץ גושן והיו מדברים לשון עברי
ואעפ"י אותם שהיו יושבים ביניהם עם המצרים היו מד
מדברים לשון מצרי בהכרח אבל ביניהם היו מ
מדברים לשונם שהוא לשון עברי והנה היו מוכרחים
ללשון אחרת והאל הוציאם מאותו העם שהיה לועז
וכן בדברי רבותינו ז"ל אבל קורין ללעזות בלעז הי
היתה יהודה   השם בפתח אמר כי כשיצאו ישראל
ממצרים לקחם האל יתברך והיתה לקדשו שלקחם   מעט והיה גוי קדוש וישראל ממשלותיו שלא היו בממשלת
מצרי' אלא בממשלתו והיתה ממשלה ומלכה בפני עצמה לא ברשות אחר אלא ברשות האל יתעלה וכן אמר
להם כשיצאו ממצרים ואתם תהיו ממלכת כהני' וגוי קדוש כלו' תהיו ממלכה בפני עצמה וכהנים כלומ' תהיו
לי כהנים ומשרתים לא עבדים לעם אחר ותהיו לי קדושי' נבדלים מטומאת העמי' ומה שאמ' יהודה וישראל כי
מעת צאת' ממצרי' היה יהודה לראש ונוסע ראשונה כברכת יעקב אביה' שברכו יהודה אתה יודוך אחיך גם אמ
אמרו כי יהודה נכנס בים ראשונה כי היו יראים ישראל להכנס בים ועמד נחשון נשיא יהודה וקפץ בים תחל'
ואחריו שבטו ואחריו כל ישראל לפיכך אמר יהודה לקדשו כי הו' קדש שם הא' יתברך בקרב כל ישרא'   הים
ראה   על דרך משל כי נבקעו המים כלו' פחד הים ונס מפניה' בעברם וכן הירדן יסוב לאחור כשעברו בי
בירדן גם כן   ההרים רקדו'   כמו שכתב ויחרד כל ההר מאד ואמר הרי' לשון רבי' כי אפשר שחרדו ורע
ורעשו הרים אחרי' הסמוכי' להר סיני וכן הגבעות תמונה הסמוכות לו וגבעה כמו הר אלא שאינה גבוהה כ
כמו ההר ואינה מחודדת כל כך בראשה כמו ההר   מה לך   השאלה לדעת התשובה כאלו ישאלו מהם למה
זה והתשובה מלפני אדון כעבד שהוא חרד וזע מפני אדוניו   ההרים תרקדו   ההרי' והגבעות גם כן מה
לכם   מלפני אדון   הטיבה הארץ ואמרה מלפני אדון כי הארץ כוללת הים והירדן וההרי' והגבעו' וחו' י
מקור היה כנוי המדבר ואות מלעיל מפני מלת הארץ שהוא מלעיל אמר   חולי ופחדי ורקדי וכוסי מלפני אדו
אדון ומי הוא זה האדון אלוה יעקב שקנה אותו מבית עבדי' בכחו כי הוא אדון על הכל ועושה כרצונו ואם י
ירצה שיעברו בני יעקב בים ובירדן דין הוא שינוסו ויבקעו מים מפניו כי הוא אדון'   ההופכי הצור   כ
כמו שים לו כח להפך אלא יבש שפת הים לחרבה כן הופך הצור היבש לא ושם אותו לאגם מים ולמעיין מים
כמו שכתו' והכית בצור ויצאו ממנו מים כי הוא אדון ובורא הכל ומושל בכל ולא ישנו בריאותיו מכונתיו וכן ה
ההר אע"פ שהוא הקבוע בבריאו' כשירצה ישוב קל ונוע מהרה ויחרד וירקד כמו האיל למען ידעו כי   בידו
הכל   לא לנו   יש ספרי' שאין זה תחלת המזמור אמ' כמו שעשית חסד עם אבותינו והוצאתם ממצ
ממצרי' כן תעשה עמנו בכל דור ודור ואע"פ שאין אנו ראויים לא תעשה לנו כי אם לשמך כי גם הם לא היו
ראויים לולי כבוד שמך וברית האבות ואמ' לא לנו שני פעמים לחזק הענין   על חסדך ועל אמתך כמו ועל אמ
אמתך וכן שמו ידו לשמך תן כבוד שלא יחולל בגוים וכן עשה עמנו בעבור חסדך שתעשה עם כל הנבראי'
ועמי' יותר בעבור אמתך לקיים דבריך שנשבעת לאבותינו ובדברי רבותינו ז"ל מצאנו מחלוקת בזה המזמור
יש אומרים על שעבוד מלכיות נאמר ויש אומרים משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים ויש אומרים ח
חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בכבשן האש ויש אומרי' מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע

למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם: ואלהינו
בשמים כל אשר חפץ עשה: עצביהם כסף וזהב
מעשה ידי אדם: פה להם ולא ידברו עינים להם
ולא יראו: אזנים להם ולא ישמעו אף להם ולא
יריחון: ידיהם ולא ימישון רגליהם ולא יהלכון
לא יהגו בגרונם: כמוהם יהיו עשיהם כל אשר
בטח בהם: ישראל בטח ביהוה עזרם ומגינם הוא:
בית אהרן בטחו ביהוה עזרם ומגנם הוא:
יראי יהוה בטחו ביהוה עזרם ומגנם הוא: יהוה
זכרנו יברך יברך את בית ישראל יברך את בית
אהרן: יברך יראי יהוה הקטנים עם הגדלים: יסף
יהוה עליכם עליכם ועל בניכם: ברוכים אתם
ליהוה עשה שמים וארץ: השמים שמים ליהוה
והארץ נתן לבני אדם: לא המתים יהללו
יה ולא כל ירדי דומה: ואנחנו נברך יה
מעתה ועד עולם הללויה:

למה זה הוא טעם לשמך תן כבוד שאם לא תע
תעשה עמנו חסד ותניחנו ביד העמים יאמרו איה נ
נא אלהיהם כלומר עתה שאנחנו מושלים בהם איה א
אלהיהם יקומו ויעזרו אותם. ואלהינו בשמים
והם סכלים לא יבינו מה בין אלהינו לאלהיהם כי א
אלהינו בשמים ומושל בעליונים ובתחתונים וכל א
אשר יחפוץ לעשות בהם יעשה ולא כן אלהיהם.
עצביהם כסף וזהב נקראו עצבים כי הם עצבון
לבוטחים בהם שלא יושיעו על ידיה ואיך יושיעו את
האדם והם מעשה בני אדם והצורות ההם אעפ שיע
שיעשום חכמי אומו העולם על דרך העליונים
ויעשו הצורות לדמיון והמון העם הטועים אחריהם
יחשבו הצורות בעצמם אלוה שיהיה בהם כח להטיב
ולהרע. פה להם ולא ידברו יעשו אותם על צ
צורת האדם ולא יוכלו להטיל רוח בהם שידברו בפיה
ושיראו בעיניהם ושישמעו באזניהם. אזנים ה
הזכיר חוש ההרגשות ויש להם הצורות ולא ירגישו ב
בהם. רגליהם לא יהגו אפי הגה מעט שא
שאינו דבור ממש אלא קול כצפצוף היוצא מהגרון כ
כמו אהגה כיונה. כמוהם דרך תפלה. כל אשר
בוטח כמו וכל אשר בוטח. וכן שמש ירח ראובן שמ
שמעון והדומים להם. ישראל בטח בה לא
כאותם הבוטחים באלילים אבל אתם בטחו בה כי תראו כי בכל דורות שעברו עזרם של ישראל ומגנם היה
ואמ ישראל בזה דרך כלל. בית אהרן וכן הכהנים והלוים אמ להם לבדם כי הם הקרובים לה ועומדים
לפניו תמיד אומר שיבטחו בו כי עבודתם לפניו תועילם. יראי ה החכמים שהם מתעודדים בבית ה לל
ללמוד ומתעסקים בחכמה לדעת את ה כי הם ידעו מחכמתם כי אין זולתו לבטוח בו ויש מפרשי יראי ה אשר
בכל עם ועם. יהוה זכרנו יברך אשר זכרנו תמיד בזולתו עלינו הוא יברך עמו ופי אחר כן הפרט יב
יברך את בית ישראל. יברך יראי ה הקטנים עם הגדולים וכן בבטחון לא זכר עם ישראל ועם יראי
ה בית ה כי הקטנים אין בהם דעת הבטחון יברך הקטנים בעבור הגדולים. יסף ה עליכם הוא כנגד
אלה שזכר ואמר יוסף דרך נבואה או דרך תפלה כמו יברך ועל בניכם כמו שאמ הקטנים עם הגדולים.
ברוכים שמים וארץ הוא עושה העליונים והתחתונים ובידו לברך מי שירצה. השמים העפ שהוא
עשה השמים והארץ ממשלת השמים היא לבדו לו ואין לאדם בהם דבר אבל הארץ נתן ממשלתה לבני אדם
וכן כתוב תמשילהו במעשה ידך כל שתה תחת רגליו וצריך שידעו בני אדם ויכירו כי הוא אדון והם פקידים
עליה וכאשר ירצה יעבור אותם מהפקידות ויתננו לאחרים כלומ שימית אלה ויוליד אלה ומי שיכיר שהוא א
אדון וייראהו כמו פקיד האדון יעמידהו בפקידות ויחייהו הזמן הקצוב לאדם לפיכך אמר אחריו. לא
המתים יהללו יה אותם שימיתם האל טרם זמן הקצוב ימיתם בעונם שלא הכירו בחייהם שהוא אדון ולא יר
יראהו מפניו והם ימיתו ולא יהללו יה כי תאבד נפשם במותם והם יורדי דומה באמת והדומה הוא הקבר שהג
שהגוף בו כמו אבן דומם והגוף יורד בו וכן נשמת הרשע תאבד באבוד הגוף וכאלו תרד עם הגוף בקבר.
ואנחנו נברך יה אבל אנחנו שאנו יראי ה ויודעים ומכירים שאתה אדון על הכל יחיה אותנו ונברכהו
בחיים וזהו מעתה שהוא זמן העומד.

אהבתי כי ישמע ידוה את קולי תחנוני׃ כי הטה
אזנו לי ובימי אקרא׃ אפפוני חבלי מות ומצרי ש
אול מצאוני צרה ויגון אמצא׃ ובשם ידוה אק
רא אנא ידוד מלטה נפשי׃ חנון ידוד וצדיק
ואלדינו מרחם׃ שומר פתאים ידוד דלותי ולי יה
ושיע׃ שובי נפשי למנוחיכי כי ידוד גמל על
יכי׃ כי חלצת נפשי ממות את עיני מדמעה וא
ת רגלי מדחי׃ אתהלך לפני ידוה בארצות הח
יים׃ האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד׃ אני
אמרתי בחפזי כל האדם כוזב׃ מה אשיב ליי׃

וכן עד עול' שהוא העוה"ב כלו' כי במותינו לזמן הקבו' לא ימותו נפשותינו אלא יברכוה' ויהללוהו לנצח עד לפי' הללוי' אתם יראיו בעוד אתם בחיים ותעמד נפשותיכם אחרי מות הגוף

אהבתי כי ישמע ה' ה' טעמו דבק עם אהבתי וכן הוא פי' אהבתי ה' כי ישמע את קולי ואת תחנוני כלו' אהבתיו ודין עלי לאהבו כי הוא שומע את קולי ואת תחנוני בכל עת שאקראהו׳ כי הטה הוא הטה אזנו לי ואני בכל ימי לו אקרא לעזרה ולא לזולתו׳ אפפוני חבלי מות׳ בעת שאפפוני וסבבוני חבלי מות כלומ' שהייתי בסכנה קרוב למות׳ וחבלי כמו צירים וחבלים׳ ומצרי שאול מצאוני כפל ענין במלות שונות ומצרי שם מן כי נודרי' הם לנס צרה ויגון אמצא את מצאוני ואת אמצא׳ וכן צירים אחזוני׳ צירים וחבלים יאחזון כי המקרי' ימצאו האד' לא יוכל לברוח וגם הוא ימצאם שילך אחריה' למקו' שימצאם כי לא ידע את עתו ופעמי' ילך למצוא טוב וימצא רע׳ וכן אמ' רז"ל רגלוהי דבר אינש אינו ערבי' ביה באתר דמתבעי תמן מובילין יתיה׳ ובשם ה' אקרא כשהייתי בצרות ואני בשם ה' אקרא והייתי אומ' אנא ה' מלטה נפשי׳ אנא לשון תחנה ובקשה ופעמים כתו' בהא ופעמים כתו' באלף וזה מן השמ' הכתובי' בהא ונקריאת הם' מלעיל כי האלף קמוצה והנון דגושה׳ וכן כל אנא׳ חנון ה' וצדיק לפי' הייתי קורא אליו כי הוא חנון וצדיק ומרחם׳ שומר פתאים שהאלף נחה והיוד נעה בדרך תחתיה׳ אמ' כי הפתי שאינו יודע תחבולה להנצל מצרתו האל שומרו כשמשים עליו בטחונו׳ דלותי קריאתו מלרע הרביע בבתיו׳ אמ' כשהייתי דל ועני ולא היה לי משען הוא יהושיע לי׳ שובי נפשי מלרע כמו עורי עורי דבירה אמ' כשהייתי בצרה הייתי אומ' לנפשי שובי למנוחייכי מהצרה שאת בה שובי לאל כי הוא יהיה לך למנוחה׳ כי ה' גמל עלייכי כי הוא גמל עלייכי כמה פעמי' כן יגמול עתה׳ כי חלצת וכמו שהיית מבטיח נפשי כן שבשית כי חלצת נפשי ממות שהייתי קרוב למות בצרה שהייתי בה׳ את עיני מדמעה שלא בכיתי כמו שהייתי בוכה בצרתי׳ את רגלי מדחי וכן חלצת רגלי מהיותי נדחה וגולה׳ אתהלך עוד אתהלך לפני ה' בארץ ישראל שסביבתו שם ולפי שהיה גולה בין פלשתים בברחו אמ' זה ועדי ישראל הם ארצות החיים ונקראת ארץ ישראל חיים כמו שנקראת ארץ צבי׳ ארץ חפץ כי היא חמדת הארצות והיושבי' בה הם קיים ובריאים׳ חיים שענין בריאות כמו עד חיותם׳ כי ארץ ישראל אוירה טוב מכל הארצות כמו שפירשנו בפסוק יפה נוף משוש כל הארץ וכן כאמ' עליה ובל יאמר שכן חליתי כלומר השוכן בירושלים לא יאמר חליתי ורז"ל אמרו כי נקראת' ארץ חיים לפי שמתיה יחיו בתחיית המתים׳ ויש מפרשים כי אמ' בארצות החיים רמז בו שיהיה מתהלך לפני ה הצדיקים לפני ה' בתחיית המתים האמנתי את האמנה גדולה היתה לי כי הייתי מדבר כאשר עניתי כל כלומ' כשהייתי עני ובורח וכשהייתי בחפזי כמו שכתו' ויהי דוד נחפז ללכת מפני שאול הייתי אומר כל האדם כוזב כלומ' אפי' בזמן שהייתי נחפז ועני מאד הייתי אומר כל אדם שאומר שלא תהיה לי הממל' כה כוזב הוא וזו היא האמונה גדולה ומה שכתב במזמור בך ה' חסיתי שהוא מזמור לא' ואני אמרתי בחפזי נגרזתי מנגד עיניך בעת החפזון היה מפחד שימות ביד שאול והיה משיב אל לבו ואומר זה לא יתכן כי כבר הבטיחני האל שאמל' ואני מאמין בו אעפ' שאני בסכנה גדולה הנה בתחלת מחשבתו היה מפחד והאומר נגרזתי מנגד עיניך אבל גמר מחשבתו היתה לו האמונה באל והאומר בלבו כל האדם כוזב שאומר שלא אמלוך אני אמרתי פרשתיו בזה אשיב לה' מה גמול או מה מנחה אוכל להשיב לו על כל החסד שעשה עמי

כל תגמולוהי עלי כוס ישועות אשא ובשם יהוה
אקרא: נדרי ליהוה אשלם נגדה נא לכל עמו: י
יקר בעיני יהוה המותה לחסידיו: אנה יהוה כי א
אני עבדך אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי:
לך אזבח זבח תודה ובשם יהוה אקרא: נדרי לי
ליהוה אשלם נגדה נא לכל עמו: בחצרות בית י
יהוה בתוככי ירושלם הללויה:

כל תגמולוהי עלי כל תגמולוהי שגמלני השם עלי לא
להשיב כנגדן אם אוכל כי לא היה בי זכות שהיה ע
עליו לעשות לי מה שעשה אלא הכל חסד כמו שאמ׳
יעקב קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית
את עבדך ׳ותגמולוהי כמו תגמוליו על דרך לשון א
ארמית עלוהי כמו עליו ידוהי כמו ידיו׳ כוס י
ישועות אשא׳ זה כוס חלק כמו מנת חלקי וכוסי וי
ויתכן לפרשו כמשמעו כלו׳ כשאעש׳ משתה ושמחה
אקים כוס היין ואודה עליו בפני רבי׳ ואזכור ישועתי
שהושיעני ואותו הכוס יקרא כוס ישועות׳ ובשם ה׳
אקרא כמו שהייתי עושה בצרה ׳צרה ויגון אמצא ובשם ה׳ אקרא כן בעת הרוחה כוס ישועות אשא ובשם ה׳ א
אקרא׳ נדרי לה׳ אשלם הנדרים שנדרתי כשהייתי בצרה ונגלה אם ישיבני האל לביתי אותם הנדרים א
אשלם עתה נגד כל עמו ׳וטעם נא דבק עם אשלם לא עם נגדה וכמוהו רבים ואת נגדה כנוסף או היא במקום
למד השמוש כי תבא זאת המלה עם למד ולמד לכל עמו נופלת על העצם ויספיק ה
הענין בלתה ׳וכן הרגו לאבנר ׳והשליטו לאבשלום יקר בעיני ה׳ כמו ויקר דמם בעיניו ׳יקר הוא בעיניו
להמית חסידיו בלא עתם ואני מן חסידיו לכך מלט נפשי מן המות׳ אנה ה׳ גם זה כתו׳ בה׳ והוא בענין
הודאה וכן אנה חטא העם הזה בענין התודות החטא׳ וזה בענין הודאה לאל שעושה עמו טובה בעבור שהוא
עבדו׳ עבדך בן אמתך פרשתיו במזמור כו׳ ועתה אני שוכה אותו הנה זכר האם לפי שהיא עיקר היצירה בבן
כי גדול העובר ימי יצירתו בבטן האשה ושם מתגדל בדם הוסת ומתגדל בזמן הקצוב וגם מזונו כזון משדי
האם לפי׳ טבע האם נקשר בבן יותר מטבע האב׳ לכן אמ׳ במלכי ישראל ושם אמו להודיע שמעט הבן כמעט
האם ברוב כי מעשה האדם הן לטוב הן לרע העפ׳ שהם בבחירת האדם ולפי הכניע עצמו ולפי למודו יהיו מ
מעשיו יש בהם קצת גם כן מטבע יצירתו לכן אמ׳ עבדך בן אמתך אמ׳ אני עבדך משני פני׳ האחד שהרגלתי
עצמי בעבודתך ועוד כי היה בטבעי גם כן כי אמי היתה אמתך ׳פתחת למוסרי לפי׳ אמ׳ אני מודה לך שפתחת
למוסרי כי ידעתי כי מאתך היתה תשועתי ואמ׳ פתחת למוסרי והוא לא היה אסור ׳פעמי׳ היה כאלו היה אסור
ונלכד כמו בסלע המחלקות ׳ובפני אכיש שהיה קרוב להיות נלכד ונאסר׳ לך אזבח זבח תודה שאודה
לך על הזבח ואקרא לרבי׳ בשם ה׳ שיהיו עמי בזבח וישמעו הודאתי׳ נדרי כפל הפסו׳ לאמר כי בחצרות
בית ה׳ ישלם אותם׳ בחצרות בית ה׳ בבית שהיה בו הארון בירושלים בתוככי יוד נוספת לצחות הלשון
וכן יוד עוניכי תחלואיכי נעוריכי׳ הללויה כלכ׳ תהללו יה עמו׳ הללו את ה׳ כל גוים שבחוהו כל האומים
זה המזמור לבד שני פסוקים הוא לימות המשיח ורמז בו לעשותו אותם שנים פסוקי׳ לבד כי כל העמים יהיו
לשני עברים לבד ישראל שיהיו בתורתם וכל האומות לעבר אחד בטבע מנות וכלם יהללו יה כי כלם יודו בו
אז כמו שנ׳ לקרא כלם בשם ה׳ ולעבדו שכם אחד ׳ולפי שאמ׳ בתכלית המזמור הללויה שאמ׳ כנגד ישראל ראה
ברוח הקדש כי כל האומות יהללויה עדין ואמ׳ כנגד כלם הללו את ה׳ כל גוים שבחוהו כל האומים והוא בכפל
ענין במלות שונות׳ כי גבר עלינו בזה יש לכם להללו ולשבחו שגבר עלינו חסדו עד שהוציאנו מתחת
ידיכם שלא הייתם מאמינים שיוכל להיות זה לאורך גלותינו ועתה הודו ואמרו כלכם ואמת ה׳ לעולם כי אמת
הוא דברו והבטחתו שהבטיחנו להוציאנו מהגל׳ ׳ואמ׳ עוד הללויה לחזק או אמ׳ כנגד ישראל ׳ובדברי רז״ל הללו
את ה׳ כל גוים אלו אומות העולם הוא דבעו שבוחיה אכן לא בעו שבוחיה׳ אלא הכי קאמ׳ הללו את ה׳ כל גוים
כדעביד בהו וכל שכן אנן דגבר עלינו חסדו ועוד בדבריה׳ שאל ר׳ שמעון בנו של רבי׳ הקדוש את אביו אמר
לו הללו את ה׳ כל גוים מה הם כל גוים׳ כל האומים׳ אמ׳ לו כל גוים אלו אומו׳ העולם ששעבדו את ישראל׳ כל
האמים אלו שלא שעבדו בהם׳ אמ׳ כל האמים מה הם הגוים ששעבדו את ישראל מקלסין להקב״ה אנו שלא ש
שעבדנו אותן אינו אנו מקלסי׳ התחילו אומ׳ הללו את ה׳ כל גוים וגו׳ אמ׳ ישראל אם הגוים מקלסין אותו אנו
על אחת כמה וכמה התחילו אומרי׳ כי גבר עלינו חסדו אמרה הארץ ואמת ה׳ לעולם מהו ואמת ׳אמת הברית
שקיימת מאבות שנ׳ וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברה׳ אזכור וגו׳

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו · בזה המזמור
מחלוקת בדברי רז"ל יש אומ' כי זה המזמור נאמר ע
על דוד ויש אומ' כי על ימות המשיח נאמר וההודאה
על לשון בני הגלות ביחיד דרך כלל וזה הוא הנכון ·
והמזמור מתחיל בהודו ומסיים בהודו לשבח המזמור
ולגדולת הדברים הנאמרים בו · ואם על דוד נאמר יש
יהיה פי' כן כי כשמלך דוד אמ' הודו לה' כי כל א' חייב
להודות לאל במלכותי כי טוב עשה לכם ואחר כן זכ
זכר בפרט ישראל ובית אהרן ויראי ה' · ישראל יש לא
להודות לאל על מלכותי שאני בעזרת האל שייתי מכ
מכנת אויבי אף בימי שאול כל שכן עתה שאני מל
מלך שיהיה לכם בטוח ושוקט שלא יבאו האויבים על
עליה' כי יפחדו ממני · בית אהרן יש להם להודות לאל
על מלכותי כי שאול הרג נוב עיר הכהנים יראי ה' י
יאמרו נא יראי ידוה יש להם להודות לא' על מלכ
מלכותי כי מפני שיהיו ישראל בהשקט ובבטחה ליראי
ליראי ידוה פנאי להתעסק בחכמה ועוד כי אני ירא
האל כמותם ואוהב אותם ואשימם בחברתי כמו שכ
שכתוב חבר אני לכל אשר ייראוך · ובדרש יראי ידוה
אלו ביתו של דוד דכתוב חבר אני לכל אשר ייראוך
מה עשה דוד אמ' אנכי יושב בבית ארזים וארון בי'
האלהי' יושב בתוך היריעה אמ' הקב"ה אף אני אשמור
לו חסדי וגו' ושמתי לעד כסאו הוי כי לעולם חסדו
ואמר גם כן בישרא' כי לעולם חסדו אין הקב"ה עוש
עושה חסד עם ישרא' לשנה ולשתים אלא לעולם שנ
שנאמ' חסדי ידוה כי לא תמנו · ואמר וחסדי מאתך ל

קיז

הללו את ידוה כל גוים שבחוהו כל האמים כי
גבר עלינו חסדו ואמת ידוה לעולם הללויה:

קיח

הודו לידוה כי טוב כי לעולם חסדו: יאמרו נא
בית אהרן כי לעולם חסדו: יאמרו נא יראי ידו
ידוה כי לעולם חסדו מן המצר קראתי יה
ענני במרחביה: ידוה לי לא אירא מה יעשה אח
לי אדם: ידוה לי בעזרי ואני אראה בשנאי: טוב
לחסות בידוה מבטח באדם: טוב לחסות בידוה
מבטח בנדיבים: כל גוים סבבוני בשם ידוה כי
אמילם: סבוני גם סבבוני בשם ידוה כי אמילם:
סבוני כדבורים דעכו כאש קוצים בשם ידוה כי
אמילם: דחה דחיתני לנפל וידוה עזרני: עזי וזמ
וזמרת יה ויהי לי לישועה: קול רנה וישועה באה
באהלי צדיקים ימין ידוה עשה חיל: ימין ידוה ר
רוממה ימין ידוה עשה חיל: לא אמות כי אחיה ו
ואספר מעשי יה: יסר יסרני יה ולמות לא נתנני
פתחו לי שערי צדק אבוא בם אודה יה
זה השער לידוה
צדיקים יבאו בו אודך כי עניתני ותהי לי לישועה

לא ימוש · בית אהרן גם כן יאמרו כי לעול' חסדו שנאמ' והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם · ואם על ימ
ימות המשיח נאמר המזמו' אמ' כנגד האומות הודו לידוה כי טוב כי לעולם חסדו כי טוב עשה לישרא' ושמר ל
להם חסדו לעולם כלומ' לקצת ימים רבים שהיו בגלות · אחרי כן אמ' ישרא' יודו לבדם ויאמרו כי לעולם חסדו
שהיו עבדים בגלות ועתה הם אדונים בגלותם · וכן בית אהרן יודו לבדם ויאמרו כי לעולם חסדו שבטלה הכה"נ
הכהנה מהם כמה שנים בגלות ועתה שבו אליה · וכן יראי ידוה המתבודדים בתורה ובחכמה יודו לבדם ויאמרו
כי לעולם חסדו כי בגלות מרוב הצרות לא היה להם פנאי ולא היה לבבם שלם ונכון אל ידוה אלהיהם עתה י
יודו את ידוה · מן המצר · אם על דוד נאמר מודה לאל שהוציאהו ממצר למרחב כי כשהיה בורח היה במ
במצר שהיה מסתתר במערות ובמצדות ואם על ישראל נאמר יאמר ישראל דרך כלל מן המצר שהייתי בו והוא
והוא הגלות משם קראתי יה עד שענני ושמני במרחב · ומצר שם מפעלי הכפל בשקל מסב קלע ולרבים מצרי'
ובסמוך מצרי שאול ועניינו כי גוררים הם · ידוה לי · הגואל וידוה עמי לא אירא מכל אשר ירצה לעשות לי
אד' כי לא יהיה לו כח ויכול' · ידוה לי · ידוה עמי והוא עם עוזרי ולא יהיה באויבי כח להרע עמי אלא שאני
אראה בשונאי אני אראה בהם מה שארצה לראות וכן ובאויבי ראתה עיני · ותבט עיני בשורי · טוב לחסות ·
וכפל הפסוק לחזק הענין · כל גוים · ואמר שסבבוני בטחתי בשם ידוה · כי אמילם ואם על כנסת ישראל
מבואר הוא · ואם על דוד ישראל ופלשתים שרצו להרע לו כשבא אכיש מלך גת גם הגוים אשר שרפו צקלג וש
וסבו כמיו' · סבוני כדבורים · כפל הפסוק והוסיף עוד לחזק · ומלת אמילם כמו אמילם בברי על משקל ו
אשימ' בראשיכ' ובא פתח תחת צירי מפני הסמך ועניינו אכריתם · סבוני · ועוד פלם והוסיף לחזק הענין · דוע
יגא

אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה׃ מֵאֵת יְהוָה
הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ׃ זֶה הַיּוֹם עָשָׂה י
יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ׃ אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא
אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָא׃ בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה ב
בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה׃ אֵל יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ ח
חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ׃ אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ
אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ׃ הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם ח
חַסְדּוֹ׃

דועכו מבנין שלא נזכר פועלו והדגש ועניינו כמו
ידעך נרו ואמ' כאש קוצים שהוא כבה במהרה ולא י
יעשה מהם גחלת· דחה דחיתני לנפול אמר
כנגד האויב וה' עזרני שלא נפלתי· עזי וזמרת
יה עניינו וזמרתי· וי"ו עזי עומד במקום שנים כי וזמ
וזמרת קמוץ ואלו היה סמוך היה פתח כמו וזמרת נ
נבליך וכן אמר כתנך ה' ביד כמו בידי או יהיה תי"ו נ
וזמרת במקום ה"א וכן הבה לנו עזרת מצר· איך לא
עזבה עיר תהלה· אמ' עזי וישועתי יה וראוי לי שאזמר
לו· קול רנה וישועה כאשר ימין ה' עושה להם
חיל כח ועושר אז יהיה קול רנה באהליהם וישועה ש
שיזכרו בקול רם· ימין ה' רוממה שלא תמוט
לעולם כמו ימין הגבורי' והנדיבי' אלא לעולם רוממה והיה עושה לאוהביו חיל וכפל הענין לחזק כי לא תה
תהיה הכח והעושר מזולתו· לא אמות כמו שחשבו להמיתני ולהאבידני מן העולם אבל אחיה ואספר מ
מעשי יה המעשים והנפלאות שעשה עמי· יסר יסרני יה הימים אשר הייתי ברע מוסר האל הוא שהיה
עלי לנקותי מפשעי לא שירצה להמיתני ודגש יס"ני לתפארת הקריאה כדגש נון דנני אלדים· פתחו
לי שערי צדק אבא על דרך מש' כלומ' דברי תהלה והודא' לאל שהצילני ואומ' לחכמי' ולעוזריו שיעזרוהו להודות
לאל וזהו פתחו לי· זה השער לה' כי אינה ראויה התהלה והשבח אלא לאל לפי' צדיקים יבאו בו ויודו לאל
על כל מה שעשה עמה' כמו שאני בא בו· אודך אף אני אודך כי עניתני בקראי אליך מן המצר· אבן
מאסו הבונים אם על ישראל עד משל כי ישראל עקר בנין העולם ומאסו אותה הבונים והם מלכי הארץ שמ
שמקיימי' בנין העולם בחקיהם ובמשפטיה' על בני אדם והנה ישראל היו מאוסים בגלות והיו מואסים אותם
המלכים שתהיה אפי' אחת מאבני הבנין כל שכן שתהיה פנה כלומ' שאין צורך לעולם בהם וירשבו לכלותם נ
והנה בעת הישועה היתה לראש פנה כמו שיעשה אדם פנות הבית באבני' גדולות ויפות להעמיד ולקיים אבני
הבנין כן יהיו ישראל לעתיד יהיו לראש ויהיו קיום העולם· מאת ה' יתמהו עליו מלכי הארץ ויאמרו לא
היתה זאת התשועה לאומה זאת אלא מאת ה' היתה כי מאד היא נפלאת זאת התשועה בעינינו איך היתה אלא
כי מאת ה' היתה כמו שאמ' ישעיה עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא סופר להם ראו· זה היום ויענו
כלם ויאמ' זה יום תשועה ה' עשה אותו כי לא יוכל להיות בלתו לפי' אין לנו להיות עצבי' בישועת ישראל אלא
שנגילה ונשמח עמהם בזה היום כי מאת ה' היה והוא עשה אותו· אנא ה' יאמ' ישראל אנא ה' הושיעה נא
והצליחה נא לכל הבאים לחסות בצלך ולשוב לעבודתך· ברוך הבא ויאמ' הכהנים שיהיו בבית המקדש
לכל הבאים לעבוד את ה' ברוך הבא בשם ה' אנחנו ברכנו אתכם מבית ה' ותהיו מבורכים בשמו כי הוא· אל
ה' הוא יכול והוא יחיד כמנא והוא האיר לנו מאפלה שהיינו בה בגלות לפי' באו ועבדו את ה' כמונו· אסרו חג ב
בעבותים הביאו הכבש קשור בעבותים עד שתביאהו אל קרנות המזבח כלומ' להקריבו לפני ה' וקרבן כבש או
זולתו יקרא חג לפי שבחגים יקריבו אותם ברוב וכן חגים ינקופו· אלי אתה ואודך אמ' ישראל לי נאה ל
להודות לך על כל האומות כי אתה אלי כלומ' שראיתי כחך ויכולתך בי שהוצאתני מן הגלו' בכחך הגדול וכן
אתה אלדי שלקחת משפטי מן האומות לפי' אודך וארוממך בפי· הודו לה' כי טוב אומ' כנגד כל הגוים
הודו לה' כי טוב הוא עם הכל ולעולם חסדו עם בריותיו ואם על דוד נאמר המזמור יאמר אבן מאסו הבונים
על דוד כשבא שמואל למשחו וכן סדרו רז"ל פירוש הפסוקים אודך ולמטה אודך כי עניתני אמר דוד· אבן
מאסו הבונים אמר ישי כי דוד היה נער וקטן רועה בצאן ולא היה נחשב בעיניה' ולא עלה בלבם שיהיה הוא
מלך מאת ה' היתה זאת אמרו אחיו· זה היום עשה ה' אמר שמואל· אנא ה' הושיעה נא אמרו אחיו· אנא ה' הצליח'
נא אמר דוד· ברוך הבא בשם ה' אמר ישי כשבא דוד מן הצאן· ברכנוכם מבית ה' אמ' שמואל· אל ה' ויאר לנו
אמרו כלם· אסרו חג בעבותי' אמ' שמואל כי קרא אותם אל הזבח· אלי אתה אמ' דוד· הודו לה' כי טוב אמ' כלם·

אשרי תמימי דרך המזמור הזה הוא ככבר אמל **אַשְׁרֵי תְמִימֵי דָרֶךְ הַהוֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה**
וחברו דוד על שמונת אלף בית כי בכל אות יש בו
שמונה פסוקים ובכל פסוק ופסוק יש ב׳ דרך או תו
תורה או עדות או פקודים או מצוה או אמירה או דבור משפט או צדק או אמונה או חקים ואלה שמות הם
חלקי כל התורה ועתה אבאר אלה השמות כדי שלא אצטרך לבאר בכל פסוק ופסוק **תורה** היא תכ
תכונת המצוה היאך נעשית כמו תורת החטאת תורת האשם וכן בשאר המצות **דרך** הוא תקון המדות
מה הוא תכון וריחוק אף אתה היה כן וכן בשאר המדות **חקים** הם המצות שלא נגלה טעמם **מצות**
הם אשר נאמר בהם מצוה כגון שלוח שלחים והפרת נדרים וכיוצא בהם **משפטים** הם הדינין שבין
אדם לחבירו **עדות** הם המצות אשר הם עדות לזכור כמו שבת ומועדים ציצית ותפילין וכיוצא בהם
פקודים הם המצות שהשכל מורה עליהם שהם כפקדון וכדבר גנוז בלב אדם **צדק** הוא צדוק הד
הדין מן המצות כי בצדק נאמרו **דבור ואמירה** הם כלל לכל המצות וזכר דבור ואמירה גם כן להבטי
להבטחה שהבטיח האל וזכר גם כן דבר כנוי רצונו בבריאת העולם **ובן אמונה** קיום דברו בבריאת העולם
וכאשר זכר כל אלה השמות כל אחד בפסוק אין דעתו על השם ההוא לבדו אלא זכר האחד והוא הדין לאחרים
פעמים זכר שנים בפסוק ויש בו פסוקים אמר בעת צרתו בברחו או בעת צרות אחרות ובחברו המזמור כלל א
אלו הפסוקים או לפי שהצרה ההיא היתה מטרידה אותו מלהתעסק בתורה ובחכמה ועתה יש לשאול למה חב
חבר המזמור הזה על שמונה לא על פחות ולא יתר כי במקומות אחרים שזכר להשבון שבעה או עשרה אינם
דוקא אלא לסך חשבון כמו שבארנו במקומות כי השבעה בעבור שבעה הגלגלים שבהם שבעה כוכבי לכת ש
שמשמשין וכן כל ימות עולם הולכים שבעה שבעה כן יצירת העולם בששה ימים ובשביעי שבת וכן עשרה
לפי שהוא סוף כל החשבון אבל שמונה לא נמצא בשום מקום שהוא לסך חשבון אלא שהוא חשבון דוקא הם
כן למה כיון דוד לזה החשבון והנראה בעיני לפי שהמזמור הזה כולו הולך על מצוה וחקים ומשפטים והדות
והדומה להם וכולם בכוון על דרך שכל וחכמה והדרכים שבהם נקנית החכמה ומדות האדם מיוחסים אליהם
ועליהם נאמר חצבה עמודיה שבעה חמשה חושים שבמדות האדם מיוחסים אליהם ועליהם נאמר חצבה עמוד
כמו שפירש החכם ר׳ שלמה בן גבירול וגם מה שלא זכר הוא החושים ליחסם לדרכי החכמה הארבע החושים
מבואר הוא כי בעינים יראה אדם בספרי החכמ׳ ובאזנים ישמע מפי המלמדים ובפה ידבר מה שלומד מהמל
מהמלמד לאחרים וביד יכתוב הספרים ומה שצריך לבאר כי חוש הריח הוא המיוחס אל החכמ׳ לפי שנקבי הא
האף קרובים אל שני חללי המוח המוקדמים שבהם כח הציור **והדרך** הששי היא הגדת המגידים והוא
דבר שלא ידע באחד החושים אבל הוא דבר ברור אצלו והנה יגידו המגידים כי קבוסטינא בעולם והוא לא ה
הלך שם ולא ראה אבל לפי שכל אשר הין שם מגידים עכיינה ואין מכחיש ביניהם יתברר אצלו שהוא וגם בכל
בדרכי החכמה יצטרך הגדת המגידים בו מדרכי החכמה יגלו בבחון הנבראים ואינם ידועי׳ אבל כל אדם הבל
שמעו מפי המגידים כענין שאמר האל לאיוב הידעת עת לדת יעלי סלע וחולל איילות תשמור וכן כיוצא א
בזה בדברים שבחנו בדרכי החכמה בנבראים׳ **והדרך** השביעי ראית השכל וידיעתו וזה הדרך חזק מכול
מכולם ונשאר דרך אחר שאינו מדרך החכמה ואין השכל מורה עליו אלא שהוא עמוד גדול ויותר חזק לכל ב
בעלי התורה והיא הקבלה שחייבי׳ אנו להאמין על כל פנים ובה יתאמת בכבשיתינו ויתחזק בלבותינו כי מ
משה רבי׳ ע״ה כת׳ התורה מפי האל יתבר׳ וחדוש העולם ומעשה בראשית וענין האבות והאותות הגדולות אשר
ראו אבותי׳ במצרים ובמדבר וקריעת ים סוף והירדן ומעמד הר סיני ועמידת חמה ולבנה ליהושע ושאר הכ
הנפלאות הכתובות על ידי הנביאי׳ אשר לא ראו עינינו ולא שמעו אזנינו ולא יורה עליהם השכל ולא נתנו ל
לבחן כי הגדת המגידי׳ נתן לבחן אבל זה לא נתן לבחן אלא נתאמת אצלינו מפי הספרי׳ אשר הם ירושה יצא
מאבו׳ דור אחר דור והקבלה הזאת ככוב׳ אצלינו ונתקע׳ בלבותינו כאלו ראו עינינו ושמעו אזנינו והורה אלינו
ויותר כי הדרגשות מכזבי׳ לפעמי׳ וגם בשכלו יטעה אדם לפעמי׳ כשאין דרכי המופת ברורי׳ אליו אבל הקבלה
אשר היא ירושה מאבות דור אחר דור לא כמנ׳ מכחיש בכל האומו׳ וגם כל הספרי׳ שכתבו בה ממזרח שמש עד
מבואו לא יכחיש אחד את חבירו לפי׳ נתברר׳ הקבלה אצלינו בלא שום ספק עד שטבה הקבל׳ אצלינו כמו שכל׳
לפי׳ חבר דוד ע״ה זה המזמור על שמנה אלפא ביתא כנגד שמנה הדרכי׳ שזכרנו והנה זה מבואר ונשוב לבאר

אשרי נצרי עדתיו בכל לב ידרשוהו: אף לא פעל
פעלו עולה בדרכיו הלכו: אתה צויתה פקודיך
לשמר מאד: אחלי יכונו דרכי לשמר חקיך: אז
לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך: אודך ביושר
לבב בלמדי משפטי צדקך: את חקיך אשמר א
אל תעזבני עד מאד במה יזכה נער את ארחו
לשמר כדברך: בכל לבי דרשתיך

הפסוקי׳ אשר במזמור אמ׳ אשרי תמימי דרך ומי הם
האנשים שהם תמימי דרך שדרכם תמימה ושלמה א
אותם שהולכים בתורת ה׳ כלומ׳ שלומדים התורה כי
לא יהיה דרכו ש.ם אם לא ילמד תורה כמו שאמרו
אין בור ירא חטא ויו״מ ההולכי׳ בדרך תורת ה׳ ודרך
שזכר עומד במקום שנים דרך תורת ה׳ היא השלמה
התמה׳ ויש לפרש עוד כמו הפוך אשרי ההולכים ב
בתורת ה׳ כלומ׳ הלומדים כשהם תמימי דרך שיעשו
מעשה תמימות מלמודם כלומ׳ שאינם עומדים על
הדין הקכוב אלא עושים לפנים משורת הדין׳

אשרי שיכירו אותם וישמרו בעין לבם ומעדותיו שיבינו וידעו בכל לבם לא בלב ולב כמו אותם שלומדי׳
אך עושים המצות לקנות להם שם. אף לא. יש מפרשי׳ אף זה כמו כל שכן כמו אף שוכני בתי חומר אם
ישמרו עדותיו ואם מצות עשה כל שכן שישמרו שלא יעשו עולה שהם מצות לא תעשה אלא ילכו בדרכיו׳ ויש
מפרשי׳ גם אשר לא פעלו עולה יחשב להם כאלו הלכו בדרכיו כלומ׳ כאלו קיימו מצות עשה ואינו נכון זה ש
הפי׳ כמו שפירשנו במזמור הראשון וכן סור מרע ועשה טוב כי לא יהיה שלם האדם אם יסור מרע אם לא יע
יעשה טוב ומה שאמרו ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה לא אמ׳ אלא במי שבא דבר עבירה
לידו וניצל ממנה׳ ויש לפרש עוד אף לא פעלו עולה כיון שידרשו ה׳ בכל לב בטוחי׳ הם שלא פעלו עולה שלא
תזדמן לעולם דבר עבירה לידם אלא כל ימיהם בדרכיו הלכו כענין שאמרו בא לטהר מסייעין אותו׳
אתה צויתה למה צויתה אותם לשמרם מאד שלא ישגה בהם אדם אלא כל לבו יהיה בהם אחלי ת
תחנותי ובקשותי לפניך שיכונו דרכי לשמור חקיך שלא יטרידני עסק מעסקי העול׳ שלא אוכל לשמור חקיך
זה אני מבקש ממך שתשמרני מטרדת העולם כדי שאמנה לבי ועצמי שכוי לשמור חקיך ואחלי כמו אחלי אד
אדני לפני הנביא והם מענין ויחל משה׳ ואולף כוספת׳ אז לא אבוש כי מי שאינו שומר המצות ראוי לו ש
שיבוש כשיבין במצות הכתובות כי הם הוא גנב ויבין בספר ויראה לא תגנוב באמת יבוש ויכלם׳ אודך
כי אם למדוני להודות לך ביושר לבב בלמדי והבינני כי כלם משפטי צדקך׳ את חקיך עד מאד דבק ע
עם אשמור כמו שאמ׳ למעל׳ לשמור מאד כלומ׳ בדעתי ובדבוני לשמור מאד חקיך בכל לבי ובכל כחי גם אתה
אל תעזבני אלא עזרני בשמירתם׳ ואדני אבי ז״ל פי׳ את חקיך אשמור ואתה אל תעזבני עד שאגיע לשמ׳ מאד
במה יזכה נער בזה כי לא יהיה דרך האדם זך ב׳למוד אלא במעשה שישמור כמו שלומד וזהו
לשמור כדבריך כי אם ילמוד ולא יעשה כלמודו אין זך ארחו אלא מכוער׳ וזכר נער להודיע כי כמו שחייב א
לחנוך הנער בלמוד כן צריך לחנכו מקטנותו במעשה שישמור לעשות מה שלומד כמו שאמ׳ רז״ל שחייב אדם
לחנך את הקטנים במצות ואז יהיה זך ארחו אם ישמור לעשות דבר האל כמו שלומד ואם יתחיל זה מנערותו
וירגיל עצמו בזה׳ באמת יזכה ארחו לעולם׳ כי אם בנערותו יצא מדרך הנערות ויעשה מעשה זך ויסר כל שכן
כשיהיה גדול לפי׳ אמ׳ שלמה גם במעלליו יתנכר נער וגו׳ אז יתנכר מנערותו ויאמרו עליו אינו נער שאינו עו
עושה מעשה נער׳ ואם כאמ׳ זה בנער שכרי׳ לזכות ארחו כל שכן בגדול ויהיה תלמודו ומעשיו שוים׳ בכל
לבי׳ כי אני כן עשיתי כי מה שלמדתי שמרתי וזהו בכל לבי דרשתיך לא בלב ולב כי התעסקתי בלמוד התורה
בעבור המעשה והמעשה לדרישת האל ולכונת עבודתו לא לעשות לי שם בין בני אדם והואיל ואני דרש אנ
אותך בכל לבי ואתה תדע את לבבי אל תשגני ממצותיך כלומ׳ אל תשימני שוגה מהם אלא עזרני להבינם ול
ולעשותם ואמ׳ תשגני כיון שבידו לתת הבינה והחכמה והוא הוא הנותן כמו שכתו׳ ואמלא אותו רוח אלהים
בחכמה וגו׳ ואומ׳ ובלב כל חכם לב נתתי חכמה וכן נתתי לעבדך לב שומע אם כן אם הוא יתברך אינו נותן
הבינה בלב המבקש אותה כאלו הוא משגה אותו ועל הדרך הזה למה תתעינו ה׳ מדרכיך כי אם יסתלק מעלי
מעלינו טרדת הגלות כ׳ך בדרכיך כי לבנו חפץ ללכת בדרכיך ולא יניחונו הטרדות הקשות המונעות אותנו ב
בגלות אם כן אתה שבידך להוציאנו מגרם לרוחה ואם לא תעשה ותניחנו זה במה שנים בגלו׳ הרי הוא כאלו
תתעינו אתה מדרכיך

אל תשגני ממצותיך: בלבי צפנתי אמרתיך למ
למען לא אחטא לך: ברוך אתה ידוד למדני ח
חקיך: בשפתי ספרתי כל משפטי פיך: בדרך ע
עדותיך ששתי כעל כל הון בפקודיך אשיחה וא
ואביטה ארחתיך: בחקתיך אשתעשע לא אשכח
דבריך: גמל על עבדך אחיה ואשמרה דברך:
גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך: גר אנכי בא
בארץ אל תסתר ממני מצותיך: גרסה נפשי לת
לתאבה אל משפטיך בכל עת: גערת זדים ארו
ארורים השגים ממצותיך: גל מעלי חרפה ובוז
כי עדותיך נצרתי: גם ישבו שרים בי נדברו עב
עבדך ישיח בחקיך: גם עדתיך שעשעי אנשי ע
עצתי: דבקה לעפר נפשי חייני כדברך: דרכי ס
ספרתי ותענני למדני חקיך דרך פקודיך הבינני
ואשיחה בנפלאותיך

בלבי צפנתי אני נזהר שלא אשכחנה אלא היא
צפונה בלבי למען לא אחטא לך כי השוכח יחטא
במצוה ברוך אתה אני מברך ומודה לך על א
שלמדתני ומבקש מלפניך שתלמדני עוד
בשפתי ספרתי לפי שאמר בלבי צפנתי אמר א
אעפ׳ שצפנתי בלבי לא הנחתי אותם מלספר׳ כדי
להרגיל את עצמי בהם וללמדם להחכים בדרך
עדותיך הנו׳ נקראת כן הוא בשמונה אותיות באל
באלפ׳ בית׳ זאת וסימן בדה׳ מנשבר׳ עדותיך שו׳ כעה
אמ׳ אני שש ושמח כשאני מבין עדותיך ואני רואה
בהם חכמה נפלאה ודברי צדיקי׳ וישרי׳ ואני שמח בה
כאדם ששמח על כל הון שימצא בפקודי׳ אשיח
אשיחה׳ כשאני משיח בהם אני מביט בהם בעין השכ
השכל לדעתם על האמת והנכונה לא כמו שלועג ב
בפיו ולבו בל עמו בחקתי׳ אשתעשע׳ כשאני מ
מתבונן אני משתעשע לפיכך לא אשכח כי הם לי ל
לששון ולשמחת לב גמול על עבדך׳ גמילות
חסד זה עשה עמי שאחיה ולא אשאל החיים לתענוג
העולם אלא כדי שאשמרה דבריך גל עיני וא
עיני לבבי גלה שאדע להביט ולראות
הנפלאות שהם מתורתי׳ כמו החקים שלא נגלה טעמם וכמו מעשה בראשית והדומה להם מדברי׳ שהם סתרי
תורה גר אנכי בארץ האדם בזה העולם נחשב כמו הגר שאין לו מעמד במקו׳ כן האדם יסע מזה העולם
כי אין לו מעמד וקיום בו לפיכך אשכילך שלא תסתיר ממני מצותיך כי לא אדע יום נסע גרסה נפשי
נשברה נפשי מרוב תאותי אל משפטיך מלמדם בכל עת אפיל׳ בעת שאני בעסק העולם לבי הומה עליהם׳ ג
גרסה מענין גרש כרמל ׳לתאוה מקור מן תאבתי לישועתך ענין תאוה וחשק גערת זדים׳ עבר במקום
עתיד והנערה שאינה קשורה עם בית׳ היא לשון השתיה ומארה אמר תגער הזדים הארורי׳ שהם שוגי׳ ממצ
ממצותיך וקראם שוגים כי הם זדים בבטול הלמוד ושוגים מן המצות מפני שאינם יודעים ולא שזכר כי בכל
עת הוא תאב אל המשפטים אמר כן אני תאב והם אינם תאבים ולא בטלים מתעסקים בהבלי העולם או יוש
יושבי קרנות ואין להם חפץ בלמוד לפיכך לא ידעו משפטי האל והם שוגים בהם ועוברים עליהם ועל דרך
זה אמרו רבו׳ ז״ל הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון כלומר לזדון יחשב אותה השגגה לפי שהוא בט
בטל מן הלמוד במזיד ואמ׳ ממצותיך ולא במצותיך כי בשגגתם הם יוצאי׳ מן המצות׳ גל מעלי אותם
הזדים הם מחרפים אותי ומבזי׳ אותי לפי שנצרתי עדותיך ואתה גלה אותם חרפה מעלי והעבר אותה שיבושו
המה ואשמח אני׳ גם ישבו שרים וגדולים שאינם חפצים בתורה יושבים בקרנות ומדברים בי דרך גנאי
כמו ותדבר מרים ואהרן במשה ואני איני חושש להם ואשיח בחקיך׳ כי אני עבדך ועושה מצותיך כעבד מצות
אדוניו ואמ׳ בלשון נפעל כדברו לפי שהדבור בנפעל ר״ל בהתמדת הדבור׳ גם עדותיך הם שעשועי ו
ואנשי עצתי וחבריו לא השרים׳ דבקה כשהיה בסכנה והיה בורח מפני אבשלום והיה קרוב למות כאלו
נפשו דבקה לעפר והיה מתחנן לאל ואומ׳ חייני כדבריך שאמרת בתורתך אני אמית ואחיה׳ או פי׳ כדבריך ש
שהבטחתני על ידי נתן הנביא כי ימלאו ימיך ושכבת עם אבותיך׳ דרכי ספרתי כמו לב אדם יחשוב
דרכו כלומ׳ חפצי וענייני ודרכי שהייתי רוצה לעשות כמה פעמים הייתי מספר אותם לפניך כמו שנ׳ וישאל ד
דוד בה׳ ותענני כמה פעמים עניתני במה שהייתי שואל מלפניך כן ענני במה שאני שואל מלפניך׳ עתה ש
שתלמדני חקיך הנסתרים ולא יבינם אלא חכם ואתה למדני אותם שתתן לי לב מבין לבא אל יסודם באמת

דלפה נפשי מתוגה קימני כדברך׃ דרך שקר ה
הסר ממני ותורתך חנני׃ דרך אמונה בחרתי מ
משפטיך שויתי׃ דבקתי בעדותיך יהוה אל תבי
תבישני׃ דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי הורנ
הורני יהוה דרך חקיך ואצרנה עקב׃ הבינני וא
ואצרה תורתך ואשמרנה בכל לב׃ הדריכני בנ
בנתיב מצותיך כי בו חפצתי׃ הט לבי אל עדות
עדותיך ואל אל בצע׃ העבר עיני מראות שוא ב
בדרכיך חייני׃ הקם לעבדך אמרתך אשר ליא
ליראתך׃ העבר חרפתי אשר יגרתי כי משפטיך
טובים׃ הנה תאבתי לפקדיך בצדקתך חייני׃ וי
ויבאני חסדיך יהוה תשועתך כאמרתך׃ ואענה
חרפי דבר כי בטחתי בדבריך׃ ואל תצל מפי ד
דבר אמת עד מאד כי למשפטיך יחלתי׃

דלפה נתכה נפשי מרוב יגון שים לי על דרך וימס לבב העם או פי׳ דלפה דמעה ע״ד במסתרים תבכה נפשי׳ קיימני כדברך קיימני במלכותי כדברך שאמרת לי על ידי נתן כסאך יהיה נכון׳ דרך שקר הסר ממני שלא תזדמן לפני ועזרני להסיר אותה ממני ותורתך חנני שתתן לי לב להבינה ולהתעסק בה׳ דרך אמונה הפך דרך שקר׳ כלומ׳ אותה בחרתי הזמן אותה לפני ׳וכן משפטיך שויתי תמיד לעיני׳ דבקתי בעדותיך׳ וכיון שדבקתי בהם ללמדם תמיד אל תבישני מהם שלא אבינם ולא אבא עד תכונתם כי זה יהיה לי בשת אם לא אבינם על הנכונ׳ כיון שאני מתעסק בהם תמיד לפי׳ אני מבקש ממך שתעזרני בהם׳ דרך מצותיך׳ כל כך תרחיב לבי עד שארוץ בדרכם בלי עכוב׳ הורני ה׳ ואצרנה עקב הכנוי על הדרך׳ ופי׳ עקב פי׳ החכם ר׳ אברה׳ בן עזרא ואצרנה כי עקב יש לה כלומ׳ גמול ושכר כמו בשמרם עקב רב׳ שפירשנוהו במקומו׳ ואדני אבי ז״ל פי׳ שכר שתורני דרך חקיך זה יהיה שאצור אותה ולפי דעתי כי עקב פי׳ סוף וכן לעול׳ עקב׳ וכן והוא יגוד עקב בסוף ולפי שהעקב סוף הגוף אמרו לסוף הדבר עקב׳ וגם השכר נקרא עקב כמו והיה עקב תשמעון בעבור שהשכר סוף המעשה ופי׳ ואצרנה עקב עד סוף ימי כלומ׳ כל ימי היותי אצרנה הבינני בכל לב כבר פירשנו אותו לא לעשות כי שם אלא בכל חפצי ורצוני שאהבתי לעשות מצותיך׳ הדריכני שתפתח לבי ורצוני אליו ולא אשגה בו כאדם שיודע הדרך שילך בה בכל עת שירצה לא ישגה בה׳ הט לבי ואל אל בצע ולא יהיה לבי לקבץ ממון אלא כל לבבי יהיה אל עדותיך ׳בצע עניינו אהבת הממון וכן שונאי בצע׳ כי כבר זכר חכמי אלהים יראי אמת׳ העבר כל הבקשה הזאת לעזרו על קיום המצות׳ מראות שוא שלא אתור אחר עיני׳ בדרכיך חייני חסר יו״ד הרבים מהמכתב ואמ׳ חייני כי החטא ימית האדם׳ הקם לעבדך את אמרתך שהבטחתני להקים המלכו׳ לבני אחרי׳ אשר יהיו דבקי׳ ליראתך כי לאותם היא ההבטח׳ כמו שכתו׳ והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ אמרתך היא הגזרה הבאה מהשמים והטעם קיים כל גזרה שתבאני ליראתך׳ העבר חרפתי לפי שאמ׳ בפסו׳ שלפני זה להקים ההבטחה לבניו אחריו בקש שלא יהיה לשטן אותו העון שהוא חרפתך לבניו והעפ׳ שאמ׳ לו נתן גם ה׳ העביר חטאתך אמ׳ לו שממנו העבירו שלא ימות כמו שאמ׳ לא תמות והוא בקש מהאל שיעבירנו גם מבניו שלא יזכר להם אותו העון שהוא יגור מבניו׳ כי משפטיך טובים ולא תשפוט את האדם כפי ענשו הראוי לו אלא תעביר ממנו קצת ענשו כי אתה טוב וסלח ומשפטיך טובים׳ הנה אעפ׳ שחטאתי אני תאב לפקודיך׳ בצדקתך חייני כלומ׳ האריך חיי כדי שאקים המצות׳ ויבאני חסדיך ה׳ חסר יו״ד הרבים מהכתב׳ אמ׳ תשועתך וחסדך יבאו לי כמו שהבטחתני׳ ואענה חרפי שהיה אומ׳ אין ישועתה לו באלהים סלה׳ כי בטחתי בדבריך שתקימני לי ואל תצל מפי כענין אשר הציל אלהים מאביכם׳ ויצילו את מצרים׳ עד מאד אני מבקש ממך שלא תצל מפי אלא הרגל׳ את פי לדבר האמת כי׳ אם לא תעשה זה הרי הוא כאלו אתה הצלת אותי ממנו כי בידך לעזרני ולפתוח את פי לשון לטובה על דרך ה׳ שפתי תפתח׳ כי למשפטיך שהם אמת יחלתי שתודיעם ותלמדם אלי׳

ואשמרה תורתך תמיד לעולם ועד: ואתהלכה
ברחבה כי פקודיך דרשתי: ואדברה בעדתיך נ
נגד מלכים ולא אבוש: ואשתעשע במצותיך אש
אשר אהבתי: ואשא כפי אל מצותיך אשר אהב
אהבתי ואשיחה בחקיך: זכר דבר לעבדך על
אשר יחלתני: זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חית
חיתני: זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטו
נטיתי: זכרתי משפטיך מעולם ידוד ואתנחם: ז
זלעפה אחזתני מרשעים עזבי תורתך: זמירות
היו לי חקיך בבית מגורי. זכרתי בלילה שמך י
ידוה ואשמרה תורתך: זאת היתה לי כי פקודך
נצרתי: חלקי ידוה אמרתי לשמר דבריך: חלית
חליתי פניך בכל לב חנני כאמרתך: חשבתי ד
דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך חשתי ולא התמ
התמהמהתי לשמר מצותיך: חבלי רשעים עודני
תורתך לא שכחתי: חצות לילה אקום להודות

ואשמרה תורתך כאשר יהיו מורגלי׳ בפי אזכרם
תמיד ואשמרם לעשותם לעולם ועד כלומר כל ימי
חייתי׳ או פי׳ לעולם ועד לעולם הבא׳ או פי׳ תורתך
שהיא עומדת לעולם ועד אשמרה אותם תמיד ובכם
ובכסו׳ עומד׳ לעד פירשנו זה הענין׳ ואתהלכה
ברחבה כי אחר שתעזרני בלמוד התור׳ לא יצר צעדים
בדרכה ואתהלך ברחבה כלומ׳ בדרך רחבה כי אני ד
דורש פקודיך תמיד וכיון שאני דורש אותם אמצאם
בעזרתך׳ ואדברה בעדותיך כאשר תעזרני
להגיע אל האמת אז אדבר בהם נגד מלכי׳ ולא אבוש
כי אם ישיבו דבר לנגדי אני אנצחם עם האמת׳ וזכר
מלכים כי שאר מלכים עסקם וטרידתם בעסקי מלכ
מלכותם וכשיראוני עוסק בתורה ידברו בי ויחשבו ל
להשיב דבר כנגדי ואני אשיבם וידעתי כי לא אבוש
כי אנצחם בטענה ואשתעשע כשאשב יחידי
ב״ם אשתעשע כי אהבתי אותם יותר מחברים אחרי׳
ואשא כפי ארים ידי וארגילם לעשות המצות וא
וארגיל פי לשיח בהם׳ זכר דבר ההבטחה
שהבטחתני׳ יחלתני עובר לשליש׳ אמרת לי שאיחל
אליך׳ זאת נחמתי בעניי כשהייתי גולה זאת ה
התוחלת הייתה נחמתי כי לא היו לי חיים כי הייתי מ
מת מיגון לולא שאמרתך והבטחתך חייתני׳ זדים
הליצוני עד מאד דברו בי והתלוצצו בי על עוסקי תמיד בתורה ועם כל זה מתורתך לא נטיתי׳ זכרתי
פי׳ ר׳ אברהם בן עזרא זכרתי משפטיך שעשית עם הזדים והתנחם כי כן תעשה בהם׳ ויתכן פירושו
כשאני בעניי זכרתי משפטיך שהבאתה על אנשים טובים בשנים שעברו ואחר כן היית מביא עליהם טובה רבה
ובזה אתנחם כי ידעתי כי אם הבאת עלי עתה משפטיך עוד תביא עלי טובה׳ זלעפה רעדה אחזתני
מרשעים שהם עוזבי תורתך מה יהיה סופם וכל גופי רועד בראותי שלותם׳ זמירות היו לי בבית מגורי
במקומות שהייתי גולה ומתגורר בהם תחת העצבון שהיה לי מהרשעי׳ בזכרי חקיך היה לי זמירות והייתי שמח
ומשתעשע בהם׳ זכרתי כשאני מתעורר בלילה משנתי אני זוכר שמך ויחודך ומחשב בו וידעתי כי ש
שמירת התורה היא סולם גדול לעלות אל ידיעת שמך לפי׳ ואשמרה תורתך׳ זאת הייתה לי זאת הידיעה
וההשגחה היתה לי מתנה מאתך בעבור כי פקודיך נצרתי כמו שאמ׳ שכר מצוה מצוה׳ חלקי ה׳
כשבחרו אחרים לחלקם הממון והנאת העולם הזה אני אמרתי חלקי ה׳ ואין לי רק לשמור דב
דבריך׳ חליתי כאמרתך שאמרת וחנותי את אשר אחון כלומ׳ הראוי לחנינה׳ חשבתי דרכי
כמו שאמ׳ הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה׳ חשבתי שכר עבירה כנגד הפסדה ור
וראיתי כי הפסדה גדול׳ ואשיבה רגלי אל עדותיך׳ או פירושו חשבתי דרכי העולם ולא אמצא דרך טוב כמו ד
דרך עדותיך לפיכך ואשיבה רגלי אל עדותיך כלומר סרתי מדרכי העולם והלכתי בדרך עדותיך׳ ח
חשתי מהיר וזריז הייתי במצות ולא התעצלתי בהם׳ חבלי רשעים עודני שללוני מן יאכל עד
כלומר כאלו שללו נפשי מרוב תגרתם בי וחבלים וצירים שנתנו בי ועם כל זה תורתך לא שכחתי׳ ח
חצות לילה אעיר שנתי ואקום ממטתי להודות לך על המשפטים שנתת לנו שהם ישרים וצדיקים ואחבר
ב ענין זה מזמורים שאודה לך בהם בקומי׳ ויש מפרשים על משפטים שתעשה בצדק ברשעים׳ חבר א
אני לכל אשר יראוך׳ הרשעים אני שונא אבל יראיך ושומרי פקודיך אני אוהב עד שנעשיתי להם חבר וריע׳

לך על משפטי צדקך׃ חבר אני לכל אשר יראי
יראוך ולשמרי פקודיך׃ חסדך יהוה מלאה הא
הארץ חקיך למדני׃ טוב עשית עם עבדך יהוה
כדברך׃ טוב טעם ודעת למדני׃ כי במצותיך ה
האמנתי׃ טרם אענה אני שגג ועתה אמרתך ש
שמרתי׃ טוב אתה ומטיב למדני חקיך׃ טפלו
עלי שקר זדים אני בכל לב אצר פקודיך׃ טפש
כחלב לבם אני תורתך שעשעתי׃ טוב לי כי ענ
עניתי למען אלמד חקיך׃ טוב לי תורת פיך מא
מאלפי זהב וכסף׃ ידיך עשוני ויכוננוני הבינני ו
ואלמדה מצותיך׃ יראיך יראוני וישמחו כי לדב
לדברך יחלתי׃ ידעתי יהוה כי צדק משפטיך וא
ואמונה עניתני׃ יהי נא חסדך לנחמני כאמרתך
לעבדך׃ יבאוני רחמיך ואחיה כי תורתך שעשעי׃
יבשו זדים כי שקר עותוני אני אשיח בפקודיך׃
ישובו לי יראיך וידעי עדתיך׃ יהי לבי תמים בח
בחקיך למען לא אבוש׃ כלתה לתשועתך נפשי
לדברך יחלתי׃ כלו עיני לאמרתך לאמר מתי ת
תנחמני׃ כי הייתי כנאד בקיטור חקיך לא שכח
שכחתי

חסדך ה׳ כי כל הנבראים עומדים בחסדך שעשה
עמם ואחסד שתעשה עמי שתלמדני חקיך כלומר ש
שתתן לי לב להבינם. טוב עשית עם עב
עבדך הדלת בגו״ף עם האתנחתא שלא כמנהג כדב
כדברך טעמו דבק עם טוב עשית וה׳ קריאה כלומר
מה שהבטחתני עשית עמי ה׳ טוב טעם המי
המיטב שבטעמים בתורה ובמצות והדעת בהם למד
למדני כי האמנתי בהם שאתה צוית אותם והם מש
משפטי צדק לפי׳ למדני טוב טעמם׳ טרם
אענה ענין כניעה כמו ומהמונם לא יענה אמ׳ טרם
שנכנעתי והייתי חוטא שוגג הייתי כי לא הייתי פונה אל
מצותיך ואל אמרתך ולא הייתי נותנם על לב וזוכר׳
עתה כשראיתי שחטאתי בהפנותי לבי מאמרתך נכנ
נכנעתי ושבתי לשמור אמרתך ולזכור אותם תמיד כ
כדי שלא אהיה שוגג. באחת ממצותיך ויש לפרש אע
אענה כמו ויען איוב ועניית ואמרת כלו׳ טרם שהיי
שהייתי מתעסק בלמוד הייתי שוגג פעמים בשמירת
המצות אבל אחר ששבתי להתעסק בלמוד אמרתך
שמרתי׳ טוב אתה ומטיב. טוב אתה והטובה
לי מאתך ותטיב לכל תטיב עמי שתלמדני חקיך׃
טפ. ו חברו עלי שקר לאמר שאין ירא׳ כבר׳ ואנ
ואתה ידעת כי בכל לב אצר פקודיך׃ טפש
כחלב השמן לבם שלא יוכלו להבין תורתך אבל אני
שעשעתי בתורתך בהביני אותה׳ טפש תרגו׳ השמן ל
לב טעם הזה. טפש. תורתך כמו בתורתך וכן הנמצא
בית ה׳ טוב לי כשהייתי מענה עצמי ויגע לא
למען אלמד חקיך לטוב גדול ולתענוג אני חושב אנ
אותו הענוי לי׳ טוב לי אחרים מענים עצמם

ויגעים לקנות ממון אבל אני עניתי עצמי והוגעתי גופי לקנות תורה כי טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף׃
ידיך עשוני המעשה והתכונה בתקון האברי׳ בבריאת האדם לקנות חכמה תחלה בקומתו שלא כשאר
בעלי חיים ובפעולת השכל בו במבוע האברי׳ בלב שהוא מלך האברי׳ ובמוח שהוא פקידו ובכח הדבר במבוע ה
הכלים מכונים לו יציאת הקול מן הריאה וחתוך הדבור בלשון ובשפתים ובשנים ובחיך׳ ושאר הכחות המשר
המשרתו׳ וכיון שעשית בתכונה להבין ולהשכיל עזרני בהבנה הבינני ואלמד׳ מצותיך׳ יראיך הלומדים
ממני יראו אותי מבין ומשכיל בכל וישמחו שכית תוחלתי שיחלתי לדברך ולעזר׳ ידעתי ה׳ זה הבנתי
וידעתי מתורת׳ כי צדק משפטיך וכאשר אני משיב אל לבי במה שעניתני ידעתי כי באמונה עניתני כי אתה
אל אמונ׳ ואין עול ואמונה כמו ובאמונה וכן הנמצא בית ה׳ ויקברוהו ביתו׳ יהי נא חסדך לנחמני מן
מאשר עניתני כאמרתך׳ כמו שהבטחתני׳ יבאוני רחמיך יבאו לי רחמיך שאחיה כדי לשמור תורתך כי
היא שעשועי׳ יבושו זדים וגו׳ בשקר היו מרשעי׳ אותי ומעוותים אותי ואני אשיח בפקודי׳ כל שיחותי י
בפקודיך הם ואם יעידו עלי שקר יבשו מדבריהם׳ ישובו לי יראיך בראות׳ כי יבושו הזדים ישובו לי לי
לבטחני ולחזקני באמונתי׳ ורז״ל דרשו ספירשו ממנו סנהדרי׳ כשחטא בענין בת שבע לפי׳ התפלל לאל ואמר יש
ישובו לי יראיך׳ יהי לבי תמים הזדים יבושו אבל אני לא אבוש ועזרני שיהיה לבי לעולם תמים ושלם ב
בחקיך ובזה לא אבוש׳

כמה ימי עבדך מתי תעשה ברדפי משפט: כרו
לי זדים שיחות אשר לא כתורתך: כל מצותיך
אמונה שקר רדפוני עזרני: כמעט כלוני בארץ
ואני לא עזבתי פקודיך: כחסדך חייני ואשמרה ע
עדות פיך: לעולם יהוה דברך נצב בשמים: ל
לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמד: למשפט
לך שפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך: לולי
תורתך שעשעי אז אבדתי בעניי: לעולם לא א
אשכח פקודיך כי בם חייתני: לך אני הושיעני כי
פקודיך דרשתי: לי קוו רשעים לאבדני עדותיך
אתבונן: לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך
מאד: מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחת
שיחתי: מאיבי תחכמני מצותך כי לעולם היא
לי: מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי:
מזקנים אתבונן כי פקודיך נצרתי

כלתה כנכספה לך שתושיעני מיד מבקשי נפשי לדברך להבטחתך כלו עיני מרוב צפייתי לעזרתך ולפי שהעינים מצפות לבני אדם העוזר אמ׳ דרך משל גם לעזר האל כאלו כלו עיניו מרוב צפייתי לאמרתך להבטחתך לאמר מתי תנחמני מעניי שאני בו׳ כי הייתי כנאד בקיטור דמה עור נשרו לנאד בעשן ש שהוא יבש ועם כל זה תורתך לא שכחתי׳ כמה ימי עבדך פחד שימות קודם שיראה בהם משפט ׳ כרו היועצים לשאול או לאבשלום והעצה הרעה כשוחה עמוק׳ אשר לא כתורתך שאמרת והזהרת ולא ישפך דם נקי שיחות בדרך הטו׳ וכן כרו לפני שוחה כל מצותיך אמונה אמת הם ואתה צוית על הא הקלושי׳ שלא לעשק ואתה עושה משפט כמו שכתבת עושה משפט גר יתום ואלמנה אם כן עזרני על אשר הרודפי׳ אותי בשקר ובחמס׳ כמעט כמו שאמ׳ כי כפשע ביני ובין המות׳ וכן במקומות אחרי׳ שהיה בסכנה קרוב למות ואני לא עזבתי פיקודיך כשהיה בידי להמיתני כמנעתי מפני מצותיך שהזהרת על ה הרציח׳ ואעפ׳ שהיו חייבי׳ על רדפ׳ אותי בחמס עזבתי משפטי עליך שכתב׳ כי לא אצדיק רשע׳ כחסדך שהיה עמי כמה פעמים עוד אבקש שתחייני עד שא שאראה ברודפי ואני בחייתי אשמר׳ עדות פיך והם בחייהם עוברי׳ על תורתך׳ לעולם ה׳ דברך שאמרת להיות השמים והיה אותו הדבר והרצון והיה נצב לעולם כי השמים וצבא׳ לא יבלו׳ לדור ודור וכן בארץ אעפ׳ שצבא הארץ אינו עומד וזהו שאמר לדור ודור כמו דור הולך ודור בא אעפ׳ כן בארץ אמונתך והוא קיום העולם שכוננת אתה שתעמוד לעולם כמו שאמ׳ והארץ לעולם עומד׳ כי כן גזרת אתה שיהיו צבא השמי׳ עומדו׳ לעד וצבא הארץ הפרטים אובדים והכללי׳ עומדי׳ למשפטיך לעשות משפטיך וגזרותי׳ עמדו עד כלות היום כי הכל עבדיך׳ לולי תורתך אם כן כמו שדברך קיים בשמי׳ ובארץ כן יהיה הבטחת׳ קיי׳ עמי כי כמעט אבדתי בעניי מפני רודפי לולי שתורתך שעשועי והם ינחמוני ולא אבדתי מתוגת לבבי׳ לעולם חייתני כמו שאמ׳ אז אבדתי הנה כי הם חיו אותי ולא מתי מתוגה׳ לך אני עבדך לך אני כי אין עסקי אלא בתורת׳ ובפקודי׳ דרשתי כל ימי לפי׳ הושיעני כאדון המושיע עבדו׳ לי קוו טעם למה שאמ׳ הושיעני כי צריך אני לתשוע׳ כי הרשעי׳ קוו לי לאבדני מן העולם ואני עדותיך אתבונן גם אני מתבונן ומתעסק ואשכח תגרתם והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ לאבדני מן העולם הבא כלומ׳ שקוו להתעותי מדרך הטובה אז אוסיף להתבונן בעדותיך כי בכל רגע יתגלו לי סודות עדותיך אעפ׳ שאין להם סוף על כן אמ׳ אחריו לכל תכלה ראיתי קץ לכל ת תכלה להשלמת כל הדברי׳ ראיתי קץ כלומ׳ ראיתי והכרתי קצם ותכלית׳ אבל מצותך רחבה מאד ואין לה קץ ואעפ׳ שהמצות יש להם קץ וחשבון ידוע הענפי׳ היוצאי׳ מהם רחבים לאין קץ ועוד פירשו בו על מצות הלב ש שהם לאין קץ אבל מצות הגוף יש להם קץ אמ׳ מצות׳ לשון יחיד כמו המצוה הזאת אשר אנכי מצוך ה היום׳ מה אהבתי כל כך אהבתי אותה עד שכל היום היא שיחתי מאיבי פי׳ יותר מאויבי ואינו כנין׳ ואבי ז״ל פי׳ מאויבי כששמעו כלומ׳ מהם תחכמני ותלמדני מצותיך כאשר הראה שאינ׳ יכולי׳ להסיר תורת׳ מני כי תורתך ברית מלח כמו שאמ׳ כי לעולם היא לי אני מתחכם כי זה רצונ׳ וחפצ׳ ועל זה ברכתני מכל מלמדי שבעולם למדתי ולקחתי מוסר והם למדוני כי עדותי׳ שיחה לי׳ מזקנים דברי הקבלה׳ כי פקודי׳ נצרתי מנעורי

מכל ארח רע כלאתי רגלי למען אשמר דברך:
ממשפטיך לא סרתי כי אתה הורתני: מה נמלצ
נמלצו לחכי אמרתך מדבש לפי: מפקודיך א
אתבונן על כן שנאתי כל ארח שקר: נר לרגלי
דברך ואור לנתיבתי: נשבעתי ואקימה לשמר
משפטי צדקך: נעניתי עד מאד יהוה חייני כדבר
כדברך: נדבות פי רצה נא יהוה ומשפטיך למד
למדני נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי:
נתנו רשעים פח לי ומפקודיך לא תעיתי: נחלתי
עדותיך לעולם כי ששון לבי המה: נטיתי לבי
לעשות
חקיך לעולם עקב: סעפים שנאתי ותורתך אה
אהבתי: סתרי ומגני אתה לדברך יחלתי: סורו
ממני מרעים ואצרה מצות אלהי: סמכני כאמר
כאמרתך ואחיה ואל תבישני משברי: סעדני ואו
ואשעה בחקיך תמיד. סלית כל שוגים מחקיך
כי שקר תרמיתם:

מכל ארח כלאתי רגלי. כשמנעתי רגלי מכל אר׳
רע לא בעבור יראתי מבני אדם או ש״א יבואני רע
בעבור המעשה ההוא אלא כדי לשמור דברי׳ וזו היא
עבודה מאהבה. ממשפטיך הורית׳ אותם מד
מדרך השכל וכיון שידעתים מהשכל נקבעו בלבי ו
ורצוני ולא סרתי מהם. או פי׳ הוריתני עזרתני בשמי
בשמירתם כלומ׳ הוריתני שפתחת לפני דרכם
מה נמלצו מה מתקו מדבש והמליצה היא תוכן
הדבור לפי׳ המשיל דברי תורה לדבש כי דבריה מת
מתוקים האורים במיטב הלשון והדיבור ואמ׳ נמלצו
דרך כלל על דברי התורה ואמ׳ אמרת׳ לשון יחיד כי
כל אחד מאמרת ה׳ נמלצה אחת מהנה לא נעדרה
מפקודיך אתבונן מהם אתבונן כי הם נטועים
על דרך השכל והדבר אשר השכל ירחיקנו לבד מהמ
מהמצות אשר עליו ישנא אדם אותו על כל פנים. ל
לכן אמר על כן שנאתי כל ארח שקר. נר
לרגלי דבריך כמו ההולך בחושך אם יהיה לפניו נר
לא יכשל בדרכו כן אני איני נכשל כי דברי׳ הם כמו
נר לפני ויזהירוני שלא אחטא. נשבעתי כדי
לזרז עצמי לקיי׳ משפטי צדקיך
כלומר כי הם משפטים שהם בצדק.
נעניתי הנני בענויים קשים עד מאד עד ש
שאני קרוב למות חייני כדבריך כהבטחת׳ שהבטחתני ויש מפרשים כדבריך שאמרת אשר יעשה אותם האדם ו
וחי בהם ואני שומר משפטי צדקך. נדבות פי התפלות והתהלות שאני אומר לפניך ברוח נדיבה יהיו
רצויים לפניך ומשפטיך למדני כי עליהם רוב תפלותי. נפשי בכפי תמיד הענ׳ שאני בסכנה תמיד כ
כאלו נפשי בכפי ואעפ״כ לא שכחתי תורתך. נתנו רשעים פח לי נתנו פח בדרכים בעבורי ללכדני וא
ואעפ״כ מפקודיך לא תעיתי. נחלתי עדותיך כמו נחלה הם לי כלומר שאני מוחזק מהם כאדם המוח
המוחזק לנחלתו לעולם שלא אבא מהם שעה אחת שלא אחזיק בהם כי ששון לבי המה. כמו פקודי ה׳ ישרים מ
משמחי לב ושם פירשנו הענין באר היטב. נטיתי לבי אם היה נוטה לבי לדברי העולם אני הטיתי
אותו לעשות חקיך לעולם עקב לעולם אעשה אותה עד סוף ימי כמו שפירשנו ואחרנה עקב. סעפים
פירשו אותו תאר כמו בעלי המחשבות הרעות ולפי דעתי שהוא שם לא תאר ופירושו כל מאר המחשבות ש
שנאתי אבל תורתך אהבתי וכל מחשבותי עליה. סתרי שלא ירעו לי החושבים להרע לי. לדברך והיא ה
הבטחתך יחלתי והיא תוחלתי מהם. או פי׳ לדברך לתורתך כי השומר אותה לא יבואהו רע. סורו אל ת
תטרידוני והניחוני שאצרה מצות אלהי. סמכני כאמרתך שהבטחתני ואחיה ביד המרעים ואל תבישני
משברי שסברתי אליך שתושיעני מהם או פי׳ כאמרתך שאמרת אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ואני עושה
אותם ובעשותם שברי שלא ישלטו בי המרעים. סעדני שאם תסמכני ותושיעני מידם לא יהיה דבר ש
שיטרידני. ואשעה בחקיך תמיד ואשעה תרגום ויספר ואשתעי׳ וקמץ הע׳ מקום וו סגול או הוא מענין תור
תורתך שעשועי כי גם הוא פרשו שעה אלא שנכפלו בו הפא והעין. סלית עניינו כענין הפועל הכבד
סלה כל אבירי ענין הדריכה והרמיסה והוא עבר במקום עתיד את׳ דרך בקשה תרמוס כל שוגים מחקיך כי
שקר תרמיתם כי הם מכסים עצמם ומראים שהם טובים והם רעים והנה תרמיתם נגלתה ונמצא דרכם שקר
ואמר שוגים כי כשירצה עונם ולבם כל אדם יאמרו כי שוגים היו׳.

סגים השבת הנה כמה פעמים ראית שעשית כן
נקמה ברשעים והם הסיגים כמו שאמר ואצרוף כבר
כבור סגיך והם אותם שזכר כי שקר תרמיתם שהם
מרמים העולם והם רעים לעולם יותר מהרשעים
המגולים כי מאותם ישמור האדם את עצמו ומאלה
אין אדם נשמר ואתה תביאם לידי גלוי ותשביתם מ
מן העולם ובאומרו כל איננו דוקא כמו וכל הארץ
באו מצרימה לכן אהבתי עדותיך כי הם מנקים את
האדם מכל סיג והם מורים שיהיה האדם שלם תוכו
כברו לפיכך אהבתי אותם ודבקתי בהם סמר ל
מפחדך כי אותם הרשעים לא יפחדו ממך שאתה ר
רואה נפון לבם והם אומרים אין ידוד רואה אותנו

סגים השבת כל רשעי ארץ לכן אהבתי עדותיך
סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי: עשיתי
משפט וצדק בל תניחני לעשקי: ערב עבדך לט
לטוב אל יעשקוני זדים: עיני כלו לישועתך ולא
ולאמרת צדקך: עשה עם עבדך כחסדך וחקיך
למדני עבדך אני הבינני ואדעה עדותיך: עת
לעשות לידוד הפרו תורתך: על כן אהבתי מצ
מצותיך מזהב ומפז: על כן כל פקודי כל ישרתי
כל ארח שקר שנאתי

אבל אני מפחד ממך   עד שסמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי שתשפטני כפי מעשי לפיכך אני נזהר ש
עבור משפטיך ומצותיך כי ירא אני ממך שתענישני כי ידעתי כי אתה רואה אותי ויודע מעשי וזהו את ה' אלד
אלדיך תירא שיכיר אדם העבירות ליראתו אבל שנוה עליהם לא לדבר אחר ואמר בעבור תהיה יראתו על פנ
פניכם לבלתי תחטאו · ופירו' סמר כמו תסמר שערת בשרי כי האדם המפחד מאד יעמדו שערותיו כמו השמ
מסמרים וכן בשרו   עשיתי   משפט וצדק בל תניחני בידם   ערוב   עבדך לטוב אל יעשקוני זדים
כמו וערבה לה' מנחת יהודה וגו' וערבה שנתך אבל זה פועל יוצא כלומר והכשיר עבדך לטוב שלא יעשקוני
זדים   ועל   הדרך הזה עשקה לי ערבני עשקה לי מחלתי ועתה ערבני לטוב שלא יעשקני עוד   עי
עיני   כלו לישועתך ולאמרת צדקך   פירשנו הענין בפסוק כלו עיני לאמרך לישועתך שתושיעני מן הזדים
שלא יעשקוני כלומר לא בפיתי לישוע' אדם אלא לישועתך ולאמרת צדקך שתצדק האמירה שאמרת בהבטיח'
אותי על ידי הנביא   עשה   עם עבדך כחסדך וחקיך למדני כמו שהיה חסדך עמי כמה פעמים
כן עשה גם עתה עמי וכיון שלא יטרידוני הזדים אוכל אני להתעסק בחקיך וגם אתה עשה עמי שתעזרני בה
בהתבונני ולמדני אותם   עבדך   אני הבינני ואדעה עדותיך בקמץ האלף אמ' אינני חפץ הלמוד אלא · ל
לעבודתך אם כן הבינני שאדע עקרם וטעמם והחכם ר' אברהם פי' שכר עבודתי היא שתבינני   עת
לעשות לה' הפרו תורתך עת ומועד לה' שתעשה הנקמה באשר הפרו תורתך אעפ' שבזמן הזה אתה מאריך ל
לרשעים יבא עת שתפרע מהם והעת שתפרע מהם לזמ' הגאולה כמו שכתב בנבואת מלאכי והחכ' ר' אברה'
פירש הרשעים הפרו תורתך אפי' עת שיהיה להם לעשות לה' והוא עת הזקנה ובדברי רבותי' ז"ל אמר רבא מ
האי קרא מרישיה לסופיה מדרש ומסופיה לרישי' מדרש מרישיה לסופיה מדרש עת לעשות לה' מה טעם משו'
דהפרו תורתך פי' עת שיעשה אדם פורענות בעול' מפני שהפרו תורתו ומסופיה לרישיה מדרש הפרו תורת'
מה טעם שעת לעשות לה' פירוש הפרו כאליהו כגון א' ליהו שהקריב בהר הכרמל בשעת איסור הבמות כדי לע
לעשות שם לה' להכרית עובדי הבעל וודו ישראל באל לבדו ויאמרו ה' הוא האלהים ולא יפסחו על שתי הסעפ
הסעפים ויש לפרש עת לעשות לה' לענין שאמר אני עבדך הבינני אמ' צריך שתעזרני בידיעת עדותיך   כדי
שאתחזק בהם כי העת הזאת והזמן הזה שאני בו עת שצריך האדם לעשות לה' בתורה ובמצות כי הדור הזה ה
הפרו תורתך לפיכך צריך שיהיה לה' שיתחזק אחד בתורה שלא תבטל לומדי'   על   כן אהבתי מצותיך מ
מזהב ומפז לפירוש הזה יבא על נכון על כן כלומ' על כן שאני רוא' שהם הפרו תורתך ורדפו אחרי הבצע ו
וכל עסקם וטרדת' היא לקנות ממון אהבתי אני מצותי' ללמדם ולעשותם ולהתעסק בהם יותר מזהב ומפז שה
שהם מתעסקי' לקנות'   על   כן כל פקודי כל ישרתי כל אורח שקר שנאתי כל פקודי כל ישרתי על כן
פירושו כחברו וכל כל שאמ' שני פעמי' כמו וראשית כל בכורי כל ר"ל כל בכורי כל הפקודו' הכתובי' בתורה וג
וגם שאינ' כתובי' כמו וזאת התעודה בישרא' וכיוצא בו מהדברי' הנהוגי' בישראל לחוק ומשפט אני מישר אות
אות' לעיני המבו' אות' אבל דרכיה' שהם אורח שקר שנאתי   פלאו' מענין כי יפלא ממך דבר כלומ' נסתרו'
שבהם על כן נצרת' נפשי המשכל' ויש לשאול מפני מה אמ' כי המצוה הזא' לא נפלא' ואיך אמ' דוד פלאו' עדותיך

פלאות עדותיך על כן נצרתם נפשי: פתח דברי
דבריך יאיר מבין פתאים: פי פערתי ואשאפה כ
כי למצותיך יאבתי: פנה אלי וחנני כמשפט לא
לאהבי שמך: פעמי הכן באמרתך ואל תשלט כ
כי כל און: פדני מעשק אדם ואשמרה פקודיך
פניך האר בעבדך ולמדני את חוקיך: פלגי מים
ירדו עיני על לא שמרו תורתיך: צדיק אתה ידו
ידוה וישר משפטיך: צוית צדק עדתיך ואמונה
מאד: צמתתני קנאתי כי שכחו דבריך צרי: צרו
צרופה אמרתך מאד ועבדך אהבה: צעיר אנכי
ונבזה פקודיך לא שכחתי: צדקתך צדק לעולם
ותורתך אמת: צר ומצוק מצאוני מצותיך שעש
שעשועי: צדק עדותיך לעולם הבינני ואחיה: ק
קראתי בכל לב ענני ידוה חקיך אצרה: קראתי
קראתיך הושיעני ואשמרה עדתיך: קדמתי בנש
בנשף ואשוע לדברך יחלתי:

תשובה כי מה שאמ' לא נפלאת ר"ל שאין המצות א
אמוריות דרך משל שיפלא ממך המשל איך תבין או
אותו כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשו
לעשותו ·לפי' כמו שתלמוד אותו בפיך כן תבינהו ב
בלבבך וכן תעשה כי אין במצוה משל ומכאן תשוב'
לנוצרים שאומרים שהתורה משל ומה שאמ' פלאות
עדותיך על עיקר המצות ועל טעמם ואיך יורה עלי
עליה' השכל או לאי זה דרך יבא אדם מהם כי ענפי'
רבים יש להם· פתח דבריך פתיחת דבריך י
יאיר עיני עור הלב כי כשיתחיל אדם להתבונן בהם
וישים לבו אליהם יאורו עיניו ויוסיף להתבונן ואמר
זה לפי שאמ' פלאות עדותיך שלא יתרשל אדם מלה
מלהתבונן בהם והדברים יפתחו דרך התבונה כי פ
פתח הדברים יאיר לו כי האל מבין פתאים כלומר נ
נותן תבונה לפתאים· פי פערתי ואשאפה ד
דרך משל עד פתח פיך ואכול את אשר אני דובר א
אליך אמ' מרוב תאוה שהתאויתי למצותי' פי פערתי
עליהם ואשאפה ולשון שאיפה הוא משיכת האויר א
אל הפה כי כמו הרעב התאב מאד אל המאכל ויביאו
לו מאכל מרוב תאוה פוער פיו אל המאכל קודם הגי
הגיעו אליו והנה שואף האויר קודם המאכל ומלת י
יאבתי היא יחידה במקרא וענינה כמו תאבתי ·

פנה אלי וחנני כמשפט·כמו כמשפט הבנות כן יעשה לה שפי' חק ומנהג אמ' כמו שחק ומנהגך שתפנה
לאוהבי שמך כן תעשה לי· פעמי שתרגילני ותדריכני במצות עשה ואל תתן ליצר הרע שישלוט בי וא
ואעבור על מצות לא תעשה וזהו ואל תשלט בי כל און ·כמו שאמ' גם מזדי' חשוך עבדך כמו שפירשנו ובאמרו
כל אפי' עבירה קלה· פדני שלא יעשקני אדם ואל יטרדני ובזה אשמרה פקודיך שיהיה לי פנאי לשמרם
פניך האר·כמו יאר ה' פניו אליך ואור פניו הוא רצונו כמו שכתו' באור פני מלך חיים וגו' ולמדני ומרוב'
לי שתלמדני חקיך· פלגי מים ירדו עיני היה בוכה על העונות שעשה ותוהא עליהם ואמ' השמירה על
העינים כי העינים הם הזונות והחוטא תר אחר עיניו· צדיק אתה ה' ומשפטיך גם כן צדיקי' וישרי'
ואמ' ישר כל אחד ממשפטיך הוא ישר או פי' צדיק ישר הם משפטיך· צוית צדק כלומ' אהבה רבה עם
עשית עמנו שצוית לנו עדותיך שהם צדק ואמונה מאד· צמתתני כמעט כלתה אותי קנאתי כשאני
רואה צרי ששכחו דבריך כאלו לא נרית בהם ואראה אותם מצליחים אני מקנא בהם מאד כמו שאמ' קנאתי ב
בהוללים שלום רשעי' אראה· צרופה אמרתך כי היא בלא שום סיג בעולם ועבדך אהבה וזוכר' תמיד
והם שכחוה· צעיר אנכי אני צעיר ונבזה בעיניה' לפי שאני מתעסק בתורתך ולא שכחתי פקודיך כמו
ששכחו הם· צדקתך צדק צדקתך שהיא עד העולם היא צדק שהיא קיים לעולם ·ותורתך אמת כי כל
מצותיה הם אמת וקיום העולם המשפטים הישרים שבהם יהיו קיום בני אדם זה עם זה והבטחות התורה שמב
שמבטיחה למי שמקיימה הם אמת לא יכזבו· צר ומצוק בעת שמצאוני הצרות מצותיך שעשועי והם ינ
ינחמוני מהצרות כשאעסוק בהם· צדק עדותיך לעולם כמו שפירשנו צדק ·לעולם הבינני אותם ש
שאחיה בהם לעולם הבא ולעולם שזכר עומד במקום שנים· קראתי בכל לב כשאני בצרה אני קורא
אליך בכל לב כי יודע אני כי אין עונה ומושיע זולתך אם כן ענני ולא אמות ביד אויבי כדי שאצרה חקיך כ
כלומ' לא אשאל חיי אלא לנצור חקיך· קראתיך הכפל לחזק הבקשה· קדמתי בעוד לילה קדמתי לכל אדם
להתפלל· לדבריך יחלתי שאתה הבטחתני או פי' לדבריך שכתו' בתור' כה' אלהינו בכל קראינו אליו·

קדמו עיני אשמורת לשיח באמרתך: קולי שמע
שמעה כחסדך ידוה כמשפטיך חייני: קרבו רד
רדפי זמה מתורתך רחקו: קרוב אתה ידוד וכל מ
מצותיך אמת: קדם ידעתי מעדתיך כי לעולם
יסדתם: ראה עניי וחלצני כי תורתך לא שכחתי
ריבה ריבי וגאלני לאמרתך חייני: רחוק מרשעי
מרשעים ישועה כי חקיך לא דרשו: רחמיך רבי
רבים ידוה כמשפטיך חייני: רבים רדפי וצרי מ
מעדותיך לא נטיתי: ראיתי בוגדים ואתקוטטה
אשר אמרתך לא שמרו: ראה כי פקודיך אהבת
אהבתי יהוה כחסדך חייני: ראש דברך אמת ול
ולעולם כל משפט צדקך : שרים רדפוני חנ
חנם ומדברך פחד לבי:

קדמו עיני אשמורות השמורה הוא עת ההקצה בלילה והם שלש בלילה כמו שאמרו רז״ל ואמ׳ דוד כי קדמו עיניו להקיץ בליל׳ קודם לכל אדם כי לא ישן בלילה אלא החלק הראשון ושני חלקי הלילה היה ער לשיח ולהתבונן באמירות האל והיה עושה זה פעמים רבות בזמן שהלילות ארוכים. ונקראת עת ההקצה אשמורה כמו שומר שנקרא שומר לפי שהוא ער כל הלילה קולי שמעה כחסדך שהיה עמי כמה פעמים׳ כמשפטיך כמו שפירשנו כמשפט לאוהבי שמך כמנהגך הטובי׳ שתתנהג עם חסידיך ובחיים כן חייני. קרבו קרובים הם ודבקים אל הזמה ואם היו קרובים אל התורה לא היו רודפי זמה וענין זמה כמו כי זמה עשו׳ זמה היא ענ׳ תועבה ומעשה הרע׳ קרוב אתה ה׳ הם רחוקי׳ ממך ומתורתך אבל אתה קרוב לכל אשר יקראוך׳ וכל מצותיך אמת והם רחקו מהם כי לא ידעום ולא חשבו שהם אמת׳ קדם ידעתי תחלת מה שידעתי ומה שהבינותי מעדותיך כי לעולם יסדתם כי עשיתם יסוד וקיים בעולם כי בתחלת העיון בהם יראה אדם תקון העולם בהם וכשיעמיק אדם שכלו בהם יבא מהם אל דברים נכבדים ויראה שהם סולם לעלות אל החכמה האלהות הנכבדת מהכל ואני בתחלת עיוני ראיתי בהם ואת המעלה הנכבדת׳ ויש לפרש כי לעולם יסדתם כי אין למצות זמן קצוב כמו שיאמרו הכופרים ומתחלה הבינותי מהם זה כי הראה אותם בנוים על דרך צדק והיושר איך יהיה זמן להם כי הצדק לעולם היא

ראה עניי וחלצני כי תורתך לא שכחתי עם כל עניי תורתך לא שכחתי׳ ריבה לאמרתך חייני בעבור אמרתך כלומ׳ לשמור אמרתך אבקשה חיים לא לתענוג העולם׳ רחוק אני מיחל הישועה הקרובה לי כי דרשתי חקיך אבל הרשעי׳ כשיהיו בצרה הישועה רחוקה מהם כי חקיך לא דרשו ואין להם זכות במה יבאו ממנה ורחוק ר״ל דבר הישועה׳ רחמיך רבים ה׳ לפי שרודפיו היו רבי׳ כמו שאומ׳ בסמוך אמ׳ רחמיך רבים מהם ויצילוני מהם׳ כמשפטיך כמנהגך הטובי׳ כמו שפירשנו רבים רודפי. עם כל זה מעדותיך לא נטיתי כי לא בקשתי רעתם כמו שבקשו הם רעתי ומעדותי׳ היא ואת המצוה לא תקום ולא תטור ראיתי בוגדים ואתקוטטה ענין קטטה בדברי רז״ל׳ אמ׳ יותר הייתי מתקוטט עמהם על אשר אמרתך לא שמרו ממה שהייתי מתקוטט עמהם על שהיו מרעים לי. ואדני אבי ז״ל פי׳ ראיתים מצליחים וקצתי בחיי כמו כ נקטה נפשי בחיי ראה כמה אהבתי אותך שאני מתקוטט עם הרשעים בעבור׳ ולא בעבורי לכן כחסד׳ חייני ואל תתנני בידם׳ ראש דברך אמת מראש העולם ולעולם כלומ׳ כל ימי העולם היה דברך והם ומשפטיך אמת וצדק כן היה וכן יהיה לעולם משפט צדקיך משפטיך שהוא בצדק או פירושו תחלה מה ששויתנו הוא האמת והוא יחודך שאמרת אנכי ה׳ אלהיך וכן צויתנו על כל משפטי צדקיך שנשמרם לעולם אין להם זמן כמו שאומרי׳ הכופרים התועים או פירושו כמו שצותנו תחלה להבין יחודך עלינו לשמור לעולם כל משפט צדקך כי הם כסולם לעלות אל ידיעת יחודך׳ שרים רדפוני חנם שרי ישראל עם שאול או עם אבשלום ומדברך פחד לבי יותר פחד לבי מדברך שלא אעבור על אחת ממצותיך יותר מפחדי מהם׳ או פירושו הם רדפוני והסבו להוציאני מתורתך כמו שאמרו לך עבוד אלהים אחרים׳ ואני בכל עת מדברך פחד לבי ויראתי מעבור על התורה׳ ואם דבר על אבשלום יהיה פירושו כן פחד לבי שאפול בידם מדברך שאמרת לי הנני מקים עליך רעה מביתך׳

שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב: שקר שנ
שנאתי ואתעבה ותורתך אהבתי: שבע ביום הל
הללתיך על משפטי צדקך: שלום רב לאהבי ת
תורתך ואין למו מכשול: שברתי לישועתך יהוה
ומצותיך עשיתי: שמרה נפשי עדתיך ואהבם מ
מאד: שמרתי פקודיך ועדתיך כי כל דרכי נגדך:
תקרב רנתי לפניך יהוה כדברך הבינני: תבא ת
תחנתי לפניך כאמרתך הצילני: תבענה שפתי
תהלה כי תלמדני חקיך: תען לשוני אמרתך כי
כל מצותיך צדק: תהי ידך לעזרני כי פקודיך ב
בחרתי: תאבתי לישועתך יהוה ותורתך שעשעי:
תחי נפשי ותהללך ומשפטיך יעזרני: תעיתי כש
כשה אבד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי:
שיר המעלות אל יהוה בצרתה לי קכ

שש אנכי על אמרתך אני שש ושמח על אמרתך
כשאביננה כאדם המוצא שלל רב׳ שקר שנא
שנאתי תורתך אהבתי כי הוא בהפך השקר׳ ואני שנ
שנאתי השקר ואהבתי האמת׳ שבע ביום פע
פעמים רבות כי שבע אינו דווקא שבעה וכן שבע כ
כחטאתיכם שבע יפול צדיק וקם וכבר פירשנו בפ
בפתיחת זה המזמור על משפטי צדקך שהם ישרים ו
וצדיקים הללתיך עליהם פעמים רבות בכל יום בכל
עת שאזכרם׳ שלום רב כי לעולם אוהבי את
התורה לא יכשלו כי דרכם דרך ישר ולעולם יהיו ב
בשלום כי הם מסתפקים במעט שישיגו מן העולם
הזה ולא ידאגו לכל מקרה והנה להם שלום רב
שברתי לישועתך ה׳ ישועת הנפש ומצותי׳ עשיתי
ולא לתוחלת גמול אלא עשיתי אותם כי מצותך עלי
וידעתי כי ישועת׳ תהיה לי ואליה שברתי׳ שמרה
נפשי שאבינה בהם ומתוך כך ואהבם מאד
שמרתי כי כל דרכי נגדך כמו בכל דרכיך דעהו
ואמרו רז״ל כל מעשיך יהיו לשם שמים׳ וטעם כי הם
למדוני שיהיו כל דרכי נגדך׳ תקרב
רנתי צעקתי כמו ותעבור הרנה במחנה ומה היא צ
צעקתי כדברך הבינני שתתן לי בינה והשכל לעשות כדברך׳ תבא כאמרתך הצילני. אין הצלה זו הצלת
הגוף מצרה אלא הצלת הנפש ממכשול עון כי לא זכר בפסוק אשר למעלה דבר אויב ואמ׳ כאמרתך ובאי זה
מקום בתורה זכר זה הענין שהקב״ה שומר ועוזר את האדם מן החטא זה נרמז בפסוק בעבור תהיה יראתו על
פניכם לבלתי תחטאו כי הטע׳ שנתן הבחירה באדם אם האדם ישר האל עוזרו בדרך טובה לפי׳ הראה לישראל
מעמד הר סיני שהיה להם מפתח גדול לפתוח לבותם אל הדרך הטובה ולמנוע אותם מן החטא וכן רמז בפ
בפסוק מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי אמ׳ מי יתן לצד האדם כי אם הם יתנו אני אתן ואעזור אותם
ליראה אותי ולשמור מצותי לפיכך אמ׳ דוד כאמרתך הצילני כמו שאמרת בתורה כן תצילני ממכשול עון כי
אני נתתי לבי לעבודתך גם אתה תן לי העזר׳ תבענה שפתי ענין דבור כמו יביע אומר ועל התמדת ה
הדבור נאמ׳ זה הלשון כמו המקור שהוא נובע בלי הפסק ואמ׳ כאשר תלמדני חקיך אהללך בשפתי תמיד •
תען כמו ועניתם ואמרת ענין דבור כשאדבר אמרתיך אומר לאחרים ואלמדם כל מצותיך צדק ובעל הש
השרשים פי׳ אותו לשון שבח כלומר תשבח לשוני אמרתיך כי כלם צדק ואמר במסרה תען שלשה בלשון שבח
וסימן מרים לשוני תען כסיל׳ תהי ידך לעזרני כיון שבחרתי פקודיך עזרני בהם׳ תאבתי לי
לישועתך היא ישועת הנפש לעולם הבא לפיכך תורתך שעשועי כי היא תביאני לישועה׳ תחי נפשי
בעולם הזה אני שואל חיי בעבור שאהללך כלומר שאדע אמתת אלהותך והיא התהלה ומשפטיך יעזרוני בזה
כי הם כמו הסולם לעלות אל ידיעת האל׳ תעיתי והנה אני תעיתי בידיעה ההיא שאינני קיים בה עדיין
ואנכי כמו השה האובד שאינו יודע לשוב אל מקום רבצו כן נפשי לא ידעה לשוב אל יסודה וכמו שהרועה הנ
הנאמן מבקש השה האובד עד שימצאנו וישיבנו אל רבצו כן אתה בקש עבדך שתשיבני אל יסודי והיא יסוד ה
הנפש והבקשה היא שתעזרני בידיעה כי מצותיך לא שכחתי כן לא תשכחני אתה ותבקשני׳ שיר
המעלות אל ה׳ בצרתה לי קראתי ויענני׳ אלה שירי המעלות הם חמשה עשר ואמרו כי אומרין אותם הלוים
בחמש עשרה מדרגות שהיו בהר הבית בין עזרת ישראל לעזרת נשים שהיו עולים בהם מעזרת נשים לעזרת
ישראל ואומרים שיר אחד במעלה אחת׳

ורז"ל דרשו ואמרו הני חמש עשרה מעלות כנגד מי
אמרן דוד אמרן בשעה שכרה דוד שיתי"ן פי' יסודות
לבית המקדש עלה התהום ופחדו שיציף כל העולם
כתב אחיתופל שם המפורש ונתנו בתהום וירד התהו'
שש עשרה אלפי אמה. אמ' טוב היה לעולם שלא ירד
כל כך התהום כי המים הם צורך העולם והארץ מיד
מתלחלחה מן התהום אמ' חמש עשרה מעלו' והעלה
חמש עשר' אלפי אמה והעמידו על אלף אמה. והגאו'
רב סעדיה פי' שיר המעלות שהיו כאומרים השירים ה
האלו בהגברת קול אחד וכל שיר מהם היו מעלים ה
הקול. ויש לפרש עוד כי כן פי' המעלות מעלו' הגלות
שעתידי' ישראל לעלות מהגלות אל ארץ ישרא' ואלה

קראתי ויענני: ידוד הצילה נפשי משפת שקר מ
מלשון רמיה: מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון ר
רמיה: חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים: אויה
לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר: רבת ש
שכנה לה נפשי עם שונא שלום: אני שלום וכי
אדבר המה למלחמה שיר למעלות אשא ע
עיני אל ההרים מאין יבא עזרי: עזרי מעם ידוד
עשה שמים וארץ: אל יתן למוט רגלך אל ינום
שמרך

השירי' כאמרי' על לשון בני הגלות וזכר בהם צרת הגלות וזכר בהם תוחלת הישוע' והבטחת' שתהיה על כל פני'
אמ' שיר המעלות אל ה' בצרתה לי אומ' על לשון בני הגלות בלשון יחיד דרך כלל. בצרתה התי"ו לרב הצרה. וכן
ישועתה רב הישועה. ויענני עבר במקום עתיד וכמוהו רבים' ובדברי הנבואה ברוב. ה' הצילה נפשי
מהגוים אשר אנחנו בתוכם שהם אנשי שקר ומרמה מה יתן לך ומה יוסיף לך אמ' כנגד המדבר דברי
שקר ושמים עלילות דברי' על ישראל בגלות מה תועלת יש לך בלשון רמיה ומה יתן לך ומה יוסיף לך. ובדרש
אומ' כנגד הלשון מה יתן לך האל או מה יוסיף לך לשמרך שלא תדבר רע הנה ברא כל האברים זקופי' ואתה
מוט' מכל האברי' וכלם מבחו' ואתה מבפני' ולא עוד אלא שהקיף לך שתי חומות אחת של עצם ואחת של בשר
ועם כל זה לא נשמרת מה יתן לך ומה יוסיף לך. חצי גבור המשיל הדברים הרעים לחצי גבור שנונים
ויוצאים מיד גבור וכן המשילם לגחלי רתמי' שהם חמים מאד ולא יכבו לזמן רב אפ' בעת שנראי' רפים מבחוץ
וידמו אשר הם מכובים אש בוערה כן דברי לשון רמיה שמראה בפני אדם שאין לבו עליו כדי שלא ישמר מ
ממנו וכשיפרד ממנו ידבר עליו רעות. ואמ' עם כי שניהם בו החצים והגחלים נכללים בו ביחד שניהם
אויה לי כי גרתי משך. גרתי בגלות משך שנמשכה גלותי מאד ושכנתי עם רעים אהלי קדר. וזכר הגלות א
אשר בישמעאל ולא זכר הגלות אשר באדום כי רוב גלות ישראל בין הישמעאלים. וזכר קדר כי הם ממשפחות
המיוחסות אשר בישמעאל והם ראש המלכות. ויש מפרשי' משך האומה אשר היא מבני יפת הנזכרת בתורה ו
ואמ' יוסף בן גוריון כי הם בני תוגרמה וזכר קדר בעבור מלכות ישמעאל והנה זכר המלכיות שישרא' גולים
ביניהם: רבת התי"ו במקום הא ואינה לסמיכות וכן רבת צררוני רבת תעטרנה והדומים להם שכתבנו
בספר מכלול. אמ' רב לי בגלות עם גוי שהוא שונא שלום. אני שלום וכי אדבר שלום אליהם המה יד
ידברו למלחמה. שיר למעלות אשא עיני אל ההרים. זה לבדו עם למד והאלמד במקום הא הידיעה ו
והוא כמו המעלות וכן המלים אשר למלך נשען על ידו כמו המלך. עד לשמים הגיע כמו עד השמים. ויש בו
דרש שיר למעלות שיר למאה מעלות והוא כענין הדרש שכתבנו למעלה. ועוד דרשו שיר למי שהוא עתיד ל
לעשות מעלות לצדיקים לעתיד לבא. אשא כמו המצפה עזר מרחוק שעולה על ההרי' ונושא עיניו אילך ואילך
לראות אם יבאו אליו עוזרים. אל ההרים כמו על ההרים וכן אל ההרים לא אכל. ויך הפלשתי אל מצחו. כמו
על מצחו. עזרי מעם ה' אני אם אשא עיני אל הרי' מאין יבא עזרי לא יועיל לי כלו' כי אין לי עזר אלא
מעם ה' ואליו אשא עיני כי הוא יעזרני ויקבצני מן הגוים כי הוא עושה שמים וארץ והכל בידו ויכול לעשות מ
מה שירצה כי כל הגוים כאין נגדו. אל יתן למוט רגליך אומר כל אחד
לחבירו בגלות דרך נחמה טוב הוא שתשים בטחונך באל שיהיה עוזרך וכן יעשה ואעפ' שהאריך הגלות לא ית
תמוט רגליך אל ינום שומרך כי בהיותינו בגלות דומה לישן כאלו לא יראה בעניינו כמו שאמר עורה למה ת
תישן ה'

הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל: ידוד שמרך
ידוד צלך על יד ימינך יומם השמש ולא יככה ו
וירח בלילה: ידוד ישמרך מכל רע ישמור את נפ
נפשך: ידוד ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עו
עולם: שיר המעלות לדוד שמחתי במ קכב
באומרים לי בית ידוה נלך: עומדות היו רגלינו
בשעריך ירושלים: ירושלים הבנויה כעיר שחב
שחברה לה יחדיו: ששם עלו שבטים שבטי יה ע
עדות לישראל להודות לשם ידוה: כי שמה ישב
ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד:
שאלו שלום ירושלם ישליו אהביך: יהי שלום ב
בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי ארב
אדברה נא שלום בך: ולמען בית ידוד אלהינו
אבקשה טוב לך: שיר המעלות אליך נשאתי קכג
את עיני הישבי בשמים: הנה כעיני עבדים אל י
יד אדניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו
אל ידוד אלדינו עד שיחננו: חננו ידוד חננו כי
רב שבענו בוז רבת שבעה לה נפשינו

הנה לא ינום התנומה פחותה מהשינה ואמ׳ לא י
ינום כל שכן שלא ישן כי הוא שומר ישראל בכל ע
עת אפי׳ בגלות שומר אותם שלא יעשו אותנו הגוים
כלה והם שונאים אותנו והאל לא יתנם להרע לנו כ
כפי מחשבותם כי לא יישן ואפי׳ בעת שנותינו הוא שו
שומרנו ה׳ שומרך ה׳ צלך על יד ימינך לעזר׳
בכל מעשיך׳ יומם טעמו לצלך שזכר כלומר
הוא צלך שלא יככ׳ אם השמש ביום וקר הירח בלילה
כי חם השמש ייבש הלחה והירח יוסיף הלחה ויהיה מ
ממנה הקרירות והחם והקר הם סבת התחלואי׳ והאל
ישמרך מהם יהוד ישמרך מכל רע שלא יזיקו׳
בני אדם וחיות השדה ישמור את נפשך שאם יבאוך
תחלואי׳ יהיו מרוק עונות אבל הוא ישמור את נפשך
שלא תמות מתוך החלאי׳ יהוד בגלות ישמרך
כמו שאמ׳ ובצאתך מהגלות תצא בשלום ותבא אל א
ארץ בשלום וישמרך מעתה ועד עולם׳ שיר
המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית ה׳ נלך׳ איפ
איפשר כי שאר שירי המעלות שלא נזכר בהם לדוד
חברום המשוררים האחרי׳ ולא נזכרו שמות המחברי׳
ואשר נאמ׳ בהם לדוד חבר׳ דוד והמזמור הזה מאמר
בני הגלות ומרוב תאותם לבנין בית המקדש יזכרו
עלות ישראל לרגלים וידברו על לשון האבות שהיו בז
בזמן הבית ואמ׳ שמחתי כל אחד אומ׳ שמחתי׳ עו
עומדות כי העולים הראשונים היו עומדים בשערי׳
ומצפים הבאים אחריהם׳ ירושלים הבנויה
אומרים בני הגלות כשהיתה בנויה ירושלי׳ והיתה שכ
שכונה בתוכה כמה היתה מהוללה איכה תמצא עיר כמוה שחוברה לה עדת ישרא׳ יחדיו שלש פעמים בשנה מי
ראה עיר כמו אותה העיר׳ ששם כי שם היו עולים שנים עשר שבטים שהיו שבטי יה שומרי מצותיו וכ
וכלם היתה ירושלים מכילה זו היתה עדות לישראל שהאל בחר בהם להודות לשם ה׳ על הנסים שהיה מראה ל
להם וזו אחת מהם כמו שאמ׳ במשנה ולא אמ׳ אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים ועוד נס גדול מ
מזה שהיו נקבצים כלם בעזרה עומדים צפופי׳ ומשתחוי׳ רווחים או פי׳ עדות לישרא׳ זה שהיו עולים שם השבטי׳
עדות ומצוה היתה לישראל שיעלו שם להודות לשם ה׳ כי שמה ישבו כסאות לשון רבי׳ למלכי בית דוד
כמו שמפורש כסאות לבית דוד היו שם ויהיו שם עוד׳ שאלו אומרים בני הגלות שאלו מהאל שלום י
ירושלים ושלום ירושלים הוא קבוץ גליו׳ כי עד אותה העת לא יהיה לה שלום כי נלחמי׳ עליה ערלי׳ וישמעאלי׳
ואומ׳ אחר כן כנגד ירושלים ישליו אוהביך והם ישראל שמתאבלי׳ בגלות על חורבנה׳ יהי שלום בחילך
החפיר׳ שהיא סביב החומ׳ יקרא חיל׳ ואמ׳ יהי שלום שישובו ישרא׳ אליו ועוד לא תהיה מלחמ׳ בחילך ובארמנותי׳
וארמנות הם בתי המשגב בתוך העיר׳ למען אחי אמ׳ כל אחד מבני הגלות למען אחי ישראל שגלו ע
עמך למענם אדברה נא שלום בך שישובו לחיות שוכני׳ בך׳ למען ועוד למען בית אלדינו הקרב אבקשה
מהאל טוב בעבורך׳ שיר המעלות אליך נשאתי כשידבר על לשון בני הגלו׳ פעם ידבר לשון יחיד
דרך כלל ופעם לשון רבים היושבי בשמים היוד נוספת והוא כמו היושב אמ׳ אין לי עוזר בארץ ואיני מקוה ה
העוזר אלא ממך׳ הנה כעיני פי׳ אדני אבי ז״ל אל יד אדניה׳ אל יד גברתה בעת שיכו אותם אין להם למי
ישאו עין אלא להם עצמם שירחמו עליה׳ חננו הכפל לחזק הבקשה כי רב זמן ארוך שבענו בוז בגלו׳

קט הלעג השאננים הבוז לגאיונים : שיר המע
המעלות לדוד : לולי ידוה שהיה לנו יאמר נא יש
ישראל : לולי ידוה שהיה לנו בקום עלינו אדם :
אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו : אזי המים בק
שטפונו נחלה עבר על נפשנו : אזי עבר על נפשנ
נפשנו : המים הזדונים : ברוך ידוה שלא נתננו ט
טרף לשניהם נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים
הפח נשבר ואנחנו נמלטנו : עזרנו בשם ידיה עש
קט. עשה שמים וארץ שיר המעלות הבטחים
בידוה כהר ציון לא ימוט לעולם ישב : ירושלים
הרים סביב לה וידוה סביב לעמו מעתה ועד עול
עולם כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים
למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם : הטי
הטיבה ידוה לטובים ולישרים בלבותם והמטים
קכ: עקלקלותם יוליכם ידוה את פועלי האון שלום
על ישראל שיר המעלות בשוב ידוה א

כבר פירשנוהו למעלה הלעג השאננים חסר הכסת
הנסמך כמו הארץ הברית את שבעה נפשנו הלעג
השאננים שלועגים עלינו או יהיה הא׳ השאננים ב
במקום למד שבענו הלעג שאנחנו לשאננים ושבענו
הבוז שאנחנו לגאיונים והשאננים הם הגוים שהם
שוקטים ושאננים ואנחנו עניים ונאבים ביניהם יל
ונלעגו לנו לגאיונים מלה אחת היא ככת׳ והוא כמו גא
גאים אלא שנראתה בו למד הפועל שהיא מומרת בי
ביוד והנון׳ נוספת והוא כמו עליונים במשקל אלא ש
שנשתנה תנועתו מפני אות הגרון והוא בקרי שתי מ
מלות לגאי יונים והוסיף בו ענין בקרי כי גאו כמו ג
גאו ויונים מענין העיר היונה שהוא ענין לא תונו א
איש את עמיתו ולא יונו נשיאי את עמי
שיר המעלות לדוד לולי יהוה׳ שהיה לנו י
יאמר נא ישראל׳ לולי זה יאמר נא ישראל בגלות
ומה הוא לולי בקום עלינו אדם שהיה לו כמו עמנו
אזי חיים בלענו בחרות אפם בנו היוד׳ נוספת והוא
כמו אז חיים בלעונו כלומ׳ לא יקח ממך בשר מבושל
כי אם חי ואמר דרך משל חיים בלעוני כי אין דרך
אדם לאכול הבשר חי כי אם מבושל והם מרוב
תאותם לבלענו חיים היו בולעים אותנו בחרות א
אפם בנו לולי יהוה שהיה לנו וכן נבלע׳ כשאול חיים
אזי המים שטפונו נחלה עבר על נפשינו משל לצרות נחלה עבר על נפשי׳ נחל שוטף והמלה קריאת׳
מלעיל והה״א נוספת והאית׳ בשבא׳ לבדו וכן נחלה מצרים אזי עבר על נפשנו המים הזדונים את׳ עבר ואת׳
המים כמו מי נדה לא זורק עליו טמא הוא או עבר טעמו לנחל שזכר רל׳ נחל המים הזדונים ופי׳ שטוטפים
בזדון וברשע ברוך יהוה׳ שלא נתננו טרף לשניהם שלא הניח אותנו בידיהם לטרפנו כמו שחשבו
נפשינו כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמל׳ כי לא תוכל הצפור להמלט אלא אם ישבר הפח
שהוא בתוכו כן אנחנו בתוך הגוים והם יכלו ויאבדו בעזרת האל׳ שיעזרנו ואנחנו נמלטנו׳ עזרנו בש
בשם יהוה עושה שמים וארץ׳ כי הוא עושה שמים וארץ ויש לו כח בעליונים ובתחתונים והוא יוכל לעזרינו
ולהוציאנו מהפח שהוא הגלות שיר המעלות הבוטחים ביי׳ כהר ציון לא ימוט לעולם ישב ה
הבוטחים בה׳ לא ימוטו כמו הר ציון שלא ימוט כי לעולם ישב בשוב הגלות לא ימוט׳ לא יחרב לעולם אלא לע
לעולם ישב ופי׳ ישב יעמוד לעולם ויהיה קיים וכן ואתה קדוש יושב תהילות׳ קיים כנח וכן אתה ה׳ לעולם תש
תשב ירושלים הרים אעפ׳ שהרים סביב לה אין לה חוזק ויסלטו הגוי׳ וילכדו אותה ולא יהיה
לה חוזק עד שיהיה עם ה׳ בתוכ׳ שיהיה הוא סביב לעמו ושמו יהיה להם חוזק יותר מן ההרים ולא ישלוט בהם
מעתה ועד עולם כי לא כמו שכת׳ בנבואת ישעיה ויהיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כי
הרשעים כולם בין משאר הגוים יכלו וירושלי׳ שהוא גורל הצדקי׳ לא ינוח בה שבט הרשע כלומר
כח וחוזק הרשע כמו שהוא היום הרשע לשבט ולמטה׳ למען לא ישלחו הצדיקי׳ כלומ׳ שלא ילמדו הצדיקים מ
ממעשיה׳ הרעי׳ אם ישארו רשעי׳ בארץ וכן צוה האל בבאת ישרא׳ ממצרים ובואם לארץ צוה להם לגרש הגוי׳
ולהמיתם ואמ׳ למען לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם וגו׳ ולא עשו כן ובזה נכשלו אבל לעתיד לבא לא
יהיה שום מכשול עון כי כל הרשעים יכלו הטיבה כלומר שמטים דרכיהם בעקלקלותם יוליכם ה׳ את פועל
פועלי האון בגלוי כנגד מה שאמר לטובים ולישרים שלום

יד א

אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינ
פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְהוָה
לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה: הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינ
הָיִינוּ שְׂמֵחִים: שׁוּבָה יְהוָה אֶת שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים
בַּנֶּגֶב: הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ: הָלוֹךְ יֵל
יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע בֹּא יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא א קכו
אֲלֻמֹּתָיו׃ שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה אִם
יְהוָה לֹא יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ אִם יְהוָה ל
לֹא יִשְׁמָר עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי
קוּם מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן ל
לִידִידוֹ שֵׁנָא

שלום על ישראל כיון שאמר בנבואת צפניה והשא
והשארתי בישראל עם עני ודל וחסו בשם ה׳. ואומר
שארית ישרא׳ לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. כי המה
ירעו ורבצו ואין מחריד הנה שלום על ישראל.
שיר המעלות בשוב ה׳ בשוב ענין הנחה כמו
שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל. וכן ושב ה׳ אלהיך את
שבותך או יהיה ענין תשוב׳ ויהיה פועל יוצא שישובו
בני ציון לה׳. היינו כחולמי׳ כחלום יעוף יהיה בעינינו
צרות הגלות מרוב השמח׳ שתהי׳ לנו בשובנו לארצנו
כן פי׳ אדני אבי ז״ל. והחכם ר׳ אברה׳ בן עזרא פי׳ כן
יאמרו ישראל בשוב את שבותם אין אדם רואה בעי
בעיניו כפלא הזה רק בחלום. אז ימלא הגדיל
יתמהו הגוים ויאמ׳ פלא גדול הגדיל ה׳ לעשות עם
אלה ר״ל עם ישראל. הגדיל ואומרים ישראל
הגדיל ה׳ לעשות עמנו לפי׳ היינו שמחים כלומ׳ זו השמח׳ הגדולה שתראו בנו ושימלא שחוק פינו מפני שהגדיל
ה׳ לעשות עמנו פלא גדול וטובה גדולה. שובה יאמ׳ ישראל בעודם בגלו׳ שובה ופי׳ כמו שפירשנו הניח
או כמו השיבה שביתנו גלותינו וכתו׳ בו״ו וקרי ביו״ד והענין אחד. כאפיקים בנגב נגב הוא ארץ יבשה וכן ארץ
הנגב נתתני והיא צמא׳ למים ואם יעברו בה אפיקי מים יהיה חדוש גדול וטוב׳ גדולה כן תהיה תשועת ישראל
דמה הגלות לנגב והישועה לאפיקי מים׳ הזורעים לפי שדמה הגלו׳ לארץ נגב שהזורע בה יזרע בדמע׳
כי בזרעו בוכה ומתחנן לאל שימטיר עליה ויקצור מה שזורע בברכה והדבר רחוק שהזורע בה יקצור ממנ׳ אם
לא יהיו רחמי האל כן ישראל בגלות עם כל צרתם זורעים והזריעה היא מעשה המצות ועושים אותם בדמעה
מפני צרת הגלות ומיחלים לאל שיוציא׳ מהגלו׳ ויקצרו ברנה מה שזרעו בדמעה והקציר הוא הגמול הטוב׳
הלוך משך הזרע׳ פי׳ יקר הזרע וכן וממשך חכמה מפנינים ונקרא הדבר היקר משך לפי שממנו נמשך לא
למרחוק והזרע יקר בארץ הנגב והעני שנושא אותו והולך אל השדה לזרעו הולך ובוכ׳ מפחדו שמא יאבד ולא
יצמח מפני יבשות הארץ והאל רואה דמעיו ומרחם עליו וממטיר על הארץ ובעת הקציר יבא אל ביתו ברנה
תחת אשר היה הולך ובוכה בעת הזרע ויש׳א ברנה אלומות קצירו אל ביתו. כן ישראל בגלות סובלי׳ עול הגלו׳
ונושא משא המסים לקיים התורה והמצות שהם הזרע במשל ובעת הגאולה שהוא עת הקציר יבאו אל ארץ ישר
ישראל ברנה ישאו אלומות הטובות שיטיב עמהם האל ויבאו מהגלות בכסף וזהב׳ שיר המעלות לש
לשלמה אם ה׳ לא יבנה בית׳ זה המזמו׳ נאמ׳ על שלמה ולמד לשלמה ענינ׳ בעבור כמו אמרי לי אחי הוא ונאמ׳
על בנין הבית שחשב דוד לבנותו והסף כסף וזהב ונחשת למלאכ׳ ולא עלת׳ בידו שיבנהו הוא אלא בנו וגם זה
הענין באמר בני העולם שלא תעלה בידם מחשבתם׳ וגם יש רמז בו למלך המשיח כי גם הוא נקרא שלמה ב
בשיר השירי׳ ונפרשהו על שלשת הענינים על שלמה תחלה׳ אמ׳ אם ה׳ לא יבנה בית יאמ׳ על בנין בית המקד׳ כי
עמל דוד לבנותו וכיון שלא רצה האל שיבנהו לא בנה אותו ופי׳ בוניו המתעסקי׳ בבנין׳ ואמ׳ כן על ירושלים
לפי שהיא ראש הממלכה ובה נבנה הבית אמ׳ מי שיבנה הבית ברצון האל והוא שלמה בני אותו הבני׳ לא יהיה
לשוא אלא באמת יהיה נכון הבית׳ כן עיר ירושלים אם ה׳ לא ישמרנ׳ שוא שקדו השומרי׳ אבל ה׳ ישמרנ׳ שנוה
להיות את בני מלך בה וכיון שברצונו הוא ישמור הבית והעיר׳ ושקד ענין התעסקות והשתדלות על הדבר׳
שוא לכם אמ׳ זה על אבשלום שהקדים למרוד באביו ולקחת המלוכה והסכים אבשלום ועמד על יד דרך
השער וגו׳ ואומ׳ ויגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל׳ ואמ׳ כנגדו וכנגד העוזרי׳ אותו שוא לכם משכימי קום מ
מאחרי שבת אמ׳ כנגד אדניה שאחר לעשות המרד ולשבת בכסא המלוכ׳ עד שזקן דוד׳ ושניהם אוכלי לחם ה
העצבי׳ כי עמלו לקנות המלוכה ולא עלת׳ בידם׳ עצבי׳ מן בעצבון תאכלנה׳ ואמ׳ אוכלי לחם כי כמו שאוכל
האדם על הנפש כן עמלו על המלוכ׳ ולא הועילו׳ ואמ׳ כן יתן לידידו שנא שלמ׳ הוא ידיד האל כמו שנ׳ ויקרא
שמו ידידיה ופי׳ כן כמו שהיו הם חושבי׳ לקחת המלוכ׳ בעמל׳ כן נתן האל המלוכ׳ לשלמ׳ בלא עמל כאדם היושן
או בעודנו ישן ולא היה יודע בדבר המלוכ׳ דבר האל היה מתקן לו המלוכ׳ שנא כתו׳ באלף והוא כמו בהא

הִנֵּה נַחֲלַת יְהוָה בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן: כְּחִצִּים ב
בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִל
מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אֹי
אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר: שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל
יְרֵא יְהוָה הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל א
אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵּי
בֵּיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ
הִנֵּה כִי כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְהוָה

הנה אמר דוד הנה אני רואה כי נחלת ה׳ בנים בלומ׳ הטוב שיתן האל לידידו בעולם הזה הם הבנים והם נחלתו וחלקו כי נחלה טובה טוב יש לי בם בשלמה בני שכר פרי הבטן כפל ענין במלות שונו׳ רל׳ שכר שיתן האל בעולם הזה לאדם שכר מעשיו ה הטובים הוא פרי הבטן כחצים לפי שבשלמה היה בין זקנים ורבה בו האל להיות תחתיו אחריו אבל בחייו לא היה לו עוזר ואמר כי בני הנעורי׳ רל׳ הבנים שיהיו לאדם בימי נעוריו הם לאדם עוזר גדו גדול כמו החצים ביד גבור ודוד היו לו בנים בני הנ הנעורים טובים וחכמים וגבורים כמו שאמר ובני ד דוד כהנים היו ואמר ובני דוד הראשונים ליד המל המלך שהיו ראשי׳כים לעזרתו וכולם היו טובים לדוד׳לבד אבשלום ואדניה שהתגאו על יפים שיבאו לתרבית ר רעה והיה מתפאר בטובים ואמ׳ כי כל אדם יש לו להתפאר על בנים טובים ולחשבם לעצמו לחלק ולנחלה טו טובה שנתן לו האל אשרי לפי שהמשיל אותם לחצים המשיל ביתו לאשפה לא יבושו האב והבנים כש כשידברו בשער בפני הזקנים כי הם רבים וטובים ויוכלו לדבר בשער בפני אויביהם לא יבושו ולא יחתו מהם ועל המשיח יתפר׳כך אם ה׳לא יבנה בית אמר על בית המקדש ועוד אמר על ירושלים והנה מיום שחרב בית המקדש וגלו ישראל וחרבה ירושלים היתה פעם בנויה פעם חרבה כי היתה ביד אדום וביד הישמעאלים וכל ה העמים התגרו במלחמה עליה אלא יבנוה ואלה יחרבוה לפי שכן רצון האל ובשמירתם שוא עמלו הבנים ושוא שקדו השומרים ואמ׳ שוא לכם משכימי קום אלה אדום שכבשו תחלה ירושלים מאחרי שבת אלו ישמעאלים שבאו באחרונה והתגרו עם הנוצרים ולקחו אותם מהם והם מהם וכל הימים היתה מלחמה ביניהם ויהיה עד בא הגואל עמלם וטרחם עליה על כן קראם אוכלי לחם העצבים ואמר כן יתן לידידו שנא׳ לידידו הוא מלך המשיח יתן לו ירושלים הכל בלא עמל ואלה שעמלו עליה לא ישארו עליה ולא ישכנו בה זה פסוקים האחרים הם דברי דוד כמו שפירשנו ויתפרשו גם כן על אדם ומה שנבאר שהו׳ על בני העולם הוא כך זכר תחלה בנין בית המקדש והוא קיום מלכות לאי זה שיהיה לו ולבניו אחריו כמו ובית יבנה לך ה׳ שפירושו המלכות ואמ׳ כי אין ביכולת המלך להקים המלוכה לו ולבניו אחריו אם לא ברצון האל ׳ואחר כן זכר שמירת העיר מפחד הא האויבים כי לא יועילו שומרי החומות שלא יכבשוה אויבים אם ה׳לא ישמרנה ואחר כן דבר על העוסקים בע בעסק העולם ורודפים אחרי הממון והם משכימים למלאכה לסחורה גם מאחרים עד בא השמש במלאכותם או בשבתם בחנויות למכור סחורתם וכל ההשתדלות הזה שוא להם אם לא יעזרם האל כי למי שירצה בו הכל ו ויאהבנו יתן לו הממון בלא יגיעה ובלא עמל כאלו הוא ישן ואחר כן זכר ענין הבנים שהוא גם כן מתנה טו טובה מאת האל כשיהיו טובים׳ שיר המעלות אשרי כל ירא ה׳ ׳שבח דרכי הירא את ה׳ שיעש׳ זה כל מי שהוא בגלות ויזכה לראות בטוב ירושלי׳ אם יתנהג בדרכי האל ׳ויראת האל הוא שנזהר ממצות לא תעשה הם ההולך בדרכיו שנזהר במצו׳ עשה אחר כן ספר על הנהג׳ מחיתו׳ יגיע כפך הטוב׳ הוא שיחיה ממלאכתו ולא יהנה מאחרי׳ כל זמן שיוכל ליגע עצמו במלאכ׳ ואם תחיה בזאת ההנהג׳ אשריך וטוב לך יאשרו׳ בני העול׳ ויהיה גמול טוב לך מאת האל וזהו מה שפירשו רז״ל אשריך בעולם הזה וטוב לך לעול׳ הבא אשתך כגפן האלף במשל אמ׳ גם זה מהנהגו׳ הטובו׳ בעולם הזה שתכוה אשתך שתהיה כגפן פוריה בירכתי ביתך והמשיל אותה לגפן כי אין עץ שנוטעי׳ אותו בתוך הבית אלא גפן שיש בני אדם שנוטעי׳ בירכתי ביתם וכשתגדל מו מוציאין אותה מחור הבית ולחוץ אל השמש והנה שרש׳ בתוך הבית וענפיה חוץ לבית כן האשה תהיה צנועה בירכתי הבית שלא תצא חוץ לביתה כי זה דרך אשה מנאפ׳ כמו שאמ׳ עליה שלמה פעם בחוץ פעם ברחובות ו ואמ׳ בירכתי הבית כי גם בביתה תהיה צנוע׳ שלא תשב בפתח בית׳ שיראוה עוברי׳ ושבי׳ כי זהו דרך אשה רעה כמו שאמ׳ עליה שלמה וישב׳ לפתח ביתה אלא תהיה תמיד בירכתי הבית שלא יראה אותה אלא בעל׳ ובני ביתה אבל בניה יצא׳ לחוץ למלאכות׳ ולצורך הבי׳ כמו שיצא לחוץ ענבי הגפ׳ שיהיו פרי׳ ורבי׳ ממגד תבואו׳ שמש ואם תהיה אשה בזה הדרך יהיו בניך כשתילי זתים

יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָ͏ִם כֹּל יְמֵי
חַיֶּיךָ׃ וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל
שִׁיר הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרַי יֹאמַר נָא
יִשְׂרָאֵל׃ רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי גַּם לֹא יָכְלוּ לִי׃
עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם׃ יְהוָה
צַדִּיק קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים׃ יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר כֹּל
שֹׂנְאֵי צִיּוֹן׃ יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ׃
שֶׁלֹּא מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר׃ וְלֹא אָמְרוּ הָעֹ
הָעֹבְרִים בִּרְכַּת יְהוָה אֲלֵיכֶם בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם
יְהוָה׃ שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ
יְהוָה׃ אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶךָ קַשֻּׁבוֹת
לְקוֹל תַּחֲנוּנָי׃ אִם עֲוֺנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד

והמשיל אותם לזית כי עץ הזית אינו מקבל הרכבה מעץ אחר והם שתילים טובים וה' בני אביהם כך הבנים שנולדו מאשה זאת לא יהיה בה חשד ממזרות כי אשה צנועה היתה ולא נזקקה אלא לבעלה ועוד המשילם לזתים כי עץ הזית יהיה עליהן לא כל ימות השנה כך הם יהיו בהודם וביפים במעשי' טובים ואמ' סביב לש לשלחנ' שיהיו לפניך לשרת בעת שתאכל ויהי תמיד סביב לשלחנך שלא יהיו משולחי' וזללים וסובאי' ולא יאכלו ולא ישתו אלא על שלחנך הנה כי כן באלה המדות וההנהגו' יבורך הגבר שהוא ירא ה'. יברכך ה' מציון ממקום שכינתו שהוא בציון ות ותראה ותזכה לראות בטוב ירושלים כשישובו מהגלו' כל ימי חייך תראה בטוב בין בגלו' בין בטוב ירושלי' וראה בטוב שזכר עומד במקום שנים. וראה ותאריך ימים עד שתראה בנים לבניך ועד שתראה שלום על ישראל וזהו בקבוץ גליות אם יבא הגואל ב בימיך ואם לאו יחייך הבורא אז עם המתי' הצדיקים שיחיו ותראה שלום על ישראל. שיר המעלות רבת צררוני מנעורי המשיל ימי הגלות לימי האדם ותחלת הגלות לימי הנעורים ואורך ימי הגלות לימי הזקנה ואומ' כי מתחלת הגלות צררו אותנו האויבים צרה רבה וזה יאמ' ישראל תהלה לאל שלא כלינו בגלות כי מתחלת הגלות צררו אותנו בצרות רבות ועוד היום הזה כן עושים ועם כל זה לא יוכלו לכלותי כמו שחשבו ומה שכפל הענין לחזק ההודאה לאל כמנהג הלשון. רבת פירשנוהו. על גבי משל לרוב השעבוד והפרך והבזיון והקלון כמו שנ' ותשימי כארץ גויך ו וכחוץ לעוברים. האריכו למעניתם המענית הוא הקו שיחרוש החורש בשורים בשדה בשיעור שירצה בו ואחר כן יחזור ויעשה אחר כמוהו וכן עד שיחרוש כל השדה וכשיהיה ארוך המענית תהיה יגיעת השורי' רבה כי לא ינוחו עד ראש הקו ובאמרו האריכו למעניתם ר"ל שלא נתנו אותנו לנוח מעבודתם ומסבלות'. ה' צדיק קצץ עבר במקום עתיד אמ' ה' שהוא צדיק וישר בדרכיו יקצץ ויכרות עבות רשעים ועבות הוא מיתרי העגל' כ כלומ' יסיר עולם מעלינו. יבשו כשיקצץ האל עבותם מעלינו אז יבשו ויסוגו אחור ממחשבת' עלינו ש שנאי ציון הגוים אינם שונאים ציון אבל אוהבים אותה עד שנלחמי' בעבורה גוי עם גוי אלא פי' שונאי ציון שונאי בני ציון והם ישראל. יהיו כחציר גגות עשב הצומח בגג שאין לו העמד' וקיום עד שקודם שיצא כראה יבש בחום השמש ובאמרו שקדמת הוא דרך הפלגה כי לא ייבש עד שיצא ויראה פני השמש אבל מרוב מהירותו ליבש אמ' כן דרך הפלגה כמו שאמר בבקר יציץ וחלף ולערב ימולל ויבש שלף הוא ענין חליצת הד הדבר ויציאתו ממקומו כמו שלף איש נעלו אלא שהוא יוצא וזה עומד. שלא מלא כלומר שלא יבא לידי קצירה וחצנו מעמר זרועו כמו והביאו בניך בחוצן חצני נערתי מעמר אוסף העמרים. ולא אמרו העוברים מנהג העוברים לומר לקוצרים ברכת ה' עליכם כמו שאמר בועז לקוצרים ה' עמכם ומה שאמר בר ברכנו אתכם בשם ה' הוא כפל דבר ועל חציר גגות לא יאמר זה כי אינו זרע ברכה ולא יבא לידי קצירה. כן יהיו הגוים כי כל תורתם ואמונתם הבל וריק כחציר גגות וכן יכלו כחציר גגות אבל תורת ישרא' המשיל לזרע ברכה כמו שפירשנו בפסוק הזורעים בדמעה. שיר המעלות ממעמקי' קראתיך ה' דמה הגלות למעמקי מים. אדני שמעה בקולי קשובות בשקל שכולה שכולות. אם עונות ת תשמור מי יעמוד במשפט כי היה כלים ואובדים אם תשמור לנו עונותינו. כי עמך הסליחה פי' אדני אבי ז"ל האל נתן ממשלה לעליונים לעשות חפצו בארץ אבל הסליחה אינה עמהם כי

עם עונו למה שלא יאמרו בני אדם בלבם אם אנו ח
חוטאים יתפייסו לנו המלאכים ויש או לפשענו בא ע
להודיע כי אין בהם הסליחה למען שיראו מלפניו
והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ שאם לא תסלח לא יי
יירא ויאריך החטאים ויעשו חפצם בכל אות נפשם
קויתי ה׳ אני קויתי אותו בעולם הזה שיראני הים
הישועה וקותה אותו גם כן נפשי במותי לאסוף כבו
כבודי אליו ולדברו הוחלתי שהבטיחני להוציאם מ׳
מהגלות נפשי הומה לה׳ בלילה להיותה מאות׳
האנשים שקמים באשמורת הבוקר להתפלל ואמר ש
שומרים לבוקר פעם אחרת כלומ׳ שמנהגם כן להיו׳
שומרי׳ נערים בכל בוקר להתפלל לאל וזה המזמור
אומר כל חסיד בגלות והחכם ר׳ אברהם פירש נפש׳
קותה לה׳ יותר משמקוים שומרי החומות לבקר

כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ קִוִּיתִי יְהוָה קִוְּתָה
נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי׃ נַפְשִׁי לַיהוָה מִשֹּׁמְרִים לַבֹּ
לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר׃ יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה כִּי ע
עִם יְהוָה הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת׃ וְהוּא יִפְדֶּה אֶת
יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֺנוֹתָיו׃ שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד יד
יְהוָה לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי בִּגְד
בִּגְדֹלוֹת וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי׃ אִם לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי
נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי׃ יַחֵל יִשְׂ
יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃ שִׁיר
הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר יְהוָה לְדָוִד

מתי יהיה שיוכלו ליפן יחל בווי מבנין פועל הדגש אמר ישראל קוה אל ה׳ שיפדך מהגלות כי עמו הח
החסד תמיד עם הנבראים ויעשה חסד עמך כי הרבה עמו פדות כי כבר פדה אותך ממצרים ומבבל ומצרות
רבות כך יפדה אותך מהגלות כי לא יחסר לו פדות והוא ואם תאמר איך יפדה אותי ואני מלא עון ה
הוא יפדה ישראל מכל עונותיו כלומ׳ שיסלח לו האל עונותיו שעב״ו ויתן ב׳ בו לשוב אליו בכל לבו ואחר כן
ישיב שבותו כמו שכתב ושב ה׳ את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה׳ אלהיך שמה וכת׳ כי
תשוב אל ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך שיר זה אמר דוד על עצמו ואמר זה הענין באלה המעלות
שהם על הגלות כי כמו שהתנהג הוא כן יתנהגו ישראל בגלות בשפלות ובזה ירחם האל עליהם כי רם ה׳ ושפל
יראה לפיכך אמר בתכלית המזמור יחל ישראל אל ה׳ אמר לא גבה לבי בסתר ולא רמו עיני בגלוי ולא הלכתי
פועל עומד אעפ׳ שהוא מן הדגש וכן קודר הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני בדבר האל לא התיפ
התפארתי בלבי שאוכל אני להשיג ואדע הדברים והסודות שהם נפלאות ממני לפי שכלי אלא הלכתי בהם מ
מעט מעט בוראה ופחד פן אפרוץ לראות במה שלא יגיע שכלי אליו ותשבש דעתי בו ועל זה אמ׳ כבוד
אלהים הסתר דבר ואמ׳ דבש מצאת אכול דייך אם לא מנהג הלשון לאמ׳ אם לא בענין אלה ושבועה
כלומ׳ אם לא היה כך יהיה כך וכך יכן כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף בענין זה אמר אם לא שויתי ודוממתי כ
נפשי כגמול יבא לי כך וכך ופי׳ שויתי ודוממתי שמתי אותה כגמול עלי אמו כלומ׳ כמו התינוק שיגמל משדי
אמו שיתחיל מעט להתבונן בענין גדולו ומהלך מעט מעט ואינו נסמך על עצמו אלא על אמו שתרגילהו ש
מעט מעט כן נפשי והשתקתי אותה שלא תסמוך בתבונת עצמה בנסתרות ובנפלאות אלא תסמוך על המלא
התלמדים ועל הקבלה שהיא האם והוסיף עוד לחזק הענין ואמ׳ כגמול עלי נפשי כמו הגמול כן שמתי נפשי
עלי שלא אסמוך בבינתי יחל עם המדות האלה שיתנהג בשפלו׳ בנסתר ובנגל׳ ולא יגבה לבך בנפלאו׳
אל ה׳ והוא יתן תוחלתך מעתה ועד עולם שיר המעלות אמר דוד זה המזמור כשבנה מזבח בגורן הרן
ארונה היבוסי על פי גד הנבי׳ והעלה עליו עולו׳ ושלמים וקורא אל ה׳ ויענהו באש מן השמים על מזבח העול׳
ואמר זה הוא בית אלהים וזה מזבח להעולה לישראל ועד אותו יום לא יודע מקום בית המקדש כבר אמר לו
נתן הנביא כי הוא לא יבנה הבית כי אם שלמה בנו ולפי ששם דוד כוחו ויכלותו להכין בנין הבית ונענה במ
במקום הנבחר בקש מה׳ ואמר זכור ה׳ לדוד את כל ענותו כיון שלא זכיתי אני לבנותו תעלה לי המחשבה כ
כמעשה וזכור לי מה שעשיתי עצמי בעבורך כי גזלתי שנתי מעיני מרוב מחשבתי עליו ונדרתי ונשבעתי שלא
אנוח עד שאבנהו ולא הייתי מונא קורת רוח בביתי ובמשכבי אחר שלא היה בית ה׳ נבנה
אשר נשבע נפל הענין במלות שונות ואמ׳ לאביר כלומ׳ למי שקרא ליעקב אביר לפי שעזרו בכל צרותיו
והצילו מיד לבן ומיד עשיו והיה תקפו וחזקו

אֵת כָּל עֻנּוֹתוֹ: אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַידוָה נָדַר לַאֲבִיר יַעֲ
יַעֲקֹב: אִם אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֶרֶשׂ
יְצוּעָי: אִם אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה: עַד
אֶמְצָא מָקוֹם לַידוָה מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב: הִנֵּה
שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵה יָעַר:

והראה לו בדמיון שלא יכול לו אפי׳ המלאך כל שכן
בני אדם לכך קראו יעקב אביר ואמ׳ גם כן לאביר ·
יעקב ומה שזכר בזה הענין יעקב לפי שיעקב ראה
בחלום מקום בית המקדש והוא הסלם שראה ועליו
אמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלדים
וגו׳ על בית המקדש אמ׳ לא על ביתאל שהיה שוכב
שם אבל לפי ששם ראה החלום כבר במקום ההוא ו
ושם מצבה ועשה שם מזבח ובית התפל׳ בשובו מחרן
עליו אמ׳ והיה בית אלדים כלומ׳ בית תפלה לאלדים בבנין שראיתי בזה המקום הנבחר שיבנה בו בית המקדש ו
וכן הוא אומ׳ בבראשית רבה אמ׳ ר׳ יהודה בר׳ סימון הסלם הזה היה עומד בבאר שבע ושפועו מגיע
בביתאל ר״ל ושפועו שנמשכה המראה עד ביתאל כי שם ראה המראה ואמ׳ זה שער השמים על בית המקדש כי
הוא מכוון כנגד כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. והוא טבור העולם וכן אמרו רז״ל בא וראה כשם
שהטבור הזה נתון באמצע הגוף כך ארץ ישראל נתונה באמצע העולם שנ׳ יושבי על טבור הארץ׳ מכוון מכלל
יופי ארץ ישראל יושבת ביופיו של עולם וירושלים באמצעיתה של ארץ ישראל ובית המקדש באמצע ירושלים
וההיכל באמצע בית המקדש והארון באמצע ההיכל פי׳ מן הצפון לדרום. ואבן שתיה לפני הארון שממנה נ
נשתית העולם וזהו שנ׳ בספר יצירה שש צלעות לשש צדדין והיכל הקדש מכוון באמצע והיכל הקדש הוא ה
הנקרא. כסא הכבוד וסודו עמוק׳ והעפ׳ שראה יעקב אבינו מקום בית המקד׳ בחלום אפשר שלא ידעו בהקיץ
ואם ידעו לא גלה אותו כי לא רצה האל שיהיה נודע המקום עד דוד לפיכך זכר דוד בזה הענין יעקב ואמר נ
נדר לאביר יעקב לפי שאליו הראה האל תחלה והעפ׳ שרמז בו לאברהם אבי׳ וצוהו להעלות בנו עולה באותו מ
מקום והעפ׳ כן לא נתבאר אם ידע אברהם אבינו שיהיה המקום ההוא מקום הנבחר לבית המקדש לדורות ·
ובדברי רז״ל נדר לאביר יעקב אמר ר׳ אבהו לאביר אברהם לאביר יצחק לא נאמ׳ אלא לאביר יעקב תלה את ה
הנדר במי שפתח בו תחלה יעקב היה תחלה לנודרים שנ׳ וידר יעקב נדר לאמר מהו לאמר לדורות שיה
שיהיו נודרים בעת צרתם. יעקב פתח בנדר תחלה לפיכך כל מי שהוא נודר לא יהא תולה את הנדר אלא בו ·
אם אבא באהל ביתי כמו שאמ׳ אל נתן הנביא הנה אנכי יושב בבית ארזים וארון האלדים יושב בתוך היר
היריעה ומה שאמ׳ אם אבא אם אעלה הוא דרך הפלגה כלומ׳ שלא יעכב לו שבתו בביתו ונומו על ערש יצועיו
עד שימצא מקום לה׳ · ואמ׳ ערש יצועי ערש שיש בו מצעות נכבדות הראויות למלך וזהו יצועי אם אתן
שנת לעיני ר״ל שינה קבועה הת״ו במקום הא ואינה לסמיכות וכן שפת לא ידעתי אשמע׳ רבת תעטרנה׳ חכמ׳
ודעת והדומין להם שכתבנו בספר מכלול׳ לעפעפי תנומה כפל ענין במלות שונות׳ עד אמצא מקום
לה׳ המקום הנבחר׳ משכנות יעקב כי היו שלשה בתים ומה שאמ׳ לאביר יעקב בזה הפסוק מוכיח מה שפירשתי׳
כי מה שאמרו רבותינו ז״ל אין לו מקום בזה הפסוק· הנה שמענוה באפרתה׳ פירש ר׳ משה בן קט
קטלא שמענוה על ידי דוד שהיה מאפרתה׳ ואדני אבי ז״ל פירש כי באפרתה יולד מי שיבנה אותו· והחכם ר׳ א
אברהם בן עזרא פירש כי שמענו מפי הנביאים כי המקום הנבחר קרוב לבית לחם אפרתה רק המקום לא היה
נודע אם למזרח בית לחם או למערבו או לדרומו או לצפונו וידוע הוא כי אין בין ירושלים ובין בית לחם רק
ש׳ם פרסאות ובדברי רבותינו ז״ל הנה שמענוה באפרתה זה ספר יהושע דקא אתי מאפרים דכתוב בחלק יהו
יהודה ועלה הגבול גיא בן הנום ובימיהם היה בית המקד׳ מצאנוה בשדי יער׳ זה בנימן דכתיב ביה זאב יטרף·
והנראה בעיני כי שמענוה באפרתה עירנו כי עתיד להיות מקום נבחר לבית המקדש לדורות כי אין שילה ונ
ונוב וגבעון לדורות רק היינו שומעים מפי זקנים בעירנו כי עוד יגלה המקום הנבחר·והנה עתה מצאנוה ב
בשדי יער בגרן ארונה היבוסי וקראו יער כי עבי יער היו שם׳ ולפיכך אמ׳ באפרתה כי שם נולד דוד ושם גדל
ושם שמע זה הדבר· ומה שאמר שמענוה מצאנוה לשון נקבה ר״ל שכינת הכבוד כי זכר משכנותיו ושם מצא א
אותה שנאמר ויענהו באש מן השמים·

נבואה למשכנותיו נשתחוה להדם רגליו: קומה
ידוה למנוחתך אתה וארון עזך: כהניך ילבשו
צדק וחסידיך ירננו · בעבור דוד עבדך אל תשב
פני משיחך: נשבע ידוה לדוד אמת לא ישוב ממ
מנה מפרי בטנך אשית לכסא לך: אם ישמרו
בניך בריתי ועדתי זו אלמדם גם בניהם עדי עד
ישבו לכסא לך: כי בחר ידוה בציון אוה למושב
לו: זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה: צד
צדה ברך אברך אביוניה אשביע לחם:
וכהניה אלביש ישע וחסידיה רנן ירננו: שם אצ
אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי: אויביו אל
אלביש בשת ועליו יציץ נזרו

בציון · שמצאנו המקום הנבחר נבוא מהיום והלאך בזה המקום שהוא נבחר הוא משכנותיו והדום רגליו באמ באמת שהוא מכון. כנגד כסא כבוד קומה ה' אלה שלשה הפסוקים אמרם גם כן שלמה בבית המ המקדש בחנוכתו כמו שכתב בדברי הימים אלא שיש בין אותם הפסוקים ובין אלה שנוי מעט והענ' אח אחד אמר דרך משל קומה למנוחתיך כלומ' מהמקו מהמקומות האחרים שהיה המשכן לזה המקום שהוא בית מנוחתך לעולם אתה וארון עוזך אתה רל' ענני ענין הכבוד שנראה בחנוכת בית המקדש אחר שהכ שהכניסו הארון בבית קדשי הקדשים וזהו וא וארון עוזך כמו שכת' ויהי בצאת הכהנים מן ה הקדש והענן מלא את בית ה' כהניך ילבשו בעבודתם ילבשו צדק בגדי כהנה שהם בגדי צדק ו וחסידיך ירננו לויים ישירו ויזמרו לפניך בעבור דוד שנגלית לו בזה המקום באם כנגדך ונגלית לו זה המקום הנבחר בעבורו תעשה שיהיה זה המקום לכנה לא תבטל ממנו עבודת הכהנים ושירת הל הלוים אל תשב פני משיחך מה שהתפללתי לך על זה המקום ומה שיתפלל בו שלמה בני עליו אל תשב את פ פניו בזה שתהיה תפלתו מקובלת לפניך ואלה הפסוקים כמו שאמרם דוד כן אמרם שלמה בתכלית תפלתו נשבע ה' דברו הוא שבועה והוא אמר לו על ידי נתן הנביא והקימותי זרעך אחריך אשר יצא ממעיך זה הוא מפרי בטנך אשים לכסא לך ואמ' אמת לא ישוב ממנה כמו שאמ' שם ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם אם ישמרו ועדותי זו אלמדם עדותי בחולם· כמו בשרק ארון העדות זו בחולם כמו זאת ואמ' אלמדם והבר והברית והעדות כתובות הם ומלומדות ואין מצוה עתידה ללמדה אחר תורת משה אלא פירוש אלמדם אעורר אותם על ידי הנביאים תמיד שלא ישכחו התורה כי בחר אמ' דוד עתה ידעתי כי בחר ה' בציון שלכך שלכדתי אני כי בעיר ציון נגלה מקום השכינה ואוה אותה האל למושב לו ואמ' עליה זאת מנוחתי של ילך הארון עוד ממקום למקום כמו שעשה עד עתה צידה ברך במפיק ההא' והוא מן ביום ציר שפרוש מזון אמר האל ציד ציון אברך כלומ' אשלח ברכה בתבואתה בשדותיה יותר מכל ארץ ישרא' לכבוד ביתי שהוא בה ואולי לכך נקראת ארץ המריה כי היא רויה אחר שנכן בה הכבוד אביוניה אפי' העניים שבה ישבעו לחם וכהניה אלביש הלוים יתית שהם מרננים ומזמרים לשמי אני אשפיע להם טובה שירוננו מטוב לבם ו וקרא הלוים חסידים כמו שאמ' משה רבינו עה' לאיש חסידך שם אצמיח חוזק ומלכות וכן אצמיח קרן לבית ישראל וכן וירם קרן משיחו ואמ' זה הפסוק על המשיח העתיד לפיכך אמ' אצמיח כלומ' אעפ' שייבש זה כ כמה עוד אצמיחנו וכן כאמ' עליו בימים ההם ובעת ההיא אצמיח קרן לדוד צמח צדקה ואמ' שם כי בציון יהי' כמו שכת' ועלו מושיעים בהר ציון וכן כתו' בימים ההם תושע יהודה וישראל תשכן לבטח וזה אשר יקראו ה' צדקינו המשיח יקרא צמח צדקה וירושלים ה' צדקינו ערכתי נר למשיחי כמו שאמ' למען היות נר לדוד עמי כ כי המלך כמו הנר מאיר לעם אויביו אלביש בושת הפך מה שאמר לכהנים המשרתים את פני ה' ומתפ ומתפללים בעד המלך ואויבי המלך אלביש בשת ועליו יציץ נזרו שעל ראשו תרבה גדולתו והדרתו בכל יום וי ויש מפרשים יציץ מן ועשית ציץ זהב שיר המעלו' אדוני אבי ז"ל פי' כי על ישראל נאמר שהם כול' אחד אמ' שיהיה שבתם בירושלים יחד טוב ונעים כמו השמן הטוב שיורד על זקן אהרן ועל בגדיו או כטל חרמון שיורד עליו וכטל שיורד על הררי ציון שהוא מבורך מכל טל שיהיה יורד לעולם והחכם ר' אברהם פירש הענ' דבק מזכר הכהנים ואמר אחים על חברת הכהנים ונעם גם על הכהן גדול והזכיר אהרן כי הוא היה ראש

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים קלג
שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד׃ כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד
עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד
עַל פִּי מִדּוֹתָיו׃ כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כ
כִּי שָׁם צִוָּה יְהוָה אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם׃ ש
שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת יְהוָה כָּל עַבְדֵי קלד
יְהוָה הָעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה בַּלֵּילוֹת׃ שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ
וּבָרְכוּ אֶת יְהוָה׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם ו

המשוחים והנראה בעיני כי על מלך המשיח ועל כ
כהן גדול שהיה בימין מדבר כי שניהם גדולים אשר
בישראל והדנים עליהם׳ כי המלך ישב על כסא המ
המשפט והמלוכה לנות את ישראל לאשר ירצה׳ והכ
והכהן הגדול יורה התורה והמצות וקרא אחים שהם
שנים בגדולה ולא יקנאו זה לזה וכן כשעלו מגלות
בבל אמ׳ זכריה על שניהם על זרובבל הנשיא ועל יה
יהושע הכהן הגדול וראה אותם שני זתים וקרא׳ שני
בני היצהר לפי ששניהם משוחים בשמן המשחה זה
למלוכה וזה לכהונה ואמ׳ ועשית עטרו׳ ושמת בראש
יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול כלומר האחת נוה לשום בראשו והאחת על אחיו שיהיה צמח שמו והוא זרובבל
כן אמ׳ על העתיד על המלך ועל הכהן הגדול שבת אחים גם יחד כי כל אחד מהם ישב על כסא גדול׳ ומה טוב
ומה נעים יהיה שבתם ואמ׳ גם יחד כי כמו שיהיו אחים בגדולה כן יהיו אחים בלבותם ויהיו יחד בהסכמה אחת
לא יקנא אחד מהם על חבירו וכן אמ׳ על זרובבל ויהושע ועצת שלום תהיה בינהם בשמן בפתח הכ
הכף להורות על הא הידיעה השמן הידוע והוא שמן המשחה אמ׳ כן יהיה טוב ונעים שבת האחים כמו שיהיה
טוב ונעים משיחת אהרן הכהן ביום שנתמנה לכהן גדול וזכר משיחת הכהן ולא זכר משיחת המלך דוד לשני
טעמים האחד לפי שמשיחת אהרן היתה תחלה והיתה העת שחנה הכבוד בישראל כשהוקם המשכן כן לעתיד
כשיבנה בית המקדש ויעמיד המלך המשיח והכהן הגדול יחנה שם הכבוד׳ ועוד לטעם אחר כי משיחת אהרן
היתה לעיני כל ישראל ומשיחת דוד היתה בסתר לפני ישי ובניו וזקני בית לחם׳ ולעתיד יהיה הדבר גלוי לעיני
כל ישראל ולעיני העמים׳ על הראש כשיצק אותו משה על ראש אהרן וירד לו על זקנו ועל בגדיו כי תחלה הל
הלבישו בגדי כהונה ואחר כן יצק השמן על ראשו ומשח אותו מן השמן בין ריסי עיניו כמין כי יונית והשמן
שיצק על ראשו ירד על זקנו ועל פי מדותיו תחת הזקן ופי הבגד פי הצואר והיה השמן מרוקח ומבושם טוב וכ
ונעים׳ מדותיו בגדיו כמו מדו בד׳ בטל חרמון כטל עומד במקום שנים כאלו אמ׳ כטל חרמון וכטל ש
שיורד על הררי ציון׳ וזכר חרמון שהוא מן ההרים הגדולים אשר בארץ ישראל כמו שאמר תבור וחרמון בש
בשמך ירננו׳ וזכר הררי ציון כי שם תהיה המלוכה׳ ואמ׳ הררי לשון רבים כמו שאמ׳ ירושלים הרים סביב לה׳ וז
וזכר השמן שהוא משל לכהן גדול וזכר עתה הטל שהוא משל על המלך כמו שנ׳ נהם ככפיר זעף מלך וכטל ע
על עשב רצונו׳ ועוד כי הגאולה נמשלת לטל כמו שנ׳ כטל מאת ה׳׳ וזכר על ההרים שהוא בהם לברכה והם ב
צריכים יותר מן העמקים וארץ המישור׳ כי שם בהררי ציון צוה ה׳ את הברכה ויצוה שם חיים עד העולם׳ ופי׳
עד העולם זמן רב׳ כמו שכתוב כימי העץ ימי עמי ומעשה ידיהם יבלו בחירי׳ או יהיה פי׳ עד העולם הבא
שיר המעלות הנה ברכו ה׳ כל עבדי ה׳ העומדים בבית ה׳ בלילות׳ הנה כשיבוא ה׳ לכם את הברכה ברכו
אותו גם אתם בתהלתכם׳ כל אחד לפי שכלו לפיכך זכר כל עבדי ה׳ והם החכמים והחסידים העומדים ממטת׳
בלילות ובאים להתפלל בבית ה׳ ולהודות שמו׳ שאו ידיכם קדש פי׳ במקום הקדש ופי׳ שאו ידיכ׳ כשיאו׳
כפים שהיו הכהנים נושאים כפיהם ומברכין את ישראל׳ ולפי דעתי כי פירושו נשיאת ידים לאל בתפלה עד׳
כשא לבבינו אל כפים שפירושו עם כפים וכן בנשאי ידי אל דביר קדשך וכן שטחתי אליך כפי ויתכן לפרש
קדש אל מקום הקדש כמו שאמר אל דביר קדשך׳ יברכך ה׳ לדעת המפרשי׳ יהיה פירושו שהכהנים
יאמרו לישראל בברכתם יברכך׳ ולפירושנו הם דברי המשורר ברכו את ה׳ אמר אם תברכוהו הוא יברך אתכם
ופי׳ מציון כי שם הכבוד ומשם תבא הברכה לכל הארץ ואמר עושה שמים וארץ כלומר כי הוא עושה השם
השמים שנותנים הברכה בטלם והוא עושה הארץ שתתן יבולה לברכה כאשר יבוא הוא יתברך׳

וארץ: הללויה הללו את שם ידוה הללו עבדי
ידוד שעמדים בבית ידוה בחצרות בית אלדינו
הללויה כי טוב ידוה זמרו לשמו כי נעים: כי יעקב
יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו: כי אני ידעתי
כי גדול ידוה ואדונינו מכל אלדים: כל אשר חפ
חפץ ידוה עשה בשמים ובארץ בימים וכל תה
תהומות: מעלה נשיאים מקצה הארץ ברקים ל
למטר עשה מוצא רוח מאצרותיו: שהכה בכורי
מצרים בפרעה ובכל עבדיו: שהכה גוים רבים
והרג מלכים עצמים: לסיחון מלך האמרי ולע
ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען:

הללויה הללו הללו עבדי ה' תהלה ואחרי כן
הללו את שם ה' לסמיכו' הבא אחריו יהי שם ה' מבור'
ובמזמור זה הללו את שם ה' לסמכות הבא אחריו שע
שעומדים בבית ה' שעומדים בבית אותם ש
שעומדים בבית ה' והם הכהנים בחצרות בית אלהינו
והם ישראל שהיו מתפללים בעזרת שלא היו נכנסי'
להיכל לכול' אני אומר הללויה כי נעים אמר
כנגד שעומדים לעמוד בבית ה' שיבנה שלמה או לע
לעתיד בבית המקדש שיבנה המלך המשיח אמ' כי טו
טוב ה' וראוי להללו כי הוא טוב ומטיב וכן שמו נעי'
ראוי להלל בו והוא שמו ושמו הוא והפסוק כפול ב
בענין במלות שנות כי יעקב ואתם ראויים
להללו על כל עם כי אתכם בחר מכל העמים ל
כי אני את' המשורר המזהיר לכך אני מזהירכם
שתהללוהו ותשבחוהו כי אני ידעתי מנפלאותיו ו
ומעשיו כי גדול הוא ואדונינו שקבלנו אותו עלינו
לאדון ולאלהים כי שאר העמים קבלו לאדון ולאלהים צבא השמים כל אדם לפי מנהגו אבל אנחנו לא קבלנו
עלינו לאדון אלא השם ית' המיוחד שהוא גדול מכל אלהים והם צבא השמים והמלאכים המנהיגים העולם לכ
לכך נקראו אלהים ואדונינו גדול מכלם כי לא יעשו הם דבר אלא בכחו ובמצותיו כל אשר חפץ ה' ע
עשה ולא כן המלאכים והכוכבים לא יעשו כל אשר יחפצו כי לא יעשו דבר אלא בחפץ האל בשמים ובארץ א
אבל הוא חפצו בהם ואין מונע ועושה בשמים וכל צבא' להנהיג השפלים וכן בארץ עשה חפצו בה ובכל צבא
צבאם בימים ובכל תהומות ופי' בימים ים אוקיינוס ושאר הימים 'וכל תהומות תהומות הנהרות וזכר אחד מהנ
מהנפלאות הגדולות שהוא עושה בארץ ענין המטר כמו שאמר עושה גדלות ואין חקר ונפלאות ואין מספר
ואמר אחריו הנותן על פני ארץ מטר לפיכך אמר מעלה נשיאים והם העננים ונקראו כן שהם עולי'
עולים מן הארץ ומתנשאים למעלה כמו שכתב ואד יעלה מן הארץ ופי' מקצה הארץ מקצה היבשה שהוא
הים כי משכיהם הם עולים כמו שכתב הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ וכן אמר אליהו לנערו הבט
דרך ים ואמר הנה עב קטנה ככף איש עולה מים ואחר כן אמר ברקים למטר עשה שהוא פלא גדול שעושה
ברקים עם המאור והברקים אש ואין המים מכבים את האש ואמר מוצא רוח מאוצרותיו שהרוח מרחפת
ודוחפת את המטר אל הפאה אשר הולכת שם מוצא כמו מוציא ואמר מאוצרותיו לפי שהשלש יסודות נראין ל
לעין והרוח איננה נראית כמו הדבר הכתון באוצר ופי' מוצא כי קודם שמרחפת אין מרגישין בה וכשמרחפת
מרגישין הרי היא כאלו הוצאה שהיה בעת הרחיפה והחכם ר' אברהם כתב כי טעם אוצרות לרוח שהוא בכח כי
הבא דבר אחור והנה זכר ארבע יסודות ואמר עוד כל אשר חפץ עשה בבריאים שהכה בכורי הזכיר
מכת בכורות בפרט כי על ידה יצאו ישראל ממצרים ואחר כן אמר שלח אותות והוא כלל לשאר המכו
המכות והם אות ומופת כי כל אשר חפץ ה' עשה כי אלו היו המכות ההם במקרה לא היו המצרים לוקים בהם ו
וישראל נצולים מהם אלא באמת היו בחפץ האל בתוככי מצרים היוד' נוספתי כיוד בתוככי ירושלים והיא כמו
בתוך מצרים ותוספת היוד' לצחות הלשון בפרעה ובכל עבדיו כל שכן בעצמו אלא אפי' פרעה ועבדיו
לא יכלו בכחם להמלט מחפץ האל שהכה גוים וישראל היו מעט מעט מאחי' מעבדות ואלה רבים ועצומי'
בארצם בני ישראל והכום וירשו את ארצם מי עשה זה אלא חפץ האל לסיחון מלך וזכר סיחון ועוג ב
בפרט לפי שנלחמו בהם תחלה ועוד שהיו מלכים עצומים יותר מכולם כמו שכתב ואנכי השמדתי את האמורי
מפניהם אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים ואחר כן זכר ולכל ממלכות כנען בכלל

ונתן ארצם נחלה נחלה לישראל עמו׃ ידוה שמ
שמך לעולם ידוה זכרך לדור ודור׃ כי ידין ידוה
עמו ועל עבדיו יתנחם׃ עצבי הגוים כסף וזהב
מעשה ידי אדם׃ פה להם ולא ידברו עינים לה
להם ולא יראו׃ אזנים להם ולא יאזינו אף אין יש
רוח בפיהם׃ כמוהם יהיו עשיהם כל אשר בוטח
בהם׃ בית ישראל ברכו את ידוד בית אהרן ברכו
את ידוד׃ בית הלוי ברכו את ידוד יראי ידוד ברכו
את ידוד׃ ברוך ידוד מציון שכן ירושלים הללוי
הללויה הודו לידוד כי טוב כי לעולם חסדו
הודו לאלדי האלדים כי לעולם חסדו׃ הודו לא
לאדני האדנים כי לעולם חסדו׃ לעושה נפלאות
גדולות לבדו כי לעולם חסדו׃ לעשה השמים ב
בתבונה כי לעולם חסדו

ונתן אחר כן פי׳ למי נתנה נחלה לישראל עמו שהם נבחרים מכל עם נתן להם ארץ הנבחרת מכל הארצות׃ ה׳ שמך הפסוק כפול במלו׳ שונות׃ ר״ל באלה הנפלאות שעשית עם ישראל׃ כי ידין אע״פ׳ שהנחלה שנתן להם היא ביד אחרים והם בגלות לא יהיה זה לעולם כי יבא זמן שיקח האל דין עמו ומשפטם מן הגוים׃ ועל עבדיו יתנחם כי כבר קבלו ענשם בכל חטאתם וישיב׳ לנחלתם׃ עצבי הגוים ואז יהיו עצבי הגוים לאין ויכירו עובדיהם כי אין בהם ממש כי לא יושיעום בעת צרתם כי עצביה׳ כסף וזהב׳ פה להם׳ אזנים כבר פירשנו ענין אלה הפסוקים במזמור קט״ו אף אין יש רוח בפ בפיהם אין צריך לומ׳ שלא ידברו אלא אפי׳ רוח אין בהם והוא הבל היוצא מהלב דרך הפה׃ כמוהם דרך תפלה או כן יהיה לעתיד בבא הגואל שיכלו וי ויאבדו עושי העצבים וכל אשר בוטח בהם׃ בית ישראל אבל בית ישראל אתם שלא בטחתם בהם בר ברכו את ה׳ שהושיע אתכם מיד עובדי העצבים׃ וכן בית אהרן והם הכהנים המשרתים את פני ה׳ בית הלוי הם המשוררים לפני ה׳ בפה ובכלי׃ יראי ה׳ החכמים שבישראל המתבודדים בבית ה׳ ללמוד או פירוש יראי ה׳ אשר בכל עם שיבאו להתפלל בבית ה׳ ברוך ה׳ מציון כי שם ישכון הכבוד בירושלים ומשם תבא הודאה לכל שיראוהו ויברכוהו הודו ל לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו׃ זה המזמור יש בו עשרים וששה פסוקים וכלם חותמים כי לעולם חסדו ואמרו רז״ל כי נאמרו כנגד עשרים וששה דורות שהיו מבריאת עולם עד שקבלו ישראל את התורה וזן אותם הקב״ה בחסדו כי לא היתה תורה בבני אדם שיזון אותם בעבורה ואע״פ׳ שהתורה ישראל לבדם קבלוה כל העולם עומד בזכות ישראל ולפי הפשט כי כל אחד יש לו ענין במקומו ונמצאו עשרים וששה לפי הענינים המספרים במזמו׳ ואמר תחלה הודו לה׳ כל בני העולם הודו לה׳ כי טוב ומטיב לעולם׃ וחסדו אין לו הפסק כי לעולם הוא וכן כלם כי לעולם חסדו׳ וזה פירושו וזכר אותו עם כל אחד להגדיל לשבח הודו לאלדי האלדים הם המלאכים והם אלדים לאשר למטה ומנהיגים אותם בחפץ האל והוא אלדים עליהם׃ הודו לאדני האדנים הם הגלגלי׳ שהם אדנים על השפלים ומנהיגים אותם בחפץ האל והוא אדון עליהם׃ לעושה השמים אחר שהזכיר המלאכים והגלגלים שהוא אדון עליהם אמ׳ לעושה השמים להורות בי אינם קדמונים כמו שהוא קדמון אלא שהם עלולים והוא עלה להם כמו שאומרים חכמי המחקר לפיכך אמ׳ לעושה ללמד שאינם קדמונים אלא הוא עושה אותם והם חדשים והזכיר תחלה נפלאות גדולות ואח״כ פי׳ שהוא כלל לאשר זכר אחריו והחכם ר׳ אברהם בן עזרא פירש לעושה נפלאות שהם נפלאות מעין האדם והם עגולות הכבודות שהם צבא השמים׃ ופירוש ל לעושה השמים הרקיע שהוא שמי הארץ׃ והנרא׳ בעיני כי אמ׳ לעושה נפלאות גדולות לבדו על הצורות שאינם גופות ולא בגופות והם השכלים הנפרדים והם הנפלאות מעין האדם כי לא תשיג עין האדם אלא מה שהוא חומר והגלגלים והכוכבים הם חומר זך ותשיגם עין האדם אבל הצורות שהם בלי חומר לא תשיגם עין האדם ואף עין המחשבה תלאה להשיגם לפיכך קראם נפלאות גדולות ואמר לבדו כי הוא לבדו נשגב עליהם וכל שא שאר הנבראים תחתיהם והם קיום העולם ברצון האל ששם אותם איש איש במקומו הראוי לו לפיכך אמר כי ל לעולם חסדו כי הנה הם חסד האל על ברואיו והם לעולם אין להם הפסק׃ לעושה השמים אחר כן הז הזכיר השמים והוא כלל לכל הגלגלים והכוכבים ואמר שהוא עשה אותם והוא חדשם בתבונתו ועשה בחדושם ואמר חסד לעולם כי אין להם הפסק וזהו כי לעולם חסדו׃

לרקע הארץ על המים כי לעולם חסדו: לעשה אורים גדלים כי לעולם חסדו: את השמש לממ למשלת ביום כי לעולם חסדו את הירח וכו וכוכבים לממשלות בלילה כי לעולם חסדו: למ למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו: ויוצ ויוצא ישראל מתוכם כי לעולם חסדו: ביד חזק חזקה ובזרוע נטויה כי לעולם חסדו: לגוזר ים סוף לגזרים כי לעולם חסדו: והעביר ישראל ב בתוכו כי לעולם חסדו: ונער פרעה וחילו בים ס סוף כי לעולם חסדו: למוליך עמו במדבר כי ל לעולם חסדו: למכה מלכים גדלים כי לעולם חסדו: ויהרג מלכים אדירים כי לעולם חסדו: לסיחון מלך האמרי כי לעולם חסדו: ולעוג כל מלך הבשן כי לעולם חסדו:

לרקע הארץ זכר מגדולת הארץ שהיה חסד מן מוחלט מאתו שבטל טבע המים שהיה טבעם להיות על הארץ כמו שהיו מתחלה וכמו הם שהם בחצי הכ הכדור והוא בחסדו קוה אותם אל מקו' אחד ונראת' היבשה להיות החיים והצומחים עליה וזה החסד הוא לעולם כי אעפי' שבמבול הציף המים על היבשה לא היה אלא לזמן מעט לנקמת הרשעים ועם כל זה עשה חסד והשאיר בתבה מיני החיים וכבר נשב' שלא יהיה עוד כל ימי הארץ המבול הנה כי לעולם ח חסדו ופי' לרוקע אמ' שנתן שטח הארץ על המים ו ואעפ' שהמים גבוהים על הארץ נתן הוא שתהיה הא הארץ כאילו היא גבוהה על המים שלא יעברו על ה הארץ כמו שאמר והמים לא יעברו פיו כי הוא נתן חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו וזה הוא מנפלא מנפלאותיו לעושה אורים אחר כן זכר בפרט שני המאורות הגדולים שהם קיום העולם וא' כי ע לעולם חסדו כי אין להם הפסק וזכר כל אחד לבדו ואמר את השמש ונתן השמש שיהיה מושל ב ביום לתועלת העולם להאיר ולהחם האויר והוא תוע תועלת החיים והצמחים וזה הוא חסד מאתו והוא ל לעולם ואין לו הפסק את הירח וכן הירח נתן למשול בלילה עם הכוכבים כי אור הירח והכוכבים צ צורך הולכי מדברות ויורדי הים וכאם לצורך הצמחים כמו שכת' גרש ירחים ויש לירח גם כן כח במים ואמר ית מעדנות כימה ומושכות כסיל תפתח וכן לכל כוכב וכוכב יש לו כח בצמחים או באבנים ובמתכות ובאלו שני המאורים קיום העולם כי הקור והחום סבת החיים ואין להם הפסק לפיכך אמר כי לעולם חסדו ואחר שספר על כל העולם בכללו זכר בפרט חסדו על ישראל והראה בהם נפלאותיו והודיע שהוא לבדו אדון העולם ומ ומשנה הטבעים כרצונו למכה מצרים הזכיר מכת בכוריהם לפי שעל ידה יצאו ישראל ממצרים וכן א אמר אחר כן ויוצא ישראל ואמ' אחר כן ביד חזקה ובזרוע נטויה כי לעולם חסדו והוא כלל לשאר המ המכות וכל זה כי יסופר חסדו לעולם כי חסד גדול היה כי היו ישראל בארצם והם לקו בכל המכות וישראל ב ביניהם ניצלו מכולם ואמ' אחר כן לגוזר ים סוף וזה החסד יסופר לעולם כי בעבור שלא יראו מלחמה לא נחם דרך פלשתים ושינה בעבורם טבע המים כדי שיעברו בתוכו ועשה חסד גדול אחר עמהם בקריעת הים שקרעו לשני' עשר לשנים עשר שבטי' כדי שלא יכנסו בערבוביא אלא כל שבט ושבט עבר בדרכו שנגזר לו על זה ראוי לספר חסדו לעולם כן פירשו רבותי' ז"ל כי לשנים עשר קרעים נגזר ים סוף ויש לפרש כי לפיכך אמ' לגזרים לפי שנגזר הים לרחבו עד חציו או יותר ואחר כן לארכו כי באותו הרוח שנכנסו בים לאותו הרוח עצמו יצאו כי ממדבר איתם נכנסו לים סוף ומים סוף יצאו למדבר איתם עצמו כמו שכת' ואם תאמ' אחרי שלא הוצרכו לעבור הים לחרבה למה נכנסו בו והם יצאו אל המקום שהיו בו מתחלה לא נעשה כן אלא כדי שיטבעו מצרים בים ולהראות עוצם גדולתו שיעברו ישראל בתוך הים ביבשה וינ ויטבעו מצרים והעביר ישראל בעמקו של ים שהוא חציו והעבירם ביבשה ויש לך חסד גדול מזה כי א אפילו רגליהם לא נטבלו במים ונער פרעה שלא היה להם יכולת לשוב לאחריהם וזה חסד גדול שראו נ נקמה גדולה ולא פחדו עוד מהם למוליך עמו ארץ שלא עבר בה איש ולא היה שם דרך והוא בחסדו הוליך אותם בענן יומם ובעמוד אש לילה ומראה להם הדרך ועוד במדבר שהיה ארץ ציה וצלמות והוא הספיק להם בחסדו כל צרכם וזה החסד יסופר לעולם למכה מלכים זכרם בכלל ואחר כך פרטן אותם להגדיל

וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ נַחֲלָה לְיִ
שְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר
לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ׃ נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ עַל נַה
נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן
עַל עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תָּלִינוּ כִּנֹּרוֹתֵינוּ׃ כִּי שָׁם שְׁאֵל
שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דִּבְרֵי שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה שִׁירוּ
לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן׃ אֵיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר יְהוָה עַל אדמ
אַדְמַת נֵכָר׃ אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָ͏ִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי׃
תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי

כי חסד הוא תוספת הטובה ובזו הארץ שנתן להם ה הוסיף בטובתו כי לא נתנה לאברה׳ אבי׳ אלא מעבר הירדן והלאה שהיא ארץ שבעה גוים ועוד שלש גוים קיני קניזי קדמוני ואותם שלשה לא יהיו להם עד לעתיד לבא שיהיה מגבול ארץ ישראל ואע״פ כן בזו בעולם הזה היו תחת דוד מלך ישראל כי פירשו רז״ל כי קיני מעשו וקניזי וקדמוני מעמון ומואב והנה מ מה שנתן לאברהם אבינו עשרה עממין השלשה את הקיני והקניזי והקדמוני והשבעה עממין את החתי ו ואת הפריזי ואת הרפאים ואת האמרי ואת הגרגשי ו ואת הכנעני ואת היבוסי והנה לא זכר חוי ואמרו רז״ל כי הרפאים שזכר אלו חוי. אבל מעבר הירדן מזרחה לא נתן לאברה׳ אבי׳ דבר ונתן לישראל לנחלה ארץ סיחון שהיתה ממואב תחלה וכן נתן להם ארץ עוג מלך הבשן וזה היה חסד מאתו ולפי׳ לא זכר בזה המז המזמו׳ ממלכות כמו שזכר בזה זור שלמעלה ממנו ל לפי שאומ׳ בזה המזור כי לעולם חסדו וממלכו׳ כנען שנתן להם אמת לא היה חסד כי כבר נתנה לאברה׳ אבי׳ אבל ארץ סיחון ועוג מ׳ך הבשן שלא נתנה לאברהם ונתנה להם זה היה חסד׳ נחלה לישראל עבדו׳ בטל הארץ מהם שהיו עובדי אלילים ונתנה לישראל שהוא עובד האל לבדו׳ שבשפלינו ועוד חסדו ג גדול עלינו כי כשגלו מהארץ בעונינו ובחטאתינו והיינו בגלות בשפל זכר לנו ברית אבות כמו שנ׳ ואף גם ז זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו׳ ואמ׳ זה על גלות בבל או על זה הגלות והוא הנכון׳ ואמ׳ זכר ויפרקנו עבר ב במקום עתיד כמנהג בנבואות. ודברי רז״ל לזרעך נתתי את הארץ הזאת אתן אין כתו׳ כאן אלא נתתי מכאן ש שאמרו ש׳ הקב״ה מעשה׳ ויפרקנו הנה חסדו הגדול היה עמנו בגלות להיותינו בין הגוים ועוד חסד גדול מזה שיהיה חסד לעולם שיגאלינו מצרינו ולא ימיש חסדו ממנו עד עולם׳ נותן לחם אחר שספר חסדו על ישראל אמ׳ בתכלית המזמו׳ חסדו על כל החיים כמו שאמ׳ בתחלת המזמור חסדו על כל העול׳ כן אמ׳ ע׳ ה נותן לחם לכל בשר וזה חסד גדול מאתו לנבראים שמכין מזון לכל בריאה ובריאה מזון הראוי לה׳ ואמ׳ הודו לאל השמים כי מן השמים יבא המטר שהוא סבת כל מזון כמו שנ׳ כי כאשר ירד הגשם והשלג מן ה השמים ר״ל גובה האויר והוא אל השמים שהוא יבוא שירד המטר מן השמים והוא חסד גדול שאין לו הפסק וזהו כי לעולם חסדו׳ על נהרות בבל זה המזמור נאמ׳ על לשון הלוים המשוררי׳ אשר גלו בגלות בבל וא׳ ואמ׳ על נהרות בבל היינו שם מתבודדי׳ יושבים ושוממים גם היינו בוכים בזכרנו את ציון׳ על ערבים ערבי נחל כי הערבים גדלים על שפת הנהר וכשהיינו יושבים על שפת הנהר׳ וכנורותינו בידינו לעורר שיר כמנהגנו בציון וכשהיינו מעלים על לבנו ציון היינו נוטשי׳ כנורותינו מרוב יגון והיינו תולים אותם על הער הערבים והיינו י שב׳ ובוכים׳ ופי׳ בתוכה בתוך בבל׳ כי שם שאלונו לגזרת פעל כמו ושאלך לאמ׳ כשהיו מוצאים אותנו הבבלים השובים אותנו והיו אומרים לנו שנשיר להם משיר ציון אז היינו בוכים ואומרים להם איך נשיר׳ ופי׳ ותוללינו שמחה היו שואלים אותנו דברי שיר ובכנורותינו שתלינו על הערבים היו שואלים אות אותנו שנשמח בהם׳ ויש מפרשים תוללינו כמו יללתינו ויהיה תוללינו בשקל תושבנו׳ כלומ׳ תחת יללתינו היו אומרים לנו שנשמח׳ איך נשיר אדמת נכר אדמת אל נכר הפך שיר ה׳ אם אשכחך תשכח ימיני פי׳ תשכח הנגון כי הימין מנגנת יתרי הכנור׳ תדבק לשוני שלא תוכל לדבר ולשיר שיר אם לא אזכור ח־בנך ואתאבל עליך ולא אשיר על ראש שמחתי כשאשמח בשום שמחה אזכור אבל ירוש׳ ואעלהו על ראש השמחה עד הנה דברי הלוים והשלשה הפסוקי׳ האחרוני׳ הם דברי המשורר ובעודו מתאבל על גלות בבל ראה ברוח הקדש גלות בית שני שהיתה על ידי אדום כי טיטוס חרבה שהיה ממלכות רומי שהוא מבני אדום

אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי : ז
זכור ידוה לבני אדום את יום ירושלם האומרים
ערו ערו עד היסוד בה : בת בבל השדודה אשרי
שישלם לך את גמולך שגמלת לנו : אשרי שיאח
שיאחז ונפץ את עולליך אל הסלע   לדוד
אודך לבי נגד אלדים אזמרך : אשתחוה אל הי
היכל קדשך ואודה את שמך על חסדך ועל אם
אמתך כי הגדלת על כל שמך אמרתך :
ביום קראתי ותענני תרהיבני בנפשי עז : יודוך י
ידוה כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך : וישירו ב
בדרכי ידוה כי גדול כבוד ידוה כי רם ידוה ושפ
ושפל יראה וגבה ממרחק יידע אם אלך בקרב
צרה תחייני אף על איבי תשלח ידיך : ותושיעני
ימינך

וכן אמ' ירמיהו הנביא במגלת איכה בעודו מתנבא
על גלות בבל ראה חרבן בית שני ואמ' שישי ושמחי
בת אדום על דרך בזיון כמו שמח בחור וכן אמר ר"ז
בת אדום זו קסרין יושבת בארץ עוץ זו רומי וכ' אמ'
זה המשורר בעודו מתנבא על גלות בבל ראה גלות
טיטוס ואמר זכור את יום חורב' ירושלים שהיו
אומרים אלו לאלו ערו ערו עד היסוד בה כלומר הם
החריבו והפילו בנין ירושלים עד שנגלה היסוד אשר
בה בת בבל עתה שב למלכות בבל ואמר שת
שתהיה שדודה ואמ' אשרי שישלם לך והוא דריוש הם
המדי שהחריב בבל' אשרי שיאחז על דרך א
אכזריות כמו שהיו הם אכזרים על ישראל וכן אמר
ישעיהו הנביא הנני מעיר עליהם את מדי וגו' ואמ'
וקשתות נערים תרטשנה לדוד אודך בכל לב
לבי בכל דעתי ושכלי וכן אזמרך בג"י נגד אלדים
והם השופטים והחכמים כמו עד האלהי' יבא דבר ש
שניהם שהודאה תהיה ב"ב לבדו או עם השפה והמזמ'
בפה אשתחוה אל הבית שהיה בו הארון על
חסדך ועל אמתך החסד הוא שנתן לו המלוכה והאמת שקיים לו דבר המלוכה כאשר הבטיחו אחרי שעברו
עליו צרות רבות ומכולם הצילהו כי הגדלת על כל שמך אמרת'
כמו הפוך כי הגדלת על כל אמרתך שמך וכן מקום שם קבר כמו קבר שם לי יועצו אלהי ידענוך ישראל לי
יועקון ישראל אלהי ידענוך אף אם צריך תאכלם וכמו הם רבים כמו שכתבאהרו בספר מכלל בחלק הדקדוק
ופי' הפסוק לענין שאמ' ועל אמיתך כמו שפירשו שקיים מה שהבטיחהו אמר על זה הגדלת שמך על כל
אמריתך שאתה אומר ועושה ומקיים ועל זה הגדלת שמך שיאמרו הכל גדול ה' שכל מה שאמר עושה כ
כמו שעשית עמי מה שהבטחתני אחרי אשר אמרו הכל כי לא תהי' לו המלוכה כי ראו טלטולי גדול וזה הפירו'
הוא הנראה בעיני בפסוק זה ומפרשים אחרים פרשו כי הגדלת שמך ואמרתך והחכם ר' אברהם בן עזרא פיר'
ואודה שמך שם העצם הנכתב ואינו נקרא והנה הטעם כי הגדלת השם שאמרת למשה על כל שם שיש לך
שהם שמות התואר ולאלה הפירושים אינו דבק הטעם למה שאמר על חסדך ועל אמתך
ביום קראתי ביום שהייתי בצרה נע ונד וקראתי אליך ועניתני והושבתני במרחב תרהיבני בנפשי עוז בזה
הדבר תחזקני בנפשי בעז כלומ' נתת חוזק גדול בנפשי על אמונתך כי ידעתי כי אין זולתך ואתה רואה ומשג
ומשגיח בעניני בני אדם' יודוך ה' בזה הדבר שעניתני מהרה וקיימת לי דברך הטוב בדבר המלוכה יודוך
כל מלכי ארץ היודעים אותי כי שמעו אמרי פיך שאתה הבטחתני במלוכה וכשראו אותי נע ונד ושאול רודף
אחרי להרגני כואשים ממלכותי והיה רחוק בעיניהם שיוכל להיות ועתה שקיימת לי דברך הטוב יודוך וזה הפי
הפסוק מוכיח הפי' שפירשתי בפסוק על כל שמך אמריתך וישירו יאמרו שיר ותהלה לה' כי בידו הכל לה
להשפיל ולהגביה ויאמרו תמיד כי גדול כבוד ה' כי במלוך דוד כתיב ויצא שם דוד בכל הארצו' ובפחדם ממנ'
פחדו מהאל כי הכירו כי מה' היתה זאת שהמליכו אחר שכואשו ממנו כל אדם וכן שלח חירם מלך צור לשלמ'
לשלמ' ואמ' ברוך ה' וגו' אשר נתן לדוד המלך בן חכם הנה מתוך גדולת דוד ומלכותו הודה באל כי הוא עש'
השמים והארץ כי רם ה' אז יודו כי רם ה' ושפל יראה ומשגיח בתחתונים ולא כמו שהיו אומרים עבים
סתר לו וגבה ממרחק יידע מבין הפעיל כשקל ואלמנה לא ייטיב פי' והוא גבוה וממרחק שהם השמים שם
משם יודיע דרכיו לבני אדם והמפרשים פירשו יידע ישבר כמו ויודע בהם אנשי סכות אם אלך אמר
כשהייתי הולך בקרב צרה שהייתי קרוב למות אתה תחייני אף על אויבי על אפם ועל חמתם ותושיעני ימינך

יְהוָה יִגְמֹר בַּעֲדִי יְהוָה חַסְדְּךָ לְעוֹלָם מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ
אַל תֶּרֶף

למנצח

לְדָוִד מִזְמוֹר יְהוָה חֲקַרְתַּנִי וַתֵּדָע
אַתָּה יָדַעְתָּ שִׁבְתִּי וְקוּמִי בַּנְתָּה לְרֵעִי מֵרָחוֹק׃ אָר
אָרְחִי וְרִבְעִי זֵרִיתָ וְכָל דְּרָכַי הִסְכַּנְתָּה׃ כִּי אֵין מִלָּה
בִּלְשׁוֹנִי הֵן יְהוָה יָדַעְתָּ כֻלָּהּ׃ אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי
וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה׃ פְּלִאיָה דַעַת מִמֶּנִּי נִשְׂגְּבָה לֹא
אוּכַל לָהּ׃ אָנָה אֵלֵךְ מֵרוּחֶךָ וְאָנָה מִפָּנֶיךָ אֶבְרָח׃
אֶבְרָח׃ אִם אֶסַּק שָׁמַיִם שָׁם אָתָּה וְאַצִּיעָה שְּׁאוֹל
הִנֶּךָּ׃ אֶשָּׂא כַנְפֵי שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם׃

ה' יגמור בעדי כמו שהחל להיטיב עמי כן יגמור חסדו בעדי ה' ענין קריאה ה' חסדך יהי עמי לעולם ו ואני שאני מכיר בטובך וכי אני מעשיך כי אתה עם עשיתני ואתה גדלתני והמלכתני אל תרף חסדך ממ ממני· למנצח לדוד מזמור ה' חקרתני ות ותדע חקרת לבבי וידעת אותו כמו שנ' אני ה' חוקר לב בוחן כליות· אתה ידעת שבתי וקומי הזכיר תנועות האדם הישיבה והקימה כי בחפץ האדם ישב ויקום כי כשישב וירצה לקום חושב בלבו הדבר שבע שבעבורו ירצה לשבת והנה חפץ האדם ומחשבו ידע האל ויבין אותם למרחוק כלומ' קודם שאחשו' לרעי למחשבי מן וב־עין לבו· ארחי ורבעי והוא מהלכי ביום ורבעי וזהו שוכבי בלילה שהוא רובץ ב במטתו תרגו' ותרבן ורבעא והנה הזכיר ארבע תנוע תנועות האדם שהם הישיבה והקימה והליכה והשכיבה כי לעולם ינוע האדם מזו לזו ופי' זרית סבבת מן זר זהב סביב כלומ' כל תנועותי ומחשבותי ידעת כי אתה סביב גופי וסביב מחשבי· וכל דרכי הסכנת הרגלת כמו ההסכן הסכנתי אמ' ידעת בכל דרכי האדם המורגל בדבר היודע אותו והחכם הכוזרי כת' כן יחשוב אדם כי כל אבריו מושמים בחכמ' וסדר ושיעור ויראה אותם נשמעים לחפצו והוא איננו יודע מה שראוי להניע מהם על הדמיון שירצה לקום וימצא כל האברים כעוזרי השומעים כבר הקימו גופו והוא לא ידע האברי' ההם וכן כשירצה ללכת או לשבת ושאר השכבו' ולזה רמז אמרו ארחי ורבעי זרית וגו' ואדני אבי ז"ל פי' ארחי אחור וקדם ורבעי ארבע רוחות מעלה ומטה ימין ושמאל· וזרית מן אזרה לכל רוח אמ' כי בזה הסכנת ותקנת וה"ע והועלת ענינו בשמת הגדדין שזרית לי לכל עבר שלא היו לי מגד אחד· והחכם ר' אברה' בן עזר' פי' וכל דרכי חמש הרגשות שנתן לכל אבר הרגש זו והרגיל אותו בה וכן לכל אבר משאר האברי' מה שיעשה אבר זה לא יעשנו אבר אחר· כי אין מלה המלה איננה עדין בלשוני לא החילותי לדבר ואתה ידעת כלה כלומר כל המלה שאני רוצה לדבר או פי' אני חושב הדבר בלבי ואתה ידעת מחשבי והדבר שאני מוציא בפי אין בלשוני להוציאו במחשבי ואתה ידעת מה שאוציא בפי ואני לא ידעתיו אע"פ שחשבתיו כמו שאמ' שלמה לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון וזה הפי' הוא הנכון אצלי· אחור וקדם צרתני ענין צורה· ותשת עלי כפכה כמו שע שעושין לגבינה עד וכגבינה תקפיאני· ור"ל ותשת עלי למדת האורך שהם לעובר מדה· פלאיה כן כתוב וקרי פליאה· ואחד הוא אלא שהם שני משקלי' כי הכתו' מן והוא פלאי יאמ' פלאי לזכר ולנקבה פלאיה· והקרי פ פליא לזכר במשקל נביא פליאה לנקבה במשקל נביאה ואמ' דוד פליאה דעת ממני זאת הדעת פליאה ממני ונשגבה לא אוכל לה והדעת היא יצירת גוף האדם בארבעה טבעי' זה הפך זה וזה כנגד זה והם החם והקור והלחות וה והיובש והאל בחכמתו יצרם בגוף הנוצר ומזגם כדי שיתקיים הגוף בהם והחכם ר' אברה' בן עזר' פי' אלה שני הפסוקי' דבקי' למה שאמ' למעל' ארחי ורבעי ופי' צרתני מן וצרת עליה· אל תצורם אמ' צרתני אחור ופנים ות ותשת עלי כפכה ואין מנוס ומנוח מזה ר"ל שאין לי מעמד ומהלך בלתך ואמ' פליאה דעת ממני זאת הדעה ו והמחשבה היא אנה אלך כי אין יכולת באדם ללכת אם לא יוליכהו הרוח על כן אמ' אנה אלך מרוחך והטעם כמו מפניך· אנה מלרע· וכן אנה אנחנו עולים והשאר כלם מלעיל· אמ' אנה אלך מרוחך אם אחשוב ללכת ולהסתר מרוחך או לברוח מפניך והטעם כפול במלות שונות· אם אומ' לעצמ' זה לא אוכל כי אתה נמצא בכל מקום ומקום לא יכילך· אם אסק אם אעלה כתרגו'· אם אחשוב שאוכל לעלות בשמים ושם אעל' ולא אמצאך שם ואציעה שאול ואם אחשוב שארד שאול והוא עמקי הארץ הנך שם· ואמ' ואציעה לפי שה שהשאול מקום האד' במותו והנה זכר העגול' והמוצק ובכל נמצא אם כן לא אוכל ללכת שלא אפגע בך· אשא כנפי שחר אם אמרתי אקח כנפי שחר ואעוף בהם ממזרח למערב אם אמצאנו הנה לא אוכל ללכת בלתך כי ב בכל מקום הוא ואמ' כנפי שחר כי השחר מתפשט ברגע ממזרח למערב·

גַּם שָׁם יָדְךָ תַנְחֵנִי וְתֹאחֲזֵנִי יְמִינֶךָ: וָאֹמַר אַךְ ח
חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדֵנִי: גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יח
יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה:
כִּי אַתָּה קָנִיתָ כִלְיֹתָי תְּסֻכֵּנִי בְּבֶטֶן אִמִּי: אוֹדְךָ
עַל כִּי נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ וְנַפְשִׁי יֹד
יֹדַעַת מְאֹד: לֹא נִכְחַד עָצְמִי מִמֶּךָּ אֲשֶׁר עֻשֵּׂיתִי ב
בַסֵּתֶר רֻקַּמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת אָרֶץ: גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ
וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ יָמִים יֻצָּרוּ וְלֹא אֶחָד בָּהֶם

ואחרית ים הוא המערב ואמ׳ באחרית ים רל׳ סוף ה
העולם כי הים סובב הארץ ואחרית ים הוא העולם
כלומר אם אלך ממזרח למערב ברגע אחד לא אוכ׳
ללכת בלתך כי בכל מקום תנחני ידיך ותאחזני ימ
ימינך   גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך מפור׳
הוא ואמר   אך חושך ישופני ולילה אור בעדני י
ישופני מגזרת נשף שהוא שרשים וענין אחד נשף ו
ושיף כמו כמל ומיל כפן ופין אמר אם אומר ואחש
ואחשב כי החושך ישכיני ויסתירני שלא תראה או
אותי ומעשי ומחשבותי ולילה אור בעדני הלילה ש
שהוא חושך הו׳ אור בעדני ותראני בלילה כמו ביו׳
גם   שנה הענין ושלש ורבע להודיע כי כן הוא כ
כי אין חשך ואין צלמות להסתר מלפניו לא יחשוך פועל יוצא פי׳ לא יחשוך דבר ממך שלא תראהו כי הכל ש
שוה כנגדך והלילה כמו היום יאור לך כחשכה כאורה אלו שני כפין הם כפי הדמיון כמו כמוך כפרעה כעב
כעבד כאדניו כמלוה כלוה והדומים להם ושוא דרך קצרה רל׳ זה כזה וזה כזה   כי אתה   ואיך יסתרו
מחשבותי ממך ואתה קנית כליותי ואמר קנית כליותי כי הם תחלת המחשבה כי הכליות יועצות והלב גומר וא
ואם אתה קנית אותם איך יסתר ממך מה שהם יועצות ועוד כי אתה תסוכני בבטן אמי שהיא מקום החשך ואין
שם אור ואם שם יצרתני ובעצמות וגידים סוככתני איך לא תדע כל הסתרים ויש אומרי׳ נזכר כליותי מפני ש
שהם תחלת היצירה בגוף האדם כי הם כמו שני סרני הגלגל   אודך   כי נראות עלילו׳ נוראות יש ביצירתי
ואודך עליהם כי נפלא׳ נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד טעם מאד דבק עם נפלאים   מעשיך   כלומ׳ מפ
מעשיך נפלאים מאד ונפשי יודעת כלומ׳ נפשי המשכלת   אמר׳ הנפ׳ שבמאמר החיים נפלאים מעשיך אין בה
בהם מי שיכיר אבל בי נתת הנפש המשכלת על מאמר החיים והיא תדע מעשיך הנפלאים ותודה לך עליהם ונ
ונוראות היצירה הם נכרים לחכמים כל אבר ואבר נברא בחכמה ועל התכונה שנברא הוא לצורך ולתועלת וכ
וכל אדם צריך להתבונן בהם ומתוך כך יכיר נפלאות היוצר ויודה לו עליהם ואם באתי לספר בזה החבור ת
תכונת האברים ותועלת׳ ומזג הכחות ותועלת׳ יאריך הספור אבל המשתוקק להם ימצאם בספרי החכמים
לא   נכחד   לא נכחד מענין לא נכחד מאדני עצמי הענין׳ נקראת בקמץ חטף ויש מפרשים אותו כמו ע
עצמי בפתח הקטן שפי׳ גופי אמר לא נכחד גופי ממך כאשר עשיתי בסתר בבטן אמי וכא׳ אמר רקמתי בתחתי׳
ארץ והוא הרחם שהוא מקום שפל ואפל כמו תחתיות הארץ וכן ואופן אחד בארץ רל׳ שפל כנגד האופנים ש
של מעלה ופירו׳ עשתי מענין עשו דדי בתוליהן שהוא הכתישה והמעיכה ואמר זה הלשון בענין היצירה כמו
שדמה אותו לחתיכת החלב והקפאתו כמו שמקפים ומעשים אותו בידים כי הטיפה הראשונה ניתכת וניגרת והא׳
כן תשוב קפואה כמו הגבינ׳ מן החלב ואמר בו רקמתי דמה מעשה היצירה בגידים ובעצמות ובבשר ובעור למ
למעשה הרקמה על פנים רבים הוא ועל מהלכים מסתבכים והחכם ר׳ אברהם פי׳ עשתי כחי רל׳ הכח שהוא ט
טרם המעשה במדה נכח הזקן בנוער ונכח הדיבור בנולד כן היה היוצר בכח טרם שיצא לידי מעש׳ וזה נכחד
ונעלם ממראה העין גם ממראה עיני הלב והנפ׳ ממך לא נכחד   גלמי   ראו היא הטפה הקפואה קודם
שיצורו בו האברים כמו שנקרא העץ גולם טרם שנעשה כלי ואמ׳ ראו עיניך שנתת בה כח להתיצר בה האברי׳
ועל ספרך כלם יכתבו לפניך הם ידועים כמו שדבר הכת׳ בספר׳ ופי׳ כל האברים טרם ציורם הם ידועים לפ
לפניך ימי יצרו בימים רבים תהיה יצירת האברים כי אינם נוצרים בפעם אחת ולא אחד בהם הימים שיצרו
בהם לאל הם אחד כי כולם ידעתי ברגע אחד והכתוב ולא באלף׳ ופי׳ ולא אחד בהם שלא ידעו טרם היותו נ
והחכם ר׳ אברהם פי׳ הכתוב כן לא היה אחד באברים נכר ונבדל בעולם בתחלת יצירתו וכולם היו שם בכח מ
מתולדת ולא היה העין והאוזן או אחד משאר האיברים נכר ונבדלו והנפ׳ שהוא באותו הגולם

ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם: אספ
אספרם מחול ירבון הקיצותי ועודי עמך: אם ת
תקטל אלוה רשע ואנשי דמים סורו מני: אשר מ
ימרוך למזמה נשוא לשוא עריך: הלא משנאיך
ידוד אשנא ובתקוממיך אתקוטט: תכלית שנאה
שנאתים לאיבים היו לי: חקרני אל ודע לבבי ב
בחנני ודע שרעפי: וראה אם דרך עצב בי ונחני
בדרך עולם

למנצח

מזמור לדוד: חל צני ידוד מאד
מאדם רע מאיש חמסים תצרני: אשר חשבו רעו
רעות בלב כל יום יגורו מלחמות: שננו לשנם כ
כמו נחש חמת עכשוב תחת שפתימו סלה

ולי מה יקרו ופי׳ יקרו שלא אוכל להשיגם כמו וד
ודבר ה׳ היה יקר בימים ההם ופי׳ רעיך מחשבותיך כ
כלומ׳ כונתיך ביצירה מה עצמו ראשיהם פי׳ עצמו ר
רבו במספר כמו שאמ׳ אחר כן אספרם׳ כי לעולם
עצם במצא בענין החוזק ובענין הרבוי כמו עצמו לי
אלמנותיו מחול ימים ופי׳ ראשיה׳ כלליה כמו כי תשא
את ראש בני ישראל כלומ׳ כללי כונתך ביצירה הם
רבים כל שכן הפרטים׳ אספרם כשאבא לם
לספור אותן לא אוכל כי מחול ירבון׳ הקיצותי ועודי
עמך מרוב מחשבותי בהם אני חולם בהם כשאישן ו
וכשאקיץ אני מוצא עצמי שאני עמך כלומ׳ במחשבו׳
בפלאותי ויש מפרשי׳ הקיצותי אלו הייתי תמיד מקיץ
כי חני חיי האדם הוא ישן ועודי עמך שאהיה עמך
תמיד ולא אמות עם כל זה לא אוכל לספרם׳ והחכם
ר׳ אברהם בן עזרא פי׳ כאשר אני חושב בלבי לדעת
רעיך והנה הוא במראה אלדים והגוף שוכב בהדבק
נשמת האדם בנשמה העליונה אז תראה תמונות על
כן אמ׳ הקיצותי ועודי עמך כי אין זה כדרך החלומו׳

אם תקטול דבק למה שאמ׳ הקיצותי ועודי עמך שאני מתעסק תמיד במחשבתי בנפלאותיך ובמעשך א
אבל מטריד אותי דבר הרשעים ואם תהרוג אותם שמרירים אותי והם הרשעים ואנשי דמים שאומר להם סורו
מני ולא אוכל להם ואם תקטול אותם יהיו כל מחשבותי וכל עסקי בך׳ אשר ימרוך בחסרון אלף פא
הפועל וכן ולעמשא תמרו׳ ופי׳ למזימה למחשבה כלומר ידברו בך לפי מחשבתם שהיא רעה עליך׳ ויש לפרש
למזימה כמו זמה עשו ענין תועבה׳ נשוא לשוא עריך אלה שהם עריך ומשכאיך נשאוך בפיהם לשוא ומלת כ
נשוא כמו נשאו כי בא חסר אלף למד הפועל כמו ונשו את כלימתם והאלף הכתובה למשך הנח כמו אלף הם
הסלכוא אתו׳ ולא אבוא שמוע׳ ונשוא כי לא יבעדו׳ והדומים להם כמו שכתבנו בספר מכלול׳ ועריך משנאיך
כמו ויהי עריך ויש מפרשים נשוא בפיהם לשוא ואמ׳ עריך במקום שמך לכנוי׳ הלא
משנאיך הפסוק כפול במלות שונות כמנהג ופירשו רז״ל כי על המינים נאמ׳ הפסוק הזה שמכירי׳ וכופרי׳ ומלת
ובתקוממיך תאר בתוספת תי״ו ופירושו משנאיך כמו ממתקוממים בימינך׳ אתקוטט ענין קטטה בדברי רז״ל
תכלית שנאה גדולה שלא אוכל לשנאם יותר וכפל הענין לחזק׳ חקרני אל לפי שזכר כי משבת
הרשעים רעה באמונת האל אמ׳ חקרני אל ודע לבבי תראה כי לבבי ישר באמונתך וכפל הענין לחזק׳ שרעפי
מחשבותי כמו שעפי כי שתי הלשונות בענין מחשבה כמו שהם באילן סרעפותיו סעיפותיו כי המחשבות ללב
כמו הבדים לאילן׳ וראה אם דרך עצב דרך מרי כמו והמה מרו ועצבו את רוח קדשו ונחני אם תראה
בי שום דרך מרי המיתני מיד זהו דרך עולם כמו הנני הולך בדרך כל הארץ כי הולך האדם אל בית עולמו׳
למנצח מזמור לדוד׳ זה המזמור חברו דוד על דואג ועל הזיפים שהיו מלשינים אותו אל שאול׳
חלצני ה׳ שלא יזיקו לי דבריהם הרעים והפסוק כפול במלות שונות׳ אשר חשבו חושבים הרעות
בלב ואומרים אותם בפה והו כל יום יגורו מלחמות יאספו כמו יגורהו בחרמו׳ ואמרו לשאול בזה המקום תמצ
תמצאנו לך והלחם בו וזה היו אומרים לו תמיד׳ שננו כמו חץ שנון שפירושו מחודד כן הם חדדו ל
לשונם לדבר רעות כמו הנחש שמחדד לשונו כשבא לנשוך׳ חמת עכשוב חמת הוא הארס שמטיל הנח׳ ועכשוב
הוא ממין הנחש והוא קשה ורע מאד׳ תחת שפתימו כי בהתקצף האדם הרע ומדבר בחמה תצא לו מפיו לחה
תרד לו תחת שפתיו ודמה אותו לארס שמטיל הנחש׳

שמרני ידוה מידי רשע מאיש חמסים תנצרני אשר חשבו לדחות פעמי: טמנו גאים פח לי וחבלים פרשו רשת ליד מעגל מקשים שתו לי וח סלה: אמרתי לידוה אלי אתה האזינה ידוה קול תחנוני: ידוה אדני עז ישועתי סכתה לראשי ביום נשק: אל תתן ידוה מאויי רשע זממו אל תפק ירומו סלה: ראש מסבי עמל שפתימו יכסמו: ימוטו עליהם גחלים באש יפלם במהמרות בל יקומו: איש לשון בל יכון בארץ איש חמס רע יצודנו למדחפות: ידעת כי יעשה ידוה דין עני משפט אביונים: אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך:

מזמור לדוד ידוה קראתיך חושה לי האזינה קולי בקראי לך: תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב: שיתה ידוה שמרה לפי נצרה על דל שפתי: אל תט לבי לדבר רע להתעולל עלילות ברשע את אישים פעלי און ובל אלחם במנעמיהם:

קמא

שמרני ה׳ מידי ואחר שספר רעותיהם התפלל לאל שישמרהו מהם שהם חשבו לדחות פעמי ביד שאול טמנו גאים שאמרו ולכן הסגירו ביד המלך ליד מעגלי למקום שיהיה מעגלי ואשוהו בו כמו שאמר וראו את מקומו אשר תהיה רגלו

אמרתי ליה׳ כשהייתי שומע שהם מארבים לי בכל המקומות אמרתי ליה׳ אלי אתה אתה חזק ותקיפי אין לי חוזק להמלט מיד׳ אם לא תעזרני אתה יה׳ עוז ביום שיבאו עלי בכלי נשק ברומח ובחצי׳ ובכל כלי מלחמה תסך לראשי כלומר שתהיה כובע ישוע׳ לראשי סכותה עבר במקום עתיד וכמוהו רבי׳ אל תתן היוד דגשה על משקל משמני הארץ אמר אל תתן לו תאותו כי תאותו הוא ללכדני וזממו אל תפק אל תוציא לאור מחשבתו ירומו סלה שאם תהיה מחשבותם ירומו ויגאו ראשם הוא וחבירו תפק תוציא כמו ויפק רצון מה׳ ראש מסבי לפי׳ זכר רשע יחיד והוא דואג כמו שפרשנו בתחלת המזמור אמר ראש מסבי זה הוא הרשע שהוא ראש הסובבים לי ללכדני עמל שפתימו יכסמו השקר שמדבר עלי הוא וחבירו השקר ההוא יכסה אותם ויפילם ימוטו עליהם גחלים מן השמים כלומ׳ אף ה׳ וחמתו באש יפילם עמל שפתימו שזכר במהמורות בשוחות עמוקות יפלם שלא יקומו מהם וכן בדברי רבותינו ז״ל ברחשונה היו קוברים את אותם במהמורות כתרגום שבשר מלקטין הבשר וקוברי׳ אותם בארונים איש לשון זה דואג שהיה בעל לשון בל יכון בארץ כלומ׳ לא יהיה נכון ונושא בארץ אלא יבא לידי שפלות חמס רע יצודנו למדחפו׳ הרע שהוא עושה יצוד אותו עד שיטילהו למדחפות שיהיה נדחף מרעה אל רעה ידעתי כי יעשה וכתוב ידעת ופירושו כנגד האל אתה ידעת מחשבות הרשע עלי עשה לי דין ממנו והקרי ידעתי פירושו אני ידעתי כי יעשה יה׳ דין עני משפט אביונים כן יעשה משפטי ודיני וינקם לי מהרשע אך צדיקים בעשותך מ משפט וצדקה יתנו שבח והודאה לשמך ואמר אך הם יודו לך לא הרשעים ישבו ישרים את פניך לדרום אות׳ ולדעת דרכך מזמור לדוד זה המזמור מהעניין אשר לפניו חושה לי מהרה לי לעזרני תיכון תפילתי בקטורת משאת כפי ומה שאני נושא כפי ושוטח אליך תחשב כמנחת ערב ואמר מנחת ערב והוא הדין למנחת בוקר ואפשר כי ערב היה בחברו המזמור הזה לפיכך אמ׳ מנחת ערב ואדוני אבי ז״ל פירש כ לפיכך אמ׳ מנחת ערב ואם מנח׳ בוקר כהוגן היא מקובלת ואם מנחת הערב היא טהורה ויותר היא מקובלת שיתה ה׳ שם בשקל חכמה עשמה ופי׳ שיתה ה׳ משמר שלא אכשל בתפילתי אלא כמו שלבי נכון אליך בן תהיה תפילתי נכונה שכתב לאדם מערכי לב ומה׳ מענה לשון נצרה דגש בחירק לתפארת הקריאה והפסוק כפול בעניין במלות שונות ופירוש דל שפתי כמו דלת כלומ׳ מפתח שפתי ואדני אבי פירש מן דלו עיני למרום ופי׳ נטילת שפתי כלומ׳ הדברי׳ שאשא על שפתי אל תט הנה התפלל על מוצאי שפתיו עתה מת מתפלל על הלב כמו שהוא עתה נכון כן יהיה לעול׳ ולא יוכלו פועלי און להטותו

טו א

111

יהלמני צדיק חסד ויוכיחני שמן ראש אל יני רא
ראשי כי עוד ותפלתי ברעתיהם: נשמטו בידי ס
סלע שפטיהם ושמעו אמרי כי נעמו: כמו פלח ו
ובקע בארץ נפזרו עצמינו לפי שאול: כי
אליך ירוה אדני עיני בכה חסיתי אל תער נפשי
שמרני מידי פח יקשו לי ומקשות פעלי און: יפלו
במכמריו רשעים יחד אנכי עד אעבור: משכיל קמב
לדוד בהיותו במערה תפלה: קולי אל ירוד אזע
אזעק קולי אל ירוד אתחנן: אשפך לפניו שיחי צ
צרתי לפניו אגיד: בהתעטף עלי רוחי ואתה יד
ידעת נתיבתי בארח זו אהלך טמנו פח לי הביט

ואמ׳ אל תט כי אם לא יעזרוני להכין לבבי הרי הוא כאלו מטה לבו להתעולל עלילות ברשע לעשות מע מעשה הרע. ובל אלחם במנעמיהם שלא אתאוה לא לאכול במנעם מאכל׳ לומ׳ שלא ימשך לבי אל תאות העולם כמו לב׳ יהלמני מנעמיהם לא יערבו לי. אבל אם יכני הצדיק ויוכיחני יערב לי ואחשב לו לחסד ולשמן ראש. אל יני ראשי אותו המכה אל ישב ישבור ראשי אבל יהיה נחשב כמו שמן ראש פי׳ שמן טוב שמושחין ממנו המכה ושמן ראש כמו בשמים ראש׳ כי עוד ותפלתי ברעותיהם. כי בעודני תפלתי תהיה ברעות הרשעים שיצילני האל ממעשים הרעי׳ ואיך יערבו לי מנעמיה׳. ואדני אבי אלק הפסוק ופי׳ שמן ראש על הרשעים את׳ מכת הצדיק ומוסרו טוב לי וחסד עושה עמי אך ה״טע אם ימשח אותי בשמן ראש אזעק ואומ׳ אל ישבור ראשי׳ נשמטו ׳ ישמטו בידי סלע שיפילו אותם מן הסלע ואמר זאת הקללה על שופטיהם שהם המנהיגים אותם ולא ימנעו מהם הדרכים הרעים אבל יחזיקום בידם ואז ישמעו א אמרי כי נעמו אולי באבוד מנהיגיהם יוסרו ושמעו תוכחו׳ שאני מוכיח אותם ויכירו כי נעמו אמרי ותוכחותי׳ כמו פולח ובוקע בארץ פולח ובוקע ענין אחד במלות שונות פולח׳ כמו ויפלח אל סיר הנזיד׳ יפלח כליותי׳ ופי׳ הפסוק כמו בוקע העצים שמתפזרים הבקעים הנה והנה כן כפזרו עצמינו לפי שאול כלומר עד שהיינו קרוב למות ופזור העצמות הוא על דרך הפלגה מרוב הפחד יגוע וירעש הגוף עד שהעצמות מתפרקי׳ זה מזה וכן אמר והתפרדו כל עצמותי׳ ואמר עצמינו הוא והאנשים אשר היו עמו כי כבר כתבנו שהמזמור הזה חברו דוד בברחו מפני שאול׳ כי אליך. בכה מלה באה הנחה׳ אל תער נפשי כמו ותער כדה ענין שפיכ׳ ויניקה ובצאת הנפש מן הגוף כאלו נשפכת ממנו על דרך ואשפוך את נפשי׳ שמרני יקשו לי הפח ששמו לי ל למוקש ומוקשות ושמרני גם כן מידי מוקשו׳ פועלי און אחרים שאינם מבני עמי או ענין הפסוק כפול׳ יפלו במכמוריו׳ ברשתות שפרשו לי בם יפלו הרשעים׳ יחד אנכי עד אעבור פירשוהו כמו הפוך עד אעבו׳ אנכי כלומר שאעבור שלא אלכד ברשתם. ויש לפרשו בלי הפוך ועד פירושו עדי עד׳ כמו ואל לעד תזכור עון שפירושו עולם כלומ׳ הם יפלו ברשתם ואנכי לעולם אעבור בבטחה שלא אכשל בהם ובזולתם ואמ׳ במכמוריו׳ לשון יחיד על שאול. ואמר יפלו רשעים לשון רבים עליו ועל הנסמכים עמו לרדוף אחרי דוד׳ משכיל לדוד בהיותו במערה תפלה. כשהלך שאול לבקשו על פני צורי היעלים ונחבא דוד במערה מפניו כמו שכתו׳ ודוד ואנשיו בירכתי המערה יושבים׳ ושם במערה חבר זאת התפלה ואמר קולי אל ה׳ אזעק קולי אל ה׳ אתחנן׳ ואליו אזעק מצרתי וכפל הענין׳ אשפך לפניו שיחי תפלתי׳ צרתי לפניו אגיד אעפ׳ שידועה לו אגידנה לפניו בתפלתי׳ בהתעטף עלי רוחי כמו נפשם בהם תתעטף וזה לרב הצרה׳ ידכה ימוח כאלו מתעטף קצתו בקצתו והרוח בגוף ואתה ידעת נתיבתי כי אינני הולך בדרך רע כמו שהם חולכי׳ כי אני אין בי עון ולא חטאתי להם והם רודפים אחרי׳ בארח זו אהלך באי זה דרך שאלך הם מרגלים אחרי וטמנו פח לי בכל מקום שאלך׳ הבט ימין וראה׳ שניהם מקור ואינם נוי ר״ל כשאביט ימין ושמאל אין מי שיכירני ויחוס עלי ועל טלטולי׳ אבד מנוס ממני כי כשאחשוב באי זה מקום אלך ושם לא ידעני שאול ולא ירדוף אח אחרי אין לי מקום שאנוס שם כי בכל מקום שאלך מבקש אותי וזכר ימין ולא זכר שמאל דרך קצרה כמנהג המקרא כי מהאחד יובן האחר כמו עמו הראובני והגדי לקחו נחלתם פירוש עם חצי שבט המנשה האחר׳

קעג

ימין וראה אין לי מכיר אבד מנוס ממני אין דר
דרש לנפשי׃ זעקתי אליך ידוה אמרתי אתה מח
מחסי חלקי בארץ החיים׃ הקשיבה אל רנתי כי
דלותי מאד הצילני מרדפי כי אמצו ממני׃ הוצי
הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יכת
יכתירו צדיקים כי תגמול עלי׃ מזמור לדוד
ידוה שמע תפלתי האזינה אל תחנוני באמונתך
ענני בצדקתך׃ ואל תבא במשפט את עבדך כי
לא יצדק לפניך כל חי׃ כי רדף אויב נפשי דכא
לארץ חיתי הושיבני במחשכים כמתי עול
עולם׃ ותתעטף עלי רוחי בתוכי ישתומם לבי׃
זכרתי ימים מקדם והגיתי בכל פעליך במעשה
ידיך אשוחח׃ פרשתי ידי אליך נפשי בארץ עיפה
לך סלה׃ מהר ענני ידוה כלתה רוחי אל תסתר
פניך ממני ונמשלתי עם יורדי בור׃ השמיעני בב
בבקר חסדך כי בך בטחתי הודיעני דרך זו אל
אלך כי אליך נשאתי נפשי׃ הצילני מאיבי ידוה
כי אליך כסתי׃ למדני לעשות רצונך כי אתה א

ולפי שזכר לתפשת השבטים ואני שבט המנשה שמך
ולא זכר האחר ואמ׳ עמו כאלו זכרו וכן רבי׳ במקר׳
על׳ זה הדרך בחסרון שמלו׳ במקום שיתבונן הענין
מהנזכר למעלה כמו שכתבנו בספר מכלול אי׳ דורש
לנפשי מכל גואלי וקרובי אין שידרוש לנפשי, שמב
שמבקש שאול לקחת׳ כי מידו אלך לא אמצא גואל אם
אתה לא תגאלני לפניך זעקתי אליך בארץ ה
החיים עוד תהיה חלקי בארץ ישראל שאני בורח מת
ממנה ופי׳ חלקי כמו ה׳ מנת חלקי וכוסי ובפסוק בא
בארצות החיים פירשנו הטעם למה נקרא ארץ ישר
ישראל ארץ החיים הקשיבה אל רנתי אל צע
צעקתי כמו ותעבר הרנה במחנה כי אמצו ממני אי
איני יכול למלך ולעמו שרודפי אחרי
הוציאה ממסגר לפי שהיה נסגר במערה להודו׳
את שמך כי אתה לבדך הצלתני בי יכתירו צדיקים כ
כי תגמול עלי ותצילני יתפארו בי הצדיקים ויעשוני
כתר לראשם כי יאמרו הלא דוד לפי שבטח
ב׳ אל לבדו הצילהו והוא יחיד או במעט עם עם המלך
ועמו מזמור לדוד גם זה המזמור מענין אש
אשר לפניו ואמר ה׳ שמע תפילתי באמונתך ענני
בצדקתך פי׳ באמונתך שבטחתני דברך אמת בצדק
בצדקותך כי אתה צדיק וישר ותראה כי עמי הצדק
ועם אויבי העול ואל תבא עתה שאני בצרה ג
גדולה אל תבא במשפט עמי אם חטאתי לך אל עתה
תענישני כי אני עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי אם
תביט אל כל מעשיו ואיך אצדק אני לפניך כי רדף דכא לארץ חיתי כאילו היא לארץ כי
קרובה היא למיתה במחשכים ורבתי המערה שהיה יושב בה נחבא שאין שם אורה והנה הוא כמת שהו׳
בחושך תחת הארץ ואמר כמתי עולם שמתו זה זמן רב שנואש אדם מהם מהתקומה ומהאור יותר מאשר מתו
מזמן קרוב אעפ׳ שאלה ואלה אין להם דרך תקומה שכבר נשחתה צורת גופם ותתעטף עלי פרשנוהו
במזמור שלפני זה בתוככי ישתומם לבי כפל הענין במלות שונות זכרתי ימים כשאני בצרה וישתומם לבי ב
בתוכי אני זוכר ימים מקדם שהושעת אבותינו שהיו בצרה גדולה ואני מתנחם הגיתי בכל פעליך בפעלים נ
ובנפלאות ובמעשה ידיך שעשית עמם אהגה ואשיחה ואתנחם בהם ואומ׳ ללבי כי כן תעשה עמי
פרשתי ידי בארץ עיפה כמו ארץ הצמאה שהיא מתאוה ומיחלת למטר כן נפשי צמאה ומיחלת לך מהר
ענני כי קרוב אני מן המות לפניך צריך שתמהר שתענני כי כלתה רוחי כמעט אמות אל תסתר פניך שאם
תסתר פניך מעט ונמשלתי עם יורדי בור השמיעני בבוקר עת הצרה היא נקראת ערב ועת הישוע׳
היא נקראת בקר דרך זו אלך אנה אלך אנה אברח מפני הרודפים אחרי נשאתי כמו ואליו הוא נושא את נפשו
עניני ענין תוחלתי ותקוה הצילני מאויבי אמר הצילני מאויבי ה׳ כי לא גליתי ריבי לבני אדם כי סוד
תשועת אדם לא כסיתי מהם ואלך לבדך גליתי טעם אליך כסיתי אליך צעקתי בסתר ובמכסה מבני אדם ל
למדני לעשות רצונך בקש על תשועת הגוף ובקש גם כן על תשועת הנפש ואמר שילמדהו ויעזרהו בלמ
בלמוד החכמה כדי שידעהו מהו רצון האל ויעשה

אלדי רוחך טובה תנחני בארץ משור
למען שמך ידוד תחייני בצדקתך תוציא מצרה
נפשי: ובחסדך תצמית איבי והאבדתי כל צררי
נפשי כי אני עבדך: לדוד ברוך ידוד צורי
המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה: חסדי
ומצודתי משגבי ומפלטי לי מגני ובו חסיתי הר
הרודד עמי תחתי ידוד מה אדם ותדעהו ובן אנוש
ותחשבהו אדם להבל דמה ימיו כצל עובר: יד
ידוד הט שמיך ותרד גע בהרים ויעשנו: ברוק ב
ברק ותפיצם שלח חציך ותהמם: שלח ידך ממ
ממרום פצני והצילני ממים רבים מיד בני נכר:
אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר: אלדים ש
שיר חדש אשירה לך בנבל עשור אזמרה לך:
הנותן תשועה למלכים הפוצה את דוד עבדו מח
מחרב רעה: פצני והצילני מיד בני נכר אשר פיה
פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר: אשר בנינו כנ

כי אתה אלדי אתה
אמר כי לך לבדך הכח והיכולת ואתה שופט העולם
ומנהיגו׳ רוחך טובה כח רוח העליוני׳ תנחני ותנהגני
בארץ מישור כלומ׳ בדרך ישר לא אכשל בו׳
למען שמך ה׳ בעבור שיגדל שמך בפי האנשים
כשתושיעני ותחייני מהצרה הגדולה שאני בה קרוב
למיתה׳ ובחסדך כי אני עבדך ולא הם
לדוד ברוך ה׳ צורי זה המזמור חברו דוד א
אחרי מלכו בתחלה אחר שנצח מלחמת פלשתי׳ ונצל
ממלחמת ישראל וממלחמת פלשתים׳ ואמ׳ ברוך ה׳ צ
צורי ואמ׳ אלדי תהלתי ואמ׳ הוא תהלתך לפי שהשם
והתואר יש בו בו יתברך חסדי ומפלטי לי
ומפלטי קל האמד וכמוהו רבים מבניין הדגש ומה
שאמ׳ לי אחר יוד הכנוי הוא תוספת ביאור כי די בא
באחד מהם או תהיה יוד ומפלטי נוספת ואינה לכנוי
כיוד המגביהי לשבת היושבי׳ הרודד עמי תחתי׳
תרגם וירקעו ורדידו׳ עמי כמו עמים׳ ויתכן לפר׳
כמשמעו בלא חסרון מה שלא שהיה היוד לכנוי ה
המדבר והוא שאול והסומכים אותו׳ ה׳ מה א
אדם׳ אמ׳ זה כנגד שאול שהיה מלך ונפסקה מלכות
ביושע זמן ופי׳ ותדעהו כמו ותחשבהו׳ כי פי׳ הידיעה במקום הזה ובכי׳ כ״ז בו ההכרה וההשגה לטובה וכן ידעת
בצרות נפשי׳ אני ידעתיך במדבר אשר ידעו ה׳ אדם מה גדולת אדם כחשבת הרי הוא כמו הבל והוא
דבר שאינו מתקיים כמו הבל הפה׳ כצל עובר כמו הצל שעובר במהרה בהתפשט השמש או פי׳ כצל העוף העו
וכן פי׳ במדרש כצל עובר כהדין עופא דעבר בטוליה וטוליה עבר עמיה׳ ה׳ הט שמיך וכן אמ׳ ויט שמים
וירד והכל דרך משל כאלו ירד הוא יתב׳ לכלות הרשעי׳ במהרה׳ וזאת התפלה אמר על מלכי אומות העולם ה
המבקשים להלחם עמו׳ בהרים׳ הם המלאכי׳ שהם חזקי׳ כהרים עד משל ויעשנו כשתשלח אש אפך בהם יעלה
עשן מהם כמו שעולה עשן מדבר הכלה באש׳ ורבים רואים עשן האש ואינם רואים האש כן בכליון הרשעים
מי שלא יראה בכליון ישמע וידע׳ ברוק ברק׳ בבא הפועל עם השם הוא לחזק הענין וכן למען בצוע
בצע׳ יכלו בוגדי בגד׳ ומעלה מעל׳ והדומי׳ להם והברקים והחצי׳ הם הגזרות היורדי׳ מן השמים׳ שלח
ידיך׳ ממים רבים הם האויבי׳ החזקים ואחר כן פי׳ מיד בני נכר כי מעתה שמלך אין לו אויבים אלא בני נכר׳
ופי׳ פצני כמו הצילני והוא קרוב לענין פציתי פי׳ שהוא ענין פתיחה כי המציל אדם מיד אחר הרי הוא פותחו ומת
ממאסריו׳ אשר פיהם׳ מלכי האומות אשר הם מתגאים עלי בדבריהם ואומרים נעשה לו כך וכך שוא וה
והבל דבריהם אחר שתעזרני אתה וכן ימינם כלומ׳ כחם וגבורתם כח שקר והבל הוא׳ אלדים בכל ענ
שיחדש כפלאותיך עמי אחדש לך שיר בפה ובכלי׳ הנותן תשועה למלכים א״ע״פ שהם מלכים צריכים
הם לתשועתך׳ הפוצה פירשנו ענייננו במלת פצני׳ מחרב רעה מחרב שאול וקראה חרב רעה שלא היה לו דרך
להסתר ממנה לפי שהיה מ ך והיה מבני עמו׳ פצני פירשנוהו כי הענין כפול במזמור׳ אשר
בנינו כי כל ענייננו על הנבואה ובלבד שתצילנו מן בני נכר כי שלחת ברכה בפרי בטננו ובפרי אדמתינו וב
ובפרי בהמתינו ושלש זכרם במזמור כמו שזכרם בתורה בברכו׳ ברוך פרי בטנך ופרי אדמתך׳ ואמ׳ כנטיעי׳
כמו הנטיעי׳ שהם גדלים על מים רבים ובמקום דשן ושמן כן בנינו גדלי׳ בנעוריה׳ ברוב טובה ובמעשי׳ טוב׳

מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן אֶל זַן צֹאנֵנוּ מַאֲלִיפ
מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ: אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים
אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה בִּרְחֹבֹתֵינוּ: אַשְׁרֵי
הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְדוָה אֱלֹהָיו:
תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ
לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ
לְעוֹלָם וָעֶד גָּדוֹל יְדוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין
חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ:

וכן בנותיהן מגדלות בטובה והן יפות מאד במר במראה שוות בקומתן כמו זוית ההיכל והם פנות ה הערמון שהם מחטבות אבני שיש כפסלות היטיב במ במלאכה דקה עד שידמו כל הזוית מרוב חטיבותן ב ביותר כאלו הם כולם אבן אחת כ, הבנות יפות קומה כאות בבורייתן כתבנית ההיכל מזוינו מלאים בחוצותי' פאות הבית כלומ' בכל פאה מן הבית מין תבואה ותרוב תבואה מכל מין ומין הם מתערבים המינין זה עם זה ופי' מפיקים יוצאים כמו ויפק רצון שפירשו ויוציא אבל הוא פועל יוצא לאחר ז ואיפשר לפרש גם זה פועל יוצא ופי' בני הבית מוציאים מין זה אל מין זה מרוב כל מין ומין ולא י יכילם הבית שיהיו זה לבדו זן פירושו מין כתרגום למינו לזניה מאליפו' מרובבות יולדות לאלפים ולרבבות עד שמלאים מהם חוצותי' אלופינו מסובלים אלופיו שוריכו וכן שגר אלפיך ככבש אלוף מסובלים רל' חזקים ומלאים ויכולים לסבול משא עבודתם בחרישה ובמשוך העגלות או פי' מסובלים בבשר אין פרץ אין יוצאת אין בנו ובבהמתנו שכולה כי השכול הוא כרץ כמו כי פרץ ה' פרץ בעוזא ואין יוצאת אין נפש אחת יוצאת לשבי לא מאנשינו ולא מבהמותינו ואין צוחה לא נשמעה צוחה ברחובותינו שיבואו ויאמר נגף ישרא' ישראל במלחמה כי כל ימי מלך דוד לא נגפו ישראל לפני אויביהם אשרי העם שזאת ההצלחה לו ומפני מה היתה לזה העם זאת ההצלחה לפי שה' אלהיו לפיכך אשריו שה' אלהיו תהלה לדוד אלה ששה המזמ המזמורים עד סוף הספר הם כולם תהילות הא'ל ובאו לפיכך הא'ל בהם בתהלה ומשלים בהם בתהלה לגוא'ל ה התהלה וזה המזמור תחלת הפסוק הראשון תהלה ותחלת הפסוק אחרון תהלה והחמשה מזמורים הללויה ברא' ובסוף הללויה והכל לגודל התהלה ומתי תהיה תהילות הא'ל גדולה בזמן גליות שיראו העולם הנפלאות שיעש שיעשה עם ישראל לפי הזכיר בהם קבוץ גליות ובנין ירושלים והמזמור הזה הוא כלו תהלות הא'ל לפיכך חברו באלף בית' ולא חבר בו אות הנון ולא ידענו למה אמנם רבותינו ז"ל דרשו מפני מה לא נכתבה נון מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתי' נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישרא' והמתבונן בזה המזמור יראה בו נפלאו' הבורא ומשפטיו על בוראיו לפיכך אמרו רבותי' ז"ל כל האומר תהלה לדוד שלשה פעמים בכל יום מובטח לו ש שהוא בן העולם הבא ולא אמרו על האמרו בפיו לבד ואמר ארוממך בלבי ובלשוני שאתה הוא המלך באמת ו וכל המלכים והמנהיגים התחתונים והעליונים תחת ממשלתך ואתה רם עליהם והמכיר רוממותו יאמר אלהי א אבל הוא אלהי כל בשר ואלהי האלהים לעולם ועד שמך שהוא קיים לעולם ועד או פירושו אני אברכנו לעול' ועד והוא כל ימי חיי או פירו' ארוממך העולם ואברכה לעולם הבא שהוא עולם ועד וא'מ' תהלה ארוממך ואח ואחר אמ' שמך להודיענו כי הוא שמו ושמו הוא והוא השם הנכבד' ולא נקרא כי האחרי' הם שמות התאר וכפל הענין ואמר יום בכל יום אברכך בעולם הזה ואהללה שמך לעולם ועד לעולם הבא ואמרו רבותי' ז"ל בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו וסמכו זה לפסוק ברוך ה' יום יום וגם הפסוק הזה סמוך לזה גדול ה' ואם אומר אגדלנו ואהללנו הוא גדול ומהולל על כל תהלות על כי לגדולתו אין חקר ולא ישיגנו האדם ברוב החקירה כי אין לה חקר אלא שיהללנו האדם לפי שכלו דור לדור אפי' אם יהיו חיי האדם ארוכים לא יוכלו להשיג בכל ימיהם כל שכן שהם קצרים אלא מה יש להם לעשות לפי קוצר ימיהם כי דור הלך ודור

הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה׃ וֶעֱזוּז
נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה׃ זֵכֶר רַב טוּבְ
טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ׃ חַנּוּן וְרַחוּם יְדוָה יד
אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד׃ טוֹב יְדוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל
כָּל מַעֲשָׂיו׃ יוֹדוּךָ יְדוָד כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרֲכ
יְבָרְכוּכָה׃

כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ ידבר
יְדַבֵּרוּ׃ לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר
מַלְכוּתוֹ׃ מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁל
וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר סוֹמֵךְ יְדוָד לְכָל חנפ
הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים׃ עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יש
יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ פּוֹתֵחַ א
אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן׃

הדר כמו שאני עושה שאשיחה לבני העולם הדר כבוד הודך ופי׳ יופי כבוד עוזך כי בעזו ובנפלאותיו הוא נכבד כמו שאמר ואכבדה בפרעה ודברי נפלאו נפלאותיך שעשית עמי שיעשו הם גם כן כל עת שי שיקבלו חסד האל יאמרו ויספרו לרבים· ועזוז כמו שאני גדולתך אספרנ׳ כן יאמרו הם גם כן עזוז נוראותיך וכתו׳ גדולתיך ביו״ד הרבי׳ שהם רבות אבל המקבל וקרי גדלתך כי הכל הם כאחת אבל האל ית׳ ואלה השמות הנזכרים בזה המזמור גבורה גדולה מ מעשה הוד טוב כבוד צדקה מלכות נפלאות נוראות׳ והם עשרה לענין ידוע אבל אינם דוקא כל אחד במ במקומו הנזכר אלא כל אחד ענינו במקום חבירו גם כן אלא מפני ששנה בהם חלקם בשמות משוני׳ זה מזה׳ זכר רב טובך׳ רב הוא שם ולא תאר׳ כא כאלו אמ׳ גודל טובך יביעו ידברו כמו תביענה שפתי וצדקתך ירננו יאמרו אותו בקול בפני בני אדם · חנון ורחום אלה המדות שהם טוב וצדקה מאתו יביעו וירננו כי הוא חנון שחונן הבריות ונותן להם כל צרכם ורחום שמרחם עליהם ושומר אותם מן הנזקים ומפגעי העולם· ארך אפים שמאריך אפו לרשעים ולא יענישם מיד וגדל חסד הדלת נקראת בקמץ חטף·אמ׳ שהוא גדל חסד שמגדיל חסדו על בני אדם יותר ויו ויותר ממה שהם ראויים לקבל׳ טוב ה׳ לכל· אפי׳ למיני הבהמות והחיות והעופות הוא טוב ומרחם· וכן ראוי לאדם ללכת בדרכיו אלה ואין לו לאדם להשחית החיים כי אם לצורך או להשמר מנזקיהם וכן מצאנו כי רבינו הקדוש הזהיר שפחתו שלא לאסוף החולדות הקטנות עם אמן הבית אלא תניחם להיות דרים בעקרי הבית אמר לה ורחמיו על כל מעשיו כתי׳ יודוך אף מיני החיים שאין בהם דעת מתקון יצירתך בהם והכנת מזונותם יודך האדם המבין בהם ואדי הם כאלו יודוך וחסידיך יברכוכה· בכתיבת הא הנחה אומר ומי הם המודים החסידים שהם מתבוננים תמיד במעשיך והם יברכוכה תמיד כי בכל עת ר אותם החדושים מתח מתחדשים תמיד ביצוריס והתקון אשר בהם בחי ובנומח יברכוכה׳ וכן תקנו רבותינו ז״ל ברכה לכל דבר כפי ענייננו כמו שאמרו הרואה כך מברך כך׳ואמר וחסידיך כי כל לשון חסד הוא יתרון הדבר והמתבוננים תמיד במעשי האל ויברכוהו תמיד בכל עת התבוננם הם החסידים· ואמרו רבותינו ז״ל האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דברכות׳ כבוד באותם הברכות יזכרו כבוד מלכותך וגבורתך כי אתה מלך על הכל ובו ובורא הכל ובגבורתך ויכלתך הוית היצורים כלם׳ להודיע וכמו שהם מברכים ומודים בינם לבין עצמם כן צריכים להודיע לבני האדם שלא ידעו ולא יכירו בגבורותיו ובכבוד מלכותו׳ מלכותך אינה כמלכות בן אדם שיש לה הפסק כי היא מלכות כל עולמים ר״ל כל הזמנים וכפל הענין במלות שונות׳ סומך ה׳ לכל הנופלים· המופלים והכפופים והם העניים המרודים הוא ברחמיו עליהם סומך וזוקף אותם· וכן כתוב מאשפות ירים אביון להושיבי עם נדיבים וגומ׳ עיני כל אליך ישברו וכן אמ׳ כלם אליך יש ישברון כי כל נבראי מטה החיים בראת אותם ובראת מאכלם כי יש אוכל עשב ויש אוכל זרע ויש אוכל חי כמו כמותו וכלם עיניהם תלויות אליך ומקוים אליך ואתה נותן להם את אכלם על ידי השתלשלות הסבות ואמר ב בעתו לשון יחיד כי כל מין ומין יש לו עת ידוע יוזמן בו מאכלו· ואמר אליך ישברו ואעפ׳ שאין בהם דעת ה הם ישברו לפי טבעם אל חקם הנתון בהם ואנחנו היודעים כי אליך היא התקוה כי אתה הנותן והמכין פותח שאתה נותן להם את אכלם עד שישבעו׳רצון כל אחד לפי רצונו׳

קמו

צַדִּיק יְהוָה בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָה לְכָל קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת כָּל אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה: אֲהַלְלָה יְהוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: אַל תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְשׁוּעָה: תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל יְהוָה

צדיק ה' בכל כי בצדק ובמוסר נותן לכל חי אכלו אעפ' שהחי טורף את החי ואוכלו וכן כי זן החיו החתול לעכבר וכן האריה והדוב והנמר ושאר החי החיות האוכלות חיות אחרות וכן במעופפים העופו' הדורסים עופות אחרים הכל צדק מאתו כי גם לא לחיות ולעופות הטורפים נותן להם גם כן בחייהן מאכל' אלא שבהגיע קיצתם למות גזר מקדם שתהי' מיתתם בהכאת חיים אחרים ואחד הוא לנטרף ימות מיתת עצמו או על ידי אחר וזה מבוכה גדולה בין החכמים כי מהם אומרים כי כשטורף החתול העכבר או האריה הכבש והדומה להם עונש נטרף הוא מאת האל וכדומה לזה מצינו בדברי רבותי' ז"ל ר' יוחנן כי הוי חזי שלך שפולה דגים מן הים הוה אמ' משפטיך תהום רבה ומהם אומרים כי אין גמול ואין עו עונש בכל מיני החיים אלא לאדם בלבד ואנחנו נאמר כי יש גמול לשאר מיני בעלי חיים בעסק האדם כי הנה מצאנו כתו' בתור' ומיד כל חיה אדרשנו וכאמ' ושן בהמות ישלח בם וכאמ' בגמול ולא שכר החמור ואמרו רבו ז"ל לכלב תשליכון אותו בשכר לא יחרץ כלב לשונו מלמד שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריאה ובריאה וכן מה שכתבו פטרי חמורים לפי שסעדו אותם ישראל מביזת מצרים ויש דעת ואין ראוי לכתב לכתבה וחסיד בכל מעשיו שנותן להם מה שלא היה מחויב לתת להם והם אינם ראוים לקבל אלא שחסדו גו גבר עליהם קרוב ה' לכל אותם עם שיהיה ובלבד שיקראהו באמת שיהיו פיו ולבו שוין רצון יראיו כי יראיו הם יקראוהו באמת ויעשה רצונם במה שיבקשו ממנו וישמע שועתם ויושיעם מצרה שתבא בעו בעולם או שתבא להם לכפרת עונם שומר ה' את אוהביו טובים מיראיו כי יאהבוהו ללא תקוה טובה וללא פחד עונש אלא מאהבה וישמרם שלא יבא עליהם צרה לעולם וכן יהיו כל ישראל לעתיד לבא ואז כל הרשעים ישמיד שלא ישאר רשע בעולם כמו שאמר הכתו' והיו כל זדים ועושה רשעה לקש ולהט אותם היום ה הבא תהלת ה' ידבר ואז תהלת ה' ידבר פי כי אהיה עם המתים שיהיו ואז יברך כל בשר שם ק קדשו רל' כל בני אדם לבדם ולא שאר החיים שתחתונים וכן היא הייתה אם כל חי רל' כל חי מדבר מת הללויה הללי בראותו ברוח הקודש קבוץ גליות אומר כנגד ישראל הללויה וכן נפשי הללי את ה' עמהם ו ובלתם אהללה את ה' בחיי עתה בעודני בחיים אהללנו ואזמרה לו ועודיענו ברבים ואמר להם אל תבטחו בנדיבים על דרך שאמר ירמיהו ומן ה' יסור לבו אלא אם יבטח באדם ישים העיקר באל שיתן בלב האדם הנדיב לעזרו וכפל הענין במלות שונות בבן שאין לו תשועה שאם לא ברצון האל אין ביד אדם להושיע חברו מצרותיו כי לה' לבדו הישועה והוא ישיבבה על בני אדם כמו שסבב תשועת גלות בבל על ידי כ כורש וכן לעתיד ישובב האל יתעלה גאולת ישראל על ידי מלכי הגוים שיעיר את רוחם לשלחם כמו שכת' והבי והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' וזה יהיה לפי שיבטחו ישראל בגלותם באל לבדו תצא רוחו ו ואיך תהיה לאדם תשועה והוא אינכו שולט ברוחו לכלא את רוחו כי תצא רוחו פתע וישוב לאדמתו ומה שחשב לעשות לא יוכל כי הנה יצאה רוחו המעמיד' אותו והנה ביום מותו אבדו עשתונותיו רל' מחשבתו וכן בארמית ו ומלכא עשית חושב ואיך יושיע אחרים ואין בידו להושיע את עצמו עשתונותיו הענין נסגל אשרי שאל יעקב אבינו כי הוא בטח באל כי אחיו היה מתנכל להמיתו וברח מפניו ולא בטח בלבן שיתן ל לו צרכי מחיתו ואעפ' שהיה הולך אליו ולא בטח באל שאמ' לו ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש וכן ישראל בגיו בטחו בו באל והוציאם מהגלות וכפל הענין במלות שונות

טו ד

114

אלהיו
עשה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם השמ
השמר אמת לעולם : עשה משפט לעשוקים נתן
לחם לרעבים ידוה מתיר אסורים : ידוה פקח עור
עורים ידוה זקף כפופים ידוה אהב צדיקים . ידוה
שמר את גרים יתום ואלמנה יעודד ודרך רשעי
רשעים יעות : ימלך ידוה לעולם אלהיך ציון ל
לדור ודור הללויה   הללויה כי טוב זמרה אל
אלהינו כי נעים נאוה תהלה : בונה ירושלם ידו
ידוה נדחי ישראל יכנס : הרופא לשבורי לב ומח
ומחבש לעצבותם : מונה מספר לכוכבים לכלם

עושה   שמים וארץ בו ראוי לבטוח כי הוא עשה
הכל ובידו להגביה ולהשפיל ולעשות בנבראיו כפי ר
רצונו וארץ היא היבשה לפיכך זכר את הים ועשה
ואת כל אשר בם לשלשה הנזכרים בשמים שמלאכים
והצבא הגדול ושבעת משרתים בארץ חיה ועוף ואד'
ובים התנינים הגדולים וכל נפש החיה הרומשת והו
והוא יעשה בכלם חפצו השומר אמת לעולם שומר
הבטחתו לזמן רב כמו שעשה לישראל שהבטיחם לה
להוציאם מהגלות ואחר שהיו שם זמן רב עד שנוא
שנואשו כל הגוים מגאולתם הוציאם הנה תראו כי ב
בו לבדו ראוי לבטוח.   עושה   משפט לעשוקי'
בכל דור ודור עושה משפט בעבורם בעושקיהם וכן
עשה בעבור ישראל שהיו עשוקים בגלות כמו שאומ'
עשוקים בני ישראל ובני יהודה יחדו וכל שוביהם הח
החזיקו בם מאנו לשלחם נותן לחם לרעבים בכל ד
דור וכן עשה לישראל בגלות ובצאתם מהגלות דרך
מדברות אומר לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש ה' מתיר אסורים בכל דור ודור וכן עשה לישראל ש
שהתירם ממאסר גלותם.   ה'   פוקח עורים שהם עורים מחלי העין ירפאם ואמר זה החלי כי העור כמו
האסור לא ימוש ממקומו או פירושו עורים מרוב צרה כי הצרה דומה לחשך והישועה לאור ובמקרא פסוקים
רבים מעידים על זה וכן עשה לישראל שהיו כעורים בגלותם כמו שאמר נגששה כעורים קיר וכאין עינים נג
נגששה ה' זוקף כפופים והם העניים כמו שפירשנו ה' אוהב צדיקים וכן אוהב בישראל שהם צדיקי' בין האומו'
ה'   שומר את גרים הגר והיתום והאלמנה הם חלשים כי אין להם עוזר ושומר ולפיכך הזהירה התורה
בכמה מקומות עליהם וה' שומר אותם וכן שומר ישראל שהיו גרים בין האומות וחלושים כיתום ואלמנה יעו
יעודד פירוש ינשא ודרך רשעים יעות החלושים ינשא והרשעים יעות דרכם ירדו ונפלו בה'   ימלך   ה'
ומתי יהיה זה כשימלוך ה' לעולם אלהיך ציון כמו שאמר והיה ה' למלך על כל הארץ כי יכירו במלכותו וזכר צ
ציון כי משם תצא הוראה לכל העולם ויאמרו כי הוא מלך על הכל אחר שיעשה משפט ברשעי' בעמק יהושפט
הללויה   כי טוב זמרה אלהינו כי נעים נאוה תהלה אז כשימלוך ה' הללויה כל בני עולם
שיכירו אז במלכותו ואז תהיה זמר שלכם טוב ונעים ותהלתכם תהיה נאוה האלף נח ועניינו כמו נאה .
בונה   ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס ואז יבנה ה' ירושלים ויכנס נדחי ישראל אל
אדמתם   הרופא   לשבורי לב כמו ישראל שהם שבורי לב ועצבים בג
בגלות לעצבותם בדגש הצדי לתפארת הקריאה.   מונה   מספר
לכוכבים הנה הסכימו חכמי התכונה כלם כי מספר הכוכבים הם אלף ושמנה ועשרים אם כן מה הוא מ
מונה מספר לכוכבים ואמר ישעיהו המוציא במספר צבאם ואמר האל יתברך לאברהם אבי' הבט נא השמימה
וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ואמר בלדד היש מספר לגדודיו.

שְׁמוֹת יִקְרָא׃ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין
מִסְפָּר׃ מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְדוָד מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי א
אָרֶץ׃ עֱנוּ לַידוָד בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר׃
הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמ
הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר

ונפירוש החכם הנשיא ר' אברהם בר חייא כי הכוכבים
הגדולים המאירים על הארץ יש להם מספר
כדברי חכמי התכונה והכוכבים הקטנים שאינם מא
מאירים על הארץ רבים אין יכולים בני אדם לראו'
לראותם כל שכן למנותם ולדעת מספרם ואותם ש
שאינ' מאירי' על הארץ כבראו למשול באר' כמו שאמ'
ולמשול ביום ובלילה גם מהכוכבים הנראים יש כוכב
שירא' שהוא אחד והם רבים ומפני הגובה הגדול וה
והמרחק הגדול אמר ביניכו וביני ירא' שהוא אחד אבל כל הכוכבים הנראים אין יכולת באדם לדעת
מספרם אבל הקב"ה יודע הנסתרות הוא יודע מספרן כי הוא בראם כלם במספר ידוע   אבלו ולכל אחד
ואחד מהם קרא שם הנאות לו לפי הדבר שבעבורו נברא לסבת אותו הדבר אחר סבת עצמו כי כל הכוכבים י
יש לה' כח וממשלה על יצורי מטה כל אחד על מין ידוע שנתן בו הכח לעשות מלאכתו כמו שאמרו ז"ל אין לך
כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה מכה אותו ואומ' לו גדל   גדול   אדונינו כי מלך בשר ודם
שיש עליו להנהיג מדינות רבות ילאה להנהיגם כלם כאחד הקרובות אליו והרחוקות ממנו ואם ינהיג הקרובות
אל הסדר הנכון לא יעשה כן ברחוקות כי ילאה כחו בזה ואם יהיה בו הכח לא תהיה בו תבונה אבל אדונינו הו
מנהיג העולם כלו הנהגה ישרה כי הכח והתבונה בו כי הוא גדול ורב כח לתבונתו אין מספר פירושו לדברים
שים תבונה בהם אין מספר כי אין נשוא תבונה מספר כי תבונה ממין האיכות ומספר ממין הכמות לפיכך צ
צריך לפרשו כך אבל נשוא תבונה חקר וכן הוא אומ' ואין חקר לתבונתו   מעודד   ענוים ואעפ' שהוא גד
גדול ורב כח הוא משגיח על הענוים והשפלים והחלושים ומנשא אותם ומשפיל הרשעים המתגאים עדי ארץ
ואעפ' שזה הוא עושה בזמן הזה איננו עושה זה תמיד ופעמים רבים יצליחו הרשעים בעולם הזה אבל לעתיד יע
יעשה על דרך השלמות כמו שאמ' הכת' ואת כל הרשעים ישמיד   ענו   לה' כנגד ישראל אמ' שירו לה' בפה
וזמרו לו בכלי שיר והשיר יהיה שיר תודה שתודו לו לאל על הטובה הגדולה שעשה עמכם בהוציאו אותם מן ה
הגלות ברוב טובה ובכבוד גדול וזהו גבורה גדולה מאתו להוציא עם מעט מעמים רבים ובספור גבורתיו שס
שספרו הגבורה שעושה בעולם תמיד והוא המטר כי כן אמר אליפז עושה גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מי
מספר ואמ' אחריו הנותן מטר על פני ארץ וכן אמ' איוב בזה הלשון ואמר גם כן ורעם גבורותיו מי יתבונן
ואמר אליהו ירעם בקולו נפלאות עושה גדולות ולא נדע ואמר אחריו כי לשלג יאמר הוי ארץ וגשם מטר וכ
וכן ישיבת הגלות תדמה למטר שאין מודים בעבורו אלא לאל ית' וכן אמר מיכה הנבי' והיה שארית יעקב ב
בגוים בקרב עמים רבים כטל מאת ה' כרביבים עלי עשב אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם לפיכך אמר
המכסה   שמים ואמר המכסה שמים כי השמים בהירים וטובים וטהורים ומזהירים ובאיות העבים כ
כאויר השמים מכוסים מעין אדם המצמיח הרים אפילו ההרים שהם יבשים וקשים כל שכן ארץ המישור או י
וזכר ההרים לפי שאין דרך ותקבולה להשקותם מהנהרות

נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ׃ לֹא
בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה׃ רוֹצ
רוֹצֶה ידוה אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃ שב
שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלִַם אֶת ידוה הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן׃ כִּי ח
חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ׃ הַשָּׂם גב
גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ׃ הַשֹּׁלֵחַ אמר
אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ׃ הַנֹּתֵן שֶׁלֶג
כַּצָּמֶר

נותן לבהמה לחמה שאין לה תחבולה להכין את
מאכלה והוא מצמיח לה החציר בהרי׳ למאכלה. לבני
עורב לפי שהם לבנים בהולדם ואימותיהן מניחין
אותן ולא יביאו להם טורפם כי יחשבו כי אינ׳ בניהם
לפי שהם לבנים והם צווחים כאלו יקראו לאל בעד
טרפם והקב״ה מזמין להם יתושין ואוכלים אותם וזה
והנה הוא עוזר החלושים שאין בהם יכולת מעצמם
וכן עשה לישראל שהיו כתושים בגלות מאין כח. כי
האל יתברך רוצה בחלושים ובשפלים לא במתגברי׳
ומתגאים בכחם ויכולתם· לא בגבורת הסוס
יחפץ· אינו אומר כי האל יתברך חפץ בגבורת הסוס כי הוא שנתן לסוס גבורה וכן אמר הוא יתברך לאיוב הת
התתן לסוס גבורה כלומ׳ כמו שכתבתי אני אלא פירושו שאינו חפץ באדם שבוטח בגבורת הסוס וכן מי שבוטח
בשוקיו לברוח מן המלחמה כמו שאמ׳ הנביא וקל ברגליו לא ימלט ורוכב הסוס לא ימלט נפשו׳ רוצה
ה׳ אלא מי הוא רוצה את יראיו שהם מיחלים לחסדו ואינם בוטחים בגבורת הסוס ולא בגבורתם· שבחי
כי בך רצה לפי שבטחת בו ומדבר כנגדה ע״ד משל רוצה לומר יושבי ירושלים· והפסוק כפול במלות שונות כמ
כמנהג כי חזק שלא תפחד לעולם שיבא עליה אויב כי האל ישמרנה כאלו בריחיה חזקים כמו שאמ׳ על
חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כלומ׳ יהיו בלי פחד כאלו שומרים על החומות ומרוב בטחון השלום יהיו ה
השערים פתוחים תמיד כמו שאמר ופתחו שעריך יומם ולילה לא יסגרו ברך בנייך בקרבך שהיו ברוכים בפ
בפרי בטנם ובמעשה ידיהם בעיר· השם גבולך שלום וכן תהיו ברוכים בארץ בשלום ובפרי אדמתם·
חלב חטים הטוב שבחטים והנבחר כמו חלב תירוש ויצהר· השולח אמרתו ארץ והוא המטר שבא בא
באמרתו ובדברו מהרה כעבד שרץ מהרה לעשות רצון אדוניו ואמרתו ודברו הוא רצונו· וזכר ענין המטר וה
והשלג הנה לפי שהם סבת ברכת פרי האדמה והשבע׳ הנותן שלג כצמר השלג שהוא לבן כצמר הלבן
וכן כצמר יהיו כצמר לבן והוצרך לזכור לבנותו לפי שברובו תראה לבנותו ודמה אותו לצמר ואע״פ שהוא פ
פחות ממנו בלובן מפני שלא יכול לדמותו בלבן ממנו מדברים אשר בארץ· כפור כאפר יפזר· הוא שיורד בש
בשחר בימי הקור ודמה אותו לאפר לפי שהוא מפוזר ומעט לא תראה לבנותו כמו השלג לפיכך דמה אותו ל
לאפר ולא לשלג׳ משליך קרחו הקרח כמו הכפור אלא שהוא חזק ממנו ומוליד קור לפיכך זכר
עם קרח קרתו ופי׳ כפתים כמו הדבר הנבקע לבקעים כי כן הוא יורד לבקעים וחתיכות אסופות מדקי הקרח·
לפני קרתו מי יעמוד אמר קרחו וקרתו בכנוי ויחסו אל האל יתברך כי הכל הוא דברו ומצותו אין דבר במק
במקרה וכן אמ׳ אליהוא מנשמת אל יתן קרח וכמו שהמטר הוא הוריד ברחמיו לצורך בריאיו והורידו פעמי׳
למשפט ולענוש העונות והוא המטר השוטף כן השלג והכפור הוא צורך הזרעים והאילנות אבל בהיותו חזק
הרבה והוא הקרח ונולד ממנו קרה רבה· הוא למשפט שהוא ממית ומיבש הזרעים ופרחי האילנות וכן הברד
ואע״פ שלא זוכר וצריך להזכיר בהודאת האל אלה הדברים שהם תמידים לבני העולם והם גבורות ונפלאות
מהבין כמו שאמר באחד מהם ורעם גבורותיו מי יתבונן· ואמר האל לאיוב הים למטר אב וגו׳ ואמר מבטן מי
יצא הקרח וכפור שמים מי ילדו׳ לפיכך כשאמר ענו לה׳ וזמרו לאלהינו אמ׳ שיזכרם בשירם ובזמרם מגבורותיו
אלה התמידים·

קמח

כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר׃ מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי ק
קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד׃ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ
מָיִם׃ מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל
לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם הרלוי
הַלְלוּיָהּ׃ הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת יְהוָה מִן הַשָּׁמַיִם
הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים׃ הַלְלוּהוּ כָל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ
כָּל צְבָאָיו׃ הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי
אוֹר׃ הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל מע
הַשָּׁמָיִם׃ יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ

ואמר מי יעמוד כלומר מי יוכל לעמוד בפני הקרח הח
החזק כי מפני הקרח נמנעים בני אדם לצאת מבתי
מבתיה׳ ולעשות מלאכת׳ כמו שאמ׳ ביד כל אד׳ יחתום
וכן החיות כמו שאמר ותבא חיה במו ארב ובמעונו
ובמעונותיה תשכון ישלח דברו חום השמש וגב
והמטר שמסמס אותם הנזכרים למעלה והם השלג ה
והכפור והקרח ואמר ישב רוחו יזלו מים כי בנשיבת
הרוח מפאת ים יבא המטר שימסם אלא או פירושו י
ישב רוחו ויזלו מים כי בפזר אותם הרוח ולא יהיו מ
מאוספים כאחד ימסו ויהיו מים מגיד דבריו
ובספרכם גבורות האל ספרו שנגלה עליכם בכבודו ו
והגיד לכם דבריו חוקיו ומשפטיו כי המעמד ההוא ה
היה דבר גדול כמו שכת׳ הנשמע כזה או הנהיה כדב׳
הגדול הזה לא עשה כמו שאמר הכת׳ השמע
עם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי משפטים בל ידעום הללויה במשפטים שנתן לכם
לא ידעום שאר הגוים ולא גלה להם כמו שאמר ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התור׳ ה
הזאת הללויה הללו בזה המזמור זכר כל הנבראים בגדול האל ובקטן כלה ואמר בתחלה בכלל מן הש
השמים ר״ל מיסוד השמים שהוא יסוד חמשי ואמר אחר כן הללוהו במרומים את׳
שאתם במרומים ונכללו׳ בו בירות אמת שאינם גופים ולא בגופות הללוהו כל מלאכיו הם השכלים ה
המניעי הגלגלים גם הם אינם גופות ולא בגופות הללוהו כל צבאיו הם הגופות הזכים והבהירים והם הגלגלים ו
והכוכבים שהם בגלגל השמים הללוהו שמש הזכיר תחלה שני המאורות הגדולים ואחר כך הזכיר
החמשה כוכבים והם כוכבי אור כי הם מאירים על הארץ יותר מאשר הם בגלגל השמים מפני שהם קרובים לא
לארץ מהם הללוהו שמי יש מחכמינו שפירש שמי השמים כמו מלך מלכים ולדבריהם יהיה זה מהם
שאינו גוף ומה שאמרנו עליונים במדרגה לא במקום והוא עולם הנשמות ויהיה פירוש והמים אשר מעל לשמי׳
גם כן בלתי גוף והוא צורת הצורות שממנה יוצאות הצורות ועליה נאמר גם כן ובין המים אשר מעל לרקיע
ויש מהם שאומר כי שמי השמים הם אשר מתחת השמים והוא כדור האש שהוא סמוך אל כדור הלבנה והשמי׳
הוא האויר שנקרא שמים כמו על פני רקיע השמים ויהיה פי׳ והמים אשר מעל השמים כדור הקורא ויש קורא
קוראים שמו כדור האש והוא מקום תכלית הגעת העבים ואין חכמי הפולוסופיא מודים כי אומרים אין ב
בינינו ובין גלגל הלבנה אלא האויר והאש הטבעית
יהללו את ה׳ ואמ׳ כל אלה הנבראי׳ הנזכרי׳ יהללו את שם ה׳ ויודו לו כי הוא אדון עליהם כי אעפ
אעפי שהם נשגבים הוא נשגב עליהם והוא צוה ונבראו והוא לבדו קדמון והם חדשים נבראים

וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ הַלְלוּ
אֶת יְדוָה מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת׃ אֵשׁ וּבָ
וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ׃ הֶהָרִי
הֶהָרִים וְכָל גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים׃ הַחַיָּה
וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף׃ מ
מַלְכֵי אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃
בַּחוּרִים וְגַם בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם נְעָרִים׃ יְהַלְלוּ א
אֶת שֵׁם יְדוָה כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשׁ
וְשָׁמָיִם׃ וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵ

ויעמידם לעד לעולם כי אינם כמו הנבראים
השתנוים שאישיהן נפסדים והמין עומד לא כן הגע
העליונים אלא לעולם כל אישיהן עומדי׳ כמו המין
כי החק שנתן להם בתחלת בריאתן לעול׳ לא יעבור
כי כן יהיה לעולם לא ישתנה סדרם׳ הללו
את ה׳ מן הארץ אחר כן אמ׳ לנבראי מטה שיהללו א
את ה׳ ואמ׳ תחלה תנינים וכל תהומות אמר וכל תה
תהומו׳ על המים אשר מתחת לארץ ועל המים אשר
מעל לארץ וזכר המים קודם היבשה כמו שהיתה בב
בבריאה וגם התנינים אשר בהם שאמ׳ עליהם הכתוב
ויברא אלהים את התנינים הגדולים כי הם גדולים מ
מחיות היבשה ומה שאמ׳ הללו את ה׳ והם אינם בני ד
דעה ר״ל שבני אדם יהללוהו מנפלאו׳ הבורא שרואים
בה׳ ומשכילים בהם׳ אש וברד׳ הזכיר הדברים הנהוים באויר שגם הם מן הארץ והם אש וברד שלג
וקיטור כי בריאתם מן הארץ וחכמי התולדת יקימו זה בראיו׳ גמורות ובדברי רז״ל מצאנו כן ר׳ אליעזר או
אומר כל דבר שבארץ בריאתו מן הארץ ומייתי לה מהכא הללו את ה׳ מן הארץ וגו׳ אש וברד וגו׳ רב הונא ב
בשם ר׳ יוסף אומר כל מה שיש בשמים ובארץ אין בריאתו אלא מן הארץ רוצה לומר באויר כלומ׳ שהוא באויר
והוא בארץ כלומ׳ שיורד האויר לארץ אין בריאתו אלא מן הארץ שכ׳ כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים מה
הגשם והשלג אעפ׳ שירידתן מן השמים אינם אלא מן הארץ׳ אש הוא אש הברד השורף הדבר שנופל בו׳ ברד
ידוע והוא הפכו שהוא קר וכן השלג קר ותמורתו קיטור שהוא חם והוא האיד העולה מן הארץ דומה לעשן ו
והוא האויר המתנועע בסבת האיד היבש העולה מן הארץ׳ רוח סערה עושה דברו והוא האויר המתנועע וכש
וכשהוא מתנועע בחזקה יפיל הארזים הגבוהים והבנינים והאניות בים׳ ואמ׳ לעושה דברו להודיע כי אינכה ב
במקרה אלא הוא מצוה אותה להתנועע ובדברו ובמצותו היא מתנועעת לענוש המקבלי׳ וכן אמר ויעמד רוח
סערה ואומר ובקעתי רוח סערות בחמתי׳ ההרים ואחר אשר זכר הדברים הנהוים באויר וזכרם סמוך
למים לפי שבסבתם יעלו האידים באויר שמהם המטר והשלג והברד ואחר כן זכר היבשה ואת אשר בה׳ ואמר
ההרים וכל גבעות כי הם הדברים העומדים והקיימים מנבראי הארץ ואחר שהזכי׳ הדוממם כלו כי בכלל ההרי׳
המתכות וכן כתוב ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצוב נחשת׳ וכיון שהזכיר הדוממם הזכיר אחר כן הצומח
ואמר עץ פרי וכל ארזים והם כלל לעצים שאינם עושים פרי והזכיר ארזים כי הם הגדולים שבעצים׳
החיה ואחר הצומח הזכיר החי שאינו דברי והחיה היא המדברית וכל בהמה היא אשר בייטוב והרמש קטני
החיות וצפור כנף והוא עליון ממין החי שאינו דברי׳ מלכי ארץ׳
ואחר שהזכיר החי שאינו דברי הזכיר החי הדברי שהיא סגלת העולם השפל וכן ביצירה הזכירו באחרונה לומר
שהוא מושל על כלם׳ והוא המורכב האחרון לפי הטבע׳ והזכיר בבני אדם מעלת הכבוד ומעלת הימים ואמר
כי כולם יהללו את שם ה׳ כנכבד כנקלה כקטן כגדול אנשים ונשים׳

בחורים וגם אמר וגם לפי שדרך הבתולות לא
להתעסק בקשוט גופם אמ' שגם הם יתנו לבם להלל
לה' זקנים עם נערים שהזקנים ילמדום היאך יהללו
את ה' וזהו שאמר עם כי אין בנערים לבדם דעת לא
להלל לפי שהזקנים יהיו עם הנערים וילמדום
יהללו את שם ה' אמ' כל אלה הנבראים שהם בעולם
השפל יהללו את שם ה' אותם שהם בני דעה יהללו
עליהם ועל שאר הנבראים ואמ' כי נשגב שמו לבדו
ולא אמ' כן בעליונים לפי שהעליונים נשגבי' אעפ'
כן אמ' שיודו לו כי הוא נשגב עליהם כי הוא ברא
אבל התחתונים אין בהם נשגב כי אין לגדולתן
עמידה וקיום לפיכך לא יתגאו מלכי ארץ שרים

לבני ישראל עם קרובו הללויה׃ הללויה ש
שירו ליהוה שיר חדש תהלתו בקהל חסידים׃ יש
ישמח ישראל בעשיו בני ציון יגילו במלכם׃ יהל
יהללו שמו במחול בתוף וכנור יזמרו לו׃ כי רוצ
רוצה יהוה בעמו יפאר ענוים בישועה׃ יעלזו חס
חסידים בכבוד ירננו על משכבותם׃ רוממות
אל בגרונם׃ חרב פיפיות בידם׃ לעשות נקמה ב
בגוים תוכחות בלאמים׃
לאסור מלכיהם בזיקים ונכבדיהם בכבלי ברזל

וכל שופטי ארץ בגדולתם כי במעט זמן תאסוף ותכלה גדלותם ויודו כי אין המשגב והגדולה כי א"ם לה' לבדו
ועוד לטעם אחר אמ' כי נשגב שמו לבדו כי זאת התהילה תהיה לעתיד בבא הגואל ואז יודו כלם כי נשגב שמו
לבדו וגדולתם וגבהתם הבל כמו שכת' עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשי' ונשגב ה' לבדו ביום ההוא הודו
על ארץ ושמים כי כל הנבראים העליונים והתחתונים כולם עומדים בכחו והודו עליהם בהשתלשלות הסבות
וירם קרן והראה זה לכל העם כי הכל בכחו כשהרים קרן לעמו שהוציאם מהגלות וקבצם מן העמים וזה
והרים קרנם על כל העמים וזה הוא תהלה לכל חסידיו שיהללוהו על זה ומי הם כל חסידיו הם בני ישראל שהם
עם קרובו וכולם הללויה הללויה שירו לה' ישראל שירו לה' שיר חדש שלא יהיה להם די בשירים אלה
הכתובים אלא אתם תחדשו לו שיר על הנפלאות שעשה עמכם תהלתו בקהל חסידים תהלתו תהיה כאמרת ק
בקהל חסידים והם ישראל ישמח ישראל בלשון תפארת וכן איה אלוה עושי כי בועליך עושיך
יהללו שמו בפה ובכלי שיר יהללו שמו כי רוצה ה' להם נאוה להלל יותר מכל עם כי בהם רוצה מכל
עם פאר מכל עם בישועה שהושיעם יעלזו חסידים ישראל שהם חסידים יעלזו בכבודם שיעלזו שיע
שיעמדו לעולם ירננו על משכבותם ירננו לאל על מנוחת' שתהיה קיימת משכבות' מנוחותם כמו ושכבתם ואי'
מחריד גם בלילה לא שכב לבו ועורקי לא ישכבון והמפרשים פירשו על משכבותם על מטתם בהתבודדם בלי
בלילה רוממות אל כשיבאו למלחמה עם גוג ומגוג יתפללו לאל וירוממוהו שהוציאם מן הגלות כן יתן ל
להם כח על אויבים לכלותם התפלה תהיה בפיהם והחרב בידם ופירוש פיפיות חרב בעלת שתי פיפיות
שכורתת משני צדדין ואמ' בגרונם כי תחלה יצא הקול מהגרון וידמור הדבור בפה או אמ' בגרונם לפי שיצעקו
שיצעקו בתפלתם כמו קרא בגרון לעשות נקמה שהם באו' עליהם להלחם והם יעשו נקמותם בהם ת
תוכחות שיתוכחו עם מלכיהם למה באו עליהם והם לא ימנעו מלהלחם עליהם לפיכך יעשו בהם נקמה ויהר
ויהרגום כל העמים הבאים עליהם למלחמה לאסור מלכיהם ויתפשו מלכיהם ויתפשו נכבדיהם ויאסר
ויאסרום בזיקים ובכבלי ברזל להנקם בהם קיים לעשות בהם המשפט הנגזר עליהם כמו שכתב בתורת
ותאחז במשפט ידי והוא שכתוב הנה וביחזקאל ובנבואות זכריה הדר הוא לכל חסידיו ואותו היום יהיה הדר לכל
חסידיו והם ישראל ועל היום ההוא הללויה

לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל חסיד קן
חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ ב
בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב ג
גֻּדְלוֹ הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר
הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעוּגָב: ה
הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה
כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:

לעשות בהם משפט המשפט הכתוב עליהם כמו שכתוב בתורה ותאחז במשפט ידי והוא הכתו׳ הנה וב ובנבואת זכריה הדר הוא לכל חסידיו ואותו היום יה יהיה הדר לכל חסידיו והם ישראל ועל היום ההוא אל הללויה׳ הללויה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע עזו׳ זה המזמור שהוא חותם הספר בו שלשה עשר הללים רמז לשלש עשרה מדות שבהם מנהיג האל יתעלה את העולם אמר תחלה הללויה הללו אל בקדשו והוא עולם המלאכים ואמר אחר כן הללוהו ברקיע עזו והוא הגלגל העליון התשיעי ובכלל כל עולם כי הוא מקיף את הכל לפיכך אמר עזו כי בו נראה עז האל׳ הללוהו אחר כן ישראל׳ הללוהו ב בגבורותיו׳ שהראה לכם מכל עם׳ הללוהו כרוב גדלו שהתגדל והתקדש בעמים על גאולתכם׳ הללוהו בתקע שופר ובכללו תקע חצוצרות׳ הללוהו בתוף ומחול הללוהו במינים ועוגב׳ במינים שם כלי נגון לא נודע אצלינו׳ והגאון רב סעדיה ז״ל פירש כמו מינים כלומר במינים רבים מכלי נגון לא נזכרו הנה׳ הללוהו בצלצלי שמע בצלצלים המשמיעים קול גדול וכן אמר בדברי הימים ובמצלתי׳ להשמיע בצלצלי תרועה המשמיעים קול תרועה׳ כל הנשמה תהלל יה הללויה׳ ועל כל ההלולים הוא הלול הנשמה והוא שתבונן במעשה האל ובידיעתו כפי כח הנשמה בעודה בגוף׳ ואמר כנגד הנשמות הללויה׳

ברוך ה׳ אלהי ישראל אשר לא עזב חסדו עמנו וזכנו לסיים זה הספר הקדוש והנורא ספר תהלים עם הביאור מרבי דוד קמחי ז״ל הארוך והנכבד יפה נוף׳ ועל זה הספ׳ אמרו אם אין קמח אין תורה׳ ואני הבא על החתום מתנכל באתי בהיותי כמכה על המלאכה הזאת להגיה הספר דבר יום ביומו כפי המנהג מבעלי המלאכה הזאת׳ ואומ׳ בהיות כי ימצאו טעיות בנקוד הפסוק׳ זהו משני טעמים האחד כי אנחנו המתעסקים במלאכה הזאת חדשים מקרוב באנו לא שערו אבותינו באומנות הזאת׳ וכבר ידוע כי כל ההתח ההתחלות קשות׳ ולא הספיק לנו הזמן להאריך לעיין כפי הצורך בענייני הנקוד׳ והטעם השני כי יגענו ולא הונח לנו למצוא ספרים מדויקים כפי הצורך אמנם אם ימצאו בו טעיות הם מעטים בערך שאר הספרים ש שכבר נעשו בהעתקות׳ ובפרט בביאור הקמחי ימצאו בו מעט מזער׳ ויותר יהיו מדוייקים הספרי׳ הבאים אחרי ספר תהלים בעזרת כונן מעגלים׳ ואנחנו נשא מרום עינינו ונרים אל שמים ידינו ונבקש מהבור יתעלה יזכנו לסיים את אשר בלבבינו וחפץ ה׳ בידינו יצלח לגמור כל ספר כתובים עם הביאורים יותר מובחרים וכן יהא רעוא מן קדם אבוהון דבשמיא בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן׳ נאם הגבר הוקם על מלאכת ההגהה קטן התלמידים יעקב ברוך בן מהר״ר יהודה לנדא ז״ל אשכנזי המתגורר עתה פה נאפולי׳

תם ונשלם ספר תהלים תהלה לשוכן עליונים שנת ז״ה ר׳ ימים לחדש ניסן יציאת גלות מצרים על ידי ה המחוקק המופלג כמר יוסף בר׳ יעקב ז״ל אשכנזי ה׳ למען רחמיו הרבים יוציאנו מזה הגלות במהרה ונראה בבניין בית הבחירה ויחזיר התורה והעטרה ליושנה ואז יהיה שמו הגדול מהולל ונורא בפ׳ כל בריה׳